

॥ तैत्तिरीय संहिता ॥

॥ काण्डम् १ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

इ॒षे त्वो॒र्जे त्वा॑ वा॒यव॑स्स्थोपा॒यव॑स्स्थ दे॒वो व॑स्सवि॒ता प्रा॑र्पयतु
श्रेष्ठ॑तमाय॒ कर्म॑ण॒ आ प्या॑यध्वमघ्निया देवभा॒गमूर्ज॑स्वतीः पय॑स्वतीः
प्र॒जाव॑तीरनमी॒वा अ॑य॒क्ष्मा मा व॑स्स्तेन ई॒शत॒ माऽघ॑श॒सो रु॒द्रस्य॑
हे॒तिः परि॑ वो वृणक्तु ध्रु॒वा अ॒स्मिन्गोप॑तौ स्यात ब॒ह्वीर्य॑ज॒मान॑स्य
प॒शून्पा॑हि॥१॥

इ॒षे त्रि॑च॒त्वारि॑शत्। (१)॥ [१]

य॒ज्ञस्य॑ घो॒षद॑सि॒ प्रत्यु॑ष्ट॒ रक्षः॑ प्रत्यु॑ष्टा अ॒रा॑तयः
प्रेय॑म॒गाद्वि॑षणा॒ ब॒र्हिर॑च्छ॒ मनु॑ना कृ॒ता स्व॒धया॑ वि॒त॑ष्टा त
आव॑हन्ति क॒वयः॑ पु॒रस्ता॑द्वे॒भ्यो जु॑ष्टमि॒ह ब॒र्हिरा॑सदे॒ देवा॑ना॒
परि॑षू॒तम॑सि व॒रुष॑वृ॒द्धम॑सि॒ देव॑ब॒र्हिर्मा॑ त्वाऽन्व॒ङ्गा ति॑र्यक्प॒र्व
ते रा॒ध्यास॑माच्छे॒त्ता ते मा रि॑ष॒न्देव॑ब॒र्हिश्श॑तव॒ल्श॒र्वि रौ॑ह
स॒हस्र॑वल्॒शाः॥२॥

वि व॒य॑ रु॒हेम॑ पृथि॒व्यास्स॑म्पृचः पाहि सु॒स॒म्भृता॑ त्वा

सम्भ॑राम्यदि॒त्यै रा॒स्नाऽसीन्द्रा॑ण्यै स॒न्नह॑नम्पूषा ते॑ ग्र॒न्थिङ्ग॑धातु
स ते॑ माऽऽस्था॒दिन्द्र॑स्य त्वा बा॒हुभ्या॑मुद्यच्छे॒ बृह॑स्पते॑र्मूर्ध्ना
ह॑राम्युर्वन्तरि॒क्षमन्वि॑हि देवङ्ग॒मम॑सि॥३॥

सहस्र॑वल्शा अ॒ष्टात्रिं॑शच्। (2)॥ [२]

शु॒न्धध्व॑न्दैव्याय॒ कर्म॑णे देवय॒ज्यायै॑ मा॒तरि॒श्वनो॑ घ॒र्मो-
ऽसि॑ द्यौर॑सि पृथि॒व्यसि॑ विश्वधा॒या असि॑ पर॒मेण॑ धाम्ना
दृ॒ह॑स्व मा ह्वा॒र्वसू॑नाम्प॒वित्र॑मसि श॒तधा॑र॒वँसू॑नाम्प॒वित्र॑मसि
स॒हस्र॑धार॒ हुत॑स्तो॒को हु॒तो द्र॒प्सोऽग्न॑ये॒ बृह॑ते नाका॒य स्वाहा॑
द्यावा॑पृथि॒वीभ्या॑ सा वि॒श्वायु॑स्सा वि॒श्वव्य॑चा॒स्सा वि॒श्वक॑र्मा
सम्पृ॑च्यध्वमृतावरीरू॒र्मिणी॑र्मधु॒मत्त॑मा म॒न्द्रा धन॑स्य सा॒तये॑ सोमे॒न
त्वाऽऽत॑न॒न्मीन्द्रा॑य॒ दधि॑ वि॒ष्णो ह॒व्य र॑क्षस्व॥४॥

सोमे॑नाष्टौ च। (3)॥ [३]

कर्म॑णे वा॒न्देवे॒भ्यश्श॑केय॒वँषाय॑ त्वा प्रत्युष्ट॒ रक्षः॑ प्रत्युष्टा
अ॒रा॒तयो॑ धूर॑सि धूर्व॒ धूर्वन्त॑न्धूर्व॒ तय्यो॑ऽस्मान्धूर्व॑ति॒ तन्धूर्व॑
य॒वँयन्धूर्वा॑म॒स्त्वन्दे॒वाना॑मसि स॒स्त्रित॑म॒म्पप्रि॑तम॒ञ्जुष्ट॑तम॒वँहि॑तम॒-
न्देव॑हूतम॒महु॑तमसि ह॒विर्धान॑न्दृ॒ह॑स्व मा ह्वा॒र्मित्र॑स्य॒ त्वा चक्षु॑षा
प्रेक्षे॑ मा भे॒र्मा स॒र्व्वि॑कथा॒ मा त्वा॑॥५॥

हि॒सिष॑मुरु॒ वाता॑य॒ देव॑स्य॒ त्वा स॒वितुः॑ प्र॒सवे॑-

ऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यामग्रये जुष्टं निर्वपाम्यग्नी-
षोमाभ्यामिदन्देवानामिदमु नस्सह स्फात्यै त्वा नारात्यै सुवरभि वि
ख्येषवैश्वानरज्योतिर्दृ९ हन्तान्दुर्या द्यावापृथिव्योरुर्वन्तरिक्षमन्विह्यदित
सादयाम्यग्ने हव्य९ रक्षस्व॥६॥

मा त्वा षट्त्वारि९शच्च। (4)॥ [४]

देवो वस्सवितोत्पुनात्वच्छिद्रेण पवित्रेण वसोस्सूर्यस्य
रश्मिभिरापो देवीरग्रेषुवो अग्रेषुवोऽग्रं इमय्यज्ञन्नयताग्रे
यज्ञपतिन्धत्त युष्मानिन्द्रोऽवृणीत वृत्रतूर्ये यूयमिन्द्रमवृणीध्वँवृत्रतूर्ये
प्रोक्षितास्स्थाग्रये वो जुष्टम्प्रोक्षाभ्याम्यग्नीषोमाभ्या९ शुन्धध्वन्दैव्याय
कर्मणे देवयज्याया अवधूत९ रक्षोऽवधूता अरातयो-
ऽदित्यास्त्वगंसि प्रति त्वा॥७॥

पृथिवी वैत्वधिषवंगमसि वानस्पत्यम्प्रति त्वाऽदित्यास्त्वगवैत्वग्रे
वाचो विसर्जनन्देववीतये त्वा गृह्णाम्यद्रिरसि वानस्पत्यस्स
इदन्देवेभ्यो हव्य९ सुशमि शमिष्वेषमा वदोर्जमा वद द्युमद्वदत
वय९ संघातञ्जैष्म वरुषवृद्धमसि प्रति त्वा वरुषवृद्धवैत्तु परापूत९
रक्षः परापूता अरातयो रक्षसाम्भागोऽसि वायुर्वो विविनक्तु देवो
वस्सविता हिरण्यपाणिः प्रति गृह्णातु॥८॥

त्वा भाग एकादश च। (5)॥ [५]

अवधूत॑ रक्षोऽवधूता॑ अरा॑तयोऽदि॒त्यास्त्वग॑सि प्रति॑ त्वा
 पृथि॒वी वै॑त्तु दि॒वस्स्क॑म्भ॒निरे॑सि प्रति॑ त्वाऽदि॒त्यास्त्वग॑वै॒त्तु धि॒षणा॑-
 ऽसि पर्व॑त्या प्रति॑ त्वा दि॒वस्स्क॑म्भ॒निर्वै॑त्तु धि॒षणा॑ऽसि पार्व॑तेयी
 प्रति॑ त्वा पर्व॑तिर्वै॒त्तु दे॒वस्य॑ त्वा सवि॑तुः प्र॑सवे॒ऽश्विनो॑र्बा॒हुभ्या॑ पू॒ष्णो
 हस्ता॑भ्या॒मधि॑वपामि धा॒न्यम॑सि धिनु॑हि दे॒वान्प्रा॑णाय॑ त्वाऽपा॒नाय॑
 त्वा व्या॒नाय॑ त्वा दी॒र्घाम॑नु प्र॑सि॒तिमायु॑षे धान्दे॒वो व॑स्सवि॒ता
 हिर॑ण्यपाणिः॒ प्रति॑ गृह्णातु॥ ९॥

प्राणायं त्वा पञ्चदश च। (6)॥ [६]

धृष्टि॑रसि॒ ब्रह्म॑ यु॒च्छापा॑ऽग्नेऽग्निमा॒माद॑ञ्जहि निष्क्र॒व्याद॑
 से॒धा दे॒वय॑जवँह नि॒र्दग्ध॑ रक्षो नि॒र्दग्धा॑ अरा॑तयो ध्रु॒वम॑सि
 पृथि॒वीन्द॑हाऽऽयु॑र्द॑ह प्र॒जान्द॑ह सजा॒तान॒स्मै यज॑मानाय॒
 पर्यू॑ह ध॒त्रम॑स्यन्तरि॑क्षन्द॑ह प्रा॒णन्द॑हापा॒नन्द॑ह सजा॒तान॒स्मै
 यज॑मानाय॒ पर्यू॑ह ध॒रुण॑मसि॒ दिवंद॑ह चक्षुः॥ १०॥

दृ॒ह श्रोत्र॑न्द॑ह सजा॒तान॒स्मै यज॑मानाय॒ पर्यू॑ह धर्मा॑ऽसि
 दि॒शो दृ॒ह योनि॑न्द॑ह प्र॒जान्द॑ह सजा॒तान॒स्मै यज॑मानाय॒ पर्यू॑ह
 चित॑स्स्थ प्र॒जाम॒स्मै र॒यिम॒स्मै संजा॒तान॒स्मै यज॑मानाय॒ पर्यू॑ह
 भृ॒गूणा॒मङ्गि॑रसा॒न्तप॑सा तप्यध्व॒य्याँनि॑ घ॒र्मे क॒पाला॑न्युपचि॒न्वन्ति॑

वेधसः। पूष्णस्तान्यपि व्रत इन्द्रवायू वि मुञ्चताम्॥११॥

चक्षुरष्टाचत्वारिंशच्च। (7)॥ [७]

सर्व्वपामि समापो अद्विरग्मतु समोषधयो रसेन
स९ रेवतीर्जगतीभिर्मधुमतीर्मधुमतीभिस्सृज्यध्वमुद्ध्यः परि
प्रजातास्थ समद्विः पृच्यध्वञ्जनयत्यै त्वा सय्यौम्यग्रये त्वा-
ऽग्नीषोमभ्याम्मुखस्य शिरोऽसि घर्मोऽसि विश्वायुरु रुरु प्रथस्वोरु
ते यज्ञपतिः प्रथतान्त्वचङ्गृहीष्वाऽन्तरितु९ रक्षोऽन्तरिता अरांतयो
देवस्त्वा सविता श्रपयतु वर्षिष्ठे अधि नाकेऽग्निस्ते तनुवम्माऽति
धागग्रे हव्य९ रक्षस्व सम्ब्रह्मणा पृच्यस्वैकताय स्वाहा द्विताय
स्वाहा त्रिताय स्वाहा॥१२॥

सविता द्वाविंशतिश्च। (8)॥ [८]

आदद् इन्द्रस्य बाहुरसि दक्षिणस्सहस्रभृष्टिशततेजा
वायुरसि तिग्मतेजाः पृथिवि देवयजन्योषध्यास्ते मूलम्मा
हि९सिषमपहतोऽरुः पृथिव्यै व्रजङ्गच्छ गोस्थानघ्वँर्षतु ते
द्यौर्बधान देव सवितः परमस्या परावति शतेन पाशैर्योऽस्मान्द्वेष्टि
यश्च वयन्द्विष्मस्तमतो मा मौगपहतोऽरुः पृथिव्यै देवयजन्यै
व्रजम्॥१३॥

गच्छ गोस्थानघ्वँर्षतु ते द्यौर्बधान देव सवितः परमस्या

परावतिं शतेन पाशैर्योऽस्मान्द्वेष्टि यश्च वयन्दिष्मस्तमतो मा
मौगपंहतोऽरुरुः पृथिव्या अदेवयजनो ब्रजङ्गच्छ गोस्थानुवर्षेतु ते
द्यौर्बधान देव सवितः परमस्यां परावतिं शतेन पाशैर्योऽस्मान्द्वेष्टि
यश्च वयन्दिष्मस्तमतो मा॥१४॥

मौगररुस्ते दिवम्मा स्कान् वसंवस्त्वा परिगृह्णन्तु गायत्रेण
छन्दसा रुद्रास्त्वा परिगृह्णन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसाऽऽदित्यास्त्वा
परिगृह्णन्तु जागतेन छन्दसा देवस्य सवितुस्सवे कर्म कृण्वन्ति
वेधसं ऋतमस्यृतसदनमस्यृतश्रीरसि धा असि स्वधा अस्युर्वी
चासि वस्वी चासि पुरा क्रूरस्य विसृपो विरप्शिन्नुदादाय
पृथिवीञ्जीरदानुर्यामैरयश्चन्द्रमसि स्वधाभिस्तान्धीरासो अनुदृश्य
यजन्ते॥१५॥

देवयजन्ये ब्रजन्तमतो मा विरप्शिन्नेकादश च। (9)॥ [९]

प्रत्युष्टं रक्षः प्रत्युष्टा अरांतयोऽग्नेर्वस्तेजिष्ठेन तेजसा
निष्टपामि गोष्ठम्मा निर्मृक्षवाँजिनन्त्वा सपत्नसाहं सम्माजिर्म
वाचम्प्राणश्चक्षुः श्रोत्रम्प्राजाय्योनिम्मा निर्मृक्षवाँजिनीन्त्वा
सपत्नसाहीं सम्माज्मर्याशासाना सौमनसम्प्राजां सौभाग्यन्तनूम्।
अग्नेरनुव्रता भूत्वा सन्नह्ये सुकृताय कम्। सुप्रजसंस्त्वा वयं
सुपत्नीरुप॥१६॥

सेदिम्। अग्ने सपत्नदम्भनमदब्धासो अदाभ्यम्। इमविष्यामि

वरुणस्य पाशय्यमबध्नीत सविता सुशेवः। धातुश्च योनौ सुकृतस्य
लोके स्योनम्मे सह पत्या कृणोमि। समायुषा सम्प्रजया समग्रे
वर्चसा पुनः। सम्पत्नी पत्याऽहङ्गच्छे समात्मा तनुवा मम।
महीनाम्पयोऽस्योषधीनाः रसस्तस्य तेऽक्षीयमाणस्य निः॥१७॥

वपामि महीनाम्पयोऽस्योषधीनाः रसोऽदब्धेन त्वा चक्षुषा-
ऽवैक्षे सुप्रजास्त्वाय तेजोऽसि तेजोऽनु प्रेह्यग्निस्ते तेजो मा वि
नैदग्रेर्जिह्वाऽसि सुभूर्देवानान्धाम्नेधाम्ने देवेभ्यो यजुषेयजुषे भव
शुक्रमसि ज्योतिरसि तेजोऽसि देवो वस्सवितोत्पुनात्वच्छिद्रेण
पवित्रेण वसोऽस्सूर्यस्य रश्मिभिश्शुक्रन्त्वा शुक्रायाऽधाम्नेधाम्ने
देवेभ्यो यजुषेयजुषे गृह्णामि ज्योतिस्त्वा ज्योतिष्यर्चिस्त्वाऽर्चिषि
धाम्नेधाम्ने देवेभ्यो यजुषेयजुषे गृह्णामि॥१८॥

उप नी रश्मिभिश्शुक्रं पोडंश च। (10)॥ [१०]

कृष्णोऽस्याखरेष्ठोऽग्रयं त्वा स्वाहा वेदिरसि बर्हिषे त्वा
स्वाहा बर्हिरसि सुग्न्यस्त्वा स्वाहा दिवे त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा
पृथिव्यै त्वा स्वधा पितृभ्य ऊर्गभव बर्हिषद्भ्य ऊर्जा पृथिवीङ्गच्छत
विष्णोस्तूपोऽस्यूर्णाम्रदसन्त्वा स्तृणामि स्वासस्थन्देवेभ्यो गन्धर्वो-
ऽसि विश्वावसुर्विश्वस्मादीषतो यजमानस्य परिधिरिड ईडित
इन्द्रस्य बाहुरसि॥१९॥

दक्षिणो यजमानस्य परिधिरिड ईडितो मित्रावरुणौ
 त्वोत्तरतः परिधत्तान्ध्रुवेण धर्मणा यजमानस्य परिधिरिड
 ईडितस्सूर्यस्त्वा पुरस्तात्पातु कस्यांश्चिदभिशस्त्या वीतिहोत्रन्त्वा
 कवे द्युमन्तः५ समिधीमह्यग्रे बृहन्तमध्वरे विशो यत्रे स्थो वसूनाः
 रुद्राणामादित्यानाः५ सदसि सीद जुहूरुपभृद्धुवाऽसि घृताची नाम्ना
 प्रियेण नाम्ना प्रिये सदसि सीदैता असदन्त्सुकृतस्य लोके ता
 विष्णो पाहि पाहि यज्ञम्पाहि यज्ञपतिम्पाहि माय्यज्ञनियम्॥२०॥

बाहुरसि प्रिये सदसि पञ्चदश च। (11)॥ [११]

भुवनमसि वि प्रथस्वाग्रे यष्टरिदन्नमः। जुह्वेह्यग्निस्त्वा
 ह्वयति देवयज्याया उपभृदेहि देवस्त्वा सविता ह्वयति
 देवयज्याया अग्नाविष्णू मा वामव क्रमिष्वि जिहाथाम्मा मा
 सन्ताप्तलोकम्मे लोककृतौ कृणुतविष्णोस्स्थानमसीत इन्द्रो
 अकृणोद्वीर्याणि समारभ्योर्ध्वो अध्वरो दिविस्पृशमहुतो यज्ञो
 यज्ञपतेरिन्द्रावान्त्स्वाहा बृहद्वाः पाहि माग्रे दुश्चरितादा मा सुचरिते
 भज मुखस्य शिरोऽसि सञ्ज्योतिषा ज्योतिरङ्गाम्॥२१॥

अहुत एकविंशतिश्च। (12)॥ [१२]

वाजस्य मा प्रसवेनोद्ग्राभेणोदग्रभीत्। अथा सपत्नाः५
 इन्द्रो मे निग्राभेणाधराः५ अकः। उद्ग्राभश्च निग्राभश्च ब्रह्म देवा
 अवीवृधन्। अथा सपत्नानिन्द्राग्नी मे विषूचीनान्व्यस्यताम्।

वसुभ्यस्त्वा रुद्रेभ्यस्त्वाऽऽदित्येभ्यस्त्वाक्तः रिहाणा वियन्तु
वयः। प्रजाय्योनिम्मा निर्मक्षुमा प्यायन्तामाप ओषधयो
मरुताम्पृषतयस्स्थ दिवम्॥ २२॥

गच्छ ततो नो वृष्टिमेरय। आयुष्पा अग्नेऽस्यायुर्मे पाहि चक्षुष्पा
अग्नेऽसि चक्षुर्मे पाहि ध्रुवाऽसि यम्परिधिम्पर्यधत्था अग्ने देव
पणिभिर्वीयमाणः। तन्त एतमनु जोषम्भरामि नेदेष त्वदपचेतयाते
यज्ञस्य पाथ उप समितः सः स्रावभागास्स्थेषा बृहन्तः प्रस्तरेष्ठा
बर्हिषदश्च॥ २३॥

देवा इमावौचमभि विश्वे गृणन्त आसद्यास्मिन्बर्हिषि
मादयध्वमग्नेर्वामपन्नगृहस्य सदसि सादयामि सुम्नाय सुम्निनी सुम्ने
मा धत्तन्धुरि धुर्यो पातमग्नेऽदध्यायोऽशीततनो पाहि माऽद्य दिवः
पाहि प्रसित्यै पाहि दुरिष्ठ्यै पाहि दुरद्वन्यै पाहि दुश्चरितादविषन्नः
पितुङ्कुणु सुषदा योनिः स्वाहा देवा गातुविदो गातुर्वित्वा गातुमित
मनसस्पत इमन्नो देव देवेषु यज्ञः स्वाहा वाचि स्वाहा वाते
धाः॥ २४॥

दिवश्च वित्वा गातुन्नयोदश च। (13)॥ [१३]

उभा वामिन्द्राग्नी आहुवध्या उभा राधसस्सह मादयध्वै।
उभा दाताराविषा रयीणामुभा वाजस्य सातये हुवे वाम्।
अश्रवः हि भूरिदावत्तरा वावि जामातुरुत वा घा स्यालात्।

अथा सोमस्य प्रयती युवभ्यामिन्द्राग्नी स्तोमञ्जनयामि नव्यम्।
इन्द्राग्नी नवतिम्पुरो दासपत्नीरधूनुतम्। साकमेकेन कर्मणा।
शुचिन्नु स्तोमन्नवजातमद्येन्द्राग्नी वृत्रहणा जुषेथाम्॥२५॥

उभा हि वाꣳ सुहवा जोहवीमि ता वाजꣳ सद्य उशते
धेष्ठा। वयमु त्वा पथस्पते रथन्न वाजसातये। धिये पूषन्नयुज्महि।
पथस्पथः परिपतिवँचस्या कामेन कृतो अभ्यानङ्कम्। स नो
रासच्छुरुधश्चन्द्राग्रा धियन्धियꣳ सीषधाति प्र पूषा। क्षेत्रस्य पतिना
वयꣳ हितेनेव जयामसि। गामश्चम्पोषयित्वा स नः॥२६॥

मृडातीदृशे। क्षेत्रस्य पते मधुमन्तमूर्मिन्धेनुरिव पयो अस्मासु
धुक्ष्व। मधुश्चुतङ्कृतमिव सुपूतमृतस्य नः पतयो मृडयन्तु। अग्ने
नय सुपथा राये अस्मान् विश्वानि देव वयुनानि विद्वान्।
युयोर्ध्यस्मञ्जुहुराणमेनो भूयिष्ठान्ते नमउक्तिवँधेम। आ देवानामपि
पन्थामगन्म यच्छुक्रवाम तदनु प्रवोदुम्। अग्निर्विद्वान्त्स
यजात्॥२७॥

सेदु होता सो अध्वरान्त्स ऋतून्कल्पयाति। यद्वाहिष्ठन्तदग्नये
बृहदर्च विभावसो। महिषीव त्वद्रयिस्त्वद्वाजा उदीरते। अग्ने
त्वम्पारया नव्यो अस्मान्त्स्वस्तिभिरति दुर्गाणि विश्वा। पूश्च पृथ्वी
बहुला न उर्वी भवा तोकाय तनयाय शँय्योः। त्वमग्ने व्रतपा
असि देव आ मर्त्येष्व। त्वय्यँज्ञेष्वीड्यः। यद्वो वयम्प्रमिनाम

व्रतानि विदुषा॑न्देवा॒ अवि॑दुष्टरासः। अ॒ग्निष्टद्वि॒श्वमा॒ पृ॑णाति वि॒द्वान्
येभि॑र्दे॒वाः ऋ॒तुभिः॑ क॒ल्पया॑ति॥२८॥

जुपेथामा स नो यजादा त्रयोविंशतिश्च। (14)॥ [१४] [इषे त्वा यज्ञस्य शुन्यध्वं

कर्मणे देवोऽवधूतमृष्टिस्सं वपाम्या ददे प्रत्युष्टं कृष्णोऽसि भुवनमसि वाजस्योभा वां चतुर्दश॥१४॥ इषे
दृहं ह भुवनमृष्टाविंशतिः॥२८॥ इषे त्वा कल्पयाति॥]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

आप॑ उ॒न्दन्तु जी॒वसे॑ दी॒र्घायु॑त्वाय॒ वर्च॑स॒ ओष॑धे॒ त्राय॑स्वैन॒ऽ
स्वधि॑ते॒ मेन॑ः॒ हि॑ःसी॒र्देव॑श्रू॒रेतानि॑ प्र॒ वपे॑ स्व॒स्त्युत्तरा॑ण्यशी॒याऽ-
ऽपो॑ अ॒स्मान्मा॒तरः॑ शु॒न्यन्तु॑ घृ॒तेन॑ नो घृ॒तपु॑वः पुनन्तु॒ विश्व॑म॒स्मत्प्र॑
व॑हन्तु रि॒प्रमु॑दा॒भ्यः शु॒चिरा॑ पू॒त ए॑मि॒ सोम॑स्य त॒नूर॑सि त॒नुव॑ मे
पा॒हि म॒हीनां॑ पयो॑ऽसि वर्चो॒धा अ॑सि॒ वर्चः॑॥१॥

मयि॑ धेहि वृ॒त्रस्य॑ क॒नीनि॑काऽसि चक्षु॒ष्पा अ॑सि॒ चक्षु॑र्मे
पा॒हि चि॒त्पति॑स्त्वा पुनातु वा॒क्पति॑स्त्वा पुनातु दे॒वस्त्वा॑ सवि॒ता
पु॑ना॒त्वच्छि॑द्रेण प॒वित्रे॑ण॒ वसोः॑ सूर्य॑स्य र॒श्मिभि॑स्तस्य॑ ते पवि॒त्रप॑ते
प॒वित्रे॑ण॒ यस्मै॑ कं पु॒ने तच्छि॑केय॒मा वो॑ दे॒वास ई॑महे सत्य॑धर्माणो
अ॒ध्वरे॑ यद्वो॑ दे॒वास आ॒गुरे॑ यज्ञि॒यासो॑ हवा॑मह॒ इन्द्रा॑ग्नी॒ द्यावा॑पृथि॒वी

आपं ओषधी (2) स्त्वं दीक्षाणामधिपतिरसीह मा सन्तं पाहि॥२॥

वचं ओषधीरष्टौ च॥१॥ [१]

आकूत्यै प्रयुजेऽग्नये स्वाहा मेधायै मनसेऽग्नये स्वाहा
दीक्षायै तपसेऽग्नये स्वाहा सरस्वत्यै पूष्णेऽग्नये स्वाहाऽऽपो
देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुवो द्यावापृथिवी उर्वन्तरिक्षं बृहस्पतिर्नो हविषा
वृधातु स्वाहा विश्वे देवस्य नेतुर्मर्तोऽवृणीत सुख्यं विश्वे राय
इषुध्यसि द्युम्रं वृणीत पुष्यसे स्वाहर्कसामयोः शिल्पे स्थस्ते वामा
रभे ते मा॥३॥

पातमाऽस्य यज्ञस्योदचं इमां धियं शिक्षमाणस्य देव क्रतुं
दक्षं वरुणं सः शिंशाधि ययाऽति विश्वां दुरिता तरेम सुतर्माणमधि
नावं रुहेमोर्गस्याङ्गिरस्यूर्णम्रदा ऊर्जं मे यच्छ पाहि मा मा मा
हिः सीर्विष्णोः शर्मासि शर्म यजमानस्य शर्म मे यच्छ नक्षत्राणां
माऽतीकाशात् पाहीन्द्रस्य योनिरसि॥४॥

मा मां हिः सीः कृष्यै त्वां सुसस्यायै सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्यः
सूपस्था देवो वनस्पतिरूर्ध्वो मा पाह्योदचः स्वाहा यज्ञं मनसा
स्वाहा द्यावापृथिवीभ्यां स्वाहोरोरन्तरिक्षात्स्वाहा यज्ञं वातादा
रभे॥५॥

मा योनिरसि त्रिंशच्च॥२॥ [२]

दैवीं धियं मनामहे सुमृडीकामभिष्टये वर्चोधां यज्ञवाहसं
 सुपारा नो असद्वशै। ये देवा मनोजाता मनोयुजः सुदक्षा
 दक्षपितारस्ते नः पान्तु ते नोऽवन्तु तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहाऽग्ने
 त्वं सु जागृहि वयं सु मन्दिषीमहि गोपाय नः स्वस्तये प्रबुधे
 नः पुनर्ददः। त्वमग्ने व्रतपा असि देव आ मर्त्येष्व। त्वम्॥६॥

यज्ञेष्वीड्यः॥ विश्वे देवा अभि मा माऽववृत्रन् पूषा सन्या
 सोमो राधसा देवः सविता वसोर्वसुदावा रास्वेयत्सोमाऽऽभूयो
 भर मा पृणन्मृत्या वि राधि माऽहमायुषा चन्द्रमसि मम भोगाय
 भव वस्त्रमसि मम भोगाय भवोस्त्राऽसि मम भोगाय भव हयोऽसि
 मम भोगाय भव॥७॥

छागोऽसि मम भोगाय भव मेषोऽसि मम भोगाय भव वायवे
 त्वा वरुणाय त्वा निर्ऋत्यै त्वा रुद्राय त्वा देवीरापो अपां नपाद्य
 ऊर्मिर्हविष्य इन्द्रियावांन्मदिन्तमस्तं वो माऽवक्रमिषमच्छित्रं
 तन्तुं पृथिव्या अनुं गेषं भद्रादभि श्रेयः प्रेहि बृहस्पतिः पुरणता
 तै अस्त्वथेमव स्य वर आ पृथिव्या आरे शत्रून् कृणुहि
 सर्ववीर एदमगन्म देवयजनं पृथिव्या विश्वे देवा यदजुषन्त पूर्व
 ऋक्सामाभ्यां यजुषा सन्तरन्तो रायस्पोषेण समिषा मदेम॥८॥

आ त्वं हयोऽसि मम भोगाय भव स्य पञ्चविंशतिश्च॥३॥ [३]

इयं ते शुक्र तनूरिदं वर्चस्तया सं भव भ्राजं गच्छ जूरसि

धृता मनसा जुष्टा विष्णवे तस्यांस्ते सत्यसंवसः प्रसवे वाचो
 यन्त्रमशीय स्वाहा शुक्रमस्यमृतमसि वैश्वदेव९ हविः सूर्यस्य
 चक्षुराऽरुहमग्नेरक्षणः कनीनिकां यदेतंशेभिरीयसे भ्राजमानो
 विपश्चिता चिदसि मनाऽसि धीरसि दक्षिणा॥१॥

असि यज्ञियाऽसि क्षत्रियाऽस्यदितिरस्युभयतःशीर्ष्णी सा
 नः सुप्राची सुप्रतीची सं भव मित्रस्त्वां पदि बध्नातु पूषाऽध्वनः
 पात्विन्द्रायाध्यक्षायानु त्वा माता मन्यतामनु पिताऽनु भ्राता
 सगर्भ्योऽनु सखा सयूथ्यः सा दैवि देवमच्छेहीन्द्राय सोम९
 रुद्रस्त्वाऽऽवर्तयतु मित्रस्य पथा स्वस्ति सोमसखा पुनरेहि सह
 रय्या॥१०॥

दक्षिणा सोमसखा पञ्च च॥४॥ [४]

वस्यसि रुद्राऽस्यदितिरस्यादित्याऽसि शुक्राऽसि चन्द्राऽसि
 बृहस्पतिस्त्वा सुम्ने रण्वतु रुद्रो वसुभिरा चिकेतु पृथिव्यास्त्वा
 मूर्धन्ना जिघर्मि देवयजन इडायाः पदे घृतवति स्वाहा
 परिलिखित९ रक्षः परिलिखिता अरांतय इदमह९ रक्षसो
 ग्रीवा अपि कृन्तामि योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्म इदमस्य
 ग्रीवाः॥११॥

अपि कृन्ताम्यस्मे रायस्त्वे रायस्तोते रायः सं दैवि देव्योर्वश्यां
 पश्यस्व त्वष्टीमती ते सपेय सुरेता रेतो दधाना वीरं विदेय तव

स॒दृशि॒ माऽह॑ꣳ रा॒यस्पोषे॑ण॒ वि योष॑म्॥१२॥

अ॒स्य॒ ग्री॒वा ए॒का॒न्न॒त्रि॒ꣳश॒च॑॥५॥ [५]

अ॒ꣳशु॒ना ते अ॒ꣳशुः पृ॒च्यतां॑ प॒रुषा॑ प॒रुर्ग॒न्धस्ते॒ काम॑मवतु
मदा॑य॒ रसो॒ अच्यु॑तोऽमा॒त्योऽसि॑ शु॒क्रस्ते॒ ग्रहो॑ऽभि॒ त्यं दे॒वꣳ
स॒वि॒तार॑मृ॒ण्योः क॒विक्र॑तुम॒र्चामि॑ स॒त्यस॑वसꣳ रत्न॒धाम॑भि॒ प्रियं॑
म॒तिमूर्ध्वा॑ यस्या॒मति॑र्भा अदि॒द्युत॑त्सवी॒मनि॑ हि॒र॒ण्यपा॑णिरमिमीत
सु॒क्रतुः॑ कृ॒पा सु॒वः। प्र॒जाभ्य॑स्त्वा प्रा॒णाय॑ त्वा व्या॒नाय॑ त्वा
प्र॒जास्त्वम॑नु प्राणि॑हि प्र॒जास्त्वाम॑नु प्राण॑न्तु॥१३॥

अ॒नु स॒प्त च॑॥६॥ [६]

सोमं॑ ते क्रीणा॒म्यूर्ज॑स्वन्तं॒ पय॑स्वन्तं वी॒र्या॑वन्तमभिमा॒तिषा॑हꣳ
शु॒क्रं ते॑ शु॒क्रेण॑ क्रीणामि च॒न्द्रं च॒न्द्रेणा॑मृतम॒मृते॑न स॒म्यत्ते॒
गो॒र॒स्मे च॒न्द्राणि॑ तप॑सस्त॒नूर॑सि प्र॒जाप॑तेर्वर्ण॒स्तस्या॑स्ते सह॒स्रपो॑षं
पु॒ष्य॒न्त्याश्च॑र॒मेण॑ प॒शुना॑ क्रीणा॒म्यस्मे॒ ते ब॒न्धुर्म॑यि॒ ते रा॒यः
श्रय॑न्ताम॒स्मे ज्योतिः॑ सोमविक्र॒यिणि॑ तमो॑ मि॒त्रो न॒ एहि॑
सुमि॑त्रधा॒ इन्द्र॑स्यो॒रु मा वि॑श॒ दक्षि॑णमु॒शन्नु॑शन्तꣳ स्यो॒नः
स्यो॒नꣳ स्वा॒न भ्रा॒जाङ्घा॑रे॒ बम्भा॑रे॒ हस्त॑ सु॒हस्त॑ कृ॒शान॑वे॒ते वः
सोम॑क्रय॒णास्ता॑न्नक्ष॒ध्वं मा वो॑ दभन्॥१४॥

ऊ॒रुं द्वावि॑ꣳशति॒श्व॥७॥ [७]

उदा॑युषा स्वा॒युषो॑दोष॒धीना॑ꣳ रसे॒नोत्प॑र्जन्य॒स्य शु॒ष्मेणो॑द॒स्थाम॑मु॒

अनु। उर्वन्तरिक्षमन्विह्यदित्याः सदोऽस्यदित्याः सद आसीदास्तभ्राद्या
 अन्तरिक्षममिमीत वरिमाणं पृथिव्या आसीदद्विश्वा भुवनानि
 सम्राड्विश्वेत्तानि वरुणस्य व्रतानि वनेषु व्यन्तरिक्षं ततान्
 वाजमर्वत्सु पयो अघ्नियासु हृत्सु॥१५॥

ऋतुं वरुणो विश्वंघ्निं दिवि सूर्यमदधात्सोममद्रावुदुत्यं
 जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः। दृशे विश्वाय सूर्यम्॥ उस्त्रावेतं
 धूर्षाहावनश्च अवीरहणौ ब्रह्मचोदनौ वरुणस्य स्कम्भनमसि
 वरुणस्य स्कम्भसर्जनमसि प्रत्यस्तो वरुणस्य पाशः॥१६॥

हृत्सु पञ्चत्रिंशच्च॥८॥

[८]

प्रच्यवस्व भुवस्पते विश्वान्यभि धामानि मा त्वा परिपरी
 विदन्मा त्वा परिपन्थिनो विदन्मा त्वा वृका अघायवो मा गन्धर्वो
 विश्वावसुरा दंघच्छेनो भूत्वा परा पतु यजमानस्य नो गृहे
 देवैः सङ्स्कृतं यजमानस्य स्वस्त्ययन्यस्यपि पन्थामगस्महि
 स्वस्तिगामनेहसं येन विश्वाः परि द्विषो वृणक्ति विन्दते वसु
 नमो मित्रस्य वरुणस्य चक्षसे महो देवाय तदृतं संपर्यत
 दूरेदृशे देवजाताय केतवे दिवस्पुत्राय सूर्याय शंसत वरुणस्य
 स्कम्भनमसि वरुणस्य स्कम्भसर्जनमस्युन्मुक्तो वरुणस्य

पाशः॥१७॥

मित्रस्य त्रयोविंशतिश्च॥९॥ [९]

अग्नेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वा सोमस्याऽऽतिथ्यमसि विष्णवे
त्वाऽतिथेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वाऽग्नये त्वा रायस्पोषदाञ्जे विष्णवे
त्वा श्येनाय त्वा सोमभृते विष्णवे त्वा या ते धामानि हविषा
यजन्ति ता ते विश्वा परिभूरस्तु यज्ञं गयस्फारः प्रतरणः सुवीरो-
ऽवीरहा प्र चरा सोम दुर्यानदित्याः सदोऽस्यदित्याः सद आ॥१८॥

सीद वरुणोऽसि धृतव्रतो वारुणमसि शंयोर्देवानां
सख्यान्मा देवानामपसंश्छिध्स्मह्यापतये त्वा गृह्णामि परिपतये
त्वा गृह्णामि तनूनत्रे त्वा गृह्णामि शाकुराय त्वा गृह्णामि
शक्नुन्नोजिष्ठाय त्वा गृह्णाम्यनाधृष्टम- स्यनाधृष्यं देवानामोजो-
ऽभिशस्तिपा अनभिशस्तेऽन्यमनु मे दीक्षां दीक्षापतिर्मन्यतामनु
तपस्तपस्पतिरञ्जसा सत्यमुप गेष सुविते मा धाः॥१९॥

आ मैकं च॥१०॥ [१०]

अशुरशुस्ते देव सोमाऽऽप्यायतामिन्द्रायैकधनविद
आ तुभ्यमिन्द्रः प्यायतामा त्वमिन्द्राय प्यायस्वाऽऽ प्यायय
सखीन्त्सुन्या मेधया स्वस्ति ते देव सोम सुत्यामशीयेष्टा रायः
प्रेषे भगायर्तमृतवादिभ्यो नमो दिवे नमः पृथिव्या अग्ने व्रतपते
त्वं व्रतानां व्रतपतिरसि या मम तनूरेषा सा त्वरि॥२०॥

या तव तनूरियं सा मयि सह नौ व्रतपते व्रतिनोर्व्रतानि या
 ते अग्ने रुद्रिया तनूस्तया नः पाहि तस्यांस्ते स्वाहा या ते अग्ने-
 ऽयाशया रजाशया हराशया तनूर्वर्षिष्ठा गह्वरेष्ठोग्रं वचो अपावधीं
 त्वेषं वचो अपावधीं स्वाहा॥२१॥

त्वयि चत्वारिंशच्च॥११॥

[११]

वित्तायनी मेऽसि तित्तायनी मेऽस्यवतान्मा नाथितमवतान्मा
 व्यथितं विदेरग्निर्नभो नामाग्ने अङ्गिरो योऽस्यां पृथिव्यामस्यायुषा
 नाम्नेहि यत्तेऽनाधृष्टं नाम यज्ञियं तेन त्वाऽऽदधेऽग्ने अङ्गिरो यो
 द्वितीयस्यां तृतीयस्यां पृथिव्यामस्यायुषा नाम्नेहि यत्तेऽनाधृष्टं
 नाम॥२२॥

यज्ञियं तेन त्वाऽऽदधे सिंहीरसि महिषीरस्युरु प्रथस्वोरु
 ते यज्ञपतिः प्रथतां ध्रुवाऽसि देवेभ्यः शुन्धस्व देवेभ्यः
 शुम्भस्वेन्द्रघोषस्त्वा वसुभिः पुरस्तात्पातु मनोजवास्त्वा
 पितृभिर्दक्षिणतः पातु प्रचेतास्त्वा रुद्रैः पश्चात्पातु विश्वकर्मा त्वा-
 ऽऽदित्यैरुत्तरतः पातु सिंहीरसि सपत्नसाही स्वाहा सिंहीरसि
 सुप्रजावनिः स्वाहा सिंहीः॥२३॥

असि रायस्पोषवनिः स्वाहा सिंहीरस्यादित्यवनिः स्वाहा
 सिंहीरस्या वह देवान्देवयते यजमानाय स्वाहा भूतेभ्यस्त्वा
 विश्वायुरसि पृथिवीं दृह ध्रुवक्षिदस्यन्तरिक्षं दृहाच्युतक्षिदसि

दिवं दृ॒ष्ट्वाग्नेर्भस्मा॑स्यग्नेः पुरी॑षमसि॥ २४॥

नामं सुप्रजा॒वनिः स्वाहा॑ सि॒न्हीः पञ्च॑त्रि॒शच्च॥ 12॥ [१२]

यु॒ञ्जते॒ मनं॒ उ॒त यु॒ञ्जते॒ धियो॒ वि॒प्रा वि॒प्रस्य॒ बृ॒ह॒तो वि॒प॒श्चितः॑।
वि॒ हो॒त्रा द॒धे व॒युना॒विदे॒क इ॒न्म॒ही दे॒वस्य॑ स॒वितुः॑ परि॒ष्टुतिः॥
सु॒वाग्दे॒व दुर्या॑ ५ आ व॑द दे॒वश्रु॒तौ दे॒वेष्वा घो॑षेथा॒मा नो॑ वी॒रो
जा॒यतां॑ क॒र्म॒ण्यो य॑ ५ स॒र्वेऽनु॑जीवा॒म॒ यो ब॑हूनामसं॒द्वशी॑। इ॒दं
विष्णु॑र्वि च॒क्रमे॒ त्रेधा॑ नि द॒धे प॒दम्। स॒मूढ॑मस्य॥ २५॥

पा॒ ५ सु॒र इ॒रा॒वती॑ धेनु॒मती॑ हि भू॒त ५ सू॒यव॑सिनी॒ मन॑वे यश॒स्ये।
व्य॑स्क॒भ्राद्रो॑द॒सी वि॒ष्णुरे॒ते दा॒धारं॑ पृथि॒वीम॒भितो॑ म॒यूखैः॑॥ प्राची॑
प्रेत॑म॒ध्वरं॑ क॒ल्पय॑न्ती ऊ॒र्ध्वं य॒ज्ञं न॑यत॒ मा जी॑ह्वरत॒मत्र॑ रमेथा॒
वर्ष्म॑न्पृथि॒व्या दि॒वो वा॑ विष्णवु॒त वा॑ पृथि॒व्या म॒हो वा॑ विष्णवु॒त
वाऽन्तरि॑क्षा॒द्धस्तौ॑ पृणस्व॒ बहु॑भिर्वस॒व्यैरा॑ प्र यच्छ॥ २६॥

दक्षि॑णा॒दोत॑ स॒व्यात्। विष्णो॑र्नु॒कं वी॒र्या॑णि॒ प्र वोचं॑ यः
पा॒र्थि॒वानि॑ वि॒म॒मे र॒जा ५ सि॑ यो अ॒स्क॒भाय॑दु॒त्तर॑ ५ स॒धस्थं॑
वि॒च॒क॒मा॒णस्त्रे॒धोरु॑गा॒यो वि॒ष्णो र॒राट॑मसि॒ वि॒ष्णोः पृ॒ष्ठम॑सि॒ वि॒ष्णोः
श॒ज॒त्रे स्थो॑ वि॒ष्णोः स्यू॑रसि॒ वि॒ष्णो ध्रु॑वम॑सि॒ वैष्ण॑वम॑सि॒ वि॒ष्णवे॑
त्वा॥ २७॥

अ॒स्य॒ य॒च्छेका॒न्नच॑त्वारि॒ ५ श॒च्च॥ 13॥ [१३]

कृणुष्व पाजुः प्रसितिं न पृथ्वीं याहि राजेवामवाꣳ इमेन।
 तृष्वीमनु प्रसितिं द्रूणानोऽस्तासि विध्यं रक्षसस्तपिष्ठैः॥ तवं
 भ्रमासं आशुया पतन्त्यनु स्पृश धृषता शोशुचानः। तपूꣳष्यग्रे
 जुह्वा पतङ्गानसंदितो वि सृज विष्वंगुल्काः॥ प्रति स्पशो वि
 सृज तूर्णितमो भवा पायुर्विशो अस्या अदब्धः। यो नो दूरे
 अघशꣳसः॥ २८॥

यो अन्त्यग्रे माकिष्ठे व्यथिरा दधर्षीत्। उदग्रे तिष्ठ
 प्रत्याऽऽतनुष्व न्यमित्राꣳ ओषतात्तिग्महेते। यो नो अरातिꣳ
 समिधान चक्रे नीचा तं धक्ष्यतसं न शुष्कम्॥ ऊर्ध्वो भव
 प्रति विध्याध्यस्मदाविष्कृणुष्व दैव्यान्यग्रे। अव स्थिरा तनुहि
 यातुजूनोऽङ्गामिमजामिं प्र मृणीहि शत्रून्॥ स ते॥ २९॥

जानाति सुमतिं यविष्ठ य ईवते ब्रह्मणे गातुमैरत्। विश्वान्यस्मै
 सुदिनानि रायो द्युम्रान्यर्यो वि दुरो अभि द्यौत्॥ सेदग्रे अस्तु सुभगः
 सुदानुर्यस्त्वा नित्येन हविषा य उक्थैः। पिप्रीषति स्व आयुषि दुरोणे
 विश्वेदस्मै सुदिना साऽसंदिष्टिः॥ अर्चामि ते सुमतिं घोष्यर्वाख्यं
 ते वावातां जरताम्॥ ३०॥

इयङ्गीः। स्वश्वास्त्वा सुरथा मर्जयेमास्मे क्षत्राणि धारयेरनु
 द्यून्॥ इह त्वा भूर्या चरेदुप त्मन्दोषावस्त- दीदिवाꣳसमनु द्यून्।
 कीडन्तस्त्वा सुमनंसः सपेमाभि द्युम्ना तस्थिवाꣳसो जनानाम्॥

यस्त्वा स्वश्वः सुहिरण्यो अग्र उपयाति वसुमता रथेन। तस्य
त्राता भवसि तस्य सखा यस्त आतिथ्यमानुषगजुजौषत्॥ महो
रुजामि॥ ३१॥

बन्धुता वचोभिस्तन्मा पितुर्गोतमादन्वियाय॥ त्वं नो अस्य
वचसश्चिकिद्धि होतर्यविष्ठ सुक्रतो दमूनाः॥ अस्वंप्रजस्तरणयः
सुशेवा अतन्द्रासोऽवृका अश्रमिष्ठाः। ते पायवः सध्रियश्चो निषद्या-
ऽग्रे तवं नः पान्त्वमूर॥ ये पायवो मामतेयं ते अग्रे पश्यन्तो अन्धं
दुरितादरक्षन्। ररक्ष तान्सुकृतो विश्ववेदा दिप्सन्त इद्रिपवो ना
ह॥ ३२॥

देभुः॥ त्वया वयं सधन्यस्त्वोतास्तव प्रणीत्यश्याम वाजान्।
उभा शंसां सूदय सत्यतातेऽनुष्ठुया कृणुह्यहयाण॥ अया ते अग्रे
समिधां विधेम प्रति स्तोमं शस्यमानं गृभाय। दहाशसो रक्षसः
पाह्यस्मान्द्रुहो निदो मित्रमहो अवद्यात्॥ रक्षोहणं वाजिनमाऽ-
ऽजिघर्षि मित्रं प्रथिष्ठमुपं यामि शर्म। शिशानो अग्निः कतुभिः
समिद्धः स नो दिवा॥ ३३॥

स रिषः पातु नक्तम्॥ वि ज्योतिषा बृहता भान्त्यग्निराविर्विश्वानि
कृणुते महित्वा। प्रादेवीर्मायाः संहते दुरेवाः शिशीते शृङ्गे रक्षसे
विनिक्षे॥ उत स्वानासो दिविषन्त्वग्नेस्तिग्मायुधा रक्षसे हन्त्वा उ।

मदे चिदस्य प्ररुजन्ति भामा न वरन्ते परिबाधो अदेवीः॥३४॥

अघशरंसः स ते जरता रुजामि हृ दिवैकचत्वारिंशच्च॥१४॥ [१४]

देवस्य रक्षोहणो विभूस्त्व सोमात्यन्यानगा पृथिव्या इषे त्वाऽऽदे वाक्ते सं ते समुद्र
हविष्मतीरहृदे त्वमग्रे रुद्रश्चतुर्दश॥ देवस्य गुमर्धे हविष्मतीः पवस एकत्रिंशत्॥ देवस्यार्चयः॥ हरिः ओम्
श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥ [१५]

॥तृतीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो
हस्ताभ्यामाददेऽभ्रिरसि नारिरसि परिलिखित रक्षः परिलिखिता
अरातय इदमह रक्षसो ग्रीवा अपि कृन्तामि योऽस्मान् द्वेष्टि
यं च वयं द्विष्म इदमस्य ग्रीवा अपि कृन्तामि दिवे त्वा-
ऽन्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वा शुन्यतां लोकः पितृषदनो यवोऽसि
यवयास्मद्वेषः॥१॥

यवयारांतीः पितृणा सदनमस्युद्विव स्तभानाऽन्तरिक्षं पूष्ण
पृथिवीं दह द्युतानस्त्वा मारुतो मिनोतु मित्रावरुणयोर्ध्रुवेण धर्मणा
ब्रह्मवनिं त्वा क्षत्रवनिं सुप्रजावनिं रायस्पोषवनिं पर्यूहामि ब्रह्म
दह क्षत्रं दह प्रजां दह रायस्पोषं दह घृतेन द्यावापृथिवी
आ पृणेत्यामिन्द्रस्य सदोऽसि विश्वजनस्य छाया परि त्वा गिर्वणो

गिरं इमा भवन्तु विश्वतो वृद्धायुमनु वृद्धयो जुष्टा भवन्तु जुष्टय
इन्द्रस्य स्यूरसीन्द्रस्य ध्रुवमस्यैन्द्रमसीन्द्राय त्वा॥२॥

द्वेषं इमा अष्टादश च॥१॥ [१]

रक्षोहणो वलगहनो वैष्णवान्खनामीदमहं तं वलगमुद्वपामि
यं नः समानो यमसमानो निचखानेदमेनमधरं करोमि यो नः
समानो योऽसमानोऽरातीयति गायत्रेण छन्दसाऽवबाढो वलगः
किमत्र भद्रं तन्नौ सह विराडसि सपत्नहा सम्राडसि भ्रातृव्यहा
स्वराडस्यभिमातिहा विश्वाराडसि विश्वासां नाष्टाणां हन्ता॥३॥

रक्षोहणो वलगहनः प्रोक्षामि वैष्णवान् रक्षोहणो वलगहनोऽव
नयामि वैष्णवान् यवोऽसि यवयास्मद्वेषो यवयारांती रक्षोहणो
वलगहनोऽव स्तृणामि वैष्णवान् रक्षोहणो वलगहनोऽभि
जुहोमि वैष्णवान् रक्षोहणो वलगहनावुप दधामि वैष्णवी
रक्षोहणो वलगहनो पर्यूहामि वैष्णवी रक्षोहणो वलगहनो परि
स्तृणामि वैष्णवी रक्षोहणो वलगहनो वैष्णवी बृहन्नसि बृहद्वावा
बृहतीमिन्द्राय वाचं वद॥४॥

हन्तेन्द्राय द्वे च॥२॥ [२]

विभूरसि प्रवाहणो वह्निरसि हव्यवाहनः श्वात्रो-
ऽसि प्रचेतास्तुथोऽसि विश्ववेदा उशिगंसि कविरङ्घारिरसि
बम्भारिरवस्युरसि दुवस्वाञ्छुन्ध्यूरसि मार्जालीयः सम्राडसि

कृशानुः परिषद्योऽसि पवमानः प्रतक्काऽसि नभस्वानसमृष्टोऽसि
 हव्यसूदं ऋतधामाऽसि सुवर्ज्योतिर्ब्रह्मज्योतिरसि सुवर्धामाऽजो-
 ऽस्येकपादहिरसि बुध्नियो रौद्रेणानीकेन पाहि माऽग्ने पिपृहि मा
 मा मा हिंसीः॥५॥

अनीकेनाद्यौ च॥३॥

[३]

त्व९ सोम तनूकृद्ध्यो द्वेषोभ्योऽन्यकृतेभ्य उरु यन्तासि
 वरूथ५ स्वाहा जुषाणो अमुराज्यस्य वेतु स्वाहाऽयं नो
 अग्निर्वरिवः कृणोत्वयं मृधः पुर एतु प्रभिन्दन्। अय९ शत्रूञ्जयतु
 जर्हृषाणोऽयं वाजं जयतु वाजंसातौ॥ उरु विष्णो वि क्रमस्वोरु
 क्षयाय नः कृधि। घृतं घृतयोने पिब प्रप्र यज्ञपतिं तिर॥ सोमो
 जिगाति गातुविद्॥६॥

देवानामेति निष्कृतमृतस्य योनिमासदमदित्याः सदो-
 ऽस्यदित्याः सद आ सीदैष वो देव सवितः सोमस्त९ रक्षध्वं
 मा वो दभदेतत् त्व९ सोम देवो देवानुपांगा इदमहं मनुष्यो
 मनुष्यान्त्सह प्रजया सह रायस्पोषेण नमो देवेभ्यः स्वधा पितृभ्य
 इदमहं निर्वरुणस्य पाशात् सुवरभि॥७॥

वि ख्येषं वैश्वानरं ज्योतिरग्ने व्रतपते त्वं व्रतानां व्रतपतिरसि
 या मम तनूस्त्वय्यभूदिय९ सा मयि या तव तनूर्मय्यभूदेषा सा

त्वयि यथायथं नौ व्रतपते व्रतिनोर्व्रतानि॥८॥

गातुविद्भ्येकत्रिंशच्च॥४॥ [४]

अत्यन्यानां नान्यानुपांगामर्वाक्त्वा परैरविदं परोऽवरैस्तं
त्वा जुषे वैष्णवं देवयज्यायै देवस्त्वा सविता मध्वाऽनक्तोषधे
त्रायस्वेन३ स्वधिते मेन३ हि३सीर्दिवमग्रेण मा लेखीरन्तरिक्षं
मध्यैन मा हि३सीः पृथिव्या सं भव वनस्पते शतबलशो वि रोह
सहस्रबलशा वि वय३ रुहेम यं त्वाऽय३ स्वधितिस्तेतिजानः
प्रणिनाय महते सौभगायाऽच्छिन्नो रायः सुवीरः॥९॥

यं दशं च॥५॥ [५]

पृथिव्यै त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा दिवे त्वा शुन्यतां लोकः
पितृषदंनो यवोऽसि यवयास्मद् द्वेषो यवयारांतीः पितृणां
सदनमसि स्वावेशोऽस्यग्रेगा नैतृणां वनस्पतिरधि त्वा स्थास्यति
तस्य वित्ताद्देवस्त्वा सविता मध्वाऽनक्तु सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्य
उद्विव३ स्तभानान्तरिक्षं पृण पृथिवीमुपरेण दृ३ह ते ते
धामान्युश्मसि॥१०॥

गमध्ये गावो यत्र भूरिशृङ्गा अयासः। अत्राह तदुरुगायस्य
विष्णोः परमं पदमव भाति भूरैः॥ विष्णोः कर्माणि पश्यत यतो
व्रतानि पस्पशे। इन्द्रस्य युज्यः सखा॥ तद्विष्णोः परमं पद३ सदा
पश्यन्ति सूरयः। दिवीव चक्षुराततम्॥ ब्रह्मवनिं त्वा क्षत्रवनि३

सुप्रजावनिं॑ रायस्पोष॒वनिं॑ पर्यू॒हामि॑ ब्रह्म॑ द॒ह क्षत्रं॑ द॒ह प्रजां॑
द॒ह रायस्पोषं॑ द॒ह परिवीर॑सि परि॑ त्वा दैवीर्विशो॑ व्ययन्तां
परीम॑ रायस्पोषो॒ यज॑मानं मनु॒ष्या अ॒न्तरि॑क्षस्य त्वा॒ साना॒वव॑
गूहामि॥११॥

उ॒श्मसी॑ पोष॒मेका॒त्रवि॑शतिश्च॥६॥ [६]

इ॒षे त्वो॑प॒वीर॒स्युपो॑ दे॒वान्दैवी॒र्विशः॑ प्रागुर्व॒हीरु॒शिजो॑ बृह॒स्पते॑
धा॒रया॒ वसू॑नि ह॒व्या ते॑ स्वदन्तां दे॒वं त्वष्ट॑र्वसुं रण॒व रे॒वती॑
रम॑ध्वम॒ग्नेर्ज॒नित्र॑मसि वृष॑णौ स्थ उ॒र्वश्य॑स्यायुर॑सि पुरू॒रवा॑
घृ॒तेना॒क्ते वृष॑णं दधाथां गाय॒त्रं छ॒न्दोऽनु॑ प्र जा॒यस्व॒ त्रैष्टु॑भं जा॒ग॒तं
छ॒न्दोऽनु॑ प्रजा॒यस्व॒ भव॑तं॥१२॥

नः॑ सम॑नसौ॒ समो॑कसावरे॒पसौ॑। मा य॒ज्ञं हि॑सिष्टं मा
य॒ज्ञप॑तिं जा॒तवे॑दसौ शि॒वो भ॑वतम॒द्य नः॑॥ अ॒ग्नाव॒ग्निश्च॑रति॒ प्रवि॑ष्ट
ऋ॒षीणां॑ पु॒त्रो अ॑धि॒राज॑ ए॒षः। स्वा॒हाकृ॑त्य ब्रह्म॑णा ते जुहोमि॒ मा
दे॒वानां॑ मिथु॒याक॑र्भा॒गधे॒यम्॥१३॥

भ॒व॒तमे॑कत्रिंशच्च॥७॥ [७]

आ द॑द ऋ॒तस्य॑ त्वा दे॒वह॒विः पा॑शे॒नाऽऽर॑भे ध॒र्षा
मा॒नु॒षान॒द्भ्यस्त्वो॑षधी॒भ्यः प्रो॒क्षा॑म्य॒पां पे॒रुर॑सि स्वा॒त्तं चि॒त् स॑दे॒व
ह॒व्यमा॑पो दे॒वीः स्व॑द॒तैन॑ सं ते॑ प्रा॒णो वा॒युना॑ गच्छ॒ता
सं य॒ज॒त्रैर॑ङ्गानि॒ सं य॒ज्ञप॑तिरा॒शिषा॑ घृ॒तेना॒क्तौ प॒शुं त्रा॑येथा॒

रेवंतीर्यज्ञपतिं प्रियधाऽऽविंशतोरो अन्तरिक्ष सजूर्देवेन॥१४॥

वातेनाऽस्य हविषस्मना यज्ञ समस्य तनुवा भव वर्षीयो
वर्षीयसि यज्ञे यज्ञपतिं धाः पृथिव्याः सम्पृचः पाहि नमस्त
आतानाऽनर्वा प्रेहि घृतस्य कुल्यामनु सह प्रजया सह
रायस्पोषेणाऽऽपो देवीः शुद्धायुवः शुद्धा यूयं देवाः ॐ ॐ शुद्धा
वयं परिविष्टाः परिवेष्टारो वो भूयास्म॥१५॥

देवेन चतुश्चत्वारिंशच्च॥८॥ [८]

वाक्त् आ प्यायतां प्राणस्त आ प्यायतां चक्षुस्त आ प्यायतां
श्रोत्रं त आ प्यायतां या तै प्राणाञ्छुग्जगाम या चक्षुर्या श्रोत्रं यत्
तै क्रूरं यदास्थितं तत् त आ प्यायतां तत् त एतेन शुन्धतां नाभिस्त
आ प्यायतां पायुस्त आ प्यायतां शुद्धाश्चरित्राः शमद्भ्यः॥१६॥

शमोषधीभ्यः शं पृथिव्यै शमहोभ्यामोषधे त्रायस्वेन
स्वधिते मेनः हिंसी रक्षसां भागोऽसीदमहं रक्षोऽधमं तमो
नयामि योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्म इदमेनमधमं तमो
नयामीषे त्वा घृतेन द्यावापृथिवी प्रोण्वथामच्छित्रो रायः सुवीर
उर्वन्तरिक्षमन्विहि वायो वीहि स्तोकानां स्वाहोर्ध्वनभसं मारुतं
गच्छतम्॥१७॥

अद्भ्यो वीहि पञ्च च॥९॥ [९]

सं ते मनसा मनः सं प्राणेन प्राणो जुष्टं देवेभ्यो हव्यं घृतवत्

स्वाहैन्द्रः प्राणो अङ्गे अङ्गे नि दैध्यदैन्द्रोऽपानो अङ्गे अङ्गे वि बोभुवदेव
त्वष्टर्भूरि ते सः संमेतु विषरूपा यत् सलक्ष्माणो भवथ देवत्रा
यन्तमवसे सखायोऽनु त्वा माता पितरो मदन्तु श्रीरस्यग्निस्त्वा
श्रीणात्वापः समरिणन्वातस्य ॥१८॥

त्वा ध्रज्यै पूष्णो रङ्ह्या अपामोषधीनाः रोहिष्यै घृतं
घृतपावानः पिबत वसा वसापावानः पिबतान्तरिक्षस्य हविरसि
स्वाहा त्वाऽन्तरिक्षाय दिशः प्रदिश आदिशो विदिश उद्दिशः
स्वाहा दिग्भ्यो नमो दिग्भ्यः ॥१९॥

वातस्याष्टाविंशतिश्च ॥१०॥ [१०]

समुद्रं गच्छ स्वाहाऽन्तरिक्षं गच्छ स्वाहा देवः संवितारं गच्छ
स्वाहाऽहोरात्रे गच्छ स्वाहा मित्रावरुणौ गच्छ स्वाहा सोमं गच्छ
स्वाहा यज्ञं गच्छ स्वाहा छन्दांसि गच्छ स्वाहा द्यावापृथिवी
गच्छ स्वाहा नभो दिव्यं गच्छ स्वाहाऽग्निं वैश्वानरं गच्छ स्वाहा-
ऽद्ध्यस्त्वौषधीभ्यो मनो मे हार्दि यच्छ तनू त्वचं पुत्रं नप्तारमशीय
शुगंसि तमभि शौच योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मो धाम्नो धाम्नो
राजन्नितो वरुण नो मुश्च यदापो अघ्निया वरुणेति शपांमहे ततो
वरुण नो मुश्च ॥२०॥

असि षड्विंशतिश्च ॥११॥ [११]

हविष्मतीरिमा आपो हविष्मान् देवो अध्वरो हविष्माः आ

वि॒वास॑ति ह॒विष्मा॑ अस्तु सूर्यः॑॥ अ॒ग्नेर्वो॑ऽप॒न्नगृ॑हस्य॒ सदा॑सि
सा॒दयामि॑ सु॒म्नाय॑ सु॒म्निनीः॑ सु॒म्ने मा॑ धत्तेन्द्रा॒ग्नि॒योर्भा॑ग॒धेयीः॑ स्थ
मि॒त्रावरु॑णयोर्भा॒ग॒धेयीः॑ स्थ॒ विश्वे॑षां दे॒वानां॑ भा॒ग॒धेयीः॑ स्थ य॒ज्ञे
जा॑गृत॥ २१॥

ह॒विष्म॑न्तीश्चतु॒स्त्रिंशत्॥ 12॥ [१२]

हृ॒दे त्वा॒ मन॑से त्वा दि॒वे त्वा॒ सूर्या॑य त्वो॒र्ध्वमि॒मम॑ध्व॒रं कृ॑धि
दि॒वि दे॒वेषु॑ हो॒त्रा यच्छु॑ सोमं॒ राज॑त्रेह्य॒वं रोह॑ मा भे॒र्मा सं
वि॒क्था मा॑ त्वा॒ हि॒सिषं॑ प्र॒जास्त्वमु॑पाव॒रोह॑ प्र॒जास्त्वामु॑पाव॒रोह॑न्तु
शृ॒णोत्व॑ग्निः स॒मिधा॑ ह॒वं मे॑ शृ॒ण्वन्त्वापो॑ धि॒षणा॑श्च दे॒वीः। शृ॒णोत॑
ग्रा॒वाणो॑ वि॒दुषो॑ नु॥ २२॥

य॒ज्ञश्च॑ शृ॒णोतु॑ दे॒वः सं॑वि॒ता ह॒वं मे॑। दे॒वीरा॑पो अ॒पां न॑पा॒द्य
ऊ॒र्मिर्ह॑वि॒ष्य इन्द्रि॑यावा॒न्मदि॑न्त॒मस्तं॑ दे॒वेभ्यो॑ दे॒वत्रा॑ ध॒त्त शु॒क्रश्च॑
शु॒क्रपे॑भ्यो॒ येषां॑ भा॒गः स्थ॑ स्वाहा॒ कार्षि॑र॒स्यपा॑पां मृ॒धश्च॑ संमु॒द्रस्य॑
वो॒क्षित्या॑ उ॒न्नये॑। यम॑ग्ने पृ॒त्सु म॒र्त्यमा॑वो॒ वाजे॑षु यं जु॒नाः। स य॑न्ता
श॒श्वती॑रिषः॥ (1)॥ २३॥

नु स॒प्तच॑त्वारि॒ंशच्च॥ 13॥ [१३]

त्वम॑ग्ने रु॒द्रो असु॑रो म॒हो दि॒वस्त्व॑श्च॒ शर्धो॑ मा॒रुतं॑ पृ॒क्ष ई॒शिषे॑।
त्वं वा॒तैर॒रुणै॑र्या॒सि शङ्ग॑यस्त्वं पू॒षा वि॑ध॒तः पा॑सि॒ नु त्मना॑॥ आ वो॒

राजा॑नमध्व॑रस्य॑ रु॒द्रः॑ हो॒तारः॑ स॒त्यय॑ज॒ः रोद॑स्योः। अ॒ग्निं पु॒रा
त॑नयि॒त्नोर॑चि॒त्ताद्वि॑र॒ण्यरू॒पम॑वसे कृ॒णुध्व॑म्॥ अ॒ग्निर्हो॑ता निष॑सादा
य॒जीया॑नुप॒स्थे मा॒तुस्सु॑र॒भावं॑ लो॒के। युवा॑ क॒विः पु॑रु॒निष्ठः॥२४॥

ऋ॒तावा॑ ध॒र्ता कृ॑ष्टी॒नामु॑त म॒ध्यं इ॒द्धः॥ सा॒ध्वीम॑क॒र्देव॑वी॒तिं नो॑
अ॒द्य य॒ज्ञस्य॑ जि॒ह्वाम॑वि॒दाम॑ गु॒ह्याम्। स आ॑यु॒रागा॑त्सु॒रभि॑र्वसा॒नो
भ॒द्राम॑क॒र्देव॑हू॒तिं नो॑ अ॒द्य॥ अ॒क्र॒न्दद॑ग्निः स्त॒नय॑न्नि॒व द्यौः क्षा॒मा
रे॒रिह॑द्वी॒रुधः॑ स॒मञ्ज॑न्। स॒द्यो ज॑ज्ञा॒नो वि॑हीमि॒द्धो अ॒ख्य॒दा रोद॑सी
भा॒नुना॑ भा॒त्यन्तः॥ त्वे व॑सू॒नि पु॑र्व॒णीक॥२५॥

हो॒त॒र्दोषा॑ व॒स्तोरे॑रि॒रे य॒ज्ञिया॑सः। क्षा॒मेव॑ वि॒श्वा भु॑व॒नानि॑
य॒स्मिन्त्सः॑ सौ॒भ॒गानि॑ दधि॒रे पा॑व॒के॥ तुभ्यं॑ ता अ॒ङ्गिर॑स्त॒म
वि॒श्वाः सु॑क्षि॒तयः॑ पृथ॑क्। अ॒ग्ने का॒माय॑ येमि॒रे॥ अ॒श्याम॑ तं
का॒मम॑ग्ने॒ तवो॑त्य॒श्याम॑ र॒यिः र॑यि॒वः सु॑वी॒रम्। अ॒श्याम॑ वा॒जम॑भि
वा॒जय॑न्तोऽश्या॒म द्यु॒मम॑जरा॒जरं॑ ते॥ श्रेष्ठं॑ य॒विष्ठ॑ भा॒रता॑ग्ने
द्यु॒मन्त॑मा॒भर॑॥२६॥

व॒सो पु॑रु॒स्पृहः॑ र॒यिम्॥ स श्वि॑ता॒नस्त॑न्य॒तू रो॑च॒नस्था॑
अ॒जरे॑भिर्ना॒नद॑द्वि॒र्यवि॑ष्ठः। यः पा॑व॒कः पु॑रु॒तमः॑ पु॒रूणि॑
पृथू॒न्यग्नि॑र॒नुया॑ति॒ भर्व॑न्॥ आ॒यु॒ष्टे वि॒श्वतो॑ दध॒दय॑म॒ग्निर्व॑र॒ण्यः।
पुन॑स्ते प्रा॒ण आ॑य॒ति परा॑ यक्ष्मः॑ सु॒वामि॑ ते॥ आ॒यु॒र्दा अ॑ग्ने
ह॒विषो॑ जुषा॒णो घृ॑तप्र॒तीको॑ घृ॒तयो॑नि॒रेधि॑। घृ॒तं पी॒त्वा मधु॑ चा॒रु
गव्यं॑ पि॒तेव॑ पु॒त्रम॑भि॥२७॥

रक्षतादिमम्॥ तस्मै ते प्रतिहर्यते जातवेदो विचर्षणे। अग्ने
जनामि सुष्टुतिम्॥ दिवस्परि प्रथमं जज्ञे अग्निरस्मद् द्वितीयं
परि जातवेदाः। तृतीयमप्सु नृमणा अजस्रमिन्धान एनं जरते
स्वाधीः॥ शुचिः पावक वन्द्योऽग्रे बृहद्वि रोचसे। त्वं घृतेभिराहुतः॥
दृशानो रुक्म उर्व्या व्यद्यौद् दुर्मर्षमायुः श्रिये रुचानः। अग्निरमृतो
अभवद्वयोभिः॥ २८॥

यदेनं द्यौरजनयत्सुरेताः॥ आ यदिषे नृपतिं तेज आनद्बुचि
रेतो निषिक्तं द्यौरभीकै। अग्निः शर्धमनवद्यं युवानं स्वाधियं
जनयत्सूदयच्च॥ स तेजीयसा मनसा त्वोत उत शिक्ष स्वपत्यस्य
शिक्षोः। अग्रे रायो नृतमस्य प्रभूतौ भूयाम ते सुष्टुतयश्च वस्वः॥
अग्रे सहन्तमा भर द्युमनस्य प्रासहां रयिम्। विश्वा यः॥ २९॥

चर्षणीरभ्यासा वाजेषु सासहत्॥ तमग्रे पृतनासहं रयिं
सहस्व आ भर। त्वं हि सत्यो अद्भुतो दाता वाजस्य गोमतः॥
उक्षान्नाय वशान्नाय सोमपृष्ठाय वेधसे। स्तोमैर्विधेमाग्नये॥ वद्मा हि
सूनो अस्यद्वसद्वा चक्रे अग्निर्जनुषाज्मान्नम्। स त्वं न ऊर्जसन्
ऊर्जं धा राजैव जेरवृके क्षेप्यन्तः॥ अग्न आयूँषि॥ ३०॥

पवस् आ सुवोर्जमिषं च नः। आरे बाधस्व दुच्छुनाम्॥ अग्ने
पवस्व स्वपा अस्मे वर्चः सुवीर्यम्। दधत्पोषं रयिं मयि॥ अग्ने
पावक रोचिषा मन्द्रया देव जिह्वया। आ देवान् वक्षि यक्षि च॥

स नः पावक दीदिवोऽग्ने देवाः इहा वह। उप यज्ञः हविश्च नः॥
 अग्निः शुचिव्रततमः शुचिर्विप्रश्शुचिः कविः। शुची रोचत आहुतः॥
 उदग्ने शुचयस्त्व शुक्रा भ्राजन्त ईरते। तव ज्योतीः प्यर्चयः॥३१॥

पुननिष्ठः पुर्वणीक भराऽभि वयोभिर्य आयूःपि विप्रश्शुचिश्चतुर्दश च॥14॥ [१४]

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

आ ददे ग्रावा॑स्यध्वर॑कृद् देवेभ्यो॑ गम्भीरमिममध्वरं कृध्युत्तमेन॑
 पविनेन्द्राय॑ सोमः॑ सुषु॑तं मधु॑मन्तं पय॑स्वन्तं वृष्टि॑वनिमिन्द्राय॑
 त्वा वृत्र॑घ्न इन्द्राय॑ त्वा वृत्र॑तुर इन्द्राय॑ त्वाऽभिमा॑तिघ्न इन्द्राय॑
 त्वाऽऽदित्य॑वत इन्द्राय॑ त्वा विश्व॑दैव्यावते श्वा॑त्राः स्थं वृत्र॑तुरो
 राधो॑गूर्ता अमृत॑स्य पत्नी॑स्ता देवी॑र्देव॒त्रेमं यज्ञं ध॒त्तोप॑हृताः सोम॑स्य
 पिब॒तोप॑हृतो युष्माक॑म्॥१॥

सोमः॑ पिबतु॑ यत्ते॑ सोम दि॒वि ज्योति॑र्यत् पृथि॒व्यां
 यदुरा॑वन्तरि॒क्षे तेना॒स्मै यज॑माना॒योरु रा॒या कृध्य॑धि दा॒त्रे वोचो॑
 धिष॑णे वी॒डू स॒ती वी॑डयेथा॒मूर्जं दधा॑थामूर्जं मे धत्तं॑ मा वाः
 हि॑सिषं॒ मा मा हि॑सिष्टं प्रा॒गपा॑गुद॒गध॑राक्तास्त्वा दि॒श आ
 धा॑वन्त्वम्ब॒ नि ष्व॑र। यत्ते॑ सो॒मादा॑भ्यं॒ नाम॒ जागृ॑वि॒ तस्मै॑ ते सोम॒

सोमाय॑ स्वाहा॑॥२॥

युष्माकं॑ स्वर॒ यत्ते नव॑ च॥१॥ [१]

वा॒चस्पत॑ये पवस्व वाजिन् वृषा॒ वृष्णो॑ अ॒शुभ्यां॑ गर्भ॑स्तिपूतो
दे॒वो दे॒वानां॑ प॒वित्रं॑मसि॒ येषां॑ भा॒गोऽसि॒ तेभ्य॑स्त्वा॒ स्वांकृ॑तोऽसि॒
मधु॑मतीर्न॒ इष॑स्कृधि॒ विश्वे॑भ्यस्त्वेन्द्रि॒येभ्यो॑ दि॒व्येभ्यः॑ पार्थि॒वेभ्यो॑
मन॑स्त्वाष्टृ॒र्वन्तरि॑क्षमन्वि॒हि स्वाहा॑ त्वा सुभ॒वः सूर्या॑य दे॒वेभ्य॑स्त्वा
मरी॑चिपेभ्य॑ ए॒ष ते योनिः॑ प्रा॒णाय॑ त्वा॥३॥

वा॒चः स॒प्तच॑त्वारि॒ंशत्॥२॥ [२]

उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽस्य॒न्तर्य॑च्छ मघ॒वन् पा॒हि सोम॑मुरुष्य रा॒यः
समि॑षो यज॒स्वान्तस्ते॑ दधामि॒ द्यावा॑पृथि॒वी अ॒न्तरु॑र्वन्तरि॒क्षं
स॒जोषा॑ दे॒वैरव॑रैः परै॑श्चान्तर्या॒मे म॑घ॒वन् माद॑यस्व॒ स्वांकृ॑तोऽसि॒
मधु॑मतीर्न॒ इष॑स्कृधि॒ विश्वे॑भ्यस्त्वेन्द्रि॒येभ्यो॑ दि॒व्येभ्यः॑ पार्थि॒वेभ्यो॑
मन॑स्त्वाष्टृ॒र्वन्तरि॑क्षमन्वि॒हि स्वाहा॑ त्वा सुभ॒वः सूर्या॑य दे॒वेभ्य॑स्त्वा
मरी॑चिपेभ्य॑ ए॒ष ते योनि॑रपानाय॑ त्वा॥४॥

दे॒वेभ्यः॑ स॒प्त च॑॥३॥ [३]

आ वा॑यो भूष शुचि॒पा उप॑ नः स॒हस्रं॑ ते नि॒युतो॑ विश्व॒वार।
उपो॑ ते अ॒न्धो मद्य॑मयामि॒ यस्य॑ दे॒व दधि॑षे पू॒र्वपे॑यम्॥
उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि वा॒यवे॒ त्वेन्द्र॑वायू इ॒मे सु॒ताः। उप॑ प्रयो॑भि॒रा

गंतुमिन्द्रवो वामुशन्ति हि॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्रवायुभ्यां त्वैष ते योनिः सज्जोषाभ्यां त्वा॥५॥

आ वांयो त्रिचत्वारिंशत्॥४॥ [४]

अयं वां मित्रावरुणा सुतः सोमं ऋतावृधा। ममेदिह श्रुतं हवम्। उपयामगृहीतोऽसि मित्रावरुणाभ्यां त्वैष ते योनिर्ऋतायुभ्यां त्वा॥६॥

अयं वां विशन्ति॥५॥ [५]

या वां कशा मधुमत्यश्विना सूनृतावती। तया यज्ञं मिमिक्षतम्। उपयामगृहीतोऽस्यश्विभ्यां त्वैष ते योनिर्माध्वीभ्यां त्वा॥७॥

या वामृष्टादश॥६॥ [६]

प्रातर्युजौ वि मुच्येथामश्विनावेह गच्छतम्। अस्य सोमस्य पीतये॥ उपयामगृहीतोऽस्यश्विभ्यां त्वैष ते योनिर्श्विभ्यां त्वा॥८॥

प्रातर्युजावेकान्नविंशतिः॥७॥ [७]

अयं वेनश्चोदयत् पृश्निगर्भा ज्योतिर्जरायू रजसो विमाने। इममपां संङ्गमे सूर्यस्य शिशुं न विप्रां मतिर्भी रिहन्ति॥ उपयामगृहीतोऽसि शण्डाय त्वैष ते योनिर्वीरतां पाहि॥९॥

अयं वेनः पञ्चविंशतिः॥८॥ [८]

तं प्र॒त्न॒था॑ पूर्॒व॒था॑ वि॒श्व॒थे॒म॒था॑ ज्येष्ठ॒ता॑तिं ब॒र्हिष॑दः सु॒व॒र्वि॒दं
प्र॒ती॒ची॒नं वृ॒ज॒नं दो॒ह॒से गि॒राऽऽशुं॑ ज॒य॑न्त॒म॒नु या॒सु व॑र्ध॒से।
उ॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तोऽसि॑ म॒र्का॒य त्वै॒ष ते॒ योनिः॑ प्र॒जाः पा॑हि॥१०॥

त९ षड्विंशतिः॥९॥ [९]

ये दे॒वा दि॒व्ये॒का॒द॒श स्थ॑ पृ॒थि॒व्या॒म॒ध्ये॒का॒द॒श स्थाऽप्सु॑षदो
महि॒नै॒का॒द॒श स्थ॑ ते दे॒वा य॒ज्ञमि॒मं जु॑ष॒ध्वमु॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तो-
ऽस्या॒ग्र॒य॒णोऽसि॑ स्वा॒ग्र॒य॒णो जि॒न्वं य॒ज्ञं जि॒न्वं य॒ज्ञप॑ति॒म॒भि
स॒व॒ना पा॑हि विष्णु॒स्त्वां पा॑तु वि॒शं त्वं पा॑हीन्द्रि॒येणै॒ष ते॒
योनि॑र्वि॒श्वेभ्य॑स्त्वा दे॒वेभ्यः॑॥११॥

ये दे॒वास्त्रि॑च॒त्वारि॑शत्॥१०॥ [१०]

त्रि॒ंश॒त्रय॑श्च ग॒णि॒नो रु॒ज॒न्तो दि॒वः रु॒द्राः पृ॒थि॒वीं च॑ स॒च॒न्ते।
ए॒का॒द॒शा॒सो अ॒प्सुष॑दः सु॒तः सोमं॑ जुष॒न्ताः स॒व॒नाय॑ वि॒श्वे॑॥
उ॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तोऽस्या॒ग्र॒य॒णोऽसि॑ स्वा॒ग्र॒य॒णो जि॒न्वं य॒ज्ञं जि॒न्वं
य॒ज्ञप॑ति॒म॒भि स॒व॒ना पा॑हि विष्णु॒स्त्वां पा॑तु वि॒शं त्वं पा॑हीन्द्रि॒येणै॒ष ते॒
योनि॑र्वि॒श्वेभ्य॑स्त्वा दे॒वेभ्यः॑॥१२॥

त्रि॒ंश॒द द्वि॑च॒त्वारि॑शत्॥११॥ [११]

उ॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तोऽसी॒न्द्रा॒य त्वा बृ॒हद्व॑ते व॒यं स्व॑त उक्था॒युवे॑
यत् तं इ॒न्द्र बृ॒हद्व॑य॒स्तस्मै॑ त्वा वि॒ष्णा॒वे त्वै॒ष ते॒ योनि॑रिन्द्रा॒य

त्वोक्थायुवे॥१३॥

उपयामगृहीतो द्वाविंशतिः॥१२॥ [१२]

मूर्धानं दिवो अरतिं पृथिव्या वैश्वानरमृताय जातमग्निम्।
कविं सम्राजमतिथिं जनानामासन्ना पात्रं जनयन्त देवाः॥
उपयामगृहीतोऽस्यग्रये त्वा वैश्वानराय ध्रुवोऽसि ध्रुवक्षितिर्ध्रुवाणां
ध्रुवतमोऽच्युतानामच्युतक्षित्तम एष ते योनिर्ग्रये त्वा
वैश्वानराय॥१४॥

मूर्धानं पञ्चत्रिंशत्॥१३॥ [१३]

मधुश्च माधवश्च शुक्रश्च शुचिश्च नभश्च नभस्यश्चेषश्चोर्जश्च
सहश्च सहस्यश्च तपश्च तपस्यश्चोपयामगृहीतोऽसि सप्तसर्पो-
ऽस्यहस्पत्याय त्वा॥१५॥

मधुस्त्रिंशत्॥१४॥ [१४]

इन्द्राग्नी आ गतं सुतं गीर्भिर्नभो वरेण्यम्। अस्य पातं
धियेषिता॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राग्निभ्यां त्वेष ते योनिरिन्द्राग्नि-
भ्यां त्वा॥१६॥

इन्द्राग्नी विंशतिः॥१५॥ [१५]

ओमांसश्चर्षणीधृतो विश्वे देवास आ गतः। दाश्वांसो
दाशुषः सुतम्। उपयामगृहीतोऽसि विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य एष ते

योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः॥१७॥

इन्द्राग्नी ओमांसो विश्वेतिर्विश्वेतिः॥१६॥ [१६]

मरुत्वन्तं वृषभं वावृधानमकवारिं दिव्यं शासमिन्द्रम्।
विश्वासाहमवसे नूतनायोग्रं सहोदामिह तं हुवेम॥
उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वन्त एष ते योनिरिन्द्राय
त्वा मरुत्वन्ते॥१८॥

मरुत्वन्तं षड्विंशतिः॥१७॥ [१७]

इन्द्रं मरुत्व इह पाहि सोमं यथा शार्यते अपिबः सुतस्य।
तव प्रणीती तव शूर शर्मन्ना विवासन्ति कवयः सुयज्ञाः॥
उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वन्त एष ते योनिरिन्द्राय त्वा
मरुत्वन्ते॥१९॥

इन्द्रेकान्नत्रिंशत्॥१८॥ [१८]

मरुत्वा इन्द्र वृषभो रणाय पिबा सोममनुष्वधं मदाय।
आ सिंश्चस्व जुठरे मध्वं ऊर्मिं त्वं राजासि प्रदिवः सुतानाम्॥
उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वन्त एष ते योनिरिन्द्राय त्वा
मरुत्वन्ते॥२०॥

इन्द्रं मरुत्वो मरुत्वानेकान्न त्रिंशदेकान्न त्रिंशत्॥१९॥ [१९]

महा इन्द्रो य ओजसा पर्जन्यो वृष्टिमा इवा
स्तोमैर्वत्सस्यं वावृधे॥ उपयामगृहीतोऽसि महेन्द्राय त्वैष ते

योनिर्महेन्द्राय त्वा॥२१॥

महानेकात्रविंशतिः॥२०॥ [२०]

महा९ इन्द्रो नृवदा चरुषणिप्रा उत द्विबर्हा अमिनः
सहोभिः। अस्मद्रियग्वावृधे वीर्यायोरुः पृथुः सुकृतः कर्तृभिर्भूत्॥
उपयामगृहीतोऽसि महेन्द्राय त्वैष ते योनिर्महेन्द्राय त्वा॥२२॥

महानृवत्पञ्चविंशतिः॥२१॥ [२१]

कदा चन स्तरीरसि नेन्द्र सश्वसि दाशुषे। उपोपेन्नु मघवन्
भूय इन्नु ते दानं देवस्य पृच्यते॥ उपयामगृहीतोऽस्यादित्येभ्यस्त्वा॥
कदा चन प्र युच्छस्युभे नि पांसि जन्मनी। तुरीयादित्य सवनं त
इन्द्रियमा तंस्थावमृतं दिवि॥ यज्ञो देवानां प्रत्येति सुम्रमादित्यासो
भवता मृडयन्तः। आ वः॥२३॥

अर्वाचीं सुमतिर्ववृत्यादहोश्चिद्या वरिवोवित्तरासत्॥ विवंस्व आदित्यैष तं सोमपीथस्तेन मन्दस्व तेन
तृप्य तृप्यास्मं ते वयं तर्पयितारो या दिव्या वृष्टिस्तया त्वा श्रीणामि॥२२॥ (वः सप्तविंशतिश्च)॥२२॥ [२२]

वाममद्य सवितर्वाममु श्वो दिवेदिवे वाममस्मभ्य९ सावीः।
वामस्य हि क्षयस्य देव भूररया धिया वामभाजः स्याम॥
उपयामगृहीतोऽसि देवाय त्वा सवित्रे॥२४॥

वामं चतुर्विंशतिः॥२३॥ [२३]

अदब्धेभिः सवितः पायुभिर्द्व९ शिवेभिर्द्य परि पाहि नो

गयम्। हिरण्यजिह्वः सुविताय नव्यंसे रक्षा माकिर्नो अघशंस
ईशत॥ उपयामगृहीतोऽसि देवाय त्वा सवित्रे॥२५॥

अदब्धेभिस्त्रयोविंशतिः॥२४॥ [२४]

हिरण्यपाणिमृतये सवितारमुप ह्वये। स चेत्ता देवता पदम्॥
उपयामगृहीतोऽसि देवाय त्वा सवित्रे॥२६॥

हिरण्यपाणिं चतुर्दश॥२५॥ [२५]

सुशर्माऽसि सुप्रतिष्ठानो बृहदुक्षे नम एष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा
देवेभ्यः॥२७॥

सुशर्मा द्वादश॥२६॥ [२६]

बृहस्पतिसुतस्य त इन्द्रो इन्द्रियावतः पत्नीवन्तं ग्रहं गृह्णाम्यग्रा
३ इ पत्नीवा ३ स्सजूर्देवेन त्वष्ट्रा सोमं पिब स्वाहा॥२८॥

बृहस्पतिसुतस्य पञ्चदश॥२७॥ [२७]

हरिरसि हारियोजनो हर्योः स्थाता वज्रस्य भर्ता पृश्नेः प्रेता
तस्य ते देव सोमेष्टयं जुषः स्तुतस्तोमस्य शस्तोक्थस्य हरिवन्तं
ग्रहं गृह्णामि हुरीः स्थ हर्योर्धानाः सहसोमा इन्द्राय स्वाहा॥२९॥

हरिः पङ्क्तिंशतिः॥२८॥ [२८]

अग्र आयूषि पवस आ सुवोर्जमिषं च नः। आरे बाधस्व

दुच्छुनाम्॥ उपयामगृहीतोऽस्यग्रये त्वा तेजस्वत एष ते योनिर्ग्रये
त्वा तेजस्वते॥ ३० ॥

अग्न आयूँषि त्रयोवि शतिः॥ २९ ॥ [२९]

उत्तिष्ठन्नोजसा सह पीत्वा शिप्रे अवेपयः। सोममिन्द्र चमू
सुतम्॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वौजस्वत एष ते योनिरिन्द्राय
त्वौजस्वते॥ ३१ ॥

उत्तिष्ठन्नेकविंशतिः॥ ३० ॥ [३०]

तुरणिर्विश्वदर्शतो ज्योतिष्कृदसि सूर्य। विश्वमा भांसि
रोचनम्॥ उपयामगृहीतोऽसि सूर्याय त्वा भ्राजस्वत एष ते योनिः
सूर्याय त्वा भ्राजस्वते॥ ३२ ॥

तुरणिर्विंशतिः॥ ३१ ॥ [३१]

आ प्यायस्व मदिन्तम् सोम विश्वाभिरूतिभिः। भवा नः
सप्रथस्तमः॥ ३३ ॥

आ प्यायस्व नव॥ ३२ ॥ [३२]

ईयुष्टे ये पूर्वतरामपश्यन् व्युच्छन्तीमुषसं मर्त्यासः।
अस्माभिरू नु प्रतिचक्ष्याऽभूदो ते यन्ति ये अपरीषु पश्यान्॥ ३४ ॥

ईयुरेकान्नविंशतिः॥ ३३ ॥ [३३]

ज्योतिष्मतीं त्वा सादयामि ज्योतिष्कृतं त्वा सादयामि
 ज्योतिर्विदं त्वा सादयामि भास्वतीं त्वा सादयामि ज्वलन्तीं
 त्वा सादयामि मल्मलाभवन्तीं त्वा सादयामि दीप्यमानां
 त्वा सादयामि रोचमानां त्वा सादयाम्यजस्रां त्वा सादयामि
 बृहज्ज्योतिषं त्वा सादयामि बोधयन्तीं त्वा सादयामि जाग्रतीं त्वा
 सादयामि॥ ३५॥

ज्योतिष्मती९ षट्त्रिंशत्॥ ३४॥ [३४]

प्रयासाय स्वाहाऽऽयासाय स्वाहा वियासाय स्वाहा
 संयासाय स्वाहोद्यासाय स्वाहाऽवयासाय स्वाहा शुचे स्वाहा
 शोकाय स्वाहा तप्यत्वै स्वाहा तपते स्वाहा ब्रह्महत्यायै स्वाहा
 सर्वस्मै स्वाहा॥ ३६॥

प्रयासाय चतुर्विंशतिः॥ ३५॥ [३५]

चित्तं९ सन्तानेन भवं यक्रा रुद्रं तनिम्ना पशुपतिं९
 स्थूलहृदयेनाग्निं९ हृदयेन रुद्रं लोहितेन शर्वं मत्स्राभ्यां
 महादेवमन्तःपार्श्वेनौषिष्ठहनं९ शिङ्गीनिकोश्याभ्याम्॥ ३७॥

चित्तमष्टादश॥ ३६॥ [३६]

आ तिष्ठ वृत्रहन् रथं युक्ता ते ब्रह्मणा हरीं। अर्वाचीनं९ सु ते
 मनो ग्रावां कृणोतु वग्नुनां॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिनं

ए॒ष ते॒ योनि॒रिन्द्रा॑य॒ त्वा षोड॒शिनै॑ ॥३८॥

आ तिष्ठ॑ षड्विंशतिः॥३७॥ [३७]

इन्द्र॑मिद्धरी॑ वह॒तोऽप्र॑तिधृष्टशवस॒मृषी॑णां च स्तुतीरुपं य॒ज्ञं
च॒ मानु॑षाणाम्॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसीन्द्रा॑य॒ त्वा षोड॒शिनै॑ ए॒ष ते॒
योनि॒रिन्द्रा॑य॒ त्वा षोड॒शिनै॑ ॥३९॥

इन्द्रमिन्नयोर्विंशतिः॥३८॥ [३८]

असा॑वि॒ सोमं॑ इन्द्र॒ ते शवि॑ष्ठ धृष्ण॒वा ग॑हि॒ । आ त्वा॑
पृ॒णक्ति॑न्द्रियं रजः॒ सूर्यं॑ न र॒श्मिभिः॑ ॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसीन्द्रा॑य॒
त्वा षोड॒शिनै॑ ए॒ष ते॒ योनि॒रिन्द्रा॑य॒ त्वा षोड॒शिनै॑ ॥४०॥

असावि सप्तविंशतिः॥३९॥ [३९]

सर्व॑स्य॒ प्रति॑शीवरी॒ भूमि॑स्त्वोपस्थ॒ आऽधि॑ता॒ स्योना॑स्मै
सु॒षदा॑ भव॒ यच्छा॑स्मै शर्म॒ सप्र॑थाः ॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसीन्द्रा॑य॒ त्वा
षोड॒शिनै॑ ए॒ष ते॒ योनि॒रिन्द्रा॑य॒ त्वा षोड॒शिनै॑ ॥४१॥

सर्वस्य षड्विंशतिः॥४०॥ [४०]

म॒हा र॑ इन्द्रो॒ वज्र॑बाहुः षोड॒शी शर्म॑ यच्छतु॒ । स्व॒स्ति नो॑ म॒घवा॑
करोतु॒ हन्तु॑ पा॒प्मानं॒ योऽस्मान् द्वेष्टि॑ ॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसीन्द्रा॑य॒ त्वा
षोड॒शिनै॑ ए॒ष ते॒ योनि॒रिन्द्रा॑य॒ त्वा षोड॒शिनै॑ ॥४२॥

सर्वस्य महान्ध्रविंशतिष्विंशतिः॥४१॥ [४१]

स॒जोषां॑ इन्द्र॒ सग॑णो म॒रुद्भिः॑ सोमं॑ पिब वृत्रहञ्छूर वि॒द्वान्।
ज॒हि शत्रूँ॑ रप॒ मृधो॑ नुद॒स्वाऽथाभ॑यं कृणुहि वि॒श्वतो॑ नः॥
उप॒याम॑गृहीतोऽसीन्द्रा॒य त्वा षोड॑शिनं ए॒ष ते॒ योनि॑रिन्द्रा॒य त्वा
षोड॑शिनै॑ ॥ ४३ ॥

स॒जोषां॑स्त्रि॒ंशत् ॥ ४२ ॥ [४२]

उदु॒ त्यं जा॒तवे॑दसं दे॒वं व॑हन्ति के॒तवः॑। दृ॒शे वि॒श्वाय॑
सूर्य॑म् ॥ चि॒त्रं दे॒वाना॑मुद॒गाद॑नीकं चक्षु॑र्मि॒त्रस्य॑ वरु॒णस्या॑ग्रेः।
आऽप्रा॒ द्यावा॑पृथि॒वी अ॒न्तरि॑क्ष॒ं सूर्य॑ आ॒त्मा जग॑तस्त॒स्थुष॑श्च॥
अग्रे॒ नय॑ सुप॒था रा॒ये अ॒स्मान् वि॒श्वानि॑ दे॒व व॒युना॑नि वि॒द्वान्।
युयो॒ध्यस्म॑ञ्जुहुरा॒णमे॒नो भूयि॑ष्ठां ते॒ नम॑उक्तिं विधेम॥ दि॒वं गच्छ॑
सु॒वः पत॑ रू॒पेण॑ ॥ ४४ ॥

वो रू॒पम॒भ्यैमि॑ वय॑सा॒ वयः॑। तुथो॒ वो वि॒श्ववे॑दा वि भ॑जतु
वर्षि॑ष्ठे अधि॒ नाकै॑ ॥ ए॒तत् ते॑ अग्रे॒ राध॑ ऐति॒ सोम॑च्युतं तन्मि॒त्रस्य॑
प॒था न॑य॒र्तस्य॑ प॒था प्रे॑तं च॒न्द्रद॑क्षिणा य॒ज्ञस्य॑ प॒था सु॑वि॒ता
नय॑न्तीर्ब्राह्म॒णम॒द्य रा॑ध्यास॒मृषि॑मार्षे॒यं पि॑तृमन्तं पै॒तृम॒त्यं
सुधा॑तु॒दक्षि॑णं वि सु॒वः पश्य॑ व्य॒न्तरि॑क्षं यत॑स्व स॒दस्यै॑र॒स्मद्वा॑त्रा
दे॒वत्रा॑ गच्छ॒त म॑धु॒मतीः॑ प्र॒दाता॑र॒मा वि॑श॒तान॑वहा॒यास्मा॑न् दे॒व्याने॑न
प॒थेत॑ सु॒कृता॑ लो॒के सी॑द॒त तन्नः॑ सङ्स्कृ॒तम् ॥ ४५ ॥

रू॒पेण॑ स॒दस्यै॑र॒ष्टाद॑श च॥ ४३ (३७) ॥ [४३]

धा॒ता रा॒तिः स॑वि॒तेदं जु॑षन्तां प्र॒जाप॑तिर्निधि॒पति॑र्नो अ॒ग्निः।
 त्वष्टा॑ विष्णुः प्र॒जया॑ स॒ररा॑णो यज॑मानाय॒ द्रवि॑णं दधातु॥ समि॑न्द्र
 णो मन॑सा नेषि गोभिः स॒ सूरि॑भिर्मघव॒न्त्सः स्व॒स्त्या। सं ब्र॑ह्मणा
 दे॒वकृ॑तं यदस्ति सं दे॒वाना॑ सु॒म॒त्या य॒ज्ञिया॑नाम्॥ सं वर्च॑सा
 पय॑सा सं त॒नूभि॑रगन्महि मन॑सा स॒ शि॒वेन॑। त्वष्टा॑ नो अत्र
 वरि॑वः कृणोतु॥ ४६॥

अनु॑ मा॒र्ष्टु त॒नुवो॑ यद्वि॒लिष्टम्॥ यदद्य॑ त्वा॑ प्रय॒ति य॒ज्ञे
 अ॒स्मिन्न॑ग्रे हो॒ता॒र॒मवृ॑णीमहीह। ऋ॒ध॒गया॑ इ॒ध॒गुता॑शमिष्टाः प्रजा॒नन्
 य॒ज्ञमु॑पयाहि वि॒द्वान्॥ स्व॒गा वो॑ दे॒वाः स॒दन॑मकर्म॒ य आ॑ज॒ग्म
 स॒वने॑दं जु॒षाणाः॑। ज॒क्षि॒वा॒सः प॑पि॒वा॒संश्च॒ विश्वे॑ऽस्मे ध॑त्त
 वस॒वो वसू॑नि॥ या॒नाऽव॑ह उ॒श॒तो दे॒व दे॒वान् तान्॥ ४७॥

प्रेर॑य॒ स्वे अ॑ग्रे स॒धस्थे॑। वह॑माना॒ भर॑माणा ह॒वी॒षि वसू॑
 घ॒र्म दि॒व॒मा ति॑ष्ठतानु॥ य॒ज्ञं य॒ज्ञं ग॑च्छ॒ य॒ज्ञप॑तिं गच्छ॒ स्वां योनि॑
 गच्छ॒ स्वाहै॑ष ते॒ य॒ज्ञो य॑ज्ञपते स॒हसू॑क्तवाकः सु॒वीरः॒ स्वाहा॒ दे॒वा
 गा॒तुवि॑दो गा॒तुं वि॒त्वा गा॒तुमि॑त् मन॑सस्पत इ॒मं नो॑ दे॒व दे॒वेषु॑
 य॒ज्ञं स्वाहा॑ वा॒चि स्वाहा॑ वा॒ते धाः॥ ४८॥

कृणोतु॒ तान्॒ष्टाच॑त्वारि॒शच्च॥ 44 (38)॥ [४४]

उ॒रु॒ हि रा॒जा व॑रु॒णश्च॑का॒र सूर्या॑य पन्था॒मन्वे॑त॒वा उ॑। अ॒पदे॑
 पादा॒ प्रति॑धातवेऽक॒रुता॑प॒वक्ता॒ हृद॑या॒विध॑श्चित्॥ श॒तं ते॑ राजन्

भिषजः सहस्रमुर्वी गम्भीरा सुमतिष्ठे अस्तु। बाधस्व द्वेषो निर्ऋतिं
पराचैः कृतं चिदेनः प्र मुमुग्ध्यस्मत्॥ अभिष्टितो वरुणस्य पाशो-
ऽग्नेरनीकमप आ विवेश। अपां नपात् प्रतिरक्षन्नसुर्यं दमेदमे॥४९॥

सुमिधं यक्ष्यग्रे॥ प्रति ते जिह्वा घृतमुच्चरण्येत् समुद्रे ते
हृदयमप्स्वन्तः। सं त्वा विशन्त्वोषधीरुताऽऽपो यज्ञस्य त्वा यज्ञपते
हविर्भिः॥ सूक्तवाके नमोवाके विधेमावभृथ निचङ्कुण निचेरुरसि
निचङ्कुणाव देवैर्देवकृतमेनोऽयाडव मर्त्यैर्मर्त्यकृतमुरोरा नो देव
रिषस्पाहि सुमित्रा न आप ओषधयः॥५०॥

सन्तु दुर्मित्रास्तस्मै भूयासुर्योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मो
देवीराप एष वो गर्भस्तं वः सुप्रीतः सुभृतमकर्म देवेषु नः सुकृतो
ब्रूतात् प्रतियुतो वरुणस्य पाशः प्रत्यस्तो वरुणस्य पाश एधो-
ऽस्येधिषीमहि समिदसि तेजोऽसि तेजो मयि धेह्यपो अन्वचारिषः
रसेन समंसृक्षमहि। पयस्वाः अग्न आऽगमं तं मा सः सृज
वर्चसा॥५१॥

दमेदम् ओषधय आ षट् च॥45 (39)॥ [४५]

यस्त्वा हृदा कीरिणा मन्यमानोऽमर्त्यं मर्त्यो जोहवीमि।
जातवेदो यशो अस्मासु धेहि प्रजाभिरग्रे अमृतत्वमश्याम्॥ यस्मै
त्वः सुकृते जातवेद उ लोकमग्रे कृणवः स्योनम्। अश्विनः स

पुत्रिणं वीरवन्तं गोमन्तं रयिं नशते स्वस्ति॥ त्वे सु पुत्र शवसो-
ऽवृत्रन् कामकातयः। न त्वामिन्द्रातिं रिच्यते॥ उक्थउक्थे सोम-
इन्द्रं ममाद नीथेनीथे मघवानं॥५२॥

सुतासः। यदीं सुबाधः पितरं न पुत्राः संमानदक्षा अवसे-
हवन्ते॥ अग्रे रसेन तेजसा जातवेदो वि रौचसे। रक्षोहा-
ऽमीवचातनः॥ अपो अन्वचारिषं रसेन समसृक्षमहि। पयस्वां
अग्र आऽगमं तं मा सः सृजं वर्चसा॥ वसुर्वसुपतिरहिकमस्यग्रे
विभावसुः। स्याम ते सुमतावपि॥ त्वामग्रे वसुपतिं वसूनामभि प्र-
मन्दे॥५३॥

अध्वरेषु राजन्। त्वया वाजं वाजयन्तो जयेमाभि प्याम
पृत्सुतीर्मर्त्यानाम्। त्वामग्रे वाजसातमं विप्रां वर्धन्ति सुष्टुतम्। स
नो रास्व सुवीर्यम्॥ अयं नो अग्निर्वरिवः कृणोत्वयं मृधः पुर एतु
प्रभिन्दन्। अयं शत्रूञ्जयतु जर्हृषाणोऽयं वाजं जयतु वाजसातौ॥
अग्निनाग्निः समिध्यते कविर्गृहपतिर्युवा। हव्यवाइ जुह्वस्यः॥ त्वं
ह्यग्रे अग्निना विप्रो विप्रेण सन्धस्ता। सखा सख्या समिध्यसे॥
उदग्रे शुचयस्तव वि ज्योतिषा॥५४॥

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः॥

दे॒वा॒सु॒राः सं॒य॑त्ता आ॒स॒न् ते दे॒वा वि॑ज॒य॒मु॒प॒य॒न्तोऽग्नौ॑
वा॒मं व॒सु सं न्य॑दध॒ते॒द॒मु॒ नो भ॑विष्यति॒ यदि॑ नो जे॒ष्य॒न्तीति॑
तद॒ग्नि॒र्य॒काम॑यत् तेनापा॑क्रामत् तद्दे॒वा वि॑जित्या॒वरु॑रु॒त्स॒मा॒ना
अ॒न्वा॒य॒न् तद॑स्य॒ सह॑साऽदि॒त्सन्त॑ सोऽरो॒दी॒द्यद॑रो॒दीत् तद्ब्रु॑द्रस्य॒
रु॒द्रत्वं यद॑श्वशी॒यत् तद्॥१॥

र॒ज॒त॑ हिर॑ण्यमभवत् तस्मा॑द्र॒ज॒त॑ हिर॑ण्यमद॒खि॒ण्य॒म॑श्रुज॑
हि यो ब॒र्हिषि॑ ददाति॒ पुरा॑ऽस्य॒ संव॑त्स॒राद्गृ॑हे रु॒दन्ति॑ तस्मा॑द्ब॒र्हिषि॑
न दे॒य॑ हिर॑ण्यम॒ग्नि॒रब्र॑वीद्वा॒ग्यं॒सा॒न्यथ॑ व इ॒दमि॑ति॒ पुन॑रा॒धेयं॑ ते
के॒वल॑मित्य॒ब्रुव॑न्नृ॒ध॒वत् खलु॑ स इत्य॑ब्रवी॒द्यो म॑द्दे॒वत्य॑म॒ग्निमा॑दधा॒ता
इति॑ तं पू॒षाऽऽध॑त्त॒ तेन॑॥२॥

पू॒षाऽऽध॑र्त्त॒ तस्मा॑त् पौ॒ष्णाः प॒शव॑ उच्यन्ते॒ तं त्व॑ष्टाऽऽध॑त्त॒
तेन॑ त्व॒ष्टाऽऽध॑र्त्त॒ तस्मा॑त् त्वा॒ष्ट्राः प॒शव॑ उच्यन्ते॒ तं म॑नुराऽध॑त्त॒
तेन॑ म॒नुराध॑र्त्त॒ तस्मा॑न्मा॒न॒व्यः प्र॒जा उ॑च्यन्ते॒ तं धा॒ताऽऽध॑त्त॒ तेन॑
धा॒ताऽऽध॑र्त्त॒ संव॑त्स॒रो वै धा॒ता तस्मा॑त् संव॑त्स॒रं प्र॒जाः प॒शवो॑ऽनु॒
प्र जा॑यन्ते॒ य ए॒वं पु॑नरा॒धेय॑स्यर्द्धिं वेद॑॥३॥

ऋ॒ध्नो॒त्ये॒व यो॑ऽस्यै॒वं ब॒न्धु॒तां वेद॑ ब॒न्धु॒मान् भ॑वति॒ भा॒ग॒धे॒यं वा
अ॒ग्निरा॑हि॒त इ॒च्छ॒मानः॑ प्र॒जां प॒शून् यज॑मान॒स्योप॑ दो॒द्रावो॑द्वा॒स्य

पुनरा दधीत भागधेयेनैवैन९ समर्धयत्यथो शान्तिरेवास्यैषा
 पुनर्वस्वोरा दधीतैतद्वै पुनराधेयस्य नक्षत्रं यत्पुनर्वसू स्वायामेवैनं
 देवतायामाधाय ब्रह्मवर्चसी भवति दर्भैरा दधात्ययांतयामत्वाय
 दर्भैरा दधात्यद्ध्य एवैनमोषधीभ्योऽवरुध्याऽऽधत्ते पञ्चकपालः
 पुरोडाशो भवति पञ्च वा ऋतवं ऋतुभ्य एवैनमवरुध्याऽऽधत्ते॥४॥

अशीयत् तत् तेन वेदं दर्भैः पञ्चविंशतिश्च॥१॥ [१]

परा वा एष यज्ञं पशून् वपति योऽग्निमुद्वासयते पञ्चकपालः
 पुरोडाशो भवति पाङ्क्तो यज्ञः पाङ्क्तोः पशवो यज्ञमेव पशून् व रुन्धे
 वीरहा वा एष देवानां योऽग्निमुद्वासयते न वा एतस्य ब्राह्मणा
 ऋतायवः पुराऽन्नमख्यन् पङ्क्तो याज्यानुवाक्या भवन्ति पाङ्क्तो यज्ञः
 पाङ्क्तः पुरुषो देवानेव वीरं निरवदायाग्निं पुनरा॥५॥

धत्ते शताक्षरा भवन्ति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये
 प्रति तिष्ठति यद्वा अग्निराहितो नर्ध्यते ज्यायो भागधेयं
 निकामयमानो यदाग्रेय९ सर्वं भवति सैवास्यर्धिः सं वा
 एतस्य गृहे वाक् सृज्यते योऽग्निमुद्वासयते स वाच९ स९सृष्टां
 यजमान ईश्वरोऽनु पराभवितोर्विभक्तयो भवन्ति वाचो विधृत्यै
 यजमानस्यापराभावाय॥६॥

विभक्तिं करोति ब्रह्मैव तदकरुपा९शु यजति यथा वामं वसु
 विविदानो गूहति तादृगेव तदग्निं प्रति स्विष्टकृतं निराह यथा
 वामं वसु विविदानः प्रकाशं जिगमिषति तादृगेव तद्विभक्तिमुक्त्वा

प्रयाजेन वषट्करोत्यायतनादेव नैति यजमानो वै पुरोडाशः पशवं
एते आहुती यदभितः पुरोडाशमेते आहुती॥७॥

जुहोति यजमानमेवोभयतः पशुभिः परि गृह्णाति कृतयजुः
सम्भृतसम्भार इत्याहुर्न सम्भृत्याः सम्भारा न यजुः कर्तव्यमित्यथो
खलु सम्भृत्या एव सम्भाराः कर्तव्यं यजुर्यज्ञस्य समृद्धौ
पुनर्निष्कृतो रथो दक्षिणा पुनरुत्स्यूतं वासः पुनरुत्सृष्टौऽनङ्घ्रान्
पुनराधेयस्य समृद्धौ सप्त तै अग्ने समिधः सप्त जिह्वा इत्यग्निहोत्रं
जुहोति यत्रयत्रैवास्य न्यक्तं ततः॥८॥

एवैनमव रुन्धे वीरहा वा एष देवानां योऽग्निमुद्धासयते तस्य
वरुण एवर्णयादाग्निवारुणमेकादशकपालमनु निर्वपेद्यं चैव हन्ति
यश्चास्यर्णयात्तौ भागधेयेन प्रीणाति नाऽऽर्तिमाच्छति यजमानः॥९॥

आऽपराभावाय पुरोडाशमेते आहुती तत्पञ्चद्विंशच्च॥२॥ [२]

भूमिर्भूम्रा द्यौर्वरिणाऽन्तरिक्षं महित्वा। उपस्थे ते देव्यदिते-
ऽग्निमन्त्रादमन्त्राद्यायाऽऽदधे॥ आऽयं गौः पृश्निरक्रमीदसनन्मातरं
पुनः। पितरं च प्रयन्थसुवः॥ त्रिंशद्धाम वि राजति वाक्पतङ्गाय
शिश्रिये। प्रत्यंस्य वह् द्युभिः॥ अस्य प्राणादपानत्यन्तश्चरति रोचना।
व्यख्यन्महिषः सुवः॥ यत् त्वा॥१०॥

क्रुद्धः परोवपं मन्युना यदवर्त्या। सुकल्पमग्ने तत्
तव पुनस्त्वोदीपयामसि॥ यत् तै मन्युपरोत्तस्य पृथिवीमनु

दध्वसे। आदित्या विश्वे तद्देवा वसंवश्च समाभरन्॥
 मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं यज्ञं समिमं दधातु।
 बृहस्पतिस्तनुतामिमं नो विश्वे देवा इह मादयन्ताम्॥ सप्त तै
 अग्ने समिधः सप्त जिह्वाः सप्त॥११॥

ऋषयः सप्त धाम प्रियाणि। सप्त होत्राः सप्ताधा त्वां यजन्ति सप्त
 योनीरा पृणस्वा घृतेन॥ पुनरूर्जा नि वर्तस्व पुनरग्र इषाऽऽयुषा।
 पुनर्नः पाहि विश्वतः॥ सह रय्या नि वर्तस्वाग्ने पिन्वस्व धारया।
 विश्वप्त्रिया विश्वतस्परि॥ लेकः सलेकः सुलेकस्ते न आदित्या
 आज्यं जुषाणा विंयन्तु केतः सकेतः सुकेतस्ते न आदित्या आज्यं
 जुषाणा विंयन्तु विवस्वां अदितिर्देवजूतिस्ते न आदित्या आज्यं
 जुषाणा विंयन्तु॥१२॥

त्वा जिह्वाः सप्त सुकेतस्ते नस्त्रयोदश च॥३॥ [३]

भूमिर्भूम्ना द्यौर्वरिणेत्याहाऽऽशिषैवैनमा धत्ते सर्पा वै
 जीर्यन्तोऽमन्यन्त स एतं कसर्णीरः काद्रवेयो मन्त्रमपश्यत्
 ततो वै ते जीर्णास्तनूरपाघ्नत सर्पराज्ञिया ऋग्भिर्गार्हपत्यमा
 दधाति पुनर्नवमेवैनमजरं कृत्वाऽऽधत्तेऽथो पूतमेव पृथिवीमन्नाद्यं
 नोपानमत्सैतं॥१३॥

मन्त्रमपश्यत् ततो वै तामन्नाद्यमुपानमद्यत्सर्पराज्ञिया
 ऋग्भिर्गार्हपत्यमादधात्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो अस्यामेवैनं

प्रतिष्ठित॒मा धत्ते॒ यत्वा॑ क्रुद्धः॒ परो॒वपेत्या॒हाप॑हुत ए॒वास्मै॒ तत्
पुन॒स्त्वोद्दी॑पयाम॒सीत्या॑ह॒ समि॑न्ध ए॒वैनं॒ यत्ते॑ म॒न्युपरो॑प्त॒स्येत्या॑ह
दे॒वता॑भिरे॒व॥१४॥

ए॒न॒९ सं भ॑रति॒ वि वा ए॒तस्य॑ य॒ज्ञश्छि॑द्यते॒ योऽग्नि॑मु॒द्वास॑यते॒
बृह॑स्पति॒वत्य॒र्चोप॑ तिष्ठते॒ ब्रह्म॑ वै दे॒वानां॑ बृह॑स्पति॒र्ब्रह्म॑णै॒व य॒ज्ञ९
सं द॑धाति॒ विच्छि॑न्नं य॒ज्ञ९ समि॑मं द॑धा॒त्वित्या॑ह॒ संत॑त्यै॒ विश्वे॑ दे॒वा
इ॒ह मा॑दयन्ता॒मित्या॑ह॒ संत॑त्यै॒व य॒ज्ञं दे॒वेभ्योऽनु॑ दिशति॒ सप्त॑ ते
अ॒ग्ने स॒मिधः॑ स॒प्त जि॒ह्वाः॥१५॥

इत्या॑ह स॒प्तस॑प्त॒ वै स॑प्त॒धाऽग्नेः॑ प्रि॒यास्त॑नु॒वस्ता॑ ए॒वाव॑
रु॒न्धे पुन॑रू॒र्जा स॒ह र॒य्येत्य॑भितः॒ पुरो॑डाश॒माहु॑ती जुहोति॒
यज॑मानमे॒वोर्जा॑ च॒ र॒य्या चो॑भयतः॒ परि॑ गृह्णा॒त्यादि॒त्या वा
अ॒स्मालो॒काद॑मुं लो॒कमा॑यन्ते॒ऽमुष्मि॑ल्लो॒के व्य॑तृष्यन्त॒ इमं॑
लो॒कं पुन॑रभ्य॒वेत्या॒ग्निमा॑धायै॒तान् हो॑मान॒जुह॑वुस्त॒ आ॑र्ध्रु॒वन् ते
सु॒वर्ग॑लो॒कमा॑यन्॒ यः प॑रा॒चीनं॑ पुनरा॒धेया॑द॒ग्निमा॑दधी॒त स ए॒तान्
होमा॑ञ्जुह॒याद्या॑मे॒वाऽऽदि॒त्या ऋ॒द्धिमा॑र्ध्रु॒वन् तामे॑वध्नोति॥१६॥

ए॒तमे॒व जि॒ह्वा ए॒तान् पञ्च॑वि॒ंशति॑श्च॥४॥ [४]

उ॒प॒प्रय॑न्तो॒ अध्व॑रं म॒न्त्रं वो॑चेमा॒ग्नयै॑। आ॒रे अ॒स्मे च॑
शृ॒ण्व॑ते॥ अ॒स्य प्र॒त्नाम॑नु द्युत॑ः शु॒क्रं दु॑दुहे॒ अह॑यः। प॒यः
सह॑स्र॒सामृ॑षिम्॥ अ॒ग्निर्मूर्धा॑ दि॒वः क॒कुत् प॑तिः॒ पृथि॒व्या अ॒यम्।

अपा॑ रेता॑सि जिन्वति॥ अयमि॑ह प्रथ॑मो धा॑यि धा॑तृभि॑र्होता
यजि॑ष्ठो अध्व॑रेष्वीड्यः। यम॑प्र॒वानो॒ भृग॑वो विरु॑रुचु॒र्वने॑षु चि॒त्रं
वि॒भुवं॑ वि॒शेवि॑शे॥ उ॒भा वा॑मिन्द्रा॒ग्नी आ॑हुव॒ध्यै॥१७॥

उ॒भा रा॑धसः स॒ह मा॑द॒यध्यै॑। उ॒भा दा॑ता॒रावि॑षा॑ र॒यीणा॑मु॒भा
वाज॑स्य सा॒तये॑ हुवे वाम्॥ अ॒यं ते॒ योनि॑र॒ऋत्वियो॑ यतो॑ जा॒तो
अरो॑चथाः। तं जा॒नन्न॑ग्र आ रो॒हाथा॑ नो वर्ध॑या र॒यिम्॥ अ॒ग्र
आयू॑षि पव॒स आ सु॑वोर्ज॒मिषं॑ च नः। आ॒रे बा॑धस्व दु॒च्छुना॑म्॥
अ॒ग्रे पव॑स्व स्वपा॑ अ॒स्मे वर्चः॑ सु॒वीर्य॑म्। दध॒त्पोष॑ र॒यिं॥१८॥

मयि॑॥ अ॒ग्रे पा॑वक रोचिषा॑ म॒न्द्रया॑ देव जि॒ह्वया॑। आ दे॒वान्
व॑क्षि॒ यक्षि॑ च॥ स नः॑ पा॒वक दी॑दिवोऽ॒ग्रे दे॒वा इ॒हाऽऽव॑ह। उप॑
य॒ज्ञ इ॒हवि॑श्च नः॥ अ॒ग्निः शुचि॑व्रततमः शुचि॑र्विप्रः शुचिः॑ क॒विः।
शुची॑ रोचत॒ आहु॑तः॥ उद॑ग्रे शुच॑यस्तव शु॒क्रा भ्राज॑न्त ईरते। तव॑
ज्योती॑र॒ष्यर्च॑यः॥ आ॒युर्दा अ॑ग्रेऽस्यायु॑र्मे॥१९॥

दे॒हि वर्चो॑दा अ॒ग्रेऽसि॑ वर्चो॑ मे देहि तनू॒पा अ॑ग्रेऽसि॑ त॒नुवं॑
मे पा॒ह्यग्रे॑ यन्मे॑ त॒नुवा॑ ऊ॒नं तन्म॑ आ पृ॒ण चि॒त्राव॑सो स्व॒स्ति ते॑
पा॒रम॑शी॒येन्धा॑नास्त्वा श॒त इ॒मा द्यु॑मन्तः॒ समि॑धीमहि वय॑स्वन्तो
वय॑स्कृतं यश॑स्वन्तो यश॑स्कृतं सु॒वीरा॑सो अदा॑भ्यम्। अ॒ग्रे
सप॑त्नद॒म्भनं॑ व॒र्षिष्ठे॑ अधि॒ नाकै॑॥ सं त्वम॑ग्रे सूर्य॑स्य वर्च॑साऽग॒थाः
समृ॑षीणा॑ स्तु॒तेन॑ सं प्रि॒येण॑ धाम्ना॑। त्वम॑ग्रे सूर्य॑वर्चा असि॑ सं

मामायुषा वर्चसा प्रजया सृज॥२०॥

आहुवर्च्यै रयि मे वर्चसा सप्तदश च॥५॥ [५]

सं पश्यामि प्रजा अहमिदं प्रजसो मानवीः। सर्वा भवन्तु नो
गृहे॥ अम्भः स्थाम्भो वो भक्षीय महः स्थ महो वो भक्षीय सहः स्थ
सहो वो भक्षीयोरजः स्थोजं वो भक्षीय रेवंती रमध्वमस्मिल्लोकै-
ऽस्मिन् गोष्ठेऽस्मिन् क्षयेऽस्मिन् योनाविहैव स्तेतो माऽप गात
बह्वीर्मे भूयास्त॥२१॥

सुहितासि विश्वरूपीरा मोर्जा विशाऽऽगौपत्येनाऽ-
ऽरायस्पोषेण सहस्रपोषं वः पुष्यासं मयि वो रायः श्रयन्ताम्॥
उप त्वाऽग्ने दिवेदिवे दोषावस्तर्धिया वयम्। नमो भरन्त एमसि।
राजन्तमध्वराणां गोपामृतस्य दीदिविम्। वर्धमानः स्वे दमे॥
स नः पितेव सूनवेऽग्ने सूपायनो भव। सचस्वा नः स्वस्तये॥
अग्ने॥२२॥

त्वं नो अन्तमः। उत त्राता शिवो भव वरूथ्यः॥ तं त्वा
शोचिष्ठ दीदिवः। सुम्राय नूनमीमहे सखिभ्यः॥ वसुरग्निर्वसुश्रवाः।
अच्छां नक्षि द्युमत्तमो रयि दाः॥ ऊर्जा वः पश्याम्यूर्जा मां पश्यत
रायस्पोषेण वः पश्यामि रायस्पोषेण मा पश्यतेडाः स्थ मधुकृतः
स्योना माऽऽविंशतेरा मदः। सहस्रपोषं वः पुष्यासं॥२३॥

मयि वो रायः श्रयन्ताम्॥ तत् सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य
 धीमहि। धियो यो नः प्रचोदयात्॥ सोमानु॑ स्वरं कृणुहि
 ब्रह्मणस्पते। कक्षीवन्तं य औशिजम्॥ कदा चन स्तरीरसि नेन्द्र
 सश्रसि दाशुषे। उपोपेन्नु मघवन् भूय इन्नु ते दानं देवस्य पृच्यते॥
 परि त्वाग्ने पुरं वयं विप्रः सहस्य धीमहि। धृषद्वर्णं दिवेदिवे भेत्तारं
 भङ्गुरावतः॥ अग्ने गृहपते सुगृहपतिरहं त्वया गृहपतिना भूयासः
 सुगृहपतिर्मया त्वं गृहपतिना भूयाः शतः हिमास्तामाशिषमा शांसे
 तन्तवे ज्योतिष्मतीं तामाशिषमा शांसेऽमुष्मे ज्योतिष्मतीम्॥ २४॥

भूयास्तु स्वस्तयेऽग्ने पुष्यासं धृषद्वर्णमेकान्नत्रिःशच्च॥ ६॥ [६]

अयंज्ञो वा एष योऽसामोपप्रयन्तो अध्वरमित्याह
 स्तोममेवास्मै युनक्त्युपेत्याह प्रजा वै पशव उपेमं लोकं
 प्रजामेव पशूनिमं लोकमुपेत्यस्य प्रतामनुद्युतमित्याह सुवर्गो
 वै लोकः प्रतः सुवर्गमेव लोकः समारोहत्यग्निर्मूर्धा दिवः
 ककुदित्याह मूर्धानम्॥ २५॥

एवैनः समानानां करोत्यथो देवलोकादेव मनुष्यलोके
 प्रतिष्ठित्ययमिह प्रथमो धायि धातृभिरित्याह मुख्यमेवैनं
 करोत्युभा वामिन्द्राग्नी आहुवध्या इत्याहौजो बलमेवाव रुन्धेऽयं
 ते योनिर्ऋत्विय इत्याह पशवो वै रयिः पशूनेवाव रुन्धे
 षड्भिरुप तिष्ठते षड्वै॥ २६॥

ऋतवँ ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठति षड्भिरुत्तराभिरुपँ तिष्ठते
 द्वादशँ सं पद्यन्ते द्वादशँ मासाः संवत्सरः संवत्सर एव प्रति तिष्ठति
 यथा वै पुरुषोऽश्वो गौर्जीर्यत्येवमग्निराहितो जीर्यति संवत्सरस्य
 परस्तादाग्निपावमानीभिरुपँ तिष्ठते पुनर्नवमेवैनमजरं करोत्यथो
 पुनात्येवोपँ तिष्ठते योगे एवास्यैष उपँ तिष्ठते॥२७॥

दमँ एवास्यैष उपँ तिष्ठते याज्ञैवास्यैषोपँ तिष्ठते यथा
 पापीयाञ्छेयंस आहृत्य नमस्यति तादृगेव तदायुर्दा अग्नेऽस्यायुर्मे
 देहीत्याहाऽऽयुर्दा ह्येष वर्चोदा अग्नेऽसि वर्चो मे देहीत्याह वर्चोदा
 ह्येष तनूपा अग्नेऽसि तनुवं मे पाहीत्याह॥२८॥

तनूपा ह्येषोऽग्ने यन्मे तनुवा ऊनं तन्म आ पृणेत्याह यन्मे
 प्रजायै पशूनामूनं तन्म आ पूरयेति वावैतदाह चित्रावसो स्वस्ति
 ते पारमंशीयेत्याह रात्रिर्वै चित्रावसुरव्युष्ट्यै वा एतस्यै पुरा ब्राह्मणा
 अभैषुर्व्युष्टिमेवाव रुन्ध इन्ध्यानास्त्वा शतम्॥२९॥

हिमा इत्याह शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति
 तिष्ठत्येषा वै सूर्मी कर्णकावत्येतया ह स्म वै देवा असुराणां
 शततरुहां स्तृहन्ति यदेतया समिधमादधाति वज्रमेवैतच्छतघ्नीं
 यजमानो भ्रातृव्याय प्रहरति स्तृत्या अछम्बद्वारं सं त्वमग्ने सूर्यस्य
 वर्चसा गथा इत्याहैतत्त्वमसीदमहं भूयासमिति वावैतदाह त्वमग्ने

सूर्यवर्चा असीत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते ॥ ३० ॥

मूर्धानं वै तिष्ठत आह शतमहं पोडश च ॥ ७ ॥ [७]

सं पश्यामि प्रजा अहमित्याह यावन्त एव ग्राम्याः
पशवस्तानेवाव रुन्धेऽम्भुः स्थाम्भो वो भक्षीयेत्याहाम्भो ह्येता
महः स्थ महो वो भक्षीयेत्याह महो ह्येताः सहः स्थ सहो वो
भक्षीयेत्याह सहो ह्येता ऊर्जस्थोर्ज वो भक्षीयेति ॥ ३१ ॥

आहोर्जो ह्येता रेवती रमध्वमित्याह पशवो वै रेवतीः
पशूनेवात्मन् रमयत इहैव स्तेतो माऽप गातेत्याह ध्रुवा एवैना
अनपगाः कुरुत इष्टकचिद्वा अन्योऽग्निः पशुचिदन्यः संहितासि
विश्वरूपीरिति वत्समभि मृशत्युपैवैन धत्ते पशुचितमेनं कुरुते
प्र ॥ ३२ ॥

वा एषोऽस्माल्लोकाच्चवते य आहवनीयमुपतिष्ठते
गार्हपत्यमुप तिष्ठतेऽस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठत्यथो गार्हपत्यायैव
नि हुते गायत्रीभिरुप तिष्ठते तेजो वै गायत्री तेज एवात्मन्
धत्तेऽथो यदेतं तृचमन्वाह सन्तत्यै गार्हपत्यं वा अनु द्विपादो
वीराः प्रजायन्ते य एवं विद्वान् द्विपदाभिर्गार्हपत्यमुपतिष्ठते ॥ ३३ ॥

आऽस्य वीरो जायत ऊर्जा वः पश्याम्यूर्जा मां पश्यतेत्याहा-
ऽऽशिषमेवैतामा शास्ते तत्सवितुर्वरेण्यमित्याह प्रसूत्यै सोमान्
स्वरणमित्याह सोमपीथमेवाव रुन्धे कृणुहि ब्रह्मणस्पत इत्याह

ब्रह्मवर्चसमेवाव रुन्धे कदा च न स्तरीरसीत्याह न स्तरीः रात्रिं वसति॥ ३४॥

य एवं विद्वानग्निमुपतिष्ठते परि त्वाग्ने पुरं वयमित्याह परिधिमेवैतं परि दधात्यस्कन्दायाग्ने गृहपत इत्याह यथायजुरेवैतच्छ्रुतः हिमा इत्याह शतं त्वा हेमन्तानिन्धिषीयेति वावैतदाह पुत्रस्य नाम गृह्णात्यन्नादमेवैनं करोति तामाशिषमा शासे तन्तवे ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रोऽजातः स्यात्तेजस्व्येवास्य ब्रह्मवर्चसी पुत्रो जायते तामाशिषमा शासेऽमुष्मे ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रो जातः स्यात् तेज एवास्मिन् ब्रह्मवर्चसं दधाति॥ ३५॥

ऊर्जं वो भक्षीयेति प्र गार्हपत्यमुपतिष्ठते वसति ज्योतिष्मतीमेकान्नत्रिंशच्च॥ ८॥ ——— [८]

अग्निहोत्रं जुहोति यदेव किञ्च यजमानस्य स्वं तस्यैव तद्रेतः सिञ्चति प्रजनने प्रजननः हि वा अग्निरथौषधीरन्तंगता दहति तास्ततो भूयसीः प्रजायन्ते यत्सायं जुहोति रेत एव तत्सिञ्चति प्रैव प्रातस्तनैनं जनयति तद्रेतः सिक्तं न त्वष्ट्राऽविकृतं प्रजायते यावच्छो वै रेतसः सिक्तस्य॥ ३६॥

त्वष्टा रूपाणि विकरोति तावच्छो वै तत्प्रजायत एष वै दैव्यस्त्वष्टा यो यजते बह्वीभिरुपं तिष्ठते रेतस एव सिक्तस्य बहुशो रूपाणि वि करोति स प्रैव जायते श्वःश्वो भूयान् भवति य एवं

विद्वानग्निमुपतिष्ठतेऽहर्देवानामासीद्रात्रिरसुराणां तेऽसुरा यद्देवानां
वित्तं वेद्यमासीत्तेन सह॥३७॥

रात्रिं प्राविशन् ते देवा हीना अमन्यन्त तेऽपश्यन्नाग्नेयी
रात्रिराग्नेयाः पशवं इममेवाग्निं स्तवाम स नः स्तुतः पशून्
पुनर्दास्यतीति तेऽग्निमस्तुवन्त्स एभ्यः स्तुतो रात्रिया अध्यहरभि
पशून्निर्जत् ते देवाः पशून् वित्वा कामा अकुर्वत् य एवं
विद्वानग्निमुपतिष्ठते पशुमान् भवति॥३८॥

आदित्यो वा अस्माल्लोकादमुं लोकमैत् सोऽमुं लोकं
गत्वा पुनरिमं लोकमभ्यध्यायत् स इमं लोकमागत्य
मृत्योरविभेन्मृत्युसंयुत इव ह्ययं लोकः सोऽमन्यतेममेवाग्निं
स्तवानि स मा स्तुतः सुवर्गं लोकं गमयिष्यतीति सोऽग्निमस्तौत्
स एनं स्तुतः सुवर्गं लोकमगमयद्यः॥३९॥

एवं विद्वानग्निमुपतिष्ठते सुवर्गमेव लोकमैति सर्वमायुरेत्यभि
वा एषोऽग्नी आ रोहति य एनावुपतिष्ठते यथा खलु वै
श्रेयानभ्यारूढः कामयते तथा करोति नक्तमुप तिष्ठते न प्रातः
स हि नक्तं व्रतानि सृज्यन्ते सह श्रेयाश्च पापीयाश्चासाते
ज्योतिर्वा अग्निस्तमो रात्रिर्यत्॥४०॥

नक्तमुपतिष्ठते ज्योतिषैव तमं स्तरत्युपस्थेयोऽग्नी ३
नोपस्थेया ३ इत्याहुर्मनुष्यायेन्वै योऽहरहराहृत्याथैनं याचति स

इत्थै तमुपा॑र्च्छत्यथ॒ को दे॒वान॒हर॑हर्याचिष्य॒तीति॑ तस्मा॒न्नोप॑स्थेयो-
ऽथो॒ खल्वा॑हुरा॒शिषे॒ वै कं यज॑मानो यजत॒ इत्ये॒षा खलु॑
वै॥४१॥

आहि॑ताग्रेरा॒शीर्यदग्नि॑मु॒पति॑ष्ठते तस्मा॑दुपस्थेयः प्र॒जाप॑तिः
प॒शून्सृ॑जत॒ ते सृ॑ष्टा अ॒होरा॒त्रे प्रा॒विश॑न् ताच्छ॒न्दोभि॑रन्व॒विन्द॑द्यच्छ॒न्दो
स्वमे॒व तदन्वि॑च्छति॒ न तत्र॑ जा॒म्यस्ती॒त्याहु॑र्योऽह॑र॒हरु॑पतिष्ठत॒
इति॑ यो वा अ॒ग्निं प्र॒त्यङ्मु॑पतिष्ठते प्रत्ये॑नमोषति॒ यः परा॑ङ् विष्व॑ङ्
प्र॒जया॑ प॒शुभि॑रेति॒ कवा॑तिर्यङ्मु॒वोप॑ तिष्ठेत॒ नैनं॑ प्र॒त्योष॑ति॒ न
विष्व॑ङ् प्र॒जया॑ प॒शुभि॑रेति॥४२॥

सिक्तस्य॑ सह भवति॒ यो यत्खलु॑ वै प॒शुभि॑स्त्रयो॑दश च॥९॥ [९]

मम॒ नाम॑ प्रथ॒मं जा॑तवेदः पि॒ता मा॒ता च॑ दधतु॒र्यदग्ने॑। तत्त्वं
बि॒भृहि॑ पुन॒रा मदै॑तोस्तवा॒हं नाम॑ बिभरा॒ण्यग्ने॑॥ मम॒ नाम॒ त्वं च॑
जातवेदो॒ वास॑सी इव वि॒वसा॑नो॒ ये चरा॑वः। आयु॑षे॒ त्वं जी॒वसे॑
व॒यं य॑थाय॒थं वि परि॑ दधावहे॒ पुन॒स्ते॑॥ नमो॒ऽग्नये॑ऽप्रति॒विद्धाय॑
नमो॒ऽना॑धृ॒ष्टाय॑ नमः॒ सम्रा॑जे। अषा॑ढः॥४३॥

अ॒ग्निर्बृ॑हद्व॒या विश्व॑जित्सह॒न्त्यः श्रेष्ठो॑ गन्ध॒र्वः॥ त्वत्पि॑तारो अग्ने
दे॒वास्त्वामा॑हुतय॒स्त्वद्वि॑वाचनाः। सं मा॒मायु॑षा॒ सं गौ॑पत्येन॒ सुहि॑ते
मा धाः॥ अ॒यम॒ग्निः श्रेष्ठ॑तमोऽयं भग॑वत्तमोऽय॑ संह॒स्रसा॑तमः।
अ॒स्मा अ॑स्तु सु॒वीर्य॑म्॥ मनो॒ ज्योति॑र्जुषता॒माज्यं॑ विच्छि॒न्नं य॒ज्ञं

समिमं दधातु। या इष्टा उषसो निमृचंश्च ताः सं दधामि हविषा
घृतेन॥ पयस्वतीरोषधयः॥४४॥

पयस्वद्वीरुधां पयः। अपां पयसो यत्पयस्तेन मामिन्द्र सः
सृज॥ अग्ने व्रतपते व्रतं चरिष्यामि तच्छुकेयं तन्मे राध्यताम्॥
अग्निः होतारमिह तं हुवे देवान् यज्ञियानिह यान् हवामहे॥ आ
यन्तु देवाः सुमनस्यमाना वियन्तु देवा हविषो मे अस्य॥ कस्त्वा
युनक्ति स त्वा युनक्तु यानि घर्मे कपालान्युपचिन्वन्ति॥४५॥

वेधसः। पूष्णस्तान्यपि व्रत इन्द्रवायू विमुञ्चताम्॥ अभिन्नो
घर्मो जीरदानुर्यत आत्तस्तदगन् पुनः। इध्मो वेदिः परिधयश्च सर्वे
यज्ञस्याऽऽयुरनु सं चरन्ति॥ त्रयस्त्रिंशत्तन्तवो ये वितन्तिरे य इमं
यज्ञं स्वधया ददन्ते तेषां छिन्नं प्रत्येतदधामि स्वाहा घर्मो देवाः
अप्येतु॥४६॥

अपां ओषधय उपचिन्वन्ति पञ्चत्वारिंशच्च॥१०॥ [१०]

वैश्वानरो न ऊत्याऽऽप्र यातु परावतः। अग्निरुक्थेन वाहसा॥
ऋतावानं वैश्वानरमृतस्य ज्योतिषस्पतिम्। अजस्रं घर्ममीमहे॥
वैश्वानरस्य दसनाभ्यो बृहदरिणादेकः स्वपस्यया कविः। उभा
पितरा महयन्नजायताग्निर्द्यावापृथिवी भूरिरेतसा॥ पृष्ठो दिवि पृष्ठो
अग्निः पृथिव्यां पृष्ठो विश्वा ओषधीरा विवेश। वैश्वानरः सहसा
पृष्ठो अग्निः स नो दिवा सः॥४७॥

रिषः पातु नक्तम्॥ जातो यदग्रे भुवना व्यख्यः पशुं न गोपा
इर्यः परिज्मा। वैश्वानर ब्रह्मणे विन्द गातुं यूयं पात स्वस्तिभिः सदा
नः॥ त्वमग्रे शोचिषा शोशुचान आ रोदसी अपृणा जायमानः। त्वं
देवाः अभिशस्तेरमुश्चो वैश्वानर जातवेदो महित्वा॥ अस्माकमग्रे
मघवत्सु धारयानामि क्षत्रमजरः सुवीर्यम्। वयं जयेम शतिनः
सहस्रिणं वैश्वानर॥४८॥

वाजमग्रे तवोतिभिः॥ वैश्वानरस्य सुमतौ स्याम राजा हिकं
भुवनानामभिः। इतो जातो विश्वमिदं वि चष्टे वैश्वानरो यतते
सूर्येण॥ अव ते हेडो वरुण नमोभिरव यज्ञेभिरीमहे हविभिः।
क्षयन्नस्मभ्यमसुर प्रचेतो राजन्नेनासि शिश्रथः कृतानि॥
उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदवाधमं वि मध्यमः श्रथाय। अथा
वयमादित्य॥४९॥

व्रते तवानागसो अदितये स्याम॥ दधिक्राव्णो अकारिषं
जिष्णोरश्वस्य वाजिनः॥ सुरभि नो मुखा करत् प्र ण आयूषि
तारिषत्॥ आ दधिक्राः शवसा पञ्च कृष्टीः सूर्य इव ज्योतिषा-
ऽपस्ततान। सहस्रसाः शतसा वाज्यर्वा पृणक्तु मध्वा समिमा
वचासि॥ अग्निर्मूर्धा भुवः। मरुतो यद्ध वो दिवः सुम्नायन्तो
हवामहे। आ तू नः॥५०॥

उप गन्तन॥ या वः शर्म शशमानाय सन्ति त्रिधातूनि

दाशुर्षे यच्छताधि। अस्मभ्यं तानि मरुतो वि यन्त रयिं नो
 धत्त वृषणः सुवीरम्॥ अदितिर्न उरुष्यत्वदितिः शर्म यच्छतु।
 अदितिः पात्व९हंसः॥ महीम् षु मातर९ सुव्रतानामृतस्य
 पत्नीमवसे हुवेम। तुविक्षत्रामजरन्तीमुरूची९ सुशर्माणमदिति९
 सुप्रणीतिम्॥ सुत्रामाणं पृथिवीं द्यामनेहस९ सुशर्माणमदिति९
 सुप्रणीतिम्। दैवीं नाव९ स्वरित्रामनागसमस्रवन्तीमा रुहेमा
 स्वस्तये॥ इमा९ सु नावमाऽरुह९ शतारित्रा९ शतस्फ्याम्।
 अच्छिद्रां पारयिष्णुम्॥५१॥

दिवा स संहस्रिणं वैश्वानराऽऽदित्य तू नोऽनेहस९ सुशर्माणमेकान्रवि९शतिश्च॥११॥—[११]

॥षष्ठमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः॥

तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे षष्ठप्रश्नप्रारम्भः। हरिः ओम्।
 सं त्वां सिञ्चामि यजुषा प्रजामायुर्धनं च। बृहस्पतिप्रसूतो यजमान
 इह मा रिषत्॥ आज्यमसि सत्यमसि सत्यस्याध्यक्षमसि हविरसि
 वैश्वानरं वैश्वदेवमुत्पूतशुष्म९ सत्यौजाः सहोऽसि सहमानमसि
 सहस्वारातीः सहस्वारातीयतः सहस्व पृतनाः सहस्व पृतन्यतः।
 सहस्रवीर्यमसि तन्मा जिन्वाऽऽज्यस्याऽऽज्यमसि सत्यस्य
 सत्यमसि सत्यायुः॥१॥

अ॒सि॒ स॒त्यशु॑ष्मसि स॒त्येन॑ त्वा॒ऽभि घा॑रयामि॒ तस्य॑ ते
 भक्षी॑य पश्चा॒नां त्वा॒ वाता॑नां य॒न्त्राय॑ ध॒र्त्राय॑ गृह्णामि पश्चा॒नां त्व॑र्तूनां
 य॒न्त्राय॑ ध॒र्त्राय॑ गृह्णामि पश्चा॒नां त्वा॑ दि॒शां य॒न्त्राय॑ ध॒र्त्राय॑ गृह्णामि
 पश्चा॒नां त्वा॑ पश्च॒ज॒नानां॑ य॒न्त्राय॑ ध॒र्त्राय॑ गृह्णामि च॒रोस्त्वा॒ पश्च॑बिलस्य
 य॒न्त्राय॑ ध॒र्त्राय॑ गृह्णामि ब्र॒ह्म॑णस्त्वा॒ तेज॑से य॒न्त्राय॑ ध॒र्त्राय॑ गृह्णामि
 क्ष॒त्रस्य॒ त्वौज॑से य॒न्त्राय॑॥ २॥

ध॒र्त्राय॑ गृह्णामि वि॒शे त्वा॑ य॒न्त्राय॑ ध॒र्त्राय॑ गृह्णामि सु॒वीर्या॑य
 त्वा गृह्णामि सु॒प्रजा॑स्त्वाय॑ त्वा गृह्णामि रा॒यस्पोषा॑य॒ त्वा
 गृह्णामि ब्र॒ह्मव॑र्च॒साय॑ त्वा गृह्णामि भू॒रस्मा॑क॒ ह॒विर्दे॑वाना॑मा॒शिषो॑
 यज॑मानस्य दे॒वानां॑ त्वा दे॒वता॑भ्यो गृह्णामि॒ कामा॑य॒ त्वा
 गृह्णामि॥ ३॥

स॒त्यायु॑रोज॑से य॒न्त्राय॒ त्रय॑स्त्रि॒श॒च॥ १॥ [१]

ध्रु॒वो॑ऽसि ध्रु॒वो॑ऽह॒ संजा॑तेषु भूयासं॒ धीर॑श्चेत्ता॒ वसु॑विदु॒ग्रो॑-
 ऽस्यु॒ग्रो॑ऽह॒ संजा॑तेषु भूयासमु॒ग्रश्चेत्ता॑ वसु॒विद॑भि॒भूर॑स्यभि॒भूर॑ह॒
 संजा॑तेषु भूयासमभि॒भूश्चेत्ता॑ वसु॒विद्यु॑नजिम् त्वा॒ ब्र॒ह्म॑णा॒ दैव्ये॑न
 ह॒व्याया॑स्मै वोढ॒वे जा॑तवेदः। इन्धा॑नास्त्वा सु॒प्रज॑सः सु॒वीरा॑
 ज्यो॒र्जीवे॑म बलि॒हता॑ व॒यं ते॑॥ यन्मे॑ अ॒ग्रे अ॒स्य य॒ज्ञस्य॑
 रि॒ष्यात्॥ ४॥

यद्वा॒ स्कन्दा॑दाज्य॑स्यो॒त वि॑ष्णो। तेन॑ ह॒न्मि स॒पत्नं॑ दु॒र्मरा॑युमेन॑

दधामि निर्ऋत्या उपस्थे। भूर्भुवः सुवरुच्छुष्मो अग्ने यजमानायैधि
निशुष्मो अभिदासते। अग्ने देवैद्ध मन्विद्ध मन्द्रजिह्वामर्त्यस्य ते
होतर्मूर्धन्ना जिघर्मि रायस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय सुवीर्याय मनोऽसि
प्राजापत्यं मनसा मा भूतेनाऽऽविंश वागस्येन्द्री संपत्क्षयणी॥५॥

वाचा मैन्द्रियेणाऽऽविंश वसन्तमृतूनां प्रीणामि स मां
प्रीतः प्रीणातु ग्रीष्ममृतूनां प्रीणामि स मां प्रीतः प्रीणातु वृषा
ऋतूनां प्रीणामि ता मां प्रीताः प्रीणन्तु शरदमृतूनां प्रीणामि
सा मां प्रीता प्रीणातु हेमन्तशिशिरावृतूनां प्रीणामि तौ मां
प्रीतौ प्रीणीतामग्रीषोमयोरहं देवयज्यया चक्षुष्मान् भूयासमग्नेरहं
देवयज्ययान्नादो भूयासं॥६॥

दब्धिरस्यदब्धो भूयासममुं दभेयमग्रीषोमयोरहं देवयज्यया
वृत्रहा भूयासमिन्द्राग्नियोरहं देवयज्ययैन्द्रियाव्यन्नादो भूयासमिन्द्रस्या
देवयज्ययैन्द्रियावी भूयासं महेन्द्रस्याहं देवयज्यया जेमानं
महिमानं गमेयमग्नेः स्विष्टकृतोऽहं देवयज्ययाऽऽयुष्मान् यज्ञेन
प्रतिष्ठां गमेयम्॥७॥

रिष्यात् सपत्क्षयण्यन्नादो भूयासुः षट्त्रिंशच्च॥२॥ [२]

अग्निर्मा दुरिष्ठात् पातु सविताऽघशंसाद्यो मेऽन्ति दूरै-
ऽरातीयति तमेतेन जेषुः सुरूपवर्षवर्ण एहीमान् भद्रान्
दुर्याः अभ्येहि मामनुव्रता न्यु शीर्षाणि मृद्धमिड एह्यदित

एहि सरस्वत्येहि रन्तिरसि रमन्तिरसि सूनर्यसि जुष्टे जुष्टि
तेऽशीयोपहूत उपहूत॥८॥

तेऽशीय सा मे सत्याशीरस्य यज्ञस्य भूयादरेडता मनसा
तच्छ्रुकेयं यज्ञो दिवः रोहतु यज्ञो दिवं गच्छतु यो देवयानः
पन्थास्तेन यज्ञो देवाः अप्येत्वस्मास्विन्द्र इन्द्रियं दधात्वस्मान्नायं
उत यज्ञाः सचन्तामस्मासु सन्त्वाशिषः सा नः प्रिया सुप्रतूर्तिर्मघोनी
जुष्टिरसि जुषस्व नो जुष्टा नः॥९॥

असि जुष्टि ते गमेयं मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं
यज्ञः समिमं दधातु। बृहस्पतिस्तनुतामिमं नो विश्वे देवा इह
मादयन्ताम्॥ ब्रध्न पिन्वस्व ददतो मे मा क्षायि कुर्वतो मे
मोपदसत् प्रजापतेर्भागोऽस्यूजस्वान् पयस्वान् प्राणापानौ मे
पाहि समानव्यानौ मे पाह्युदानव्यानौ मे पाह्यक्षितोऽस्यक्षित्यै त्वा
मा मे क्षेष्टा अमुत्रामुष्मिन् लोके॥१०॥

उपहूतं जुष्टां नस्त्वा षट् च॥३॥ [३]

बर्हिषोऽहं देवयज्यया प्रजावान् भूयासं नराशः सस्याहं
देवयज्यया पशुमान् भूयासमग्नेः स्विष्टकृतोऽहं देवयज्यया-
ऽऽयुष्मान् यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमग्नेरहमुज्जितिमनूजैषः
सोमस्याहमुज्जितिमनूजैषमग्नेरहमुज्जितिमनूजैषमग्नीषोमयोरहमुज्जितिम
मनूजैषमिन्द्रस्याहम्॥११॥

उज्जितिमनूजैषं महेन्द्रस्याहमुज्जितिमनूजैषमग्नेः स्विष्टकृतो-
ऽहमुज्जितिमनूजैषं वाजस्य मा प्रसवेनोद्ग्राभेणोदग्रभीत्। अथा
सपत्ना९ इन्द्रो मे निग्राभेणाधरा९ अकः॥ उद्ग्राभं च निग्राभं च ब्रह्म
देवा अवीवृधन्। अथा सपत्नानिन्द्राग्नी मे विषूचीनान्व्यस्यताम्॥
एमा अगमन्नाशिषो दोहकामा इन्द्रवन्तः॥१२॥

वनामहे धुक्षीमहि प्रजामिषम्॥ रोहितेन त्वाऽग्निर्देवतां
गमयतु हरिभ्यां त्वेन्द्रो देवतां गमयत्वेतशेन त्वा सूर्यो देवतां
गमयतु वि ते मुञ्चामि रशना वि रश्मीन् वि योक्त्रा यानि
परिचर्तनानि धत्तादस्मासु द्रविणं यच्च भुद्रं प्र णो ब्रूताद्वाग्धान्
देवतासु॥ विष्णोः शंयोरुहं देवयज्यया यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेय९
सोमस्याहं देवयज्यया॥१३॥

सुरेता रेतो धिषीय त्वष्टुरहं देवयज्यया पशूना९ रूपं
पुषेयं देवानां पत्नीरग्निर्गृहपतिर्यज्ञस्य मिथुनं तयोरुहं देवयज्यया
मिथुनेन प्र भूयासं वेदोऽसि वित्तिरसि विदेय कर्मासि कुरुणमसि
क्रियास९ सनिरसि सनितासि सनेयं घृतवन्तं कुलायिन९
रायस्पोष९ सहस्रिणं वेदो ददातु वाजिनम्॥१४॥

इन्द्रस्याहमिन्द्रवन्तः सोमस्याहं देवयज्यया चतुश्चत्वारि९शच्च॥४॥ [४]

आ प्यायतां ध्रुवा घृतेन यज्ञयज्ञं प्रति देवयज्यः। सूर्याया ऊधो-

ऽदित्या उपस्थं उरुधारा पृथिवी यज्ञे अस्मिन् ॥ प्रजापतेर्विभानाम्
 लोकस्तस्मिंस्त्वा दधामि सह यजमानेन सदसि सन्मै भूयाः
 सर्वमसि सर्वं मे भूयाः पूर्णमसि पूर्णं मे भूया अक्षितमसि मा मे
 क्षेष्टाः प्राच्यां दिशि देवा ऋत्विजो मार्जयन्तां दक्षिणायां ॥१५॥

दिशि मासाः पितरो मार्जयन्तां प्रतीच्यां दिशि गृहाः
 पशवो मार्जयन्तामुदीच्यां दिश्याप ओषधयो वनस्पतयो
 मार्जयन्तामूर्ध्वायां दिशि यज्ञः संवत्सरो यज्ञपतिर्मार्जयन्तां
 विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहा गायत्रेण छन्दसा पृथिवीमनु वि
 क्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽस्यभिशस्तिहा त्रैष्टुभेन
 छन्दसाऽन्तरिक्षमनु वि क्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः
 क्रमोऽस्यरातीयतो हन्ता जागतेन छन्दसा दिवमनु वि क्रमे
 निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽसि शत्रूयतो हन्ताऽऽनुष्टुभेन
 छन्दसा दिशोऽनु वि क्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्मः ॥१६॥

दक्षिणायां द्विष्मो विष्णोरेकान्त्रिंशच्च ॥५॥ [५]

अगन्म सुवः सुवरगन्म संदृशस्ते मा छित्सि यत्ते तपस्तस्मै
 ते माऽऽवृक्षि सुभूरसि श्रेष्ठो रश्मीनामायुर्धा अस्यायुर्मै धेहि वर्चोधा
 असि वर्चो मयि धेहीदमहममुं भ्रातृव्यमाभ्यो दिग्भ्योऽस्यै दिवो-
 ऽस्मादन्तरिक्षादस्यै पृथिव्या अस्मादन्नाद्यान्निर्भजामि निर्भक्तः स

यं द्विष्मः॥१७॥

सं ज्योतिषाऽभूवमैन्द्रीमावृतमन्वावर्ते समहं प्रजया सं मया
प्रजा समहं रायस्पोषेण सं मया रायस्पोषः समिद्धो अग्ने मे
दीदिहि समेद्धा ते अग्ने दीद्यासं वसुमान् यज्ञो वसीयान् भूयासमग्र
आयूषि पवस आ सुवोर्जमिषं च नः। आरे बाधस्व दुच्छुनाम्॥
अग्ने पवस्व स्वपा अस्मे वर्चः सुवीर्यम्॥१८॥

दधत् पोषं रयिं मयि। अग्ने गृहपते सुगृहपतिरहं त्वया
गृहपतिना भूयासं सुगृहपतिर्मया त्वं गृहपतिना भूयाः शतं
हिमास्तामाशिषमा शासे तन्तवे ज्योतिष्मतीं तामाशिषमाशासे-
ऽमुष्मै ज्योतिष्मतीं कस्त्वा युनक्ति स त्वा विमुञ्चत्वग्ने व्रतपते
व्रतमचारिषं तदशकं तन्मेऽराधि यज्ञो बभूव स आ॥१९॥

बभूव स प्र जज्ञे स वावृधे। स देवानामधिपतिर्बभूव सो
अस्मां अधिपतीन् करोतु वयं स्याम पतयो रयीणाम्॥ गोमां
अग्नेऽविमां अश्वी यज्ञो नृवत्संखा सदमिदप्रमृष्यः। इडावां एषो
असुर प्रजावान् दीर्घो रयिः पृथुबुध्नः सभावान्॥२०॥

द्विष्मः सुवीर्यं स आ पञ्चत्रिंशच्च॥६॥ [६]

यथा वै समृतसोमा एवं वा एते समृतयज्ञा यद्वरशपूर्णमासौ
कस्य वाहं देवा यज्ञमा गच्छन्ति कस्य वा न बहूनां यजमानानां
यो वै देवताः पूर्वः परिगृह्णाति स एनाः श्वो भूते यजत

एतद्वै देवानां मायतनं यदा हवनीयोऽन्तराग्नी पशूनां गार्हपत्यो
मनुष्याणामन्वाहार्यपचनः पितृणामग्निं गृह्णाति स्व एवायतने
देवताः परि॥ २१॥

गृह्णाति ताः श्वो भूते यजते व्रतेन वै मेध्योऽग्निर्व्रतपतिर्ब्राह्मणो
व्रतभृद् व्रतमुपैष्यन् ब्रूयादग्ने व्रतपते व्रतं चरिष्यामीत्यग्निर्वै
देवानां व्रतपतिस्तस्मा एव प्रतिप्रोच्य व्रतमालभते बर्हिषा
पूर्णमासे व्रतमुपैति वत्सैरमावास्यायामेतद्धेतयोरायतनमुपस्तीर्यः
पूर्वश्चाग्निरपरश्चेत्याहुर्मनुष्याः॥ २२॥

इच्छा उपस्तीर्णमिच्छन्ति किमु देवा येषां नवावसानमुपास्मिञ्श्वो
यक्ष्यमाणे देवता वसन्ति य एवं विद्वानग्निमुपस्तृणाति यजमानेन
ग्राम्याश्च पशवोऽवरुच्या आरण्याश्चेत्याहुर्यद्ग्राम्यानुपवसन्ति तेन
ग्राम्यानव रुन्धे यदारण्यस्याश्जाति तेनारण्यान् यदनाश्वानुपवसेत्
पितृदेवत्यः स्यादारण्यस्याश्जातीन्द्रियं॥ २३॥

वा आरण्यमिन्द्रियमेवाऽऽत्मन् धत्ते यदनाश्वानुपवसेत्
क्षोधुकः स्याद्यदशजीयाद्बुद्रोऽस्य पशून्भिमन्येतापोऽश्जाति
तन्नेवाशितं नेवानशितं न क्षोधुको भवति नास्य रुद्रः
पशून्भि मन्यते वज्रो वै यज्ञः क्षुत्खलु वै मनुष्यस्य भ्रातृव्यो
यदनाश्वानुपवसति वज्रैणैव साक्षात्क्षुधं भ्रातृव्यं हन्ति॥ २४॥

यो वै श्रद्धामनारभ्य यज्ञेन यजते नास्येष्टाय श्रद्धधतेऽपः प्र
णयति श्रद्धा वा आपः श्रद्धामेवाऽऽरभ्य यज्ञेन यजत उभयैऽस्य
देवमनुष्या इष्टाय श्रद्धधते तदाहुरति वा एता वर्त्रन्नेदन्त्यति वाचं
मनो वावैता नाति नेदन्तीति मनसा प्र णयतीयं वै मनः॥२५॥

अनयैवैनाः प्र णयत्यस्कन्नहविर्भवति य एवं वेद यज्ञायुधानि
संभरति यज्ञो वै यज्ञायुधानि यज्ञमेव तत्संभरति यदेकमेकं
संभरेत् पितृदेवत्यानि स्युर्यत् सह सर्वाणि मानुषाणि द्वेद्वे
संभरति याज्यानुवाक्ययोरेव रूपं करोत्यथो मिथुनमेव यो वै
दश यज्ञायुधानि वेदं मुखतोऽस्य यज्ञः कल्पते स्फ्यः॥२६॥

च कपालानि चाग्निहोत्रहवणी च शूर्पं च कृष्णाजिनं च शम्यां
चोलूखलं च मुसलं च दृषच्चोपला चैतानि वै दश यज्ञायुधानि य
एवं वेदं मुखतोऽस्य यज्ञः कल्पते यो वै देवेभ्यः प्रतिप्रोच्य यज्ञेन
यजते जुषन्तेऽस्य देवा हव्यः हविर्निरूप्यमाणमभि मन्त्रयेताग्निः
होतारमिह तः हुव इति॥२७॥

देवेभ्य एव प्रतिप्रोच्य यज्ञेन यजते जुषन्तेऽस्य देवा हव्यमेष
वै यज्ञस्य ग्रहो गृहीत्वैव यज्ञेन यजते तदुदित्वा वाचं यच्छति
यज्ञस्य धृत्या अथो मनसा वै प्रजापतिर्यज्ञमतनुत् मनसैव तद्यज्ञं
तनुते रक्षसा मनन्ववचाराय यो वै यज्ञं योग आगते युनक्ति युङ्क्ते
युञ्जानेषु कस्त्वा युनक्ति स त्वा युनक्तित्याह प्रजापतिर्वै कः

प्रजापतिनैवैनं युनक्ति युङ्क्ते युञ्जानेषु॥२८॥

वै मनः स्फ्य इति युनक्तेकादश च॥८॥ [८]

प्रजापतिर्यज्ञानसृजताग्निहोत्रं चाग्निष्टोमं च पौर्णमासीं चोक्थ्यं
चामावास्यां चातिरात्रं च तानुदमिमीत् यावदग्निहोत्रमासीत्
तावानग्निष्टोमो यावती पौर्णमासी तावानुक्थ्यो यावत्यमावास्यां
तावानतिरात्रो य एवं विद्वानग्निहोत्रं जुहोति यावदग्निष्टोमेनोपाप्नोति
तावदुपाऽऽप्नोति य एवं विद्वान् पौर्णमासीं यजते यावदुक्थ्येनोपाप्नोति

तावदुपाऽऽप्नोति य एवं विद्वानमावास्यां यजते
यावदतिरात्रेणोपाप्नोति तावदुपाऽऽप्नोति परमेष्ठिनो वा एष
यज्ञोऽग्रं आसीत् तेन स परमां काष्ठामगच्छत् तेन प्रजापतिं
निरवासाययत् तेन प्रजापतिः परमां काष्ठामगच्छत् तेनेन्द्रं
निरवासाययत् तेनेन्द्रः परमां काष्ठामगच्छत् तेनाग्नीषोमौ
निरवासाययत् तेनाग्नीषोमौ परमां काष्ठामगच्छतां यः॥३०॥

एवं विद्वान् दर्शपूर्णमासौ यजते परमामेव काष्ठां गच्छति
यो वै प्रजातेन यज्ञेन यजते प्र प्रजयां पशुभिर्मिथुनैर्जायते
द्वादश मासाः संवत्सरो द्वादश द्वन्द्वानि दर्शपूर्णमासयोस्तानि
संपाद्यानीत्याहुर्वत्सं चौपावसृजत्युखां चाधि श्रयत्येव च हन्ति
दृषदौ च समाहन्त्यधि च वपते कपालानि चोप दधाति पुरोडाशं
च॥३१॥

अधिश्रयत्याज्यं च स्तम्बयजुश्च हरत्यभि च गृह्णाति वेदिं च
परिगृह्णाति पत्नीं च सं नह्यति प्रोक्षणीश्चाऽऽसादयत्याज्यं चैतानि
वै द्वादश द्वन्द्वानि दर्शपूर्णमासयोस्तानि य एव९ संपाद्य यजते
प्रजातेनैव यज्ञेन यजते प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते॥ ३२॥

उक्थ्येनोपाप्रोत्यगच्छतां यः पुरोडाशं च चत्वारिंशच्च॥ १॥ [९]

ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽह९ संजातेषु भूयासमित्याह ध्रुवानेवैनान्
कुरुत उग्रोऽस्युग्रोऽह९ संजातेषु भूयासमित्याहाप्रतिवादिन
एवैनान्कुरुतेऽभिभूरस्यभिभूरह९ संजातेषु भूयासमित्याह य एवैनं
प्रत्युत्पिपीते तमुपास्यते युनज्मि त्वा ब्रह्मणा दैव्येनेत्याहैष वा
अग्रेर्योगस्तेन॥ ३३॥

एवैनं युनक्ति यज्ञस्य वै समृद्धेन देवाः सुवर्गं लोकमायन्
यज्ञस्य व्युद्धेनासुरान् पराभावयन् यन्मै अग्रे अस्य यज्ञस्य
रिष्यादित्याह यज्ञस्यैव तत्समृद्धेन यजमानः सुवर्गं लोकमेति
यज्ञस्य व्युद्धेन भ्रातृव्यान् परा भावयत्यग्निहोत्रमेताभिर्व्याहृतीभिरुप
सादयेद्यज्ञमुखं वा अग्निहोत्रं ब्रह्मैता व्याहृतयो यज्ञमुख एव
ब्रह्म॥ ३४॥

कुरुते संवत्सरे पर्यागत एताभिरेवोपसादयेद् ब्रह्मणैवोभयतः
संवत्सरं परिगृह्णाति दर्शपूर्णमासौ चातुर्मास्यान्यालभमान
एताभिर्व्याहृतीभिर् हवींष्यासादयेद्यज्ञमुखं वै दर्शपूर्णमासौ

चातुर्मास्यानि ब्रह्मैता व्याहृतयो यज्ञमुख एव ब्रह्म कुरुते संवत्सरे
पर्यागत एताभिरेवासादयेद् ब्रह्मणैवोभयतः संवत्सरं परिगृह्णाति
यद्वै यज्ञस्य साम्ना क्रियते राष्ट्रं॥३५॥

यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छति यदृचा विशं यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छत्यथ
ब्राह्मणोऽनाशीर्केण यज्ञेन यजते सामिधेनीरनुवक्ष्यन्नेता व्याहृतीः
पुरस्ताद्दध्याद् ब्रह्मैव प्रतिपदं कुरुते तथा ब्राह्मणः साशीर्केण यज्ञेन
यजते यं कामयेत् यजमानं भ्रातृव्यमस्य यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छेदिति
तस्यैता व्याहृतीः पुरोऽनुवाक्यायां दध्याद् भ्रातृव्यदेवत्यां वै पुरो-
ऽनुवाक्यां भ्रातृव्यमेवास्य यज्ञस्य॥३६॥

आशीर्गच्छति यान् कामयेत् यजमानान्त्समावत्येनान्
यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छेदिति तेषामेता व्याहृतीः पुरोऽनुवाक्याया
अर्धर्च एका दध्याद्याज्यायै पुरस्तादेका याज्याया अर्धर्च एका
तथैनान्त्समावती यज्ञस्याऽऽशीर्गच्छति यथा वै पर्जन्यः सुवृष्टं
वर्षत्येवं यज्ञो यजमानाय वर्षति स्थलयोदकं परिगृह्णन्त्याशिषां
यज्ञं यजमानः परिगृह्णाति मनोऽसि प्राजापत्यं॥३७॥

मनसा मा भूतेनाऽऽविशेत्याहु मनो वै प्राजापत्यं प्राजापत्यो
यज्ञो मन एव यज्ञमात्मन् धत्ते वागस्यैन्द्री संपलक्षयणी वाचा
मैन्द्रियेणाऽऽविशेत्याहुैन्द्री वै वाग्वाचमेवैन्द्रीमात्मन् धत्ते॥३८॥

यो वै संसदशं प्रजापतिं यज्ञमन्वायत्तं वेदं प्रति यज्ञेन तिष्ठति
न यज्ञाद् भ्रंशत आश्रावयेति चतुरक्षरमस्तु श्रौषडिति चतुरक्षरं
यजेति द्व्यक्षरं ये यजामह इति पञ्चाक्षरं द्व्यक्षरो वषट्कार एष वै
संसदशः प्रजापतिर्यज्ञमन्वायत्तो य एवं वेदं प्रति यज्ञेन तिष्ठति न
यज्ञाद् भ्रंशते यो वै यज्ञस्य प्रायणं प्रतिष्ठाम्॥३९॥

उदयनं वेदं प्रतिष्ठितेनारिष्टेन यज्ञेन सङ्स्थां गच्छत्या
श्रावयास्तु श्रौषडग्रज ये यजामहे वषट्कार एतद्वै यज्ञस्य
प्रायणमेषां प्रतिष्ठेतदुदयनं य एवं वेदं प्रतिष्ठितेनारिष्टेन यज्ञेन
सङ्स्थां गच्छति यो वै सूनृतायै दोहं वेदं दुह एवैनां यज्ञो वै
सूनृताऽऽश्रावयेत्यैवैनामह्वदस्तु॥४०॥

श्रौषडित्युपावांस्त्रायजेत्युदनैषीद्ये यजामह इत्युपांसदवषट्कारेण
दोग्ध्येष वै सूनृतायै दोहो य एवं वेदं दुह एवैनां देवा
वै सत्रमांसत तेषां दिशोऽदस्यन्त एतामाद्रां पङ्क्तिमपश्यन्ना
श्रावयेति पुरोवातमजनयन्नस्तु श्रौषडित्यभ्रं समप्लावयन् यजेति
विद्युतम्॥४१॥

अजनयन् ये यजामह इति प्रावर्षयन्नभ्यस्तनयन् वषट्कारेण
ततो वै तेभ्यो दिशः प्राप्यायन्त य एवं वेदं प्रास्मै दिशः प्यायन्ते
प्रजापतिं त्वोवेदं प्रजापतिस्त्वंवेदं यं प्रजापतिर्वेदं स पुण्यो
भवत्येष वै छन्दस्यः प्रजापतिराश्रावयास्तु श्रौषडग्रज ये यजामहे
वषट्कारो य एवं वेदं पुण्यो भवति वसन्तम्॥४२॥

ऋतूनां प्रीणा॒मीत्या॑हर्तवो॒ वै प्रया॒जा ऋतू॑नेव प्रीणाति॒
 तै॑ऽस्मै प्री॒ता य॑थापूर्वं क॑ल्पन्ते कल्प॑न्तेऽस्मा ऋ॒तवो॒ य ए॒वं
 वेदा॒ग्नीषोम॑यो॒रहं॑ दे॒वय॒ज्यया॒ चक्षु॑ष्मान् भूयास॒मित्या॑हाग्नीषोमा॒भ्यां
 वै य॒ज्ञश्चक्षु॑ष्मान् ताभ्या॑मेव चक्षु॒रात्मन् ध॑त्तेऽग्ने॒रहं॑ दे॒वय॒ज्यया॑न्नादो
 भूयास॒मित्या॑हा॒ग्निर्वै दे॒वाना॑मन्नादस्तेनैव॥ ४३ ॥

अ॒न्नाद्य॑मा॒त्मन् ध॑त्ते द॒र्भिर॒स्यद॑र्भो भूयास॒मुमुं द॑मेय॒मित्या॑हेतया॒
 वै द॒र्भ्या दे॒वा असु॑रानद॒भ्रुवन् तयै॑व भ्रातृ॒व्यं द॒भ्रोत्य॑ग्नीषोम॑यो॒रहं॑
 दे॒वय॒ज्यया॑ वृ॒त्रहा॑ भूयास॒मित्या॑हा॒ग्नीषोमा॒भ्यां वा इन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑हन्
 ताभ्या॑मेव भ्रातृ॒व्यं स्तृ॑णुत इन्द्रा॒ग्नियो॒रहं॑ दे॒वय॒ज्ययेन्द्रि॒याव्य॑न्नादो
 भूयास॒मित्या॑हेन्द्रि॒याव्यै॒वान्ना॒दो भ॑व॒तीन्द्र॑स्य॥ ४४ ॥

अ॒हं दे॒वय॒ज्ययेन्द्रि॒यावी॒ भूयास॒मित्या॑हेन्द्रि॒याव्यै॒व भ॑वति
 महेन्द्र॑स्या॒हं दे॒वय॒ज्यया॑ जे॒मानं॑ महि॒मानं॑ गमेय॒मित्या॑ह जे॒मानमे॒व
 म॑हि॒मानं॑ गच्छत्य॒ग्नेः स्वि॑ष्ट॒कृतो॒ऽहं दे॒वय॒ज्यया॑ऽऽयु॑ष्मान् य॒ज्ञेन॑
 प्रति॒ष्ठां ग॑मेय॒मित्या॑हायु॒रेवा॒त्मन् ध॑त्ते प्रति॒ य॒ज्ञेन॑ तिष्ठति॥ 45 ॥

प्रतिष्ठा॒मह॑दस्तु वि॒द्युतं॑ वस॒न्तमे॒वेन्द्र॑स्या॒ऽष्टात्रिं॑शच्च॥ 11 ॥ [११]

इन्द्र॑ वो वि॒श्वत॒स्परि॒ हवा॑महे जने॑भ्यः। अ॒स्माक॑मस्तु के॒वलः॑॥
 इन्द्रं॑ नरो॑ ने॒मधि॑ता हवन्ते॒ यत्पार्या॑ युन॒जते॑ धिय॒स्ताः। शूरो॑ नृषा॑ता
 शव॑सश्चकान आ गोम॑ति ब्र॒जे भ॑जा॒ त्वं नः॑॥ इन्द्रि॒याणि॑ शत॒क्रतो॑
 या ते॒ जने॑षु प॒ञ्चसु॑। इन्द्र॑ तानि॑ त॒ आ वृ॑णे॥ अनु॑ ते दायि म॒ह

इन्द्रियायं सत्रा ते विश्वमनु वृत्रहृत्यै। अनु॥४६॥

क्षत्रमनु सहो यजत्रेन्द्र देवेभिरनु ते नृषह्यै॥ आ यस्मिन्त्सप्त
वासवास्तिष्ठन्ति स्वारुहो यथा। ऋषिर्ह दीर्घश्रुतं इन्द्रस्य घर्मो
अतिथिः॥ आमासु पक्कमैरय आ सूर्यः रोहयो दिवि। घर्म
न सामन्तपता सुवृक्तिभिर्जुष्टं गिर्वणसे गिरः॥ इन्द्रमिद्राथिनो
बृहदिन्द्रमर्केभिरर्किणः। इन्द्रं वाणीरनूषत॥ गायन्ति त्वा
गायत्रिणः॥४७॥

अर्चन्त्यर्कमर्किणः। ब्रह्माणस्त्वा शतक्रतुवृद्धः शमिव येमिरे॥
अहोमुचे प्र भरेमा मनीषामौषिष्ठदाब्ने सुमतिं गृणानाः। इदमिन्द्र
प्रति हव्यं गृभाय सत्याः संन्तु यजमानस्य कामाः॥ विवेष यन्मा
धिषणा जजान स्तवै पुरा पार्यादिन्द्रमहः। अहंसो यत्र पीपरद्यथा
नो नावेव यान्तमुभयै हवन्ते॥ प्र सम्राजं प्रथममध्वराणाम्॥४८॥

अहोमुचं वृषभं यज्ञियांनाम्। अपां नपांतमश्विना
हयन्तमस्मिन्नर इन्द्रियं धत्तमोजः॥ वि न इन्द्र मृधो जहि नीचा
यच्छ पृतन्यतः। अधस्पदं तर्मी कृधि यो अस्माः अभिदासति॥
इन्द्र क्षत्रमभि वाममोजोऽजायथा वृषभ चर्षणीनाम्। अपानुदो
जनममित्रयन्तं मुरुं देवेभ्यो अकृणोरु लोकम्॥ मृगो न भीमः
कुचरो गिरिष्ठाः परावतः॥४९॥

आ जंगामा परस्याः। सूकः सशायं पविमिन्द्र तिग्मं

वि शत्रून् ताडि वि मृधो नुदस्व॥ वि शत्रून् वि मृधो नुद
वि वृत्रस्य हनू रुज। वि मन्युमिन्द्र भामितोऽमित्रस्याभिदासतः॥
त्रातारमिन्द्रमवितारमिन्द्रः हवेहवे सुहवः शूरमिन्द्रम्। हुवे नु शक्रं
पुरुहूतमिन्द्रः स्वस्ति नो मघवा धात्विन्द्रः॥ मा ते अस्याम्॥५०॥

सहसावन् परिष्ठावघाय भूम हरिवः परादै। त्रायस्व नो-
ऽवृकेभिर्वरूथैस्तव प्रियासः सूरिषु स्याम॥ अनवस्ते रथमश्वाय
तक्षन् त्वष्टा वज्रं पुरुहूत द्युमन्तम्। ब्रह्माण इन्द्रं महयन्तो
अर्कैरवर्धयन्नहये हन्तवा उ॥ वृष्णे यत् ते वृषणो अर्कमर्चानिन्द्र
ग्रावाणो अदितिः सजोषाः। अनश्वासो ये पवयोऽरथा इन्द्रैषिता
अभ्यवर्तन्त दस्यून्॥५१॥

वृत्रहत्येजुं गायत्रिणोऽध्वराणां परावतोऽस्यामष्टाचत्वारिंशच्च॥१२॥ [१२]

॥सप्तमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे सप्तमः प्रश्नः॥

तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे सप्तमप्रश्नप्रारम्भः। हरिः ओम्।
पाकयज्ञं वा अन्वाहिताग्नेः पशव उप तिष्ठन्त इडा खलु वै
पाकयज्ञः सैषान्तरा प्रयाजानूयाजान् यजमानस्य लोकेऽवहिता
तामाहि्यमाणामभि मन्त्रयेत् सुरूपवर्षवर्ण एहीति पशवो वा इडा
पशून्वोप ह्वयते यज्ञं वै देवा अदुहन् यज्ञोऽसुरा अदुहत् तेऽसुरा

यज्ञदुग्धाः पराऽभवन् यो वै यज्ञस्य दोहं विद्वान्॥१॥

यजतेऽप्यन्यं यजमानं दुहे सा मे सत्याऽऽशीरस्य यज्ञस्य
भूयादित्याहैष वै यज्ञस्य दोहस्तेनैवैनं दुहे प्रत्ता वै गौर्दुहे प्रत्तेडा
यजमानाय दुह एते वा इडाये स्तना इडोपहूतेति वायुर्वथ्सो यर्हि
होतेडामुपह्वयेत् तर्हि यजमानो होतारमीख्यमाणो वायुं मनसा
ध्यायेत्॥२॥

मात्रे वथ्समुपावसृजति सर्वेण वै यज्ञेन देवाः सुवर्गं
लोकमायन् पाकयज्ञेन मनुरश्राम्यत्सेडा मनुमुपावर्तत तान्देवासुरा
व्यह्वयन्त प्रतीचीं देवाः पराचीमसुराः सा देवानुपावर्तत पशवो वै
तद्देवानवृणत पशवोऽसुरानजहुर्यं कामयेतापशुः स्यादिति पराचीं
तस्येडामुपह्वयेतापशुरेव भवति यं॥३॥

कामयेत पशुमान्थस्यादिति प्रतीचीं तस्येडामुपह्वयेत
पशुमानेव भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वा इडामुपह्वयेत्
य इडामुपह्वयात्मानमिडायामुपह्वयेतेति सा नः प्रिया
सुप्रतूर्तिर्मघोनीत्याहेडामिवोपह्वयाऽऽत्मानमिडायामुप
व्यस्तमिव वा एतद्यज्ञस्य यदिडां सामि प्राशन्ति॥४॥

सामि मारजयन्त एतत् प्रति वा असुराणां यज्ञो व्यच्छिद्यत
ब्रह्मणा देवाः समदधुर्बृहस्पतिस्तनुतामिमं न इत्याहु ब्रह्म वै
देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैव यज्ञं संदधाति विच्छिन्नं यज्ञं समिमं

दधात्वित्याह संतत्यै विश्वे देवा इह मादयन्तामित्याह संतत्यैव
यज्ञं देवेभ्योऽनु दिशति यां वै॥५॥

यज्ञे दक्षिणां ददाति तामस्य पशवोऽनु संक्रामन्ति स एष
ईजानोऽपशुर्भावुको यजमानेन खलु वै तत्कार्यमित्याहुर्यथा देवत्रा
दत्तं कुर्वीतात्मन् पशून् रमयेतेति ब्रध्न पिन्वस्वेत्याह यज्ञो वै ब्रध्नो
यज्ञमेव तन्महयत्यथो देवत्रैव दत्तं कुरुत आत्मन् पशून् रमयते
ददतो मे मा क्षायीत्याहाक्षितिमेवोपैति कुर्वतो मे मोषं दसदित्याह
भूमानमेवोपैति॥६॥

विद्वान्याये च प्राश्नन्ति यां वै मृ एकात्रविंशतिश्च॥१॥ [१]

सः श्रवा ह सौवर्चनसस्तुमिञ्जमौषोदितिमुवाच यत्सत्रिणां
होताऽभूः कामिडामुपाह्वथा इति तामुपाह्व इति होवाच या प्राणेन
देवान् दाधार व्यानेन मनुष्यान्पानेन पितृनिति छिनत्ति सा न
छिनत्ती (३) इति छिनत्तीति होवाच शरीरं वा अस्यै तदुपाह्वथा
इति होवाच गौर्वै॥७॥

अस्यै शरीरं गां वाव तौ तत्पर्यवदतां या यज्ञे दीयते सा
प्राणेन देवान् दाधार यया मनुष्या जीवन्ति सा व्यानेन मनुष्यान्
यां पितृभ्यो घ्नन्ति साऽपानेन पितृन् य एवं वेद पशुमान् भवत्यथ
वै तामुपाह्व इति होवाच या प्रजाः प्रभवन्तीः प्रत्याभवतीत्यन्नं वा
अस्यै तत्॥८॥

उपा॑ह॒था इति॑ होवा॒चौष॑धयो वा अ॒स्या अन्न॑मोष॑धयो वै प्र॒जाः
प्र॒भव॑न्तीः प्रत्या भ॑वन्ति य एवं वेदा॑न्नादो भ॑वत्यथ॒ वै तामुपा॑ह
इति॑ होवाच॒ या प्र॒जाः प॑राभ॑वन्तीरनुगृ॒ह्णाति॑ प्रत्याभ॑वन्तीर्गृ॒ह्णातीति॑
प्रति॒ष्ठां वा अ॒स्यै तदुपा॑ह॒था इति॑ होवाचे॒यं वा अ॒स्यै प्रति॒ष्ठा॥९॥

इ॒यं वै प्र॒जाः प॑राभ॑वन्तीरनुगृ॒ह्णाति॑ प्रत्याभ॑वन्तीर्गृ॒ह्णाति॑ य एवं
वेद॒ प्रत्ये॒व तिष्ठ॑त्यथ॒ वै तामुपा॑ह॒ इति॑ होवाच॒ यस्यै॑ नि॒क्रम॑णे घृ॒तं
प्र॒जाः संजी॑वन्तीः पिब॑न्तीति॒ छिन॑त्ति सा न छि॑न॒त्ती (३) इति॑ न
छि॑न॒त्तीति॑ होवाच॒ प्र तु ज॑नय॒तीत्ये॑ष वा इडा॒मुपा॑ह॒था इति॑ होवाच॒
वृष्टि॑र्वा इडा॒ वृष्ट्यै॑ वै नि॒क्रम॑णे घृ॒तं प्र॒जाः संजी॑वन्तीः पिबन्ति॒ य
एवं वेद॒ प्रैव जा॑यतेऽन्नादो भ॑वति॥१०॥

गोर्वा अ॒स्यै तत् प्र॑तिष्ठाऽह॒था इति॑ वि॒श्व॒तिश्च॑॥२॥ [२]

प॒रोक्षं॑ वा अ॒न्ये दे॒वा इज्य॑न्ते॒ प्रत्य॑क्षम॒न्ये यद्य॑ज॒ते य ए॒व
दे॒वाः प॒रोक्ष॑मिज्यन्ते॒ ताने॒व तद्य॑जति॒ यद॑न्वाहा॒र्यमा॑हर॒त्येते॑ वै
दे॒वाः प्रत्य॑क्षं यद् ब्रा॑ह्म॒णास्ता॑ने॒व तेन॑ प्रीणा॒त्यथो॑ दक्षि॒णैवास्यै॑षा॒
ऽथो॑ य॒ज्ञस्यै॒व छि॑द्रमपि॒ दधा॑ति॒ यद्वै य॒ज्ञस्य॑ कूरं॒ यद्वि॑लि॒ष्टं
तद॑न्वाहा॒र्येण॑॥११॥

अ॒न्वाह॑रति॒ तद॑न्वाहा॒र्यस्या॑न्वाहा॒र्यत्वं॑ दे॒वदू॑ता वा
ए॒ते यदृ॑त्विजो॒ यद॑न्वाहा॒र्यमा॑हरति॒ देवदू॑ताने॒व प्री॑णाति॒
प्र॒जाप॑तिर्दे॒वेभ्यो॑ य॒ज्ञान् व्यादि॑शत् स रि॑रिचानोऽम॒न्यत्

स ए॒तम॑न्वाहार्यमभ॑क्तमपश्यत् तमा॒त्मन्न॑धत्त स वा ए॒ष
 प्रा॑जाप॒त्यो यद॑न्वाहार्यो यस्यै॒वं वि॒दुषो॑ऽन्वाहार्य आ॒ह्रिय॑ते
 सा॒क्षादे॒व प्र॒जाप॑तिमृ॒ध्नोत्य॑परिमितो नि॒रुप्यो॑ऽपरिमितः प्र॒जाप॑तिः
 प्र॒जाप॑तेः॥१२॥

आस्यै॑ दे॒वा वै यद्य॒ज्ञेऽकु॑र्वत् तदसु॑रा अकुर्वत् ते दे॒वा
 ए॒तं प्रा॑जाप॒त्यम॑न्वाहार्यमपश्यन् तम॒न्वाह॑रन्त ततो॑ दे॒वा अभ॑वन्
 परासु॑रा यस्यै॒वं वि॒दुषो॑ऽन्वाहार्य आ॒ह्रिय॑ते भव॑त्या॒त्मना॒ परा॑स्य
 भ्रातृ॑व्यो भवति य॒ज्ञेन॑ वा इ॒ष्टी प॒क्वेन॑ पूर्ती यस्यै॒वं वि॒दुषो॑ऽन्वाहार्य
 आ॒ह्रिय॑ते स त्वे॒वेष्टा॑पूर्ती प्र॒जाप॑तेर्भा॒गोऽसि॑॥१३॥

इत्या॑ह प्र॒जाप॑तिमे॒व भा॑ग॒धेये॑न् सम॑र्धयत्यूर्ज॑स्वान्
 पय॑स्वानित्या॒होर्ज॑मे॒वास्मिन् पयो॑ दधाति प्राणापा॒नौ मे॑ पाहि
 समान॑व्या॒नौ मे॑ पा॒हीत्या॑हाऽऽशिष॑मे॒वैता॒मा शा॑स्तेऽक्षि॑तो-
 ऽस्यक्षि॑त्यै त्वा॒ मा मे॑ क्षे॒ष्टा अ॒मुत्रा॑मुष्मि॒ल्लोके॑ इत्या॑ह
 क्षीय॑ते वा अ॒मुष्मि॒ल्लोके॑ऽन्न॑मितः प्र॒दान॑ꣳ ह्य॒मुष्मि॒ल्लोके॑ प्र॒जा
 उ॑प॒जीव॑न्ति यदे॒वम॑भि॒मृश॑त्यक्षि॑तिमे॒वेन॑द्रमयति॒ नास्या॑मुष्मि॒ल्लोके॑-
 ऽन्न॑ क्षीयते॥१४॥

अन्वाहार्येण प्रजापतेरसि ह्यमुष्मिल्लोके पञ्चदश च॥३॥ [३]

ब॒र॒हिषो॑ऽहं दे॒वय॑ज्यया॑ प्र॒जावा॑न् भूयास॒मित्या॑ह ब॒र॒हिषा॑ वै

प्रजापतिः प्रजा असृजत तेनैव प्रजाः सृजते नराशंसस्याहं
 देवयज्यया पशुमान् भूयासमित्याह नराशंसैन वै प्रजापतिः
 पशूनसृजत तेनैव पशून्सृजतेऽग्नेः स्विष्टकृतोऽहं देवयज्ययाऽ-
 ऽयुष्मान् यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमित्याहाऽऽयुरेवात्मन् धत्ते प्रति यज्ञेन
 तिष्ठति दर्शपूर्णमासयोः॥१५॥

वै देवा उज्जितिमनूदजयन् दर्शपूर्णमासाभ्यामसुरानपानुदन्ताग्नेर-
 दर्शपूर्णमासयोरेव देवतानां यजमान उज्जितिमनूजयति
 दर्शपूर्णमासाभ्यां भ्रातृव्यानप नुदते वाजवतीभ्यां व्यूहत्यन्नं वै
 वाजोऽन्नमेवावरुन्धे द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै यो वै यज्ञस्य द्वौ दोहौ
 विद्वान् यजत उभयतः॥१६॥

एव यज्ञं दुहे पुरस्ताच्चोपरिष्ठाच्चैष वा अन्यो यज्ञस्य दोह-
 इडायादन्यो यर्हि होता यजमानस्य नाम गृहीयात् तर्हि
 ब्रूयादेमा अग्नन्नाशिषो दोहकामा इति सःस्तुता एव देवता
 दुहेऽथो उभयत एव यज्ञं दुहे पुरस्ताच्चोपरिष्ठाच्च रोहितेन
 त्वाऽग्निर्देवतां गमयत्वित्याहैते वै देवाश्वाः॥१७॥

यजमानः प्रस्तरो यदेतैः प्रस्तरं प्रहरति देवाश्चैरेव यजमान-
 सुवर्गं लोकं गमयति वि ते मुञ्चामि रशना वि रश्मीनित्याहैष वा
 अग्नेर्विमोकस्तेनैवैनं वि मुञ्चति विष्णोः शंयोरहं देवयज्यया यज्ञेन
 प्रतिष्ठां गमेयमित्याह यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञ एवान्ततः प्रति तिष्ठति
 सोमस्याहं देवयज्यया सुरेताः॥१८॥

रेतो॑ धिषी॒येत्या॑ह॒ सोमो॑ वै रे॒तो॒धास्ते॑नैव॒ रेतं॑ आ॒त्मन्
धत्ते॒ त्वष्ट॑र॒हं दे॒वय॑ज्यया॒ पशू॑नां॒ रूपं॑ पु॒षेय॑मित्या॒ह त्वष्टा॑ वै
प॒शूनां॑ मि॒थुना॑नां॒ रूप॑कृ॒त्तेनै॒व प॑शूनां॒ रूप॑मा॒त्मन् ध॑त्ते दे॒वानां॑
प॒त्नीर॑ग्रि॒र्गृह॑प॒तिर्य॑ज्ञस्य॒ मिथु॑नं॒ तयो॑र॒हं दे॒वय॑ज्यया॒ मिथु॑नेन॒ प्र
भूया॑स॒मित्या॑है॒तस्मा॑द्वै मि॒थुना॑त्प्र॒जाप॑तिर्मि॒थुनेन॑॥१९॥

प्राजा॑यत॒ तस्मा॑दे॒व यज॑मानो मि॒थुनेन॑ प्र जा॑यते वे॒दोऽसि॒
वित्ति॑रसि॒ विदे॑येत्या॒ह वेदे॑न॒ वै दे॒वा असु॑राणां॒ वित्तं॑ वे॒द्यम॑विन्दन्त॒
तद्वे॑दस्य॒ वेद॑त्वं यद्य॒द् भ्रात॑ृव्यस्याभि॒ध्याये॑त् तस्य॒ नामं॑ गृ॒ह्णीया॑त्
तदे॒वास्य॑ सर्वं॒ वृद्धे॑ घृ॒तव॑न्तं॒ कुला॑यिन॒ः रा॒यस्पोष॑ः॒ सह॑स्त्रिणं॒ वेदो॑
द॒दातु॑ वा॒जिन॑मित्या॒ह प्र स॒हस्रं॑ प॒शूना॑प्रो॒त्याऽस्य॑ प्र॒जायां॑ वा॒जी
जा॑यते॒ य एवं॑ वेद॑॥२०॥

दृ॒श॒पूर्ण॑मा॒सयो॑रुभ॒यतो॑ दे॒वाश्वाः॑ सु॒रेताः॑ प्र॒जाप॑तिर्मि॒थुनेन॑ऽऽप्रो॒त्यष्टौ च॑॥४॥ [४]

ध्रु॒वां वै रि॒च्यमा॑नां॒ यज्ञो॑ऽनु रि॒च्यते॑ य॒ज्ञं यज॑मानो॒ यज॑मानं॒
प्र॒जा ध्रु॒वामा॑प्याय॒मानां॑ य॒ज्ञोऽन्वा प्या॑यते॒ यज्ञं॑ यज॑मानो॒
यज॑मानं॒ प्र॒जा आ प्या॑यतां॒ ध्रु॒वा घृ॑तेनेत्या॒ह ध्रु॒वामे॒वाऽऽप्या॑ययति॒
तामा॑प्याय॒मानां॑ य॒ज्ञोऽन्वा प्या॑यते॒ यज्ञं॑ यज॑मानो॒ यज॑मानं॒
प्र॒जाः प्र॒जाप॑तेर्वि॒भान्नामं॑ लो॒कस्तस्मि॑ऽ॒ स्त्वा द॑धामि स॒ह
यज॑मानेनेति॥२१॥

आ॒हायं॑ वै प्र॒जाप॑तेर्वि॒भान्नामं॑ लो॒कस्तस्मि॑न्ने॒वैनं॑ दधाति

स॒ह यज॑मानेन॒ रिच्य॑त इव॒ वा ए॒तद्य॑द्यज॑ते॒ यद्य॑जमानभा॒गं
प्रा॒श्ना॒त्यात्मा॑नमे॒व प्री॑णात्ये॒तावा॑न् वै य॒ज्ञो या॑वान् यजमानभा॒गो
य॒ज्ञो यज॑मानो॒ यद्य॑जमानभा॒गं प्रा॒श्नाति॑ य॒ज्ञ ए॒व य॒ज्ञं
प्रति॑ष्ठापयत्ये॒तद्वै सू॒यव॑स॒ः सो॒दकं॑ यद्व॒रुहि॑श्चाऽऽप॑श्चै॒तत् ॥ २२ ॥

यज॑मानस्याऽऽय॑तनं॒ यद्वे॑दि॒र्यत् पू॑र्णपात्रमन्तर्वे॒दि नि॒नय॑ति
स्व ए॒वाऽऽय॑तने॒ सू॒यव॑स॒ः सो॒दकं॑ कुरुते॒ स॒दसि॑ स॒न्मे भू॒या
इत्या॒हाऽऽपो॑ वै य॒ज्ञ आपो॑ऽमृतं॒ य॒ज्ञमे॒वामृ॑तमा॒त्मन्ध॑त्ते॒ सर्वा॑णि
वै भू॒तानि॑ व्र॒तमु॑प॒यन्त॑मनूपं॒ यन्ति॑ प्रा॒च्या दि॑शि दे॒वा ऋ॒त्विजो॑
मा॒र्जय॑न्ता॒मित्या॑हैष वै द॑र्शपूर्णमा॒सयो॑रवभृथः॥ २३ ॥

यान्ये॒वैनं॑ भू॒तानि॑ व्र॒तमु॑प॒यन्त॑मनूपं॒ यन्ति॑ तैरे॒व स॒हाव॑भृथमवैति
विष्णु॑मुखा॒ वै दे॒वाश्छ॒न्दो॑भिरि॒माल्लो॑काननप- ज॒य्यम॑भ्य॒जय॑न्
यद्विष्णु॑क्र॒मान् क्रम॑ते॒ विष्णु॑रे॒व भू॒त्वा यज॑मान॒श्छ॒न्दो॑भिरि॒माल्लो॑कानन
ज॑यति॒ विष्णोः॑ क्रमो॑ऽस्यभिमातिहेत्या॒ह गाय॑त्री वै पृथि॒वी
त्रैष्टु॑भमन्तरि॒क्षं जा॑गती॒ द्यौरा॑नुष्टुभी॒र्दिश॑श्छ॒न्दो॑भिरे॒वेमाल्लो॑कान्
यथा॑पूर्वम॒भि ज॑यति॥ २४ ॥

इत्येतदवभृथो दिशः सप्त च॥५॥

[५]

अग॑न्म॒ सुवः॑ सुव॑रग॒न्मेत्या॑ह सुव॑र्गमे॒व लो॒कमे॑ति स॒दृश॑स्ते॒ मा
छि॑त्सि॒ यत्ते॒ तप॑स्तस्मै॒ ते मा॒ वृक्षी॑त्या॒ह यथा॑य॒जुरे॒वैतत् सु॒भूर॑सि॒
श्रेष्ठो॑ र॒श्मीना॑मा॒युर्धा अ॒स्यायु॑र्मे धे॒हीत्या॑हाऽऽशिष॑मे॒वैता॑मा शा॑स्ते

प्र वा ए॒षोऽस्मा॒ल्लो॒काच्च॑वते॒ यः॥२५॥

विष्णु॒क्रमा॑न् क्रमे॒ते सु॒वर्गा॑य॒ हि लो॒काय॑ विष्णु॒क्रमाः॑
क्र॒म्यन्ते॑ ब्र॒ह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति॒ स त्वै वि॑ष्णु॒क्रमा॑न् क्रमे॒त॒ य
इ॒मा॒ल्लो॒कान् भ्रात॑र्व्यस्य संविद्य पुन॑रि॒मं लो॒कं प्र॑त्यव॒रोहे॑दित्येष
वा अ॒स्य लो॒कस्य॑ प्रत्यव॒रोहो॑ यदाहे॒दम॒हम॒मुं भ्रात॑र्व्यमा॒भ्यो
दिग्भ्योऽस्यै॑ दि॒व इती॒माने॒व लो॒कान्भ्रात॑र्व्यस्य संविद्य पुन॑रि॒मं
लो॒कं प्र॑त्यव॒रोह॑ति॒ सं॥२६॥

ज्योति॑षाऽभू॒वमि॒त्याहा॒स्मिन्ने॒व लो॒के प्र॑ति॒ तिष्ठ॑त्यै॒न्द्रीमा॒वृत॑म॒न्वा
इत्या॑हा॒सौ वा आ॑दित्य इन्द्र॒स्तस्यै॒वाऽऽ- वृ॒तम॑नु॒ पर्या॑वर्तते
दक्षि॑णा पर्या॑वर्तते स्वमे॒व वी॒र्य॑म॒नु पर्या॑वर्तते तस्मा॒द्वक्षि॑णोऽर्धं
आ॒त्मनो॑ वी॒र्या॑वत्त॒रोऽथो॑ आ॒दित्य॑स्यै॒वाऽऽवृ॒तम॑नु॒ पर्या॑वर्तते॒ सम॒हं
प्र॒जया॒ सं मया॑ प्र॒जेत्या॑हाऽऽशिष॑म्॥२७॥

ए॒वैता॒मा शा॑स्ते॒ समि॑द्धो अ॒ग्ने मे दी॑दिहि॒ समे॒द्धा ते॑
अ॒ग्ने दी॒द्यास॑मि॒त्याह॑ यथा॒य॒जुरे॒वैत॑द्वसु॒मान् य॒ज्ञो व॑सी॒यान्
भूया॑समि॒त्याहाऽऽशिष॑मे॒वैता॒मा शा॑स्ते॒ बहु॒ वै गा॑र्ह॒पत्य॑स्यान्ते॑
मि॒श्रमि॑व च॒र्यत॑ आ॒ग्निपा॑वमा॒नीभ्यां॑ गा॒र्ह॒पत्य॑मु॒प॑ तिष्ठते
पु॒नात्ये॑वा॒ग्निं पु॑नी॒त आ॒त्मानं॑ द्वा॒भ्यां प्र॑ति॒ष्ठित्या॑ अ॒ग्ने गृ॑हप॒त॒
इत्या॑ह॥२८॥

य॒था॒य॒जुरे॒वैत॑च्छु॒तं हि॒मा इत्या॑ह श॒तं त्वा॑ हे॒मन्ता॑नि॒न्धिषी॑येति॒

वावैतदाह पुत्रस्य नामं गृह्णात्यन्नादमेवैनं करोति तामाशिषमा
शांसे तन्तवे ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रोऽजातः स्यात्
तेजस्व्येवास्य ब्रह्मवर्चसी पुत्रो जायते तामाशिषमा शांसेऽमुष्मे
ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रः॥२९॥

जातः स्यात् तेज एवास्मिन् ब्रह्मवर्चसं दधाति यो वै यज्ञं
प्रयुज्य न विमुञ्चत्यप्रतिष्ठानो वै स भवति कस्त्वा युनक्ति स त्वा वि
मुञ्चत्वित्याह प्रजापतिर्वै कः प्रजापतिनैवैनं युनक्ति प्रजापतिना
वि मुञ्चति प्रतिष्ठित्या ईश्वरं वै व्रतमविसृष्टं प्रदहोऽग्नें व्रतपते
व्रतमचारिषमित्याह व्रतमेव॥३०॥

वि सृजते शान्त्या अप्रदाहाय पराङ् वाव यज्ञ एति न नि
वर्तते पुनर्यो वै यज्ञस्य पुनरालम्भं विद्वान् यजते तमभि नि वर्तते
यज्ञो बभूव स आ बभूवेत्याहैष वै यज्ञस्य पुनरालम्भस्तेनैवैनं
पुनरालभतेऽनवरुद्धा वा एतस्य विराड्य आहिताग्निः सन्नसभः
पशवः खलु वै ब्राह्मणस्य सभेष्टा प्राडुत्क्रम्य ब्रूयाद्गोमां अग्ने-
ऽविमां अश्वी यज्ञ इत्यव सभां रुन्धे प्र सहस्रं पशूनां प्रोत्यास्य
प्रजायां वाजी जायते॥३१॥

यः स माशिषं गृहपत् इत्याहु यस्य पुत्रो व्रतमेव खलु वै चतुर्विंशतिश्च॥६॥ [६]

देवं सवितुः प्रसुव यज्ञं प्रसुव यज्ञपतिं भगाय दिव्यो गन्धर्वः।
केतपूः केतं नः पुनातु वाचस्पतिर्वाचमद्य स्वदाति नः॥ इन्द्रस्य

वज्रोऽसि वार्त्रघ्नस्त्वयाऽयं वृत्रं वध्यात्॥ वाजस्य नु प्रसवे मातरं
महीमदिति नाम वचसा करामहे। यस्यामिदं विश्वं भुवनमाविवेश
तस्यां नो देवः सविता धर्म साविषत्॥ अप्सु॥३२॥

अन्तरमृतमप्सु भेषजमपामुत प्रशस्तिष्वश्वा भवथ वाजिनः॥
वायुर्वा त्वा मनुर्वा त्वा गन्धर्वाः सप्तविंशतिः। ते अग्रे
अश्वमायुञ्जन्ते अस्मिञ्जुवमादधुः॥ अपां नपादाशुहेमन् य ऊर्मिः
ककुद्भान् प्रतूर्तिर्वाजसातमस्तेनायं वाजं सेत्॥ विष्णोः
क्रमोऽसि विष्णोः क्रान्तमसि विष्णोर्विक्रान्तमस्यङ्गौ न्यङ्गावभितो
रथं यौ ध्वान्तं वाताग्रमनु संचरन्तौ दूरेहेतिरिन्द्रियावांन्यतत्री ते
नोऽग्रयः पप्रयः पारयन्तु॥३३॥

अप्सु न्यङ्गौ पञ्चदश च॥७॥

[७]

देवस्याहं सवितुः प्रसवे बृहस्पतिना वाजजिता वाजं जेषं
देवस्याहं सवितुः प्रसवे बृहस्पतिना वाजजिता वर्षिष्ठं नाकं
रुहेयमिन्द्राय वाचं वदतेन्द्रं वाजं जापयतेन्द्रो वाजमजयित्।
अश्वाजनि वाजिनि वाजेषु वाजिनीवत्यश्वांन्तस्मत्सु वाजय॥
अर्वासि सप्तिरसि वाज्यसि वाजिनो वाजं धावत मरुतां प्रसवे
जयत वि योजना मिमीध्वमध्वनः स्कभीत॥३४॥

काष्ठां गच्छत वाजेवाजेऽवत वाजिनो नो धनेषु विप्रा अमृता
ऋतज्ञाः॥ अस्य मध्वः पिबत मादयध्वं तृप्ता यात पथिभिर्देवयानैः॥

ते नो अर्वन्तो हवनश्रुतो हवं विश्वे शृण्वन्तु वाजिनः॥ मितद्रवः
सहस्रसा मेधसांता सनिष्यवः। महो ये रत्नं समिथेषु जग्निरे शं नो
भवन्तु वाजिनो हवेषु॥ देवतांता मितद्रवः स्वर्काः। जम्भयन्तोऽहिं
वृकं रक्षांसि सनैम्यस्मद्युयवन्॥३५॥

अमीवाः॥ एष स्य वाजी क्षिपणिं तुरण्यति ग्रीवायां
बद्धो अपिकक्ष आसनि। क्रतुं दधिका अनु संतवीत्वत्
पथामङ्कास्यन्वापनीफणत्॥ उत स्मास्य द्रवतस्तुरण्यतः पूर्णं न
वेरनु वाति प्रगर्धिनः। श्येनस्यैव ध्रजतो अङ्कसं परि दधिकाव्णः
सहोर्जा तरित्रतः॥ आ मा वाजस्य प्रसवो जगम्यादा द्यावापृथिवी
विश्वशम्भू। आ मा गन्तां पितरां॥३६॥

मातरा चाऽऽमा सोमो अमृतत्वाय गम्यात्॥ वाजिनो
वाजजितो वाजं सरिष्यन्तो वाजं जेष्यन्तो बृहस्पतेर्भागमव
जिघ्रत वाजिनो वाजजितो वाजं ससृवांसो वाजं जिगिवांसो
बृहस्पतेर्भागे नि मृद्वमियं वः सा सत्या संधाऽभूद्यामिन्द्रेण
समधध्वमजीजिपत वनस्पतय इन्द्रं वाजं विमुच्यध्वम्॥३७॥

स्कन्धीत युयवन्पितरा द्विचत्वारिंशच्च॥८॥ [८]

क्षत्रस्योल्बमसि क्षत्रस्य योनिरसि जाय एहि सुवो
रोहाव रोहाव हि सुवरहं नावुभयोः सुवो रोक्ष्यामि वाजंश्च
प्रसवश्चापिजश्च क्रतुश्च सुवश्च मूर्धा च व्यश्जियश्चाऽ-

ऽन्त्यायनश्चान्त्यश्च भौवनश्च भुवनश्चाधिपतिश्च। आयुर्यज्ञेन
कल्पतां प्राणो यज्ञेन कल्पतामपानः॥३८॥

यज्ञेन कल्पतां व्यानो यज्ञेन कल्पतां चक्षुर्यज्ञेन कल्पतां
श्रोत्रं यज्ञेन कल्पतां मनो यज्ञेन कल्पतां वाग्यज्ञेन कल्पतामात्मा
यज्ञेन कल्पतां यज्ञो यज्ञेन कल्पतां सुवर्देवां अंगन्मामृतां
अभूम प्रजापतेः प्रजा अभूम समहं प्रजया सं मया प्रजा समहं
रायस्पोषेण सं मया रायस्पोषोऽन्नाय त्वाऽन्नाद्याय त्वा वाजाय
त्वा वाजजित्यायै त्वाऽमृतमसि पुष्टिरसि प्रजननमसि॥३९॥

अपानो वाजाय नवं च॥१॥

[१]

वाजस्येमं प्रसवः सुषुवे अग्रे सोमं राजानमोषधीष्वप्सु।
ता अस्मभ्यं मधुमतीर्भवन्तु वयं राष्ट्रे जाग्रियाम पुरोहिताः॥
वाजस्येदं प्रसव आ बभूवेमा च विश्वा भुवनानि सर्वतः। स
विराजं पर्येति प्रजानन् प्रजां पुष्टिं वर्धयमानो अस्मे॥ वाजस्येमां
प्रसवः शिश्रिये दिवमिमा च विश्वा भुवनानि सम्राट्। अदित्सन्तं
दापयतु प्रजानन् रयिं॥४०॥

च नः सर्ववीरां नि यच्छतु॥ अग्रे अच्छा वदेह नः प्रति नः
सुमना भवा प्र णो यच्छ भुवस्पते धनदा असि नस्त्वम्॥ प्र णो
यच्छत्वयमा प्र भगुः प्र बृहस्पतिः। प्र देवाः प्रोत सूनृता प्र वाग्देवी
ददातु नः॥ अर्यमणं बृहस्पतिमिन्द्रं दानाय चोदय। वाचं विष्णुं
सरस्वतीं सवितारम्॥४१॥

च वाजिनम्॥ सोमं राजानं वरुणमग्निमन्वारभामहे।
 आदित्यान् विष्णुं सूर्यं ब्रह्माणं च बृहस्पतिम्॥ देवस्य त्वा
 सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां सरस्वत्यै वाचो
 यन्तुर्यत्रेणाग्नेस्त्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चामीन्द्रस्य बृहस्पतेस्त्वा
 साम्राज्येनाभिषिञ्चामि॥४२॥

रयिं सवितारं षट्त्रिंशच्च॥१०॥ [१०]

अग्निरेकाक्षरेण वाचमुदजयदश्विनौ द्व्यक्षरेण प्राणापानावुदजयत
 विष्णुस्त्र्यक्षरेण त्रील्लोकानुदजयत् सोमश्चतुरक्षरेण चतुष्पदः
 पशूनुदजयत् पूषा पञ्चाक्षरेण पङ्क्तिमुदजयद्धाता षडक्षरेण
 षडृतूनुदजयन्मरुतः सप्ताक्षरेण सप्तपदां शक्ररीमुदजयन्
 बृहस्पतिरष्टाक्षरेण गायत्रीमुदजयन्मित्रो नवाक्षरेण त्रिवृतं
 स्तोममुदजयत्॥४३॥

वरुणो दशाक्षरेण विराजमुदजयदिन्द्र एकादशाक्षरेण
 त्रिष्टुभमुदजयद् विश्वे देवा द्वादशाक्षरेण जगतीमुदजयन्
 वसवस्त्रयोदशाक्षरेण त्रयोदशं स्तोममुदजयन् रुद्राश्चतुर्दशाक्षरेण
 चतुर्दशं स्तोममुदजयन्नादित्याः पञ्चदशाक्षरेण पञ्चदशं
 स्तोममुदजयन्नादितिष्णोडशाक्षरेण षोडशं स्तोममुदजयत्
 प्रजापतिः सप्तदशाक्षरेण सप्तदशं स्तोममुदजयत्॥४४॥

अजयत् षट्त्वारिंशच्च॥११॥ [११]

उपयामगृहीतोऽसि नृषदं त्वा द्रुषदं भुवनसदमिन्द्राय जुष्टं
 गृह्णाम्येष ते योनिरिन्द्राय त्वोपयामगृहीतोऽस्यप्सुषदं त्वा घृतसदं
 व्योमसदमिन्द्राय जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिरिन्द्राय त्वोपयामगृहीतो-
 ऽसि पृथिविषदं त्वाऽन्तरिक्षसदं नाकसदमिन्द्राय जुष्टं गृह्णाम्येष
 ते योनिरिन्द्राय त्वा॥ ये ग्रहाः पञ्चजनीना येषां तिस्रः परमजाः।
 दैव्यः कोशः॥४५॥

समुज्जितः। तेषां विशिप्रियाणामिषमूर्जः समग्रभीमेष ते
 योनिरिन्द्राय त्वा॥ अपाः रसमुद्वयसः सूर्यरश्मिः समाभृतम्।
 अपाः रसस्य यो रसस्तं वो गृह्णाम्युत्तममेष ते योनिरिन्द्राय
 त्वा॥ अया विष्ठा जनयन्कर्वराणि स हि घृणिरुरुर्वराय गातुः।
 स प्रत्युदैद्धरुणो मध्वो अग्रः स्वायां यत्तनुवां तनूमैरयत।
 उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिः
 प्रजापतये त्वा॥४६॥

कोशस्तनुवां त्रयोदश च॥१२॥

अन्वह मासा अन्विद्वनान्यन्वोषधीरनु पर्वतासः। अन्विन्द्रः
 रोदसी वावशाने अन्वापो अजिहत जायमानम्॥ अनु ते दायि मह
 इन्द्रियाय सुत्रा ते विश्वमनु वृत्रहत्यै। अनु क्षत्रमनु सहो यजत्रेन्द्र
 देवेभिरनु ते नृषह्यै॥ इन्द्राणीमासु नारिषु सुपत्नीमहमश्रवम्। न
 ह्यस्या अपरं च न जरसा॥४७॥

मर॑ते॒ पतिः॑॥ नाहमिन्द्राणि॑ रारण॒ सख्युर्वृषाक॑पेर् ऋ॒ते।
यस्ये॑दमप्य॑ ह॒विः प्रि॒यं दे॒वेषु॑ गच्छ॑ति॥ यो जा॒त ए॒व प्र॑थ॒मो
मन॑स्वान् दे॒वो दे॒वान् क्र॑तु॒ना प॑र्यभूषत्। यस्य॑ शुष्माद्रोद॑सी
अभ्य॑सेतां नृ॒म्णस्य॑ म॒हा स ज॑नास॒ इन्द्रः॑॥ आ ते॑ मह॒ इन्द्रो॑त्युग्र॒
सम॑न्यवो॒ यत् स॒मर॑न्त॒ सेनाः॑। पता॑ति दि॒द्युन्नर्य॑स्य बाहुवोर्मा
ते॑॥४८॥

मनो॑ विष्व॒द्रिय॒ग्विचा॑रीत्॥ मा नो॑ म॒र्धोरा भ॑रा द॒द्धि तन्नः॑ प्र
दा॒शुषे॑ दात॑वे भूरि॒ यत् ते॑। नव्ये॑ दे॒ष्णे श॑स्ते अ॒स्मिन् तं उ॒क्थे
प्र ब्र॑वाम व॒यमिन्द्र॑ स्तुव॒न्तः॥ आ तू भ॑र॒ मार्कि॑रेतत् परि॑ष्ठाद्विद्वा
हि त्वा॒ वसु॑पतिं॒ वसू॑नाम्। इन्द्र॒ यत् ते॑ माहि॑नं॒ दत्र॑मस्त्य॒स्मभ्यं॑
तद्ध॑र्यश्च॥४९॥

प्र य॑न्धि॥ प्र॒दा॒तार॑ हवामह॒ इन्द्र॑मा ह॒विषा॑ व॒यम्। उ॒भा
हि ह॑स्ता॒ वसु॑ना पृ॒णस्वाऽऽप्र॑ यच्छ॒ दक्षि॑णा॒दोत॑ स॒व्यात्॥ प्र॒दा॒ता
व॒ज्री वृ॑षभस्तुरा॒षाढु॑ष्मी राजा॑ वृ॒त्रहा॑ सौम॒पावा॑। अ॒स्मिन् य॒ज्ञे
ब॒र्हिष्या॑ निषद्या॒था भव॑ यज॑मानाय॒ शं योः॑॥ इन्द्रः॑ सु॒त्रामा॑ स्ववा॒
अवो॑भिः सुमृ॒डीको॑ भ॑वतु वि॒श्ववे॑दाः। बाध॑तां द्वेषो॒ अभ॑यं कृ॒णोतु॑
सु॒वीर्य॑स्य॥५०॥

पत॑यः स्याम॥ तस्य॑ व॒यं सु॑म॒तौ य॒ज्ञिय॑स्यापि भ॒द्रे सौम॑न॒से
स्या॑म। स सु॒त्रामा॑ स्ववा॒ इन्द्रो॑ अ॒स्मे आ॒राचि॑द्वेषः सनु॑तर्यु॒योतु॑॥

रेवतीर्नः सधमाद् इन्द्रं सन्तु तुविवाजाः। क्षुमन्तो याभिर्मदेम॥
 प्रो ष्वस्मै पुरोरथमिन्द्राय शूषमर्चत। अभीके चिदु लोककृत् सङ्गे
 समत्सु वृत्रहा। अस्माकं बोधि चोदिता नभन्तामन्यकेषाम्। ज्याका
 अधि धन्वसु॥५१॥

जुरसा मा ते हर्यश्च सुवीर्यस्याध्येकं च॥13॥ [१३]

॥ अष्टमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे अष्टमः प्रश्नः ॥

अनुमत्यै पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति धेनुदखिण्णा ये प्रत्यञ्चः
 शम्याया अवशीयन्ते तन्नैर्ऋतमेककपालं कृष्णं वासः कृष्णातूषं
 दखिण्णा वीहि स्वाहाऽऽहुतिं जुषाण एष ते निर्ऋते भागो भूते
 हविष्मत्यसि मुञ्चेममहंसः स्वाहा नमो य इदं चकाराऽऽदित्यं
 चरुं निर्वपति वरो दखिण्णाऽऽग्नावैष्णवमेकादशकपालं वामनो वही
 दखिण्णाऽग्नीषोमीयम्॥१॥

एकादशकपालं हिरण्यं दखिणैन्द्रमेकादशकपालमृषभो
 वही दखिण्णाऽऽग्नेयमष्टाकपालमैन्द्रं दध्यृषभो वही दखिणैन्द्राग्रं
 द्वादशकपालं वैश्वदेवं चरुं प्रथमजो वत्सो दखिण्णा सौम्यः
 श्यामाकं चरुं वासो दखिण्णा सरस्वत्यै चरुः सरस्वते चरुं

मिथुनौ गावौ दखिणा॥२॥

अग्नीषोमीयं चतुस्त्रिंशच्च॥१॥ [१]

आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरुं सावित्रं
द्वादशकपालं सारस्वतं चरुं पौष्णं चरुं मारुतं सप्तकपालं
वैश्वदेवीमामिख्यां द्यावापृथिव्यमेककपालम्॥३॥

आग्नेयमष्टादश॥२॥ [२]

ऐन्द्राग्नमेकादशकपालं मारुतीमामिख्यां वारुणीमामिख्यां
कायमेककपालं प्रधास्यान् हवामहे मरुतो यज्ञवाहसः क्रम्भेण
सजोषसः॥ मो षू ण इन्द्र पृथ्सु देवास्तु स्म ते शुष्मिन्नवया।
मही ह्यस्य मीढुषो यव्या। हविष्मतो मरुतो वन्दते गीः॥ यद्
ग्रामे यदरण्ये यत् सभायां यदिन्द्रिये। यच्छूद्रे यदर्य एनश्चकृमा
वयम्। यदेकस्याधि धर्मणि तस्यावयजनमसि स्वाहा॥ अक्रन्
कर्म कर्मकृतः सह वाचा मयोभुवा॥ देवेभ्यः कर्म कृत्वाऽस्तं प्रेतं
सुदानवः॥४॥

वयं यद् विंशतिश्च॥३॥ [३]

अग्नयेऽनीकवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति साकं
सूर्येणोद्यता मरुद्भ्यः सान्तपनेभ्यो मध्यंदिने चरुं मरुद्भ्यो
गृहमेधिभ्यः सर्वासां दुग्धे सायं चरुं पूर्णां दर्वि परां पत सुपूर्णां

पुनराप॑ता व॒स्त्रेव॒ वि क्री॑णावहा इष॒मूर्ज॑ः शत॒क्रतो॥ दे॒हि
मे ददा॑मि ते॒ नि मे॑ धेहि॒ नि ते॑ दधे। नि॒हार॒मिन्नि मे॑ हरा
नि॒हार॒म्॥५॥

नि ह॑रामि ते॥ म॒रुद्ध्यः॑ क्री॒डिभ्यः॑ पुरो॒डाश॑ः स॒प्तक॑पालं
निर्व॑पति सा॒कः॑ सूर्ये॑णोद्य॒ताग्ने॒यम॒ष्टाक॑पालं निर्व॑पति
सौम्यं॑ च॒रुः॑ सा॒वित्रं॑ द्वा॒दश॑कपालः॑ सा॒रस्व॑तं च॒रुं पौ॒ष्णं
च॒रुमै॑न्द्रा॒ग्नमे॑का॒दश॑कपालमै॒न्द्रं च॒रुं वै॑श्व॒कर्म॑णमे॒कक॑पालम्॥६॥

हरा नि॒हारं॑ त्रि॒शच्च॑॥४॥ [४]

सोमा॑य पि॒तृम॑ते॒ पुरो॒डाश॑ः ष॒ट्क॑पालं निर्व॑पति पि॒तृभ्यो॑
ब॒र्हिष॑द्भ्यो॑ धा॒नाः पि॒तृभ्यो॑ऽग्नि॒ष्वात्ते॒भ्योऽभि॒वा॒न्या॒यै दु॒ग्धे
म॒न्थमे॑तत् ते॒ तत् ये च॒ त्वाम॑न्वे॒तत् ते॑ पि॒ताम॑ह प्र॒पिता॑मह॒ ये च॒
त्वाम॑न्व॒त्र पि॒तरो॑ यथाभा॒गं म॑न्द॒ध्वः॑ सु॒सं॒दृशं॑ त्वा व॒यं म॑घ॒वन्
म॒न्दिषी॑महि॥ प्र नूनं॑ पूर्ण॒वन्धुरः॑ स्तु॒तो या॑सि॒ वशा॑ः अनु॑॥ योजा॒
न्वि॑न्द्र ते॒ हरी॑॥७॥

अक्ष॑न्नमी॒मद॑न्त॒ ह्यव॑ प्रि॒या अ॑धूष॒त॥ अस्तो॑ष॒त स्व॑भा॒नवो॒
विप्रा॑ नवि॑ष्ठया म॒ती॥ योजा॑ न्वि॒न्द्र ते॒ हरी॑॥ अ॒ख्यं॑न् पि॒तरो॒
ऽमी॑मदन्त॒ पि॒तरोऽती॑तृपन्त॒ पि॒तरोऽमी॑मृजन्त॒ पि॒तरः॑॥ परे॑त
पि॒तरः॑ सोम्या॒ गम्भी॑रैः प॒थिभिः॑ पू॒र्व्यैः॑॥ अथा॑ पि॒तृन्त्सु॑वि॒दत्रा॑ः
अपी॑त॒ यमे॒न ये स॑ध॒मादं॑ म॒दन्ति॑॥ मनो॑ न्वा हु॒वाम॑हे ना॒राश॑ः से॒न

स्तोमेन पितॄणां च मन्मभिः॥ आ॥८॥

न एतु मनः पुनः ऋत्वे दग्धाय जीवसे॥ ज्योक् च सूर्यं दृशे॥
पुनर्नः पितरो मनो ददातु दैव्यो जनः॥ जीवं व्रातः सचेमहि॥
यदन्तरिखं पृथिवीमुत द्यां यन्मातरं पितरं वा जिहिःसिम॥
अग्निर्मा तस्मादेनसो गार्हपत्यः प्र मुञ्चतु दुरिता यानि चकृम
करोतु मामनेनसम्॥९॥

हरी मन्मभिरा चतुश्चत्वारिंशच्च॥५॥ [५]

प्रतिपूरुषमेककपालान्निर्वपत्येकमतिरिक्तं यावन्तो गृह्याः
स्मस्तेभ्यः कर्मकरं पशूनां शर्मासि शर्म यजमानस्य शर्म मे
यच्छैक एव रुद्रो न द्वितीयाय तस्थ आखुस्ते रुद्र पशुस्तं
जुषस्वैष ते रुद्र भागः सह स्वस्त्राऽम्बिकया तं जुषस्व भेषजं
गवेऽश्वाय पुरुषाय भेषजमथो अस्मभ्यं भेषजं सुभेषजम्॥१०॥

यथाऽसंति॥ सुगं मेषाय मेष्ट्यां अवांम्ब रुद्रमदिमह्यवं देवं
त्र्यम्बकम्॥ यथा नः श्रेयसः करद्वथा नो वस्यसः करद्वथा नः
पशुमतः करद्वथा नो व्यवसाययात्॥ त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं
पुष्टिर्वर्धनम्॥ उर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुखीय माऽमृतात्॥ एष
ते रुद्र भागस्तं जुषस्व तेनावसेन परो मूजवतोऽतीह्यवततधन्वा

पिनाकहस्तः कृत्तिवासाः॥११॥

सुभेषजमिहि त्रीणि च॥६॥ [६]

ऐन्द्राग्रं द्वादशकपालं वैश्वदेवं चरुमिन्द्राय शुनासीराय
पुरोडाशं द्वादशकपालं वायव्यं पर्यः सौर्यमेककपालं द्वादशगवः
सीरं दखिणाऽऽग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति रौद्रं गावीधुकं चरुमैन्द्रं
दधि वारुणं यवमयं चरुं वहिनीं धेनुर्दखिणा ये देवाः पुरःसदो-
ऽग्निनेत्रा दखिणसदो यमनेत्राः पश्चात्सदः सवितृनेत्रा उत्तरसदो
वरुणनेत्रा उपरिषदो बृहस्पतिनेत्रा रख्खोहणस्ते नः पान्तु ते
नोऽवन्तु तेभ्यः॥१२॥

नमस्तेभ्यः स्वाहा समूढः रख्खः संदग्धः रख्ख इदमहः
रख्खोऽभि सं दहाम्यग्रये रख्खोघ्ने स्वाहा यमाय सवित्रे वरुणाय
बृहस्पतये दुवस्वते रख्खोघ्ने स्वाहा प्रष्टिवाही रथो दखिणा देवस्य
त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याः रख्खसो वधं
जुहोमि हतः रख्खोऽवधिष्म रख्खो यद्वस्ते तदखिणा॥१३॥

तेभ्यः पञ्चत्वारिंशच्च॥७॥ [७]

धात्रे पुरोडाशं द्वादशकपालं निर्वपत्यनुमत्यै चरुः राकायै
चरुः सिनीवात्यै चरुं कुह्वै चरुं मिथुनौ गावौ दखिणा-
ऽऽग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपत्यैन्द्रावैष्णवमेकादशकपालं

वैष्णवं त्रिकपालं वामनो वही दखिणा ऽग्नीषोमीयमेकादशकपालं
 निर्वपतीन्द्रासोमीयमेकादशकपालः सौम्यं चरुं बभ्रुर्दखिणा
 सोमापौष्णं चरुं निर्वपत्यैन्द्रापौष्णं चरुं पौष्णं चरुः श्यामो
 दखिणा वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपति हिरण्यं दखिणा वारुणं
 यवमयं चरुमश्वो दखिणा ॥१४॥

निरष्टो च ॥८॥

[८]

बारुहस्पत्यं चरुं निर्वपति ब्रह्मणो गृहे शितिपृष्ठो
 दखिणैन्द्रमेकादशकपालः राजन्यस्य गृहे ऋषभो दखिणा
 ऽऽदित्यं चरुं महिष्यै गृहे धेनुर्दखिणा नैर्ऋतं चरुं परिवृत्तयै
 गृहे कृष्णानां ब्रीहीणां नखनिर्भिन्नं कृष्णा कूटा दखिणा-
 ऽऽग्नेयमष्टाकपालः सेनान्यो गृहे हिरण्यं दखिणा वारुणं
 दशकपालः सूतस्य गृहे महानिरष्टो दखिणा मारुतः सप्तकपालं
 ग्रामण्यो गृहे पृश्निर्दखिणा सावित्रं द्वादशकपालं ॥१५॥

खत्तुर्गृह उपध्वस्तो दखिणा ऽऽश्विनं द्विकपालः संग्रहीतुर्गृहे
 संवात्यो दखिणा पौष्णं चरुं भागदुघस्य गृहे श्यामो दखिणा
 रौद्रं गावीधुकं चरुमख्यावापस्य गृहे शबल उद्धारो दखिणेन्द्राय
 सुत्राम्णो पुरोडाशमेकादशकपालं प्रति निर्वपतीन्द्रायाः होमुचे-
 ऽयं नो राजा वृत्रहा राजा भूत्वा वृत्रं वध्यान्मैत्राबारुहस्पत्यं

भवति श्वेतायै श्वेतवत्सायै दुग्धे स्वयंमूर्ते स्वयंमथित आज्य-
आश्वत्थे॥१६॥

पात्रे चतुःस्रक्तौ स्वयमवपन्नायै शाखायै कर्णांश्चाकर्णांश्च
तण्डुलान् वि चिनुयाद्ये कर्णाः स पर्यसि बारहस्पत्यो येऽकर्णाः
स आज्ये मैत्रः स्वयंकृता वेदिर्भवति स्वयंदिनं बर्हिः स्वयंकृत
इध्मः सैव श्वेता श्वेतवत्सा दखिषणा॥१७॥

सावित्रं द्वादशकपालमाश्वत्थे त्रयस्त्रिंशच्च॥१॥ [१]

अग्नये गृहपतये पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति कृष्णानां
व्रीहीणां सोमाय वनस्पतये श्यामाकं चरुं सवित्रे सत्यप्रसवाय
पुरोडाशं द्वादशकपालमाशूनां व्रीहीणां रुद्राय पशुपतये
गावीधुकं चरुं बृहस्पतये वाचस्पतये नैवारं चरुमिन्द्राय ज्येष्ठाय
पुरोडाशमेकादशकपालं महाव्रीहीणां मित्राय सत्यायाऽऽम्बानां
चरुं वरुणाय धर्मपतये यवमयं चरुं सविता त्वां प्रसवानां
सुवतामग्निर्गृहपतीनां सोमो वनस्पतीनां रुद्रः पशूनां॥१८॥

बृहस्पतिर्वाचामिन्द्रो ज्येष्ठानां मित्रः सत्यानां वरुणो
धर्मपतीनां ये देवा देवसुवः स्थ त इममांमुष्यायणम- नमित्राय
सुवध्वं महते क्षत्राय महत आधिपत्याय महते जानराज्यायेष
वो भरता राजा सोमोऽस्माकं ब्राह्मणानां राजा प्रति त्यन्नाम
राज्यमधायि स्वां तनुवं वरुणो अशिश्रेच्छुचेर्मित्रस्य व्रत्या

अभूमामन्महि मह॒त ऋ॒तस्य॒ नाम॒ सर्वे॒ ब्रा॒ता वरु॑णस्याभूवन्वि
मि॒त्र ए॒वैररा॑तिम॒तारी॒दसू॑षुदन्त य॒ज्ञिया॑ ऋ॒तेन॒ व्यु त्रि॑तो
ज॒रिमा॑णं न आ॒न॒ड् वि॒ष्णोः क्रमो॑ऽसि वि॒ष्णोः क्रान्त॑म॒सि
वि॒ष्णोर्वि॒क्रान्त॑म॒सि॥१९॥

पशूनां ब्राताः पञ्चविंशतिश्च॥१०॥ [१०]

अ॒र्थे॒तः स्था॒ऽपां पति॑र॒सि वृषा॑स्यूर्मिर्वृष॒सेनो॑ऽसि व्रज॒खि॒तः
स्थ म॒रुता॒मो॒जः स्थ सूर्य॑वर्च॒सः स्थ सूर्य॑त्वच॒सः स्थ
मा॒न्दाः स्थ वा॒शाः स्थ श॒क्र॒रीः स्थ वि॒श्वभृ॑तः स्थ
ज॒न॒भृ॒तः स्था॒ऽग्नेस्ते॑ज॒स्याः स्था॒ऽपामो॑ष॒धीना॒ रस॑स्स्था॒
ऽपो दे॒वीर्मधु॑मती॒रगृ॒ह्ण॒न्नूर्ज॑स्वती राज॒सूया॑य चि॒ता॒नाः।
याभि॑र्मि॒त्रावरु॑णाव॒भ्यषि॑श्चन् याभि॑रिन्द्र॒मन॑यन्न॒त्यरा॑तीः॥ रा॒ष्ट्र॒दाः
स्थ रा॒ष्ट्रं द॑त्त॒ स्वाहा॑ रा॒ष्ट्र॒दाः स्थ रा॒ष्ट्रम॒मुष्मै॑ दत्त॥२०॥

अत्येकादश च॥११॥ [११]

दे॒वी॒रा॒पः सं मधु॑मती॒र्मधु॑मतीभिः सृज्य॒ध्वं म॒हि वर्चः॑
क्ष॒त्रिया॑य वन्वा॒ना अना॑धृष्टाः सी॒दतो॑र्ज॒स्वती॑र्महि वर्चः क्ष॒त्रिया॑य
दध॑ती॒रनि॑भृष्टम॒सि वा॒चो बन्धु॑स्तपो॒जाः सोम॑स्य द॒त्रम॑सि शु॒क्रा
वः शु॒क्रेणो॑त्पु॒नामि च॒न्द्राश्च॒न्द्रेणा॑मृता॒ अमृ॑तेन॒ स्वाहा॑ राज॒सूया॑य
चि॒ता॒नाः॥ स॒ध॒मादौ॑ द्यु॒म्निनी॒रूर्ज॑ ए॒ता अ॒नि॑भृष्टा अ॒प॒स्युवो॑

वसानः। प॒स्त्या॑सु च॒क्रे वरु॑णः स॒धस्थं॑म॒पा॒ शिशुः॑॥ २१॥

मा॒तृ॒त॒मा॒स्वन्तः॑॥ ख॒ष॒त्र॒स्यो॒ल्ब॑म॒सि ख॒ष॒त्र॒स्य॒ योनि॑र॒स्यावि॑न्नो
अ॒ग्निर्गृ॑ह॒पति॑रावि॒न्न इन्द्रो॑ वृ॒द्धश्र॑वा॒ आवि॑न्नः पू॒षा वि॒श्ववे॑दा
आवि॑न्नो मि॒त्रावरु॑णावृ॒तावृ॑धा॒वावि॑न्ने द्यावा॑पृथि॒वी धृ॑तव्र॒ते आवि॑न्ना
दे॒व्यदि॑तिर्वि॒श्वरू॑प्यावि॒न्नो ऽय॑म॒सावा॑मु॒ष्याय॑णो॒ऽस्यां वि॒श्यंस्मिन्
रा॒ष्ट्रे म॑ह॒ते ख॒ष॒त्राय॑ म॒ह॒त आधि॑पत्याय म॒ह॒ते जा॒न॒राज्या॑यैष वो
भ॒रता॒ राजा॒ सोमो॑ऽस्माकं ब्राह्म॒णाना॒॑ राजेन्द्र॑स्य॥ २२॥

वज्रो॑ऽसि॒ वार्त्र॑घ्न॒स्त्वया॑यं वृ॒त्रं व॑ध्याच्छ॒त्रुबा॑ध॒नाः स्थ पा॒त मां
प्र॒त्यश्च॑ पा॒त मां ति॑र्यश्च॒मन्व॑श्च॒ मा पा॒त दि॒ग्भ्यो मां पा॒त वि॒श्वो॑भ्यो मा
ना॒ष्ट्राभ्यः॑ पा॒त हि॒र॒ण्यव॑र्णावु॒षसां॑ वि॒रोके॑ऽयः स्थू॒णावु॑दि॒तौ सूर्य॑स्या॒
ऽऽरो॑हतं वरु॒ण मि॒त्र ग॑तं॒ तत॑श्च॒ख्याथा॑मदि॒तिं दि॒तिं च॥ २३॥

शिशुरिन्द्रस्यैकचत्वारि॑शच्च॥ १२॥ [१२]

स॒मिध॑मा तिष्ठ गाय॒त्री त्वा छ॑न्द॒साम॑वतु त्रि॒वृ॒थ्स्तोमो॑
रथ॑न्त॒र॑ सामा॒ग्निर्दे॒वता॒ ब्रह्म॑ द्रवि॑णमु॒ग्रामा तिष्ठ॑ त्रि॒ष्टुप् त्वा
छ॑न्द॒साम॑वतु पञ्चद॒शः स्तोमो॑ बृ॒हत्सा॑मेन्द्रो॒ देवता॑ ख॒ष॒त्रं द्रवि॑णं
वि॒राज॑मा तिष्ठ जग॑ती त्वा छ॑न्द॒साम॑वतु सप्तद॒शः स्तोमो॑ वैरू॒प॑
सा॒म म॒रुतो॑ दे॒वता॒ वि॒द्ववि॑णमु॒दीची॑मा तिष्ठानु॒ष्टुप् त्वा॥ २४॥

छ॑न्द॒साम॑वत्वेकवि॒शः स्तोमो॑ वैरा॒ज॑ साम॑ मि॒त्रावरु॑णौ
दे॒वता॒ बलं॑ द्रवि॑णमूर्ध्वा॒मा तिष्ठ॑ प॒ङ्क्ति॑स्त्वा छ॑न्द॒साम॑वतु

त्रिणवत्रयस्त्रिंशौ स्तोमौ शाक्ररैवते सामनी बृहस्पतिर्देवता वर्चो
 द्रविणमीदृङ् चान्यादृङ् चैतादृङ् च प्रतिदृङ् च मितश्च संमितश्च
 सभराः। शुक्रज्योतिश्च चित्रज्योतिश्च सत्यज्योतिश्च ज्योतिष्माश्च
 सत्यश्चर्तपाश्च॥ २५॥

अत्यंहाः। अग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहा सवित्रे स्वाहा
 सरस्वत्यै स्वाहा पूष्णे स्वाहा बृहस्पतये स्वाहेन्द्राय स्वाहा घोषाय
 स्वाहा श्लोकाय स्वाहाऽशाय स्वाहा भगाय स्वाहा र्षेत्रस्य पतये
 स्वाहा पृथिव्यै स्वाहाऽन्तरिख्याय स्वाहा दिवे स्वाहा सूर्याय
 स्वाहा चन्द्रमसे स्वाहा नखेत्रेभ्यः स्वाहाऽद्भ्यः स्वाहौषधीभ्यः
 स्वाहा वनस्पतिभ्यः स्वाहा चराचरेभ्यः स्वाहा परिप्लवेभ्यः स्वाहा
 सरीसृपेभ्यः स्वाहा॥ २६॥

अनुष्टुप्चर्तपाश्च सरीसृपेभ्यः स्वाहा॥ १३॥

सोमस्य त्विषिरसि तवेव मे त्विषिर्भूयादमृतमसि मृत्योर्मा
 पाहि दिद्योन्मा पाह्यवैष्टा दन्दशूका निरस्तं नमुचेः शिरः॥ सोमो
 राजा वरुणो देवा धर्मसुवश्च ये। ते ते वाचश्च सुवन्तां ते ते प्राणश्च
 सुवन्तां ते ते चख्षुः सुवन्तां ते ते श्रोत्रश्च सुवन्ताश्च सोमस्य त्वा
 द्युम्नेनाभिषिञ्चाम्यग्नेः॥ २७॥

तेजसा सूर्यस्य वर्चसेन्द्रस्येन्द्रियेण मित्रावरुणयोर्वीर्येण
 मरुतामोजसा र्षत्राणां र्षत्रपतिरस्यति दिवस्पाहि

स॒माव॑वृ॒त्रन्न॑ध॒रागु॑दी॒चीर॑हि॒ बु॒ध्रिय॑मनु॒ संच॑रन्ती॒स्ताः प॑र्वतस्य
 वृष॑भस्य॒ पृ॒ष्ठे नाव॑श्चरन्ति॒ स्व॒सिच॑ इया॒नाः॥ रु॒द्र य॑त्ते॒ क्रयी॑ परं
 नाम॒ तस्मै॑ हु॒तम॑सि॒ यमे॑ष्टमसि॒ प्रजा॑पते॒ न त्वदे॑तान्य॒न्यो वि॒श्वा
 जा॒तानि॒ परि॒ ता ब॑भूव। यत्का॑मास्ते जुहु॒मस्तन्नो॑ अस्तु व॒यः
 स्या॑म॒ पत॑यो रयी॒णाम्॥२८॥

अ॒ग्नेस्तै॑का॒दश च॥१४॥ [१४]

इन्द्र॑स्य॒ वज्रो॑ऽसि॒ वा॒त्रघ्न॑स्त्वया॒ऽयं वृ॒त्रं व॑ध्यान्मि॒त्रावरु॑णयोस्त्वा
 प्रशा॒स्त्रोः प्र॒शिषा॑ यु॒नज्मि॒ यज्ञ॑स्य॒ योगे॑न॒ विष्णोः॒ क्रमो॑ऽसि॒ विष्णोः॑
 क्रा॒न्तम॑सि॒ विष्णोर्वि॑क्रा॒न्तम॑सि॒ म॒रुता॑ प्रस॒वे जै॑षमा॒प्तं म॒नः
 सम॑हमिन्द्रि॒येण॑ वी॒र्ये॑ण॒ पशू॑नां॒ मन्यु॑र॒सि तवे॑व मे॒ मन्यु॑र्भूया॒न्नमो॑
 मा॒त्रे पृ॑थि॒व्यै मा॑ऽहं मा॒तरं॑ पृथि॒वीः हि॑ऽसि॒पं मा॥२९॥

मां मा॒ता पृ॑थि॒वी हि॑ऽसी॒दियं॑द॒स्यायु॑र॒स्यायु॑र्मे॒ धे॒ह्यूर्गस्य॑ूर्जं
 मे धे॒हि यु॑ङ्क्षि॒ व॒र्चो॑ऽसि॒ व॒र्चो म॑यि॒ धे॒ह्यग्नये॑ गृह॒पतये॑ स्वाहा
 सोमा॑य॒ वन॑स्पत॒ये स्वा॑हेन्द्र॒स्य ब॒लाय॑ स्वाहा॒ म॒रुता॑मो॒जंसे॑ स्वाहा
 ह॒ः सः शु॑चि॒षद्व॑सु॒रन्तरि॑ख्य॒ स॒द्धोता॑ वेदि॒षदति॑थिर्दु॒रोण॑सत्।
 नृ॒षद्व॑र॒सद॑त॒सद्धो॑म॒सद॑जा॒ गो॒जा ऋ॑त॒जा अ॑द्रि॒जा ऋ॑तं
 बृ॒हत्॥३०॥

हि॑ऽसि॒पं म॑र्त॒जास्त्रीणि॑ च॥१५॥ [१५]

मित्रोऽसि वरुणोऽसि समुहं विश्वेदेवैः ख्यत्रस्य नाभिरसि
 ख्यत्रस्य योनिरसि स्योनामा सीद सुषदामा सीद मा त्वा
 हिंसीन्मा मा हिंसीन्निषसाद धृतव्रतो वरुणः पुस्त्यास्वा
 साम्राज्याय सुक्रतुर्ब्रह्मा ३ न त्वं राजन् ब्रह्माऽसि सविता-
 ऽसि सत्यसवो ब्रह्मा ३ न त्वं राजन् ब्रह्माऽसीन्द्रोऽसि
 सत्यौजाः॥३१॥

ब्रह्मा ३ न त्वं राजन् ब्रह्माऽसि मित्रोऽसि सुशेवो ब्रह्मा
 ३ न त्वं राजन् ब्रह्माऽसि वरुणोऽसि सत्यधर्मेन्द्रस्य वज्रोऽसि
 वार्त्रघ्नस्तेन मे रध्य दिशोऽभ्ययं राजाऽभूत् सुश्लोकाँ 4 सुमङ्गलाँ
 4 सत्यराजा ३ न। अपां नप्ते स्वाहोर्जो नप्ते स्वाहाऽग्नये गृहपतये
 स्वाहा॥३२॥

सत्यौजांश्चत्वारिंशच्च॥१६॥

आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति हिरण्यं दक्षिणा सारस्वतं चरुं
 वंशसतरी दक्षिणा सावित्रं द्वादशकपालमुपध्वस्तो दक्षिणा
 पौष्णं चरुं श्यामो दक्षिणा बारहस्पत्यं चरुं शितिपृष्ठो
 दक्षिणैन्द्रमेकादशकपालमृषभो दक्षिणा वारुणं दशकपालं
 महानिरष्टो दक्षिणा सौम्यं चरुं बभ्रुर्दक्षिणा त्वाष्ट्रमष्टाकपालं
 शुण्ठो दक्षिणा वैष्णवं त्रिकपालं वामनो दक्षिणा॥३३॥

आग्नेयं द्विचत्वारिंशत्॥१७॥

सद्यो दी॒र्ख्यन्ति सद्यः सोमं॑ क्रीणन्ति पुण्डरिस्र॒जां प्र
यच्छति द॒शभिर्व॑त्सत॒रैः सोमं॑ क्रीणाति दशपे॒र्यो भवति॑ शतं
ब्रा॒ह्मणाः पि॑बन्ति सप्तद॒शः स्तोत्रं॑ भवति प्राका॒शाव॑ध्व॒र्यवे
ददाति॑ स्रजमु॒द्रात्रे रु॒क्मः होत्रेऽश्वं॑ प्रस्तोतृप्रतिहृ॒तृभ्यां द्वाद॑श
प॒ष्ठौही॑र्ब्रह्मणे व॒शां मै॒त्रावरु॑णाय॒र्षभं॑ ब्रा॒ह्मणाच्छु॑सिने वास॑सी
ने॒ष्टापो॑तृभ्या॒ः स्थू॒रिं यवा॑चितम॒च्छावा॑काया॒न॒ङ्गाह॑म॒ग्नीधे॑ भार्ग॒वो
होता॑ भवति श्राय॒न्तीयं॑ ब्रह्मसा॒मं भवति॑ वारव॒न्तीयं॑ मग्नि॒ष्टोमसा॑मः
सा॒र॒स्वती॒रपो॑ गृह्णाति॥ ३४॥

वारव॒न्तीयं॑ च॒त्वारि॑ च॥ १८॥ [१८]

आ॒ग्नेयम॒ष्टाक॑पालं निर्व॑पति॒ हिर॑ण्यं द॒र्खिणै॒न्द्रमे॑कादशकपालम्
द॒र्खि॑णा वैश्वदे॒वं च॒रुं पि॒शङ्गीं॑ प॒ष्ठौही॑ द॒र्खि॑णा मै॒त्रावरु॑णीमा॒मि॒ख्यां
व॒शा द॒र्खि॑णा बा॒र्हस्प॑त्यं च॒रुः शि॑तिपृ॒ष्ठो द॒र्खि॑णाऽऽदि॒त्यां
म॒ल्हां ग॒र्भिणी॑मा ल॒भते॑ मा॒रुतीं॑ पृ॒श्निं प॒ष्ठौही॑म॒श्विभ्यां॑ पू॒ष्णे
पु॒रोडा॑शं द्वाद॑शकपालं निर्व॑पति॒ सर॑स्वते सत्य॒वाचे॑ च॒रुः
सा॒वि॒त्रे स॒त्यप्र॑सवाय पु॒रोडा॑शं द्वाद॑शकपालं ति॒सृध॒न्वः
शु॒ष्कदृ॒तिर्द॒र्खि॑णा॥ ३५॥

आ॒ग्नेयः॑ सप्तच॒त्वारि॑ शत॥ १९॥ [१९]

आ॒ग्नेयम॒ष्टाक॑पालं निर्व॑पति॒ सौम्यं॑ च॒रुः सा॒वि॒त्रं
द्वाद॑शकपालं बा॒र्हस्प॑त्यं च॒रुं त्वा॒ष्ट्रम॒ष्टाक॑पालं वैश्वान॒रं

द्वादशकपालं दखिणो रथवाहनवाहो दखिणा सारस्वतं चरुं
निर्वपति पौष्णं चरुं मैत्रं चरुं वारुणं चरुं रव्यैत्रपत्यं चरुमादित्यं
चरुमुत्तरो रथवाहनवाहो दखिणा॥३६॥

आग्नेयं चतुस्त्रिंशत्॥२०॥ [२०]

स्वाद्वीं त्वां स्वादुनां तीव्रां तीव्रेणामृताममृतेन सृजामि
संसोमेन सोमोऽस्यश्विभ्यां पच्यस्व सरस्वत्यै पच्यस्वेन्द्राय
सुत्राम्णे पच्यस्व पुनातु ते परिस्रुतं सोमं सूर्यस्य दुहिता।
वारेण शश्वता तनां॥ वायुः पूतः पवित्रेण प्रत्यङ्मुखो सोमो अतिद्रुतः।
इन्द्रस्य युज्यः सखा॥ कुविदङ्ग यवमन्तो यवं चिद्यथा दान्त्यनुपूर्वं
वियूयं इहेहैषां कृणुत भोजनानि ये बरहिषो नमोवृक्तिं न जग्मुः॥
आश्विनं धूम्रमा लभते सारस्वतं मेषमैन्द्रमृषभमैन्द्रमेकादशकपालं
निर्वपति सावित्रं द्वादशकपालं वारुणं दशकपालं सोमप्रतीकाः
पितरस्तृष्णुत वडंबा दखिणा॥३७॥

भोजनानि षड्विंशतिश्च॥२१॥ [२१]

अग्नाविष्णू महि तद्वा महित्वं वीतं घृतस्य गुह्यानि नाम।
दमेदमे सप्त रत्ना दधाना प्रति वां जिह्वा घृतमा चरण्येत्॥
अग्नाविष्णू महि धामं प्रियं वां वीथो घृतस्य गुह्या जुषाणा।
दमेदमे सुष्टुतीर्वावृधाना प्रति वां जिह्वा घृतमुच्चरण्येत्॥ प्र णो देवी

सरस्वती वाजैभिर्वाजिनीवती। धीनामवित्र्यवतु। आ नो दिवो
बृहतः॥३८॥

पर्वतादा सरस्वती यजता गन्तु यज्ञम्। हवं देवी जुजुषाणा
घृताचीं शग्मां नो वाचमुशती शृणोतु॥ बृहस्पते जुषस्वं नो हव्यानि
विश्वदेव्य। रास्व रत्नानि दाशुषे॥ एवा पित्रे विश्वदेवाय वृष्णे
यज्ञैर्विधेम नमसा हविर्भिः। बृहस्पते सुप्रजा वीरवन्तो वयं
स्याम पतयो रयीणाम्॥ बृहस्पते अति यदर्यो अर्हाद्युमद्विभाति
ऋतुमञ्जनेषु। यद्दीदयच्छवसा॥३९॥

ऋतप्रजात तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम्॥ आ नो मित्रावरुणा
घृतैर्गव्यूतिमुख्यतम्। मध्वा रजांसि सुक्रतू॥ प्र बाहवांसि सितं
जीवसे न आ नो गव्यूतिमुख्यतं घृतेन। आ नो जनै श्रवयतं
युवाना श्रुतं मे मित्रावरुणा हवेमा॥ अग्निं वः पूर्य गिरा देवमीडे
वसूनाम्। सपर्यन्तः पुरुप्रियं मित्रं न रब्धैत्रसाधसम्॥ मुख्यं देववन्तो
रथः॥४०॥

शूरो वा पृथ्सु कासु चित्। देवानां य इन्मनो यजमान
इयंखत्यभीदयज्वनो भुवत्॥ न यजमान रिष्यसि न सुन्वान न
देवयो॥ असदत्र सुवीर्यमुत त्यदाश्वश्वियम्॥ नकिष्टं कर्मणा नशत्र
प्र योषत्र योषति॥ उप रब्धरन्ति सिन्धवो मयोभुव ईजानं च
यक्ष्यमाणं च धेनवः। पृणन्तं च पपुंरिं च॥४१॥

श्रवस्यवो घृतस्य धारा उपं यन्ति विश्वतः॥ सोमारुद्रा वि वृहतं
विषूचीममीवा या नो गयमाविवेश। आरे बाधेथां निर्ऋतिं पराचैः
कृतं चिदेनः प्रमुमुक्तमस्मत्॥ सोमारुद्रा युवमेतान्यस्मे विश्वा
तनूषु भेषजानि धत्तम्। अव स्यतं मुञ्चतं यत्रो अस्ति तनूषु बद्धं
कृतमेनो अस्मत्॥ सोमापूषणा जनना रयीणां जनना दिवो जनना
पृथिव्याः। जातौ विश्वस्य भुवनस्य गोपौ देवा अकृण्वन्नमृतस्य
नाभिम्॥ इमौ देवौ जायमानौ जुषन्तेमौ तमांसि गूहतामजुष्टा।
आभ्यामिन्द्रः पृक्कमामास्वन्तः सोमापूषभ्यां जनदुस्त्रियांसु॥४२॥

बृहतः शवसा रथः पपुंरि च दिवो जनना पञ्चविंशतिश्च॥२२॥ [२२]

वायव्यं प्रजापतिस्ता वरुणन्देवासुरा एष्वंसावादित्यो दशरूपभामिन्द्रो वलस्यं बारहस्पत्यवैषट्कारोऽसौ
सोरीवैरुणमाश्विनमिन्द्रवौ नर एकादश॥११॥ वायव्यमाग्नेयीङ्कुष्णाग्नीवीमसावादित्यो वा अंहोरात्राणि वषट्कारः
प्रजनयिता हुवे तुराणां पञ्चषष्टिः॥६५॥ वायव्यं प्रमोषीः॥ —————॥ प्रथमः प्रश्नः समाप्तः॥

————— [२३]

॥ काण्डम् २ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

वायव्यं श्वेतमालंभेत् भूतिकामो वायुर्वैH क्षेपिष्ठा देवता
वायुमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनं भूतिङ्गमयति

भवत्येवातिक्षिप्रा देवतेत्याहुः सैनमीश्वरा प्रदह इत्येतमेव सन्तर्वायवे नियुत्वन्त आलभेत नियुद्धा अस्य धृतिर्द्धृत एव भूतिमुपैत्यप्रदाहाय भवत्येव (1)

वायवे नियुत्वन्त आलभेत ग्रामकामो वायुर्वा इमाः प्रजा नस्योता नैनीयते वायुमेव नियुत्वन्तः स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै प्रजा नस्योता नियच्छति ग्राम्येव भवति नियुत्वन्ते भवति ह्युवा एवास्मा अनपगाः करोति वायवे नियुत्वन्त आलभेत प्रजाकामः प्राणो वै वायुरपानो नियुत्प्राणापानौ खलु वा एतस्य प्रजायाः (2)

अपक्रामतो योऽलं प्रजायै सन्प्रजान्न विन्दते वायुमेव नियुत्वन्तः स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै प्राणापानाभ्यां प्रजां प्रजनयति विन्दते प्रजाँवायवे नियुत्वन्त आलभेत ज्योगामयावी प्राणो वै वायुरपानो नियुत् प्राणापानौ खलु वा एतस्मादपक्रामतो यस्य ज्योगामयति वायुमेव नियुत्वन्तः स्वेन भागधेयेनोप (3)

धावति स एवास्मिन्प्राणापानौ दधात्युत यदीतासुर्भवति जीवत्येव प्रजापतिर्वा इदमेक आसीत्सोऽकामयत प्रजाः पशून्सृजेयति स आत्मनो वपामुदक्खिदत्तामग्नौ प्रागृह्णात्ततोऽजस्तूपरस्समभवत्तः स्वायै देवताया आऽलभत ततो वै स प्रजाः पशून्सृजत यः प्रजाकामः (4)

पशुकांमस्स्यात्स एतं प्राजापत्यमजन्तूपरमालभेत
 प्रजापतिमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै प्रजां
 पशून्प्रजनयति यच्छ्रुणस्तत्पुरुषाणां रूपय्यत्तूपरस्तदश्वानाय्यद्वन्य
 इव शफास्तदवीनाय्यदज- स्तदजानामेतावन्तो वै ग्राम्याः
 पशवस्तान् (5)

रूपेणैवावरुन्धे सोमापौष्णत्रैतमालभेत पशुकांमो द्वौ वा
 अजायै स्तनौ नानैव द्वावभिजायैते ऊर्जं पुष्टिन्तृतीयस्सोमापूषणावेव
 स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मै पशून्प्रजनयतस्सोमो वै
 रेतोधाः पूषा पशूनां प्रजनयिता सोम एवास्मै रेतो दधाति
 पूषा पशून्प्रजनयत्यौदुम्बरो यूपो भवत्यूर्वा उदुम्बर ऊर्क्पशवं
 ऊर्जैवास्मा ऊर्जं पशून्वरुन्धे॥६॥

—[१] भवत्येव प्रजायां आमयति वायुमेव नियुत्वन्तः॥ स्वेन
 भागधेयेनोप प्रजाकांमस्तान् यूपस्त्रयोदश च।(1)]

प्रजापतिः प्रजा असृजत ता अस्मात्सृष्टाः परांचीरायन्ता
 वरुणमगच्छन्ता अन्वैत्ताः पुनरयाचत ता अस्मै न पुनरददात्सो-
 ऽब्रवीद्वरुणोऽप्यथ मे पुनर्देहीति तासां वरुमाऽलभत स
 कृष्ण एकशितिपादभवद्यो वरुणगृहीतस्स्यात्स एतव्वारुणं
 कृष्णमेकशितिपादमालभेत वरुणम् (7)

एव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति

कृष्ण एकंशितिपाद्भवति वारुणो ह्येष देवतया समृद्धौ
 सुवर्भानुरासुरस्सूर्यन्तमसाऽविच्छत्तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्य
 यत्प्रथमन्तमोऽपाघ्नन्त्सा कृष्णाऽविर्भवद्यद्वितीयं सा फल्गुनी
 यत्तृतीयं सा बलरखी यदद्व्यस्थादपाकृन्तन्त्साऽविर्वशा (8)

समभवत्ते देवा अब्रुवन्देवपशुर्वा अयं समभूत्कस्मा
 इममालंप्स्यामह इत्यथ वै तर्ह्यल्पा पृथिव्यासीदजाता
 ओषधयस्तामर्विष्वशामादित्येभ्यः कामायाऽलभन्त ततो वा
 अप्रथत पृथिव्यजायन्तौषधयो यः कामयेत प्रथेय पशुभिः प्र
 प्रजया जायेयेति स एतामर्विष्वशामादित्येभ्यः कामाय (9)

आ लभेतादित्यानेव कामः स्वेन भागधेयेनोपधावति
 त एवैनं प्रथयन्ति पशुभिः प्र प्रजया जनयन्त्यसावादित्यो
 न व्यरोचत तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्मा एता
 मल्हा आलंभन्ताग्नेयीङ्क्षुण्णग्रीवीः संहितामैन्द्रीः श्वेतां
 बार्हस्पत्यान्ताभिरेवास्मिन्नुचमदधुर्यो ब्रह्मवर्चसकामस्स्यात्तस्मा
 एता मल्हा आलंभेत (10)

आग्नेयीङ्क्षुण्णग्रीवीः संहितामैन्द्रीः श्वेतां बार्हस्पत्यामेता
 एव देवतास्स्वेन भागधेयेनोपधावति ता एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसन्दधति
 ब्रह्मवर्चस्यैव भवति वसन्ता प्रातराग्नेयीङ्क्षुण्णग्रीवीमालंभेत ग्रीष्मे
 मृद्धन्दिने संहितामैन्द्रीः शरद्यपराह्णे श्वेतां बार्हस्पत्यान्त्रीणि वा
 आदित्यस्य तेजांसि वसन्ता प्रातर्ग्रीष्मे मृद्धन्दिने शरद्यपराह्णे

यावन्त्येव तेजांसि तान्येव (11)

अव रुन्धे सवँत्सुरं पर्यालभ्यन्ते सवँत्सुरो वै ब्रह्मवर्चसस्य
प्रदाता सवँत्सुर एवास्मै ब्रह्मवर्चसं प्रयच्छति ब्रह्मवर्चस्येव भवति
गर्भिण्यो भवन्तीन्द्रियवै गर्भ इन्द्रियमेवास्मिन्दधति सारस्वतीं
मेषीमालभेत य ईश्वरो वाचो वदितोऽस्सन्वाचन्न वदेद्वाग्वै सरस्वती
सरस्वतीमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति सैवास्मिन् (12)

वाचन्दधाति प्रवदिता वाचो भवत्यपन्नदती भवति
तस्मान्मनुष्यास्सर्वावचं वदन्त्याग्नेयङ्कृष्णग्रीवमा लभेत सौम्यं
बभ्रुज्योगामयाव्यग्निवै एतस्य शरीरङ्गच्छति सोम रसो
यस्य ज्योगामयत्यग्नेरेवास्य शरीरन्निष्क्रिणाति सोमाद्रसमुत
यदीतासुर्भवति जीवत्येव सौम्यं बभ्रुमालभेताग्नेयङ्कृष्णग्रीवं
प्रजाकामस्सोमः (13)

वै रेतोधा अग्निः प्रजानां प्रजनयिता सोम एवास्मै रेतो
दधात्यग्निः प्रजां प्रजनयति विन्दते प्रजामाग्नेयङ्कृष्ण- ग्रीवमालभेत
सौम्यं बभ्रुय्यो ब्राह्मणो विद्यामनूच्य न विरोचेत् यदाग्नेयो भवति
तेज एवास्मिन्तेन दधाति यत्सौम्यो ब्रह्मवर्चसन्तेन कृष्णग्रीवं
आग्नेयो भवति तम एवास्मादपहन्ति श्वेतो भवति (14)

रुचमेवास्मिन्दधाति बभ्रुस्सौम्यो भवति ब्रह्मवर्चसमेवास्मिन्निविषि
सौम्यं बभ्रुमाग्नेयङ्कृष्णग्रीवं पुरोधायाः स्पर्धमान आग्नेयो वै

ब्राह्मणस्सौम्यो राजन्योऽभितस्सौम्यमाग्नेयो भवतस्तेजसैव
 ब्रह्मणोभयतो राष्ट्रं परिगृह्णात्येकधा समावृङ्क्ते पुर एनन्दधते॥
 (15)

लभेत वरुणवृंशैतामर्विवृंशामादित्येभ्यः कामाय मल्हा आलभेत तान्येव सैवास्मिन्सोमंश्चेतो भवति

त्रिचत्वारिंशच्च। (2)। [२]

देवासुरा एषु लोकेष्वंस्पृद्धन्त स एतद्विष्णुर्वाग्मनमपश्यत्तः
 स्वायै देवताया आऽलभत ततो वै स इमाल्लोकानभ्यजयद्वैष्णवर्वाग्मनम
 स्पृद्धमानो विष्णुरेव भूत्वेमाल्लोकानभिजयति विषम आलभेत
 विषमा इव हीमे लोकास्समृद्ध्या इन्द्राय मन्युमते मनस्वते
 ललामं प्राशृङ्गमालभेत सङ्ग्रामे (16)

सय्यंत्त इन्द्रियेण वै मन्युना मनसा सङ्ग्रामञ्जयतीन्द्रमेव
 मन्युमन्तं मनस्वन्तः स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन्निन्द्रियं
 मन्युं मनो दधाति जयति तः सङ्ग्राममिन्द्राय मरुत्वते
 पृश्निसक्थमालभेत ग्रामकाम इन्द्रमेव मरुत्वन्तः स्वेन
 भागधेयेनोपधावति स एवास्मै सजातान्प्रयच्छति ग्राम्येव भवति
 यदृषभस्तेन (17)

ऐन्द्रो यत्पृश्निस्तेन मारुतस्समृद्धौ पश्चात्पृश्निसक्थो भवति
 पश्चादन्ववसायिनीमेवास्मै विशङ्करोति सौम्यं बभ्रुमालभेतान्नकामस्सौ
 अन्नः सोममेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मा अन्नं

प्रयच्छत्यन्नाद एव भवति बभ्रुर्भवत्येतद्वा अन्नस्य रूपं समृद्धौ
सौम्यं बभ्रुमालभेत यमलम् (18)

राज्याय सन्तं राज्यन्नोपनमैत्सौम्यवै राज्यं सोममेव
स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै राज्यं प्रयच्छत्युपैनं
राज्यन्नमति बभ्रुर्भवत्येतद्वै सोमस्य रूपं समृद्ध्या इन्द्राय
वृत्रतुरे ललामं प्राशृङ्गमालभेत गुतश्रीः प्रतिष्ठाकामः पाप्मानमेव
वृत्रन्तीर्त्वा प्रतिष्ठाङ्गच्छतीन्द्रायाभिमातिघ्ने ललामं प्राशृङ्गमा (19)

लभेत यः पाप्मना गृहीतः स्यात्पाप्मा वा अभिमातिरिन्द्रमेवाभि-
स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मात्पाप्मानमभिमातिं प्रणुदत
इन्द्राय वज्रिणे ललामं प्राशृङ्गमालभेत यमलं राज्याय सन्तं
राज्यन्नोपनमेदिन्द्रमेव वज्रिणः स्वेन भागधेयेनोपधावति स
एवास्मै वज्रं प्रयच्छति स एनं वज्रो भूत्या इन्ध उपैनं
राज्यन्नमति ललामः प्राशृङ्गो भवत्येतद्वै वज्रस्य रूपं समृद्धौ॥
(20)

सङ्ग्रामे तेनालमभिमातिघ्ने ललामं प्राशृङ्गमैनं पञ्चदश च।३॥ [३]

असावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्मा
एतान्दशर्षभामाऽलभन्त तयैवास्मिन्नुचमदधुर्यो ब्रह्मवर्चसकामस्स्यात्
एतान्दशर्षभामाऽलभेतामुमेवादित्यः स्वेन भागधेयेनोपधावति
स एवास्मिन्ब्रह्म-वर्चसन्दधाति ब्रह्मवर्चस्यैव भवति वसन्ता

प्रातस्त्रील्ललामानालभेत ग्रीष्मे मृद्ध्यन्दिने (21)

त्रीञ्छितिपृष्ठाञ्छरद्यपराह्णे त्रीञ्छितिवारात्रीणि वा
आदित्यस्य तेजांसि वसन्ता प्रातर्ग्रीष्मे मृद्ध्यन्दिने शरद्यपराह्णे
यावन्त्येव तेजांसि तान्येवावर्तुन्त्ये त्रयस्त्रय आलभ्यन्ते-
ऽभिपूर्वमेवास्मिन्तेजो दधाति सवँत्सरं पर्यालभ्यन्ते सवँत्सरो
वै ब्रह्मवर्चसस्य प्रदाता सवँत्सर एवास्मै ब्रह्मवर्चसं प्रयच्छति
ब्रह्मवर्चस्यैव भवति सवँत्सरस्य परस्तात्प्राजापत्यङ्कद्रुम् (22)

आलभेत प्रजापतिस्सर्वा देवता देवतास्वेव प्रतितिष्ठति
यदि बिभीयाद्दुश्कर्मा भविष्यामीति सोमापौष्णः श्याममालभेत
सौम्यो वै देवतया पुरुषः पौष्णाः पशवस्स्वयैवास्मै देवतया
पशुभिस्त्वचङ्करोति न दुश्कर्मा भवति देवाश्च वै यमश्चास्मिन्नौकै-
ऽस्पृद्धन्त स यमो देवानामिन्द्रियर्वीर्यमयुवत तद्यमस्य (23)

यमत्वन्ते देवा अमन्यन्त यमो वा इदमभूद्यद्वयः स्म
इति ते प्रजापतिमुपाधावन्त्स एतौ प्रजापतिरात्मन उक्षवशौ
निरमिमीत ते देवा वैष्णावरुणीवँशामाऽलभन्तैन्द्रमुक्षाणन्तवँरुणेनैव
ग्राहयित्वा विष्णुना यज्ञेन प्राणुदन्तैन्द्रेणैवास्यैन्द्रियमवृञ्जत यो
भ्रातृव्यवान्स्यात्स स्पृद्धमानो वैष्णावरुणीम् (24)

वशामालभेतैन्द्रमुक्षाणवँरुणेनैव भ्रातृव्यङ्ग्राहयित्वा विष्णुना
यज्ञेन प्राणुदत ऐन्द्रेणैवास्यैन्द्रियवँङ्के भवत्यात्मना परास्य

भ्रातृव्यो भवतीन्द्रो वृत्रमहन्तवृत्रो हतष्पोऽशभिर्भोगैरसिनात्तस्य
 वृत्रस्य शीर्षतो गाव उदायन्ता वैदेह्योऽभवन्तासामृषभो
 जघनेऽनूदैत्तमिन्द्रः (25)

अचायत्सोऽमन्यत यो वा इममालभेत मुच्येतास्मात्पाप्मन
 इति स आग्नेयङ्कुष्णाग्रीवमालभेतैन्द्रमृषभन्तस्याग्निरेव स्वेन
 भागधेयेनोपसृतष्पोऽशधा वृत्रस्य भोगानप्यदहदैन्द्रेणैन्द्रियमात्मन्नधत्त
 यः पाप्मना गृहीतस्स्यात्स आग्नेयङ्कुष्णाग्रीवमालभेतैन्द्रमृषभमग्निरेवास
 स्वेन भागधेयेनोपसृतः (26)

पाप्मानमपि दहत्यैन्द्रेणैन्द्रियमात्मन्धत्ते मुच्यते पाप्मनो
 भवत्येव द्यावापृथिव्यान्धेनुमालभेत ज्योगंपरुद्धोऽनयोर्हि
 वा एषोऽप्रतिष्ठितोऽथैष ज्योगंपरुद्धो द्यावापृथिवी एव स्वेन
 भागधेयेनोपधावति ते एवैनं प्रतिष्ठाङ्गमयतः प्रत्येव तिष्ठति
 पर्यारिणी भवति पर्यारीव ह्येतस्य राष्ट्रय्यो ज्योगंपरुद्धस्समृद्धौ
 वायव्यम् (27)

वत्समा लभेत वायुर्वा अनयोर्वत्स इमे वा एतस्मै
 लोका अपशुष्का विडपशुष्काऽथैष ज्योगंपरुद्धो वायुमेव स्वेन
 भागधेयेनोपधावति स एवास्मा इमाल्लोकान् विशं प्रदापयति
 प्रास्मा इमे लोकास्सुवन्ति भुञ्जत्यैनं विडुपतिष्ठते॥ (28)

मृच्छन्दिने कद्रव्यमस्य स्पृद्धमानो वैष्णावरुणीन्तमिन्द्रोऽस्य स्वेन भागधेयेनोपसृतो

इन्द्रो वलस्य बिलमपौर्णोऽथ य उ॒त्तमः प॒शुरासी॒त्तं पृ॒ष्ठं
 प्रति॑ स॒ङ्ग्रह्यो॑द॒क्खि॒दत्त॑ ५ स॒हस्रं॑ प॒शवोऽनू॑दायन्थ्स उ॒न्नतो॑-
 ऽभव॑द्यः प॒शुकामः॑ स्याथ्स ए॒तमै॒न्द्रमु॒न्नत॑माल॒भेते॒न्द्रमे॒व स्वेन॑
 भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मै॑ प॒शून्प्रय॑च्छति प॒शुमा॒ने॒व
 भ॑वत्यु॒न्नतः॑ (29)

भ॒वति॑ सा॒हस्री॑ वा ए॒षा ल॒ख्मी यदु॑न्नतो ल॒क्ष्मियै॒व
 प॒शून्वरु॑न्धे य॒दा स॒हस्रं॑ प॒शून्प्राप्नु॑यादथ॒ वैष्ण॒वद्वा॑म॒नमा
 ल॒भेते॒तस्मिन्वै॑ तथ्स॒हस्र॑म॒द्धति॑ष्ठ॒त्तस्मा॑दिष॒ वाम॑न॒स्समी॑षितः
 प॒शुभ्य॑ ए॒व प्र॒जाते॑भ्यः प्र॒तिष्ठा॑न्दि॒धाति॑ कोऽ॒र्हति॑ स॒हस्रं॑
 प॒शून्प्राप्नु॑मित्या॒हुरहो॑रा॒त्राण्ये॒व स॒हस्र॑ ५ स॒ंपाद्या॑ल॒भेत॑ प॒शवः॑
 (30)

वा अ॒होरा॒त्राणि॑ प॒शूने॒व प्र॒जा॒तान्प्र॒तिष्ठा॑ङ्ग॒मय॑त्योष॒धीभ्यो॑
 वे॒हत॑माल॒भेत॑ प्र॒जाका॑म॒ ओष॑धयो वा ए॒तं प्र॒जायै॑ परि॒बाध॑न्ते
 योऽलं॑ प्र॒जायै॑ स॒न्प्रजा॑न्न वि॒न्दत॑ ओष॑धयः खलु वा ए॒तस्यै॑
 सू॒तुम॑पि॒ घ्नन्ति॑ या वे॒हद्व॑व॒त्योष॑धीरे॒व स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति॒
 ता ए॒वास्मै॑ स्वा॒द्योनेः॑ प्र॒जां प्र॒ज॑नयन्ति वि॒न्दते॑ (31)

प्र॒जामा॑पो वा ओष॑धयोऽस॒त्पुरु॑ष॒ आपं॑ ए॒वास्मा॑
 अ॒स॒त॒स्सद्व॑दति॒ तस्मा॑दाहु॒र्यश्चै॒ववै॑द॒ यश्च॑ नाप॒स्त्वावा॑स॒त-
 स्सद्व॑दतीत्यै॒न्द्री ५ सू॒तव॑शा॒माल॒भेत॑ भू॒तिकामो॑ऽजा॒तो वा ए॒ष

योऽलं भूत्यै सन्भूतिन्न प्राप्नोतीन्द्रं खलु वा एषा सूत्वा वशाऽभवत्
(32)

इन्द्रमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनं भूतिङ्गमयति
भवत्येव यः सूत्वा वशा स्यात्तमैन्द्रमेवालभेतैतद्वाव तदिन्द्रियः
साक्षादेवेन्द्रियमवरुन्ध ऐन्द्राग्रं पुनरुत्सृष्टमालभेत य आ
तृतीयात्पुरुषात्सोमन्न पिबेद्विच्छिन्नो वा एतस्य सोमपीथो यो
ब्राह्मणस्सन्ना (33)

तृतीयात्पुरुषात्सोमन्न पिबतीन्द्राग्नी एव स्वेन भागधेयेनोपधावति
तावेवास्मै सोमपीथं प्रयच्छत उपैनः सोमपीथो नमति यदैन्द्रो
भवतीन्द्रियवै सोमपीथ इन्द्रियमेव सोमपीथमवरुन्धे यदाग्नेयो
भवत्याग्नेयो वै ब्राह्मणस्स्वामेव देवतामनु सन्तनोति पुनरुत्सृष्टो
भवति पुनरुत्सृष्ट इव ह्येतस्य (34)

सोमपीथस्समृद्धौ ब्राह्मणस्पत्यन्तूपरमालभेताभिचरन्ब्रह्मणस्पति
स्वेन भागधेयेनोपधावति तस्मा एवैनमा वृश्चति ताजगार्तिमाच्छति
तूपरो भवति क्षुरपविर्वा एषा लक्ष्मी यत्तूपरस्समृद्धौ स्फ्यो यूपो
भवति वज्रो वै स्फ्यो वज्रमेवास्मै प्रहरति शरमयं बर्हिः
शृणात्येवैनं वैभीदक इद्धो भिनत्येवैनम्॥ (35)

भवत्युन्नतः पशवो जनयन्ति विन्दतेऽभवत्सत्रैतस्येक्ष्मणी च॥ (5)॥ [५]

बार्हस्पत्यः शितिपृष्ठमालभेत ग्रामकामो यः कामयेत पृष्ठः

समा॒नाना॑ꣳ स्या॒मिति॑ बृह॒स्पति॑मे॒व स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स
 ए॒वैनं॑ पृ॒ष्ठꣳ समा॒नाना॑ङ्करोति॒ ग्राम्ये॑व भ॒वति॑ शि॒तिपृ॒ष्ठो भ॑वति
 बा॒र॒ह॒स्प॒त्यो ह्येष॑ दे॒वत॑या॒ समृ॑द्धौ पौष्णꣳ श्या॒ममाल॑भे॒तान्न॑का॒मो-
 ऽन्न॑वै पू॒षा पू॒षण॑मे॒व स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मै॑ (36)

अन्नं॑ प्रयच्छन्त्यन्नाद ए॒व भ॑वति श्या॒मो भ॑वत्येतद्वा
 अन्न॑स्य रू॒पꣳ समृ॑द्धौ मा॒रुतं॑ पृ॒श्निमाल॑भे॒तान्न॑का॒मोऽन्न॑वै
 म॒रुतो॑ म॒रुतं॑ ए॒व स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति॒ त ए॒वास्मा॑ अन्नं॑
 प्रयच्छन्त्यन्नाद ए॒व भ॑वति पृ॒श्निर्भव॑त्येतद्वा अन्न॑स्य रू॒पꣳ
 समृ॑द्ध्या ऐ॒न्द्रम॑रुणमाल॑भेतेन्द्रि॒यका॑म॒ इन्द्र॑मे॒व (37)

स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मिन्निन्द्रि॑यन्द॒धातीन्द्रि॑याव्ये॒व
 भ॑वत्यरु॒णो भ्रू॑मान्भवत्येतद्वा इन्द्र॑स्य रू॒पꣳ समृ॑द्धौ सा॒वित्रमु॑प॒द्धस्त॑मा
 स॒निका॑मस्सवि॒ता वै प्र॑स॒वाना॑मी॒शे स॒वितार॑मे॒व स्वेन॑
 भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मै॑ स॒निं प्र॑सु॒वति॑ दा॒नका॑मा
 अ॒स्मै प्र॒जा भ॑वन्त्युप॒द्धस्तो॑ भ॒वति॑ सा॒वित्रो ह्येषः॑ (38)

दे॒वत॑या॒ समृ॑द्धौ वै॒श्वदे॒वं ब॑हुरू॒पमाल॑भे॒तान्न॑का॒मो वै॒श्वदे॒ववाँ
 अन्न॑वै॒श्वाने॒व दे॒वान्स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति॒ त ए॒वास्मा॑ अन्नं॑
 प्रयच्छन्त्यन्नाद ए॒व भ॑वति ब॒हुरू॒पो भ॑वति ब॒हुरू॒पꣳ ह्यन्नꣳ समृ॑द्धौ
 वै॒श्वदे॒वं ब॑हुरू॒पमाल॑भे॒त ग्राम॑का॒मो वै॒श्वदे॒वा वै स॑जा॒ता वि॒श्वाने॒व
 दे॒वान्स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति॒ त ए॒वास्मै॑ (39)

स॒जा॒तान्प्रयच्छ॑न्ति॒ ग्राम्ये॑व भ॒वति॑ ब॒हुरू॒पो भ॑वति ब॒हुदे॒वत्यो

इ॒ ह्येष॑ समृ॒द्धौ प्राजाप॑त्यन्त॒तूप॑रमाल॒भेत॑ यस्याना॑ज्ञातमिव
ज्योगा॑मयै॒त्प्राजाप॑त्यो वै पु॒रुषः॑ प्र॒जाप॑तिः खलु॒ वै तस्य॑
वेद॒ यस्याना॑ज्ञातमिव॒ ज्योगा॑मयति॒ प्रजाप॑तिमेव॒ स्वेन॑
भाग॑धेयेनोप॑धावति॒ स ए॒वैन॑न्तस्मा॒त्स्त्रामा॑न्मु॒ञ्चति॑ तू॒परो भ॑वति
प्राजाप॑त्यो ह्येष॑ दे॒वत॑या॒ समृ॒द्धौ॥ (40)

अ॒स्मा इन्द्र॑मे॒वैष संजा॑ता विश्वा॒नेव॑ दे॒वान्स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑धावति॒ त ए॒वास्मै॑ प्राजाप॑त्यो हि त्रीणि॑
च॥ (6)॥

[६]

व॒षट्कारो॑ वै गा॒यत्रि॑यै शिरो॑ऽच्छि॒नत्तस्यै॑ रसः॒ परा॑ऽप॒तत्तं
बृह॑स्पतिरुपा॑गृह्णा॒त्सा शि॑तिपृ॒ष्ठा व॒शाऽभ॑वद्यो॒ द्वितीयः॑ प॒राप॑त॒त्तं
मि॒त्रावरु॑णावुपा॑गृह्णीता॒ऽसा द्वि॑रूपा व॒शाऽभ॑वद्यस्तृ॒तीयः॑
प॒राप॑त॒त्तविं॑शे दे॒वा उपा॑गृह्णा॒त्सा बहु॑रूपा व॒शाऽभ॑वद्यश्चतु॒र्थः
प॒राप॑त॒त्तस्य॑ पृथि॒वीं प्रावि॑श॒त्तं बृह॑स्पतिर॒भि (41)

अ॒गृह्णा॒दस्त्वे॒वायं॑ भो॒गाये॑ति॒ स उ॑क्षव॒शस्स॑म॒भव॑द्यल्लोहि॒तं
प॒राप॑त॒त्तद्रु॑द्र उपा॑गृह्णा॒त्सा रौ॒द्री रोहि॑णी व॒शाऽभ॑व- द्वा॒रह॑स्प॒त्याऽ
शि॑तिपृ॒ष्ठामाल॑भेत॒ ब्रह्म॑वर्च॒सका॑मो॒ बृह॑स्पति॒मेव॒ स्वेन॑
भाग॑धेयेनोप॑धावति॒ स ए॒वास्मि॑न्ब्रह्म- वर्च॒सन्द॑धाति॒ ब्रह्म॑वर्च॒स्यैव॑
भ॑वति॒ छन्द॑सा॒द्याँ ए॒ष रसो॑ यद्व॒शा रसं॑ इ॒व खलु॑ (42)

वै ब्र॒ह्मवर्च॑स॒च्छन्द॑सामे॒व रसे॑न॒ रसं॑ ब्रह्मवर्च॒समव॑रुन्धे
मै॒त्रावरु॑णी॒द्विरू॒पामाल॑भेत॒ वृष्टि॑कामो॒ मैत्र॑द्याँ अ॒हर्वा॑रुणी
रा॒त्रिर॑हो॒रात्रा॑भ्या॒ङ्गलु॑ वै पु॒र्जन्यो॑ व॒र्षति॑ मि॒त्रावरु॑णावे॒व स्वेन॑

भागधेयेनोपधावति तावेवास्मा अहोरात्राभ्यां पर्जन्यं वर्षयतश्छन्दसा
एष रसो यद्वशा रस इव खलु वै वृष्टिश्छन्दसामेव रसेन (43)

रसं वृष्टिमवरुन्धे मैत्रावरुणीन्द्रिरूपामालभेत प्रजाकामो
मैत्रवाँ अहर्वारुणी रात्रिरहोरात्राभ्याङ्खलु वै प्रजाः प्रजायन्ते
मित्रावरुणावेव स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मा अहोरात्राभ्यां
प्रजां प्रजनयतश्छन्दसावाँ एष रसो यद्वशा रस इव खलु वै
प्रजा छन्दसामेव रसेन रसं प्रजामव (44)

रुन्धे वैश्वदेवीं बहुरूपामालभेतान्नकामो वैश्वदेववाँ
अन्नं विश्वानेव देवान्स्वेन भागधेयेनोपधावति त एवास्मा
अन्नं प्रयच्छन्त्यन्नाद एव भवति छन्दसावाँ एष रसो यद्वशा रस
इव खलु वा अन्नञ्छन्दसामेव रसेन रसमन्नमवरुन्धे वैश्वदेवीं
बहुरूपामालभेत ग्रामकामो वैश्वदेवा वै (45)

सजाता विश्वानेव देवान्स्वेन भागधेयेनोपधावति त एवास्मै
सजातान्प्रयच्छन्ति ग्राम्येव भवति छन्दसावाँ एष रसो यद्वशा रस
इव खलु वै सजाताश्छन्दसामेव रसेन रसं सजातानवरुन्धे
बारहस्पत्यमुख्यवशमालभेत ब्रह्मवर्चसकामो बृहस्पतिमेव स्वेन
भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसम् (46)

दधाति ब्रह्मवर्चस्येव भवति वशवाँ एष चरति यदुख्या वश
इव खलु वै ब्रह्मवर्चसवँशेनैव वशं ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे रौद्रीं

रोहिणीमालंभेताभिचरन्नुद्रमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति तस्मा
 एवैनमावृश्चति ताजगार्तिमाच्छति रोहिणी भवति रौद्री ह्येषा
 देवतया समृद्धौ स्फ्यो यूषो भवति वज्रो वै स्फ्यो वज्रमेवास्मै
 प्रहरति शरमयं बर्हिः शृणात्येवैनवैर्भीदक इच्छो भिनत्येवैनम्॥
 (47)

अभि खलु वृष्टिशब्दसामेव रसेन प्रजामवं वैश्वदेवा वै ब्रह्मवर्चसय्युप एकात्रविंशतिश्च। (7)॥ [७]

असावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्मा
 एताः सौरीः श्वेतावृंशामाऽलंभन्त तयैवास्मिन्नुचमदधुर्यो
 ब्रह्मवर्चसकामस्स्यात्तस्मा एताः सौरीः श्वेतावृंशामालंभेतामुमेवादित
 स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसन्दधाति
 ब्रह्मवर्चस्यैव भवति बैल्वो यूषो भवत्यसौ (48)

वा आदित्यो यतोऽजायत ततो बिल्वं उदतिष्ठत्सयोन्येव
 ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे ब्राह्मणस्पत्यां बभ्रुकर्णीमा लंभेताभिचरन्वारुणन्दशा
 पुरस्तान्निर्वपेद्वरुणेनैव भ्रातृव्यङ्गाहयित्वा ब्रह्मणा स्तृणुते बभ्रुकर्णी
 भवत्येतद्वै ब्रह्मणो रूपः समृद्धौ स्फ्यो यूषो भवति वज्रो वै स्फ्यो
 वज्रमेवास्मै प्रहरति शरमयं बर्हिः शृणाति (49)

एवैनवैर्भीदक इच्छो भिनत्येवैनवैष्णववर्षामुनमालंभेत् यय्यंज्ञो
 नोपनमेद्विष्णुर्वै यज्ञो विष्णुमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै
 यज्ञं प्रयच्छत्युपैनय्यंज्ञो नमति वामनो भवति वैष्णवो ह्येष देवतया

समृद्धौ त्वाष्ट्रवृद्धबमालभेत पशुकामस्त्वष्टा वै पशूनां मिथुनानाम्
(50)

प्रजनयिता त्वष्टारमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै
पशून्मिथुनान्प्रजनयति प्रजा हि वा एतस्मिन्पशवः प्रविष्टा अथैष
पुमान्त्सन्वडबस्साख्यादेव प्रजां पशूनवरुन्धे मैत्रेः श्वेतमालभेत
सङ्ग्रामे सय्यन्ते समयकामो मित्रमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स
एवैनं मित्रेण सन्नयति (51)

विशालो भवति व्यवसाययत्येवैनं प्राजापत्यङ्कृष्णमालभेत
वृष्टिकामः प्रजापतिर्वै वृष्ट्या ईशे प्रजापतिमेव स्वेन
भागधेयेनोपधावति स एवास्मै पर्जन्यवर्षयति कृष्णो भवत्येतद्वै
वृष्ट्यै रूपः रूपेणैव वृष्टिमवरुन्धे शबलो भवति विद्युतमेवास्मै
जनयित्वा वर्षयत्यवाशृङ्गो भवति वृष्टिमेवास्मै नियच्छति॥
(52)

—————[८]शृणाति मिथुनानान्नयति यच्छति॥(8)

वरुणः सुषुवाणमन्नाद्यन्नोपानमत्स एताव्वारुणीङ्कृष्णाव्वशामपश्य
स्वायै देवताया आऽलभत ततो वै तमन्नाद्यमुपानमद्यमलमन्नाद्याय
सन्तमन्नाद्यन्नोपनमेत्स एताव्वारुणीङ्कृष्णाव्वशामालभेत वरुणमेव
स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मा अन्नं प्रयच्छत्यन्नादः (53)

ए॒व भ॑वति कृ॒ष्णा भ॑वति वारु॒णी ह्ये॑षा दे॒वत॑या॒ समृ॑द्धौ मै॒त्रः
 श्वे॒तमा॑ल॒भेत॑ वारु॒णङ्कु॑ष्णम॒पाश्चौष॑धीनाश्च स॒न्धाव॑न्न॒कामो॑ मै॒त्रीर्वा
 ओष॑धयो वारु॒णीरापो॑ऽपाश्च॒ खलु॑ वा ओष॑धीनाश्च र॒समु॑प॒जीवामो॑
 मि॒त्रावरु॑णावे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॒धावति॑ तावे॒वास्मा॒ अन्नं॑
 प्रय॑च्छतोऽन्ना॒द ए॒व भ॑वति (54)

अ॒पाश्चौष॑धीनाश्च स॒न्धावा॑ल॒भत॑ उ॒भय॑स्याव॒रुद्धौ॑ वि॒शाखो॑
 यू॒पो भ॑वति॒ द्वे ह्ये॑ते दे॒वते॑ समृ॑द्धौ मै॒त्रः श्वे॒तमा॑ ल॒भेत॑
 वारु॒णङ्कु॑ष्ण॒ज्योगा॑मयावी॒ यन्मै॒त्रो भ॑वति॒ मि॒त्रेणै॒वास्मै॑ वरु॒णः
 श॒मय॑ति॒ यद्वा॑रु॒णस्सा॒क्षादे॒वेन॑वैव॒रुण॑- पा॒शान्मु॑श्चत्यु॒त यदी॒तासु॑र्भवति॒
 जीव॑त्ये॒व दे॒वा वै पु॑ष्टि॒न्नावि॑न्दन् (55)

तां मि॒थुने॑ऽपश्य॒न्तस्या॒न्न सम॑राधय॒न्ताव॑श्चिना॒वब्रू॑तामा॒वयो॑र्वा
 ए॒षा मै॒तस्या॑वैव॒दद्ध॑मिति॒ साऽश्चि॒नोरे॒वाभ॑वद्यः पु॒ष्टि॑काम॒स्स्यात्स
 ए॒तामा॑श्चि॒नीय॑मी॒वैव॑शा॒माल॑भेता॒श्चिना॑वे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॒धावति॑
 तावे॒वास्मि॑न्पु॒ष्टिन्ध॑त्तः पु॒ष्यति॑ प्र॒जया॑ प॒शुभिः॑॥ (56)

अ॒न्नादो॑ऽन्ना॒द ए॒व भ॑वत्यविन्दन्पु॒ष्टिन्ध॑त्तव॒रिः श॒च॑।९॥ [९]

आ॒श्चि॒नन्धू॒म्रल॑लाम॒माल॑भे॒त यो दु॒र्ब्रा॑ह्मण॒स्सोमं॑ पिपा॑सेद॒श्चिनो॑
 वै दे॒वाना॑म॒सोम॑पावास्ता॒न्तौ प॒श्चा सो॑मपी॒थं प्राप्नु॑ताम॒श्चिना॑वे॒तस्य॑
 दे॒वता॑ यो दु॒र्ब्रा॑ह्मण॒स्सोमं॑ पिपा॑सत्य॒श्चिना॑वे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॒धावति॑
 तावे॒वास्मै॑ सोमपी॒थं प्रय॑च्छ॒त उपै॑न॒ सोम॑पी॒थो न॑मति॒ यद्धू॒म्रो

भवति धूम्रिमाणमेवास्मादपहन्ति ललामः (57)

भवति मुखत एवास्मिन्तेजो दधाति वायव्यङ्गोमृगमालभेत
यमजघ्निवा९समभिश्९सैयुरपूता वा एतद्वौगृच्छति यमजघ्निवा९सम
नैष ग्राम्यः पशुर्नारण्यो यद्वोमृगो नेवैष ग्रामे नारण्ये
यमजघ्निवा९समभिश्९सन्ति वायुर्वै देवानां पवित्रद्वौयुमेव
स्वेन भागधेयेनोपधावति स एव (58)

एनं पवयति पराची वा एतस्मै व्युच्छन्ती व्युच्छति तमः
पाप्मानं प्रविशति यस्यांश्चिने शस्यमाने सूर्यो नाविर्भवति
सौर्यं बहुरूपमालभेतामुमेवादित्यः९ स्वेन भागधेयेनोपधावति स
एवास्मात्तमः पाप्मानमपहन्ति प्रतीच्यस्मै व्युच्छन्ती व्युच्छत्यप
तमः पाप्मानः९ हते॥ (59)

ललामस्स एव षट्त्वारिंशच्च॥10॥ [१०]

इन्द्रद्वौ विश्वतस्परीन्द्रन्नरो मरुतो यद्ध वो दिवो या वृश्शर्मा।
भरेष्विन्द्रः९ सुहवः९ हवामहेऽ९होमुचः९ सुकृतन्दैव्यञ्जनम्। अग्निं
मित्रद्वैरुणः९ सातये भगन्द्यावापृथिवी मरुतस्स्वस्तये। ममत्तु नः
परिज्मा वसर्हा ममत्तु वातो अपावृषण्वान्। शिशितमिन्द्रापर्वता
युवन्नस्तन्नो विश्वे वरिवस्यन्तु देवाः। प्रिया वो नाम (60)

हुवे तुराणाम्। आयत्तुपन्मरुतो वावशानाः। श्रियसे कं
भानुभिस्संमिमिक्षिरे ते रश्मिभिस्त ऋक्भिस्सुखादयः। ते

वाशीमन्त इष्मिणो अभीरवो विद्रे प्रियस्य मारुतस्य धाम्नः।
 अग्निः प्रथमो वसुभिर्नो अव्याथ्सोमो रुद्रेभिरभिरक्षतु त्मना।
 इन्द्रो मरुद्विरऋतुधा कृणोत्वादित्यैर्नो वरुणस्संशिशतु। सन्नो
 देवो वसुभिरग्निस्सम् (61)

सोमस्तनूभी रुद्रियाभिः। समिन्द्रो मरुद्विर्यज्ञियैस्समादित्यैर्नो
 वरुणो अजिज्ञिपत्। यथाऽऽदित्या वसुभिस्संबभूवुर्मरुद्भी
 रुद्रास्समजानताभि। एवा त्रिणामन्नहणीयमाना विश्वे
 देवास्समनसो भवन्तु। कुत्राचिद्यस्य समृतौ रण्वा नरो
 नृषदने। अर्हन्तश्चिद्यमिन्धते संञ्जनयन्ति जन्तवः। सय्यँदिषो
 वनामहे स९ हव्या मानुषाणाम्। उत द्युमस्य शवंसः (62)

ऋतस्य रश्मिमाददे। यज्ञो देवानां प्रत्येति सुम्रमादित्यासो
 भवता मृडयन्तः। आवोऽर्वाचीं सुमतिर्ववृत्या- द९होश्चिद्या
 वरिवोवित्तराऽसत्। शुचिरपस्सूयवसा अदब्ध उपक्षेति
 वृद्धवयास्सुवीरः। नकिष्टं घ्नन्त्यन्तितो न दूराद्य आदित्यानां
 भवति प्रणीतौ। धारयन्त आदित्यासो जगत्स्था देवा विश्वस्य
 भुवनस्य गोपाः। दीर्घार्धियो रक्षमाणाः (63)

असुर्यमृतावानुश्चयमाना ऋणानि। तिस्रो भूमीर्धारयन्त्री९
 रुत द्यूत्रीणि व्रता विदथे अन्तरेषाम्। ऋतेनादित्या महि वो
 महित्वन्तर्दयमन्वरुण मित्र चारु। त्यान्नु क्षत्रिया९ अवं आदित्यान्
 याचिषामहे। सुमृडीका९ अभिष्टये। न दक्षिणा विचिकिते न

स॒व्या न प्रा॒चीन॑मादित्या॒ नोत प॒श्चा। पा॒क्या॑चिद्वसवो धी॒र्या॑चित्
(64)

युष्मा॑नीतो॒ अभ॑य॒ज्योति॑रश्याम्। आ॒दि॒त्याना॑मव॒सा नू॑तनेन
सक्षी॑महि॒ शर्म॑णा॒ शन्त॑मेन। अ॒ना॒गा॒स्त्वे अ॑दि॒तित्वे॑ तु॒रासं॑
इ॒मय्यँ॑ज्ञन्दधतु॒ श्रोष॑माणाः। इ॒मं मे॑ वरुण॒ श्रुधी॑ हव॑म॒द्या च॑
मृडय। त्वा॑मव॒स्युराच॑के। तत्त्वा॑ यामि॒ ब्रह्म॑णा॒ वन्द॑मान॒स्तदाशा॑स्ते
यज॑मानो ह॒विर्भिः॑। अहे॑डमानो वरुणे॒ह बो॒द्ध्युरु॑श॒स॒ मा न॒ आयुः॑
प्रमो॑षीः॥ (65)

नामा॒ग्नि॒स्स॒ शव॑सो॒ रक्ष॑माणा॒ धी॒र्या॑चिदेका॒न्नप॑ञ्चा॒शच्च॑॥११॥

[११]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत् ताः सृ॒ष्टा इ॑न्द्रा॒ग्नी अ॑पा॒गूह॑ता॒स्र
सोऽचा॑यत्प्रजाप॑तिरिन्द्रा॒ग्नी वै मे॑ प्र॒जा अ॑पा॒घुक्ष॑ता॒मिति॑
स ए॒तमै॑न्द्रा॒ग्नमेका॑दशकपालमपश्यत्तन्नि॒रव॑प॒त्ताव॑स्मै प्र॒जाः
प्रासा॑धयतामिन्द्रा॒ग्नी वा ए॒तस्य॑ प्र॒जाम॑प॒गूह॑तो॒ योऽलं॑ प्र॒जायै॑
सन्प्र॒जान्न॑ वि॒न्दत॑ ऐन्द्रा॒ग्नमेका॑दशकपाल॒न्निर्व॑पेत्प्र॒जाका॑म इन्द्रा॒ग्नी
(1)

ए॒व स्वेन॑ भा॒ग॒धे॒ये॒नोप॑धावति॒ तावे॒वास्मै॑ प्र॒जां प्रसा॑धयतो
 वि॒न्दते॑ प्र॒जामै॑न्द्रा॒ग्रमेका॑दशकपाल॒न्निर्व॑पेत् स्प॒र्द्ध॒मानः॑ क्षेत्रे॑ वा
 सजा॑तेषु॒ वेन्द्रा॑ग्नी ए॒व स्वेन॑ भा॒ग॒धे॒ये॒नोप॑धावति॒ ताभ्या॑मेवेन्द्रि॒यं
 वी॒र्यं॑ भ्रातृ॒व्यस्य॑ वृ॒द्धे वि पा॒प्मना॒ भ्रातृ॑व्येण जय॒तेऽप॒ वा
 ए॒तस्मा॑दिन्द्रि॒यव्री॑र्यं॒ क्राम॑ति॒ यस्स॑ङ्गाममु॒पप्र॑यात्यैन्द्रा॒ग्रमेका॑दशकपाल॒
 (2)

व॒पे॒त्स॒ङ्गाममु॑पप्रया॒स्यन्नि॑न्द्रा॒ग्नी ए॒व स्वेन॑ भा॒ग॒धे॒ये॒नोप॑धावति॒
 तावे॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यव्री॑र्यन्ध॒त्तस्स॑हेन्द्रि॒येण॑ वी॒र्ये॑णो॒पप्र॑याति॒
 जय॑ति॒ त॒ स॑ङ्गाम॒व्वि॑ वा ए॒ष इन्द्रि॑येण॒ वी॒र्ये॑ण॒र्द्धते॑
 यस्स॑ङ्गाम॒ञ्जय॑त्यैन्द्रा॒ग्रमेका॑दश- कपाल॒न्निर्व॑पेत्स॒ङ्गाम॒ञ्जित्वेन्द्रा॑ग्नी
 ए॒व स्वेन॑ भा॒ग॒धे॒ये॒नोप॑धावति॒ तावे॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यव्री॑र्यम् (3)

ध॒त्तो नेन्द्रि॑येण॒ वी॒र्ये॑ण व्यु॒द्ध्यते॑ऽप॒ वा ए॒तस्मा॑दिन्द्रि॒यव्री॑र्यङ्गामति॒
 य ए॒ति ज॒नता॑मैन्द्रा॒ग्रमेका॑दशकपाल॒न्निर्व॑पेज्ज॒नता॑मे॒ष्यन्नि॑न्द्रा॒ग्नी ए॒व
 स्वेन॑ भा॒ग॒धे॒ये॒नोप॑धावति॒ तावे॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यव्री॑र्यन्ध॒त्तस्स॑हेन्द्रि॒येण॑
 वी॒र्ये॑ण ज॒नता॑मेति॒ पौष्ण॑श्च॒रुमनु॑निर्व॑पेत्पू॒षा वा इन्द्रि॑यस्य॒
 वी॒र्यस्यानु॑प्रदा॒ता पू॒षण॑मे॒व (4)

स्वेन॑ भा॒ग॒धे॒ये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मा॑ इन्द्रि॒यव्री॑र्यमनु॒
 प्रय॑च्छति॒ क्षेत्र॑प॒त्यश्च॒रुन्निर्व॑पेज्ज॒नता॑मा॒गत्ये॒यव्वै॑ क्षेत्र॑स्य॒ पति॑र॒स्यामे॒व

प्रति॑तिष्ठत्यैन्द्रा॒ग्रमेका॑दशकपालमुपरि॑ष्टान्निर्वपे॒दस्यामे॒व प्रति॑ष्ठायैन्द्रि॒य
(5)

प्रजा॑काम इन्द्रा॒ग्नी उ॑पप्रयात्यैन्द्रा॒ग्रमेका॑दशकपालन्निर्वी॒र्यं पू॒षण॑मेवैका॒त्रच॑त्वारि॒ंशच्च॑॥१॥ — [१]

अ॒ग्रये॑ पथि॒कृते॑ पु॒रोडा॑शम॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्वपे॒द्यो द॑र्शपूर्णमा॒सया॒जी
सन्न॑मावा॒स्याँवाँ पौ॑र्णमा॒सीँवाँ ऽति॑पा॒दये॑त्य॒थो वा ए॒षो ऽद्ध्य॑प॒थेनै॑ति
यो द॑र्शपूर्णमा॒सया॒जी सन्न॑मावा॒स्याँवाँ पौ॑र्णमा॒सीँवाँ
ऽति॑पा॒दये॑त्य॒ग्निमे॒व प॑थि॒कृत॑ः स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स
ए॒वैन॑मप॒थात्प॒न्थाम॑पि॒ नय॑त्यन॒ङ्गान्दक्षि॑णा व॒ही ह्ये॒ष समृ॑द्ध्या
अ॒ग्रये॑ व्र॒तप॑तये (6)

पु॒रोडा॑शम॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्वपे॒द्य आ॑हि॒ताग्नि॑स्सन्न॒व्रत्य॑मि॒व
चरे॑द॒ग्निमे॒व व्र॒तप॑तिः स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वैन॑व्र॒तमा॑ल॒भय॑ति
व्र॒त्यो भ॑वत्य॒ग्रये॑ र॒क्षोघ्ने॑ पु॒रोडा॑शम॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्वपे॒द्य र॒क्षाँसि॑
सचै॑रन्न॒ग्निमे॒व र॒क्षो॒हण॑ः स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स
ए॒वास्मा॑द्र॒क्षाँस्य॑प॒हन्ति॒ निशि॑ताया॒न्निर्वपे॑त् (7)

निशि॑तायाँ हि र॒क्षाँसि॑ प्रेर॒ते संप्रे॑र्णान्ये॒वैना॑नि हन्ति॒
परि॑श्रिते याजये॒द्रक्ष॑सामन॒न्वव॑चाराय र॒क्षोघ्नी॑ याँज्या॒नुवा॒क्ये भ॑वतो
रक्ष॑साँ स्तृ॒त्या अ॒ग्रये॑ रु॒द्रव॑ते पु॒रोडा॑शम॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्वपे॒दभि॑चर॒न्नेषा॑
वा अ॑स्य घो॒रा त॒नूर्य॑द्रु॒द्रस्त॑स्माँ ए॒वैन॑मावृ॒श्चति॑ ता॒जगा॑र्ति॒माच्छ॑त्य॒ग्रये॑

सुरभि॒मते॑ पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पे॒द्यस्य॒ गावो॑ वा॒ पुरु॑षाः (8)

वा॒ प्र॒मीये॑र॒न् यो वा॑ बिभी॒यादे॑षा वा अ॒स्य भे॑ष॒ज्यां
त॒नूर्य॑त्सुरभि॒मती॒ तयै॑वास्मै॑ भे॒षज॑ङ्क॒रोति॒ सुरभि॑मते॑ भवति
पू॒तीग॒न्धस्या॑प॒हत्या॒ अ॒ग्नये॒ क्षाम॑वते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पे॒त्सङ्गामे॑
स॒य्यंते॑ भा॒गधे॑ये॒नैवैन॑ः शमयि॒त्वा परा॑न॒भि निर्दि॑शति
यमव॑रेषा॒र्वि॒च्छन्ति॒ जीव॑ति॒ स यं परै॑षां॒ प्र स मी॑यते॒
जय॑ति॒ तः स॑ङ्गामम् (9)

अ॒भि वा ए॒ष ए॒तानु॑च्यति॒ येषां॑ पूर्वा॒परा॒ अ॒न्वञ्चः॑ प्र॒मीय॑न्ते
पुरु॑षाहु॒तिर्ह्यस्य॑ प्रि॒यत॑मा॒ऽग्नये॒ क्षाम॑वते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पे॒द्भ्यः
शम॑यति॒ नैषां॑ पु॒राऽऽयु॑षोऽप॒रः प्र॒मीय॑ते॒ऽभि वा ए॒ष ए॒तस्य॑
गृ॒हानु॑च्यति॒ यस्य॑ गृ॒हान्द॑ह॒त्य॒ग्नये॒ क्षाम॑वते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पे॒द्भ्यः
शम॑यति॒ नास्या॑प॒रङ्गृ॒हान्द॑हति॥ (10)

व्रत॑प॒तये॒ नि॒शि॒ताया॑न्निर्व॑पे॒त्पुरु॑षास्सङ्गाम॒त्र च॒त्वारि॑ च॥२॥ [२]

अ॒ग्नये॒ कामा॑य॒ पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पे॒द्यङ्कामो॑
नोप॑नमे॒दग्नि॑मे॒व काम॑ः॒ स्वेन॑ भा॒गधे॑ये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वैन॑ङ्कामे॒न
सम॑र्द्धय॒त्युपै॑न॒ङ्कामो॑ नमत्य॒ग्नये॒ यवि॑ष्ठाय पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पे॒त्स
क्षेत्रे॑ वा सजा॒तेषु॑ वा॒ऽग्नि॑मे॒व यवि॑ष्ठः॒ स्वेन॑ भा॒गधे॑ये॒नोप॑धावति॒
तेनै॒वेन्द्रि॑यं वी॒र्यं॑ भ्रातृ॒व्यस्य॑ (11)

युवते वि पाप्मना भ्रातृव्येण जयतेऽग्नये यविष्ठाय
 पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेदभिचर्यमाणोऽग्निमेव यविष्ठः
 स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्माद्रक्षांसि यवयति
 नैनमभिचरन्त्स्तृणुतेऽग्नय आयुष्मते पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेद्यः
 कामयेत सर्वमायुरियामित्यग्निमेवायुष्मन्तः स्वेन भागधेयेनोपधावति
 स एवास्मिन् (12)

आयुर्दधाति सर्वमायुरेत्यग्नये जातवेदसे पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेद्यः
 ऽग्निमेव जातवेदसः स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनं
 भूतिङ्मयति भवत्येवाग्नये रुक्मते पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेद्रुक्कामो-
 ऽग्निमेव रुक्मन्तः स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन्नुचन्दधाति
 रोचत एवाग्नये तेजस्वते पुरोडाशम् (13)

अष्टाकपालन्निर्वपेतेजस्कामोऽग्निमेव तेजस्वन्तः स्वेन
 भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन्तेजो दधाति तेजस्यैव
 भवत्यग्नये साहन्त्याय पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेत्सीक्षमाणो-
 ऽग्निमेव साहन्त्यः स्वेन भागधेयेनोपधावति तेनैव संहते यः
 सीक्षते॥ (14)

भ्रातृव्यस्यास्मिन्तेजस्वते पुरोडाशमष्टात्रिंशच्च॥३॥ [३]

अग्नयेऽन्नवते पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेद्यः कामयेतान्नवान्त्स्यामि
 स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनमन्नवन्तङ्करोत्यन्नवानेव

भवत्यग्रयेऽन्नादाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेतान्नादस्या
स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनमन्नादङ्करोत्यन्नादः (15)

एव भवत्यग्रयेऽन्नपतये पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः
कामयेतान्नपतिस्स्यामित्यग्निमेवान्नपतिः५ स्वेन भागधेयेनोपधावति
स एवैनमन्नपतिङ्करोत्यन्नपतिरेव भवत्यग्रये पवमानाय
पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदग्रये पावकायाग्रये शुचये ज्योगामयावी
यदग्रये पवमानाय निर्वपति प्राणमेवास्मिन्तेन दधाति यदग्रये
(16)

पावकाय वाचमेवास्मिन्तेन दधाति यदग्रये शुचय
आयुरेवास्मिन्तेन दधात्युत यदीतासुर्भवति जीवत्येवैतामेव
निर्वपेच्चक्षुष्कामो यदग्रये पवमानाय निर्वपति प्राणमेवास्मिन्तेन
दधाति यदग्रये पावकाय वाचमेवास्मिन्तेन दधाति यदग्रये शुचये
चक्षुरेवास्मिन्तेन दधाति (17)

उत यद्यन्धो भवति प्रैव पश्यत्यग्रये पुत्रवते पुरोडाशमष्टाकपालं
पुत्रिणे पुरोडाशमेकादशकपालं प्रजाकामोऽग्निरेवास्मै प्रजां
प्रज्जनयति वृद्धामिन्द्रः प्रयच्छत्यग्रये रसवतेऽजक्षीरे चरुनिर्वपेद्यः
कामयेत रसवान्स्यामित्यग्निमेव रसवन्तः५ स्वेन भागधेयेनोपधावति
स एवैनं५ रसवन्तङ्करोति (18)

रसवानेव भवत्यजक्षीरे भवत्याग्नेयी वा एषा यदजा

साक्षादेव रसमवरुन्धेऽग्रये वसुमते पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेद्यः
 कामयेत वसुमान्स्थ्यामित्यग्निमेव वसुमन्तुः स्वेन भागधेयेनोप
 धावति स एवैनं वसुमन्तङ्करोति वसुमानेव भवत्यग्रये वाजसूते
 पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेत्सङ्ग्रामे सय्यंते वाजम् (19)

वा एष सिंसीरषति यस्सङ्ग्रामजिगीषत्यग्निः खलु वै
 देवानाँवाँजसूदग्निमेव वाँजसूतुः स्वेन भागधेयेनोपधावति धावति
 वाजं हन्ति वृत्रञ्जयति तं सङ्ग्राममथो अग्निरिव न प्रतिधृषे
 भवत्यग्रयेऽग्निवते पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेद्यस्याग्नावग्निमभ्युद्धरैर्युनि
 वा एतयोरन्योऽनिर्दिष्टभागोऽन्यस्तौ संभवन्तौ यजमानम् (20)

अभिसंभवतस्स ईश्वर आर्तिमार्तोर्यदग्रयेऽग्निवते निर्वपति
 भागधेयेनैवैनौ शमयति नार्तिमार्छति यजमानोऽग्रये ज्योतिष्मते
 पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेद्यस्याग्निरुद्धृतोऽहुतेऽग्निहोत्र उद्वायेदपर
 आदीप्यानुद्धृत्य इत्याहुस्तत्तथा न कार्यय्यद्वागधेयमभि पूर्वं
 उद्ध्रियते किमपरोऽभ्युत् (21)

ह्रियेतेति तान्येवावक्षाणानि सन्निधाय मन्थेदितः प्रथमञ्ज्जे
 अग्निः स्वाद्योनेरधि जातवेदाः। स गायत्रिया त्रिष्टुभा
 जगत्या देवेभ्यो हव्यवहत् प्रजानन्निति छन्दोभिरेवैनं
 स्वाद्योनेः प्रजनयत्येष वाव सोऽग्निरित्याहुर्ज्योतिस्त्वा अस्य

परापतितमिति यदग्नये ज्योतिष्मते निर्वपति यदेवास्य ज्योतिः
परापतितन्तदेवारुन्धे॥ (22)

करोत्यन्नादो दधाति यदग्नये शुचये चक्षुरेवास्मिन्तेन दधाति करोति वाज्य्यंजमानमुदेवास्य

षट्॥ ४॥

[४]

वैश्वानरन्द्वादशकपालन्निर्वपेद्वारुणश्चरुन्दधिक्राव्णं चरुमभिशस्य
यद्वैश्वानरो द्वादशकपालो भवति सवँत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरस्सवँत्सरो
स्वदयत्यप पापवँर्णं हते वारुणेनैवैनवँरुणपाशान्मुञ्चति
दधिक्राव्णा पुनाति हिरण्यन्दक्षिणा पवित्रवै हिरण्यं
पुनात्येवैनमाद्यमस्यान्नं भवत्येतामेव निर्वपेत्प्रजाकामः सवँत्सरोः
(23)

वा एतस्याशान्तो योनिं प्रजायै पशूनान्निर्दहति योऽलं प्रजायै
सम्प्रजान्न विन्दते यद्वैश्वानरो द्वादशकपालो भवति सवँत्सरो
वा अग्निर्वैश्वानरस्सवँत्सरोमेव भागधेयेन शमयति सोऽस्मै
शान्तः स्वाद्योनेः प्रजां प्रजनयति वारुणेनैवैनवँरुणपाशान्मुञ्चति
दधिक्राव्णा पुनाति हिरण्यन्दक्षिणा पवित्रवै हिरण्यं पुनात्येवैनम्
(24)

विन्दते प्रजावैश्वानरन्द्वादशकपालं निर्वपेत्पुत्रे जाते
यदष्टाकपालो भवति गायत्रियैवैनं ब्रह्मवर्चसेन पुनाति
यन्नवकपालस्त्रिवृतैवास्मिन्तेजो दधाति यद्वशकपालो विराजैवास्मिन्न

यदेकादशकपालस्त्रिष्टुभैवा- स्मिन्निन्द्रियं दधाति यद्वादशकपालो
जगत्त्रैवास्मिन्पशून् दधाति यस्मिञ्जात एतामिष्टिन्निर्वपति पूतः
(25)

एव तैजस्यन्नाद इन्द्रियावी पशुमान्भवत्यव वा एष
सुवर्गल्लोकाच्छिद्यते यो दर्शपूर्णमासयाजी सन्नमावास्यावाँ
पौर्णमासीवाँऽतिपादयति सुवर्गाय हि लोकाय दर्शपूर्णमासाविज्येते
वैश्वानरन्द्वादश- कपालन्निर्वपेदमावास्यावाँ पौर्णमासीवाँ-
ऽतिपाद्य सवँत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरस्सवँत्सरमेव प्रीणात्यथो
सवँत्सरमेवास्मा उपदधाति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै (26)

अथो देवता एवान्वारभ्य सुवर्गल्लोकमेति वीरहा वा एष
देवानाय्योऽग्निमुद्वासयते न वा एतस्य ब्राह्मणा ऋतायवः पुरा-
ऽन्नमक्षन्नाग्नेयमष्टाकपालन्निर्वपेद्वैश्वानरन्द्वादशकपालमग्निमुद्वासयिष्य
यदष्टाकपालो भवत्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रोऽग्निर्यावानेवाग्निस्तस्मा
आतिथ्यङ्करोत्यथो यथा जनय्यतेऽवसङ्करोति तादृक् (27)

एव तद्वादशकपालो वैश्वानरो भवति द्वादश मासास्सवँत्सरस्सवँ
खलु वा अग्नैर्योनिस्स्वामेवैनय्योनिङ्गमयत्याद्यमस्यान्नं भवति
वैश्वानरन्द्वादशकपालन्निर्वपेन्मारुतं सप्तकपालङ्गामकाम
आहवनीये वैश्वानरमधिश्रयति गार्हपत्ये मारुतं पापवस्यसस्य
विधृत्यै द्वादशकपालो वैश्वानरो भवति द्वादश मासास्सवँत्सरस्सवँत्स

सजा॒ता॑श्च॒याव॑यति॒ मारु॒तो भ॑वति (28)

म॒रुतो॑ वै दे॒वाना॒न्वि॑शो॒ देव॑वि॒शेनै॒वास्मै॑ म॒नुष्य॑वि॒शम॑वरु॒न्धे
स॒प्तक॑पालो भवति॒ स॒प्तग॑णा॒ वै म॒रुतो॑ ग॒णश॑ ए॒वास्मै॑
सजा॒तान॑वरु॒न्धेऽनु॑च्यमा॒न आ॑सा॒दय॑ति॒ वि॒शमे॒वास्मा॒ अनु॑व॒र्त्मान॑ङ्करो
(29)

प्र॒जाका॑म॒स्सवँ॑त्स॒रः पु॒नात्ये॑वैनं॒ पृ॒तस्स॑म॒ष्टै ता॑द॒ङ्गारु॑तो भ॑व॒त्येका॒त्रि॒ंशच्च॑॥५॥ ————— [५]

आ॒दि॒त्यश्च॒रुन्नि॑र्व॒पेत्स॒ङ्गाम॑मु॒पप्र॑या॒स्यन्नि॒यवाँ॑ अ॒दि॒तिर॒स्यामे॒व
पूर्वे॑ प्र॒ति॒ति॒ष्ठन्ति॑ वै॒श्वान॑र॒न्द्वाद॑शक॒पाल॒न्निर्व॑पे॒दाय॑तनं॒ङ्गत्वा॑
स॒वँ॑त्स॒रो वा अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रस्स॑वँ॒त्स॒रः खलु॑ वै दे॒वाना॑मा॒यत॑नमे॒तस्मा॒द्व
आ॒यत॑नाद्दे॒वा अ॑सु॒रान॑ज॒यन् य॒द्वैश्वान॑र॒न्द्वाद॑शक॒पाल॒न्निर्व॑प॒ति
दे॒वाना॑मे॒वाय॑त॒ने य॑त॒ते ज॑य॒ति त॑श्च॒ स॒ङ्गाम॑मे॒तस्मि॒न्वा ए॒तौ मृ॑जा॒ते
(30)

यो वि॒द्विषा॑णयो॒रन्न॑म॒त्ति वै॒श्वान॑र॒न्द्वाद॑शक॒पाल॒न्निर्व॑पे॒द्विद्वि॑षा॒णयो
स॒वँ॑त्स॒रो वा अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रस्स॑वँ॒त्स॒रस्व॑दि॒तमे॒वात्ति॑ नास्मि॒न्मृ॑जा॒ते
स॒वँ॑त्स॒राय॑ वा ए॒तौ स॑म॒माते॑ यौ स॑म॒माते॑ तयो॒र्यः पूर्वा॑ऽभि॒द्रुह्य॑ति
तवँ॑रु॒णो गृ॑ह्णाति॒ वैश्वान॑र॒न्द्वाद॑शक॒पाल॒न्निर्व॑पे॒त्सम॑मा॒नयोः॒ पूर्वा॑-
ऽभि॒द्रुह्य॑ स॒वँ॑त्स॒रो वा अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रस्स॑वँ॒त्स॒रमे॒वात्वा॑ निर्व॒रुण॑म्
(31)

परस्तादभिद्रुहति नैनव्वरुणो गृह्णात्याव्यव्वाँ एष प्रतिगृह्णाति
 योऽविं प्रतिगृह्णाति वैश्वानरन्द्वादशकपालन्निर्वपेदविं प्रतिगृह्य
 सव्वँत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरस्सव्वँत्सरस्वदितामेव प्रतिगृह्णाति नाव्यं
 प्रतिगृह्णात्यात्मनो वा एष मात्रामाप्नोति य उभयादत्प्रतिगृह्णात्यश्वव्वँ
 पुरुषव्वँ वैश्वानरन्द्वादशकपालन्निर्वपेदुभयादत् (32)

प्रतिगृह्य सव्वँत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरस्सव्वँत्सरस्वदितमेव
 प्रतिगृह्णाति नात्मनो मात्रामाप्नोति वैश्वानरन्द्वादशकपालन्निर्वपेत्सन्निमे
 वा अग्निर्वैश्वानरो यदा खलु वै सव्वँत्सरञ्जनतायाञ्चरत्यथ स
 धनार्घो भवति यद्वैश्वानरन्द्वादशकपालन्निर्वपति सव्वँत्सरसातामेव
 सन्निमभि प्रच्यवते दानकामा अस्मै प्रजा भवन्ति यो वै सव्वँत्सरम्
 (33)

प्रयुज्य न विमुञ्चत्यप्रतिष्ठानो वै स भवत्येतमेव वैश्वानरं
 पुनरागत्य निर्वपेद्यमेव प्रयुङ्क्ते तं भागधेयेन विमुञ्चति प्रतिष्ठित्यै
 यया रज्ज्वोत्तमाङ्गामाजेत्तां भ्रातृव्याय प्रहिणुयान्निर्ऋतिमेवास्मै
 प्रहिणोति॥ (34)

—[६]निर्वरुणव्वँपेदुभयादद्यो वै सव्वँत्सरं षट्त्रिंशच्च।(6)]

ऐन्द्रश्चरुन्निर्वपेत्पशुकाम ऐन्द्रा वै पशव इन्द्रमेव स्वेन
 भागधेयेनोपधावति स एवास्मै पशून्प्रयच्छति पशुमानेव भवति

च॒रुर्भ॑वति॒ स्वादे॒वास॑मै॒ योनेः॑ प॒शून्प्रज॑नय॒तीन्द्रा॑येन्द्रि॒याव॑न्ते
 पुरो॒डाश॑मेकादशकपाल॒न्निर्व॑पेत्प॒शुकाम॑ इन्द्रि॒यवै॑ प॒शव॑
 इन्द्र॑मेवेन्द्रि॒याव॑न्तः॒ स्वेन॑ भाग॒धेये॑नोप॑ धावति॒ सः (35)

ए॒वास्मा॑ इन्द्रि॒यं प॒शून्प्रय॑च्छति पशु॒माने॒व भ॑व॒तीन्द्रा॑य
 घ॒र्मव॑न्ते पुरो॒डाश॑मेकादशकपाल॒न्निर्व॑पेद्ब्रह्मवर्च॒सका॑मो ब्रह्मवर्च॒सवै॑
 घ॒र्म इन्द्र॑मेव॒ घर्म॑वन्तः॒ स्वेन॑ भाग॒धेये॑नोप॑धावति॒ स
 ए॒वास्मि॑न्ब्रह्मवर्च॒सन्द॑धाति॒ ब्रह्मवर्च॑स्यैव॒ भव॑तीन्द्रा॒यार्क॑वन्ते
 पुरो॒डाश॑मेकादशकपाल॒न्निर्व॑पेदन्न॒कामोऽर्को॑ वै दे॒वाना॑मन्न॒मिन्द्र॑मे॒वार्क॑
 स्वेन॑ भाग॒धेये॑न (36)

उप॑धावति॒ स ए॒वास्मा॑ अन्नं॒ प्रय॑च्छत्यन्नाद॒ एव॑
 भ॑व॒तीन्द्रा॑य घ॒र्मव॑न्ते पुरो॒डाश॑मेकादशकपाल॒न्निर्व॑पेदिन्द्रा॒येन्द्रि॒याव॑न्तः
 इन्द्रा॒यार्क॑वन्ते भूति॒कामो॑ यदिन्द्रा॒य घ॒र्मव॑न्ते निर्व॑पति॒ शिर॑ ए॒वास्य॑
 तेन॑ करोति॒ यदिन्द्रा॑येन्द्रि॒याव॑न्त आ॒त्मान॑मे॒वास्य॑ तेन॑ करोति॒
 यदिन्द्रा॒यार्क॑वन्ते भूत॑ ए॒वान्नाद्ये॑ प्र॒ति॒तिष्ठ॑ति॒ भव॑त्ये॒वेन्द्रा॑य (37)

अ॒होमु॑चे॒ पुरो॒डाश॑मेकादशकपाल॒न्निर्व॑पेद्यः पा॒प्मना॑
 गृही॑तस्स्यात्पा॒प्मा वा अ॒ह इन्द्र॑मेवा॒होमु॑चः॒ स्वेन॑
 भाग॒धेये॑नोप॑धावति॒ स ए॒वैनं॑ पा॒प्मनोऽहं॑सो मुञ्च॒तीन्द्रा॑य
 वैमृ॑धाय॒ पुरो॒डाश॑मेकादशकपाल॒न्निर्व॑पेद्यं मृ॒धोऽभि॑ प्र॒वेपै॑रन्ना॒ष्ट्राणि॑
 वाऽभि॑संमि॒युरिन्द्र॑मेव॒ वैमृ॑धः॒ स्वेन॑ भाग॒धेये॑नोप॑धावति॒ स

ए॒वास्मा॒न्मृ॑धः (38)

अप॑ह॒न्तीन्द्रा॑य त्रा॒त्रे पु॑रो॒डाश॑मेका॒दश॑कपाल॒न्निर्व॑पेद्बुद्धो वा
परि॑यत्तो वेन्द्र॑मेव त्रा॒तार॒ऽस्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति स ए॒वैन॑त्रायत
इन्द्रा॑यार्क॒श्वमे॑धवते पु॒रो॒डाश॑मेका॒दश॑कपाल॒न्निर्व॑पेद्यं म॑हाय॒ज्ञो
नोप॑नमे॒देते॑ वै म॑हाय॒ज्ञस्या॑न्त्ये॒ तनू॑ यद॒र्काश्व॑मे॒धाविन्द्र॑मे॒वार्का॑श्वमे॒धव॑न्
स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति स ए॒वास्मा॑ अन्त॒तो म॑हाय॒ज्ञश्चा॑वय॒त्युपै॑नं
महाय॒ज्ञो न॑मति॥ (39)

इन्द्रियाव॑न्तऽ॒स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति सौ॑र्कव॑न्तऽ॒स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नेवेन्द्रा॑यास्मा॒न्मृधो॑ऽस्मे सप्त

च। 7।। [७]

इन्द्रा॑यान्वृ॒जवे पु॑रो॒डाश॑मेका॒दश॑कपाल॒न्निर्व॑पेद्भाम॑काम
इन्द्र॑मे॒वान्वृ॑जुऽ॒स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति स ए॒वास्मै॑
सजा॒तान॑नु॒कान्क॑रोति ग्रा॒म्ये॒व भ॑वतीन्द्रा॒ण्यै च॒रुन्निर्व॑पेद्यस्य
सेना॑ऽस॒शिते॑व स्यादिन्द्रा॒णी वै सेना॑यै दे॒वतेन्द्रा॑णीमे॒व स्वेन॑
भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति सै॒वास्य॑ सेना॒ऽस॒श्यति॑ बल्ब॑जा॒नपि॑ (40)

इ॒द्धो स॒न्न॒ह्येद्वौ॒र्यत्राधि॑ष्क॒त्रा न्यमे॑ह॒त्ततो॑ बल्ब॑जा॒
उद॑तिष्ठ॒न्गवा॑मे॒वैन॑ न्या॒यम॑पिनीय गा वैद॒यतीन्द्रा॑य म॒न्युम॑ते
मन॑स्वते पु॒रो॒डाश॑मेका॒दश॑कपाल॒न्निर्व॑पेथ्सङ्ग्रामे स॒य्यं॑त्त इन्द्रि॒येण॑
वै म॒न्युना॑ मन॑सा सङ्ग्राम॒ञ्जय॑तीन्द्र॑मे॒व म॑न्युमन्तं मन॑स्वन्तऽ॒
स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति स ए॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यं म॒न्यु मनो॑ दधाति

जयति तम् (41)

सङ्ग्राममेतामेव निर्वपेद्यो हतमनास्स्वयंपाप इव स्यादेतानि हि
 वा एतस्मादपक्रान्तान्यथैष हतमनास्स्वयंपाप इन्द्रमेव मन्युमन्तं
 मनस्वन्तुः स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन्निन्द्रियं
 मन्युं मनो दधाति न हतमनास्स्वयंपापो भवतीन्द्राय दात्रे
 पुरोडाशमेकादशकपालन्निर्वपेद्यः कामयेत् दानंकामा मे
 प्रजास्स्युः (42)

इतीन्द्रमेव दातारुः स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै
 दानंकामाः प्रजाः करोति दानंकामा अस्मै प्रजा भवन्तीन्द्राय प्रदात्रे
 पुरोडाशमेकादशकपालन्निर्वपेद्यस्मै प्रत्तमिव सन्न प्रदीयेतेन्द्रमेव
 प्रदातारुः स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै प्रदापयतीन्द्राय
 सुत्राम्णो पुरोडाशमेकादशकपालन्निर्वपेदपरुद्धो वा (43)

अपरुद्धमानो वेन्द्रमेव सुत्रामाणः स्वेन भागधेयेनोपधावति
 स एवैनत्रायतेऽनपरुद्धो भवतीन्द्रो वै सदृङ् देवताभिरासीत्स न
 व्यावृतमगच्छत्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतमैन्द्रमेकादशकपालन्नि
 मं दधाच्छक्नरी याज्यानुवाक्ये अकरोद्वज्रो वै शक्नरी स एनवँज्रो
 भूत्या ऐन्ध (44)

सोऽभवत्सोऽबिभेद्भूतः प्र मा धक्ष्यतीति स प्रजापतिं
 पुनरुपाधावत्स प्रजापतिश्शक्नर्या अधि रेवतीन्निरमिमीत

शान्त्या॒ अप्र॑दाहाय॒ योऽल॑ङ् श्रियै॑ सन्ध्सदृङ्खस॑मानैस्स्यात्तस्मा॑
 ए॒तमै॑न्द्रमेका॑दशकपाल॒त्रिर्व॑पेदिन्द्र॒मेव॑ स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑धावति
 स ए॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यन्द॑धाति॒ रेवती॑ पुरो॒नुवा॑क्या॒ भवति॑ शान्त्या॒
 अप्र॑दाहाय॒ शक्क॑री या॒ज्या वज्रो॒ वै शक्क॑री स ए॒नवँज्रो॒ भूत्या॑ इ॒न्धे
 भव॑त्येव॥ (45)

अपि॒ तङ् स्यु॑र्वैन्ध॒ भवति॑ चतु॑र्दश॒ च॥७॥ [८]

आ॒ग्नावै॒ष्णव॑मेका॑दकपाल॒त्रिर्व॑पेदभि॒चर॑न्ध॒सर॑स्व॒त्याज्य॑भागा॒
 स्याद्वा॑र॒हस्प॑त्यश्च॒रुर्य॑दा॒ग्नावै॒ष्णव॑ एका॑दशकपालो॒ भव॑त्य॒ग्निस्स॑र्वा
 दे॒वता॒ विष्णु॑र्य॒ज्ञो दे॒वता॑भिश्चै॒वैन॑र्य्य॒ज्ञेन॑ चा॒भिच॑रति॒ सर॑स्व॒त्याज्य॑भागा
 भवति॑ वा॒ग्वै सर॑स्वती वा॒चैवैन॑म॒भिच॑रति॒ बार॑हस्प॒त्यश्च॒रुर्भ॑वति॒
 ब्रह्म॒ वै दे॒वानां॑ बृह॒स्पति॑र्ब्रह्म॒णैवैन॑म॒भिच॑रति (46)

प्रति॒ वै प॒रस्ता॑दभि॒चर॑न्तम॒भिच॑रन्ति॒ द्वेद्वे॑ पुरो॒नुवा॑क्ये
 कुर्या॑दति॒प्रयु॑क्त्या ए॒तयै॑व य॒जेता॑भि॒चर्य॑माणो दे॒वता॑भिरे॒व दे॒वताः॑
 प्रति॑चरति॒ य॒ज्ञेन॑ य॒ज्ञवँचा॑ वाचं॒ ब्रह्म॑णा॒ ब्रह्म॒ स दे॒वता॑श्चै॒व
 य॒ज्ञश्च॑ म॒द्ध्यतो॑ व्य॒वस॑र्पति॒ तस्य॑ न कुत॑श्च॒नोपा॑व्या॒धो भ॑वति॒
 नैन॑म॒भिच॑रन्स्तृणुत॒ आ॒ग्नावै॒ष्णव॑मेका॑दशकपाल॒त्रिर्व॑पेद्य॒र्य्यज्ञो॒ न
 (47)

उ॒प॒नमै॑द॒ग्निस्स॑र्वा दे॒वता॒ विष्णु॑र्य॒ज्ञोऽग्नि॑श्चै॒व विष्णु॑श्च स्वेन॑
 भा॒गधे॑येनोप॑धावति॒ तावे॒वास्मै॑ य॒ज्ञं प्र॑यच्छत॒ उपै॑नर्य्य॒ज्ञो

नमत्याग्रावैष्णववद्धृते चरुन्निर्वपेच्चक्षुष्कामोऽग्रेर्वै चक्षुषा मनुष्या वि
पश्यन्ति यज्ञस्य देवा अग्निश्चैव विष्णुश्च स्वेन भागधेयेनोपधावति
तावेव (48)

अस्मिञ्चक्षुर्धत्तश्चक्षुष्मानेव भवति धेन्वै वा एतद्रेतो
यदाज्यमनदुहस्तण्डुला मिथुनादेवास्मै चक्षुः प्रजनयति घृते
भवति तेजो वै घृतन्तेजश्चक्षुस्तेजसैवास्मै तेजश्चक्षुरवरुन्ध
इन्द्रियवै वीर्यवृद्धेः भ्रातृव्यो यजमानोऽयजमानस्याद्धरकल्पां प्रति
निर्वपेद्भ्रातृव्ये यजमाने नास्येन्द्रियम् (49)

वीर्यवृद्धेः पुरा वाचः प्रवदितोर्निर्वपेद्वावत्येव वाक्तामप्रौदितां
भ्रातृव्यस्य वृद्धे तामस्य वाचं प्रवदन्तीमन्या वाचोऽनु प्रवदन्ति ता
इन्द्रियवीर्यय्यजमाने दधत्याग्रावैष्णवमृष्टाकपालन्निर्वपेत्प्रातस्सवनस्य
सरस्वत्याज्यभागा स्याद्द्वारहस्पत्यश्चरुर्यदृष्टाकपालो भवत्यष्टाक्षरा
गायत्री गायत्रं प्रातस्सवनं प्रातस्सवनमेव तेनाप्रोति (50)

आग्रावैष्णवमेकादशकपालन्निर्वपेन्माध्यन्दिनस्य सवनस्याकाले
सरस्वत्याज्यभागा स्याद्द्वारहस्पत्यश्चरुर्यदेकादशकपालो
भवत्येकादशाक्षरा त्रिष्टुप्त्रैष्टुभं माध्यन्दिनं सवनं माध्यन्दिनमेव
सवनन्तेनाप्रोत्याग्रावैष्णवद्वादशकपालन्निर्वपेत्तृतीयसवनस्याकाले
सरस्वत्याज्यभागा स्याद्द्वारहस्पत्यश्चरुर्यद्वादशकपालो भवति
द्वादशाक्षरा जगती जागतन्तृतीयसवनन्तृतीयसवनमेव तेनाप्रोति

देवताभिरेव देवताः (51)

प्रतिचरति यज्ञेन यज्ञवृक्षा वाचं ब्रह्मणा ब्रह्म कपालैरेव
छन्दाः स्यात्प्रोति पुरोडाशैस्सर्वानानि मैत्रावरुणमेककपालन्निर्वपेद्वशा
काले यैवासौ भ्रातृव्यस्य वशाऽनूबन्ध्या सो एवैषैतस्यैककपालो
भवति नहि कपालैः पशुमर्हत्यासुम्॥ (52)

ब्रह्मणैवैनम्भिचरति यज्ञो न तावेवास्यैन्द्रियमाप्नोति देवतास्सुसन्निःशब्दः॥ [९]

असावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्मा
एतः सोमारौद्रश्चरुन्निरवपन्तेनैवास्मिन्नुचमदधुर्यो ब्रह्मवर्चसकामः
स्यात्तस्मा एतः सोमारौद्रश्चरुन्निर्वपेत्सोमश्चैव रुद्रश्च स्वेन
भागधेयेनोपधावति तावेवास्मिन्ब्रह्मवर्चसन्धत्तो ब्रह्मवर्चस्यैव
भवति तिष्यापूर्णमासे निर्वपेद्रुद्रः (53)

वै तिष्यस्सोमः पूर्णमासस्साक्षादेव ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे
परिश्रिते याजयति ब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै श्वेतायै श्वेतवत्सायै
दुग्धं मथितमाज्यं भवत्याज्यं प्रोक्षणमाज्येन मार्जयन्ते यावदेव
ब्रह्मवर्चसन्तत्सर्वङ्करोत्यति ब्रह्मवर्चसङ्क्रियत इत्याहुरीश्वरो दुश्चर्मा
भवितोरिति मानवी ऋचौ धार्ये कुर्याद्यद्वै किञ्च मनुरवदत्तद्वेषजम्
(54)

भेषजमेवासमै करोति यदि बिभीयादुश्चर्मा भविष्यामीति

सोमापौष्णश्चरुन्निर्वपेत्सौम्यो वै देवतया पुरुषः पौष्णाः
 पशवस्स्वयैवास्मै देवतया पशुभिस्त्वचङ्करोति न दुश्चर्मा भवति
 सोमारौद्रश्चरुन्निर्वपेत्प्रजाकामस्सोमो वै रेतोधा अग्निः प्रजानां
 प्रजनयिता सोम एवास्मै रेतो दधात्यग्निः प्रजां प्रजनयति विन्दते
 (55)

प्रजा५ सोमारौद्रश्चरुन्निर्वपेदभिचरन्त्सौम्यो वै देवतया पुरुष
 एष रुद्रो यदग्निस्स्वाया एवैनन्देवतायै निष्क्रीय रुद्रायापि दधाति
 ताजगार्तिमाच्छति सोमारौद्रश्चरुन्निर्वपेज्योगामयावी सोमघ्नो
 एतस्य रसो गच्छत्यग्निः शरीरय्यस्य ज्योगामयति सोमादेवास्य
 रसन्निष्क्रीणात्यग्रेऽशरीरमुत यदि (56)

इतासुर्भवति जीवत्येव सोमारुद्रयोर्वा एतद्भ्रसितः
 होता निष्विन्दति स ईश्वर आर्तिमार्तोरनुद्वान् होत्रा
 देयो वह्निर्वा अनुद्वान् वह्निर्होता वह्निनैव वह्निमात्मानं
 स्पृणोति सोमारौद्रश्चरुन्निर्वपेद्यः कामयेत स्वेऽस्मा आयतने
 भ्रातृव्यञ्जनयेयमिति वेदिं परिगृह्याद्धमुद्धन्याद्धन्नाद्धं बर्हिषः
 स्तृणीयाद्धं नार्द्धमिद्धस्याभ्याद्ध्याद्धं न स्व एवास्मा आयतने
 भ्रातृव्यञ्जनयति॥ (57)

रुद्रो भेषजविन्दते यदि स्तृणीयाद्धन्द्वादश च॥१०॥

ऐन्द्रमेकादशकपालन्निर्वपेन्मारुतः सप्तकपालङ्गामकाम

इन्द्रश्चैव मरुतश्च स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै
 सजातान्प्रयच्छन्ति ग्राम्यैव भवत्याहवनीय ऐन्द्रमर्धिश्रयति
 गार्हपत्ये मारुतं पापवस्यसस्य विधृत्यै सप्तकपालो मारुतो
 भवति सप्तगणा वै मरुतो गणश एवास्मै सजातानवरुन्धेऽनूच्यमान
 आसादयति विशमेव (58)

अस्मा अनुवर्त्मानङ्करोत्येतामेव निर्वपेद्यः कामयेत
 ख्यत्राय च विशे च समदन्दद्धामित्यैन्द्रस्यावद्यन्ब्रूयादिन्द्रायानु
 ब्रूहीत्याश्राव्य ब्रूयान्मरुतो यजेति मारुतस्यावद्यन्ब्रूयान्मरुद्धो-
 ऽनुब्रूहीत्याश्राव्य ब्रूयादिन्द्रय्यजेति स्व एवैभ्यो भागधेये
 समदन्दधाति वितृ० हाणास्तिष्ठन्त्येतामेव (59)

निर्वपेद्यः कामयेत कल्पैरन्निति यथादेवतमवदाय
 यथादेवतय्यजेद्भागधेयेनैवैनान् यथायथङ्कल्पयति कल्पन्त
 एवैन्द्रमेकादशकपालन्निर्वपेद्वैश्वदेवन्द्वादशकपालङ्ग्रामकाम
 इन्द्रश्चैव विश्वा०श्च देवान्स्वेन भागधेयेनोप धावति त
 एवास्मै सजातान्प्रयच्छन्ति ग्राम्यैव भवत्यैन्द्रस्यावदाय
 वैश्वदेवस्यावद्येदथैन्द्रस्य (60)

उपरिष्ठादिन्द्रियेणैवास्मा उभयतस्सजातान्परिगृह्णात्युपाधाय्यपूर्व
 दखिषणा सजातानामुपहित्यै पृश्निज्यै दुग्धे प्रैयङ्गवश्चरुन्निर्वपेन्मरुद्धो
 ग्रामकामः पृश्निज्यै वै पयसो मरुतो जाताः पृश्निज्यै

प्रियङ्गवो मारुताः खलु वै देवतया सजाता मरुत एव
स्वेन भागधेयेनोपधावति त एवास्मै सजातान्प्रयच्छन्ति ग्राम्येव
भवति प्रियवती याज्यानुवाक्ये (61)

भवतः प्रियमेवैनं समानानाङ्करोति द्विपदा पुरोनुवाक्या
भवति द्विपद एवावरुन्धे चतुष्पदा याज्या चतुष्पद एव पशूनवरुन्धे
देवासुरास्सय्यन्ता आसन्ते देवा मिथो विप्रिया आसन्ते ३ -
ऽन्योन्यस्मै ज्यैष्ठ्यायातिष्ठमानाश्चतुर्धा व्यक्रामन्निर्वसुभिस्सोमो
रुद्रेरिन्द्रो मरुद्धिर्वरुण आदित्यैस्स इन्द्रः प्रजापतिमुपाधावत्तम्
(62)

एतया संज्ञान्याऽयाजयेदग्नये वसुमते पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपे
रुद्रवते चरुमिन्द्राय मरुत्वते पुरोडाशमेकादशकपालवृरुणाया-
ऽऽदित्यवते चरुन्ततो वा इन्द्रदेवा ज्यैष्ठ्यायाभि समजानत
यस्समानैर्मिथो विप्रियः स्यात्तमेतया संज्ञान्या याजयेदग्नये वसुमते
पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेत्सोमाय रुद्रवते चरुमिन्द्राय मरुत्वते
पुरोडाशमेकादशकपालवृरुणायाऽऽदित्यवते चरुमिन्द्रमेवैनं
भूतज्यैष्ठ्याय समाना अभिसज्जानते वसिष्ठः समानाना भवति॥
(63)

विशमेव तिष्ठन्त्येतामेवाथेन्द्रस्य याज्यानुवाक्ये तवृरुणाय चतुर्दश च॥११॥ [११]

हिरण्यगर्भ आपो ह यत्प्रजापते। स वैद पुत्रः पितरं

स मातर॑ स॒ सूनु॑र्भुव॒त्स भु॑व॒त्पुन॑र्मघः। स द्यामौ॑र्णो॒दन्तरि॑क्ष॒ स
 स सुव॒स्स विश्वा॑ भुवो॑ अभव॒त्स आ॒ऽभवत्। उदु॑त्यश्चित्रम्।
 सप्र॑त्नवन्नवी॒यसा॑ऽग्ने॒ द्युम्ने॑न॒ स॒य्यता॑। बृ॒हत्त॑तन्थ भानु॑ना॒। निका॒व्या
 वे॒धस॒श्शश्व॑तस्कर॒हस्ते॒ दधा॑नः (64)

नर्या॑ पुरू॒णि। अ॒ग्निर्भुव॑द्रयि॒पती॑ रयी॒णा स॒त्रा च॑क्रा॒णो
 अ॒मृता॑नि॒ विश्वा॑। हिर॑ण्यपाणिमू॒तये॑ सवि॒तार॒मुप॑ ह्वये। स चेत्ता॑
 दे॒वता॑ प॒दम्। वा॒मम॒द्य स॑वित॒र्वा॒ममु॒ श्वो दि॒वेदि॑वे वा॒मम॒स्मभ्य॑
 सा॒वीः। वा॒मस्य॑ हि र॒षय॑स्य दे॒व भू॑रे॒र्या धि॒या वा॑म॒भाज॑स्स्याम।
 बडि॑त्था पर्व॒ताना॑ङ्घ्रि॒द्रं बि॑भर्षि पृथि॒वि। प्र या॑ भू॒मि प्र॑वत्वति
 म॒हा जि॒नोषि॑ (65)

म॒हिनि॑। स्तोमा॑सस्त्वा विचारि॒णि प्र॑ति॒ष्टोभ॑न्त्य॒क्तुभिः॑। प्र या॑
 वाज॒न्न हे॑ष॒न्तं पे॒रुम॑स्य॒स्यर्जु॑नि। ऋ॒दूद॑रेण॒ सख्या॑ सचे॒य यो
 मा न रि॒ष्येद्व॑र्यश्च पीतः। अ॒यय्य॑स्सोमो॒ न्यधा॑य्य॒स्मे तस्मा॑ इन्द्र॑
 प्र॒तिर॑मे॒म्यच्छ॑। आपा॑न्तम॒न्युस्तृ॑पल॒प्रभ॑र्मा धुनि॒शिमी॑वा॒ञ्छरु॑मा
 ऋ॒जीषी॑। सोमो॒ विश्वा॑न्यत॒सा वना॑नि॒ नार्वा॑गिन्द्र॑ प्रति॒माना॑नि दे॒भुः।
 प्र (66)

सु॒वा॒नस्सोम॑ ऋ॒तयु॑श्चि॒केते॑न्द्रा॒य ब्र॑ह्म ज॒मद॑ग्निर॒र्चन्। वृषा॑
 य॒न्तासि॑ शव॑सस्तु॒रस्या॑न्तर्य॒च्छ गृ॑ण॒ते ध॒र्त्रं दृ॑ह। स॒बाध॑स्ते
 मद॑श्च शुष्म॒यश्च ब्र॑ह्म नरो॑ ब्रह्म॒कृत॑स्सप॒र्यन्। अ॒र्को वा॑ यत्तु॒रते॑

सोमचक्षास्तत्रेदिन्द्रो दधते पृथ्सु तुर्याम्। वर्षहे विष्णवा॒स आ
कृ॒णोमि॒ तन्मे॑ जुषस्व शिपिविष्ट हव्यम्। (67)

वर्ध॑न्तु त्वा सुष्टु॒तयो॒ गिरो॑ मे यूयं पा॒त स्व॒स्तिभि॒स्सदा॑ नः।
प्र तत्ते॑ अ॒द्य शि॑पिविष्ट॒ नामा॒र्यश्श॑सामि व॒युना॑नि वि॒द्वान्। तं त्वा॑
गृ॒णामि॒ तव॑स॒मत॑वीया॒न्क्षय॑न्तम॒स्य रज॑सः परा॒के। कि॒मित्ते॑ विष्णो
परि॒चक्ष्य॑ भू॒त्रय॑द्व॒वक्षे॑ शि॑पिविष्टो अ॒स्मि। मा व॑पो अ॒स्मद॑पंगूह
ए॒तद्य॑द॒न्यरू॑पस्समि॒थे ब॒भूथ॑। (68)

अ॒ग्ने दा॑ दा॒शुषे॑ र॒यिं वी॒रव॑न्तं परी॒णस॑म्। शि॒शीहि॑ न॒स्सूनु॑मतः।
दा नो॑ अ॒ग्ने श॑तिनो॒ दास्स॑ह॒स्त्रिणो॑ दुरो न वाज॒ः श्रु॒त्या अ॑पावृधि।
प्राची॒ द्यावा॑पृथि॒वी ब्र॒ह्म॑णा कृधि॒ सुव॑र्ण शु॒क्रमु॑षसो विदि॑द्युतुः।
अ॒ग्निर्दा॑ द्रवि॑णं वी॒रपे॑शा अ॒ग्निर्ऋ॑षिं यस्सह॒स्रां स॑नोति॑। अ॒ग्निर्दिवि॑
ह॒व्यमा॑त॒ताना॒ग्नेर्धामा॑नि विभृ॑ता पुरु॒त्रा। मा (69)

नो म॒र्द्धी॒रा तू भ॑र। घृ॒तं न पू॑तं त॒नूर॑रे॒पाश्शु॑चि॒ हिर॑ण्यम्।
तत्ते॑ रु॒क्मो न रो॑चत स्वधावः। उ॒भे सु॑श्चन्द्र स॒र्पिषो॑ द॒र्वी श्री॑णीष
आ॒सनि॑। उ॒तो न॒ उत्पु॑पूर्या उ॒क्थे॑षु शवसस्पत॒ इष॑ः स्तो॒तृभ्य॑ आ
भ॑र। वा॒यो श॑त॒ः हरी॑णां युवस्व पोष्या॑णाम्। उ॒त वा॑ ते सह॒स्त्रिणो॑
रथ॒ आ या॑तु पाज॑सा। प्र याभिः॑ (70)

यासि॑ दा॒श्वा॒ः सम॑च्छा॒ न्युद्धि॑र्वायविष्टये॒ दुरो॑णे। नि नो॑ र॒यि॒ः
सु॒भोज॑सं युवे॒ह नि वी॒रव॑द्रव्यमश्वि॑यश्च राधः॑। रे॒वती॑र्न॒स्सध॑माद॒

इन्द्रे सन्तु तुविवाजाः। क्षुमन्तो याभिर्मदेम। रेवा९ इद्रेवतः स्तोता
स्यात्त्वावतो मघोनः। प्रेदु हरिवश्श्रुतस्य॥ (71)

जिनोषि देभुः प्र हव्यं बभूथ मा याभिश्चत्वारि९शच्च॥ (12) [१२]

प्रजापतिस्तास्मृष्टा अग्नये पथिकृतेऽग्नये कामायाग्नयेऽन्नवते वैश्वानरमादित्यश्चरुमैन्द्रश्चरुमिन्द्रायान्वृजव
आग्नावेष्णवमसौ सौमारौद्रमैन्द्रमेकादशकपाल९ हिरण्यगर्भो द्वादश॥ (12) प्रजापतिर्ग्नये कामायाभि सम्भवतो
यो विद्विषाणयोरिन्द्रो सन्नह्येदाग्नावैष्णवमुपरिष्टाद्यासि दाश्वा९समेकंसप्ततिः॥ (71) प्रजापतिः प्रेदु हरिवश्श्रुतस्य॥

आदित्येभ्यो देवा वै मृत्योर्देवा वै सन्नमंर्यम्यो प्रजापतेस्त्रयस्त्रि९शत्प्रजापतिर्देवेभ्योऽन्नाद्यन्देवासुरास्तात्रजंनो
द्ध्रुवोऽसि यन्नवंमग्निर्वै प्रजापतिर्वरुणाय या वामिन्द्रावरुणा सप्रलवच्चतुर्दश॥14॥ आदित्येभ्यस्त्वष्ट्रंरस्मै दानंकामा
एवावरुन्धेऽग्निर्वै सप्रलवथ्यदंश्चाशत्॥56॥ आदित्येभ्यस्सुवंपो जिगाय॥

॥तृतीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे तृतीयः प्रश्नः॥

आदित्येभ्यो भुवद्वद्भ्यश्चरुं निर्वपेद्भूतिकाम आदित्या वा
एतम्भूत्यै प्रति नुदन्ते योऽलम्भूत्यै सन्भूतिं न प्राप्नोत्यादित्यानेव
भुवद्वत्तः स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवैनम्भूतिं गमयन्ति
भवत्येवादित्येभ्यो धारयद्वद्भ्यश्चरुं निर्वपेदपरुद्धो वाऽपरुध्यमानो
वाऽऽदित्या वा अपरोद्धार आदित्या अवगमयितार आदित्यानेव
धारयद्वत्तः॥१॥

स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवेनं विशि दाध्रत्यनपरुध्यो

भ॒व॒त्यदि॒तेऽनु॑ म॒न्य॒स्वेत्य॑प॒रु॒ध्यमा॑नोऽस्य प॒द॒मा द॑दी॒तेयं
वा अ॒दि॒तिरि॒यमे॒वास्मै॑ रा॒ज्यम॑नु॒ मन्य॑ते स॒त्याशी॑रित्या॒ह
स॒त्यामे॒वाशिषं॑ कुरु॒त इ॒ह म॒न इत्या॑ह प्र॒जा ए॒वास्मै॑ स॒म॒न॒सः
करो॒त्युप॑ प्रे॒तं म॑रु॒तः॥ २॥

सु॒दा॒न॒व ए॒ना वि॒श॒प॒ति॒नाभ्य॑मु॒ राजा॑न॒मित्या॑ह मा॒रु॒ती वै
वि॒ड्भो॒ष्ठो वि॒श॒प॒तिर्वि॒शैव॑न॒ राष्ट्रे॑ण॒ स॒म॒र्ध॒यति॑ यः प॒र॒स्ता॑द्वा॒म्यवा॑दी
स्या॒त्तस्य॑ गृ॒हाद्वी॑ही॒ना ह॑रेच्छु॒क्लाः॑ कृ॒ष्णाः॑ वि चि॒नुया॑द्ये
शु॒क्लाः स्यु॑स्त॒मादि॒त्यं च॒रुं निर्व॑पे॒दादि॒त्या वै दे॒वत॑या॒ वि॒द्विशं॑मे॒वाव॑
गच्छ॑ति॥ ३॥

अ॒व॒ग॒तास्य॑ वि॒डन॑व॒गतः॑ रा॒ष्ट्रमि॒त्याहु॑र्ये कृ॒ष्णाः स्यु॑स्त॒व्वारु॑णं
च॒रु॒न्निर्व॑पे॒द्वारु॑णं वै रा॒ष्ट्रमु॑भे ए॒व वि॒शं च॑ रा॒ष्ट्रं चा॒व गच्छ॑ति॒ यदि॑
ना॒व॒गच्छे॑दि॒मम॑ह॒मादि॒त्येभ्यो॑ भा॒गं निर्व॑पा॒म्यामुष्मा॑द॒मुष्यै॑ वि॒शोऽ॒व॒ग॒न्तो॒रिति॑ निर्व॑पे॒दादि॒त्या ए॒वैन॑म्भा॒ग॒धेय॑म्प्रे॒प्सन्तो॒ विश॑म॒व॥ ३॥

ग॒म॒य॒न्ति॒ यदि॑ ना॒व॒गच्छे॑दा॒श्व॒त्थान्म॒यू॒खान्त्स॑प्त म॒ध्यमे॑षा॒यामु॑प
ह॒न्यादि॑द॒मम॑ह॒मादि॒त्यान्ब॒ध्ना॒म्यामुष्मा॑द॒मुष्यै॑ वि॒शोऽ॒व॒ग॒न्तो॒रित्या॑दि॒त्या
ए॒वैन॑म्ब॒द्धवी॑रा॒ विश॑म॒व ग॑म॒य॒न्ति॒ यदि॑ ना॒व॒गच्छे॑दे॒तमे॒वादित्यं॑ च॒रुं
निर्व॑पे॒दि॒ध्मेऽपि॑ म॒यू॒खान्त्सं न॑ह्ये॒दन॑प॒रु॒ध्यमे॒वाव॑ गच्छ॒त्याश्व॑त्था
भव॑न्ति म॒रु॒तां वा ए॒तदो॒जो यद॑श्व॒त्थ ओज॑सै॒व वि॒शम॑व॒ गच्छ॑ति

सप्त भवन्ति सप्तगणा वै मरुतो गणश एव विशमव गच्छति॥५॥

धारयद्वतो मरुतो गच्छति विशमवैतदष्टादश च॥१॥ [१]

देवा वै मृत्योरभिभयुस्ते प्रजापतिमुपाधावन्तेभ्य
एताम्प्राजापत्याः शतकृष्णलां निरवपत्तयैवैष्वमृतमदधाद्यो
मृत्योर्बिभीयात्तस्मा एताम्प्राजापत्याः शतकृष्णलां निर्वपेत्प्रजापतिमे
स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्नायुर्दधाति सर्वमायुरेति
शतकृष्णला भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये॥६॥

प्रति तिष्ठति घृते भवत्यायुर्वै घृतममृतं हिरण्यमायुश्चैवास्मा
अमृतं च समीचीं दधाति चत्वारिचत्वारि कृष्णलान्यव
द्यति चतुरवत्तस्यास्या एकधा ब्रह्मण उप हरत्येकधैव
यजमान आयुर्दधात्यसावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः
प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्मा एतः सौर्यं चरुं निरवपन्तेनैवास्मिन्॥७॥

रुचमदधुर्यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एतः सौर्यं
चरुं निर्वपेदमुमेवादित्यः स्वेन भागधेयेनोप धावति स
एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं दधाति ब्रह्मवर्चस्यैव भवत्युभयतो रुक्मौ भवत
उभयत एवास्मिन्नुचं दधाति प्रयाजेप्रयाजे कृष्णलं जुहोति दिग्भ्य
एवास्मै ब्रह्मवर्चसमव रुद्ध आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपेत्सावित्रं
द्वादशकपालम्भूम्यै॥८॥

चरुं यः कामयेत् हिरण्यं विन्देय हिरण्यम्मोप

नमेदिति यदा॑ग्रेयो भव॑त्याग्रेयं वै हिर॑ण्यं यस्यै॒व हिर॑ण्यं तेनै॒वैन॑द्विन्दते सावि॒त्रो भ॑वति सवि॒तृप्र॑सूत ए॒वैन॑द्विन्दते भूम्यै च॒रुर्भव॑त्यस्यामे॒वैन॑द्विन्दत॒ उपै॑न॒ः हिर॑ण्यं नमति॒ वि वा ए॒ष इन्द्रि॑येण॒ वीर्ये॑ण॒र्ध्यते॒ यो हिर॑ण्यं वि॒न्दत॑ ए॒ताम्॥१॥

ए॒व निर्व॑पे॒द्धिर॑ण्यं वि॒त्त्वा नेन्द्रि॑येण॒ वीर्ये॑ण व्यृ॒ध्यत॑ ए॒तामे॒व निर्व॑पे॒द्यस्य॑ हिर॑ण्यं नश्येद्यदा॑ग्रेयो भव॑त्याग्रेयं वै हिर॑ण्यं यस्यै॒व हिर॑ण्यं तेनै॒वैन॑द्विन्दति सावि॒त्रो भ॑वति सवि॒तृप्र॑सूत ए॒वैन॑द्विन्दति भूम्यै च॒रुर्भव॑त्यस्यां वा ए॒तन्न॑श्यति॒ यन्न॑श्यत्यस्यामे॒वैन॑द्वि॒न्दतीन्द्रः॑॥१०॥

त्वष्टुः सोम॑मभीषहा॑पिब॒थ्स विष्व॒ङ्मार्च्छ॑थ्स इन्द्रि॑येण॒ सोमपी॑थेन॒ व्या॑र्ध्यत॒ स यदूर्ध्व॑मुदव॑मी॒त्ते श्या॒माका॑ अभव॒न्थ्स प्रजा॑पतिमुपा॑धाव॒त्तस्मा॑ ए॒त॑ः सोमेन्द्र॑ः श्या॒माकं॑ चरु॒न्निर॑वप॒त्तेनै॒वासि॑ सोमपी॑थम॒दधा॑द्वि वा ए॒ष इन्द्रि॑येण॒ सोमपी॑थेन॒र्ध्यते॒ यः सोम॑मि॒ति यः सोम॑वामी स्या॒त्तस्मै॑॥११॥

ए॒त॑ः सोमेन्द्र॑ः श्या॒माकं॑ च॒रुं निर्व॑पे॒थ्सोमं॑ चै॒वेन्द्रं॑ च॒ स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑ धावति॒ तावे॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒य॑ः सोमपी॑थं ध॒त्तो नेन्द्रि॑येण॒ सोमपी॑थेन व्यृ॒ध्यते॒ यथ्सौ॒म्यो भ॑वति सोमपी॑थमे॒वाव॑ रु॒न्दे यदैन्द्रो॑ भव॑तीन्द्रि॒यं वै सोम॑पी॒थ इन्द्रि॑यमे॒व सोम॑पी॒थम॑व॒ रुन्दे॑ श्या॒माको॑ भव॑त्येष॒ वाव॑ स सोमः॑॥१२॥

सा॒ख्यादे॒व सोम॑पी॒थम॑व॒ रुन्दे॒ऽग्नये॑ दा॒त्रे पु॒रोडा॑श॒म॒ष्टाक॑पालं
 निर्व॑पेदिन्द्रा॒य प्र॑दा॒त्रे पु॒रोडा॑श॒मेका॑दशकपालम् प॒शुकामो॑-
 ऽग्निरे॒वास्मै॑ प॒शून्प्र॑ज॒नय॑ति वृ॒द्धानि॒न्द्रः प्र य॑च्छति॒ दधि॑ मधुं
 घृ॒तमा॑पो धा॒ना भ॑वन्त्येतद्वै प॒शूना॑ रूपं रूपेणै॒व प॒शून॑व॒ रुन्दे॒
 प॒ञ्चगृ॑हीतम्भवति॒ पाङ्गा॒ हि प॒शवो॑ बहुरू॒पम्भव॑ति बहुरू॒पा हि
 प॒शवः॑ ॥ १३ ॥

समृ॑द्धौ प्राजाप॒त्यम्भव॑ति प्राजाप॒त्या वै प॒शवः॑
 प्र॒जाप॑तिरे॒वास्मै॑ प॒शून्प्र॑ ज॒नय॑त्या॒त्मा वै पु॒रुष॑स्य॒ मधु॑
 यन्मध्व॒ग्नौ जु॑होत्या॒त्मान॑मे॒व तद्य॑ज॒मानो॑ऽग्नौ प्र द॑धाति प॒ङ्क्तौ
 या॒ज्यानु॒वाक्ये॑ भवतः पाङ्कः पु॒रुषः॑ पाङ्काः प॒शव॑ आ॒त्मान॑मे॒व
 मृ॒त्योर्नि॒ष्क्रीय॑ प॒शून॑व॒ रुन्दे॒ ॥ १४ ॥

इन्द्रियै॑ऽस्मिन्भूम्यां ए॒तामि॒न्द्रः स्या॑त्तस्मै सोमो॑ बहुरू॒पा हि प॒शव॑ एक॑चत्वारि॑शच्च ॥ २ ॥ — [२]

दे॒वा वै स॒त्रमा॑स॒तर्द्धि॑परिमितं यश॑स्कामा॒स्तेषा॑ रूपं सोम॑ रूपं
 राजा॑नं यश॑ आर्च्छ॒त्स गि॒रिमु॑दै॒त्तम॒ग्निर॑नूदै॒त्ताव॑ग्री॒षोमौ॑
 सम॑भवता॒न्तावि॑न्द्रो य॒ज्ञवि॑भ्रष्टोऽनु॒ परै॒त्ताव॑ब्रवी॒द्याज॑य॒तम्मेति॑
 तस्मा॑ ए॒तामि॒ष्टिं नि॑र॒वप॑तामाग्नेयम॒ष्टाक॑पालमै॒न्द्रमे॑का॒दश॑कपालं
 सौ॒म्यं च॒रु॒न्तयै॒वास्मि॒न्तेजः॑ ॥ १५ ॥

इन्द्रि॒यम्ब्र॑ह्मवर्च॒सम॑धत्ता॒य्यौ य॒ज्ञवि॑भ्रष्टः स्या॑त्तस्मा॑ ए॒तामि॒ष्टिं
 निर्व॑पेदाग्नेयम॒ष्टाक॑पालमै॒न्द्रमे॑का॒दश॑कपालं सौ॒म्यं च॒रुय्य॑दाग्नेयो

भवति तेजं एवास्मिन्तेन दधाति यद्वैन्द्रो भवतीन्द्रियमेवास्मिन्तेन दधाति यत्सौम्यो ब्रह्मवर्चसं तेनाग्नेयस्य च सौम्यस्य चैन्द्रे समाश्लेषयेत्तेजश्चैवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं च समीचीं ॥१६॥

दधात्यग्नीषोमीयमेकादशकपालं निर्वपेद्यं कामो नोपनमेदाग्नेयो वै ब्राह्मणः स सोमंमिबति स्वामेव देवतां स्वेन भागधेयेनोप धावति सैवैनं कामेन समर्धयत्युपैनं कामो नमत्यग्नीषोमीयमष्टाकपालं निर्वपेद्ब्रह्मवर्चसकामो ऽग्नीषोमावेव स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं धत्तो ब्रह्मवर्चस्येव ॥१७॥

भवति यदष्टाकपालंस्तेनाग्नेयो यच्छ्रामाकस्तेन सौम्यः समृद्धौ सोमाय वाजिनं श्यामाकं चरुं निर्वपेद्यः क्लैव्याद्विभीयाद्रेतो हि वा एतस्माद्वाजिनमपक्रामत्यथैष क्लैव्याद्विभाय सोममेव वाजिनं स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्नेतो वाजिनं दधाति न क्लीबो भवति ब्राह्मणस्पृत्यमेकादशकपालं निर्वपेद्ब्रामकामः ॥१८॥

ब्रह्मणस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै सजातान्प्र यच्छति ग्राम्येव भवति गुणवती याज्यानुवाक्ये भवतः सजातैरेवैनं गुणवन्तं करोत्येतामेव निर्वपेद्यः कामयेत ब्रह्मन्विशं वि नाशयेयमिति मारुती याज्यानुवाक्ये कुर्याद्ब्रह्मन्नेव विशं वि

नाशयति॥१९॥

तेजः समीचीं ब्रह्मवर्चस्यैव ग्रामकामस्त्रिचत्वारिंशच्च॥३॥ [३]

अ॒र्य॒म्णे च॒रुं निर्व॑पे॒त्सुव॑र्गका॒मोऽसौ वा आ॑दि॒त्योऽर्य॑मा॒र्य॒मण॑मे॒व स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वैनं॑ सुव॑र्गं
लो॒कं ग॑मयत्य॒र्य॒म्णे च॒रुं निर्व॑पे॒द्यः का॒मये॑त॒ दान॑कामा मे
प्र॒जाः स्यु॑रित्य॒सौ वा आ॑दि॒त्योऽर्य॑मा यः खलु॒ वै ददा॑ति
सोऽर्य॑मा॒र्य॒मण॑मे॒व स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒व॥२०॥

अ॒स्मै दान॑कामाः प्र॒जाः क॑रोति॒ दान॑कामा अ॒स्मै प्र॒जा
भ॑वन्त्य॒र्य॒म्णे च॒रुं निर्व॑पे॒द्यः का॒मये॑त स्व॒स्ति ज॒नता॑मि॒यामि॒त्यसौ
वा आ॑दि॒त्योऽर्य॑मा॒र्य॒मण॑मे॒व स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वैनं॑
तद्ग॑मयति॒ यत्र॑ जि॒गमि॑षतीन्द्रो॒ वै दे॒वाना॑मा॒नुजा॑व॒र आ॑सी॒त्स
प्र॒जाप॑ति॒मुपा॑धाव॒त्तस्मा॑ ए॒तमै॒न्द्रमा॑नुषू॒कमे॑का॒दश॑कपालं॒ निः॥२१॥

अ॒व॒प॒त्तेनै॒वैन॒मग्रं॑ दे॒वता॑ना॒म्पर्य॑णयद्बुध्र॒वती॑ अ॒ग्र॒वती॑
याज्या॑नुवा॒क्ये अ॑करोद्बुध्रादे॒वैन॒मग्र॑म्पर्य॑णय॒द्यो रा॑ज॒न्य आ॑नुजाव॒रः
स्या॑त्तस्मा॑ ए॒तमै॒न्द्रमा॑नुषू॒कमे॑का॒दश॑कपालं॒ निर्व॑पे॒दिन्द्र॑मे॒व स्वेन॑
भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वैन॒मग्रं॑ स॒माना॑ना॒म्परि॑ णयति बुध्र॒वती॑
अ॒ग्र॒वती॑ याज्या॑नुवा॒क्ये भ॑वतो बुध्रादे॒वैन॒मग्र॑म्॥२२॥

परि॑ णयत्यानुषू॒को भ॑वत्येषा ह्ये॒तस्य॑ दे॒वता॒ य आ॑नुजाव॒रः

समृद्धौ यो ब्राह्मण आनुजावरः स्यात्तस्मा एतम्बार्हस्पत्यमानुषूकं
 चरुं निर्वपेद्बृहस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनमग्रः
 समानानाम्परि णयति बुध्रवती अग्रवती याज्यानुवाक्ये भवतो
 बुध्रादेवैनमग्रम्परि णयत्यानुषूको भवत्येषा ह्येतस्य देवता य
 आनुजावरः समृद्धौ ॥ २३ ॥

एव निरग्रमेतस्य चत्वारि च ॥ ४ ॥ [४]

प्रजापतेस्त्रयस्त्रिंशद्गृहितरं आसन्ताः सोमाय राज्ञे-
 ऽददात्तासाः रोहिणीमुपेत्ता ईर्ष्यन्तीः पुनरगच्छन्ता अन्वैत्ताः
 पुनरयाचत ता अस्मै न पुनरददात्सोऽब्रवीदृतममीष्व यथा
 समावच्छ उषैष्याम्यथ ते पुनर्दास्यामीति स ऋतमामीत्ता अस्मै
 पुनरददात्तासाः रोहिणीमेवोप ॥ २४ ॥

एतं यख्म आर्च्छद्राजानं यख्म आरदिति तद्राजयख्मस्य
 जन्म यत्पापीयानभवत्तत्पापयख्मस्य यज्ञायाभ्योऽविन्दत्तज्ञायेन्यस्य
 य एवमेतेषां यख्माणां जन्म वेद नैनमेते यख्मा विन्दन्ति स
 एता एव नमस्यन्नुपाधावत्ता अब्रुवन्वरं वृणामहे समावच्छ एव न
 उपाय इति तस्मा एतम् ॥ २५ ॥

आदित्यं चरुं निरवपन्तेनैवेनम्पापाथ्सामादमुश्चन् यः
 पापयख्मगृहीतः स्यात्तस्मा एतमादित्यं चरुं निर्वपेदादित्यानेव
 स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवैनं पापाथ्सामान्मुश्चन्त्यमावास्यायां

निर्वपेदमुमेवैनमाप्यायमानमन्वा प्याययति नवोनवो भवति
जायमान इति पुरोनुवाक्या भवत्यायुरेवास्मिन्तया दधाति
यमादित्या अ॥ शुमाप्याययन्तीति याज्यैवैनमेतया प्याययति ॥ २६ ॥

एवोपैतमस्मिन्नयोदश च ॥ ५ ॥ [५]

प्रजापतिर्देवेभ्योऽन्नाद्यं व्यादिशत्सोऽब्रवीद्यदिमाल्लोकानभ्यतिरिच-
तन्ममांसदिति तदिमाल्लोकानभ्यत्यरिच्यतेन्द्र॥ राजानमिन्द्रमधिराजं
स्वराजानन्ततो वै स इमाल्लोका॥ स्नेधादुहत्तत्रिधातोस्त्रिधातुत्वय्यं
कामयेतान्नादः स्यादिति तस्मा एतं त्रिधातुं निर्वपेदिन्द्राय राज्ञे
पुरोडाशम् ॥ २७ ॥

एकादशकपालमिन्द्रायाधिराजायेन्द्राय स्वराज्ञेऽयं वा इन्द्रो
राजायमिन्द्रोऽधिराजोऽसाविन्द्रः स्वराडिमानेव लोकान्त्वेन
भागधेयेनोप धावति त एवास्मा अन्नम्प्र यच्छन्त्यन्नाद एव भवति
यथा वत्सेन प्रत्तां गां दुह एवमेवेमाल्लोकान्प्रत्तान्काममन्नाद्यं
दुह उत्तानेषु कपालेष्वधि श्रयत्ययातयामत्वाय त्रयः पुरोडाशा
भवन्ति त्रय इमे लोका एषाल्लोकानामास्या उत्तरउत्तरो
ज्यायाभवत्येवमिव हीमे लोकाः समृद्धौ सर्वेषामभिगमयन्नव
द्यत्यच्छम्बद्वारव्यत्यासमन्वाहानिर्दाहाय ॥ २८ ॥

पुरोडाशत्रयप्यङ्घ्रि॥ शतिश्च ॥ ६ ॥ [६]

देवासुराः संयत्ता आसन्तान्देवानसुरा अजयन्ते

दे॒वाः प॑राजि॒ग्या॒ना अ॒सुरा॑णां वै॒श्यमु॑पा॒यन्ते॒भ्य इन्द्रि॑यं
 वी॒र्य॑मपा॒क्राम॑त्तदिन्द्रो॑ऽचा॒यत्तद॑न्वपा॒क्राम॑त्तद॒व॒रुधं॑ नाश॑क्रो॒त्तद॑स्माद॒भ्य
 ऽच॑रत्स प्र॒जाप॑तिमु॒पाधा॑वत्तमे॒तया॒ सर्व॑पृ॒ष्ठया॒ऽयाज॑यत्तयै॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यं
 वी॒र्य॑मदधा॒द्य इन्द्रि॑यका॒मः॥२९॥

वी॒र्य॑का॒मः स्या॑त्तमे॒तया॒ सर्व॑पृ॒ष्ठया॒ याज॑येदे॒ता ए॒व दे॒वताः॒
 स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ ता ए॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यं वी॒र्यं॑ दधति॒
 यदिन्द्रा॑य रा॒थ॒तरा॑य नि॒र्वप॑ति॒ यदे॒वाग्ने॑स्तेज॒स्तदे॒वाव॑ रु॒न्ध्रे
 यदिन्द्रा॑य बा॒र्ह॒ताय॑ यदे॒वेन्द्र॑स्य तेज॒स्तदे॒वाव॑ रु॒न्ध्रे यदिन्द्रा॑य
 वैरू॒पाय॑ यदे॒व स॑वि॒तुस्तेज॒स्तत्॥३०॥

ए॒वाव॑ रु॒न्ध्रे यदिन्द्रा॑य वैरा॒जाय॑ यदे॒व धा॒तुस्तेज॒स्तदे॒वाव॑ रु॒न्ध्रे
 यदिन्द्रा॑य शा॒क॒राय॑ यदे॒व म॒रुतां॑ तेज॒स्तदे॒वाव॑ रु॒न्ध्रे यदिन्द्रा॑य
 रै॒व॒ताय॑ यदे॒व बृ॒ह॒स्प॒तेस्तेज॒स्तदे॒वाव॑ रु॒न्ध्रे ए॒ताव॑न्ति॒ वै तेजा॑ऽसि॒
 ता॒न्ये॒वाव॑ रु॒न्ध्रे उ॒त्ता॒नेषु॑ क॒पाले॑ष्वधि॒ श्रय॑त्य॒या॒तया॑म॒त्वाय॑
 द्वा॒द॒श॒क॒पालः॑ पु॒रोडा॑शः॥३१॥

भ॒वति॒ वैश्व॑दे॒व॒त्वाय॑ स॒म॒न्त॒म्पर्य॑व॒द्यति॒ स॒म॒न्त॒मेवेन्द्रि॑यं वी॒र्यं॑
 यज॑माने दधाति॒ व्य॒त्यास॑म॒न्वा॒हानि॑र्दाहा॒याश्वं॑ ऋष॒भो वृ॒ष्णिर्ब॑स्तः
 सा द॒खि॒षाणा॑ वृष॒त्वायै॑तयै॒व य॑जेताभि॒शस्य॑मान ए॒ताश्चे॒द्वा अ॑स्य
 दे॒वता॒ अन्न॑म॒दन्त्य॑दन्त्यु॒वेवा॑स्य॒ मनु॑ष्याः॥३२॥

रज॑नो वै कौ॒णेयः क॑तुजि॒तं जा॑नकिं च॒खुर्व॑न्य॒मया॑त्तस्मा॑
 ए॒तामिष्टिं॑ नि॒रव॑पद॒ग्रये॑ भ्राज॑स्वते पु॒रोडा॑शम॒ष्टाक॑पाल॒ः सौ॒र्यं
 च॒रुम॑ग्र॒ये भ्राज॑स्वते पु॒रोडा॑शम॒ष्टाक॑पाल॒न्तयै॑वास्मि॒श्चखु॑रदधा॒द्यश्चखु॑
 स्या॑त्तस्मा॑ ए॒तामिष्टिं॑ नि॒र्वपे॑द॒ग्रये॑ भ्राज॑स्वते पु॒रोडा॑शम॒ष्टाक॑पाल॒ः
 सौ॒र्यं च॒रुम॑ग्र॒ये भ्राज॑स्वते पु॒रोडा॑शम॒ष्टाक॑पालम॒ग्नेर्वै च॒खुषा॑
 म॒नुष्या॑ वि॥ ३३॥

प॒श्यन्ति॑ सू॒र्यस्य॑ दे॒वा अ॒ग्निं चै॒व सू॒र्यं च॒ स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑
 धा॒वति॑ तावे॒वास्मि॒श्चखु॑र्ध॒त्तश्चखु॑ष्माने॒व भ॑वति॒ यदा॑ग्ने॒यौ
 भ॑व॒तश्चखु॑षी ए॒वास्मि॒न्तत्प्र॑ति॒ दधा॑ति॒ यथ॑सौ॒र्यो ना॑सि॒कां
 तेना॒भितः॑ सौ॒र्यमा॑ग्ने॒यौ भ॑व॒तस्तस्मा॑द॒भितो॑ ना॒सि॒कां च॒खुषी॑
 तस्मा॒न्नासि॑कया॒ चखु॑षी॒ विधृ॑ते स॒मानि॑ या॒ज्यानु॑वा॒क्ये भ॑वतः
 स॒मानः॑ हि च॒खुः स॒मृद्ध्या॑ उ॒दु त्यं जा॑तवै॒दसः॑ स॒प्त त्वा॑ ह॒रितो॑
 रथे॑ चि॒त्रं दे॒वाना॑मु॒दगा॑दनी॒कमि॑ति॒ पिण्डा॑न्प्र य॒च्छति॑ च॒खुरे॑वास्मै॒
 प्र य॑च्छति॒ यदे॒व तस्य॑ तत्॥ ३४॥

वि ह्य॑ष्टाविंशतिश्च॥ ८॥

[८]

ध्रु॒वोऽसि॑ ध्रु॒वोऽहः॑ संजा॒तेषु॑ भूया॒सं धी॒रश्चे॑त्ता॒ वसु॑वि॒द्भुवो॑-
 ऽसि॑ ध्रु॒वोऽहः॑ संजा॒तेषु॑ भूया॒समु॒ग्रश्चे॑त्ता॒ वसु॑वि॒द्भुवो॑ऽसि॑ ध्रु॒वो-
 ऽहः॑ संजा॒तेषु॑ भूया॒सम॒भिभू॑श्चे॒ता वसु॑वि॒दाम॑न॒मस्या॑म॒नस्य॑ दे॒वा
 ये संजा॒ताः कु॑मा॒राः स॒मन॑स॒स्तान॒हं का॑मये हृ॒दा ते मां का॑मयन्ताः
 हृ॒दा ता॒न्म आ॑म॒नसः॑ कृ॒धि स्वा॑हा॒मन॑मसि॥ ३५॥

आमनस्य देवा याः स्त्रियः समनसस्ता अहं कामये हृदा ता
 मां कामयन्ताः हृदा ता म आमनसः कृधि स्वाहा वैश्वदेवीः
 साङ्ग्रहणीं निर्वपेद्दामकामो वैश्वदेवा वै संजाता विश्वानेव
 देवान्स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै सजातान्प्र यच्छन्ति
 ग्राम्येव भवति साङ्ग्रहणी भवति मनोग्रहणं वै संग्रहणम्मन एव
 संजातानाम्॥३६॥

गृह्णाति ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहः संजातेषु भूयासमिति परिधीन्परि
 दधात्याशिषमेवैतामा शास्तेऽथो एतदेव सर्वं सजातेष्वधि भवति
 यस्यैवं विदुष एते परिधयः परिधीयन्त आमनमस्यामनस्य देवा
 इति तिस्र आहुतीर्जुहोत्येतावन्तो वै संजाता ये महान्तो ये ख्युल्लका
 याः स्त्रियस्तानेवाव रुद्धे त एनमवरुद्धा उप तिष्ठन्ते॥३७॥

स्वाहामनमसि सजातानां रुद्धे पञ्च च॥१॥ [९]

यन्नवमैत्तन्नवनीतमभवद्यदसर्पत्तत्सर्पिरेभवद्यदध्रियत
 तद्धृतमभवदश्विनोः प्राणोऽसि तस्य ते दत्तां ययोः प्राणो-
 ऽसि स्वाहेन्द्रस्य प्राणोऽसि तस्य ते ददातु यस्य प्राणोऽसि
 स्वाहा मित्रावरुणयोः प्राणोऽसि तस्य ते दत्तां ययोः प्राणोऽसि
 स्वाहा विश्वेषां देवानां प्राणोऽसि॥३८॥

तस्य ते ददतु येषां प्राणोऽसि स्वाहा घृतस्य धाराममृतस्य
 पन्थामिन्द्रेण दत्ताम्प्रयताम्मरुद्धिः। तत्त्वा विष्णुः पर्यपश्यत्तत्त्वेडा

गव्यैरयत्। पावमानेन त्वा स्तोमेन गायत्रस्य वर्तन्योपाः शोर्वीर्येण
देवस्त्वा सवितोऽभ्युजतु जीवातवे जीवनस्यायै बृहद्रथन्तरयोऽस्त्वा
स्तोमेन त्रिष्टुभो वर्तन्या शुक्रस्य वीर्येण देवस्त्वा सवितोत्॥३९॥

सृजतु जीवातवे जीवनस्याया अग्नेस्त्वा मात्रया जगत्यै
वर्तन्याग्रयणस्य वीर्येण देवस्त्वा सवितोऽभ्युजतु जीवातवे
जीवनस्याया इममग्र आयुषे वर्चसे कृधि प्रियः रेतो वरुण सोम
राजन्। मातेवास्मा अदिते शर्म यच्छ विश्वे देवा जरदष्टिर्यथासत्।
अग्निरायुष्मान्त्स वनस्पतिभिरायुष्मान्तेन त्वायुषायुष्मन्तं
करोमि सोम आयुष्मान्त्स ओषधीभिर्यज्ञ आयुष्मान्त्स
दखिणाभिर्ब्रह्मायुष्मन्तद्वाह्मणैरायुष्मद्देवा आयुष्मन्तस्तेऽमृतेन
पितर आयुष्मन्तस्ते स्वधयायुष्मन्तस्तेन त्वायुषायुष्मन्तं
करोमि॥४०॥

विश्वेषां देवानां प्राणोऽसि त्रिष्टुभो वर्तन्या शुक्रस्य वीर्येण देवस्त्वा सवितोत्सोम

आयुष्मान्यञ्चविः शतिश्च॥१०॥

[१०]

अग्निं वा एतस्य शरीरं गच्छति सोमः रसो वरुण
एनं वरुणपाशेन गृह्णाति सरस्वतीं वागग्राविष्णू आत्मा
यस्य ज्योगामयति यो ज्योगामयावी स्याद्यो वा कामयेत
सर्वमायुरिरियामिति तस्मा एतामिष्टिं निर्वपेदाग्नेयमष्टाकपालः
सौम्यं चरुं वारुणं दशकपालः सारस्वतं चरुमाग्रावैष्णवमेकादशकप

शरीरं निष्क्रीणाति सोमाद्रसम् ॥ ४१ ॥

वारुणेनैवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति सारस्वतेन वाचं दधात्यग्निः
सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञो देवताभिश्चैवैनं यज्ञेन च भिषज्यत्युत
यदीतासुर्भवति जीवत्येव यन्नवमैत्तन्नवनीतमभवदित्याज्यमवैख्यते
रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टेऽश्विनोः प्राणोऽसीत्याहाश्विनौ वै
देवानाम् ॥ ४२ ॥

भिषजौ ताभ्यामेवास्मै भेषजं करोतीन्द्रस्य प्राणो-
ऽसीत्याहेन्द्रियमेवास्मिन्नेतेन दधाति मित्रावरुणयोः प्राणोऽसीत्याह
प्राणापानावेवास्मिन्नेतेन दधाति विश्वेषां देवानां प्राणोऽसीत्याह
वीर्यमेवास्मिन्नेतेन दधाति घृतस्य धाराममृतस्य पन्थामित्याह
यथायजुरेवैतत्पावमानेन त्वा स्तोमेनेति ॥ ४३ ॥

आह प्राणमेवास्मिन्नेतेन दधाति बृहद्रथन्तरयोस्त्वा
स्तोमेनेत्याहौज एवास्मिन्नेतेन दधात्यग्नेस्त्वा मात्रयेत्याहात्मानमेवास्मि
दधात्यृत्विजः पर्याहुर्यावन्त एवर्त्विजस्त एनम्भिषज्यन्ति ब्रह्मणो
हस्तमन्वारभ्य पर्याहुरेकधैव यजमान आयुर्दधति यदेव तस्य
तद्धिरण्यात् ॥ ४४ ॥

घृतं निष्पिबत्यायुर्वै घृतममृतं हिरण्यममृतादेवायुर्निष्पिबति
शतमानम्भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति
तिष्ठत्यथो खलु यावतीः समा एष्यन्मन्येत तावन्मानं

स्याथ्समृद्ध्या इममग्र आयुषे वर्चसे कृधीत्याहायुरेवास्मिन्वर्चो
 दधाति विश्वे देवा जरदष्टिर्यथासदित्याह जरदष्टिमेवैनं
 करोत्यग्निरायुष्मानिति हस्तं गृह्णात्येते वै देवा आयुष्मन्तस्त
 एवास्मिन्नायुर्दधति सर्वमायुरेति॥४५॥

रसन्देवानां९ स्तोमेनेति हिरण्यदसदिति द्वाविंशतिश्च॥११॥ [११]

प्रजापतिर्वरुणायाश्वमनयत्स स्वां देवतामार्च्छत्स पर्यदीर्यत्
 स एतं वारुणं चतुष्कपालमपश्यत्तं निरवपत्ततो वै स
 वरुणपाशादमुच्यत् वरुणो वा एतं गृह्णाति योऽश्वम्प्रतिगृह्णाति
 यावतोऽश्वान्प्रतिगृह्णीयात्तावतो वारुणाश्चतुष्कपालान्निर्वपेद्वरुणमेव
 स्वेनं भागधेयेनोप धावति स एवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति॥४६॥

चतुष्कपाला भवन्ति चतुष्पाद्व्यश्वः समृद्ध्या एकमतिरिक्तं
 निर्वपेद्यमेव प्रतिग्राही भवति यं वा नाध्येति तस्मादेव
 वरुणपाशान्मुच्यते यद्यपरम्प्रतिग्राही स्यात्सौर्यमेककपालमनु
 निर्वपेदमुमेवादित्यमुच्चारं कुरुतेऽपोऽवभृथमवैत्यप्सु वै
 वरुणः साख्यादेव वरुणमव यजतेऽपोनृप्रीयं चरुम्पुनरेत्य
 निर्वपेदप्सुयोनिर्वा अश्वः स्वामेवैनं योनिं गमयति स एनं९ शान्त
 उप तिष्ठते॥४७॥

मुञ्चति चरुं९ सप्तदश च॥१२॥ [१२]

या वामिन्द्रावरुणा यतुव्या तनूस्तयेमम॥हंसो मुञ्चतुव्याँ
 वामिन्द्रावरुणा सहस्र्या ररख्स्र्या तेजस्र्या तनूस्तयेमम॥हंसो
 मुञ्चतुव्याँ वामिन्द्रावरुणावग्नौ सामस्तं वामेतेनाव यज् यो
 वामिन्द्रावरुणा द्विपाथ्सु पशुषु चतुष्पाथ्सु गोष्ठे गृहेष्वप्स्वोषधीषु
 वनस्पतिषु सामस्तं वामेतेनाव यज् इन्द्रो वा एतस्य॥४८॥

इन्द्रियेणापं क्रामति वरुण एनं वरुणपाशेनं गृह्णाति
 यः पाप्मनां गृहीतो भवति यः पाप्मनां गृहीतः स्यात्तस्मा
 एतामैन्द्रावरुणीम्पयस्यां निर्वपेदिन्द्र एवास्मिन्निन्द्रियं दधाति
 वरुण एनं वरुणपाशान्मुञ्चति पयस्यां भवति पयो हि वा
 एतस्मादपक्रामत्यथैष पाप्मनां गृहीतो यत्पयस्यां भवति पयं
 एवास्मिन्तया दधाति पयस्यायाम्॥४९॥

पुरोडाशमव दधात्यात्मन्वन्तमेवैनं करोत्यथो आयतनवन्तमेव
 चतुर्धा व्यूहति दिख्वेव प्रति तिष्ठति पुनः समूहति दिग्भ्य एवास्मै
 भेषजं करोति समूह्याव द्यति यथाविद्धं निष्कृन्तति तादृगेव तद्यो
 वामिन्द्रावरुणावग्नौ सामस्तं वामेतेनाव यज् इत्याह दुरिष्ट्या
 एवैनम्पाति यो वामिन्द्रावरुणा द्विपाथ्सु पशुषु सामस्तं वामेतेनाव
 यज् इत्याहैतावतीर्वा आप ओषधयो वनस्पतयः प्रजाः पशवं
 उपजीवनीयास्ता एवास्मै वरुणपाशान्मुञ्चति॥५०॥

स प्रलवन्नि काव्येन्द्रं वो विश्वतस्परीन्द्रं नरः। त्वं नः सोम
विश्वतो रख्या राजन्नघायतः। न रिष्येत्त्वावतः सखा। या ते धामानि
दिवि या पृथिव्याय्यां पर्वतेष्वोषधीष्वप्सु। तेभिर्नो विश्वैः सुमना
अहेङ्नाजन्त्सोमं प्रति हव्या गृभाय। अग्नीषोमा सर्वेदसा सहृती
वनतं गिरः। सं देवत्रा बभूवथुः। युवम्॥५१॥

एतानि दिवि रोचनान्यग्निश्च सोमं सक्रतू अधत्तम्।
युव५ सिन्धू५ रभिशस्तेरवद्यादग्नीषोमावमुञ्चतं गृभीतान्।
अग्नीषोमाविम५ सु मे शृणुतं वृषणा हवम्। प्रति सूक्तानि
हर्यतम्भवंतं दाशुषे मयः। आन्यं दिवो मातरिश्वा जभारामश्नादन्यम्परि
श्येनो अद्रैः। अग्नीषोमा ब्रह्मणा वावृधानोरुं यज्ञाय चक्रथुरु
लोकम्। अग्नीषोमा हविषः प्रस्थितस्य वीतम्॥५२॥

हर्यतं वृषणा जुषेथाम्। सुशर्माणा स्ववसा हि भूतमथा
धत्तं यजमानाय शं योः। आ प्यायस्व सं ते। गुणानां
त्वा गुणपति५ हवामहे कविं कवीनामुपमश्रवस्तमम्।
ज्येष्ठराजम्ब्रह्मणाम्ब्रह्मणस्पत आ नः शृण्वन्नृतिभिः सीद
सादनम्। स इज्जनेन स विशा स जन्मना स पुत्रैर्वाजम्भरते धना
नृभिः। देवानां यः पितरमाविवांसति॥५३॥

श्रद्धामना हविषा ब्रह्मणस्पतिम्। स सुष्टुभा स ऋक्ता
गुणेन वल५ रुरोज फलिग५ रवेण। बृहस्पतिरुस्रिया हव्यसूदः

कनि॒क्रद॒द्वाव॑शती॒रुदा॑जत्। मरु॑तो॒ यद्ध॑ वो दि॒वो या वः॑ शर्म।
 अ॒र्य॒मा या॑ति वृष॒भस्तु॑विष्म॒न्दा॒ता वसू॑नाम्पुरु॒हूतो अ॑र॒हन्।
 स॒हस्रा॑ख्यो गो॒त्रभि॑द्वज्र॒बाहुर॑स्मासु॒ देवो॑ द्रवि॑णं दधातु। ये
 तै॒र्यम॑न्ब॒हवो॑ दे॒व्यानाः॒ पन्था॑नः॥५४॥

रा॒ज॒न्दि॒व आ॒चर॑न्ति। तेभि॑र्नो दे॒व महि॑ शर्म॒ यच्छु॑ शं न
 ए॒धि द्वि॑पदे॒ शं चतु॑ष्पदे। बु॒ध्राद॑ग्र॒मङ्गि॑रोभिर्गृ॒णानो॑ वि पर्व॑तस्य
 दृ॒हि॒तान्यै॑रत्। रु॒जद्रो॑धा॒सि कृ॒त्रिमा॑ण्येषा॒ सोम॑स्य॒ ता म॑द
 इन्द्र॑श्चकार। बु॒ध्राद॑ग्रेण॒ वि मि॑माय॒ मानै॑र्वज्रेण॒ खान्य॑तृण॒न्नदी॑नाम्।
 वृ॒थासृ॑जत्प॒थिभि॑र्दी॒र्घया॑थैः सोम॑स्य॒ ता म॑द इन्द्र॑श्चकार॥५॥

प्र यो ज॒ज्ञे वि॒द्वा॒ अस्य॑ ब॒न्धुं वि॒श्वानि॑ दे॒वो जनि॑मा
 वि॒वक्ति॑। ब्र॒ह्म ब्र॒ह्मण॑ उ॒ज्जभा॑र॒ मध्या॑न्नी॒चादु॒च्चा स्व॑धया॒भि प्र
 तं॒स्थौ। म॒हान्म॒ही अ॑स्तभाय॒द्वि जा॑तो द्या॒ सद्म॑ पार्थि॒वं च॒ रजः॑।
 स बु॒ध्रादा॑ष्ट ज॒नुषा॑भ्यग्र॒म्बृह॑स्पति॒र्दे॒वता॒ यस्य॑ स॒म्राट्। बु॒ध्राद्यो
 अ॒ग्रम॑भ्य॒त्यो॒जसा॑ बृह॒स्पति॑मा वि॒वास॑न्ति दे॒वाः। भि॒नद्व॑लं वि
 पु॒रो द॑र्दरीति॒ कनि॑क्रद॒ध्सु॑व॒रपो॒ जिगा॑य॥५६॥

यु॒ववी॑तमा॒ विवा॑सति॒ पन्था॑नो दी॒र्घया॑थैः सोम॑स्य॒ ता म॑द इन्द्र॑श्चकार दे॒वा न॑वं च॥१४॥ [१४]

दे॒वा म॑नु॒ष्या दे॒वासुरा॑ अ॒ब्रुव॑न्दे॒वासुरा॑स्तेषा॒ङ्गाय॑त्री प्र॒जाप॑न्ति॒स्ता यत्रा॑ग्ने गोभि॑श्चित्रा॒ मारु॑त॒न्देवा॑
 वस॒व्या अ॒ग्ने मारु॑तमिति॒ देवा॑ वस॒व्या दे॒वाश्शर्म॑ण्यास्त्व॒ष्टा ह॑तपु॒त्रो दे॒वा वै रा॑ज॒न्यान्नि॒वो॒नव॑श्चतु॒र्दश॥१४॥ दे॒वा
 म॑नु॒ष्याः प्र॒जाम्प॑शू॒न्देवा॑ वस॒व्याः परि॑द॒ध्यादि॑दम॒स्य॒ष्टाच॑त्वारि॒ंशत्॥४८॥ दे॒वा म॑नु॒ष्या मा॑दयध्वम्॥ [१५]

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

देवा मनुष्याः पितरस्तेऽन्यत आसन्नसुरा रख्याऽसि
पिशाचास्तेऽन्यतस्तेषां देवानां मुत यदल्पं लोहितमकुर्वन्तद्रख्याऽसि
रात्रीभिरसुभ्रन्तान्सुब्धान्मृतानभि व्यौच्छुते देवा अविदुर्यो वै
नोऽयमिप्रियते रख्याऽसि वा इमं घ्नन्तीति ते रख्याऽस्युपांमन्नयन्त
तान्यब्रुवन्वरं वृणामहे यत्॥१॥

असुराञ्जयां तन्नः सहासदिति ततो वै देवा असुरानजयन्ते-
ऽसुराञ्जित्वा रख्याऽस्युपांनुदन्त तानि रख्याऽस्यनृतमकर्तेति
समन्तं देवान्पर्यविशन्ते देवा अग्रावनाथन्त तैऽग्नये प्रवते
पुरोडाशमष्टाकपालं निरवपन्नग्नये विबाधवतेऽग्नये प्रतीकवते
यदग्नये प्रवते निरवपन् यान्येव पुरस्ताद्रख्याऽसि॥२॥

आसन्तानि तेन प्राणुदन्त यदग्नये विबाधवते यान्येवाभितो
रख्याऽस्यासन्तानि तेन व्यबाधन्त यदग्नये प्रतीकवते यान्येव
पश्चाद्रख्याऽस्यासन्तानि तेनापांनुदन्त ततो देवा अभवन्परासुरा
यो भ्रातृव्यवान्स्यात्स स्पर्धमान एतयेष्ट्या यजेताग्नये प्रवते
पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदग्नये विबाधवते॥३॥

अग्नये प्रतीकवते यदग्नये प्रवते निर्वपति य एवास्माच्छ्रेयान्भ्रातृव्य-
तेन प्र णुदते यदग्नये विबाधवते य एवैनैन सहङ्गं तेन वि

बाधते॒ यद॒ग्नये॒ प्रती॑कवते॒ य ए॒वास्मा॒त्पापी॑यान्तं तेनापं॑ नुदते॒ प्र
श्रेया॑ः॒स॒म्भ्रातृ॑व्यं नुदते॒ऽति॑ स॒दृशं॑ क्रामति॒ नैन॒म्पापी॑यानाप्रोति॒ य
ए॒वं वि॒द्वाने॒तये॒ष्ट्या॒ यज॑ते॥४॥

वृणा॒महै॒ यत्पु॒रस्ता॒द्र॒ख्या॑सि॒ वपे॒द॒ग्नये॑ वि॒बा॒ध॒वत॑ ए॒वश्च॒त्वारि॑ च॥१॥ [१]

दे॒वा॒सुराः॑ संय॑त्ता आस॒न्ते दे॒वा अ॑ब्रुवन् यो नो॑
वी॒र्या॑वत्तम॒स्तम॑नु॒ स॒मा॒र॑भा॒महा॒ इति॒ त इन्द्र॑मब्रुवन्त्वं वै
नो॑ वी॒र्या॑वत्तमो॒ऽसि॒ त्वाम॑नु॒ स॒मा॒र॑भा॒महा॒ इति॒ सो॑ऽब्रवीत्तिस्रो मं
इ॒मास्त॑नुवो॒ वी॒र्या॑वती॒स्ताः प्री॑णी॒ताथा॑सु॒रान॑भि भविष्य॒थेति॒ ता वै
ब्रू॒हीत्य॑ब्रुवन्नि॒यम॑ः॒ हो॒मु॒गि॒यं वि॑मृ॒धेय॑मिन्द्रि॒याव॑ती॥५॥

इत्य॑ब्रवीत्त इन्द्रा॒याः॒ हो॒मु॒चे॑ पुरो॒डाश॑मेका॒दश॑कपालं
नि॒र॒व॒प॒न्निन्द्रा॑य वैमृ॒धायेन्द्रा॑येन्द्रि॒याव॑ते॒ यदिन्द्रा॑याः॒ हो॒मु॒चे॑
नि॒र॒व॒प॒न्न॑ः॒ हंस॑ ए॒व तेना॑मुच्यन्त॒ यदिन्द्रा॑य वैमृ॒धाय॑ मृ॒ध
ए॒व तेना॑पा॒घ्नत॒ यदिन्द्रा॑येन्द्रि॒याव॑त इन्द्रि॒यमे॒व तेना॑त्मन्न॒दध॑त॒
त्रय॑स्त्रि॒ः श॒त्क॒पा॒ल॒म्पु॒रो॒डाशं॑ नि॒र॒व॒प॒न्नय॑स्त्रि॒ः श॒द्वे दे॒वता॑स्ता इन्द्र
आ॒त्म॒न्न॑नु॒ स॒मा॒र॑म्भयत॒ भूत्यै॑॥६॥

तां वा॒व दे॒वा वि॒जि॑तिमुत्त॒माम॑सुरै॒र्व्यज॑यन्त॒ यो
भ्रातृ॑व्यवा॒न्त्स्या॒त्स स्पर्ध॑मान ए॒तये॒ष्ट्या॑ यजे॒तेन्द्रा॑याः॒ हो॒मु॒चे॑
पुरो॒डाश॑मेका॒दश॑कपालं नि॒र॒व॒पे॒दिन्द्रा॑य वैमृ॒धायेन्द्रा॑येन्द्रि॒याव॑ते॒
ऽहं॑सा॒ वा ए॒ष गृ॑हीतो यस्मा॒च्छ्रे॒या॒न्भ्रातृ॑व्यो॒ यदिन्द्रा॑याः॒ हो॒मु॒चे॑

निर्वपत्य॑ हंस एव तेन॑ मुच्यते मृधा वा एषो॑ऽभिषण्णो
यस्मा॑त्समा॒नेष्वन्यः श्रेया॑नुत॥७॥

अभ्रा॑तृव्यो यदिन्द्रा॑य वैमृ॒धाय॑ मृधं एव तेनाप॑ हते
यदिन्द्रा॑येन्द्रि॒याव॑न्त इन्द्रि॒यमे॒व तेना॒त्मन्ध॑त्ते त्रय॑स्त्रि॒श॒त्कपाल॑म्पुरो॒डा
निर्व॑पति त्रय॑स्त्रि॒श॒द्वे दे॒वता॒स्ता ए॒व यज॑मान आ॒त्मन्न॑नु
स॒मार॑म्भयते भूत्यै सा वा ए॒षा विजि॑तिर्नामेष्टि॒र्य ए॒वं
वि॒द्वाने॒तये॒ष्ट्या यज॑न्त उत्त॒मामे॒व विजि॑ति॒म्भ्रातृ॑व्येण॒ वि ज॑यते॥८॥

इन्द्रियाव॑न्ती भूत्या॑ उत्तैका॒न्नप॑ञ्चाशच्च॥२॥ [२]

दे॒वा॒सुराः संय॑त्ता आस॒न्तेषां॑ गाय॒त्र्योजो॑ बल॑मिन्द्रि॒यं
वीर्य॑म्प्र॒जाम्प॒शून्संगृ॒ह्यादा॒याप॑क्रम्यातिष्ठत्ते॑ऽमन्यन्त यतरान् वा
इ॒यमु॑पाव॒थ्स्य॑ति त इ॒दम्भ॑विष्यन्तीति॒ तां व्य॑ह्वयन्त विश्व॑कर्म॒न्निति॑
दे॒वा दा॑भीत्यसुराः सा नान्य॑तरा॒श्च नो॑पाव॑र्तत ते दे॒वा
ए॒तद्य॑जु॒रप॑श्य॒न्नोजो॑ऽसि स॒हो॑ऽसि बल॑मसि॥९॥

भ्राजो॑ऽसि दे॒वानां॑ धाम॒ नामा॑सि विश्व॑मसि वि॒श्वायुः
सर्व॑मसि स॒र्वायु॑रभिभूरिति॒ वाव दे॒वा असु॑राणा॒मोजो॑
बल॑मिन्द्रि॒यं वीर्य॑म्प्र॒जाम्प॒शून्वृ॑ञ्जत॒ यद्वा॒यत्र्य॑प॒क्रम्या॑तिष्ठत्तस्मा॑दे॒तां
गा॒यत्री॑तीष्टि॒माहुः स॒व्व॑त्स॒रो वै गा॑यत्री स॒वत्स॑रो वै
तद॑प॒क्रम्या॑तिष्ठद्यदे॒तया॑ दे॒वा असु॑राणा॒मोजो॑ बल॑मिन्द्रि॒यं
वीर्य॑म्॥१०॥

प्रजाम्पशूनवृञ्जत तस्मादेताः संवर्ग इतीष्टिमाहुर्यो
 भ्रातृव्यवान्थस्याथ्स स्पर्धमान एतयेष्ट्या यजेताग्रये संवर्गाय
 पुरोडाशमृष्टाकपालं निर्वपेत्तः श्रुतमासन्नमेतेन यजुषाभि
 मृशेदोज एव बलमिन्द्रियं वीर्यम्प्रजाम्पशून्भ्रातृव्यस्य वृद्धे
 भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति॥११॥

बलमस्येतया देवा असुराणामोजो बलमिन्द्रियवीर्यम्पञ्चत्वारिंशच्च॥३॥ [३]

प्रजापतिः प्रजा असृजत ता अस्मात्सृष्टाः पराचीरायन्ता
 यत्रावसन्ततो गर्मुदुदतिष्ठत्ता बृहस्पतिश्चान्ववैताः सो-
 ऽब्रवीद्बृहस्पतिरनयां त्वा प्र तिष्ठान्यथ त्वा प्रजा उपावथ्स्यन्तीति
 तम्प्रातिष्ठत्ततो वै प्रजापतिम्प्रजा उपावर्तन्त यः प्रजाकामः
 स्यात्तस्मा एतम्प्राजापत्यं गार्मुतं चरुं निर्वपेत्प्रजापतिम्॥१२॥

एव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै प्रजाम्प्र जनयति
 प्रजापतिः पशूनसृजत तैस्मात्सृष्टाः पराश्च आयन्ते यत्रावसन्ततो
 गर्मुदुदतिष्ठत्तान्पूषा चान्ववैताः सोऽब्रवीत्पूषानयां मा प्र तिष्ठथ
 त्वा पशवं उपावथ्स्यन्तीति माम्प्र तिष्ठेति सोमोऽब्रवीन्मम वै॥१३॥

अकृष्टपच्यमित्युभौ वाम्प्र तिष्ठानीत्यब्रवीत्तौ प्रातिष्ठत्ततो
 वै प्रजापतिम्पशवं उपावर्तन्त यः पशुकामः स्यात्तस्मा एतः
 सोमापौष्णं गार्मुतं चरुं निर्वपेत्सोमापूषणावेव स्वेन भागधेयेनोप
 धावति तावेवास्मै पशून्प्र जनयतः सोमो वै रेतोधाः पूषा

पशूनाम्प्रजनयिता सोमं एवास्मै रेतो दधाति पूषा पशून्प्र
जनयति॥१४॥

वृषेत्प्रजापतिर्वै दधाति पूषा ग्रीणि च॥४॥ [४]

अग्ने गोभिर्न आ गृहीन्दो पुष्ट्या जुषस्व नः। इन्द्रो धर्ता गृहेषु
नः॥ सविता यः सहस्रियः स नो गृहेषु रारणत्। आ पूषा एत्वा
वसु॥ धाता ददातु नो रयिमीशानो जगत्स्पतिः। स नः पूर्णेन
वावनत्॥ त्वष्टा यो वृषभो वृषा स नो गृहेषु रारणत्। सहस्रेणायुतेन
च॥ येन देवा अमृतम्॥१५॥

दीर्घं श्रवो दिव्यैरयन्त। रायस्पोष त्वमस्मभ्यं गवां कुल्मिं
जीवस आ युवस्व। अग्निर्गृहपतिः सोमो विश्ववनिः सविता
सुमेधाः स्वाहा। अग्ने गृहपते यस्ते घृत्यो भागस्तेन सह
ओज आक्रममाणाय धेहि श्रेष्ठ्यत्पथो मा योषं मूर्धा भूयासः
स्वाहा॥१६॥

अमृतमष्टात्रिंशच्च॥५॥ [५]

चित्रया यजेत पशुकाम इयं वै चित्रा यद्वा अस्यां
विश्वम्भूतमधि प्रजायते तेनेयं चित्रा य एवं विद्वाश्चित्रया
पशुकामो यजते प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते प्रैवाग्नेयेन
वापयति रेतः सौम्येन दधाति रेत एव हितं त्वष्टा रूपाणि वि
करोति सारस्वतौ भवत एतद्वै दैव्यमिथुनं दैव्यमेवास्मै॥१७॥

मिथुनम्मध्यतो दधाति पुष्ट्यै प्रजननाय सिनीवाल्यै चरुर्भवति
 वाग्वै सिनीवाली पुष्टिः खलु वै वाक्पुष्टिमेव वाचमुपैत्यैन्द्र उत्तमो
 भवति तेनैव तन्मिथुनं सप्तैतानि हवींषि भवन्ति सप्त
 ग्राम्याः पशवः सप्तारण्याः सप्त छन्दांस्युभयस्यावरुद्धा अथैता
 आहुतीर्जुहोत्येते वै देवाः पुष्टिपतयस्त एवास्मिन्पुष्टिं दधति
 पुष्यति प्रजयां पशुभिरथो यदेता आहुतीर्जुहोति प्रतिष्ठित्यै॥१८॥

अस्मै त एव द्वादश च॥६॥

[६]

मारुतमसि मरुतामोजोऽपां धारां भिन्धि रमयंत
 मरुतः श्येनमायिनम्मनोजवसं वृषणं सुवृक्तिम्। येन
 शर्धं उग्रमवसृष्टमेति तदश्विना परि धत्तं स्वस्ति।
 पुरोवातो वर्षञ्जिन्वरावृथ्स्वाहा वातावद्वर्षन्नुग्ररावृथ्स्वाहा
 स्तनयन्वर्षन्भीमरावृथ्स्वाहानशन्यवस्फूर्जन्दिद्युद्वर्षन्त्वेषरावृथ्स्वाहा
 वर्षन्पूतिरावृत्॥१९॥

स्वाहा बहु हायमवृषादिति श्रुतरावृथ्स्वाहातपति
 वर्षन्विराडावृथ्स्वाहावस्फूर्जन्दिद्युद्वर्षन्भूतरावृथ्स्वाहा मान्दा
 वाशाः शुन्ध्यूरजिराः। ज्योतिष्मतीस्तमस्वरीरुन्दतीः सुफेनाः।
 मित्रभृतः र्षभृतः सुराष्ट्रा इह माऽवत। वृष्णो अश्वस्य
 सदानमसि वृष्ट्यै त्वोप नह्यामि॥२०॥

पूतिरावृद्धिचत्वारिंशच्च॥७॥

[७]

देवा॑ वसव्या॒ अग्ने॑ सोम सूर्य॑। देवाः॑ शर्मण्या॒ मित्रा॑वरुणार्यमन्त्र॑।
 देवाः॑ सपीतयोऽपा॑ नपादाशुहेमन्त्र॑। उ॒द्रो द॑त्तोऽद॒धिभि॑न्त दिवः॑
 पर्जन्या॑दन्तरि॒ख्यात्पृ॑थिव्यास्ततो॑ नो वृष्ट्या॑ऽवत। दिवा॑ चित्तमः॑
 कृण्वन्ति पर्जन्ये॑नोदवा॒हेन॑। पृथि॒वीं यद्बु॑न्दन्ति। आ यं नरः॑
 सुदान॑वो ददाशुषे॑ दिवः॑ कोशमचु॑च्यवुः। वि पर्जन्याः॑ सृजन्ति॒
 रोद॑सी अनु धन्व॑ना यन्ति॥२१॥

वृष्टयः॑। उदीरयथा मरुतः समुद्रतो यूयं वृष्टिं वरषयथा
 पुरीषिणः। न वो दस्त्रा उप दस्यन्ति धेनवः शुभं यातामनु रथा
 अवृत्सत। सृजा वृष्टिं दिव आद्भिः समुद्रम्पुण। अ॒ब्जा अ॑सि
 प्रथम॒जा बल॑मसि समुद्रियम्। उन्न॑म्भय पृथि॒वीभि॑न्द्दीदं दिव्यं
 नभः॑। उ॒द्रो दिव्यस्य॑ नो देहीशानो वि सृ॒जा दृ॒तिम्। ये दे॒वा
 दि॒विभा॑गा येऽन्तरि॒ख्यभा॑गा ये पृथि॒विभा॑गाः। त इ॒मं य॒ज्ञम॑वन्तु
 त इ॒दं ख्वे॒त्रमा॑ वि॒शन्तु॑ त इ॒दं ख्वे॒त्रम॑नु वि वि॒शन्तु॑॥२२॥

यन्ति देवा वि॒शन्ति॑॥८॥ [८]

मा॒रुत॑मसि म॒रुता॒मोज॒ इति॑ कृष्णं वासः कृष्णतूष॒म्परि॑ धत्त
 ए॒तद्वै वृष्ट्यै॑ रू॒पं स॑रूप ए॒व भू॒त्वा पर्जन्यं॑ वरषयति र॒मय॑त
 मरुतः॑ श्ये॒नमा॒यिनु॑मिति॑ पश्चाद्वा॒तम्प्रति॑ मीवति पुरोवा॒तमे॒व
 ज॑नयति व॒र्षस्या॑वरुद्धौ वा॒तना॑मानि जुहोति वा॒युर्वै वृष्ट्या॑
 ई॒शे वा॒युमे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॒येनो॑प धावति॒ स ए॒वास्मै॑ पर्जन्यं॑

वर्षयत्यष्टौ॥२३॥

जुहोति चतस्रो वै दिशश्चतस्रोऽवान्तरदिशा दिग्भ्य एव
वृष्टिः सम्प्र च्यावयति कृष्णाजिने सं यौति हविरेवाकरन्तर्वेदि
सं यौत्यवरुद्धौ यतीनामद्यमानानां शीर्षाणि परापतन्ते खर्जूरा
अभवन्तेषां रस ऊर्ध्वोऽपतन्ति कुरीराण्यभवन्सौम्यानि
वै कुरीराणि सौम्या खलु वा आहुतिर्दिवो वृष्टिं च्यावयति
यत्कुरीराणि भवन्ति॥२४॥

सौम्ययैवाहुत्या दिवो वृष्टिमव रुद्धे मधुषा सं यौत्यपां
वा एष ओषधीनां रसो यन्मध्वद्ध्य एवौषधीभ्यो वर्षत्यथो
अद्ध्य एवौषधीभ्यो वृष्टिं नि नयति मान्दा वाशा इति सं
यौति नामधेयैरेवैना अच्छैत्यथो यथा ब्रूयादसावेहीत्येवमेवैना
नामधेयैरा॥२५॥

च्यावयति वृष्णो अश्वस्य संदानमसि वृष्ट्यै त्वोप नह्यामीत्याहु
वृषा वा अश्वो वृषा पर्जन्यः कृष्ण इव खलु वै भूत्वा वर्षति
रूपेणैवैनं समर्धयति वर्षस्यावरुद्धौ॥२६॥

अष्टौ भवन्ति नामधेयैरेकात्रिंशच्च॥९॥

[९]

देवा वसव्या देवाः शर्मण्या देवाः सपीतय इत्या बध्नाति
देवताभिरेवान्वहं वृष्टिमिच्छति यदि वर्षेत्तावत्येव होतव्यय्यदि न
वर्षेच्छ्वो भूते हविर्निर्वपेदहोरात्रे वै मित्रावरुणावहोरात्राभ्यां खलु

वै पर्जन्यो वरुषति नक्तं वा हि दिवा वा वरुषति मित्रावरुणावेव
स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मै॥२७॥

अहोरात्राभ्यां पर्जन्यं वरुषयतोऽग्नये धामच्छदे पुरोडाशमष्टाकं प
निर्वपेन्मारुतः सप्तकपालः सौर्यमेककपालमग्निर्वा इतो
वृष्टिमुदीरयति मरुतः सृष्टां नयन्ति यदा खलु वा असावादित्यो
न्यङ्गश्मिभिः पर्यावर्ततेऽथ वरुषति धामच्छदिव खलु वै भूत्वा
वरुषत्येता वै देवता वृष्ट्या ईशते ता एव स्वेन भागधेयेनोप
धावति ताः॥२८॥

एवास्मै पर्जन्यं वरुषयन्त्युतावरुषिष्यन्वरुषत्येव सृजा
वृष्टिं दिव आद्भिः समुद्रम्पृणेत्याहेमाश्चैवामूश्चापः समर्धयत्यथो
आभिरेवामूरच्छैत्यजा असि प्रथमजा बलमसि समुद्रियमित्याह
यथायजुरेवैतदुन्नम्भय पृथिवीमिति वरुषाह्वा जुहोत्येषा वा
ओषधीनां वृष्टिवनिस्तयैव वृष्टिमा च्यावयति ये देवा दिविभागा
इति कृष्णाजिनमव धूनीतीम एवास्मै लोकाः प्रीता अभीष्टा
भवन्ति॥२९॥

अस्मै धावति ता वा एकविंशतिश्च॥१०॥

सर्वाणि छन्दास्येतस्यामिष्ट्यामनूच्यानीत्याहुस्त्रिष्टुभो वा
एतद्वीर्यं यत्कुदुष्णिहा जगत्यै यदुष्णिहककुभावन्वाह तेनैव
सर्वाणि छन्दास्यव रुन्दे गायत्री वा एषा यदुष्णिहा यानि

चत्वार्यध्यखराणि चतुष्पाद एव ते पशवो यथा पुरोडाशे
पुरोडाशोऽध्येवमेव तद्यद्व्यध्यखराणि यज्ञगत्या ॥ ३० ॥

परिदध्यादन्तं यज्ञं गमयेत्त्रिष्टुभा परि दधातीन्द्रियं वै वीर्यं
त्रिष्टुगिन्द्रिय एव वीर्यं यज्ञम्प्रतिं षापयति नान्तं गमयत्यग्रे त्री
ते वाजिना त्री षधस्थेति त्रिवत्या परि दधाति सरूपत्वाय सर्वो
वा एष यज्ञो यत्रैधातवीयङ्कामायकामाय प्र युज्यते सर्वेभ्यो हि
कामेभ्यो यज्ञः प्रयुज्यते त्रैधातवीयेन यजेताभिचरन्त्सर्वो वै ॥ ३१ ॥

एष यज्ञो यत्रैधातवीयः सर्वेणैवैनं यज्ञेनाभि चरति स्तृणुत
एवैनमेतयैव यजेताभिचर्यमाणः सर्वो वा एष यज्ञो यत्रैधातवीयः
सर्वेणैव यज्ञेन यजते नैनमभिचरन्त्स्तृणुत एतयैव यजेत सहस्रेण
यख्यमाणः प्रजातमेवैनद्वदात्येतयैव यजेत सहस्रेणेजानोऽन्तं वा
एष पशूनां गच्छति ॥ ३२ ॥

यः सहस्रेण यजते प्रजापतिः खलु वै पशूनसृजत ताः
स्रैधातवीयेनैवासृजत य एवं विद्वाः स्रैधातवीयेन पशुकामो यजते
यस्मादेव योनेः प्रजापतिः पशूनसृजत तस्मादेवैनान्त्सृजत
उपैन्मुत्तरः सहस्रं नमति देवताभ्यो वा एष आ वृश्च्यते यो
यख्य इत्युक्त्वा न यजते त्रैधातवीयेन यजेत सर्वो वा एष
यज्ञः ॥ ३३ ॥

यत्रैधातवीयः सर्वेणैव यज्ञेन यजते न देवताभ्य आ वृश्च्यते

द्वादशकपालः पुरोडाशो भवति ते त्रयश्चतुष्कपालान्निष्पृच्छत्वाय
 त्रयः पुरोडाशा भवन्ति त्रयं इमे लोका एषां लोकानामास्या
 उत्तरउत्तरो ज्यायान्भवत्येवमिव हीमे लोका यवमयो मध्य एतद्वा
 अन्तरिंख्यस्य रूपं समृद्धौ सर्वेषामभिगमयन्नव द्यत्यछम्बद्वारं
 हिरण्यं ददाति तेज एव॥३४॥

अव रुन्दे तार्प्यं ददाति पशूनेवाव रुन्दे धेनुं ददात्याशिषं
 एवाव रुन्दे साम्नो वा एष वर्णो यद्विरण्यय्यं जुषां तार्प्यमुक्थामदानां
 धेनुरेतानेव सर्वान् वर्णानव रुन्दे॥३५॥

जगत्याऽभिचरन्त्यसर्वो वै गच्छति यज्ञस्तेज एव त्रिंशच्च॥११॥

[११]

त्वष्टा हतपुत्रो वीन्द्रं सोममाहरत्तस्मिन्निन्द्रं उपहवमैच्छत्
 तं नोपाह्वयत् पुत्रम्मेऽवधीरिति स यज्ञवेशसं कृत्वा
 प्रासहा सोममपिबत्तस्य यदत्यशिष्यत् तत्त्वष्टाहवनीयमुप
 प्रावर्तयत्स्वाहेन्द्रशत्रुर्वर्धस्वेति स यावदूर्ध्वः पराविध्यति तावति
 स्वयमेव व्यरमत यदि वा तावत्प्रवणम्॥३६॥

आसीद्यदि वा तावदध्यग्रेरासीत्स सम्भवन्नग्रीषोमावभि
 समभवत्स इषुमात्रमिषुमात्रं विष्वङ्कवर्धत् स इमाल्लोकानवृणोद्यदिमाल्लो
 वृत्रत्वन्तस्मादिन्द्रोऽबिभेदपि त्वष्टा तस्मै त्वष्टा वज्रमसिञ्चत्तपो वै
 स वज्रं आसीत्तमुद्यन्तुं नाशक्रोदथ वै तर्हि विष्णुः॥३७॥

अन्या देवतासीत्सोऽब्रवीद्विष्णवेहीदमा हरिष्यावो

येनायमिदमिति स विष्णुस्त्रेधात्मानं वि न्यधत्त पृथिव्यां
 तृतीयमन्तरिक्षे तृतीयं दिवि तृतीयमभिपर्यावर्ताद्ध्यबिभेद्यत्पृथिव्यां
 तृतीयमासीत्तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छद्विष्ण्वनुस्थितः सोऽब्रवीन्मा मे प्र
 हारस्ति वा इदम्॥३८॥

मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति तदस्मै प्रायच्छत्तत्प्रत्यंगृह्णादधा
 मेति तद्विष्णवेति प्रायच्छत्तद्विष्णुः प्रत्यंगृह्णादस्मास्विन्द्रं इन्द्रियं
 दधात्विति यदन्तरिक्षे तृतीयमासीत्तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छद्विष्ण्वनुस्थितः
 सोऽब्रवीन्मा मे प्र हारस्ति वा इदम्॥३९॥

मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति तदस्मै प्रायच्छत्तत्प्रत्यंगृह्णाद्विर्माधा
 इति तद्विष्णवेति प्रायच्छत्तद्विष्णुः प्रत्यंगृह्णादस्मास्विन्द्रं इन्द्रियं
 दधात्विति यद्विवि तृतीयमासीत्तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छद्विष्ण्वनुस्थितः
 सोऽब्रवीन्मा मे प्र हार्येनाहम्॥४०॥

इदमस्मि तत्ते प्र दास्यामीति त्वी (३) इत्यब्रवीत्सन्धान्तु
 सं दधावहै त्वामेव प्र विशानीति यन्माम्प्रविशेः किम्मा भुञ्ज्या
 इत्यब्रवीत्त्वामेवेन्धीय तव भोगाय त्वाम्प्र विशेयमित्यब्रवीत्तद्वृत्रः
 प्राविशदुदरं वै वृत्रः ख्युत्खलु वै मनुष्यस्य भ्रातृव्यो यः॥४१॥

एवं वेद हन्ति ख्युधम्भ्रातृव्यन्तदस्मै प्रायच्छत्तत्प्रत्यंगृह्णात्त्रिर्माधा
 इति तद्विष्णवेति प्रायच्छत्तद्विष्णुः प्रत्यंगृह्णादस्मास्विन्द्रं इन्द्रियं
 दधात्विति यन्निः प्रायच्छन्निः प्रत्यंगृह्णात्तन्निधातोऽस्त्रिधातुत्वय्यद्विष्णुरन्व

विष्णवेति प्रायच्छत्तस्मादैन्द्रावैष्णवः हविर्भवति यद्वा इदं किं
च तदस्मै तत्प्रायच्छद्वचः सामानि यजूंषि सहस्रं वा अस्मै
तत्प्रायच्छत्तस्मात्सहस्रदखिणम्॥४२॥

प्रवण्विष्णुर्वा इदमिदमहय्यौ भवत्येकविंशतिश्च॥१२॥ [१२]

देवा वै राजन्याञ्जायमानादबिभयुस्तमन्तरेव सन्तं
दाम्नापोम्भन्थ्स वा एषोऽपोब्धो जायते यद्राजन्यो यद्वा एषो-
ऽनपोब्धो जायेत वृत्रान्ध्रः श्वरेद्यं कामयेत राजन्यमनपोब्धो जायेत
वृत्रान्ध्रः श्वरेदिति तस्मा एतमैन्द्राबारहस्पत्यं चरुं निर्वपेदैन्द्रो वै
राजन्यो ब्रह्म बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवेनं दाम्नोऽपोम्भनान्मुञ्चति हिरण्मयं
दाम् दखिणा साख्यादेवेनं दाम्नोऽपोम्भनान्मुञ्चति॥४३॥

एतन्द्वादश च॥१३॥ [१३]

नवोनवो भवति जायमानोऽह्ना केतुरुषसामेत्यग्ने। भागं
देवेभ्यो वि दधात्यायन्त्र चन्द्रमास्तिरति दीर्घमायुः। यमादित्या
अंशुमाप्याययन्ति यमखितमखितयः पिबन्ति। तेन नो
राजा वरुणो बृहस्पतिरा प्याययन्तु भुवनस्य गोपाः। प्राच्या
दिशि त्वमिन्द्रासि राजतोदीच्या वृत्रहन्वृत्रहासि। यत्र यन्ति
स्रोत्यास्तत्॥४४॥

जितं ते दखिणतो वृषभ एधि हव्यः। इन्द्रो जयाति न परां
जयाता अधिराजो राजसु राजयाति। विश्वा हि भूयाः पृतना

अभिष्टीरुपसद्यो नमस्यो यथासत्। अस्येदेव प्र रिरिचे महित्वं
दिवः पृथिव्याः पर्यन्तरिख्यात्। स्वराडिन्द्रो दम आ विश्वगूर्तः
स्वरिरमत्रो ववरख्ये रणाय। अभि त्वा शूर नोनुमोऽदुग्धा इव
धेनवः। ईशानम्॥४५॥

अस्य जगतः सुवर्दशमीशानमिन्द्र तस्थुषः। त्वामिद्धि
हवामहे साता वाजस्य कारवः। त्वां वृत्रेष्विन्द्र सत्पतिं नरस्त्वां
काष्ठास्वर्वतः। यद्याव इन्द्र ते शत९ शतम्भूमीरुत स्युः। न त्वां
वज्रिन्सहस्र९ सूर्या अनु न जातमष्ट रोदसी। पिबा सोममिन्द्र
मन्दतु त्वा यं तै सुषाव हर्यश्वाद्रिः॥४६॥

सोतुर्बाहुभ्या९ सुयतो नार्वा। रेवतीर्नः सधमाद इन्द्रे
सन्तु तुविवाजाः। ख्युमन्तो याभिर्मदेम। उदग्ने शुचयस्तव वि
ज्योतिषोदु त्यं जातवेदस९ सप्त त्वा हरितो रथे वहन्ति देव सूर्य।
शोचिष्केशं विचख्यण। चित्रं देवानामुदगादनीकं चख्युर्मित्रस्य
वरुणस्याग्नेः। आप्रा द्यावापृथिवी अन्तरिख्य९ सूर्य आत्मा
जगतस्तस्थुषः॥४७॥

च। विश्वे देवा ऋतावृधं ऋतुभिर्हवनश्रुतः। जुषन्तां
युज्यम्पयः। विश्वे देवाः शृणुतेम९ हवम्मे ये अन्तरिख्ये य उप
द्यवि ष्ट। ये अग्निजिह्वा उत वा यजत्रा आसद्यास्मिन्बर्हिषि

मादयध्वम्॥४८॥

तदीशानमद्रिस्तुथुर्षस्त्रिंशच्च॥१४॥ [१४]

विश्वरूपस्त्वष्ट्रेन्द्रं वृत्रम्रह्मवादिनः स त्वे नासौमयाज्येष वै देवस्थो देवा वै नर्वि नायज्ञोऽग्नें
महात्रीन्निर्वीतमायुष्टे द्वादश॥१२॥ विश्वरूपो नैनं शीतरूरावद्य वसुं पूर्वद्युर्वाजा इत्यग्नें महात्रिर्वीतमुन्या
यन्ति चतुःसप्ततिः॥७४॥ विश्वरूपोऽनु ते दायि॥ [१५]

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः॥

विश्वरूपो वै त्वाष्ट्रः पुरोहितो देवानामासीत्स्वस्त्रीयो-
ऽसुराणान्तस्य त्रीणि शीर्षाण्यांसन्त्सोमपानं सुरापानमन्नादनं
स प्रत्यर्ख्यं देवेभ्यो भागमवदत्परोर्ख्यमसुरेभ्यः सर्वस्मै वै
प्रत्यर्ख्यम्भागं वदन्ति यस्मा एव परोर्ख्यं वदन्ति तस्य भाग
उदितस्तस्मादिन्द्रोऽबिभेदीदृङ्क्ष्वै राष्ट्रं वि पर्यावर्तयतीति तस्य
वज्रमादाय शीर्षाण्यच्छिनद्यत्सोमपानम्॥१॥

आसीत्स कपिञ्जलोऽभवद्यत्सुरापानं स कलविङ्को
यदन्नादनं स तित्तिरिस्तस्याञ्जलिना ब्रह्महृत्यामुपागृह्णात्तां
संवत्सरमबिभस्तम्भूतान्यभ्यक्रोशन्ब्रह्महृन्निति स पृथिवीमुपासीददस्यै
ब्रह्महृत्यायै तृतीयम्प्रति गृहाणेति साब्रवीद्वरं वृणै खातात्पराभविष्यन्ती
मन्ये ततो मा परा भूवमिति पुरा तै॥२॥

संवत्सरादपि रोहादित्यब्रवीत्तस्मात्पुरा संवत्सरात्पृथिव्यै
खातमपि रोहति वारैवृतः ह्यस्यै तृतीयम्ब्रह्महत्यायै
प्रत्यंगृह्णात्तत्स्वकृतमिरिणमभवत्तस्मादाहिताग्निः श्रद्धादेवः स्वकृत
इरिणे नाव स्येद्ब्रह्महत्यायै ह्येष वर्णः स वनस्पतीनुपासीददस्यै
ब्रह्महत्यायै तृतीयम्प्रति गृह्णीतेति तैऽब्रुवन्वरं वृणामहे वृष्णात्॥ ३॥

पराभविष्यन्तो मन्यामहे ततो मा परा भूमेत्याब्रश्चनाद्वो
भूयांस उतिष्ठानित्यब्रवीत्तस्मादाब्रश्चनाद्वृक्षाणाम्भूयांस
उतिष्ठन्ति वारैवृतः ह्येषान्तृतीयम्ब्रह्महत्यायै प्रत्यंगृह्णन्त्स
निर्यासोऽभवत्तस्मान्निर्यासस्य नाशयम्ब्रह्महत्यायै ह्येष वर्णोऽथो
खलु य एव लोहितो यो वाऽऽब्रश्चनान्निर्येषेति तस्य नाशयम्॥ ४॥

काममन्यस्य स स्त्रीषंसादमुपासीददस्यै ब्रह्महत्यायै
तृतीयम्प्रति गृह्णीतेति ता अब्रुवन्वरं वृणामहा ऋत्वियात्प्रजां
विन्दामहे काममा विजनितोः सम्भवामेति तस्मादृत्वियात्त्रिभ्यः
प्रजां विन्दन्ते काममा विजनितोः सम्भवन्ति वारैवृतः
ह्यासान्तृतीयम्ब्रह्महत्यायै प्रत्यंगृह्णन्त्सा मलवद्वासा अभवत्तस्मान्मलव
न सं वदेत्॥ ५॥

न सुहासीत् नास्या अन्नमद्याद्ब्रह्महत्यायै ह्येषा वर्णम्प्रतिमुच्यास्ते-
ऽथो खल्वाहुरभ्यञ्जनं वाव स्त्रिया अन्नमभ्यञ्जनमेव न प्रतिगृह्यं
काममन्यदिति याम्मलवद्वाससः सम्भवन्ति यस्ततो जायते सो-

ऽभि॒श॒स्तो॒ या॒मर॑ण्ये॒ तस्यै॑ स्ते॒नो॒ या॒म्परा॑चीं॒ तस्यै॑ ह्री॒तमु॒ख्यं॑ प॒गल्भो॑
या स्ना॒ति॒ तस्या॑ अ॒प्सु॒ मारु॑को॒ या॥६॥

अ॒भ्य॒ङ्गे॒ तस्यै॑ दु॒श्म॒र्मा॒ या प्र॑लि॒खते॒ तस्यै॑ खल॒तिर॑प॒मारी॒ या-
ऽऽङ्गे॒ तस्यै॑ का॒णो॒ या द॒तो॒ धाव॑ते॒ तस्यै॑ श्या॒वद॑न् या न॒खानि॑
नि॒कृ॒न्तते॒ तस्यै॑ कु॒न॒खी॒ या कृ॑ण॒त्ति॒ तस्यै॑ क्ली॒बो॒ या रञ्जु॑ꣳ सृ॒जति॑
तस्या॑ उ॒द्वन्धु॑को॒ या पु॒र्णेन॑ पिब॒ति॒ तस्या॑ उ॒न्मादु॑को॒ या ख॒र्वेण॑
पिब॒ति॒ तस्यै॑ ख॒र्वस्ति॑स्रो रात्री॒र्त्रतं॑ चरेद॒ञ्जलि॑ना वा पिबेद॒खर्वेण॑
वा पात्रे॑ण प्र॒जायै॑ गोपी॒थाय॑॥७॥

यथसोमपानन्ते वृक्णात्तस्य नाशयद्वेदेत् मारुको याऽखर्वेण वा त्रीणि च॥१॥ [१]

त्वष्टा॑ ह॒तपु॑त्रो॒ वीन्द्रः॑ सोम॒माह॑र॒त्तस्मि॒न्निन्द्र॑ उप॒हव॑मैच्छ॒त
तं नोपा॑ह्वय॒त पु॒त्र॒म्मेऽव॑धी॒रिति॑ स य॑ज्ञ॒वेश॑सं कृ॒त्वा
प्रा॒सहा॒ सोम॑मपिब॒त्तस्य॑ यद॒त्यशि॑ष्य॒त तत्त्वष्टा॑हव॒नीय॑मुप॒
प्राव॑र्तय॒थ्स्वाहेन्द्र॑शत्रुर्व॒र्धस्वेति॑ यदव॑र्तय॒त्तद्वृ॒त्रस्य॑ वृ॒त्रत्व॑र्य्यदब्रवी॒थ्स्वाहे॑
तस्मा॑दस्य॥८॥

इन्द्रः॑ शत्रु॑रभव॒त्स सम्भ॑वन्न॒ग्नीषो॑मा॒वभि॑ सम॑भव॒त्स
इ॒षुमा॒त्रमि॑षुमा॒त्रं वि॒ष्वङ्मु॑व॒र्धत॑ स इ॒माल्लो॑का॒नवृ॑णो॒द् यदि॑माल्लो॑का॒नवृ॑ण
वृ॒त्रत्व॑न्तस्मा॒दिन्द्रो॑ऽबिभे॒त्स प्र॒जाप॑तिमुपा॒धाव॑च्छत्रु॒र्मेऽज॒नीति॑
तस्मै॑ वज्रः॑ सि॒क्त्वा प्राय॑च्छदे॒तेन॑ ज॒हीति॑ तेना॒भ्याय॑त॒
ताव॑ब्रूताम॒ग्नीषो॑मौ मा॥९॥

प्र हारावमन्तः स्व इति मम वै युवः स्थ इत्यब्रवीन्मामभ्येतमिति
 तौ भागधेयमैच्छेतान्ताभ्यामेतमग्नीषोमीय- मेकादशकपालम्पूर्णमासे
 प्रायच्छत्तावंब्रूतामभि संदष्टौ वै स्वो न शक्नुव ऐतुमिति स
 इन्द्र आत्मनः शीतरूरावजनयत्तच्छीतरूरयोर्जन्म य एव
 शीतरूरयोर्जन्म वेद॥१०॥

नैनः शीतरूरौ हतस्ताभ्यामेनमभ्यनयत्तस्माञ्जञ्जभ्यमानादग्नीषो-
 निरक्रामताम्प्राणापानौ वा एनं तदेजहिताम् प्राणो वै दख्यो-
 ऽपानः क्रतुस्तस्माञ्जञ्जभ्यमानो ब्रूयान्मयि दख्यक्रतू इति
 प्राणापानावेवात्मन्धत्ते सर्वमायुरेति स देवता वृत्रान्निर्हूय वार्त्रघ्नः
 हविः पूर्णमासे निरवपद्धन्ति वा एनम्पूर्णमास आ॥११॥

अमावास्यायाम्प्याययन्ति तस्माद्वार्त्रघ्नी पूर्णमासे-
 ऽनूच्येते वृधन्वती अमावास्यायान्तथ्सः स्थाप्य वार्त्रघ्नः
 हविर्वज्रमादाय पुनरभ्यायत ते अब्रूतान्द्यावापृथिवी मा प्र
 हारावयोर्वै श्रित इति ते अब्रूताव्वरं वृणावहै नख्यत्रविहिता-
 ऽहमसानीत्यसावब्रवीच्चित्रविहिताऽहमितीयन्तस्मान्नख्यत्रविहिता-
 ऽसौ चित्रविहितेयय्यं एवं द्यावापृथिव्योः॥१२॥

वरं वेदै नं वरो गच्छति स आभ्यामेव प्रसूत इन्द्रो
 वृत्रमहन्ते देवा वृत्रं हत्वाऽग्नीषोमावब्रुवन् हव्यं नो वहतमिति
 तावंब्रूतामपतेजसौ वै त्यौ वृत्रे वै त्ययोस्तेज इति तै-

ऽब्रुवन्क इदमच्छैतीति गौरित्यब्रुवन्गौर्वाव सर्वस्य मित्रमिति
साऽब्रवीत्॥१३॥

वरं वृणौ मय्येव सतोभयेन भुनजाध्वा इति तद्गौराहरत्तस्माद्भविं
सतोभयेन भुञ्जत एतद्वा अग्नेस्तेजो यद्धृतमेतत्सोमस्य यत्पयो य
एवमग्नीषोमयोस्तेजो वेदं तेजस्यैव भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति
किन्देवत्यम्पौर्णमासमिति प्राजापत्यमिति ब्रूयात्तेनेन्द्रं ज्येष्ठम्पुत्रं
निरवासाययदिति तस्माज्ज्येष्ठम्पुत्रं धनेन निरवसाययन्ति॥१४॥

अस्य मा वेदा द्यावापृथिव्योरब्रवीदिति तस्माच्चत्वारि च॥२॥ [२]

इन्द्रं वृत्रं जघ्निवा२सम्मृधोऽभि प्रावेपन्त स एतं
वैमृधम्पूणमासेऽनुनिर्वाप्यमपश्यत्तं निरवपत्तेन वै स मृधो-
ऽपाहत यद्वैमृधः पूर्णमासेऽनुनिर्वाप्यो भवति मृध एव तेन
यजमानोऽप हत इन्द्रो वृत्रं२ हत्वा देवताभिश्चेन्द्रियेण च व्यार्ध्यत
स एतमाग्नेयमष्टाकपालममावास्यायामपश्यदैन्द्रं दधि॥१५॥

तं निरवपत्तेन वै स देवतांश्चेन्द्रियं चावारुन्ध यदाग्नेयो-
ऽष्टाकपालोऽमावास्यायाम्भवत्यैन्द्रं दधि देवतांश्चैव तेनेन्द्रियं च
यजमानोऽव रुन्ध इन्द्रस्य वृत्रं जघ्नुष इन्द्रियं वीर्यम्पृथिवीमनु
व्याच्छ्रुत्तदोषधयो वीरुधोऽभवन्त्स प्रजापतिमुपाधावद्वृत्रम्मे जघ्नुष
इन्द्रियं वीर्यम्॥१६॥

पृथिवीमनु व्यारुत्तदोषधयो वीरुधोऽभूवन्निति स प्रजापतिः

प॒शून्ब्रवी॑दे॒तद॑स्मै सं न॑य॒तेति॒ तत्प॒शव॑ ओष॑धी॒भ्यो-
 ऽध्या॒त्मन्त्सम॑नय॒न्तत्प्र॑त्य॒दुह॑न् यत्स॒मन॑य॒न्तत्सो॑न्नाय्यस्य॑
 सान्नाय्य॒त्वं यत्प्र॑त्य॒दुह॑न्तत्प्र॒तिधुषः॑ प्रतिधु॒क्तः॑ सम॑नैषुः प्रत्य॑धु॒र्ग्वन्न
 तु मयि॑ श्रय॒त इत्य॑ब्रवी॒देतद॑स्मै ॥१७॥

शृ॒तं कुरु॑तेत्य॒ब्रवी॑त्तद॑स्मै शृ॒तम॑कुर्वन्निन्द्रि॒यं वावास्मि॑न्वी॒र्यं
 तद॑श्रय॒न्तच्छृ॑तस्य॑ शृ॒तत्व॑ सम॑नैषुः प्रत्य॑धु॒र्ग्वञ्छृ॑तम॑क्र॒न्न
 तु मा॑ धि॒नोती॑त्य॒ब्रवी॑दे॒तद॑स्मै दधि॑ कुरु॑तेत्य॒ब्रवी॑त्तद॑स्मै
 दध्य॑कुर्वन्तदे॒नम॑धि॒नोत्तद्दध्नो॑ दधि॒त्वम्ब्र॑ह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति॑ द॒ध्नः
 पूर्॒वस्या॑व॒देय॑म् ॥१८॥

दधि॑ हि पूर्॒वं क्रि॒यत॒ इत्य॑ना॒दृत्य॑ तच्छृ॑तस्यै॒व पूर्॒वस्या॑व॒
 द्येदिन्द्रि॒यमे॒वास्मि॑न्वी॒र्यं॑ श्रि॒त्वा द॒ध्नोपरि॑ष्ठाद्धि॒नोति॑ यथापूर्॒वमु॑पैति॒
 यत्पू॒तीकै॑र्वा पर्ण॑व॒ल्कैर्वा॑त॒श्चात्सौ॑म्यं तद्य॑त्क॒लै रा॒ख्यसं॑
 तद्य॑त्त॒ण्डुलै॑र्वै॒श्वदे॑वं तद्य॑दा॒तश्च॑नेन॒ मानु॑षं तद्य॑द्द॒ध्ना तथ्सेन्द्रं॑ द॒ध्ना
 त॑नक्ति ॥१९॥

सेन्द्र॒त्वाया॑ग्नि॒होत्रो॑च्छे॒षण॑म॒भ्यात॑नक्ति॒ यज्ञ॑स्य॒ संत॑त्या॒ इन्द्रो॑
 वृ॒त्रः॑ ह॒त्वा परा॑ परा॒वत॑म॒गच्छ॑दपा॒राध॑मिति॒ मन्य॑मान॒स्तं
 दे॒वताः॑ प्रैष॑मैच्छ॒न्त्सोऽब्र॑वीत्प्र॒जाप॑तिर्यः प्रथ॑मोऽनु॒विन्द॑ति॒ तस्य॑
 प्रथ॑म॒भा॒गधे॑यमिति॒ तम्पि॒तरोऽन्वि॑विन्द॒न्तस्मा॑त्पि॒तृभ्यः॑ पूर्वेद्युः
 क्रि॒यते॒ सोऽमा॑वा॒स्यां प्र॑त्यागच्छ॒त्तं दे॒वा अ॒भि सम॑गच्छ॒न्तामा॑ वै

नः॥२०॥

अद्य वसु वसतीतीन्द्रो हि देवानां वसु तदमावास्याया
अमावास्यत्वम्ब्रह्मवादिनो वदन्ति किन्देवत्यः सान्नाय्यमिति
वैश्वदेवमिति ब्रूयाद्विश्वे हि तद्देवा भागधेयमभि समगच्छन्तेत्यथो
खल्वैन्द्रमित्येव ब्रूयादिन्द्रं वाव ते तद्विषज्यन्तोऽभि
समगच्छन्तेति॥२१॥

दधि मे जघ्नुषं इन्द्रियर्षीर्यमित्यब्रवीदेतदस्मा अवदेयन्तनक्ति नो द्विचत्वारिंशच्च॥३॥—[३]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वै दर्शपूर्णमासौ यजेत य
एनौ सेन्द्रो यजेतेति वैमृधः पूर्णमासेऽनुनिर्वाप्यो भवति तेन
पूर्णमासः सेन्द्र ऐन्द्रं दध्यमावास्यायां तेनामावास्यां सेन्द्रा य
एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते सेन्द्रावेवैनौ यजते श्वःश्वोऽस्मा
ईजानाय वसीयो भवति देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत
ते देवा एताम्॥२२॥

इष्टिमपश्यन्नाग्रावैष्णवमेकादशकपालः सरस्वत्यै चरुः
सरस्वते चरुं ताम्पौर्णमासः सःस्थाप्यानु निरवपन्ततो
देवा अभवन्परासुरा यो भ्रातृव्यवान्थस्याथ्स पौर्णमासः
सःस्थाप्यैतामिष्टिमानु निर्वपेत्पौर्णमासेनैव वज्रम्भ्रातृव्याय
प्रहृत्याग्रावैष्णवेन देवताश्च यज्ञं च भ्रातृव्यस्य वृद्धे मिथुनान्पशून्थसारस
यावदेवास्यास्ति तत्॥२३॥

सर्वं वृद्धे पौर्णमासीमेव यजेत भ्रातृव्यवान्नामावास्यां
हत्वा भ्रातृव्यं नाप्याययति साकम्प्रस्थायीयेन यजेत पशुकामो
यस्मै वा अल्पेनाहरन्ति नात्मना तृप्यति नान्यस्मै ददाति यस्मै
महता तृप्यत्यात्मना ददात्यन्यस्मै महता पूर्णं होतव्यन्तुत
एवैनमिन्द्रः प्रजया पशुभिस्तर्पयति दारुपात्रेण जुहोति न हि
मृन्मयमाहुतिमानश औदुम्बरम्॥२४॥

भूवत्यूर्वा उदुम्बर ऊर्क्पर्शवं ऊर्जैवास्मा ऊर्जम्पशूनवं
रुद्धे नागतश्रीर्महेन्द्रं यजेत त्रयो वै गतश्रियः शुश्रुवान्ग्रामणी
राजन्यंस्तेषाम्महेन्द्रो देवता यो वै स्वां देवतामतिरयजते प्र स्वायै
देवतायै च्यवते न पराम्प्राप्नोति पापीयान्भवति संवत्सरमिन्द्रं
यजेत संवत्सरं हि व्रतं नाति स्वा॥२५॥

एवैनं देवतेज्यमाना भूत्या इन्द्रे वसीयान्भवति संवत्सरस्य
परस्तादग्र्ये व्रतपतये पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत् संवत्सरमेवैनं
वृत्रं जघ्निवांसमग्निर्व्रतपतिर्व्रतमा लम्भयति ततोऽधि कामं
यजेत॥२६॥

एतान्तदौदुम्बरं स्वा त्रिंशच्च॥४॥ [४]

नासौमयाजी सं नयेदनागतं वा एतस्य पयो योऽसौमयाजी
यदसौमयाजी संनयेत्परिमोष एव सोऽनृतं करोत्यथो परैव सिच्यते
सोमयाज्येव सं नयेत्पयो वै सोमः पयः सान्नाय्यम्पयसैव पयं

आत्मन्धत्ते वि वा एतम्प्रजयां पशुभिर्धयति वर्धयत्यस्य भ्रातृव्यं
यस्य हविर्निरुत्तम्पुरस्ताच्चन्द्रमाः॥ २७॥

अभ्युदेति त्रेधा तण्डुलान् वि भजेद्ये मध्यमाः स्युस्तान्ग्नये
दात्रे पुरोडाशमष्टाकपालं कुर्याद्ये स्थविष्ठास्तानिन्द्राय प्रदात्रे
दधः श्रुय्यैऽणिष्ठास्तान् विष्णवे शिपिविष्टाय शृते चरुमग्निरेवास्मै
प्रजाम्प्रजनयति वृद्धामिन्द्रः प्र यच्छति यज्ञो वै विष्णुः पशवः
शिपिर्यज्ञ एव पशुषु प्रति तिष्ठति न द्वे॥ २८॥

यजेत यत्पूर्वया सम्प्रति यजेतोत्तरया छम्बद्वुर्याद्यदुत्तरया
सम्प्रति यजेत पूर्वया छम्बद्वुर्यान्नेष्टिर्भवति न यज्ञस्तदनु
हीतमुख्यपगल्भो जायत एकामेव यजेत प्रगल्भोऽस्य जायते-
ऽनादृत्य तद्वै एव यजेत यज्ञमुखमेव पूर्वयालभते यजेत उत्तरया
देवता एव पूर्वयावरुद्ध इन्द्रियमुत्तरया देवलोकमेव॥ २९॥

पूर्वयाभिजयति मनुष्यलोकमुत्तरया भूयसो यज्ञक्रतूनुपैत्येषा
वै सुमना नामेष्टिर्यमद्येजानम्पश्चाच्चन्द्रमा अभ्युदेत्यस्मिन्नेवास्मै
लोकेऽर्धुकम्भवति दाख्यायणयज्ञेन सुवर्गकामो यजेत पूर्णमासे
सं नयेन्मैत्रावरुण्याऽऽ- मिख्ययामावास्यायां यजेत पूर्णमासे
वै देवानां सुतस्तेषामेतमर्धमासम्प्रसुतस्तेषाम्मैत्रावरुणी
वशामावास्यायामनूबन्ध्या यत्॥ ३०॥

पूर्वेद्युर्यजते वेदिमेव तत्करोति यद्वत्सानपाकरोति
 सदोहविधाने एव सम्मिनोति यद्यजते देवैरेव सुत्याः
 सम्पादयति स एतमर्धमासः संधमाद देवैः सोमम्पिबति
 यन्मैत्रावरुण्यामिख्यामावास्यायां यजते यैवासौ देवानां
 वशानूबन्ध्या सो एवैषैतस्य साख्याद्वा एष देवानभ्यारोहति य
 एषां यज्ञम्॥ ३१॥

अभ्यारोहति यथा खलु वै श्रेयानभ्यारूढः कामयते
 तथा करोति यद्यवविध्यति पापीयान्भवति यदि नावविध्यति
 सदृङ्गावृत्काम एतेन यज्ञेन यजेत खुरपविर्ह्येष यज्ञस्ताजक्पुण्यो
 वा भवति प्र वा मीयते तस्यैतद्वतं नानृतं वदेन्न माः समंश्रीयान्न
 स्त्रियमुपेयान्नास्य पल्पूलनेन वासः पल्पूलयेयुरेतद्धि देवाः सर्वं न
 कुर्वन्ति॥ ३२॥

चन्द्रमा द्वे देवलोकमेव यद्यज्ञं पल्पूलयेयुष्वङ्ग॥ ५॥ [५]

एष वै देवर्थो यद्वर्शपूर्णमासौ यो दर्शपूर्णमासाविष्टा
 सोमैः यजते रथस्पष्ट एवावसाने वरे देवानामव स्यत्येतानि
 वा अङ्गापरूषि संवत्सरस्य यद्वर्शपूर्णमासौ य एवं
 विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजतेऽङ्गापरूष्येव संवत्सरस्य प्रति
 दधात्येते वै संवत्सरस्य चख्षुषी यद्वर्शपूर्णमासौ य
 एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते ताभ्यामेव सुवर्गं लोकमनु
 पश्यति॥ ३३॥

ए॒षा वै दे॒वानां॑ वि॒क्रान्तिर्यद्व॑र्शपूर्णमा॒सौ य ए॒वं
वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते दे॒वानां॑मे॒व वि॒क्रान्ति॑मनु॒ वि क्र॑मत ए॒ष
वै दे॒व॒यानः॑ पन्था॒ यद्व॑र्शपूर्णमा॒सौ य ए॒वं वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ
यज॑ते य ए॒व दे॒व॒यानः॑ पन्था॒स्त॑ ५ समा॒रोह॑त्येतौ वै दे॒वानां॑ ५
हरी॑ यद्व॑र्शपूर्णमा॒सौ य ए॒वं वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते यावे॒व
दे॒वानां॑ ५ हरी॑ ताभ्याम्॥ ३४॥

ए॒वैभ्यो॑ ह॒व्यं व॑हत्येतद्वै दे॒वानां॑मा॒स्यं यद्व॑र्शपूर्णमा॒सौ
य ए॒वं वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते सा॒ख्यादे॒व दे॒वानां॑मा॒स्यं
जुहो॑त्येष वै ह॒विर्धा॑नी यो द॑र्शपूर्णमा॒सया॑जी साय॒म्प्रा॑तरग्निहोत्रं
जुहो॑ति यज॑ते द॑र्शपूर्णमा॒साव॑ह॒रहर॑हविर्धा॑निना ५ सु॒तो य ए॒वं
वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते ह॒विर्धा॑न्य॒स्मीति॑ सर्व॑मे॒वास्यं॑ ब॒र्हिष्य॑
द॒त्तम्भ॑वति दे॒वा वा अ॑हः॥ ३५॥

य॒ज्ञियं॑ नावि॒न्दन्ते॑ द॑र्शपूर्णमा॒साव॑पुन॒न्तौ वा ए॒तौ पू॒तौ
मे॒ध्यौ यद्व॑र्शपूर्णमा॒सौ य ए॒वं वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते
पू॒तावे॒वैनौ॑ मे॒ध्यौ यज॑ते ना॒मावा॑स्या॒यां च पौ॑र्णमा॒स्यां च
स्त्रिय॑मुपे॒याद्यदु॑पे॒यान्नि॑रिन्द्रि॒यः स्या॒त्सोम॑स्य॒ वै राज्ञो॑ऽर्धमा॒सस्य॑
रात्र॑यः प॒त्न्य आ॑स॒न्तासा॑ममावा॒स्यां च पौ॑र्णमा॒सीं च नो॑पैत्॥ ३६॥

ते ए॒नम॑भि॒ सम॑नह्येता॒न्तं य॒ख्म आ॑र्च्छ॒द्राजा॑नं॒ य॒ख्म
आ॒र॒दिति॑ तद्रा॒जय॑ख्मस्य॒ जन्म॑ यत्पापी॒यान॑भवत्त- त्पा॒पय॑ख्मस्य
य॒ज्ञाया॑भ्यामवि॒न्दत्त॑ज्ञाये॒न्यस्य॑ य ए॒वमे॒तेषां॑ य॒ख्माणां॑ जन्म॒ वेद॑

नैनमेते यख्ष्मा विन्दन्ति स एते एव नमस्यन्नुपाधावत्ते अब्रूतावैर
वृणावहा आवं देवानां भागधे असाव॥३७॥

आवदधि देवा इज्यान्ता इति तस्मात्सदृशीनां
रात्रीणाममावास्यायां च पौर्णमास्यां च देवा इज्यन्त एते
हि देवानां भागधे भागधा अस्मै मनुष्या भवन्ति य एवं वेद
भूतानि ख्युधमघ्नन्सद्यो मनुष्या अर्धमासे देवा मासि पितरः
संवत्सरे वनस्पतयस्तस्मादहरहर्मनुष्या अशनमिच्छन्तेऽर्धमासे
देवा इज्यन्ते मासि पितृभ्यः क्रियते संवत्सरे वनस्पतयः फलं
गृह्णन्ति य एवं वेद हन्ति ख्युधम्भ्रातृव्यम्॥३८॥

पश्यति ताभ्यामहरैदसाव फलं सप्त च॥६॥ [६]

देवा वै नर्चि न यजुष्यश्रयन्त ते सामन्नेवाश्रयन्त हिं करोति
सामैवाकर्हिं करोति यत्रैव देवा अश्रयन्त तत एवैनान्प्र युङ्क्ते हिं
करोति वाच एवैष योगो हिं करोति प्रजा एव तद्यजमानः सृजते
त्रिः प्रथमामन्वाह त्रिरुत्तमाय्यज्ञस्यैव तद्वत्सम्॥३९॥

नह्यत्यप्रस्रसाय संततमन्वाह प्राणानामन्नाद्यस्य संतत्या
अथो रख्यसामपहत्यै राथतरीम्प्रथमामन्वाह राथतरो वा अयं
लोक इममेव लोकमभि जयति त्रिविं गृह्णाति त्रयं इमे लोका
इमानेव लोकानभि जयति बारहतीमुत्तमामन्वाह बारहतो वा
असौ लोकोऽमुमेव लोकमभि जयति प्र वः॥४०॥

वाजा इत्यनिरुक्ताम्प्राजापत्यामन्वाह यज्ञो वै प्रजापतिर्यज्ञमेव
 प्रजापतिमा रभते प्र वो वाजा इत्यन्वाहान्नं वै वाजोऽन्नमेवाव
 रुद्धे प्र वो वाजा इत्यान्वाह तस्मात्प्राचीनः रेतो धीयतेऽग्न
 आ याहि वीतय इत्याह तस्मात्प्राचीः प्रजा जायन्ते प्र वो
 वाजाः ॥ ४१ ॥

इत्यन्वाह मासा वै वाजा अर्धमासा अभिद्यवो देवा हविष्मन्तो
 गौर्धृताची यज्ञो देवाञ्जिगाति यजमानः सुम्रयुरिदमसीदमसीत्येव
 यज्ञस्य प्रियं धामाव रुद्धे यं कामयेत सर्वमायुरियादिति प्र वो
 वाजा इति तस्यानूच्याग्र आ याहि वीतय इति संततमुत्तरमर्धर्चमा
 लभेत ॥ ४२ ॥

प्राणेनैवास्यापानं दाधार सर्वमायुरेति यो वा अरन्निः
 सामिधेनीनां वेदारत्नावेव भ्रातृव्यं कुरुतेऽर्धर्चो सं दधात्येष
 वा अरन्निः सामिधेनीनाय्यं एवं वेदारत्नावेव भ्रातृव्यं कुरुत
 ऋषेर्ऋषेर्वा एता निर्मिता यथ्सामिधेन्यस्ता यदसंयुक्ताः
 स्युः प्रजयां पशुभिर्यजमानस्य वि तिष्ठेरन्नर्धर्चो सं दधाति सं
 युनक्त्येवैनास्ता अस्मै संयुक्ता अवरुद्धाः सर्वामाशिषं दुहे ॥ ४३ ॥

बृसर्वा जायन्ते प्र वो वाजा लभेत दधाति सन्दशं च ॥ ७ ॥ [७]

अयंज्ञो वा एष योऽसामाऽग्न आ याहि वीतय इत्याह
 रथंतरस्येष वर्णस्तं त्वां समिद्धिरङ्गिर इत्याह वामदेव्यस्येष वर्णो
 बृहदग्ने सुवीर्यमित्याह बृहत एष वर्णो यदेतं तृचमन्वाह यज्ञमेव

तत्सामन्वन्तं करोत्यग्निमुष्मिल्लोक आसीदादित्योऽस्मिन्ताविमौ
लोकावशान्तौ ॥ ४४ ॥

आस्तान्ते देवा अंब्रुवन्नेतेमौ वि पर्यूहामेत्यग्र आ याहि
वीतय इत्यस्मिल्लोकैऽग्निमदधुर्बृहदग्रे सुवीर्यमित्यमुष्मिल्लोक
आदित्यन्ततो वा इमौ लोकावशाम्यताय्यदेवमन्वाहानयोर्लोकयोः
शान्त्यै शाम्यन्तोऽस्मा इमौ लोकौ य एवं वेद पञ्चदश
सामिधेनीरन्वाह पञ्चदश ॥ ४५ ॥

वा अर्धमासस्य रात्रयोऽर्धमासशः संवत्सर आप्यते
तासां त्रीणि च शतानि षष्टिश्चाख्बराणि तावन्तीः संवत्सरस्य
रात्रयोऽख्बरश एव संवत्सरमाप्नोति नृमेधश्च परुच्छेपश्च
ब्रह्मवाद्यमवदेतामस्मिन्दारावाद्रैऽग्निं जनयाव यतरो नौ
ब्रह्मीयानिति नृमेधोऽभ्यवदत्स धूममजनयत्परुच्छेपोऽभ्यवदत्सो-
ऽग्निमजनयदृष इत्यब्रवीत् ॥ ४६ ॥

यत्समावद्विद्व कथा त्वमग्निमजीजनो नाहमिति
सामिधेनीनामेवाहं वर्णं वेदेत्यब्रवीद्यद्वृतवत्पदमनूच्यते स आसां
वर्णस्तं त्वां समिद्धिरङ्गिर इत्याह सामिधेनीष्वेव तज्ज्योतिर्जनयति
स्त्रियस्तेन यदृचः स्त्रियस्तेन यद्वायत्रियः स्त्रियस्तेन यत्सामिधेन्यो
वृषण्वतीमन्वाह ॥ ४७ ॥

तेन पु३स्वतीस्तेन सेन्द्रास्तेन मिथुना अग्निर्देवानां

दूत आसीदुशनां काव्योऽसुराणान्तौ प्रजापतिम्प्रश्नमैतां
 स प्रजापतिरग्निं दूतं वृणीमह इत्यभि पर्यावर्तत ततो
 देवा अभवन्परासुरा यस्यैवं विदुषोऽग्निं दूतं वृणीमह
 इत्यन्वाह भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यध्वरवतीमन्वाह
 भ्रातृव्यमेवैतया ॥ ४८ ॥

ध्वरति शोचिष्केशस्तमीमह इत्याह पवित्रमेवैतद्यजमानमेवैतया
 पवयति समिद्धो अग्न आहुतेत्याह परिधिमेवैतम्परि
 दधात्यस्कन्दाय यदत ऊर्ध्वमभ्यादध्याद्यथा बहिःपरिधि स्कन्दति
 तादृगेव तत्रयो वा अग्नयो हव्यवाहनो देवानां कव्यवाहनः
 पितृणां सहर्गव्या असुराणान्त एतर्ह्या शंसन्ते मां वरिष्यते
 माम् ॥ ४९ ॥

इति वृणीध्वं हव्यवाहनमित्याह य एव देवानां तं वृणीत
 आर्षेयं वृणीते बन्धोरेव नैत्यथो संतत्यै परस्तादर्वाचो वृणीते
 तस्मात्परस्तादर्वाचो मनुष्यान्पितरोऽनु प्र पिपते ॥ ५० ॥

अशान्तावाह पञ्चदशाब्रवीदन्वाहितया वरिष्यते मामेकान्नत्रिंशच्च ॥ ८ ॥ [८]

अग्ने महा असीत्याह महान् ह्येष यदग्निर्ब्राह्मणेत्याह ब्राह्मणो
 ह्येष भारतेत्याह्येष हि देवेभ्यो हव्यम्भरति देवेद्ध इत्याह देवा
 ह्येतमैन्धत मन्विद्ध इत्याह मनुर्ह्येतमुत्तरो देवेभ्य ऐन्द्रर्षिष्टुत
 इत्याहरर्षयो ह्येतमस्तुवन्विप्रानुमदित इत्याह ॥ ५१ ॥

विप्रा ह्येते यच्छुश्रुवांसः कविशस्त इत्याह कवयो ह्येते
 यच्छुश्रुवांसो ब्रह्मसंशित इत्याह ब्रह्मसंशितो ह्येष घृताहवन्
 इत्याह घृताहुतिरह्यस्य प्रियतमा प्रणीर्यज्ञानामित्याह प्रणीरह्येष
 यज्ञानां रथीरध्वराणामित्याह्येष हि देवरथोऽतूर्तो होतेत्याह न
 ह्येतं कश्चन॥५२॥

तरति तूर्णिरहव्यवाडित्याह सर्वः ह्येष तरत्यास्पात्रं
 जुहूर्देवानामित्याह जुहूर्ह्येष देवानांश्चमसो देवपान इत्याह
 चमसो ह्येष देवपानोऽरां इवाग्रे नेमिर्देवांस्त्वम्परिभूरसीत्याह
 देवान् ह्येष परिभूर्यद्वयादा वह देवान्देवयते यजमानायेति
 भ्रातृव्यमस्मै॥५३॥

जन्येदा वह देवान् यजमानायेत्याह यजमानमेवैतेन
 वर्धयत्यग्निमग्ने आ वह सोममा वहेत्याह देवता एव तद्यथापूर्वमुप
 ह्वयत आ चाग्रे देवान् वह सुयजा च यज जातवेद
 इत्याहाग्निमेव तत्सं श्यति सोऽस्य संशितो देवेभ्यो हव्यं
 वहत्यग्निर्होता॥५४॥

इत्याहाग्निर्वै देवानां होता य एव देवानां होता
 तं वृणीते स्मो वयमित्याहात्मानमेव सत्त्वं गमयति साधु
 ते यजमान देवतेत्याहाशिषमेवैतामा शास्ते यद्वयाद्योऽग्निं
 होतारमवृथा इत्यग्निनोभयतो यजमानम्परि गृह्णीयात् प्रमायुकः

स्याद्यजमानदेवत्या वै जुहूर्भ्रातृव्यदेवत्योपभृत॥५॥

यद्वे इव ब्रूयाद्भ्रातृव्यमस्मै जनयेद्धृतवतीमध्वर्यो सुचमास्यस्वेत्या
यजमानमेवैतेन वर्धयति देवायुवमित्याह देवान् ह्येषावति
विश्ववारामित्याह विश्वः३ ह्येषावतीडामहै देवाः५ ईडेन्याः॥ त्रमस्याम
नमस्यान् यजाम यज्ञियानित्याह मनुष्या वा ईडेन्याः पितरो
नमस्या देवा यज्ञिया देवता एव तद्यथाभागं यजति॥५६॥

विप्रांनुमदित इत्याह चनास्मै होतोपभृद्देवता एव त्रीणि च॥९॥ [९]

त्रीः५ स्तृचाननु ब्रूयाद्राजन्त्यस्य त्रयो वा अन्ये राजन्त्यात्पुरुषा
ब्राह्मणो वैश्यः शूद्रस्तानेवास्मा अनुकान्करोति पञ्चदशानु
ब्रूयाद्राजन्त्यस्य पञ्चदशो वै राजन्त्यः स्व एवैनः३ स्तोमे प्रति
ष्ठापयति त्रिष्टुभा परि दध्यादिन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियकामः खलु
वै राजन्त्यो यजते त्रिष्टुभेवास्मा इन्द्रियम्परि गृह्णाति यदि
कामयेत॥५७॥

ब्रह्मवर्चसमस्त्विति गायत्रिया परि दध्याद्ब्रह्मवर्चसं वै गायत्री
ब्रह्मवर्चसमेव भवति सप्तदशानु ब्रूयाद्वैश्यस्य सप्तदशो वै वैश्यः
स्व एवैनः३ स्तोमे प्रतिष्ठापयति जगत्या परि दध्याज्जागता
वै पशवः पशुकामः खलु वै वैश्यो यजते जगत्येवास्मै
पशून्यरि गृह्णात्येकविंशतिमनु ब्रूयात्प्रतिष्ठाकामस्यैकविंशः
स्तोमानाम्प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित्यै॥५८॥

चतुर्विंशतिमनु ब्रूयाद्ब्रह्मवर्चसकामस्य चतुर्विंशत्यखरा
 गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियैवास्मै ब्रह्मवर्चसमव
 रुन्दे त्रिंशतमनु ब्रूयादन्नकामस्य त्रिंशदखरा विराडन्न
 विराड्विराजैवास्मा अन्नाद्यमव रुन्दे द्वात्रिंशतमनु ब्रूयात्प्रतिष्ठाकामस्य
 द्वात्रिंशदखरानुष्टुगनुष्टुप्छन्दसाम्प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित्यै षट्त्रिंशतमनु
 ब्रूयात्पशुकामस्य षट्त्रिंशदखरा बृहती बारहताः पशवो
 बृहत्यैवास्मै पशून्॥५९॥

अव रुन्दे चतुश्चत्वारिंशतमनु ब्रूयादिन्द्रियकामस्य
 चतुश्चत्वारिंशदखरा त्रिष्टुगिन्द्रियं त्रिष्टुत्रिष्टुभैवास्मा इन्द्रियमव
 रुन्दे ऽष्टाचत्वारिंशतमनु ब्रूयात्पशुकामस्याष्टाचत्वारिंशदखरा
 जगती जागताः पशवो जगत्यैवास्मै पशून्व रुन्दे
 सर्वाणि छन्दांस्यनु ब्रूयाद्ब्रह्मयाजिनः सर्वाणि वा एतस्य
 छन्दांस्यवरुन्दानि यो ब्रह्मयाज्यपरिमितमनु ब्रूयादपरिमितस्यावरु

कामयेत् प्रतिष्ठित्यै पशून्त्सप्तचत्वारिंशच्च॥१०॥ [१०]

निर्वीतम्मनुष्याणाम्प्राचीनावीतम्पितृणामुपवीतं देवानामुप
 व्ययते देवलखम्ममेव तत्कुरुते तिष्ठन्नन्वाह तिष्ठन् ह्याश्रुततरं वदति
 तिष्ठन्नन्वाह सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्या आसीनो यजत्यस्मिन्नेव
 लोके प्रति तिष्ठति यत्क्रौञ्चमन्वाहासुरं तद्यन्मन्त्रम्मानुषं तद्यदन्तरा
 तत्सदेवमन्तरानूच्य सदेवत्वाय विद्वांसो वै॥६१॥

पुरा होतारोऽभूवन्तस्माद्विधृता अध्वानोऽभूवन् पन्थानः

समरुख्यन्नन्तर्वेद्यन्यः पादो भवति बहिर्वेद्यन्यो- ऽथान्वाहाध्वनां
विधृत्यै पथामसंरोहायाथौ भूतं चैव भविष्यच्चाव रुन्दे-
ऽथो परिमितं चैवापरिमितं चाव रुन्देऽथौ ग्राम्याश्चैव
पशूनाण्याश्चाव रुन्देऽथौ॥६२॥

देवलोकं चैव मनुष्यलोकं चाभि जयति देवा वै
सामिधेनीरनूच्य यज्ञं नान्वपश्यन्त्स प्रजापतिस्तूष्णीमाधारमाधारयत्त
वै देवा यज्ञमन्वपश्यन् यत्तूष्णीमाधारमाधारयति यज्ञस्यानुख्यात्या
अथो सामिधेनीरेवाभ्यनत्तलूख्यो भवति य एवं वेदाथो
तर्पयत्येवैनास्तृप्यति प्रजया पशुभिः॥६३॥

य एवं वेद यदेकयाधारयेदेकां प्रीणीयाद्यद्वाभ्यां द्वे
प्रीणीयाद्यत्तिसृभिरति तद्वचयेन्मनसा धारयति मनसा
ह्यनाप्तमाप्यते तिर्यञ्चमा धारयत्यलम्बद्गारवाँक् मनश्चार्तीयेतामहं
देवेभ्यो हव्यं वहामीति वागब्रवीदहं देवेभ्य इति मनस्तौ
प्रजापतिम्प्रश्नमैतां सोऽब्रवीत्॥६४॥

प्रजापतिर्दृतीरेव त्वम्मनसोऽसि यद्धि मनसा ध्यायति तद्वाचा
वदतीति तत्खलु तुभ्यं न वाचा जुहवन्नित्यंब्रवीत् तस्मान्मनसा
प्रजापतये जुह्वति मन इव हि प्रजापतिः प्रजापतेरात्यै
परिधीन्त्सम्माष्टि पुनात्येवैनात्रिर्मध्यमं त्रयो वै प्राणाः प्राणानेवाभि
जयति त्रिर्दखिणाध्यं त्रयः॥६५॥

इमे लोका इमानेव लोकानभि जयति त्रिरुत्तरार्ध्यं त्रयो वै देवयानाः पन्थानस्तानेवाभि जयति त्रिरुपं वाजयति त्रयो वै देवलोका देवलोकानेवाभि जयति द्वादश सम्पद्यन्ते द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरमेव प्रीणात्यथो संवत्सरमेवास्मा उप दधाति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्या आधारमा धारयति तिर इव॥६६॥

वै सुवर्गो लोकः सुवर्गमेवास्मै लोकम्प रोयत्यृजुमा धारयत्यृजुरिव हि प्राणः संततमा धारयति प्राणानामन्नाद्यस्य संतत्या अथो ररुषंसामपहत्यै यं कामयेत प्रमायुकः स्यादिति जिह्मं तस्या धारयेत्प्राणमेवास्माञ्जिह्मं नयति ताजक्प्र मीयते शिरो वा एतद्यज्ञस्य यदाधार आत्मा ध्रुवा॥६७॥

आधारमाधार्य ध्रुवाः समनक्त्यात्मन्नेव यज्ञस्य शिरः प्रति दधात्यग्निर्देवानां दूत आसीद्वैव्योऽसुराणान्तौ प्रजापतिम्प्रश्नमेताः स प्रजापतिर्ब्राह्मणमब्रवीदेतद्वि ब्रूहीत्या श्रावयेतीदं देवाः शृणुतेति वाव तदब्रवीदग्निर्देवो होतेति य एव देवानां तमवृणीत ततो देवाः॥६८॥

अभ्वन्परासुरा यस्यैवं विदुषः प्रवरम्प्रवृणते भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति यद्ब्राह्मणश्चाब्राह्मणश्च प्रश्नमेयाता ब्राह्मणायाधि ब्रूयाद्यद्ब्राह्मणायाध्याहात्मनेऽध्याह यद्ब्राह्मणम्पराहात्मनः

तस्माद्ब्राह्मणो न परोच्यः॥६९॥

वा आरण्याश्चावं रुन्धेऽथो पशुभिः सोऽब्रवीद्विष्णुर्ध्वं त्रयं इव ध्रुवा देवाश्चत्वारिंशच्च॥११॥ [११]

आयुष्ट आयुर्दा अग्न आ प्यायस्व सं तेऽव ते हेड उदुत्तमम्प्र
णो देव्या नो दिवोऽग्नाविष्णू अग्नाविष्णू इमं मे वरुण तत्त्वा
याम्युदु त्यं चित्रम्। अपां नपादा ह्यस्थादुपस्थं जिह्मानामूर्ध्वो
विद्युतं वसानः। तस्य ज्येष्ठम्महिमानं वहन्तीरहरण्यवर्णाः परि
यन्ति यहीः। सम्॥७०॥

अन्या यन्त्युप यन्त्यन्याः समानमूर्वं नद्यः पृणन्ति।
तम् शुचिः शुचयो दीदिवाः संपां नपातम्परि तस्थुरापः।
तमस्मेरा युवतयो युवानम्मर्मृज्यमानाः परि यन्त्यापः। स शुक्रेण
शिकना रेवदग्निर्दीदायानिध्मो घृतनिर्णिगप्सु। इन्द्रावरुणयोरहः
सम्राजोरव आ वृणे। ता नो मृडात ईदृशे। इन्द्रावरुणा
युवमध्वराय नः॥७१॥

विशे जनाय महि शर्म यच्छतम्। दीर्घप्रयज्युमति यो वनुष्यति
वयं जयेम पृतनासु दृढाः। आ नो मित्रावरुणा प्र बाहवा। त्वं
नो अग्ने वरुणस्य विद्वान्देवस्य हेडोऽव यासिसीष्ठाः। यजिष्ठो
वहितमः शोशुचानो विश्वा द्वेषांसि प्र मुमुग्ध्यस्मत्। स त्वं नो
अग्नेऽवमो भवोती नेदिष्ठो अस्या उषसो व्युष्टौ। अव यख्व नो
वरुणम्॥७२॥

रराणो वीहि मृडीकः सुहवो न एधि। प्रप्रायमग्निर्भरतस्य
 शृण्वे वि यथ्सूर्यो न रोचते बृहद्वाः। अभि यः पुरुमृतनासु तस्थौ
 दीदाय दैव्यो अतिथिः शिवो नः। प्र ते यखि प्र त इयमि मन्म
 भुवो यथा वन्द्यो नो हवेषु। धन्वन्निव प्रपा असि त्वमग्न इयख्वे
 पूरवे प्रत्न राजन्॥७३॥

वि पाजसा वि ज्योतिषा। स त्वमग्ने प्रतीकेन प्रत्योष
 यातुधान्यः। उरुख्येषु दीद्यत्। तः सुप्रतीकः सुदृशः
 स्वश्चमविद्वांसो विदुष्टरः सपेम। स यख्यद्विश्वा वयुनानि
 विद्वान्प्र हव्यमग्निर्मृतेषु वोचत्। अहोमुचे विवेष यन्मा वि न
 इन्द्रेन्द्र ख्यत्रमिन्द्रियाणि शतक्रतोऽनु ते दायि॥७४॥

यहीः समध्वराय नो वरुणः राजः श्रतुश्चत्वारिंशच्च॥१२॥ [१२]

समिधश्चख्युषी प्रजापतिराज्यन्देवस्य स्फ्यम्ब्रह्मवादिनोऽद्विग्नेऽस्यो मनुः पृथिव्याः पशवोऽग्नीधे देवा वै
 यज्ञस्य युख्योशन्तस्त्वा द्वादश॥१२॥ समिधो याज्या तस्मान्नाभागः हि तमन्वित्याह प्रजा वा आहत्याह
 युख्वा हि संततिः॥७०॥ समिधस्सोमनसे स्याम॥ [१३]

॥षष्ठमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः॥

समिधो यजति वसन्तमेवर्तूनामव रुद्धे तनूनपातं यजति
 ग्रीष्ममेवाव रुद्ध इडो यजति वर्षा एवाव रुद्धे बर्हिर्यजति

श॒रद॑मे॒वाव॑ रु॒द्धे स्वा॒हाका॑रं य॒जति॑ हे॒मन्त॑मे॒वाव॑ रु॒द्धे
तस्मा॑त्स्वा॒हाकृ॑ता हे॒मन्प॑शवोऽव॑ सीदन्ति स॒मिधो॑ यजत्युष॑सं ए॒व
दे॒वता॑ना॒मव॑ रु॒द्धे तनू॑नपा॒तं य॒जति॑ य॒ज्ञमे॒वाव॑ रु॒द्धे॥१॥

इ॒डो य॑जति प॒शूने॒वाव॑ रु॒द्धे ब॒र्हिर्य॑जति प्र॒जामे॒वाव॑ रु॒द्धे
स॒मान॑यत उप॒भृत॑स्तेजो वा आ॒ज्यम्प्र॒जा ब॒र्हिः प्र॒जास्वे॒व तेजो॑
दधा॑ति स्वा॒हाका॑रं य॒जति॑ वाच॑मे॒वाव॑ रु॒द्धे द॒श स॑म्प॒द्यन्ते॑
द॒शा॒खरा॑ वि॒राड्वि॒राजै॑वान्नाद्य॒मव॑ रु॒द्धे स॒मिधो॑ यजत्य॒स्मिन्ने॒व
लो॒के प्र॑ति तिष्ठति॒ तनू॑नपा॒तं य॒जति॥२॥

य॒ज्ञ ए॒वान्त॑रि॒ख्ये प्र॑ति तिष्ठती॒डो य॑जति प॒शुष्वे॒व प्र॑ति
तिष्ठति ब॒र्हिर्य॑जति॒ य ए॒व दे॒व्यानाः॑ प॒न्थान॑स्तेष्वे॒व प्र॑ति
तिष्ठति स्वा॒हाका॑रं य॒जति॑ सु॒वर्ग ए॒व लो॒के प्र॑ति तिष्ठत्ये॒ताव॑न्तो
वै दे॒वलो॒कास्तेष्वे॒व य॑थापूर्व॒म्प्रति॑ तिष्ठति दे॒वासुरा॑ ए॒षु
लो॒केष्व॑स्पर्धन्त॒ ते दे॒वाः प्र॑या॒जैरे॒भ्यो लो॒केभ्योऽसुरा॑न्प्राणु॑दन्त॒
तत्प्र॑या॒जाना॑म्॥३॥

प्र॒या॒ज॒त्वय्यँस्यै॒वं वि॒दुषः॑ प्र॒या॒जा इ॒ज्यन्ते॑ प्रै॒भ्यो लो॒केभ्यो॑
भ्रातृ॑व्यान्नुद॑तेऽभि॒क्रामं॑ जुहोत्य॒भिजि॑त्यै॒ यो वै प्र॑या॒जाना॑म्मिथु॑नं
वेद॒ प्र प्र॒जया॑ प॒शुभिर्मि॑थुनैर्जा॑यते स॒मिधो॑ ब॒ह्वीरि॑व यजति॒
तनू॑नपा॒तमे॒कमि॒व मि॑थुनं तदि॒डो ब॒ह्वीरि॑व यजति ब॒र्हिरे॒कमि॒व
मि॑थुनं तदे॒तद्वै प्र॑या॒जाना॑म्मिथु॑नम् य ए॒वं वेद॒ प्र॥४॥

प्रजयां पशुभिर्मिथुनैर्जायते देवानां वा अनिष्टा देवता
 आसन्नथासुरा यज्ञमजिघांसन्ते देवा गायत्रीं व्यौहन् पञ्चाखराणि
 प्राचीनानि त्रीणि प्रतीचीनानि ततो वर्म यज्ञायाभवद्वर्म यजमानाय
 यत्प्रयाजानूयाजा इज्यन्ते वर्मेव तद्यज्ञाय क्रियते वर्म यजमानाय
 भ्रातृव्याभिभूत्यै तस्माद्वरूथम्पुरस्ताद्वर्षीयः पश्चाद्वर्षीयो देवा वै
 पुरा रख्यौभ्यः॥५॥

इति स्वाहाकारेण प्रयाजेषु यज्ञः सः स्थाप्यमपश्यन्तः
 स्वाहाकारेण प्रयाजेषु समस्थापयन्ति वा एतद्यज्ञं छिन्दन्ति
 यत्स्वाहाकारेण प्रयाजेषु सः स्थापयन्ति प्रयाजानिष्ट्वा हवींष्यभि
 घारयति यज्ञस्य सन्तत्या अथो हविरेवाकरथो यथापूर्वमुपैति
 पिता वै प्रयाजाः प्रजानूयाजा यत्प्रयाजानिष्ट्वा हवींष्यभिघारयति
 पितैव तत्पुत्रेण साधारणम्॥६॥

कुरुते तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद यश्च न कथा पुत्रस्य केवलं कथा
 साधारणमितुरित्यस्कन्नमेव तद्यत्प्रयाजेष्विष्टेषु स्कन्दति गायत्र्यैव
 तेन गर्भं धत्ते सा प्रजाम्पशून् यजमानाय प्र जनयति॥७॥

यजति यज्ञमेवावरुन्धे तनूनपातय्यजति प्रयाजानामेवबैद प्र रख्यौभ्यः साधारणम्यश्चन्त्रिंशच्च॥१॥ [१]

चख्युषी वा एते यज्ञस्य यदाज्यभागौ यदाज्यभागौ यजति
 चख्युषी एव तद्यज्ञस्य प्रति दधाति पूर्वार्धं जुहोति तस्मात्पूर्वार्धं
 चख्युषी प्रबाहुं जुहोति तस्मात्प्रबाहुं चख्युषी देवलोकं वा अग्निना

यजमानोऽनु पश्यति पितृलोकं सोमेनोत्तरार्धेऽग्नये जुहोति
दख्खिणार्धे सोमायैवमिव हीमौ लोकावनयोर्लोकयोरनुख्यात्यै
राजानौ वा एतौ देवतानाम्॥८॥

यदग्नीषोमावन्तरा देवता इज्येते देवतानां विधृत्यै तस्माद्वाज्ञा
मनुष्या विधृता ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं तद्यज्ञे यजमानः कुरुते
येनान्यतोदतश्च पशून्दाधारोभयतोदतश्चेत्यृचमनूच्याज्यभागस्य
जुषाणेन यजति तेनान्यतोदतो दाधारर्चमनूच्यं हविषं ऋचा
यजति तेनोभयतोदतो दाधार मूर्धन्वती पुरोनुवाक्या भवति
मूर्धानमेवैनं समानानां करोति॥९॥

नियुत्वत्या यजति भ्रातृव्यस्यैव पशून्नि युवते केशिनं
ह दाम्यं केशी सात्यकामिरुवाच सप्तपदां ते शक्नोति
श्वो यज्ञे प्रयोक्तासे यस्यै वीर्येण प्र जातान्भ्रातृव्यानुदते
प्रति जनिष्यमाणान् यस्यै वीर्येणोभयोर्लोकयोर्योतिर्धत्ते
यस्यै वीर्येण पूर्वार्धेनानुद्धान्भुनक्ति जघनार्धेन धेनुरिति
पुरस्ताल्लख्मा पुरोनुवाक्या भवति जातानेव भ्रातृव्यान्प्र
णुदत उपरिष्टाल्लख्मा॥१०॥

याज्या जनिष्यमाणानेव प्रति नुदते पुरस्ताल्लख्मा
पुरोनुवाक्या भवत्यस्मिन्नेव लोके ज्योतिर्धत्त उपरिष्टाल्लख्मा
याज्यामुष्मिन्नेव लोके ज्योतिर्धत्ते ज्योतिष्मन्तावस्मा इमौ

लो॒कौ भ॑वतो॒ य ए॒वं वेद॑ पुरस्ता॑ल्ल॒ख्या पुरो॑नुवा॒क्या भव॑ति
तस्मा॑त्पूर्व॒धेनान॑न्व॒धुन॑त्तुपरि॑ष्टाल्ल॒ख्या या॒ज्या तस्मा॑ञ्जघना॒धेन॑
धे॒नुर्य ए॒वं वेद॑ भुङ्क्ते॒ ए॒नमे॒तौ वज्र॑ आज्यं॒ वज्र॑ आज्य॑भागौ॥११॥

वज्रो॑ वष॒ट्कार॑स्त्रिवृ॒तमे॒व वज्र॑ सम्भृ॒त्य भ्रातृ॑व्याय॒ प्र
ह॑र॒त्यछ॑म्ब॒ट्कार॑मप॒गूर्य॑ वष॒ट्करो॑ति स्तृ॒त्यै गाय॑त्री पु॒रोनुवा॑क्या
भव॑ति त्रि॒ष्टुग्या॑ज्या॒ ब्रह्म॑न्ने॒व ख्य॑त्रम॒न्वार॑म्भयति॒ तस्मा॑द्वाह्म॒णो
मुख्यो॑ मुख्यो॑ भव॑ति॒ य ए॒वं वेद॑ प्रै॒वैन॑म्पुरो॒नुवा॑क्या॒याह॑ प्र ण॑यति
या॒ज्यया॑ ग॒मय॑ति॒ वष॒ट्कारे॑णै॒वैन॑म्पुरो॒नुवा॑क्या॒या दत्ते॑ प्र य॑च्छति
या॒ज्यया॑ प्र॒ति॥१२॥

व॒ष॒ट्कारे॑ण॒ स्थाप॑यति त्रि॒पदा॑ पु॒रोनुवा॑क्या भव॑ति त्रयं॒ इमे
लो॒का ए॒ष्वेव॑ लो॒केषु॑ प्र॒ति तिष्ठ॑ति चतु॑ष्पदा या॒ज्या चतु॑ष्पद ए॒व
प॒शून॑वं रु॒द्धे द्य॑ख्य॒रो व॑ष॒ट्कारो॑ द्वि॒पाद्य॑ज॒मानः॑ प॒शुष्वे॒वोपरि॑ष्टात्प्र॒ति
तिष्ठ॑ति गाय॑त्री पु॒रोनुवा॑क्या भव॑ति त्रि॒ष्टुग्या॑ज्यै॒षा वै सप्त॑प॒दा
श॒क्रो य॒द्वा ए॒तया॑ दे॒वा अशि॑ख्य॒न्तद॑श॒क्रुव॑न् य ए॒वं वेद॑ श॒क्रोत्ये॒व
यच्छि॑र॒ख्यति॥१३॥

दे॒वता॑नाङ्करोत्युपरि॑ष्टाल्ल॒ख्याऽऽज्य॑भागौ प्र॒ति श॒क्रोत्ये॒व द्वे च॑॥२॥ [२]

प्र॒जाप॑तिर्दे॒वेभ्यो॑ य॒ज्ञान्व्यादि॑श॒त्स आ॒त्मन्ना॑ज्यम॒धत्त॑
तं दे॒वा अ॑ब्रुवन्ने॒ष वा॒व य॒ज्ञो यदा॑ज्यम॒प्येव॑ नोत्रा॒स्त्विति॑
सोऽब्र॑वी॒द्यजान्॑ व॒ आज्य॑भागा॒वुप॑ स्तृ॒णान॑भि घा॒रया॑निति॒
तस्मा॑द्यज॒न्त्याज्य॑भागा॒वुप॑ स्तृ॒णन्त्य॑भि घा॒रय॑न्ति ब्रह्म॒वादि॑नो

वदन्ति॒ कस्मा॑त्स॒त्याद्या॑तया॒मान्य॒न्यानि॑ ह॒वीः॒ष्यया॑तयाम॒माज्य॑मिति॒
प्राजा॑प॒त्यम्॥१४॥

इति॑ ब्रूया॒दया॑तयामा॒ हि दे॒वानां॑ प्र॒जाप॑तिरिति॒ छन्दा॑सि
दे॒वेभ्यो॑ऽपा॑क्रामन्न॒ वोऽभा॑गानि॒ हव्यं॑ व॒र्ख्याम॒ इति॑ तेभ्य॑
ए॒तच्च॑तुरव॒त्तम॑धारयन्पु॒रोनु॑वा॒क्यायै॑ या॒ज्यायै॑ दे॒वता॑यै वष॒ट्काराय॑
यच्च॑तुरव॒त्तं जु॒होति॑ छन्दा॑स्येव॒ तत्प्री॑णाति॒ तान्य॑स्य
प्री॒तानि॑ दे॒वेभ्यो॑ ह॒व्यं व॑हन्त्यङ्गि॒रसो॑ वा इ॒त उ॑त्त॒माः सु॑व॒र्गं
लो॒कमा॑य॒न्तदृ॑षयो यज्ञ॒वास्त्व॑भ्य॒वाय॑न्ते॥१५॥

अ॒प॒श्यन्पु॒रोडा॑शं॒ कूर्म॑म्भू॒तः॒ सर्प॑न्तं॒ तम॑ब्रुवन्निन्द्रा॒य
ध्रिय॑स्व॒ बृह॑स्प॒तये॒ ध्रिय॑स्व॒ विश्वे॑भ्यो॒ दे॒वेभ्यो॑ ध्रिय॒स्वेति॑ स
ना॒ध्रिय॑त॒ तम॑ब्रुवन्न॒ग्नये॑ ध्रिय॒स्वेति॑ सो॒ऽग्नये॑ऽध्रिय॑त॒ यदा॑ग्नेयो॒-
ऽष्टा॑क॒पालो॑ऽमा॒वास्या॑यां च॒ पौर्ण॑मा॒स्यां चा॑च्यु॒तो भ॑वति
सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्या॑भिजि॒त्यै तम॑ब्रुवन्क॒थाहा॑स्था॒ इत्यनु॑पा॒क्तो-
ऽभू॒वमित्य॑ब्रवीद्यथा॒ख्योऽनु॑पा॒क्तः॥१६॥

अ॒वा॒र्च्छ॑त्ये॒वमवा॑र॒मित्यु॑परि॒ष्ठाद॒भ्यज्या॑ध॒स्तादु॑पा॒नक्ति॑
सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑ सम॑ष्ट्यै॒ सर्वा॑णि क॒पाला॑न्यभि प्र॒थय॑ति॒ ताव॑तः
पु॒रोडा॑शान्मुष्मि॒ल्लोके॑ऽभि ज॑यति॒ यो वि॑दग्धः॒ स नैर्ऋ॑तो
योऽश्रु॑तः॒ स रौ॒द्रो यः श्रु॑तः॒ स सदे॑व॒स्तस्मा॑दवि॒दह॑ता श्रु॒तंकृ॑त्यः
सदे॒वत्वाय॑ भ॒स्मना॑भि वा॒सय॑ति॒ तस्मा॑न्मा॒सेना॑स्थि॒ छुन्नं॑

वेदेनाभि वासयति तस्मात्॥१७॥

केशैः शिरश्छुन्नं प्रच्युतं वा एतदस्माल्लोकादगतं देवलोकं
यच्छुतं५ हविरनाभिधारितमभिधार्योद्वासयति देवत्रैवेनद्भमयति
यद्येकं कपालं नश्येदेको मासः संवत्सरस्यानवेतुः स्यादथ
यजमानः प्र मीयेत यद्वे नश्येतां द्वौ मासौ संवत्सरस्यानवेतौ
स्यातामथ यजमानः प्र मीयेत संख्यायोद्वासयति यजमानस्य॥१८॥

गोपीथाय यदि नश्येदाश्विनं द्विकपालं निर्वपेद्वावापृथिव्यमेकं वा
वै देवानां भिषजौ ताभ्यामेवास्मै भेषजं करोति द्वावापृथिव्यं
एककपालो भवत्यनयोर्वा एतन्नश्यति यन्नश्यत्यनयोरेवेनद्विन्दति
प्रतिष्ठित्यै॥१९॥

प्राजापत्यन्तेऽख्योऽनुपाक्तो वेदेनाभि वासयति तस्माद्यजमानस्य द्वात्रिंशच्च॥३॥ [३]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति स्फ्यमा दत्ते प्रसूत्या
अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याहाश्विनौ हि देवानामध्वर्यू आस्ताम् पूष्णो
हस्ताभ्यामित्याह यत्यै शतभृष्टिरसि वानस्पत्यो द्विषतो वध इत्याह
वज्रमेव तथ्सः श्यति भ्रातृव्याय प्रहरिष्यन्त्सम्बयजुर्हरत्येतावती
वै पृथिवी यावती वेदिस्तस्या एतावत एव भ्रातृव्यं निर्भजति॥२०॥

तस्मान्नाभागं निर्भजन्ति त्रिर्हरति त्रयं इमे लोका एभ्य
एवेनं लोकेभ्यो निर्भजति तूष्णीं चतुर्थं५ हरत्यपरिमितादेवेनं
निर्भजत्युद्धन्ति यदेवास्या अमेध्यं तदपं हन्त्युद्धन्ति तस्मादोषधयः

परा॑ भवन्ति॒ मूलं॑ छिनत्ति॒ भ्रातृ॑व्यस्यै॒व मूलं॑ छिनत्ति॒
पितृ॑दे॒वत्याति॑खा॒तेय॑तीं खनति॒ प्रजा॑पतिना॥२१॥

य॒ज्ञमु॒खेन॒ सम्मि॑ता॒मा प्र॑ति॒ष्ठायै॑ खनति॒ यज॑मानमे॒व प्र॑ति॒ष्ठां
ग॑मयति॒ दग्धि॑णतो॒ वर्षी॑यसीं करोति॒ देव॑यज॑नस्यै॒व रूप॑म॒कः
पु॒रीष॑वतीं करोति॒ प्रजा॑ वै प॒शवः॑ पु॒रीष॑म्प्रजयै॒वैन॑म्प॒शुभिः॑
पु॒रीष॑वन्तं करोत्यु॒त्तर॑म्परि॒ग्राह॑म्परि॒ गृह्णा॑त्ये॒ताव॑ती॒ वै पृ॑थि॒वी
याव॑ती॒ वेदि॑स्तस्या॒ एता॑व॒त ए॒व भ्रातृ॑व्यं नि॒र्भज्या॑त्मन॒
उत्तर॑म्परि॒ग्राह॑म्परि॒ गृह्णा॑ति कू॒रमि॑व॒ वै॥२२॥

ए॒तत्क॑रोति॒ यद्वेदि॑ करोति॒ धा अ॑सि स्व॒धा अ॒सीति॑
यो॒युप्य॑ते॒ शान्त्यै॑ प्रो॒ख्यंणी॒रा सा॑दय॒त्यापो॒ वै र॑ख्यो॒घ्नी
र॒ख्यंसा॑मप॒हत्यै॑ स्फ्यस्य॒ वर्त्म॑न्सादयति॒ य॒ज्ञस्य॒ संत॑त्यै॒ यं
द्वि॒ष्यात्तं॑ ध्या॒येच्छु॑चै॒वैन॑म॒र्पय॑ति॥२३॥

भ॒जति॒ प्रजा॑पतिने॒व वै त्रय॑स्त्रि॒ंशच्च॑॥४॥ [४]

ब्र॒ह्मवा॑दिनो॒ वद॑न्त्य॒द्भिर्ह॒वींषि॑ प्रो॒ख्यीः॒ केना॒प इति॑
ब्र॒ह्मणे॑ति॒ ब्रूया॑द॒द्भिर्ह्ये॒व ह॒वींषि॑ प्रो॒ख्यति॑ ब्र॒ह्मणा॑प॒ इध्मा॑ब॒र्हिः
प्रो॒ख्यंति॑ मे॒ध्यमे॒वैन॑त्करोति॒ वेदि॑म्प्रो॒ख्यत्यृ॒क्षा वा॑ ए॒षाऽलो॑म॒काऽ
मे॒ध्या यद्वेदि॑र्मे॒ध्यामे॒वैना॑ करोति॒ दि॒वे त्वा॒न्तरि॑ख्याय॒ त्वा पृ॑थि॒व्यै
त्वेति॑ ब॒र्हिरा॑साद्य॒ प्र॥२४॥

उ॒ख्यत्ये॒भ्य ए॒वैन॑ल्लो॒केभ्यः॒ प्रो॒ख्यंति॑ कू॒रमि॑व॒ वा ए॒तत्क॑रोति॒

यत्खनत्यपो नि नयति शान्त्यै पुरस्तात्प्रस्तरं गृह्णाति मुख्यमेवैनं
 करोतीत्यन्तं गृह्णाति प्रजापतिना यज्ञमुखेन सम्मितम्बर्हिः
 स्तृणाति प्रजा वै बर्हिः पृथिवी वेदिः प्रजा एव पृथिव्याम्प्रति
 ष्ठापयत्यनतिदृश्रः स्तृणाति प्रजयैवैनम्पशुभिरनतिदृश्रं
 करोति॥२५॥

उत्तरम्बर्हिषः प्रस्तरं सादयति प्रजा वै बर्हिर्यजमानः
 प्रस्त्रो यजमानमेवायजमानादुत्तरं करोति तस्माद्यजमानो-
 ऽयजमानादुत्तरोऽन्तर्दधाति व्यावृत्त्या अनक्ति हविष्कृतमेवैनं
 सुवर्गं लोकं गमयति त्रेधानक्ति त्रयं इमे लोका एभ्य एवैनं
 लोकेभ्योऽनक्ति न प्रति शृणाति यत्प्रतिशृणीयादनूर्ध्वम्भावुकं
 यजमानस्य स्यादुपरीव प्र हरति॥२६॥

उपरीव हि सुवर्गो लोको नि यच्छति वृष्टिमेवास्मै नि यच्छति
 नात्यग्रम्प्र हरेद्यदत्यग्रम्प्रहरेदत्यासारिण्यध्वर्यो- नशुका स्यान्न
 पुरस्तात्प्रत्यस्येद्यत्पुरस्तात्प्रत्यस्यैत्सुवर्गाल्लोकाद्यजमानम्प्रति
 नुदेत्प्राश्चम्प्र हरति यजमानमेव सुवर्गं लोकं गमयति न विष्वञ्चं
 वि युयाद्यद्विष्वञ्चं वियुयात्॥२७॥

स्यस्य जायेतोर्ध्वमुद्यौत्यूर्ध्वमिव हि पुंसः पुमानेवास्य
 जायते यत्स्फ्येन वोपवेषेण वा योयुष्येत स्तृतिरेवास्य सा हस्तेन
 योयुष्यते यजमानस्य गोपीथाय ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं यज्ञस्य
 यजमान इति प्रस्तर इति तस्य कं सुवर्गो लोक इत्याहवनीय

इति ब्रूयाद्यत्प्रस्तरमाहवनीये^१ प्रहरति यजमानमेव॥२८॥

सुवर्गं लोकं गमयति वि वा एतद्यजमानो लिशते यत्प्रस्तरं योयुप्यन्ते बरहिरनु प्रहरति शान्त्या अनारम्भण इव वा एतर्ह्यध्वर्युः स ईश्वरो वैपनो भवितोर्ध्रुवासीतीमामभि मृशतीयं वै ध्रुवाऽस्यामेव प्रति तिष्ठति न वैपनो भवत्यगा(३)नग्रीदित्याह यद्व्यादगन्त्रिगिरित्यग्नावग्निं गमयेन्निर्यजमानः सुवर्गल्लोकाद्भजेदगन्त्रि ब्रूयाद्यजमानमेव सुवर्गं लोकं गमयति॥२९॥

आसाद्य प्रानतिदृशं करोति हरति वियुयाद्यजमानमेवाग्निरिति सप्तदश च॥५॥—————[५]

अग्नेस्त्रयो ज्यायाः सो भ्रातर आसन्ते देवेभ्यो हव्यं वहन्तः प्रामीयन्त सौऽग्निरबिभेदित्थं वाव स्य आर्तिमारिष्यतीति स निलायत सौऽपः प्राविशत्तं देवताः प्रैषमैच्छन्तम्मथस्यः प्राब्रवीत्तमशपद्धियाधिया त्वा वध्यासुर्यो मा प्रावौच इति तस्मान्मथस्य धियाधिया घ्नन्ति शप्तः॥३०॥

हि तमन्वविन्दन्तमब्रुवन्नुप न आ वर्तस्व हव्यं नो वहेति सौऽब्रवीद्वरं वृणै यदेव गृहीतस्याहुतस्य बहिःपरिधि स्कन्दात्तन्मे भ्रातृणाम्भागधेयमसदिति तस्माद्यद्गृहीतस्याहुतस्य बहिःपरिधि स्कन्दति तेषां तद्भागधेयं तानेव तेन प्रीणाति परिधीन्परि दधाति रख्यसामपहत्यै सः स्पर्शयति॥३१॥

रख्यसामनन्ववचाराय न पुरस्तात्परि दधात्यादित्यो

ह्येवोद्यन्पुरस्ताद्रख्याः स्यपहन्त्यूर्ध्वं समिधावा दधात्युपरिष्टादेव
 रख्याः स्यप हन्ति यजुषान्यां तूष्णीमन्यामिमिथुनत्वाय द्वे आ
 दधाति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वै यंजेत
 यो यज्ञस्यार्त्या वसीयान्थस्यादिति भूपतये स्वाहा भुवनपतये
 स्वाहा भूतानाम्॥३२॥

पतये स्वाहेति स्कन्नमनु मन्त्रयेत यज्ञस्यैव तदात्या
 यजमानो वसीयान्भवति भूयसीर्हि देवताः प्रीणाति जामि
 वा एतद्यज्ञस्य क्रियते यदन्वञ्चौ पुरोडाशावुपाशुयाजमन्तरा
 यंजत्यजामित्वायाथो मिथुनत्वायाग्निमुष्मिल्लोक आसीद्यमो-
 ऽस्मिन्ते देवा अब्रुवन्नेतेमौ वि पर्यूहामेत्यन्नाद्येन देवा अग्निम्॥३३॥

उपामन्त्रयन्त राज्येन पितरो यमं तस्मादग्निर्देवानामन्नादो
 यमः पितृणां राजा य एवं वेद प्र राज्यमन्नाद्यमाप्नोति
 तस्मा एतद्भागधेयम्प्रायच्छन् यदग्नये स्विष्टकृतेऽवद्यन्ति यदग्नये
 स्विष्टकृतेऽवद्यति भागधेयेनैव तद्रुद्रः समर्धयति सकृत्सकृदव-
 द्यति सकृदिव हि रुद्र उत्तरार्धादव द्यत्येषा वै रुद्रस्य॥३४॥

दिक्स्वायामेव दिशि रुद्रं निरवदयते द्विरभि घारयति
 चतुरवत्तस्याप्त्यै पशवो वै पूर्वा आहुतय एष रुद्रो यदग्निर्यत्पूर्वा
 आहुतीरभि जुहुयाद्रुद्राय पशूनपि दध्यादपशुर्यजमानः स्यादतिहाय
 पूर्वा आहुतीर्जुहोति पशूनां गोपीथाय॥३५॥

मनुः पृथिव्या यज्ञियमैच्छत्स घृतं निषिक्तमविन्दत्सो-
ऽब्रवीत्कोऽस्येश्वरो यज्ञेऽपि कर्तोरिति तावंब्रूतामित्रावरुणौ
गोरेवावमीश्वरौ कर्तौः स्व इति तौ ततो गां समैरयतां
सा यत्रयत्र न्यक्रामत्ततो घृतमपीडयत् तस्माद्धृतपद्घुच्यते तदस्यै
जन्मोपहृतं रथन्तरं सह पृथिव्येत्याह॥३६॥

इयं वै रथन्तरमिमामेव सहान्नाद्येनोप ह्वयत् उपहृतं
वामदेव्यं सहान्तरिख्येणेत्याह पशवो वै वामदेव्यम्पशूनेव
सहान्तरिख्येणोप ह्वयत् उपहृतम्बृहत्सह दिवेत्याहैरं वै
बृहदिरामेव सह दिवोप ह्वयत् उपहृतास्सप्त होत्रा इत्याह होत्रा
एवोप ह्वयत् उपहृता धेनुः॥३७॥

सहरषमेत्याह मिथुनमेवोप ह्वयत् उपहृतो भुख्यः सखेत्याह
सोमपीथमेवोप ह्वयत् उपहृतां (4) हो इत्याहात्मानमेवोप
ह्वयत् आत्मा ह्युपहृतानां वसिष्ठ इडामुप ह्वयते पशवो वा इडा
पशूनेवोप ह्वयते चतुरुप ह्वयते चतुष्पादो हि पशवो मानवीत्याह
मनुरह्येताम्॥३८॥

अग्रेऽपश्यद्धृतपदीत्याह यदेवास्यै पदाद्धृतमपीडयत्
तस्मादेवमाह मैत्रावरुणीत्याह मित्रावरुणौ ह्येनां समैरयताम्ब्रह्म
देवकृतमुपहृतमित्याह ब्रह्मैवोप ह्वयते दैव्या अध्वर्यव उपहृता
उपहृता मनुष्या इत्याह देवमनुष्यानेवोप ह्वयते य इमं यज्ञमवान्
ये यज्ञपतिं वर्धनित्याह॥३९॥

यज्ञाय॑ चै॒व यज॑मानाय चा॒शिष॑मा शा॒स्त उप॑हूते
 द्यावा॑पृथि॒वी इत्या॑ह द्यावा॑पृथि॒वी ए॒वोप॑ ह्वयते पूर्व॒जे ऋ॑तावरी
 इत्या॑ह पूर्व॒जे ह्ये॑ते ऋ॒तावरी॑ दे॒वी दे॒वपु॑त्रे इत्या॑ह दे॒वी ह्ये॑ते
 दे॒वपु॑त्रे उप॑हूतोऽयं यज॑मान इत्या॑ह यज॑मानमे॒वोप॑ ह्वयत
 उत्तर॑स्यां दे॒वय॑ज्यायामुप॑हूतो भूय॑सि ह॒विष्कर॑ण उप॑हूतो दि॒व्ये
 धाम॑न्नुप॑हूतः॥ ४०॥

इत्या॑ह प्र॒जा वा उत्तरा॑ दे॒वय॑ज्या प॒शवो॑ भूयो॑ ह॒विष्कर॑ण
 सु॒वर्गो लो॒को दि॒व्यं धामे॑दम॒सीदम॑सीत्ये॒व य॒ज्ञस्य॑ प्रि॒यं धामो॑प॑
 ह्वयते॒ विश्व॑मस्य प्रि॒यमुप॑हूतमित्या॒हाछं॑म्ब॒द्धारमे॒वोप॑ ह्वयते॥ ४१॥

आहु॒ धे॒नुरे॒तावै॑र्धानित्या॑ह धाम॑न्नुप॑हूतश्चतु॑स्त्रिंशच्च॥ ७॥ [७]

प॒शवो॑ वा इडा॑ स्व॒यमा द॑त्ते का॒ममे॑वात्म॒ना प॒शूना॑मा द॑त्ते न
 ह्य॑न्यः का॒मम्प॒शूना॑म्प्रयच्छ॑ति वा॒चस्प॑तये त्वा हु॒तम्प्रा॒श्रमी॒त्याह
 वाच॑मे॒व भा॒ग॒धेये॑न प्रीणाति॒ सद॑स॒स्पत॑ये त्वा हु॒तम्प्रा॒श्रमी॒त्याह
 स्व॒गाकृ॑त्यै चतुर॒वत्त॑म्भवति ह॒विर्वै च॑तुर॒वत्त॑म्प॒शव॑श्चतुर॒वत्त॑य्य॒द्धोता॑
 प्रा॒श्रीया॑द्धोता॑॥ ४२॥

आ॒र्तिमा॑र्च्छे॒द्यद॒ग्नौ जु॑हुयाद्बु॒द्राय॑ प॒शून॑पि दध्यादप॒शुर्य॑ज॒मानः
 स्या॑द्वा॒चस्प॑तये त्वा हु॒तम्प्रा॒श्रमी॒त्याह प॒रोख्य॑मे॒वैन॑ञ्जुहोति॒
 सद॑स॒स्पत॑ये त्वा हु॒तम्प्रा॒श्रमी॒त्याह स्व॒गाकृ॑त्यै प्राश्र॑न्ति ती॒र्थ
 ए॒व प्राश्र॑न्ति द॒खि॒षणां द॑दाति ती॒र्थ ए॒व द॒खि॒षणां द॑दाति वि वा

एतद्यज्ञम्॥४३॥

छिन्दन्ति यन्मध्यतः प्राश्नन्त्यद्विर्माजयन्त आपो वै सर्वा
देवता देवताभिरेव यज्ञः सं तन्वन्ति देवा वै यज्ञाद्बुद्धमन्तरायन्त्स
यज्ञमविध्यत्तं देवा अभि समगच्छन्त कल्पन्तां न इदमिति तै-
ऽब्रुवन्त्स्विष्टं वै न इदमविष्यति यद्दिमः राधयिष्याम् इति
तत्स्विष्टकृतः स्विष्टकृत्वन्तस्याविद्धं निः॥४४॥

अकृन्तन् यवेन सम्मितं तस्माद्यवमात्रमव द्येद्यज्यायो-
ऽवद्येद्रोपयेत्तद्यज्ञस्य यदुप च स्तृणीयादभि च घारयेदुभयतः सः श्वायि
कुर्यादवदायाभि घारयति द्विः सम्पद्यते द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै
यत्तिरश्चीनमतिहरेदनमिविद्धं यज्ञस्याभि विध्येदग्रेण परि हरति
तीर्थेनैव परि हरति तत्पूष्णे पर्यहरन्तत्॥४५॥

पूषा प्राश्य दत्तोऽरुणत्तस्मात्पूषा प्रपिष्टभागोऽदन्तको हि तं
देवा अब्रुवन्वि वा अयमार्घ्यप्राशिन्नियो वा अयमभूदिति
तद्बृहस्पतये पर्यहरन्त्सोऽबिभेद्बृहस्पतिरित्थं वाव स्य
आर्तिमारिष्यतीति स एतम्मन्त्रमपश्यत्सूर्यस्य त्वा चख्षुषा
प्रति पश्यामीत्यब्रवीन्न हि सूर्यस्य चख्षुः॥४६॥

किं च न हिनस्ति सोऽबिभेत्प्रतिगृह्णन्तम्मा हिः सिष्यतीति
देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम्प्रति
गृह्णामीत्यब्रवीत्सवितुः प्रसूत एवैनद्वह्मणा देवताभिः प्रत्यगृह्णात्सो-

ऽबिभेत्प्राश्रन्तंम्मा हि॑सिष्यतीत्यग्नेस्त्वास्येन॑ प्राश्रामीत्यब्रवीन्न
ह्यग्नेरास्य॑ किं च॒न हि॒नस्ति॒ सोऽबिभेत्॥४७॥

प्राशितम्मा हि॑सिष्यतीति॑ ब्राह्मणस्योदरेणेत्यब्रवीन्न हि
ब्राह्मणस्योदरं॑ किं च॒न हि॒नस्ति॒ बृहस्पतेर्ब्रह्मणेति॑ स हि ब्रह्मिष्ठोऽप॒
वा ए॒तस्मात्प्रा॒णाः क्रा॑मन्ति॒ यः प्रा॑शित्रम्प्राश्रात्यद्विर्मा॑र्जयित्वा
प्रा॒णान्श्च॑सम्मृ॑शते॒ऽमृतं॑ वै प्रा॒णा अ॒मृत॒मार्पः॑ प्रा॒णाने॒व य॑थास्था॒नमुप॑
ह्वयते॥४८॥

प्राश्रजीयाद्धोतां यज्ञन्निरंहरन्तच्चर्युं रास्यं द्विञ्चन हि॒नस्ति॒ सोऽबिभेच्चतु॑श्चत्वारि॑शच्च॥८॥ — [८]

अ॒ग्नीध॒ आ द॑धात्यग्निमु॒खाने॒वर्तून्प्री॑णाति॒ समिध॑मा
द॑धात्युत्तरा॒सामाहु॑तीना॒म्प्रति॑ष्ठित्या॒ अथो॑ समिद्वत्ये॒व जु॑होति
परि॒धीन्श्च॑सम्मा॑र्ष्टि॒ पुना॑त्ये॒वैनान्श्च॑सकृ॒त्सकृ॒त्सम्मा॑र्ष्टि॒ परा॑डिव
ह्येतर्हि॑ य॒ज्ञश्चतुः॑ सम्पद्यते॒ चतु॑ष्पादः॒ पश॑वः॒ पशू॑ने॒वाव रु॑द्धे
ब्रह्म॒न्प्र स्था॑स्याम॒ इत्या॒हात्र॒ वा ए॒तर्हि॑ य॒ज्ञः श्रि॒तः॥४९॥

यत्र॑ ब्रह्मा॒ यत्रै॒व य॒ज्ञः श्रि॒तस्त॑त ए॒वैन॒मा र॑भते॒ यद्ध॑स्तेन
प्र॒मीवै॑द्वेप॒नः स्या॒द्यच्छी॒र्ष्णा शी॑र्ष॒क्तिमा॒न्स्या॒द्यत्तू॒ष्णीमा॑सी॒तास॑म्प्र॒त्तो
य॒ज्ञः स्या॒त्प्र ति॑ष्ठेत्ये॒व ब्रू॑याद्वा॒चि वै य॒ज्ञः श्रि॒तो यत्रै॒व य॒ज्ञः
श्रि॒तस्त॑त ए॒वैन॒श्च॒ सम्प्र॑ यच्छति॒ देव॑ स॒वित॑रे॒तत्ते प्र॥५०॥

आ॒हेत्या॑ह॒ प्रसू॑त्यै॒ बृह॑स्पतिर्ब्रह्मेत्या॑ह॒ स हि॑ ब्रह्मिष्ठः
स य॒ज्ञम्पा॑हि॒ स य॒ज्ञप॑तिम्पाहि॒ स मा॑म्पाहीत्या॑ह॒ य॒ज्ञाय॑
य॒ज॑मानाया॒त्मने॒ तेभ्य॑ ए॒वाशि॑ष॒मा शा॒स्तेऽना॑र्त्या॒ आ॒श्राव्या॑ह॒

देवान् यजेति ब्रह्मवादिनो वदन्तीष्टा देवता अथ कतम एते देवा
इति छन्दासीति ब्रूयाद्वायत्रीं त्रिष्टुभम्॥५१॥

जगतीमित्यथो खल्वाहुर्ब्राह्मणा वै छन्दासीति तानेव
तद्यजति देवानां वा इष्टा देवता आसन्नथाग्निर्नोदज्वलत्तं
देवा आहुतीभिरनूयाजेष्वन्वविन्दन् यदनूयाजान् यजत्यग्निमेव
तत्समिन्द्र एतदुर्वै नामासुर आसीत्स एतरहि यज्ञस्याशिषमवृङ्क्त
यद्व्यादेतत्॥५२॥

उ द्यावापृथिवी भद्रमभूदित्येतदुमेवासुरं यज्ञस्याशिषं
गमयेदिदं द्यावापृथिवी भद्रमभूदित्येव ब्रूयाद्यजमानमेव
यज्ञस्याशिषमगमयत्यार्धं सूक्तवाकमुत नमोवाकमित्याहेदमराध्स्मेति
वावैतदाहोपश्रितो दिवः पृथिव्योरित्याह द्यावापृथिव्योरहि यज्ञ
उपश्रित ओमन्वती तेऽस्मिन् यज्ञे यजमान द्यावापृथिवी॥५३॥

स्तामित्याहाशिषमेवैतामा शास्ते यद्व्याध्सूपावसाना
च स्वध्यवसाना चेति प्रमायुको यजमानः स्याद्यदा हि
प्रमीयतेऽथेमामुपावस्यति सूपचरणा च स्वधिचरणा चेत्येव
ब्रूयाद्वरीयसीमेवास्मै गव्यूतिमा शास्ते न प्रमायुको भवति
तयोराविद्यग्निरिदं हविरंजुषतेत्याह या अयाख्म॥५४॥

देवतास्ता अरीरधामेति वावैतदाह यन्न निर्दिशेत्प्रतिवेशं
यज्ञस्याशीर्गच्छेदा शास्तेऽयं यजमानोऽसावित्याह निर्दिश्यैवेनं

सुवर्गं लोकं गमयत्यायुरा शास्ते सुप्रजास्त्वमा शास्त
इत्याहाशिषमेवैतामा शास्ते सजातवनस्यामा शास्त इत्याह
प्राणा वै संजाताः प्राणानेव॥५॥

नान्तरैति तदग्निर्देवो देवेभ्यो वनते वयमग्नेर्मानुषा
इत्याहाग्निर्देवेभ्यो वनुते वयम्मनुष्येभ्य इति वावैतदाहेह
गतिर्वामस्येदं च नमो देवेभ्य इत्याह याश्चैव देवता यजति याश्च
न ताभ्य एवोभयीभ्यो नमस्करोत्यात्मनोऽनात्यै॥५६॥

श्रितस्ते प्र त्रिष्टुभंमेतद्वावापृथिवी या अयाख्म प्राणानेव पद्वत्वारिंशच्च॥९॥ [९]

देवा वै यज्ञस्य स्वगाकर्तारं नाविन्दन्ते शय्युम्बारहस्पत्यमब्रुवन्नि
नो यज्ञः स्वगा कुर्विति सोऽब्रवीद्वरं वृणो यदेवाब्राह्मणोक्तो-
ऽश्रद्धधानो यजाते सा मे यज्ञस्याशीरसदिति तस्माद्यदब्राह्मणोक्तो-
ऽश्रद्धधानो यजते शय्युमेव तस्य बारहस्पत्यं यज्ञस्याशीर्गच्छत्येतन्ममे
प्रजायाः॥५७॥

इति योऽपगुरातै शतेन यातयाद्यो निहनंत्सहस्रेण
यातयाद्यो लोहितं करवद्यावतः प्रस्कद्य पांसून्त्संगृह्णात्तावतः
संवत्सरान्पितृलोकं न प्र जानादिति तस्माद्ब्राह्मणाय नापं गुरेत
न नि हन्यान्न लोहितं कुर्यादितावता हैनसा भवति तच्छ्रय्योरा
वृणीमह इत्याह यज्ञमेव तत्स्वगा करोति तत्॥५८॥

शय्योरा वृणीमह इत्याह शय्युमेव बारहस्पत्यम्भागधेयेन

समर्धयति गा॒तुं य॒ज्ञाय॑ गा॒तुं य॒ज्ञप॑तय॒ इत्या॑हा॒शिष॑मे॒वैता॑मा शा॒स्ते
सोमं॑ यजति॒ रेतं॑ ए॒व तद॑धाति॒ त्वष्टा॑रं यजति॒ रेतं॑ ए॒व हितं॑ त्वष्टा॑
रूपाणि॒ वि क॑रोति दे॒वाना॑म्पत्नी॒र्यज॑ति मिथुन॒त्वाया॑ग्निं गृह॑पतिं
यजति॒ प्रति॑ष्ठित्यै जा॒मि वा ए॒तद्य॑ज्ञस्य॑ क्रियते॥५९॥

यदा॒ज्येन॑ प्रया॒जा इ॒ज्यन्त॑ आ॒ज्येन॑ पत्नी॒संया॑जा ऋचं॑म॒नूच्य॑
पत्नी॒संया॑जाना॑मृचा॒ यंज॑त्यजा॑मित्वा॒याथो॑ मिथुन॒त्वाय॑ प॒ङ्क्तिः प्रा॑यणो
वै य॒ज्ञः प॒ङ्क्तु॑दयनः॒ पञ्च॑ प्रया॒जा इ॒ज्यन्ते च॒त्वारः॑ पत्नी॒संया॑जाः
स॑मिष्टय॒जुः पञ्च॑म॒म्पङ्क्ति॑मे॒वानु॑ प्र॒ यन्ति॑ प॒ङ्क्ति॑म॒नूद्य॑न्ति॥६०॥

प्रजायाः करोति तत्क्रियते त्रयस्त्रिंशच्च॥१०॥ [१०]

यु॒ख्ष्वा हि दे॒व॒हूत॑मा॒९ अ॒श्वो॑ अ॒ग्ने र॒थीरि॑व। नि होता॑ पू॒र्व्यः
स॑दः। उ॒त नो॑ दे॒व दे॒वा९ अ॒च्छा॑ वोचो वि॒दुष्ट॑रः। श्रद्वि॒श्वो वा॒र्या
कृ॒धि। त्व९ ह॒ यद्य॑विष्ट॒ सह॑सः सूनवा॑हुत। ऋ॒तावा॑ य॒ज्ञियो॑ भुवः।
अ॒यम॒ग्निः स॑ह॒स्त्रिणो॑ वा॒जस्य॑ श॒तिन॒स्पतिः॑। मूर्धा॑ क॒वी र॑यो॒णाम्।
तं ने॒मिमृ॑भवो॒ यथा॑ न॒मस्व॒ सह॑तिभिः। नेदी॑यो य॒ज्ञम्॥६१॥

अ॒ङ्गिरः॑। तस्मै॑ नून॒मभि॑द्यवे वा॒चा वि॑रूप॒ नित्य॑या। वृ॒ष्णे
चोद॑स्व सुष्टु॒तिम्। क॒मुं ष्वि॑दस्य॒ सेन॑या॒ग्नेरपा॑कच॒ख्यसः॑। प॒णिं
गोषु॑ स्तरामहे। मा नो॑ दे॒वानां॑ वि॒शः प्र॑स्नातीरि॒वो॒स्त्राः। कृ॒शं
न हा॑सुर॒घ्नियाः॑। मा नः॑ स॒मस्य॑ दृढ्यः॒ परि॑द्वेष॒सो अ॑हृतिः।
ऊ॒र्मिर्न॑ नाव॒मा व॑धीत्। नम॑स्ते अ॒ग्न ओज॑से गृण॒न्ति दे॒व कृ॑ष्टयः।

अमैः॥६२॥

अ॒मि॒त्रम॑र्दय। कु॒वि॒त्सु नो॒ गवि॑ष्टयेऽग्रे॑ सं॒वे॒षि॒षो र॒यिम्।
उरु॑कृदुरु॒ ण॑स्कृधि। मा नो॑ अ॒स्मिन्म॑हाध॒ने परा॑ व॒र्गार॑भृद्यथा।
सं॒वर्ग॑ꣳ सꣳ र॒यिञ्ज॑य। अ॒न्यम॒स्मद्वि॒या इ॒यम॑ग्रे॒ सिष॑त्तु दु॒च्छुना॑।
व॒र्धा नो॑ अम॑वच्छ॒वः। यस्या॑जुष॒न्नम॒स्विनः॒ शमी॑मदु॒र्मख॑स्य वा।
तं घेद॑ग्निर्वृधाव॑ति। पर॑स्या॒ अधि॑॥६३॥

सं॒वतो॑ऽवराꣳ अ॒भ्या तर॑। यत्रा॒हम॑स्मि॒ ताꣳ अ॒वा वि॒द्वा
हि ते॑ पु॒रा व॒यम॑ग्रे॒ पितु॑र्यथाव॑सः। अ॒धा ते॑ सु॒म्रमी॑महे। य उ॒ग्र
इ॒व शर्य॑हा ति॒ग्मशृ॑ङ्गो न वꣳस॑गः। अ॒ग्रे पु॒रो रु॒रोजि॑था। सखा॑यः
सं वः॑ स॒म्यश्च॒मिष॑ꣳ स्तोमं॑ चा॒ग्नये॑। व॒र्षि॑ष्ठाय॒ खि॒तीना॑मूर्जो
न॒ग्रे सह॑स्वते। सꣳस॒मिद्यु॑वसे वृष॒न्नग्रे॑ वि॒श्वान्य॑र्य आ। इ॒डस्प॑दे
स॒मि॒ध्यसे॒ स नो॑ वसू॒न्या भ॑र। प्र॒जाप॑ते॒ स वैद॑ सोमा॑पूषणे॒मौ
दे॒वौ॥६४॥

य॒ज्ञम॑मैरधि॑ वृष॒न्नेका॑त्रविꣳश॒तिश्च॑॥११॥

[११]

उ॒श॒न्त॑स्त्वा हवाम॑ह उ॒श॒न्तः॒ समि॑धीमहि। उ॒श॒न्नु॑श॒त आ व॑ह
पि॒तृन् ह॒विषे॑ अ॒त्तवे॑। त्वꣳ सो॑म॒ प्रचि॑कितो मनी॒षा त्वꣳ रजि॑ष्ठमनु॑
नेषि॑ पन्था॒म्। तव॑ प्र॒णीती॑ पि॒तरो॑ न इ॒न्दो दे॒वेषु॑ रत्न॑मभजन्त
धीराः॑। त्वया॒ हि नः॑ पि॒तरः॑ सोम॒ पूर्वे॑ कर्मा॑णि च॒क्रुः प॑वमान
धीराः॑। व॒न्वन्न॑वा॒तः परि॑धीꣳ रपो॑र्णु॒ वीरे॑भि॒रश्वै॑र्म॒घवा॑ भव॥६५॥

नः। त्व९ सोम पितृभिः संविदानोऽनु द्यावापृथिवी आ तंतन्थ।
 तस्मै त इन्दो हविषा विधेम वयः स्याम पतयो रयीणाम्।
 अग्निष्वात्ताः पितर एह गच्छत सदःसदः सदत सुप्रणीतयः। अत्ता
 हवी९षि प्रयतानि बर्हिष्यथा रयि९ सर्ववीरं दधातन। बर्हिषदः
 पितर ऊत्यर्वागिमा वो हव्या चकृमा जुषध्वम्। त आ गतावसा
 शन्तमेनाथास्मभ्यम्॥६६॥

शय्यौररपो दधात। आहं पितृन्सुविदत्रा९ अविथ्सि नपातश्च
 विक्रमणश्च विष्णोः। बर्हिषदो ये स्वधया सुतस्य भजन्त पित्वस्त
 इहागमिष्ठाः। उपहृताः पितरो बर्हिष्येषु निधिषु प्रियेषु। त
 आगमन्तु त इह श्रुवन्त्वधि ब्रुवन्तु ते अवन्त्वस्मान्। उदीरतामवर
 उत्परास उन्मध्यमाः पितरः सोम्यासः। असुम्॥६७॥

य ईयुरवृका ऋतज्ञास्ते नोऽवन्तु पितरो हवेषु। इदम्पितृभ्यो
 नमो अस्त्वद्य ये पूर्वासो य उपरास ईयुः। ये पार्थिवे रजस्या
 निषत्ता ये वा नून९ सुवृजनासु विष्णु। अथा यथा नः पितरः
 परासः प्रत्नासो अग्र ऋतमाशुषाणाः। शुचीदयन्दीधितिमुक्थशासः
 ख्यामा भिन्दन्तो अरुणीरपं व्रत्र। यदग्ने॥६८॥

कव्यवाहन पितृन् यख्यतावृधः। प्र च हव्यानि
 वख्यसि देवेभ्यश्च पितृभ्य आ। त्वमग्र ईडितो जातवेदो-
 ऽवाङ्मुव्यानि सुरभीणि कृत्वा। प्रादाः पितृभ्यः स्वधया ते
 अख्यन्नद्धि त्वं देव प्रयता हवी९षि। मातली कव्यैर्यमो

अङ्गिरोभिर्बृहस्पतिरऋक्भिर्वावृधानः। या॑श्च दे॒वा वा॑वृधुर्ये च
दे॒वान्स्वाहान्ये स्व॒धयान्ये म॑दन्ति॥६९॥

इ॒मं य॑म प्र॒स्तर॑मा हि सी॒दाङ्गि॑रोभिः पि॒तृभिः॑ संवि॒दानः॑।
आ त्वा॒ मन्त्राः॑ क॒विश॑स्ता व॒हन्त्वे॒ना रा॑जन् ह॒विषा॑ मादयस्व।
अङ्गि॑रोभि॒रा ग॑हि य॒ज्ञिये॑भिर्य॒म वैरू॑पैरि॒ह मा॑दयस्व। वि॒वस्व॑न्तः
हुवे॒ यः पि॒ता तेऽस्मिन् य॒ज्ञे ब॑र्हिष्या नि॒षद्य॑। अङ्गि॑रसो नः
पि॒तरो न॑व॒ग्वा अथ॑र्वा॒णो भृ॑गवः सो॒म्यासः॑। तेषां॑ व॒यः सु॑म॒तौ
य॒ज्ञिया॑ना॒मपि॑ भ॒द्रे सौ॑म॒नसे॒ स्या॑म॥७०॥

भ॒वास्म॒भ्यमसु॒व्यँद॑ग्ने म॒दन्ति सौ॑म॒नस॑ एक॑ञ्च॥१२॥ [१२]

प्र॒जाप॑तिरकामयतैष ते॒ यज्ञै॑ प्र॒जाप॑तेर्जायमानाः प्रा॒जाप॑त्या यो वा अय॑थादेवतमिष्ट॒र्गो नि॒ग्राभ्याः॑ स्थ
यो वै दे॒वाङ्गु॑ष्टोऽग्निना॑ र॒यिमेका॑दश॥११॥ प्र॒जाप॑तिरकामयत प्र॒जाप॑तेर्जायमाना॒ व्याय॑च्छन्ते म॒ह्यमि॑मान्मा॒या
मा॒यिना॑न्द्रि॒चत्वा॑रि॒शत्॥१२॥ प्र॒जाप॑तिरकामयता॒ग्निः सं॑मु॒द्रवा॑ससम्॥ [१३]

॥ काण्डम् ३ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

प्र॒जाप॑तिरकामयत प्र॒जाः सृ॑जे॒येति॒ स तपो॑ऽतप्यत् स
स॒र्पान॑सृजत् सोऽकामयत प्र॒जाः सृ॑जे॒येति॒ स द्वि॑तीय॒म- तप्यत् स

वयाऽस्यसृजतु सौऽकामयत प्रजाः सृजेयेति स तृतीयमतप्यत
 स एतं दीर्घितवादमपश्यत्तमवदत्ततो वै स प्रजा असृजत
 यत्तपस्तत्त्वा दीर्घितवादं वदति प्रजा एव तद्यजमानः॥१॥

सृजते यद्वै दीर्घितोऽमेध्यमपश्यत्यपास्माद्दीर्घा कामति
 नीलमस्य हरो व्येत्यबद्धम्मनो दरिद्रं चख्बुः सूर्यो ज्योतिषाऽ
 श्रेष्ठो दीर्घे मा मा हासीरित्याह नास्माद्दीर्घाप कामति नास्य
 नीलं न हरो व्येति यद्वै दीर्घितमभिवर्षति दिव्या आपोऽशान्ता
 ओजो बलं दीर्घाम्॥२॥

तपोऽस्य निर्घन्त्युन्दतीर्बलं धत्तौजो धत्त बलं धत्त मा मै
 दीर्घाम्मा तपो निर्वधिष्टेत्याहेतदेव सर्वमात्मन्धत्ते नास्यौजो बलं
 न दीर्घां न तपो निर्घन्त्यग्निर्वै दीर्घितस्य देवता सौऽस्मादेतर्हि
 तिर इव यर्हि याति तमीश्वरऽ रख्याऽसि हन्तोः॥३॥

भद्रादभि श्रेयः प्रेहि बृहस्पतिः पुरणुता ते अस्त्वित्याह ब्रह्म
 वै देवानाम्बृहस्पतिस्तमेवान्वारभते स एनऽ सम्पारयत्येदमगन्म
 देवयजनमपृथिव्या इत्याह देवयजनऽ ह्येष पृथिव्या आगच्छति यो
 यजते विश्वे देवा यदजुषन्त पूर्व इत्याह विश्वे ह्येतद्देवा जोषयन्ते
 यद्वाह्यणा ऋक्सामाभ्यां यजुषा संतरन्त इत्याह रक्सामाभ्याऽ
 ह्येष यजुषा संतरति यो यजते रायस्पोषेण समिषा

मदेमेत्याहाशिषमेवैतामा शास्ते ॥ ४ ॥

यजमानो दीक्षां हन्तोर्ब्राह्मणाश्चतुर्विंशतिश्च ॥ १ ॥ [१]

एष ते गायत्रो भाग इति मे सोमाय ब्रूतादेष ते त्रैष्टुभो जागृतो भाग इति मे सोमाय ब्रूताच्छन्दोमानां साम्राज्यं गच्छेति मे सोमाय ब्रूताद्यो वै सोमं राजानं साम्राज्यं लोकं गमयित्वा क्रीणाति गच्छति स्वानां साम्राज्यं छन्दांसि खलु वै सोमस्य राज्ञः साम्राज्यो लोकः पुरस्तात्सोमस्य क्रयादेवमभि मन्त्रयेत् साम्राज्यमेव ॥ ५ ॥

एनं लोकं गमयित्वा क्रीणाति गच्छति स्वानां साम्राज्यय्यो वै तानूनप्रस्यं प्रतिष्ठां वेदं प्रत्येव तिष्ठति ब्रह्मवादिनो वदन्ति न प्राश्नन्ति न जुहुत्यथ कं तानूनप्रम्रतिं तिष्ठतीति प्रजापतौ मनसीति ब्रूयात्रिरव जिघ्रेत्प्रजापतौ त्वा मनसि जुहोमीत्येषा वै तानूनप्रस्यं प्रतिष्ठा य एवं वेदं प्रत्येव तिष्ठति यः ॥ ६ ॥

वा अध्वर्योः प्रतिष्ठां वेदं प्रत्येव तिष्ठति यतो मन्येतानभिक्रम्य होष्यामीति तत्तिष्ठन्ना श्रावयेदेषा वा अध्वर्योः प्रतिष्ठा य एवं वेदं प्रत्येव तिष्ठति यदभिक्रम्य जुहुयात्प्रतिष्ठाया इयात्तस्मात्समानत्र तिष्ठता होतव्यमप्रतिष्ठित्यै यो वा अध्वर्योः स्वं वेदं स्ववानेव भवति सुगवा अस्य स्वं वायव्यमस्य ॥ ७ ॥

स्वं चमसोऽस्य स्वं यद्वायव्यं वा चमसं वा-
ऽनन्वारभ्याश्रावयेत्स्वादियात्तस्मादनन्वारभ्याश्राव्यं स्वादेव

नैति यो वै सोममप्रतिष्ठाप्य स्तोत्रमुपाकरोत्यप्रतिष्ठितः सोमो
 भवत्यप्रतिष्ठितः स्तोमोऽप्रतिष्ठितान्युक्थान्यप्रतिष्ठितो यजमानो-
 ऽप्रतिष्ठितोऽध्वर्युर्वायव्यं वै सोमस्य प्रतिष्ठा चमसोऽस्य प्रतिष्ठा
 सोमः स्तोमस्य स्तोम उक्थानां ग्रहं वा गृहीत्वा चमसं वोन्नीय
 स्तोत्रमुपाकुर्यात्प्रत्येव सोमः स्थापयति प्रति स्तोममप्रत्युक्थानि
 प्रति यजमानस्तिष्ठति प्रत्यध्वर्युः॥८॥

एव तिष्ठति यो वायव्यमस्य ग्रहवैकान्रविंशतिश्च॥२॥ [२]

यज्ञं वा एतत्सम्भरन्ति यत्सोमक्रयण्यै पदय्यज्ञमुखं
 हविर्धाने यर्हि हविर्धाने प्राचीं प्रवर्तयेयुस्तरहि तेनाख्यमुपाञ्ज्याद्यज्ञमु-
 एव यज्ञमनु सं तनोति प्राञ्चमग्निम्प्र हरन्त्युत्पत्नीमा
 नयन्त्यन्वनांसि प्र वर्तयन्त्यथ वा अस्यैष धिष्णिो हीयते
 सोऽनु ध्यायति स ईश्वरो रुद्रो भूत्वा॥९॥

प्रजाम्पशून् यजमानस्य शमयितोर्यर्हि पशुमाप्रीतमुदञ्चं
 नयन्ति तरहि तस्य पशुश्रपणं हरेत्तेनैवैनम्भागिनं करोति
 यजमानो वा आहवनीयो यजमानं वा एतद्वि कर्षन्ते
 यदाहवनीयात्पशुश्रपणं हरन्ति स वैव स्यान्निर्मन्थ्यं वा
 कुर्याद्यजमानस्य सात्मत्वाय यदि पशोरवदानं नश्येदाज्यस्य
 प्रत्याख्यायमव द्येत्सैव ततः प्रायश्चित्तिर्ये पशुं विमथीरन्
 यस्तान्कामयेतार्तिमार्च्छेयुरिति कुविदङ्गेति नमोवृक्तिवत्यर्चाग्नीध्रे

जुहुया॒न्नमो॑वृ॒क्तिमे॒वैषां॑ वृ॒द्धे ता॒जगा॒र्तिमा॒र्च्छन्ति॑॥१०॥

भूत्वा तत्तुष्ट्वि॑शतिश्च॥३॥

[३]

प्र॒जाप॑ते॒र्जाय॑मानाः प्र॒जा जा॒ताश्च॒ या इ॒माः। तस्मै॒ प्रति॒
प्र वे॑दय चि॒कित्वा॒॑ अनु॑ मन्यताम्। इ॒मम्प॒शुम्प॑शुपते ते अ॒द्य
ब॒ध्नाम्य॑ग्रे सु॒कृत॑स्य॒ मध्ये॑। अनु॑ मन्यस्व सु॒यजा॑ यजाम॒ जुष्टं॑
दे॒वाना॑मि॒दम॑स्तु ह॒व्यम्। प्र॒जान॑न्तः प्रति॑ गृह्णन्ति पूर्वे॑ प्रा॒णमङ्गे॑भ्यः
पर्या॒चर॑न्तम्। सु॒वर्गं॑ या॒हि प॒थिभि॑र्दे॒व्याने॑रोष॒धीषु॑ प्रति॑ तिष्ठा
शरी॑रैः। येषा॒मीशे॑॥११॥

प॒शुप॑तिः प॒शूनां॑ चतु॑ष्पदामु॒त च॑ द्वि॒पदाम्॑। निष्क्री॑तोऽयं
य॒ज्ञिय॑म्भा॒गमे॑तु रा॒यस्पोषा॑ यज॑मानस्य सन्तु। ये ब॒ध्यमा॑नमनु॑
ब॒ध्यमा॑ना अ॒भ्यैर॑ख्यन्त॒ मन॑सा च॒रख्यु॑षा च। अ॒ग्निस्ता॒॑ अग्रे॑ प्र
मु॑मोक्तु दे॒वः प्र॒जाप॑तिः प्र॒जया॑ संवि॒दानः॑। य आ॑र॒ण्याः प॒शवो॑
वि॒श्वरू॑पा वि॒रूपाः॑ सन्तो॑ बहु॒धैक॑रूपाः। वा॒युस्ता॒॑ अग्रे॑ प्र मु॑मोक्तु
दे॒वः प्र॒जाप॑तिः प्र॒जया॑ संवि॒दानः॑। प्र॒मुञ्च॑मानाः॥१२॥

भुव॑नस्य॒ रेतो॑ गा॒तुं ध॑त्त॒ यज॑मानाय दे॒वाः। उ॒पाकृ॑त॒ शश॑मानं
यद॑स्था॒ङ्गीव॑ दे॒वाना॑मप्ये॒तु पा॑थः। नाना॑ प्रा॒णो यज॑मानस्य प॒शूनां॑
य॒ज्ञो दे॒वेभिः॑ स॒ह दे॒व्याने॑। जी॒वं दे॒वाना॑मप्ये॒तु पा॑थः स॒त्याः स॑न्तु
यज॑मानस्य॒ कामाः॑। यत्प॒शुर्मा॒युम॑कृ॒तोरो॑ वा प॒द्भिरा॑हते। अ॒ग्निर्मा॑
तस्मा॑दे॒नसो॑ वि॒श्वान्मु॑ञ्च॒त्वह॑सः। श॒मितार॑ उ॒पेत॑न य॒ज्ञम्॥१३॥

देवेभिरिन्वितम्। पाशात्पशुम्प्र मुञ्चत बन्धाद्यज्ञपतिम्परि।
 अदितिः पाशम्प्र मुमोक्तेतं नमः पशुभ्यः पशुपतये करोमि।
 अरातीयन्तमधरं कृणोमि यं द्विष्मस्तस्मिन्प्रति मुञ्चामि पाशम्।
 त्वामु ते दधिरे हव्यवाहः शृतंकर्तारमुत यज्ञियं च। अग्ने
 सदरब्धः सतनुरहि भूत्वाऽथ हव्या जातवेदो जुषस्व। जातवेदो
 वपया गच्छ देवान्त्वः हि होता प्रथमो बभूथ। घृतेन त्वं तनुवो
 वर्धयस्व स्वाहाकृतः हविरदन्तु देवाः। स्वाहा देवेभ्यो देवेभ्यः
 स्वाहा॥१४॥

ईशं प्रमुञ्चमाना यज्ञन्त्वः षोडश च॥४॥ [४]

प्राजापत्या वै पशवस्तेषां रुद्रोऽधिपतिर्यदेताभ्यामुपाकरोति
 ताभ्यामेवैनम्प्रतिप्रोच्या लभत आत्मनोऽनात्रस्काय द्वाभ्यामुपाकरोति
 द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्या उपाकृत्य पञ्च जुहोति पाङ्क्तः पशवः
 पशूनेवाव रुद्धे मृत्यवे वा एष नीयते यत्पशुस्तं यदन्वारभेत
 प्रमायुको यजमानः स्यान्नाना प्राणो यजमानस्य पशुनेत्याह
 व्यावृत्त्यै॥१५॥

यत्पशुर्मायुमकृतेति जुहोति शान्त्यै शमितार उपेतनेत्याह
 यथायजुरेवैतद्वपायां वा आह्नियमाणायामग्नेर्मेधोऽप क्रामति
 त्वामु ते दधिरे हव्यवाहमिति वपामभि जुहोत्यग्नेरेव मेधमव
 रुद्धेऽथो शृतत्वाय पुरस्तात्स्वाहाकृतयो वा अन्ये देवा
 उपरिष्ठात्स्वाहाकृतयोऽन्ये स्वाहा देवेभ्यो देवेभ्यः स्वाहेत्यभितो

वपां जुहोति तानेवोभयान्प्रीणाति॥१६॥

व्यावृत्त्या अभितो वपां पञ्च च॥५॥ [५]

यो वा अयथादेवतं यज्ञमुपचरत्या देवताभ्यो वृश्च्यते
पापीयान्भवति यो यथादेवतं न देवताभ्य आ वृश्च्यते
वसीयान्भवत्याग्नेय्यर्चाग्नीध्रमभि मृशेद्वैष्णव्या हविर्धानमाग्नेय्या
सुचो वायव्या वायव्यान्यैन्द्रिया सदो यथादेवतमेव यज्ञमुप
चरति न देवताभ्य आ वृश्च्यते वसीयान्भवति युनज्मि ते पृथिवीं
ज्योतिषा सह युनज्मि वायुमन्तरिक्षेण॥१७॥

ते सह युनज्मि वाचः सह सूर्येण ते युनज्मि तिस्रो विपृचः
सूर्यस्य ते। अग्निर्देवता गायत्री छन्द उपाःशोः पात्रमसि सोमो
देवता त्रिष्टुप्छन्दोऽन्तर्यामस्य पात्रमसीन्द्रो देवता जगती छन्द
इन्द्रवायुवोः पात्रमसि बृहस्पतिर्देवताऽनुष्टुप्छन्दो मित्रावरुणयोः
पात्रमस्यश्विनौ देवता पङ्क्तिश्छन्दोऽश्विनोः पात्रमसि सूर्यो देवता
बृहती॥१८॥

छन्दः शुक्रस्य पात्रमसि चन्द्रमा देवता सतोबृहती छन्दो
मन्थिनः पात्रमसि विश्वे देवा देवतोष्णिहा छन्द आग्रयणस्य
पात्रमसीन्द्रो देवता ककुप्छन्द उक्थानाम्पात्रमसि पृथिवी देवता
विराट्छन्दो ध्रुवस्य पात्रमसि॥१९॥

अन्तरिक्षेण बृहती त्रयस्त्रिंशच्च॥६॥ [६]

इष्टर्गो वा अध्वर्युर्यजमानस्येष्टर्गः खलु वै पूर्वोऽष्टुः
 रक्षीयत आसन्न्यान्मा मन्त्रात्पाहि कस्याश्चिदभिशस्त्या इति पुरा
 प्रातरनुवाकाञ्जुहुयादात्मन एव तदध्वर्युः पुरस्ताच्छर्म नह्यतेऽनार्त्ये
 संवेशाय त्वोपवेशाय त्वा गायत्रियास्त्रिष्टुभो जगत्या अभिभूत्यै
 स्वाहा प्राणापानौ मृत्योर्मा पातम्प्राणापानौ मा मा हासिष्टं
 देवतासु वा एते प्राणापानयोः॥२०॥

व्यायच्छन्ते येषां सोमः समृच्छते संवेशाय त्वोपवेशाय
 त्वेत्याह छन्दांसि वै संवेश उपवेशश्छन्दाभिरेवास्य
 छन्दांसि वृद्धे प्रेतिवन्त्याज्यानि भवन्त्यभिजित्यै मरुत्वतीः
 प्रतिपदो विजित्या उभे बृहद्रथन्तरे भवत इयं वाव
 रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेवैनमन्तरैत्यद्य वाव रथन्तरं श्वो
 बृहदद्याश्वादेवैनमन्तरैति भूतम्॥२१॥

वाव रथन्तरम्भविष्यद्बृहद्भूताच्चैवैनम्भविष्यतश्चान्तरैति
 परिमितं वाव रथन्तरमपरिमितम्बृहत्परिमिताच्चैवैनमपरि-
 मिताच्चान्तरैति विश्वामित्रजमदग्नी वसिष्ठेनास्पर्धेतां स
 एतज्जमदग्निर्विहव्यमपश्यत्तेन वै स वसिष्ठस्येन्द्रियं वीर्यमवृद्धं
 यद्विहव्यं शस्यत इन्द्रियमेव तद्वीर्यं यजमानो भ्रातृव्यस्य वृद्धे
 यस्य भूयांसो यज्ञक्रतव इत्याहुः स देवता वृद्ध इति यद्यग्निष्टोमः
 सोमः परस्तात्स्यादुक्थ्यं कुर्वीत यद्युक्थ्यः स्यादतिरात्रं कुर्वीत

यज्ञक्रतुभिरेवास्य देवता वृद्धे वसीयान्भवति॥२२॥

प्राणापानयोर्भूतवृद्धेऽष्टाविंशतिश्च॥७॥ [७]

निग्राभ्याः स्थ देवश्रुत आयुर्मे तर्पयत प्राणम्मे तर्पयतापानम्मे
तर्पयत व्यानम्मे तर्पयत चख्खुर्मे तर्पयत श्रोत्रम्मे तर्पयत मनो मे
तर्पयत वाचम्मे तर्पयतात्मानम्मे तर्पयताङ्गानि मे तर्पयत प्रजाम्मे
तर्पयत पशून्मे तर्पयत गृहान्मे तर्पयत गुणान्मे तर्पयत सर्वगेणम्मा
तर्पयत तर्पयत मा॥२३॥

गुणा मे मा वि तृषन्नोषधयो वै सोमस्य विशो विशः खलु
वै राज्ञः प्रदातोरीश्वरा ऐन्द्रः सोमोऽवीवृधं वो मनसा सुजाता
ऋतप्रजाता भग इद्वेः स्याम। इन्द्रेण देवीर्वीरुधः संविदाना अनु
मन्यन्ताः सर्वनाय सोममित्याहौषधीभ्य एवैनः स्वायै विशः स्वायै
देवतायै निर्याच्याभि षुणोति यो वै सोमस्याभिषूयमाणस्य॥२४॥

प्रथमोऽंशुः स्कन्दति स ईश्वर इन्द्रियं वीर्यम्प्रजाम्पशून्
यजमानस्य निर्हन्तोस्तमभि मन्त्रयेता मास्कान्सह प्रजया
सह रायस्पोषेणेन्द्रियम्मे वीर्यम्मा निर्वधीरित्याशिषमेवैतामा
शास्त इन्द्रियस्य वीर्यस्य प्रजायै पशूनामनिर्घाताय द्रप्सश्चस्कन्द
पृथिवीमनु द्यामिमं च योनिमनु यश्च पूर्वः। तृतीयं योनिमनु
संचरन्तं द्रप्सं जुहोम्यनु सप्त होत्राः॥२५॥

तर्पयत माऽभिषूयमाणस्य यश्च दशं च॥८॥ [८]

यो वै देवान्देवयशसेनार्पयति मनुष्यान्मनुष्ययशसेनं
 देवयशस्यैव देवेषु भवति मनुष्ययशसी मनुष्येषु यान्प्राचीनमाग्रयणाद्
 गृहीयाद्यानूर्ध्वाऽस्तानुपवृद्धिमतो देवानेव तद्देवयशसेनार्पयति
 मनुष्यान्मनुष्ययशसेनं देवयशस्यैव देवेषु भवति मनुष्ययशसी
 मनुष्येष्वग्निः प्रातःसवने पात्वस्मान् वैश्वानरो महिना विश्वशम्भूः।
 स नः पावको द्रविणं दधातु॥२६॥

आयुष्मन्तः सहभङ्खाः स्याम। विश्वे देवा मरुत इन्द्रो
 अस्मानस्मिद्धितीये सवने न जह्युः। आयुष्मन्तः प्रियमेषां वदन्तो
 वयं देवानां सुमतौ स्याम। इदं तृतीयं सवनं कवीनामृतेन
 ये चमसमैरयन्त। ते सौधन्वनाः सुव्रानशानाः स्विष्टिं नो अभि
 वसीयो नयन्तु। आयतनवतीर्वा अन्या आहुतयो हूयन्तैऽनायतना
 अन्या या आघारवतीस्ता आयतनवतीर्याः॥२७॥

सौम्यास्ता अनायतना ऐन्द्रवायवमादायाघारमा घारयेदध्वरो
 यज्ञोऽयमस्तु देवा ओषधीभ्यः पशवे नो जनाय विश्वस्मै
 भूतायाध्वरोऽसि स पिन्वस्व घृतवद्देव सोमेति सौम्या एव
 तदाहुतीरायतनवतीः करोत्यायतनवान्भवति य एवं वेदाथो
 द्यावापृथिवी एव घृतेन व्युनक्ति ते व्युक्ते उपजीवनीये भवत
 उपजीवनीयो भवति॥२८॥

य एवं वेदैष ते रुद्र भागो यं निरयाचथास्तं जुषस्व
 विदेगोपत्यं रायस्पोषं सुवीर्यं संवत्सरीणां स्वस्तिम्।

मनुः पुत्रेभ्यो दायं व्यभजत्स नाभानेदिष्ठम्ब्रह्मचर्यं वसन्तं
निरभजत्स आगच्छत्सोऽब्रवीत्कथा मा निरभागिति न त्वा
निरभाग्यमित्यब्रवीदङ्गिरस इमे सत्तमांसते ते॥२९॥

सुवर्गं लोकं न प्र जानन्ति तेभ्य इदम्ब्राह्मणम्ब्रूहि ते
सुवर्गं लोकय्यन्तो य एषाम्पशवस्तांस्ते दास्यन्तीति तदेभ्यो-
ऽब्रवीत्ते सुवर्गं लोकय्यन्तो य एषाम्पशव आसन्तानस्मा
अददुस्तम्पशुभिश्चरन्तं यज्ञवास्तौ रुद्र आगच्छत्सोऽब्रवीन्मम वा
इमे पशव इत्यदुर्वै॥३०॥

मह्यमिमानित्यब्रवीन्न वै तस्य त ईशत् इत्यब्रवीद्यद्यज्ञवास्तौ
हीयते मम वै तदिति तस्माद्यज्ञवास्तु नाभ्यवेत्यं सौऽब्रवीद्यज्ञे
मा भजार्थं ते पशून्नाभि मङ्स्य इति तस्मा एतम्मन्थिनः
संस्त्रावमंजुहोततो वै तस्य रुद्रः पशून्नाभ्यमन्यत यत्रैतमेवं
विद्वान्मन्थिनः संस्त्रावं जुहोति न तत्र रुद्रः पशून्नाभि मन्यते॥३१॥

दधात्वायतनवतीर्या उपजीवनीर्यो भवति तेऽदुर्वै यत्रैतमेकादश च॥९॥ [९]

जुष्टो वाचो भूयासं जुष्टो वाचस्पतये देवि वाक्। यद्वाचो
मधुमत्तस्मिन्मा धाः स्वाहा सरस्वत्यै। ऋचा स्तोमं समर्धय
गायत्रेण रथंतरम्। बृहद्रायत्रवर्तनि। यस्ते द्रप्सः स्कन्दति
यस्ते अंशुर्बाहुच्युतो धिषण्योरुपस्थात्। अध्वर्योर्वा परि यस्ते
पवित्राथ्स्वाहाकृतमिन्द्राय तं जुहोमि। यो द्रप्सो अंशुः पतितः
पृथिव्याम्परिवापात्॥३२॥

पुरोडाशात्करम्भात्। धानासोमान्मन्थिनं इन्द्र शुक्रात्स्वाहाकृतम्
 तं जुहोमि। यस्ते द्रप्सो मधुमा९ इन्द्रियावान्स्वाहाकृतः
 पुनरप्येति देवान्। दिवः पृथिव्याः पर्यन्तरिख्यात्स्वाहाकृतमिन्द्राय
 तं जुहोमि। अध्वर्युर्वा ऋत्विजां प्रथमो युज्यते तेन स्तोमो
 योक्तव्य इत्याहुर्वागग्नेगा अग्र एत्वृजुगा देवेभ्यो यशो मयि दधती
 प्राणान्पशुषु प्रजाम्मयि॥ ३३॥

च यजमाने चेत्याहु वाचमेव तद्यज्ञमुखे युनक्ति वास्तु वा
 एतद्यज्ञस्य क्रियते यद्ब्रह्म नृहीत्वा बहिष्पवमानः सर्पन्ति पराञ्चो
 हि यन्ति पराचीभिः स्तुवते वैष्णव्यर्चा पुनरेत्योपं तिष्ठते यज्ञो
 वै विष्णुर्यज्ञमेवाकर्विष्णो त्वं नो अन्तमः शर्म यच्छ सहन्त्य।
 प्र ते धारा मधुश्चतु उत्सं दुहते अखिषंतमित्याहु यदेवास्य
 शयानस्योपशुष्यति तदेवास्यैतेना प्याययति॥ ३४॥

परिवापात्प्रजां मयि दुहते चतुर्दश च॥ 10॥ [१०]

अग्निना रयिमंश्रवत्पोषमेव दिवेदिवे। यशसं वीरवत्तमम्॥
 गोमा९ अग्नेऽविमा९ अश्वी यज्ञो नृवत्सखा सदमिदंप्रमृष्यः।
 इडावा९ एषो असुर प्रजावा॥ न्दीर्घो रयिः पृथुबुध्नः सभावान्॥ आ
 प्यायस्व सं ते॥ इह त्वष्टारमग्रियं विश्वरूपमुप ह्वये। अस्माकमस्तु
 केवलः॥ तन्नस्तुरीपमधं पोषयितु देवं त्वष्टर्वि रराणः स्यस्व। यतो
 वीरः॥ ३५॥

कर्मण्यः सुदखो युक्तग्रावा जायते देवकामः। शिवस्त्वष्टरिहा
 गंहि विभुः पोष उत त्मना। यज्ञेयंज्ञे न उदवा पिशंगरूपः
 सुभरो वयोधाः श्रुष्टी वीरो जायते देवकामः। प्रजां त्वष्टा वि
 ष्यतु नाभिमुस्मे अथा देवानामप्येतु पाथः। प्र णो देव्या नो
 दिवः। पीपिवा५सु५ सरस्वतः स्तनं यो विश्वदर्शतः। धुखीमहि
 प्रजामिषम्॥३६॥

ये ते सरस्व ऊर्मयो मधुमन्तो घृतश्रुतः। तेषां ते सुम्रमीमहे।
 यस्य व्रतम्पशवो यन्ति सर्वे यस्य व्रतमुपतिष्ठन्त आपः। यस्य
 व्रते पुष्टिपतिर्निविष्टस्त५ सरस्वन्तमवसे हुवेम। दिव्य५ सुपर्ण
 वयसम्बृहन्तमुपां गर्भं वृषभमोषधीनाम्। अभीपतो वृष्ट्या तर्पयन्त
 त५ सरस्वन्तमवसे हुवेम। सिनीवालि पृथुष्टुके या देवानामसि
 स्वसा। जुषस्व हव्यम्॥३७॥

आहुतम्प्रजां देवि दिदिङ्घि नः। या सुपाणिः स्वङ्गुरिः
 सुषूमा बहुसूवरी। तस्यै विश्वलिंयै हविः सिनीवाल्यै जुहोतन।
 इन्द्रं वो विश्वतस्परीन्द्रं नरः। असितवर्णा हरयः सुपर्णा मिहो
 वसाना दिवमुत्पतन्ति। त आऽववृत्रन्त्सदनानि कृत्वादितृथिवी
 घृतैर्व्युद्यते। हिरण्यकेशो रजसो विसारेऽहिर्धुनिर्वात इव
 ध्रज्जीमान्। शुचिभ्राजा उषसः॥३८॥

नवेदा यशस्वतीरपस्युवो न सत्याः। आ ते सुपर्णा

अ॒मिनन्त॒ एवैः॑ कृ॒ष्णो नो॑नाव वृष॒भो यदी॑दम्। शि॒वाभि॑र्न
स्मय॑मानाभि॒रागा॑त्पत॑न्ति मि॒हः स्त॒नय॑न्त्य॒भ्रा। वा॒श्रेव॑
वि॒द्युन्मि॑माति व॒त्सं न मा॒ता सि॑षक्ति। यदे॑षां वृ॒ष्टिर॑सर्जि।
पर्व॑तश्चिन्महि॑ वृ॒द्धो बि॑भाय दि॒वश्चि॑त्सानु॑ रेजत स्व॒ने वः॑।
यत्क्री॑डथ मरुतः॥३९॥

ऋ॒ष्टि॒मन्त॒ आप॑ इव स॒ध्रिय॑श्चो धव॒ध्वे। अ॒भि क्र॑न्द स्त॒नय॑
गर्भ॑मा धा॑ उद॒न्वता॒ परि॑ दीया॒ रथे॑न। दृति॒ः सु क॑र्ष वि॒षितं॑
न्य॑श्च॒ः स॒मा भ॑वन्तू॒द्धता॑ निपा॒दाः। त्वं त्या चि॒दच्यु॑ताग्ने प॒शुर्न
यव॑से। धामा॑ ह यत्ते अज॒र वना॑ वृ॒श्चन्ति॑ शि॒क्कसः॑। अग्ने॒ भूरी॑णि
तव॑ जातवेदो दे॒वं स्वधा॑वोऽमृत॑स्य॒ धामा॑ याश्च॥४०॥

मा॒या मा॒यिना॑ विश्वमिन्व॒ त्वे पूर्वीः॑ स॒दधुः॑ पृ॒ष्ठब॑न्धो। दि॒वो
नो॑ वृ॒ष्टिम्म॑रुतो ररीध्व॒म्प्र पि॑न्वत वृ॒ष्णो अ॒श्वस्य॑ धाराः॑। अ॒र्वाङ्ङि॑तेन
स्त॒नयि॑तुतेह्य॒पो नि॑षिञ्चन्न॒सुरः॑ पि॒ता नः॑। पिन्व॑न्त्य॒पो म॑रुतः
सु॒दान॑वः पयो॑ घृ॒तव॑द्वि॒दथै॑ष्वा॒भुवः॑। अत्यं॑ न मि॒हे वि न॑यन्ति
वा॒जिन॑मु॒त्सं दु॑हन्ति स्त॒नय॑न्त॒मखि॑तम्। उ॒दप्रु॑तो मरु॒तस्ता॑
इ॒यर्त॑ वृ॒ष्टिम्॥४१॥

ये वि॒श्वे म॑रुतो॑ जुनन्ति। क्रोशा॑ति॒ गर्दा॑ क॒न्येव॑ तु॒न्ना पे॑रु
तु॒ञ्जाना॑ पत्ये॑व जा॒या। घृ॒तेन॒ द्यावा॑पृ॒थिवी॑ मधु॑ना॒ समु॑ख्यत
पय॑स्वतीः कृ॒णुता॑प॒ ओष॑धीः। ऊ॒र्जं च॒ तत्र॑ सु॒मतिं॑ च॒

पिन्वथ॒ यत्रा॑ नरो मरुतः॒ सिञ्च॑था॒ मधु॑। उदु॒ त्यञ्चि॑त्रम्।
 और्व॒भृगु॑वच्छुचि॑मप्रवान॒वदा॑ हुवे। अ॒ग्निः॑ स॒मुद्र॑वांससम्।
 आ स॒वः॑ स॒वितु॑र्यथा॒ भग॑स्येव भुजि॑ः हुवे। अ॒ग्निः॑
 स॒मुद्र॑वांससम्। हुवे वात॑स्वनं क॒विम्प॒र्जन्य॑क्रन्द्य॒ सहः॑। अ॒ग्निः॑
 स॒मुद्र॑वांससम्॥४२॥

वीर इषः हुव्यमुषसौ मरुतश्च वृष्टिं भगस्य द्वादश च॥११॥ [११]

यो वै पर्वमानानाञ्जीणिं परिभूः स्फ्यस्वस्तिर्भर्खेहिं महीनां पयोऽसि देवं सवितरेतत्तै श्येनाय यद्वे
 होतोपयामृहीतोऽसि वाख्यसत्प्र सो अग्न एकादश॥११॥ यो वै स्फ्यः स्वस्तिः स्वधायै नमः प्र मुञ्च
 तिष्ठतीव पद्वत्वारिंशत्॥४६॥ यो वै पर्वमानानां वि क्रमस्व॥ [१२]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

यो वै पर्वमानानामन्वारोहान् विद्वान् यजतेऽनु पर्वमानाना
 रोहति न पर्वमानेभ्योऽवच्छिद्यते श्येनोऽसि गायत्रछन्दा अनु त्वा
 रंभे स्वस्ति मा सम्पारय सुपर्णोऽसि त्रिष्टुप्छन्दा अनु त्वा रंभे
 स्वस्ति मा सम्पारय सघासि जगतीछन्दा अनु त्वा रंभे स्वस्ति
 मा सम्पारयेत्याहैते॥१॥

वै पर्वमानानामन्वारोहास्तान् य एवं विद्वान् यजतेऽनु
 पर्वमानाना रोहति न पर्वमानेभ्योऽवच्छिद्यते यो वै पर्वमानस्य

संततिं वेद सर्वमायुरेति न पुरायुषः प्र मीयते पशुमान्भवति
विन्दते प्रजाम्पवमानस्य ग्रहा गृह्यन्तेऽथ वा अस्थैतेऽगृहीता
द्रोणकलश आधवनीयः पूतभृत्तान् यदगृहीत्वोपाकुर्यात्पवमानं
वि॥२॥

छिन्द्यात्तं विच्छिद्यमानमध्वर्योः प्राणोऽनु विच्छिद्येतोपयामगृहीते
ऽसि प्रजापतये त्वेति द्रोणकलशमभि मृशेदिन्द्राय त्वेत्याधवनीयद्विंश्वै
देवेभ्य इति पूतभृत्पवमानमेव तथ्सं तनोति सर्वमायुरेति न
पुरायुषः प्र मीयते पशुमान्भवति विन्दते प्रजाम्॥३॥

एते वि द्विचत्वारिंशच्च॥१॥

[१]

त्रीणि वाव सर्वनान्यथं तृतीयं सवन्मव लुम्पन्त्यनं शु
कुर्वन्त उपां शुं हुत्वोपां शुपात्रेऽं शुमवास्य तं तृतीयसवने-
ऽपिसृज्याभि षुणुयाद्यदाप्याययति तेनां शुमद्यदभिषुणोति
तेनर्जीषि सर्वाण्येव तथ्सर्वनान्यं शुमन्ति शुक्रवन्ति समावद्वीर्याणि
करोति द्वौ समुद्रौ विततावजूर्यौ पर्यावर्तेते जठरेव पादाः। तयोः
पश्यन्तो अति यन्त्यन्यमपश्यन्तः॥४॥

सेतुनाति यन्त्यन्यम्। द्वे द्रधंसी सतती वस्त एकः केशी
विश्वा भुवनानि विद्वान्। तिरोधायैत्यसितं वसानः शुक्रमा दत्ते
अनुहाय जायै। देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा
एतम्महायज्ञमपश्यन्तमन्वताऽ- ग्रिहोत्रं व्रतमकुर्वत तस्माद्विव्रतः

स्याद्विर्ह्यग्निहोत्रं जुह्वति पौर्णमासं यज्ञमग्नीषोमीयम्॥५॥

पशुमकुर्वत दार्श्यं यज्ञमाग्नेयम्पशुमकुर्वत वैश्वदेवम्प्रातःसवनमकु
वरुणप्रघासान्माध्यंदिनं सवनं साकमेधान्पितृयज्ञं त्र्यम्बकां स्तुतिं
तमेषामसुरा यज्ञमन्ववाजिगांसन्तं नान्ववायन्तेऽब्रुवन्नध्वर्तव्या वा
इमे देवा अभूवन्निति तदध्वरस्याध्वरत्वन्तर्तो देवा अभवन्परासुरा
य एवं विद्वान्सोमैर्न यजते भवेत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो
भवति॥६॥

अपश्यन्तोऽग्नीषोमीयमात्मना परा त्रीणि च॥२॥ [२]

परिभूरग्निम्परिभूरिन्द्रम्परिभूर्विश्वान्देवान्परिभूर्मां सह
ब्रह्मवर्चसेन स नः पवस्व शं गवे शं जनाय शमवर्ते शं
राजन्नोषधीभ्योऽच्छिन्नस्य ते रयिपते सुवीर्यस्य रायस्पोषस्य
ददितारं स्याम। तस्य मे रास्व तस्य ते भर्खीय तस्य त
इदमुन्मृजे। प्राणाय मे वर्चोदा वर्चसे पवस्वापानाय व्यानाय
वाचे॥७॥

दृष्वक्रतुभ्याश्चर्षुभ्याम्मे वर्चोदौ वर्चसे पवेथां श्रोत्रायात्मने-
ऽङ्गेभ्य आयुषे वीर्याय विष्णोरिन्द्रस्य विश्वेषां देवानां जठरमसि
वर्चोदा मे वर्चसे पवस्व कोऽसि को नाम कस्मै त्वा कायं
त्वा यं त्वा सोमेनातीतृपं यं त्वा सोमेनामीमदं सुप्रजाः प्रजया
भूयासं सुवीरो वीरैः सुवर्चा वर्चसा सुपोषः पोषैर्विश्वेभ्यो मे

रूपेभ्यो वर्चोदाः॥८॥

वर्चसे पवस्व तस्य मे रास्व तस्य ते भर्खीय तस्य
त इदमुन्मृजे। बुभूषन्नवेख्येतैष वै पात्रियः प्रजापतिर्यज्ञः
प्रजापतिस्तमेव तर्पयति स एनं तृप्तो भूत्याऽभि पवते
ब्रह्मवर्चसकामोऽवेख्येतैष वै पात्रियः प्रजापतिर्यज्ञः प्रजापतिस्तमेव
तर्पयति स एनं तृप्तो ब्रह्मवर्चसेनाभि पवत आमयावी॥९॥

अवेख्येतैष वै पात्रियः प्रजापतिर्यज्ञः प्रजापतिस्तमेव
तर्पयति स एनं तृप्त आयुषाभि पवतेऽभिचरन्नवेख्येतैष वै पात्रियः
प्रजापतिर्यज्ञः प्रजापतिस्तमेव तर्पयति स एनं तृप्तः प्राणापाना-
भ्यां वाचो द्रक्ष्यक्रतुभ्यां चर्षुभ्यां९ श्रोत्राभ्यामात्मनोऽङ्गेभ्य
आयुषोऽन्तरैति ताजकप्र धन्वति॥१०॥

वाचे रूपेभ्यो वर्चोदा आमयावी पञ्चत्वारिंशच्च॥३॥ [३]

स्फ्यः स्वस्तिर्विघ्नः स्वस्तिः परशुर्वेदिः परशुर्नः स्वस्तिः।
यज्ञिया यज्ञकृतः स्थ ते मास्मिन् यज्ञ उप ह्यध्वमुप मा
द्यावापृथिवी ह्वेतामुपास्तावः कलशः सोमो अग्निरुप देवा उप
यज्ञ उप मा होत्रा उपह्वे ह्वयन्तान्नमोऽग्नये मखघ्ने मखस्य मा
यशोऽर्यादित्याहवनीयमुप तिष्ठते यज्ञो वै मखः॥११॥

यज्ञं वाव स तदहन्तस्मा एव नमस्कृत्य सदः प्र सर्पत्यात्मनो-
ऽनात्यै नमो रुद्राय मखघ्ने नमस्कृत्या मा पाहीत्याग्नीध्रं तस्मा

ए॒व न॑म॒ङ्स्कृत्य॑ स॒दः प्र॑ स॒र्प॒त्या॒त्म॒नोऽना॑त्यै नम॒ इन्द्रा॑य म॒ख॒घ्न
इन्द्रि॑य॒म्मे वी॒र्य॑म्मा॒ निर्व॑धीरिति॒ हो॒त्रीय॑मा॒शिष॑मे॒वेता॑मा शा॒स्त
इन्द्रि॑यस्य॒ वी॒र्य॑स्यानिर्घा॒ताय॒ या वै॥१२॥

दे॒वताः॒ सद॑स्या॒र्तिमा॑र्पय॒न्ति॒ यस्ता॑ वि॒द्वान्प्र॑स॒र्पति॒ न
सद॑स्या॒र्तिमा॑र्च्छति॒ नमो॑ऽग्नये॒ म॒ख॒घ्न इत्या॑हैता॒ वै दे॒वताः॒
सद॑स्या॒र्तिमा॑र्पय॒न्ति॒ ता य॑ ए॒वं वि॒द्वान्प्र॑स॒र्पति॒ न सद॑स्या॒र्तिमा॑र्च्छति
दृ॒ढे स्थः॑ शिथि॒रे सु॒मीची॑ मा॒हंस॑स्पात॒ः सूर्यो॑ मा॒ दे॒वो
दि॒व्याद॑हंस॑स्पातु॒ वा॒युर॒न्तरि॑ख्यात्॥१३॥

अ॒ग्निः पृ॑थि॒व्या य॒मः पि॒तृभ्यः॑ सर॑स्वती म॒नुष्ये॑भ्यो दे॒वीं
द्वारौ॑ मा॒ मा सं ता॑प्तम् नमः॒ सद॑से नमः॒ सद॑स॒स्पत॑ये
नमः॒ स॒खीनां॑ पु॒रोगा॑णां च॒ख्षुषे॑ नमो॒ दि॒वे नमः॑ पृथि॒व्या
अ॒है दै॒धिष॑व्योद॒तस्ति॑ष्ठान्यस्य॒ सद॑ने सी॒द यो॑ऽस्मत्पा॒क॒तर॑
उ॒न्नि॒वत॒ उदु॑द्व॒तश्च॑ गे॒षम्पा॑त॒म्मा द्या॒वापृ॑थि॒वी अ॒द्याहः॑ स॒दो वै
प्र॑स॒र्पन्त॑म्॥१४॥

पि॒तरोऽनु॑ प्र स॒र्पन्ति॒ त ए॑न॒मीश्व॑रा हि॒सि॒तोः सदः॑ प्र॒सृप्य॑
द॒खि॒ष्णा॒र्धम्प॑रे॒ख्वेता॑गन्त॒ पितरः॑ पि॒तृमा॑न॒हं यु॒ष्माभि॑र्भूयास॒ः
सु॒प्र॒जसो॑ म॒या यू॒यम्भू॑या॒स्तेति॑ तेभ्य॒ ए॒व न॑म॒स्कृत्य॑ स॒दः प्र॑
स॒र्प॒त्या॒त्म॒नोऽना॑त्यै॥१५॥

भ॒ख्येहि॒ मा वि॑श दी॒र्घायु॑त्वाय॒ शंत॑नु॒त्वाय॑ रा॒यस्पोषा॑य॒ वर्च॑से
 सु॒प्रजा॑स्त्वायेहि॒ वसो॑ पु॒रोवसो॑ प्रि॒यो मे॑ हृदो॑ऽस्य॒श्विनो॑स्त्वा
 बा॒हुभ्या॑ः स॒ध्यास॑म् नृ॒चख्य॑सं त्वा दे॒व सोम॑ सु॒चख्या॑ अव॒
 ख्येष॑म् म॒न्द्राभि॑भूतिः के॒तुर्य॑ज्ञानां॒ वाग्जु॑षा॒णा सोम॑स्य तृ॒प्यतु॑
 म॒न्द्रा स्व॑र्वा॒च्यदि॑तिरना॒हत॑शी॒र्ष्णी वाग्जु॑षा॒णा सोम॑स्य तृ॒प्यत्वेहि॑
 वि॒श्वच॑र॒षणे॑॥१६॥

श॒म्भूम॑यो॒भूः स्व॒स्ति मा॑ हरि॒वर्ण॑ प्र च॒र क्र॑त्वे द॒ख्याय॑
 रा॒यस्पोषा॑य सु॒वीर॑ता॒यै मा मा॑ राज॒न्वि बी॑भिषो॒ मा मे॒ हार्दि॑
 त्विषा॑ व॒धीः। वृष॑णे शुष्मा॒यायु॑षे वर्च॑से॥ वसु॑म॒द्रण॑स्य सोम
 दे॒व ते म॑ति॒विदः॑ प्रातःस॒वनस्य॑ गाय॒त्रछ॑न्दस॒ इन्द्र॑पीतस्य
 नरा॒शः स॑पीतस्य पि॒तृपी॑तस्य मधु॑म॒त उप॑हूतस्योप॒हूतो॑
 भ॒ख्ययामि॑ रु॒द्रव॑द्र॒णस्य॑ सोम दे॒व ते म॑ति॒विदो॒ माध्य॑दिनस्य
 स॒वनस्य॑ त्रि॒ष्टुछ॑न्दस॒ इन्द्र॑पीतस्य नरा॒शः स॑पीतस्य॥१७॥

पि॒तृपी॑तस्य मधु॑म॒त उप॑हूतस्योप॒हूतो॑ भ॒ख्ययाम्या॑दित्यव॒द्रण॑स्य
 सोम दे॒व ते म॑ति॒विदस्तृ॑तीयस्य स॒वनस्य॑ जग॒तीछ॑न्दस॒
 इन्द्र॑पीतस्य नरा॒शः स॑पीतस्य पि॒तृपी॑तस्य मधु॑म॒त उप॑हूतस्योप॒हूतो॑
 भ॒ख्ययामि॑। आ प्या॑यस्व॒ समै॑तु ते वि॒श्वतः॑ सोम॒ वृष्णि॑यम्। भवा॒
 वाज॑स्य संग॒थे। हि॒न्वं मे॑ गात्रा॒ हरि॑वो गु॒णान्मे॑ मा वि ती॒तृषः॑।
 शि॒वो मे॑ स॒त्त॒र्षीनु॑प॒ तिष्ठ॑स्व॒ मा मे॑ऽवा॒ङ्गाभि॑मति॥१८॥

गाः। अपा॑म॒ सोम॑म॒मृता॑ अभू॒माद॑श्म॒ ज्योति॑रवि॒दाम॑

देवान्। किमस्मान्कृणवदरातिः किमु धूर्तिरमृत मर्त्यस्य।
 यन्म आत्मनो मिन्दाभूदग्निस्तत्पुनराहार्जातवैदा विचर्षणिः।
 पुनरग्निश्चख्पुरदात्पुनरिन्द्रो बृहस्पतिः। पुनर्मे अश्विना युवं चख्पुरा
 धत्तमख्योः। इष्टयजुषस्ते देव सोम स्तुतस्तोमस्य॥१९॥

शस्तोक्थस्य हरिवत् इन्द्रपीतस्य मधुमत उपहूतस्योपहूतो
 भख्यामि। आपूर्याः स्था मा पूरयत प्रजया च धनेन च। एतत्ते
 तत् ये च त्वामन्वेतत्ते पितामह प्रपितामह ये च त्वामन्वत्र पितरो
 यथाभागम्मन्दध्वम् नमो वः पितरो रसाय नमो वः पितरः शुष्माय
 नमो वः पितरो जीवाय नमो वः पितरः॥२०॥

स्वधायै नमो वः पितरो मन्यवे नमो वः पितरो घोराय पितरो
 नमो वो य एतस्मिँल्लोके स्थ युष्मास्तेऽनु यैऽस्मिँल्लोके मां तेऽनु
 य एतस्मिँल्लोके स्थ यूयं तेषां वसिँष्ठा भूयास्त यैऽस्मिँल्लोकेऽहं
 तेषां वसिँष्ठो भूयासम् प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो विश्वा जातानि
 परि ता बभूव॥२१॥

यत्कामास्ते जुहुमस्तन्नो अस्तु वयं स्याम पतयो
 रयीणाम्। देवकृतस्यैनसोऽवयजनमसि मनुष्यकृतस्यैनसोऽ-
 वयजनमसि पितृकृतस्यैनसोऽवयजनमस्यप्सु धौतस्य सोम देव
 ते नृभिः सुतस्येष्टयजुषः स्तुतस्तोमस्य शस्तोक्थस्य यो भख्यो
 अश्वसनिर्यो गोसनिस्तस्य ते पितृभिर्भख्यंकृतस्योपहूतस्योपहूतो

बभूव चतुश्चत्वारिंशच्च॥५॥ [५]

ए॒तस्य॑ स्क्व॒न्दति॑ यस्य॑ पृष॒दाज्य॑ꣳ स्क्व॒न्दति॑ यत्पृष॒दाज्य॑म्पुन॑र्गृह्णा॒
प्रा॒णमे॒वास्मै॑ पुन॑र्गृह्णा॒ति हि॒र॒ण्यम॑व॒धाय॑ गृह्णा॒त्यमृ॑तं वै हि॒र॒ण्यम॑प्रा॒णः
पृष॒दाज्य॑म॒मृ॒तमे॒वा॒स्य प्रा॒णे द॑धाति श॒तमा॑न॒म्भव॑ति श॒तायुः॑ पु॒रुषः॑
श॒तेन्द्रि॑य॒ आयु॑ष्ये॒वेन्द्रि॑ये प्र॒ति तिष्ठ॑त्यश्व॒मव॑ घ्रापयति प्रा॒जाप॑त्यो
वा अश्वः॑ प्रा॒जाप॑त्यः प्रा॒णः स्वा॑दे॒वास्मै॑ योनेः॑ प्रा॒णं निर्मि॑मीते वि

वा ए॒तस्य॑ य॒ज्ञश्छिद्य॑ते॒ यस्य॑ पृषदा॒ज्यः॑ स्कन्द॑ति वैष्ण॒व्यर्चा॑
पुन॑र्गृह्णाति य॒ज्ञो वै विष्णु॑र्य॒ज्ञेनै॒व य॒ज्ञः॑ सं त॑नोति॥२५॥

ते पृषदा॒ज्यम्रा॑णो वै योनेः प्रा॒णन्दा॒विः॑ शतिश्च॥६॥ [६]

दे॒वं स॒वित॑रे॒तत्ते प्रा॒ह त॒त्र च॑ सु॒व प्र च॑ य॒ज्ञ
बृ॒हस्प॑तिर्ब्र॒ह्मायु॑ष्मत्या ऋ॒चो मा गा॑त तनू॒पाथ्सा॑म्रः स॒त्या
व आ॒शिषः॑ सन्तु स॒त्या आ॒कूत॑य ऋ॒तं च॑ स॒त्यं च॑ वदत स्तु॒त
दे॒वस्य॑ स॒वितुः॑ प्र॒सवे॑ स्तु॒तस्य॑ स्तु॒तम॒स्यूर्ज॑म्म॒ह्यः॑ स्तु॒तं दु॑ह॒मा
मा॑ स्तु॒तस्य॑ स्तु॒तं ग॑म्याच्छ॒स्त्रस्य॑ श॒स्त्रम्॥२६॥

अ॒स्यूर्ज॑म्म॒ह्यः॑ श॒स्त्रं दु॑ह॒मा मा॑ श॒स्त्रस्य॑ श॒स्त्रं
ग॑म्यादिन्द्रि॒याव॑न्तो वना॒महे धु॒ख्शीम॑हि प्र॒जामि॑षम्। सा मे॑
स॒त्याशी॑र्दे॒वेषु॑ भूयात् ब्र॒ह्मव॑र्च॒सम्मा॑ ग॒म्यात्। य॒ज्ञो ब॑भूव स आ
ब॑भूव स प्र ज॑ज्ञे स वा॒वृधे। स दे॒वाना॑मधि॒पति॑र्ब॒भूव सो अ॒स्माः॑
अधि॑पतीन्करोतु व॒यः॑ स्या॒म प॑त॒यो रयी॑णाम्। य॒ज्ञो वा॒ वै॥२७॥

य॒ज्ञप॑तिं दुहे य॒ज्ञप॑तिर्वा य॒ज्ञं दु॑हे स यः स्तु॒तश॒स्त्रयो॑र्दोह॒मवि॑द्वान्
यज॑ते तं य॒ज्ञो दु॑हे स इ॒ष्ट्वा पा॒पीया॑न्भवति य ए॒नयो॑र्दोहं
वि॑द्वान् यज॑ते स य॒ज्ञं दु॑हे स इ॒ष्ट्वा वसी॑यान्भवति स्तु॒तस्य॑
स्तु॒तम॒स्यूर्ज॑म्म॒ह्यः॑ स्तु॒तं दु॑ह॒मा मा॑ स्तु॒तस्य॑ स्तु॒तं ग॑म्याच्छ॒स्त्रस्य॑
श॒स्त्रम॒स्यूर्ज॑म्म॒ह्यः॑ श॒स्त्रं दु॑ह॒मा मा॑ श॒स्त्रस्य॑ श॒स्त्रं ग॑म्या॒दित्या॑हैष
वै स्तु॒तश॒स्त्रयो॑र्दोह॒स्तं य ए॒वं वि॑द्वान् यज॑ते दुह ए॒व य॒ज्ञमि॑ष्ट्वा

वर्सीयान्भवति॥ २८॥

शस्त्रवै शस्त्रन्दुहान्द्वाविंशतिश्च॥ ७॥ [७]

श्येनाय पत्वंने स्वाहा वदथस्वयमभिगूर्ताय नमो
विष्टम्भाय धर्मणे स्वाहा वदथस्वयमभिगूर्ताय नमः परिधये
जनप्रथनाय स्वाहा वदथस्वयमभिगूर्ताय नम ऊर्जे होत्राणां
स्वाहा वदथस्वयमभिगूर्ताय नमः पयसे होत्राणां स्वाहा
वदथस्वयमभिगूर्ताय नमः प्रजापतये मनवे स्वाहा वदथस्वयमभिगूर्ताय
नम ऋतमृतपाः सुवर्वादथस्वाहा वदथस्वयमभिगूर्ताय
नमस्तृम्पन्तां होत्रा मधोर्धृतस्य यज्ञपतिमृषय एनंसा॥ २९॥

आहुः। प्रजा निर्भक्ता अनुत्प्यमाना मध्व्यौ स्तोकावप
तौ रराध। सं नस्ताभ्यां सृजतु विश्वकर्मा घोरा ऋषयो नमो
अस्त्वेभ्यः। चरुषुष एषाम्मनंसश्च संधौ बृहस्पतये महि षट्सुमन्नमः।
नमो विश्वकर्मणे स उ पात्वस्माननन्यान्त्सोमपान्मन्यमानः।
प्राणस्य विद्वान्त्समरे न धीर एनंश्चकृवान्महि बद्ध एषाम्। तं
विश्वकर्मन्॥ ३०॥

प्र मुञ्चा स्वस्तये ये भुख्यन्तो न वसून्यानृहुः। यानृग्नयो-
ऽन्वतप्यन्त धिष्ण्या इयं तेषामवया दुरिष्ट्यै स्विष्टि नस्तां कृणोतु
विश्वकर्मा। नमः पितृभ्यो अभि ये नो अख्यन् यज्ञकृतो यज्ञकामाः
सुदेवा अकामा वो दखिष्णां न नीनिम् मा नस्तस्मादेनंसः

पापयिष्टा। यावन्तो वै सदस्यास्ते सर्वे दखिण्यास्तेभ्यो यो
दखिण्यां न॥३१॥

नयेदैभ्यो वृश्चेत यद्वैश्वकर्मणानि जुहोति सदस्यानेव
तत्प्रीणात्यस्मे देवासो वपुषे चिकिथ्सत् यमाशिरा दम्पती
वाममश्रुतः। पुमान्पुत्रो जायते विन्दते वस्वथ विश्वे अरपा
एधते गृहः। आशीर्दाया दम्पती वाममश्रुतामरिष्टो रायः सचता९
समोकसा। य आसिचथ्सदुग्धं कुम्भ्या सहेष्टेन यामन्नमतिं जहातु
सः। सर्पिर्ग्रीवी॥३२॥

पीवर्यस्य जाया पीवानः पुत्रा अकृशासो अस्य। सहजानिर्यः
सुमखस्यमान् इन्द्रायाशिरः सह कुम्भ्यादात्। आशीर्म ऊर्जमुत
सुप्रजास्त्वमिषं दधातु द्रविणः९ सर्वर्चसम्। संजयन्खेत्राणि
सहसाहमिन्द्र कृण्वानो अन्या९ अधरान्त्सपत्नान्। भूतमसि भूते
मां धा मुखमसि मुखम्भूयासम् द्यावापृथिवीभ्यां त्वा परि गृह्णामि
विश्वे त्वा देवा वैश्वानराः॥३३॥

प्र च्यावयन्तु दिवि देवान्दृ९हान्तरिख्ये वया९सि
पृथिव्याम्पार्थिवान्ध्रुवं ध्रुवेण हविषाव सोमं नयामसि। यथा
नः सर्वमिज्जगदयख्यम्९ सुमना असत्। यथा न इन्द्र इद्विशः
केवलीः सर्वाः समनसः करत्। यथा नः सर्वा इद्विशोऽस्माकं

केवलीरसन् ॥ ३४ ॥

एनंसा विश्वकर्मन् यो दखिष्णो न सर्पिर्ग्रीवी वैश्वानराश्चत्वारिंशच्च ॥ ८ ॥ [८]

यद्वे होताध्वर्युमभ्याह्वयते वज्रमेनमभि प्र वर्तयत्युक्थंशा
इत्याह प्रातःसवनम्प्रतिगीर्य त्रीण्येतान्यखराणि त्रिपदा गायत्री
गायत्रम्प्रातःसवनं गायत्रियैव प्रातःसवने वज्रमन्तर्धत्त उक्थं
वाचीत्याह माध्यंदिनं सवनम्प्रतिगीर्य चत्वार्येतान्यखराणि
चतुष्पदा त्रिष्टुष्ट्रैष्टुभम्माध्यंदिनं सवनं त्रिष्टुष्ट्रैव माध्यंदिने सवने
वज्रमन्तर्धत्ते ॥ ३५ ॥

उक्थं वाचीन्द्रायेत्याह तृतीयसवनम्प्रतिगीर्य सप्तैतान्यखराणि
सप्तपदा शक्करी शाक्करो वज्रो वज्रेणैव तृतीयसवने वज्रमन्तर्धत्ते
ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वा अध्वर्युः स्याद्यो यथासवनम्प्रतिगरे
छन्दांसि सम्पादयेत्तेजः प्रातःसवन आत्मन्दधीतेन्द्रियम्माध्यंदिने
सवने पशूस्तृतीयसवन इत्युक्थंशा इत्याह प्रातःसवनम्प्रतिगीर्य
त्रीण्येतान्यखराणि ॥ ३६ ॥

त्रिपदा गायत्री गायत्रम्प्रातःसवनम्प्रातःसवन एव
प्रतिगरे छन्दांसि सम्पादयत्यथो तेजो वै गायत्री तेजः
प्रातःसवनं तेज एव प्रातःसवन आत्मन्धत्त उक्थं वाचीत्याह
माध्यंदिनं सवनम्प्रतिगीर्य चत्वार्येतान्यखराणि चतुष्पदा
त्रिष्टुष्ट्रैष्टुभम्माध्यंदिनं सवनम्माध्यंदिन एव सवने प्रतिगरे

छन्दांसि सम्पादयत्यथो इन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियम्माध्यंदिनं
सर्वनम्॥३७॥

इन्द्रियमेव माध्यंदिने सर्वं आत्मन्धत्त उक्थं वाचीन्द्रायेत्याह
तृतीयसर्वनम्प्रतिगौर्यं सप्तैतान्यखराणि सप्तपदा शक्करी
शाक्कुराः पशवो जागतां तृतीयसर्वनं तृतीयसर्वन एव
प्रतिगरे छन्दांसि सम्पादयत्यथो पशवो वै जगती
पशवस्तृतीयसर्वनम्पशूनेव तृतीयसर्वन आत्मन्धत्ते यद्वै
होताध्वर्युमभ्याह्वयंत आव्यमस्मिन्दधाति तद्यन्न॥३८॥

अपहनीत पुरास्य संवत्सराद्गृह आ वैवीरञ्छोऽसा मोद
इवेति प्रत्याह्वयते तेनैव तदपं हते यथा वा आयताम्प्रतीख्यंत
एवमध्वर्युः प्रतिगरम्प्रतीख्यते यदभिप्रतिगृणीयाद्यथायंतया
समृच्छते तादृगेव तद्यदर्धर्चालुप्येत यथा धावञ्छो हीयते तादृगेव
तत्प्रबाहुग्वा ऋत्विजामुद्गीथा उद्गीथ एवोद्गातृणाम्॥३९॥

ऋचः प्रणव उक्थशःसिनां प्रतिगुरोऽध्वर्यूणाम् य एवं
विद्वान्प्रतिगृणात्यन्नाद एव भवत्यास्यं प्रजायां वाजी जायत
इयम्वै होतासावध्वर्युर्यदासीनः शःसंत्यस्या एव तद्धोता नैत्यास्त
इव हीयमथो इमामेव तेन यजमानो दुहे यत्तिष्ठन्प्रतिगृणात्यमुष्या
एव तदध्वर्युर्नैति॥४०॥

तिष्ठतीव ह्यसावथो अमूमेव तेन यजमानो दुहे यदासीनः
शःसन्ति तस्मादितःप्रदानं देवा उप जीवन्ति यत्तिष्ठन्प्रतिगृणाति

तस्मादमुतःप्रदानम्मनुष्या उप जीवन्ति यत्प्राडासीनः शंसति
 प्रत्यङ्घ्रिष्ठन्प्रतिगृणाति तस्मात्प्राचीनः रेतो धीयते प्रतीचीः प्रजा
 जायन्ते यद्वै होताध्वर्युमभ्याह्वयते वज्रमेनमभि प्र वर्तयति पराडा
 वर्तते वज्रमेव तन्नि करोति॥४१॥

सर्वे वज्रमन्तर्धत्ते त्रीण्येतान्यक्षराणीन्द्रियमार्ध्यान्दिनः सर्वन्त्रोद्गातृणामध्वर्युर्नैति वर्तयत्यष्टौ

च॥१॥ [९]

उपयामगृहीतोऽसि वाख्यसदसि वाक्पाभ्यां त्वा
 क्रतुपाभ्यामस्य यज्ञस्य ध्रुवस्याध्यर्खाभ्यां गृह्णाम्युपयामगृहीतो-
 ऽस्यृतसदसि चख्युष्पाभ्यां त्वा क्रतुपाभ्यामस्य यज्ञस्य
 ध्रुवस्याध्यर्खाभ्यां गृह्णाम्युपयामगृहीतोऽसि श्रुतसदसि श्रोत्रपा-
 भ्यां त्वा क्रतुपाभ्यामस्य यज्ञस्य ध्रुवस्याध्यर्खाभ्यां गृह्णामि
 देवेभ्यस्त्वा विश्वदेवेभ्यस्त्वा विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यो विष्णवुरुक्रमैष
 ते सोमस्तः रंख्यस्व॥४२॥

तं ते दुश्चख्या मावं ख्यत् मयि वसुः पुरोवसुर्वाक्पा वाचंमे
 पाहि मयि वसुर्विदद्वसुश्चख्युष्पाश्चख्युर्मै पाहि मयि वसुः संयद्वसुः
 श्रोत्रपाः श्रोत्रंमे पाहि भूरसि श्रेष्ठो रश्मीनाम्प्राणपाः प्राणंमे पाहि
 धूरसि श्रेष्ठो रश्मीनामपानपा अपानंमे पाहि यो न इन्द्रवायू
 मित्रावरुणावश्विनावभिदासति भ्रातृव्य उत्पिपीते शुभस्पती इदमहं

तमधरम्पादयामि यथेन्द्राहमुत्तमश्चेतयानि॥४३॥

रक्षस्व भ्रातृव्यस्त्रयोदश च॥10॥ [१०]

प्र सो अग्ने तवोतिभिः सुवीराभिस्तरति वाजकर्मभिः। यस्य
त्व९ सख्यमाविंथ। प्र होत्रे पूर्वं वचोऽग्नये भरता बृहत्। विपां
ज्योतींषि बिभ्रते न वेधसे। अग्ने त्री ते वाजिना त्री षधस्थां
तिस्रस्ते जिह्वा ऋतजात पूर्वोः। तिस्र उ ते तनुवो देववातास्ताभिर्नः
पाहि गिरो अप्रयुच्छन्। सं वां कर्मणा समिषा॥४४॥

हिनोमीन्द्राविष्णू अपंसस्पारे अस्य। जुषेथां यज्ञं द्रविणं च
धत्तमरिष्टैर्नः पृथिभिः पारयन्ता। उभा जिग्यथुर्न परा जयेथे न
परा जिग्ये कतरश्चनैनोः। इन्द्रश्च विष्णो यदपस्पृधेथां त्रेधा सहस्रं
वि तदैरयेथाम्। त्रीण्यायूँषि तव जातवेदस्तिस्त्र आजानीरुषसंस्ते
अग्ने। ताभिर्देवानामवो यखिष विद्वानथ॥४५॥

भव यजमानाय शं योः। अग्निस्त्रीणि त्रिधातून्या ख्येति विदथां
कविः। स त्रीँरेकादशा९ इह। यख्यच्च पिप्रयच्च नो विप्रो दूतः
परिष्कृतः। नभन्तामन्यके समे। इन्द्राविष्णू दृ९हिताः शम्बरस्य
नव पुरो नवतिं च श्रथिष्टम्। शतं वर्चिनः सहस्रं च साक९ हथो
अप्रत्यसुरस्य वीरान्। उत माता महिषमन्वेवेनदमी त्वां जहति
पुत्र देवाः। अथाब्रवीद्वृत्रमिन्द्रो हनिष्यन्त्सखे विष्णो वितरं वि

क्रमस्व॥४६॥

इषाऽथ त्वा त्रयोदश च॥११॥ [११]

अग्ने तेजस्विन्वायुर्वसवस्त्वैतद्वा अपां वायुरसि प्राणो नाम देवा वै यद्यजेन् न प्रजापतिर्देवासुरानायुर्दा
एतय्युवान्५ सूर्यो देव इदव्वैमेकादश॥११॥ अग्ने तेजस्विन्वायुरसि छन्दसां वीर्यं मातरंश्च पद्विंशत्॥३६॥

अग्ने तेजस्विश्चिकितुषं दधातु॥ [१२]

॥तृतीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे तृतीयः प्रश्नः॥

अग्ने तेजस्विन्तेजस्वी त्वं देवेषु भूयास्तेजस्वन्तम्मामायुष्मन्तं
वर्चस्वन्तम्मनुष्येषु कुरु दीख्यायै च त्वा तपंसश्च तेजसे जुहोमि
तेजोविदसि तेजो मा मा हासीन्माऽहं तेजो हासिषम्मा मां तेजो
हासीदिन्द्रो जस्विन्नोजस्वी त्वं देवेषु भूया ओजस्वन्तम्मामायुष्मन्तं
वर्चस्वन्तम्मनुष्येषु कुरु ब्रह्मणश्च त्वा र्षत्रस्य च॥१॥

ओजसे जुहोम्योजोविदस्योजो मा मा हासीन्माहमोजो
हासिषम्मा मामोजो हासीत्सूर्यं भ्राजस्विन्भ्राजस्वी त्वं
देवेषु भूया भ्राजस्वन्तम्मामायुष्मन्तं वर्चस्वन्तम्मनुष्येषु कुरु
वायोश्च त्वाऽपां च भ्राजसे जुहोमि सुवर्विदसि सुवर्मा मा
हासीन्माह५ सुवर्हासिषम्मा मा५ सुवर्हासीन्मयि मेधाम्मयि
प्रजाम्मय्यग्निस्तेजो दधातु मयि मेधाम्मयि प्रजाम्मयीन्द्र इन्द्रियं

दधातु मयि मेधाम्मयि प्रजाम्मयि सूर्यो भ्राजो दधातु॥२॥

ख्वत्रस्य च मयि त्रयोविंशतिश्च॥१॥ [१]

वायुर्हिकर्ताऽग्निः प्रस्तोता प्रजापतिः साम बृहस्पतिरुद्राता
विश्वे देवा उपगतारो मरुतः प्रतिहर्तार इन्द्रो निधनं ते देवाः
प्राणभृतः प्राणम्मयि दधत्वेतद्वै सर्वमध्वर्युरुपाकुर्वन्नुद्रातृभ्य
उपाकरोति ते देवाः प्राणभृतः प्राणम्मयि दधत्वित्याहेतदेव
सर्वमात्मन्धत्त इडा देवहर्मनुर्यज्ञनीर्बृहस्पतिरुक्थामदानि
शंसिषद्विश्वे देवाः॥३॥

सूक्तवाचः पृथिवि मातुर्मा मां हिंसीर्मधुं मनिष्ये मधुं
जनिष्ये मधुं वरख्यामि मधुं वदिष्यामि मधुमतीं देवेभ्यो
वाचमुद्यासं शुश्रूषेण्याम्मनुष्येभ्यस्तम्मा देवा अवन्तु शोभायै
पितरोऽनु मदन्तु॥४॥

शंसिषद्विश्वे देवा अष्टाविंशतिश्च॥२॥ [२]

वसंवस्त्वा प्र वृहन्तु गायत्रेण छन्दसाऽग्नेः प्रियम्पाथ
उपेहि रुद्रास्त्वा प्र वृहन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसेन्द्रस्य प्रियम्पाथ
उपेह्यादित्यास्त्वा प्र वृहन्तु जागतेन छन्दसा विश्वेषां देवानां
प्रियम्पाथ उपेहि मान्दासु ते शुक्र शुक्रमा धूनोमि भन्दनासु
कोतनासु नूतनासु रेशीषु मेषीषु वाशीषु विश्वभृत्सु माध्वीषु

ककुहासु शक्ररीषु॥५॥

शुक्रासु ते शुक्र शुक्रमा धू॒नोमि शुक्रं ते शु॒क्रेण॑ गृ॒ह्णाम्य॒हो
रूपेण॑ सूर्यस्य र॒श्मिभिः॑। आऽस्मिन्नु॒ग्रा अ॑चुच्यवुर्दिवो धारां
असश्चत। क॒कुह॑ रूपं वृष॒भस्य॑ रोचते बृह॒त्सोमः॑ सोम॒स्य
पुरो॒गाः शुक्रः॑ शुक्रस्य॑ पुरो॒गाः। यत्ते सो॒मादा॑भ्यं नाम॒ जागृ॑वि तस्मै
ते सोम॒ सोमा॑य॒ स्वाहो॑ शिक्तं दे॒व सोम॑ गाय॒त्रेण॑ छन्द॑साऽग्नेः॥६॥

प्रि॒यम्पाथो॑ अपी॒हि व॒शी त्वं दे॒व सोम॑ त्रैष्टु॒भेन॑ छन्द॒सेन्द्र॑स्य
प्रि॒यम्पाथो॑ अपी॒ह्यस्मत्स॑खा त्वं दे॒व सोम॑ जागृ॑तेन॒ छन्द॑सा
विश्वे॑षां दे॒वानां॑ प्रि॒यम्पाथो॑ अपी॒ह्या नः॑ प्रा॒ण ए॒तु परा॑वत
आन्तरि॑ख्यादिवस्परि॑। आयुः पृथि॒व्या अ॒ध्यमृ॑तमसि प्रा॒णाय॑ त्वा।
इन्द्रा॑ग्नी मे॒ वर्चः॑ कृणुतां॒ वर्चः॑ सोमो॒ बृह॑स्पतिः। वर्चो॑ मे॒ विश्वे॑
दे॒वा वर्चो॑ मे॒ धत्त॑मश्विना। दध॒न्वे वा॒ यदी॑मनु॒ वोच॑द्ब्रह्माणि॒ वेरु॑
तत्। परि॒ विश्वा॑नि॒ काव्या॑ नेमिश्च॒क्रमि॑वाभवत्॥७॥

शक्ररीष्वग्नेर्बृहस्पतिः पञ्चविंशतिश्च॥३॥ [३]

ए॒तद्वा अ॒पां ना॑म॒धेयं॑ गुह्यं॒ यदा॑धा॒वा मा॒न्दा॑सु ते शुक्र शुक्रमा
धू॒नोमी॒त्याहा॒पामे॒व ना॑म॒धेये॑न॒ गुह्ये॑न दि॒वो वृ॑ष्टि॒मव॑ रु॒द्धे शुक्रं॑
ते शु॒क्रेण॑ गृ॒ह्णामी॒त्याहै॒तद्वा॑ अ॒हो रू॒पं यद्रा॑त्रिः सूर्यस्य र॒श्मयो॑
वृ॒ष्ट्या ई॒शते॑ऽह ए॒व रू॒पेण॑ सूर्यस्य र॒श्मिभिर्दि॒वो वृ॑ष्टिं च्यावय॒त्या-

ऽस्मिन्नुग्राः॥८॥

अ॒चु॒च्यव॒रित्या॑ह यथाय॒जुरे॒वैतत्क॑कुह॒ः रू॒पं वृ॒षभ॑स्य॒ रोच॑ते
बृ॒हदि॒त्याहै॒तद्वा अ॑स्य ककुह॒ः रू॒पं यद्वृ॑ष्टीं रू॒पेणै॒व वृ॑ष्टि॒मव॑ रु॒द्धे
यत्तै सो॒मादा॑भ्यं॒ नाम॒ जागृ॑वीत्या॒हैष ह॒ वै ह॒विषा॑ ह॒विर्य॑जति॒ यो-
ऽदा॑भ्यं गृही॒त्वा सो॒माय॑ जु॒होति॒ परा॒ वा ए॒तस्या॑युः प्रा॒ण ए॑ति॥९॥

योऽ॒ःशुं गृ॒ह्णा॒त्या नः॑ प्रा॒ण ए॑तु॒ परा॒वत॒ इत्या॑हायु॒रेव॑
प्रा॒णमा॒त्मन्ध॑त्तेऽमृ॒तम॑सि प्रा॒णाय॑ त्वेति॒ हिर॑ण्यम॒भि व्य॑नित्य॒मृतं॑
वै हिर॑ण्यमायुः प्रा॒णोऽमृ॑तेनै॒वायु॑रा॒त्मन्ध॑त्ते श॒तमा॑न॒म्भव॑ति श॒तायुः॑
पु॒रुषः॑ श॒तेन्द्रि॑य॒ आयु॑ष्येवेन्द्रि॒ये प्रति॑ तिष्ठत्य॒प उप॑ स्पृशति भेष॒जं
वा आपो॑ भेष॒जमे॒व कु॑रुते॥१०॥

उग्रा एत्यापस्त्रीणि च॥४॥

[४]

वा॒युर॑सि प्रा॒णो नाम॑ सवि॒तुराधि॑पत्येऽपान॒ममै॑ दा॒श्चख्य॑र॒सि
श्रो॒त्रं नाम॑ धा॒तुराधि॑पत्य॒ आयु॑र्मै॒ दा रू॒पम॑सि॒ वर्णो॑ नाम॒
बृ॒हस्प॑तेराधि॑पत्ये प्र॒जाम्मै॑ दा ऋ॒तम॑सि स॒त्यं नामे॒न्द्रस्याधि॑पत्ये
ख्य॒त्रम्मै॑ दा भू॒तम॑सि॒ भव्यं॑ नाम॑ पि॒तृणा॑माधि॑पत्येऽपामोष॑धीनां
ग॒र्भं धा॑ ऋ॒तस्य॑ त्वा॒ व्यो॑मन ऋ॒तस्य॑॥११॥

त्वा॒ विभू॑मन ऋ॒तस्य॑ त्वा॒ विध॑र्मण ऋ॒तस्य॑ त्वा स॒त्याय॑र्तस्य॑
त्वा॒ ज्योति॑षे प्र॒जाप॑तिर्वि॒राज॑मपश्य॒त्तया॑ भू॒तं च॒ भव्यं॑ चासृ॒जत॑
तामृ॑षि॒भ्यस्ति॒रोऽद॑धा॒त्तां ज॒मद॑ग्निस्तप॑साऽपश्य॒त्तया॑ वै स

पृ॒श्नी॒न्का॒मा॒न॒सृ॒ज॒त॒ तत्पृ॒श्नी॒ना॒म्पृ॒श्नि॒त्वम् यत्पृ॒श्नो॒ गृ॒ह्य॒न्ते पृ॒श्नी॒ने॒व
तैः का॒मा॒न् य॒ज॒मा॒नोऽ॒व॒ रु॒न्ध्रे वा॒युर॑सि प्रा॒णः॥१२॥

ना॒मे॒त्या॒ह प्रा॒णापा॒नावे॒वा॒व॒ रु॒न्ध्रे च॒खुर॑सि श्रो॒त्रं
ना॒मे॒त्या॒हायु॑रे॒वा॒व॒ रु॒न्ध्रे रू॒पम॑सि वर्णो॒ नामे॒त्या॒ह प्र॒जामे॒वा॒व॒
रु॒न्ध्र ऋ॒तम॑सि स॒त्यं नामे॒त्या॒ह ख॒त्रमे॒वा॒व॒ रु॒न्ध्रे भू॒तम॑सि भ॒व्यं
ना॒मे॒त्या॒ह प॒शवो॒ वा अ॒पामो॑ष॒धीनां॒ गर्भः॒ प॒शूने॒व॥१३॥

अ॒व॒ रु॒न्ध्र ए॒ताव॑द्वै पु॒रुष॑म्प॒रित॑स्त॒देवा॒व॒ रु॒न्ध्र ऋ॒तस्य॑
त्वा व्यो॒मन॒ इत्या॑हे॒यं वा ऋ॒तस्य॑ व्यो॒मे॒मामे॒वाभि॑ ज॒यत्यृ॑तस्य
त्वा वि॒भू॒मन॒ इत्या॑हान्तरि॒ख्व॒वाँ ऋ॒तस्य॑ वि॒भू॒मान्तरि॑ख्वमे॒वाभि॑
ज॒यत्यृ॑तस्य॒ त्वा वि॒ध॒र्म॒ण॒ इत्या॑ह द्यौ॒र्वा ऋ॒तस्य॑ वि॒ध॒र्म॒ दि॒वमे॒वाभि॑
ज॒यत्यृ॑तस्य॥१४॥

त्वा स॒त्याये॒त्या॒ह दि॒शो वा ऋ॒तस्य॑ स॒त्यं दि॒शं ए॒वाभि॑
ज॒यत्यृ॑तस्य॒ त्वा ज्यो॑ति॒ष॒ इत्या॑ह सु॒व॒र्गो वै लो॒क॒ ऋ॒तस्य॑ ज्यो॑तिः
सु॒व॒र्गमे॒व लो॒कम॑भि॒ ज॒यत्ये॒ताव॑न्तो॒ वै दै॒वलो॑का॒स्ताने॒वाभि॑ ज॒यति॑
द॒श॒ सम्प॑द्यन्ते द॒शा॒ख॒रा वि॒राड॑न्नं वि॒राड्वि॒राज्ये॑वान्नाद्ये॒ प्रति॑
तिष्ठति॥१५॥

व्यो॒मन॒ ऋ॒तस्य॑ प्रा॒णः प॒शूने॒व वि॒ध॒र्म॒ दि॒वमे॒वाभि॑ ज॒यत्यृ॑तस्य॒ षट्त्वारि॑५शच्च॥५॥ — [५]

दे॒वा वै यद्य॑ज्ञेन॒ नावा॑रु॒न्धत॒ तत्प॑रै॒रवा॑रु॒न्धत॒ तत्प॑रा॒णाम्प॑र॒त्वम्
यत्प॑रै॒ गृ॒ह्य॒न्ते यदे॒व य॑ज्ञेन॒ नाव॑रु॒न्ध्रे तस्या॑व॒रु॒द्धौ य॒मप्र॑थ॒मं
गृ॒ह्णा॒ती॒ममे॒व तेन॑ लो॒कम॑भि॒ ज॒यति॑ यं द्वि॒तीय॑म॒न्तरि॑ख्वं॒ तेन॑

यं तृतीयमुमेव तेन लोकमभि जयति यदेते गृह्यन्ते एषां
लोकानामभिजित्यै॥१६॥

उत्तरेष्वहःस्वमुतोऽर्वाश्चो गृह्यन्तेऽभिजित्यैवेमाल्लोकान्पुनरिमं
लोकमप्रत्यवरोहन्ति यत्पूर्वेष्वहःस्वितः पराश्चो गृह्यन्ते तस्मादितः
पराश्च इमे लोका यदुत्तरेष्वहःस्वमुतोऽर्वाश्चो गृह्यन्ते तस्मादमुतो-
ऽर्वाश्च इमे लोकास्तस्माद- यांतयाम्नो लोकान्मनुष्या उप-
जीवन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्मात्सत्यादद्ध्य ओषधयः
सम्भवन्त्योषधयः॥१७॥

मनुष्याणामन्नम्रजापतिम्रजा अनु प्र जायन्त इति
परानन्विति ब्रूयाद्यद्गृह्णात्यद्ध्यस्त्वौषधीभ्यो गृह्णामीति तस्मादद्ध्य
ओषधयः सम्भवन्ति यद्गृह्णात्योषधीभ्यस्त्वा प्रजाभ्यो गृह्णामीति
तस्मादोषधयो मनुष्याणामन्नम् यद्गृह्णाति प्रजाभ्यस्त्वा प्रजापतये
गृह्णामीति तस्मात्प्रजापतिम्रजा अनु प्र जायन्ते॥१८॥

अभिजित्या ओषधयोऽष्टाचत्वारिंशच्च॥६॥ [६]

प्रजापतिर्देवासुरानंसृजत तदनु यज्ञोऽसृज्यत यज्ञं छन्दांसि
ते विष्वश्चो व्यक्रामन्त्सोऽसुराननु यज्ञोऽपाक्रामद्यज्ञं छन्दांसि
ते देवा अमन्यन्तामी वा इदमभूवन् यद्वयं स्म इति ते
प्रजापतिमुपाधावन्त्सोऽब्रवीत्प्रजापतिश्छन्दसां वीर्यमादाय तद्वः
प्र दास्यामीति स छन्दसां वीर्यम्॥१९॥

आदाय तदेभ्यः प्रायच्छत्तदनु छन्दाःस्यपाक्रामच्छन्दाःसि
यज्ञस्ततो देवा अभवन्परासुरा य एवं छन्दसां वीर्यं वेदा श्रावयास्तु
श्रौषड्यज्ञ ये यजामहे वषट्कारो भवत्यात्मना पराऽस्य भ्रातृव्यो
भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्मै कमध्वर्युरा श्रावयतीति छन्दसां
वीर्यायेति ब्रूयादेतद्वै॥२०॥

छन्दसां वीर्यमा श्रावयास्तु श्रौषड्यज्ञ ये यजामहे वषट्कारो
य एवं वेद सर्वायैरेव छन्दोभिरर्चति यत्किं चार्चति यदिन्द्रो
वृत्रमहन्नमेध्यं तद्यद्यतीनपावपदमेध्यं तदथ कस्मादैन्द्रो यज्ञ आ
सःस्थातोऽरित्याहुरिन्द्रस्य वा एषा यज्ञिया तनूर्यद्यज्ञस्तामेव
तद्यजन्ति य एवं वेदोपैनं यज्ञो नमति॥२१॥

स छन्दसावीर्यवाँ एव तदद्यौ च॥७॥ [७]

आयुर्दा अग्ने हविषो जुषाणो घृतप्रतीको घृतयोनिरेधि।
घृतम्पीत्वा मधु चारुं गव्यम्वितेवं पुत्रमभि रंख्यतादिमम्। आ
वृश्च्यते वा एतद्यजमानोऽग्निभ्यां यदेनयोः शृतंकृत्याथान्यत्रावभृथमवैत
अग्ने हविषो जुषाण इत्यवभृथमवैष्यञ्जुह्यादाहुत्यैवैनौ शमयति
नार्तिमार्च्छति यजमानो यत्कुसीदम्॥२२॥

अप्रतीत्तम्मयि येन यमस्य बलिना चरामि। इहैव
सन्निरवदये तदेतत्तदग्ने अनृणो भवामि। विश्वलोप विश्वदावस्य

त्वा॒सञ्जु॑हो॒म्यग्धा॑देकोऽहु॒तादे॑कः सम॒स॒नादे॑कः। ते नः कृ॒ण्वन्तु
भे॒ष॒ज॑ꣳ स॒दः स॒हो वरे॑ण्यम्। अ॒यं नो नभ॑सा पु॒रः स॒ꣳस्फा॑नो
अ॒भि र॑र॒ख्यतु। गृ॒हाणा॒मस॑म॒र्त्यै ब॒हवो॑ नो गृ॒हा अ॑सन्। स त्वं
नः॥२३॥

न॒भ॒स॒स्प॒त ऊ॒र्जं नो धे॑हि भ॒द्रया॑। पु॒न॒र्नो न॑ष्ट॒मा कृ॑धि
पु॒न॒र्नो र॒यि॒मा कृ॑धि। दे॒वं स॒ꣳस्फा॑न सह॒स्रपो॑षस्यै॒शिषे स नो
रा॒स्वाज्या॑निꣳ रा॒य॒स्पोष॑ꣳ सु॒वीर्य॑ꣳ संव॒त्स॒रीणाꣳ स्व॒स्तिम्।
अ॒ग्नि॒र्वाव य॑म इ॒यं य॑मी कु॒सीदं॑ वा ए॒तद्य॑मस्य॒ यज॑मान॒ आ द॑त्ते
यदोष॑धीभिर्वेदिꣳ स्तृ॒णाति॑ यदनु॑पौष्य॒ प्रया॒याद्री॑वब॒द्धमे॑नम्॥२४॥

अ॒मुष्मि॑ल्लो॒के नै॑नीये॒रन् यत्कु॑सी॒दम॑प्र॒तीत्त॑म्मयीत्यु॒पौष॑ती॒हैव
सन् य॑मं कु॒सीदं॑ नि॒रव॑दाया॒नृणः सु॑व॒र्गं लो॒कमे॑ति॒ यदि मि॑श्रमि॒व
चरे॑द॒ञ्जलि॑ना॒ सक्तू॑न्प्रदा॒व्ये जु॑हुया॒देष॑ वा अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रो यत्प्र॑दा॒व्यः
स ए॒वैन॑ꣳ स्वद॑य॒त्यह्ना॑ वि॒धान्या॑मेकाष्ट॒काया॑म॒पूपं च॑तुःशराव॒म्प॒क्त्वा
प्रा॒तरे॒तेन॑ क॒र॒ष्यमु॑पौषे॒द्यदि॑॥२५॥

द॒ह॑ति पु॒ण्य॒सम॑म्भवति॒ यदि न द॑हति पा॒प॒सम॑मे॒तेन॑ ह
स्म॒ वा ऋ॑षयः पु॒रा वि॒ज्ञाने॑न दी॒र्घस॒त्रमु॑प॒ यन्ति॒ यो वा
उ॑प॒द्रष्टा॑रमु॒पश्रो॑ता॒रम॑नु॒ख्याता॑रं वि॒द्वान् यज॑ते॒ सम॑मुष्मि॑ल्लो॒क
इ॒ष्टापूर्ते॑न॒ गच्छ॑तेऽग्नि॒र्वा उ॑प॒द्रष्टा॑ वा॒युरु॑प॒श्रोता॑ऽऽ- दि॒त्यो-
ऽनु॒ख्या॒ता तान् य ए॒वं वि॒द्वान् यज॑ते॒ सम॑मुष्मि॑ल्लो॒क इ॒ष्टापूर्ते॑न॒

गच्छतेऽयं नो नभसा पुरः॥२६॥

इत्याहाऽग्निर्वै नभसा पुरोऽग्निमेव तदाहैतन्मै गोपायेति स
त्वं नो नभसस्पत इत्याह वायुर्वै नभसस्पतिर्वायुमेव तदाहैतन्मै
गोपायेति देवं सऽस्फानेत्याहासौ वा आदित्यो देवः सऽस्फानं
आदित्यमेव तदाहैतन्मै गोपायेति॥२७॥

कुसीदन्त्वन्न एनमोषेद्यदि पुर आदित्यमेव तदाहैतन्मै गोपायेति॥८॥ [८]

एतं युवानम्परि वो ददामि तेन क्रीडन्तीश्वरत प्रियेण। मा नः
शाप्त जुनुषा सुभागा रायस्पोषेण समिषा मदेम। नमो महिम्न उत
चख्युषे ते मरुताम्पितस्तदहं गृणामि। अनु मन्यस्व सुयजा यजाम
जुष्टं देवानामिदमस्तु हव्यम्। देवानामेष उपनाह आसीदपां गर्भं
ओषधीषु न्यक्तः। सोमस्य द्रप्समवृणीत पूषा॥२८॥

बृहन्नद्रिरभवत्तदेषाम्। पिता वत्सानाम्पतिरघ्नियानामथो पिता
महतां गर्गराणाम्। वत्सो जरायुं प्रतिधुक्पीयूषं आमिख्या मस्तु
घृतमस्य रेतः। त्वां गावोऽवृणत राज्याय त्वां हवन्त मरुतः
स्वर्काः। वर्षमन्वष्यत्रस्य ककुभिं शिश्रियाणस्ततो न उग्रो वि भञ्जा
वसूनि। व्यृद्धेन वा एष पशुना यजते यस्यैतानि न क्रियन्त एष
ह त्वै समृद्धेन यजते यस्यैतानि क्रियन्ते॥२९॥

पूषा क्रियन्त एषोऽष्टौ च॥९॥ [९]

सूर्यो देवो दिविषद्भ्यो धाता र्षत्राय वायुः प्रजाभ्यः।
 बृहस्पतिस्त्वा प्रजापतये ज्योतिष्मतीं जुहोतु। यस्यास्ते
 हरितो गर्भोऽथो योनिर्हरिण्ययी। अङ्गान्यहुता यस्यै तां देवैः
 समजीगमम्। आ वर्तन वर्तय नि निवर्तन वर्तयेन्द्र नर्दबुद।
 भूम्याश्चतस्रः प्रदिशस्ताभिरा वर्तया पुनः। वि ते भिनद्धि तकरीं
 वि योनिं वि गवीन्यौ। वि॥३०॥

मातरं च पुत्रं च वि गर्भं च जरायुं च। बहिस्ते अस्तु बालिति।
 उरुद्रप्सो विश्वरूप इन्दुः पवमानो धीर आनञ्ज गर्भम्। एकपदी
 द्विपदी त्रिपदी चतुष्पदी पञ्चपदी षट्पदी सप्तपद्यष्टापदी भुवनानु
 प्रथताः स्वाहा। मही द्यौः पृथिवी च न इमं यज्ञमिमिष्यताम्।
 पिपृतां नो भरीमभिः॥३१॥

गवीन्यौ वि चतुश्चत्वारिंशच्च॥१०॥ [१०]

इदं वामास्ये हविः प्रियमिन्द्राबृहस्पती। उक्थम्मदंश्च शस्यते।
 अयं वाम्परि पिच्यते सोमं इन्द्राबृहस्पती। चारुर्मदाय पीतये।
 अस्मे इन्द्राबृहस्पती रयिं धत्तं शतग्विनम्। अश्वावन्तं
 सहस्रिणम्। बृहस्पतिर्नः परि पातु पश्चादुतोत्तरस्मादधरादघायोः।
 इन्द्रः पुरस्तादुत मध्यतो नः सखा सखिभ्यो वरिवः कृणोतु। वि
 ते विष्वग्वातजूतासो अग्ने भामासः॥३२॥

शुचे शुचंयश्चरन्ति। तुविम्रख्यासो दिव्या नवग्वा वनां वनन्ति

धृष॒ता रु॒जन्तः॑। त्वाम॑ग्रे मानु॑षीरीडते विशो॑ होत्रा॒विदं विवि॑चि॒
 रत्न॑धात॑मम्। गुहा॒ सन्तः॑ सुभग॒ विश्व॑दर्श॒तं तुविष्म॑णसः॒ सुयज॑
 घृ॒तश्रिय॑म्। धा॒ता द॑दातु नो र॒यिमीशा॑नो जग॑त॒स्पतिः॑। स नः॑
 पूर्णे॑न वावनत्। धा॒ता प्र॒जाया॑ उ॒त रा॒य ई॒शे धा॒तेदं विश्व॑म्भुवनं
 ज॒जान। धा॒ता पु॒त्रं यज॑मानाय॒ दाता॑॥३३॥

तस्मा॑ उ ह॒व्यं घृ॒तव॑द्विधेम। धा॒ता द॑दातु नो र॒यिम॑प्राचीं
 जी॒वातु॑मखि॒षताम्। व॒यं दे॒वस्य॑ धीमहि सु॒मतिः॑ स॒त्यरा॑धसः।
 धा॒ता द॑दातु दा॒शुषे॑ वसू॒नि प्र॒जाका॑माय मी॒ढुषे॑ दुरो॒णे। तस्मै॑ दे॒वा
 अ॒मृताः॑ सं व्य॑यन्तां वि॒श्वे दे॒वासो॑ अ॒दितिः॑ स॒जोषाः॑। अनु॑ नो॒
 ऽद्यानु॑मतिर्य॒ज्ञं दे॒वेषु॑ म॒न्यताम्। अ॒ग्निश्च॑ ह॒व्यवा॑ह॒नो भ॑वतां दा॒शुषे॑
 म॒यः। अ॒न्विद॑नुमते॒ त्वम्॥३४॥

म॒न्यासै॒ शं च॑ नः कृधि। ऋ॒त्वे द॑र॒ष्वाय॑ नो हि॒नु प्र
 ण॒ आयू॑षि तारिषः। अनु॑ म॒न्यता॑मनु॒मन्य॑माना प्र॒जाव॑न्तः
 र॒यिम॑खी॒यमा॑णम्। तस्यै॑ व॒यः हे॒डसि॑ मापि॒ भूम॒ सा नो॑ दे॒वी
 सु॒हवा॒ शर्म॑ यच्छतु। यस्या॑मि॒दम्प्र॑दिशि॒ यद्वि॑रोच॒तेऽनु॑मति॒म्प्रति॑
 भूष॑न्त्या॒यवः॑। यस्या॑ उ॒पस्थं॑ उ॒र्वन्त॑रि॒ख्वः॒ सा नो॑ दे॒वी सु॒हवा॒
 शर्म॑ यच्छतु॥३५॥

रा॒का॒म॒हः॑ सु॒हवा॑ सु॒ष्टुती॑ हु॒वे शृ॒णोतु॑ नः सु॒भगा॒
 बोध॑तु॒ त्मना॑। सी॒व्य॒त्वपः॑ सू॒च्याऽच्छि॑द्यमानया॒ ददा॑तु वी॒रः॑

शतदायमुक्थ्यम्। यास्ते राके सुमत्यः सुपेशंसो याभिर्ददासि
 दाशुषे वसूनि। तामिर्नो अद्य सुमना उपागंहि सहस्रपोषं
 सुभगे रराणा। सिनीवालि या सुपाणिः। कुहूमहं सुभगा
 विद्वनापंसमस्मिन् यज्ञे सुहवां जोहवीमि। सा नो ददातु
 श्रवणम्पितृणां तस्यास्ते देवि हविषा विधेम। कुहूर्देवानाममृतस्य
 पत्नी हव्या नो अस्य हविषश्चिकेतु। सं दाशुषे किरतु भूरि वामं
 रायस्पोषं चिकितुषे दधातु॥ ३६॥

भामांसो दाता त्वमन्तरिख्यं सा नो देवी सुहवा शर्म यच्छतु श्रवणं चतुर्विंशतिश्च॥ ११॥ [११]

वि वा एतस्या वायो इमे वै चित्तश्चाग्निर्भूतानान्देवा वा अभ्यातानानृतापाद्वाष्ट्रकामाय देविका वास्तोष्पते
 त्वमग्ने बृहदेकादश॥ ११॥ वि वा एतस्येत्याह मृत्युर्गन्धर्वोऽवं रुन्धे मध्यतस्त्वमग्ने बृहथ्यद्वत्वारिंशत्॥ ४६॥

वि वा एतस्यं प्रियासः॥ [१२]

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

वि वा एतस्यं यज्ञं ऋध्यते यस्यं हविरंतिरिच्यते सूर्यो देवो
 दिविषद्ध्य इत्याह बृहस्पतिना चैवास्यं प्रजापतिना च यज्ञस्य
 व्यृद्धमपि वपति रख्यांसि वा एतत्पशुं संचन्ते यदेकदेवत्यं
 आलब्धो भूयान्भवति यस्यास्ते हरितो गर्भ इत्याह देवत्रैवेना
 गमयति रख्यंसामपहत्या आ वर्तन वर्तयेत्याह॥ १॥

ब्रह्मणैवैनमा वर्तयति वि ते भिनद्धि तकरीमित्याह
 यथायजुरेवैतदुरुद्रप्सो विश्वरूप इन्दुरित्याह प्रजा वै पशव इन्दुः
 प्रजयैवैनम्पशुभिः समर्धयति दिवं वै यज्ञस्य व्यृद्धं गच्छति
 पृथिवीमतिरिक्तन्तद्यत्र शमयेदार्तिमाच्छेद्यजमानो मही द्यौः
 पृथिवी च न इति॥२॥

आह द्यावापृथिवीभ्यामेव यज्ञस्य व्यृद्धं चातिरिक्तं च
 शमयति नार्तिमाच्छेति यजमानो भस्मनाभि समूहति स्वगाकृत्या
 अथो अनयोर्वा एष गर्भोऽनयोरेवैनं दधाति यदवद्येदति
 तद्रेचयेद्यन्नावद्येत्पशोरालब्धस्य नाव द्येत् पुरस्तान्नाभ्या
 अन्यदवद्येदुपरिष्ठादन्यत्पुरस्ताद्वै नाभ्यै॥३॥

प्राण उपरिष्ठादपानो यावानेव पशुस्तस्याव द्यति विष्णवे
 शिपिविष्टाय जुहोति यद्वै यज्ञस्यातिरिच्यते यः पशोर्भूमा या
 पुष्टिस्तद्विष्णुः शिपिविष्टोऽतिरिक्त एवातिरिक्तं दधात्यतिरिक्तस्य
 शान्त्या अष्टाप्रद्विरण्यं दखिणाऽष्टापदी ह्येषात्मा नवमः पशोरात्या
 अन्तरकोश उष्णीषेणाविष्टितम्भवत्येवमिव हि पशुरुल्बमिव चर्मव
 मांसमिवास्थीव यावानेव पशुस्तमात्वाव रुद्धे यस्यैषा यज्ञे
 प्रायश्चित्तिः क्रियते इष्ट्वा वसीयान्भवति॥४॥

वर्तयेत्याह न इति वै नाभ्या उल्बमिवैकविंशतिश्च॥१॥ [१]

आ वायो भूष शुचिपा उप नः सहस्रं ते नियुतो विश्ववार।

उपो॑ ते॒ अ॒न्यो॒ म॒द्य॑म॒यामि॒ यस्य॑ दे॒व दधि॑षे॒ पूर्॒व॒पे॒यम्॑। आ॒कू॒त्यै
त्वा॒ कामा॑य॒ त्वा स॒मृ॒धे॑ त्वा कि॒क्कि॒टा ते॒ मनः॑ प्र॒जाप॑तये॒ स्वाहा॑
कि॒क्कि॒टा ते॑ प्रा॒णं वा॒यवे॒ स्वाहा॑ कि॒क्कि॒टा ते॒ च॒ख॒षुः सू॒र्याय॑ स्वाहा॑
कि॒क्कि॒टा ते॒ श्रो॒त्रं द्या॒वापृ॑थि॒वीभ्या॑ ५ स्वाहा॑ कि॒क्कि॒टा ते॒ वा॒च ५
स॒र॒स्व॒त्यै स्वाहा॑॥ ५॥

त्वं तु॒रीया॑ व॒शिनी॑ व॒शासि॑ स॒कृ॒द्यत्त्वा॒ मन॑सा॒ गर्भ॑ आशयत्।
व॒शा त्वं व॒शिनी॑ गच्छ दे॒वान्त्स॒त्याः सं॒न्तु यज॑मानस्य॒ कामाः॑।
अ॒जासि॑ रयि॒ष्ठा पृ॑थि॒व्या ५ सी॒दो॒र्ध्वान्तरि॑ख्यमु॒प तिष्ठ॑स्व दि॒वि ते॑
बृ॒ह॒द्भाः। तन्तु॑ त॒न्वत्र॑ज॒सो भा॒नुम॑न्वि॒हि ज्योति॑ष्मतः प॒थो र॑ख्य
धि॒या कृ॑तान्। अ॒नु॒ल्ब॒णं व॑यत् जो॒गु॒वा॒मपो॒ मनु॑र्भव ज॒नया॑ दै॒व्यं
ज॒नम्। म॒न॒सो ह॒वि॒र॒सि प्र॒जाप॑ते॒र्वर्णो॑ गात्रा॒णां ते॒ गात्र॑भाजो
भू॒यास्म॥ ६॥

स॒र॒स्व॒त्यै स्वाहा॑ म॒नु॒स्यो॒दश॑ च॥ २॥ [२]

इ॒मे वै स॒हा॒स्तान्ते॒ वा॒युर्व्य॑वा॒त्ते गर्भ॑म॒दधा॑ता॒न्त ५ सोमः॑
प्रा॒ज॒न॒य॒द॒ग्नि॑र॒ग्र॒सत् स॒ ए॒त॒म्प्र॒जाप॑तिरा॒ग्नेय॑म॒ष्टाक॑पाल- म॒पश्य॑त्तं
नि॒र॒व॒प॒त्तेनै॒वैना॑म॒ग्नेर॑धि॒ नि॒र॒क्री॒णात्त॒स्माद॒प्य॒न्यदे॒व॒त्यामा॒ल॒भ॒मान॑
आ॒ग्नेय॑म॒ष्टाक॑पालम्पु॒रस्ता॒न्निर्व॑पे॒द्ग्रे- रे॒वैना॑म॒धि नि॒ष्क्री॒या ल॑भते
यत्॥ ७॥

वा॒युर्व्य॑वा॒त्त॒स्माद्वा॒य॒व्या॑ यदि॒मे गर्भ॑म॒दधा॑तां॒ तस्मा॑द्वा॒वापृ॑थि॒व्या

यथ्सोमः प्राजंनयदग्निरग्रंसत तस्मादग्नीषोमीया यदनयोर्वियत्योर्वागव
यत्प्रजापतिरग्नेरधि निरक्रीणात्तस्मात्प्राजापत्या सा वा एषा
सर्वदेवत्या यदजा वशा वायव्यामा लभेत भूतिकामो वायुर्वै
खेपिष्ठा देवता वायुमेव स्वेन॥८॥

भागधेयेनोप धावति स एवैनम्भूतिं गमयति द्यावापृथिव्यामा
लभेत कृषमाणः प्रतिष्ठाकामो दिव एवास्मै पर्जन्यो वर्षति
व्यस्यामोषधयो रोहन्ति समर्धुकमस्य सस्यम्भवत्यग्नीषोमीयामा
लभेत यः कामयेतान्नवानन्नादः स्यामित्यग्निनैवान्नमव रुन्दे
सोमैन्नान्नमन्नवानेवान्नादो भवति सारस्वतीमा लभेत यः॥९॥

ईश्वरो वाचो वदितोः सन्वाचं न वदेद्वाग्वै सरस्वती
सरस्वतीमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति सैवास्मिन्वाचं दधाति
प्राजापत्यामा लभेत यः कामयेतानभिजितमभि जयेयमिति
प्रजापतिः सर्वा देवता देवताभिरेवानभि- जितमभि जयति
वायव्ययोपाकरोति वायोरेवैनमवरुध्या लभत आकूत्यै त्वा
कामाय त्वा॥१०॥

इत्याह यथायजुरेवैतत्किंकिटाकारं जुहोति किंकिटाकारेण
वै ग्राम्याः पशवो रमन्ते प्रारण्याः पतन्ति यत्किंकिटाकारं जुहोति
ग्राम्याणां पशूनां धृत्यै पर्यग्नौ क्रियमाणे जुहोति जीवन्तीमेवैनां
सुवर्गं लोकङ्गमयति त्वं तुरीयां वशिनीं वशासीत्याह देवत्रैवेनां

गमयति सत्याः सन्तु यजमानस्य कामा इत्याहैष वै कामः॥११॥

यजमानस्य यदनात् उद्वचं गच्छति तस्मादेवमाहाजासि
रयिष्ठेत्याहैष्वेना लोकेषु प्रति षापयति दिवि ते बृहद्वा
इत्याह सुवर्ग एवास्मै लोके ज्योतिर्दधाति तन्तुं तन्वत्रजसो
भानुमन्विहीत्याहेमानेवास्मै लोकाज्योतिष्मतः करोत्यनुल्बणं
वयत् जोगुवामप इति॥१२॥

आह यदेव यज्ञ उल्बणं क्रियते तस्यैवैषा शान्तिर्मनुर्भव
जनया दैव्यं जनमित्याह मानव्यो वै प्रजास्ता एवाद्याः
कुरुते मनसो हविरसीत्याह स्वगाकृत्यै गात्राणां ते
गात्रभाजो भूयास्मेत्याहाशिषमेवैतामा शास्ते तस्यै वा एतस्या
एकमेवादैवयजनं यदालब्धायामभ्रः॥१३॥

भवति यदालब्धायामभ्रः स्यादप्सु वा प्रवेशयेत्सर्वा वा
प्राश्नीयाद्यदप्सु प्रवेशयेद्यज्ञवेशसं कुर्यात्सर्वामेव प्राश्नीयादिन्द्रियमेवा
सा वा एषा त्रयाणामेवावरुद्धा संवत्सरसदः सहस्रयाजिनो
गृहमेधिनस्त एवैतया यजेरन्तेषामेवैषाता॥१४॥

यत्स्वेन सारस्वतीमा लभेत् यः कामाय त्वा कामोऽप इत्यभ्रो द्विचत्वारिंशच्च॥३॥—[३]

चित्तं च चित्तिश्चाकूतं चाकूतिश्च विज्ञातं च विज्ञानं च मनश्च
शक्करीश्च दर्शश्च पूर्णमासश्च बृहच्च रथंतरं च प्रजापतिर्जयानिन्द्राय
वृष्णे प्रायच्छदुग्रः पृतनाज्येषु तस्मै विशः समनमन्त सर्वाः

स उग्रः स हि हव्यो बभूव देवासुराः संयत्ता आसन्थ्स इन्द्रः
 प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एताञ्जयान्प्रायच्छुत्तानं जुहोत्ततो वै देवा
 असुरानजयन् य- दजयन्तञ्जयानां जयत्वः स्पर्धमानेनैते होतव्या
 जयत्येव ताम्पृतनाम्॥१५॥

उप पञ्चविंशतिश्च॥४॥ [४]

अग्निर्भूतानामधिपतिः स मावत्विन्द्रो ज्येष्ठानां यमः पृथिव्या
 वायुरन्तरिक्षस्य सूर्यो दिवश्चन्द्रमा नख्यत्राणाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणो
 मित्रः सत्यानां वरुणोऽपाः समुद्रः स्रोत्यानामन्नः साम्राज्यानामधिप
 तन्मावतु सोम ओषधीनां सविता प्रसवानां रुद्रः पशूनां
 त्वष्टा रूपाणां विष्णुः पर्वतानाम्मरुतो गुणानामधिपतयस्ते
 मावन्तु पितरः पितामहाः परेऽवरे ततोस्ततामहा इह
 मावत। अस्मिन्ब्रह्मन्त्रस्मिन्खत्रेऽस्यामाशिष्यस्याम्पुरोधाया-
 मस्मिन्कर्मन्त्रस्यां देवहूत्याम्॥१६॥

अवरे सप्तदश च॥५॥ [५]

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वन्त तदसुरा अकुर्वन्त ते देवा
 एतानभ्यातानानपश्यन्तानभ्यातन्वन्त यद्वेवानां कर्मासीदार्ध्यन्त
 तद्यदसुराणां न तदार्ध्यन्त येन कर्मणेर्येत्तत्र होतव्या ऋध्नोत्येव
 तेन कर्मणा यद्विश्वे देवाः समभरन्तस्मादभ्याताना वैश्वदेवा

यत्प्रजापतिर्जयान्प्रायच्छुत्तस्माञ्जयाः प्राजापत्याः॥१७॥

यद्राष्ट्रभृद्धीं राष्ट्रमाददत् तद्राष्ट्रभृताः राष्ट्रभृत्वन्ते देवा
अभ्याता नैरसुरानभ्यातन्वत् जयैरजयन्त्राष्ट्रभृद्धीं राष्ट्रमाददत् यद्देवा
अभ्याता नैरसुरानभ्यातन्वत् तदभ्यातानानामभ्यातानुत्वय्यञ्जयैरजयन्
जयत्वय्यद्राष्ट्रभृद्धीं राष्ट्रमाददत् तद्राष्ट्रभृताः राष्ट्रभृत्वन्तर्तो देवा
अभवन्परासुरा यो भ्रातृव्यवान्स्यात्स एताञ्जुह्यादभ्याता नैरेव
भ्रातृव्यानभ्यातनुते जयैर्जयति राष्ट्रभृद्धीं राष्ट्रमा दत्ते भवत्यात्मना
परास्य भ्रातृव्यो भवति॥१८॥

प्राजापत्याः सौष्टादश च॥६॥

[६]

ऋताषाडृतधामाग्निर्गन्धर्वस्तस्यौषधयोऽप्सरस ऊर्जो नाम
स इदम्ब्रह्मं ख्वत्रम्पातु ता इदम्ब्रह्मं ख्वत्रम्पान्तु तस्मै स्वाहा ताभ्यः
स्वाहा संहितो विश्वसामा सूर्यो गन्धर्वस्तस्य मरीचयोऽप्सरस
आयुवः सुषुम्नः सूर्यरश्मिश्चन्द्रमा गन्धर्वस्तस्य नखत्राण्यप्सरसो
बेकुरयो भुज्युः सुपर्णो यज्ञो गन्धर्वस्तस्य दखिषणा अप्सरसः
स्तवाः प्रजापतिर्विश्वकर्मा मनः॥१९॥

गन्धर्वस्तस्यैक्षामान्यप्सरसो वह्नय इषिरो विश्वव्यचा वातो
गन्धर्वस्तस्यापोऽप्सरसो मुदा भुवनस्य पते यस्य त उपरि
गृहा इह च। स नो रास्वाज्यानिः रायस्पोषः सुवीर्यः
संवत्सरीणाः स्वस्तिम्। परमेष्ठ्यधिपति- मृत्युर्गन्धर्वस्तस्य

विश्वमप्सरसो भुवः सुखितिः सुभूतिर्भद्रकृत्सुवर्वाण्युर्जन्यो
गन्धर्वस्तस्य विद्युतोऽप्सरसो रुचो दूरेहेतिरमृडयः॥२०॥

मृत्युर्गन्धर्वस्तस्य प्रजा अप्सरसो भीरुवश्चारुः कृपणकाशी
कामो गन्धर्वस्तस्याधयोऽप्सरसः शोचयन्तीर्नाम स इदम्ब्रह्म
ख्यत्रम्पातु ता इदम्ब्रह्म ख्यत्रम्पान्तु तस्मै स्वाहा ताभ्यः स्वाहा
स नो भुवनस्य पते यस्य त उपरि गृहा इह च। उरु ब्रह्मणेऽस्मै
ख्यत्राय महि शर्म यच्छ॥२१॥

मनोऽमृडयष्वद्वारि ९ शब्द॥ ७ ॥

[७]

राष्ट्रकामाय होतव्या राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो राष्ट्रेणैवास्मै राष्ट्रमव
रुद्धे राष्ट्रमेव भवत्यात्मने होतव्या राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो राष्ट्रम्प्रजा
राष्ट्रम्पशवो राष्ट्रं यच्छ्रेष्ठो भवति राष्ट्रेणैव राष्ट्रमव रुद्धे वसिष्ठः
समानानां भवति ग्रामकामाय होतव्या राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो राष्ट्रं
संजाता राष्ट्रेणैवास्मै राष्ट्रं संजातानव रुद्धे ग्रामी॥२२॥

एव भवत्यधिदेवने जुहोत्यधिदेवन एवास्मै सजातानव रुद्धे
त एनमवरुद्धा उपे तिष्ठन्ते रथमुख ओजस्कामस्य होतव्या ओजो
वै राष्ट्रभृत ओजो रथ ओजसैवास्मा ओजोऽव रुद्ध ओजस्यैव
भवति यो राष्ट्रादपभूतः स्यात्तस्मै होतव्या यावन्तोऽस्य रथाः
स्युस्तान्ब्रूयाद्युद्धमिति राष्ट्रमेवास्मै युनक्ति॥२३॥

आहुंतयो वा एतस्याक्लृप्ता यस्य राष्ट्रं न कल्पते स्वरथस्य

दखिषेणं चक्रम्प्रवृह्यं नाडीमभि जुहुयादाहुतीरेवास्य कल्पयति ता
 अस्य कल्पमाना राष्ट्रमनु कल्पते संग्रामे संयत्ते होतव्या राष्ट्रं
 वै राष्ट्रभृतो राष्ट्रे खलु वा एते व्यायच्छन्ते ये संग्रामं संयन्ति
 यस्य पूर्वस्य जुहति स एव भवति जयति तं संग्रामं मांशुक
 इध्मः॥ २४॥

भवत्यङ्गारा एव प्रतिवेष्टमाना अमित्राणामस्य सेनाम्प्रति
 वेष्टयन्ति य उन्माद्येत्तस्मै होतव्या गन्धर्वाप्सरसो वा
 एतमुन्मादयन्ति य उन्माद्यत्येते खलु वै गन्धर्वाप्सरसो
 यद्राष्ट्रभृतस्तस्मै स्वाहा ताभ्यः स्वाहेति जुहोति तेनैवैनाञ्छमयति
 नैयग्रोध औदुम्बर आश्वत्थः प्लाव्ण इतीध्मो भवत्येते वै
 गन्धर्वाप्सरसा गृहाः स्व एवैनान्॥ २५॥

आयतने शमयत्यभिचरता प्रतिलोमं होतव्याः प्राणानेवास्य
 प्रतीचः प्रति यौति तं ततो येन केन च स्तृणुते स्वकृत इरिणे
 जुहोति प्रदरे वैतद्वा अस्यै निर्ऋतिगृहीतं निर्ऋतिगृहीत एवैनं
 निर्ऋत्या ग्राहयति यद्वाचः क्रूरन्तेन वषट्करोति वाच एवैनं क्रूरेण
 प्र वृश्चति ताजगार्तिमाच्छति यस्य कामयेतान्नाद्यम्॥ २६॥

आ दं दीयेति तस्य सुभायामुत्तानो निपद्य भुवनस्य
 पत इति तृणानि सं गृह्णीयात्प्रजापतिर्वै भुवनस्य पतिः
 प्रजापतिर्नैवास्यान्नाद्यमा दत्त इदमहममुष्यामुष्यायणस्यान्नाद्यं

हरामीत्याहान्नाद्यमेवास्य हरति षड्विहरति षड्वा ऋतवः
प्रजापतिनैवास्यान्नाद्यमादायर्तवोऽस्मा अनु प्र यच्छन्ति॥२७॥

यो ज्येष्ठबन्धुरपभूतः स्यात्तः स्थलेऽवसाय्य ब्रह्मौदनं
चतुःशरावम्पक्त्वा तस्मै होतव्या वर्षं वै राष्ट्रभृतो वर्षं स्थलं
वर्षणैवैनं वर्षं समानानां गमयति चतुःशरावो भवति दिग्ब्रह्मैव
प्रति तिष्ठति रक्षीरे भवति रुचमेवास्मिन्- दधात्युद्धरति श्रुतत्वाय
सर्पिष्वान्भवति मेध्यत्वाय चत्वारं आर्षेयाः प्राश्रन्ति दिशामेव
ज्योतिषि जुहोति॥२८॥

ग्रामी युनक्तीधमः स्व एवैर्नान्नाद्यं यच्छन्त्येकान्नपञ्चाशच्च॥८॥ [८]

देविका निर्वपेत्प्रजाकामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसीव
खलु वै प्रजाश्छन्दोभिरेवास्यै प्रजाः प्र जनयति प्रथमं धातारं
करोति मिथुनी एव तेन करोत्यन्वेवास्यै अनुमतिर्मन्यते राते राका
प्र सिनीवाली जनयति प्रजास्वेव प्रजातासु कुह्वा वाचं दधात्येता
एव निर्वपेत्पशुकामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसि॥२९॥

इव खलु वै पशवश्छन्दोभिरेवास्यै पशून् प्र जनयति प्रथमं
धातारं करोति प्रैव तेन वापयत्यन्वेवास्यै अनुमतिर्मन्यते
राते राका प्र सिनीवाली जनयति पशून् प्रजातान्कुह्वा प्रति
ष्ठापयत्येता एव निर्वपेद्भामकामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसीव

खलु वै ग्रामश्छन्दोभिरेवास्मै ग्रामम्॥३०॥

अव रुद्धे मध्यतो धातारं करोति मध्यत एवैनं ग्रामस्य दधात्येता एव निर्वपेज्ज्योगामयावी छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसि खलु वा एतमभि मन्यन्ते यस्य ज्योगामयति छन्दोभिरेवैनमगदं करोति मध्यतो धातारं करोति मध्यतो वा एतस्याक्लृप्तं यस्य ज्योगामयति मध्यत एवास्य तेन कल्पयत्येता एव निः॥३१॥

वपेद्यं यज्ञो नोपनमेच्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसि खलु वा एतं नोप नमन्ति यं यज्ञो नोपनमति प्रथमं धातारं करोति मुखत एवास्मै छन्दांसि दधात्युपैनं यज्ञो नमत्येता एव निर्वपेदीजानश्छन्दांसि वै देविका यातयामानीव खलु वा एतस्य छन्दांसि य ईजान उत्तमं धातारं करोति॥३२॥

उपरिष्ठादेवास्मै छन्दांस्ययातयामान्यव रुद्ध उपैनमुत्तरो यज्ञो नमत्येता एव निर्वपेद्यम्मेधा नोपनमेच्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसि खलु वा एतं नोप नमन्ति यम्मेधा नोपनमति प्रथमं धातारं करोति मुखत एवास्मै छन्दांसि दधात्युपैनम्मेधा नमत्येता एव निर्वपेत्॥३३॥

रुक्कामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसीव खलु वै रुक्छन्दोभिरेवास्मिन्नुचं दधाति रूषीरे भवन्ति रुचमेवास्मिन्दधति

मध्यतो धातारं करोति मध्यत एवैनं रुचो दधाति गायत्री
 वा अनुमतिस्त्रिष्टुग्राका जगती सिनीवाल्यानुष्टुप्कुहूर्धाता
 वषट्कारः पूर्वपृष्ठो राकापरपृष्ठः कुहूरमावास्या सिनीवाली
 पौर्णमास्यनुमतिश्चन्द्रमा धाताऽष्टौ॥३४॥

वसवोऽष्टारखरा गायत्र्येकादश रुद्रा एकादशाखरा
 त्रिष्टुब्धादशादित्या द्वादशाखरा जगती प्रजापतिरनुष्टुब्धाता
 वषट्कार एतद्वै देविकाः सर्वाणि च छन्दांसि सर्वाश्च देवता
 वषट्कारस्ता यथ्सह सर्वा निर्वपेदीश्वरा एनम्प्रदहो द्वे प्रथमे निरुप्य
 धातुस्तृतीयं निर्वपेत्तथो एवोत्तरे निर्वपेत्तथैनं न प्र दहन्त्यथो यस्मै
 कामाय निरुप्यन्ते तमेवाभिरुपाप्नोति॥३५॥

पशुकामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसि ग्रामङ्गल्पयत्येता एव निरुक्तमन्यातारं करोति मेधा नमत्येता

एव निर्वपेदष्टौ दहन्ति नवं च॥९॥ देविकाः प्रजाकामो मिथुनी पशुकामः

[९]

वास्तोष्पते प्रति जानीह्यस्मान्स्वावेशो अनमीवो भवा नः।
 यत्त्वेमहे प्रति तन्नो जुषस्व शं न एधि द्विपदे शं चतुष्पदे। वास्तोष्पते
 शग्मया ससदा ते सख्यीमहि रण्वया गातुमत्या। आवः खेम उत
 योगे वरं नो यूयम्पात स्वस्तिभिः सदा नः। यत्सायम्प्रातरग्निहोत्रं
 जुहोत्याहुतीष्टका एव ता उप धत्ते॥३६॥

यजमानोऽहोरात्राणि वा एतस्येष्टका य आहिताग्निर्यत्सायम्प्रातर
 कृत्वोप धत्ते दशं समानत्रं जुहोति दशाखरा विराड्विराजमेवास्वेष्टकां

कृत्वोपं धत्तेऽथो विराज्येव यज्ञमाप्नोति चित्यंश्चित्योऽस्य भवति
तस्माद्यत्र दशोषित्वा प्रयाति तद्यज्ञवास्त्ववास्त्वेव तद्यत्ततो-
ऽर्वाचीनम्॥ ३७ ॥

रुद्रः खलु वै वास्तोष्पतिर्यदहुत्वा वास्तोष्पतीयं म्रयायाद्रुद्र
एनम्भूत्वाग्निरनूत्थाय हन्याद्वास्तोष्पतीयं जुहोति भागधेयेनैवैनं
शमयति नार्तिमार्च्छति यजमानो यद्युक्ते जुहुयाद्यथा प्रयाते
वास्तावाहुतिं जुहोति तादृगेव तद्यदयुक्ते जुहुयाद्यथा खेम
आहुतिं जुहोति तादृगेव तदहुतमस्य वास्तोष्पतीयं स्यात्॥ ३८ ॥

दखिणो युक्तो भवति सव्योऽयुक्तोऽथ वास्तोष्पतीयं
जुहोत्युभयमेवाकुरपरिवर्गमेवैनं शमयति यदेकया जुहुयाद्विहोमं
कुर्यात्पुरोनुवाक्यामनूच्य याज्यया जुहोति सदेवत्वाय यद्धुत
आदध्याद्रुद्रं गृहानन्वारोहयेद्यदव- रखाणान्यसंम्रखाप्य
प्रयायाद्यथा यज्ञवेशसं वादहनं वा तादृगेव तदयं ते योनिर्ऋत्विय
इत्यरण्योः समारोहयति॥ ३९ ॥

एष वा अग्रेर्योनिः स्व एवैनं योनौ समारोहयत्यथो
खत्वाहुर्यदरण्योः समारूढो नश्येदुदस्याग्निः सीदेत्पुनराधेयः
स्यादिति या ते अग्ने यज्ञियां तनूस्तयेह्यारोहेत्यात्मन्समारोहयते
यजमानो वा अग्रेर्योनिः स्वायामेवैनं योन्यां समारोहयते॥ ४० ॥

त्वमग्ने बृहद्वयो दधासि देव दाशुषे। कविर्गृहपतिर्युवा॥
 हव्यवाङ्गिरजरः पिता नो विभुर्विभावा सुदृशीको अस्मे।
 सुगार्हपत्याः समिषो दिदीह्यस्मद्रियक्सम्मिमीहि श्रवांसि। त्वं
 च सोम नो वशो जीवातुं न मरामहे। प्रियस्तोत्रो वनस्पतिः।
 ब्रह्मा देवानां पदवीः कवीनामृषिर्विप्राणाम्महिषो मृगाणाम्। श्येनो
 गृध्राणां स्वधितिर्वनानां सोमः॥४१॥

पवित्रमत्येति रेभन्। आ विश्वदेवः सत्पतिः सूक्तैरद्या
 वृणीमहे। सत्यसंवः सवितारम्॥ आ सत्येन रजसा वर्तमानो
 निवेशयन्नमृतम्मर्त्यं च। हिरण्ययेन सविता रथेना देवो याति
 भुवना विपश्यन्। यथा नो अदितिः कर्त्पश्चे नृभ्यो यथा गवै।
 यथा तोकाय रुद्रियम्। मा नस्तोके तनये मा न आयुषि मा नो
 गोषु मा॥४२॥

नो अश्वेषु रीरिषः। वीरान्मा नो रुद्र भामितो वधीरहविष्मन्तो
 नमसा विधेम ते। उदप्रुतो न वयो रख्यमाणा वावदतो अभ्रियस्येव
 घोषाः। गिरिभ्रजो नोर्मयो मदन्तो बृहस्पतिमभ्यर्का अनावन्।
 हः सैरिव सखिभिर्वावदद्विरश्मन्मयानि नहना व्यस्यन्।
 बृहस्पतिरभि कनिक्कदद्वा उत प्रास्तौदुच्चं विद्वा अंगायत्। एन्द्र
 सानसि रयिम्॥४३॥

सजित्वानः सदासहम्। वर्षिष्ठमृतये भरा प्र संसाहिषे

पुरुहूत॒ शत्रू॒ज्येष्ठ॑स्ते शु॒ष्मं इ॒ह रा॒तिर॑स्तु। इन्द्रा॒ भर॒ दखि॑षेणा॒
वसू॑नि॒ पतिः॑ सिन्धू॒नाम॑सि रे॒वती॑नाम्। त्व॑ सु॒तस्य॑ पी॒तये॑ स॒द्यो
वृ॒द्धो अ॑जायथाः। इन्द्र॒ ज्यैष्ठा॑य सु॒क्रतो॑। भुव॑स्त्वमिन्द्र॒ ब्रह्म॑णा
म॒हान्भुवो॑ वि॒श्वेषु॑ स॒र्वनेषु॑ य॒ज्ञियः॑। भुवो॑ नृ॑श्च्यौ॒लो वि॒श्वस्मि॑न्भरे
ज्येष्ठ॑श्च॒ मन्त्रः॑॥४४॥

वि॒श्वच॑र्षणे। मि॒त्रस्य॑ च॒र्षणी॑धृतः श्रवो॑ दे॒वस्य॑ सा॒न॒सिम्।
स॒त्यं चि॒त्रश्र॑वस्तमम्। मि॒त्रो ज॑नान् यातयति प्र॒जान॑न्मि॒त्रो
दा॑धार पृथि॒वीमु॑त द्याम्। मि॒त्रः कृ॑ष्टीरनि॒मिषा॑भि च॒ष्टे स॒त्याय॑
ह॒व्यं घृ॑तव॒द्विधे॑म। प्र स मि॒त्र म॑र्तो अस्तु प्र॒यस्वा॑न् यस्तं
आ॒दित्य॑ शि॒ख्यंति॑ व्र॒तेन॑। न ह॑न्यते न जी॒यते॑ त्वो॒तो नै॒न॒म॑हो
अश्रो॑त्यन्ति॒तो न दू॑रात्। यत्॥४५॥

चि॒द्धि ते॒ विशो॑ यथा॒ प्र दे॑व वरुण व्र॒तम्। मि॒नीम॑सि द्यवि॒द्यवि॑।
यत्किं चे॒दं व॑रुण॒ दैव्ये॑ जने॒ऽभिद्रो॑ह॒ म्मनु॑ष्या॒श्चरा॑मसि। अचि॑न्ती॒
यत्तव॑ धर्मा॒ युयो॑पिम मा न॒स्तस्मा॑दे॒नसो॑ दे॒व री॑रिषः। कि॒तवा॑सो
यद्रि॑रि॒पुर्न दी॒वि य॑द्वा॒ घा स॒त्यमु॑त यन्न वि॒द्म। सर्वा॑ ता वि॒ष्य
शि॒थिरे॒वं दे॒वाथा॑ ते स्याम वरुण प्रि॒यासः॑॥४६॥

सोमो गोषु मा रयिं मन्त्रो यच्छिथिरा सप्त च॥११॥ [११]

पूर्ण॑र॒षयो॑ऽग्निना ये दे॒वास्सूर्यो॑ मा सन्त्वा॑ न ह्यामि वष॒ट्कार॑स्स ख॒दिर उ॑पयामगृहीतोऽसि यावै॑ त्वे
क्रतु॑म्प्र दे॒वमेका॑दश॥११॥ पूर्णा॑ संह॒जान्त॑वाग्ने प्रा॒णैरे॒व ष॒ट्त्रिंशत्॥३६॥ पूर्णा॑ सन्ति॑ दे॒वाः॥ [१२]

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः॥

पूर्णा पश्चादुत पूर्णा पुरस्तादुन्मध्यतः पौर्णमासी जिगाया।
 तस्यां देवा अधि संवसन्त उत्तमे नाकं इह मादयन्ताम्। यत्ते देवा
 अदधुर्भागधेयममावास्ये संवसन्तो महित्वा। सा नो यज्ञम्पिपृहि
 विश्ववारे रयिं नो धेहि सुभगे सुवीरम्। निवेशनी संगमनी वसूनां
 विश्वा रूपाणि वसून्यावेशयन्ती। सहस्रपोषः सुभगा रराणा सा
 न आ गन्वर्चसा॥१॥

संविदाना। अग्नीषोमौ प्रथमौ वीर्येण वसून्नुद्रानादित्यानिह
 जिन्वतम्। माध्यः हि पौर्णमासं जुषेथाम्ब्रह्मणा वृद्धौ
 सुकृतेन सातावथास्मभ्यः सहवीराः रयिं नि यच्छतम्।
 आदित्याश्चाङ्गिरसश्चाग्नीनादधत ते दर्शपूर्णमासौ प्रैप्सन्तेषामङ्गिरसां
 निरुतः हविरासीदथादित्या एतौ होमावपश्यन्तावजुहवुस्ततो वै
 ते दर्शपूर्णमासौ॥२॥

पूर्वं आलभन्त दर्शपूर्णमासावालभमान एतौ होमौ
 पुरस्ताञ्जुहुयात्साख्यादेव दर्शपूर्णमासावा लभते ब्रह्मवादिनो
 वदन्ति स त्वै दर्शपूर्णमासावालभेत य एनयोरनुलोमं च
 प्रतिलोमं च विद्यादित्यमावास्याया ऊर्ध्वं तदनुलोम- म्पौर्णमास्यै
 प्रतीचीनं तत्प्रतिलोमय्यैत्यौर्णमासीम्पूर्वामालभेत प्रतिलोममेनावा

ल॑भेतामु॑मप॑र॒खीय॑माण॒मन्वप॑ ॥ ३ ॥

र॒खीये॒त सार॑स्व॒तौ हो॒मौ पुर॑स्ता॒ञ्जुहु॑यादमावा॒स्या वै
सर॑स्वत्यनु॒लो॒ममे॑वैना॒वा ल॑भते॒ऽमुमा॑प्याय॑मान॒मन्वा प्या॑यत
आ॒ग्नावैष्ण॑वमेका॑दशकपालम्पुरस्ता॒न्निर्व॑पे॒त्सर॑स्वत्यै च॒रुः
सर॑स्वते॒ द्वाद॑शकपाल॒य्यँदा॑ग्रेयो भव॑त्य॒ग्निर्वै य॑ज्ञमुखं
य॑ज्ञमुखमेव॒द्धिम्पुर॑स्ता॒द्धत्ते यद्वै॑ष्ण॒वो भव॑ति य॒ज्ञो वै
विष्णु॑र्य॒ज्ञमे॑वारभ्य॒ प्र त॑नुते॒ सर॑स्वत्यै च॒रुर्भव॑ति सर॑स्वते
द्वाद॑शकपालोऽमावा॒स्या वै सर॑स्वती पूर्ण॑मा॒सः सर॑स्वान्तावे॒व
सा॒ख्यादा र॑भत ऋ॒ध्नोत्या॑भ्यान्द्वाद॑शकपालः सर॑स्वते भवति
मिथु॑न॒त्वाय॒ प्रजा॑त्यै मिथु॑नौ गावौ द॒र्षिणा॑ समृ॒द्धौ ॥ ४ ॥

वर्चसा॒ वै ते द॑र्शपूर्णमा॒सावप॑ तनुते॒ सर॑स्वत्यै पञ्च॑विंशतिश्च ॥ १ ॥ [१]

ऋ॒षयो॑ वा इन्द्र॑म॒प्रत्य॑ख्यं नाप॑श्यन्तं वसि॑ष्ठः प्रत्य॑ख्यं॒मप॑श्य॒त्सो-
ऽब्रवी॑द्ब्राह्म॑णं ते व॒ख्यामि॑ यथा॒ त्वत्पु॑रोहिताः प्र॒जाः
प्र॑जनि॒ष्यन्तेऽथ॒ मेत॑रेभ्य॒ ऋषि॑भ्यो॒ मा प्र वो॑च॒ इति॒ तस्मा॑
ए॒तान्थ॑स्तोम॑भागानब्रवी॒त्ततो॒ वसि॑ष्ठपुरोहिताः प्र॒जाः प्राजा॑यन्त
तस्मा॑द्वासि॒ष्ठो ब्र॒ह्मा का॒र्यः प्रैव जा॑यते र॒श्मिर॑सि॒ ख्याय॑ त्वा
ख्य॑यं जि॒न्वेति॑ ॥ ५ ॥

आ॒ह दे॒वा वै ख्य॑यो दे॒वेभ्य॑ ए॒व य॒ज्ञम्प्रा॑ह॒ प्रेति॑रसि॒ धर्मा॑य त्वा
धर्म॑ जि॒न्वेत्या॑ह मनु॒ष्या वै धर्मो॑ मनु॒ष्येभ्य॑ ए॒व य॒ज्ञम्प्रा॑हान्वि॒तिरसि॑

दिवे त्वा॒ दिवं॑ जि॒न्वेत्या॑हैभ्य ए॒व लो॒केभ्यो॑ य॒ज्ञम्प्राह॑ विष्ट॒म्भोऽसि॒
वृष्ट्यै॑ त्वा॒ वृष्टिं॑ जि॒न्वेत्या॑ह वृष्टि॑मे॒वाव॑॥६॥

रु॒न्द्धे प्र॒वास्य॑नु॒वासी॑त्या॒ह मिथु॑न॒त्वायो॒शिग॑सि॒ वसु॑भ्य॒स्त्वा
वसू॑ञ्जि॒न्वेत्या॑हाष्टौ वस॑व॒ एका॑दश रु॒द्रा द्वा॑द॒शादि॒त्या ए॒ताव॑न्तो
वै दे॒वास्तेभ्य॑ ए॒व य॒ज्ञम्प्राहौ॑जोऽसि॒ पितृ॑भ्य॒स्त्वा पि॒तृञ्जि॒न्वेत्या॑ह
दे॒वाने॒व पि॒तृन॑नु॒ सं त॑नोति॒ तन्तु॑रसि॒ प्र॒जाभ्य॑स्त्वा प्र॒जा जि॒न्व॑॥७॥

इ॒त्या॒ह पि॒तृने॒व प्र॒जा अ॒नु सं त॑नोति॒ पृ॒तना॒षाड॑सि
प॒शुभ्य॑स्त्वा प॒शूञ्जि॒न्वेत्या॑ह प्र॒जा ए॒व प॒शून॑नु॒ सं त॑नोति
रे॒वद॒स्योष॑धीभ्य॒स्त्वोष॑धीर्जि॒न्वेत्या॑होष॑धीष्वे॒व प॒शून्प्रति॑ष्ठापयत्यभि॒जि
यु॒क्तग्रा॑वेन्द्रा॒य त्वेन्द्र॑ जि॒न्वेत्या॑ह॒भिजि॑त्या॒ अधि॑पतिरसि॒ प्रा॒णाय॑
त्वा प्रा॒णम्॥८॥

जि॒न्वेत्या॑ह प्र॒जास्वे॒व प्रा॒णान्द॑धाति॒ त्रिवृ॑दसि॒ प्र॒वृद॒सीत्या॑ह
मिथु॑न॒त्वाय॑ स॒रोहो॑ऽसि॒ नीरो॑होऽसीत्या॒ह प्र॒जा॑त्यै वसु॒कोऽसि॒
वे॒ष॑श्चिरसि॒ वस्य॑ष्टि॒रसी॑त्या॒ह प्र॒ति॑ष्ठित्यै॥९॥

जि॒न्वेत्य॑व॒ प्र॒जा जि॒न्व प्रा॒णञ्चि॑श्च॥२॥ [२]

अ॒ग्निना॑ दे॒वेन॑ पृ॒तना॑ जयामि॒ गाय॑त्रेण॒ छन्द॑सा त्रि॒वृता॑ स्तोमे॑न
रथ॑न्तरेण॒ साम्ना॑ वषट्कारेण॒ वज्रे॑ण॒ पूर्व॑जान्प्रातृ॒व्या॒नध॑रान्पादया॒म्यवै॑नान्
प्रत्ये॑नान्नुदेऽस्मिन्ख्ये॒स्मिन्भूमि॑लो॒के योऽस्मा॑न्द्वेष्टि॒ यं च॑ व॒यं
द्वि॒ष्मो वि॒ष्णोः क्रमे॑णात्ये॒नान्क्रामा॑मीन्द्रे॒ण दे॒वेन॑ पृ॒तना॑ जयामि॒

त्रैष्टुभेन छन्दसा पञ्चदशेन स्तोमेन बृहता साम्ना वषट्कारेण
वज्रेण ॥ १० ॥

सहजान् विश्वेभिर्देवेभिः पृतना जयामि जागतेन छन्दसा
सप्तदशेन स्तोमेन वामदेव्येन साम्ना वषट्कारेण वज्रेणापरजानिन्द्रेण
सयुजो वयं सासह्याम पृतन्यतः। घन्तो वृत्राण्यप्रति। यत्ते अग्ने
तेजस्तेनाहं तेजस्वी भूयासं यत्ते अग्ने वर्चस्तेनाहं वचस्वी भूयासं
यत्ते अग्ने हरस्तेनाहं हरस्वी भूयासम् ॥ ११ ॥

बृहता साम्ना वषट्कारेण वज्रेण षट्त्वारिंशच्च ॥ ३ ॥ [३]

ये देवा यज्ञह्नो यज्ञमुषः पृथिव्यामध्यासते। अग्निर्मा तेभ्यो
रख्यतु गच्छेम सुकृतो वयम्। आगन्म मित्रावरुणा वरेण्या
रात्रीणाम्भागो युवयोर्यो अस्ति। नाकं गृह्णानाः सुकृतस्य लोके
तृतीयं पृष्ठे अधि रोचने दिवः। ये देवा यज्ञह्नो यज्ञमुषो-
ऽन्तरिख्येऽध्यासते। वायुर्मा तेभ्यो रख्यतु गच्छेम सुकृतो वयम्।
यास्ते रात्रीः सवितः ॥ १२ ॥

देवयानीरन्तरा द्यावापृथिवी वियन्ति। गृहैश्च सर्वैः प्रजया
न्वग्रे सुवो रुहाणास्तरता रजांसि। ये देवा यज्ञह्नो यज्ञमुषो
दिव्यध्यासते। सूर्यो मा तेभ्यो रख्यतु गच्छेम सुकृतो वयम्।
येनेन्द्राय समभरः पयांस्युत्तमेन हविषा जातवेदः। तेनाग्ने
त्वमुत वर्धयेम संजातानां श्रेष्ठ आ धेह्येनम्। यज्ञह्नो वै देवा

यज्ञमुषः॥१३॥

सन्ति त एषु लोकेष्वासत आददाना विमथाना यो
ददाति यो यजते तस्य। ये देवा यज्ञहनः पृथिव्यामध्यासते
ये अन्तरिख्ये ये दिवीत्याहेमानेव लोकास्तीर्त्वा सगृहः
सपशुः सुवर्गं लोकमेत्यप वै सोमैनेजानादेवताश्च यज्ञश्च
क्रामन्त्याग्नेयम्पञ्चकपालमुदवसानीयं निर्वपेदग्निः सर्वा
देवताः॥१४॥

पाङ्क्तो यज्ञो देवताश्चैव यज्ञं चाव रुद्धे गायत्रो
वा अग्निर्गायत्रछन्दास्तं छन्दसा व्यर्धयति यत्पञ्चकपालं
करोत्यष्टाकपालः कार्योऽष्टारख्यं गायत्री गायत्रोऽग्निर्गायत्रछन्दाः
स्वेनैवैनं छन्दसा समर्धयति पङ्क्तौ याज्यानुवाक्ये भवतः पाङ्क्तौ
यज्ञस्तेनैव यज्ञान्नैति॥१५॥

सवितर्देवा यज्ञमुषः सर्वा देवतास्त्रिचत्वारिंशच्च॥४॥ [४]

सूर्यो मा देवो देवेभ्यः पातु वायुरन्तरिख्याद्यजमानो-
ऽग्निर्मा पातु चख्षुषः। सख्य शूष सवितर्विश्वचर्षण
एतेभिः सोम नामभिर्विधेम ते तेभिः सोम नामभिर्विधेम ते।
अहम्परस्तादहमवस्तादहं ज्योतिषा वि तमो ववार। यदन्तरिख्यं
तदु मे पिताभूदहं सूर्यमुभयतो ददर्शाहम्भूयासमुत्तमः
समानानाम्॥१६॥

आ संमुद्रादाऽन्तरिंख्यात्प्रजापतिरुदधिं च्यावयातीन्द्रः प्र स्रौतु
मरुतो वरषयन्तून्नम्भय पृथिवीम्भिन्द्रीदं दिव्यं नभः। उद्रो दिव्यस्य
नो देहीशानो वि सृजा दृतिम्। पशवो वा एते यदादित्य एष रुद्रो
यदग्निरोषधीः प्रास्याग्नावादित्यं जुहोति रुद्रादेव पशूनन्तर्दधात्यथो
ओषधीष्वेव पशून्॥१७॥

प्रतिं ष्ठापयति कविर्यज्ञस्य वि तनोति पन्थां नाकस्य पृष्ठे
अधिं रोचने दिवः। येन हव्यं वहसि यासि दूत इतः प्रचेता अमुतः
सनीयान्। यास्ते विश्वाः समिधः सन्त्यग्ने याः पृथिव्याम्बर्हिषि
सूर्ये याः। तास्ते गच्छन्त्वाहुतिं घृतस्य देवायते यजमानाय शर्म।
आशासानः सुवीर्यं रायस्पोषं स्वधियम्। बृहस्पतिना राया
स्वगाकृतो मह्यं यजमानाय तिष्ठ॥१८॥

सुमानानामोषधीष्वेव पशून्मह्यं यजमानायैकंञ्च॥५॥ [५]

सं त्वां नह्यामि पयसा घृतेन सं त्वां नह्याम्यप ओषधीभिः।
सं त्वां नह्यामि प्रजयाहमद्य सा दीर्घिषिता संनवो वाजमस्मे।
प्रेतु ब्रह्मणस्पती वेदिं वर्णेन सीदतु। अथाहमनुकामिनी स्वे
लोके विशा इह। सुप्रजसंस्त्वा वयं सुपत्नीरुपं सेदिम। अग्ने
सपत्नदम्भनमदब्धासो अदाभ्यम्। इमं वि ष्यामि वरुणस्य
पाशम्॥१९॥

यमबध्नीत सविता सुकेतः। धातुश्च योनौ सुकृतस्य लोके

स्यो॒न॒म्ये॑ स॒ह प॒त्या॑ करोमि। प्रेह्यु॒देह्यु॒तस्य॑ वा॒मीर॒न्व॒ग्नि॒स्ते॒-
 ऽग्रं॑ न॒य॒त्वदि॑ति॒र्मध्यं॑ द॒दता॑ रु॒द्राव॑सृष्टा॒सि यु॒वा ना॒म मा
 मा॑ हि॒॒सी॒र्वसु॑भ्यो रु॒द्रेभ्य॑ आ॒दित्ये॑भ्यो वि॒श्वेभ्यो॑ वो दे॒वेभ्यः॑
 प॒त्रेज॑नीर्गृह्णामि य॒ज्ञाय॑ वः प॒त्रेज॑नीः सा॒दयामि॑ वि॒श्वस्य॑ ते
 वि॒श्वाव॑तो वृ॒ष्णि॒याव॑तः॥ २०॥

तवा॑ग्रे वा॒मीर॒नुं स॒दृशि॑ वि॒श्वा रे॒ता॑सि धि॒षी॒याग॑न्दे॒वान्
 य॒ज्ञो नि॑ दे॒वीर्दे॒वेभ्यो॑ य॒ज्ञम॑शिष॒न्नस्मि॑न्सु॒न्वति॑ यज॑मान आ॒शिषः॑
 स्वाहा॑कृताः स॒मुद्रे॑ष्टा ग॒न्ध॒र्वमा॑ ति॒ष्ठता॑ऽनु। वा॒तस्य॑ प॒त्न॒न्नि॒ड
 ई॒डिताः॑॥ २१॥

पाश॑वृ॒ष्णि॒याव॑तस्त्रि॒॑शब्द॥ ६॥

[६]

व॒ष॒ट्कारो॑ वै गा॒यत्रि॑यै शिरो॑ऽच्छि॒न॒त्तस्यै॑ र॒सः प॒राप॑त॒त्स
 पृ॒थि॒वी॒म्प्रावि॑श॒त्स ख॑दि॒रोऽभ॑व॒द्यस्य॑ ख॒ादि॑रः सु॒वो भ॑व॒ति
 छ॒न्द॑सामे॒व र॑से॒नाव॑ द्यति॒ सर॑सा अ॒स्याहु॑तयो भ॒वन्ति॑
 तृ॒तीय॑स्यामि॒तो दि॒वि सोम॑ आसी॒त्तं गा॑य॒त्र्याह॑र॒त्तस्य॑ प॒र्णम॑च्छि॒द्यत॑
 तत्प॒र्णोऽभ॑व॒त्तत्प॑र्णस्य॑ प॒र्णत्वं॑ यस्य॑ प॒र्णम॑यी जुहूः॥ २२॥

भ॒व॑न्ति सौ॒म्या अ॒स्याहु॑तयो भ॒वन्ति॑ जु॒षन्ते॑ऽस्य दे॒वा
 आ॒हु॒ती॒र्दे॒वा वै ब्र॑ह्म॒न्नव॑दन्त॒ तत्प॑र्ण उपा॑शृ॒णो॒त्सु॒श्रवा॑ वै ना॒म
 यस्य॑ प॒र्णम॑यी जुहू॒र्भ॑व॒ति न पा॒पः श्लो॒कः शृ॒णोति॑ ब्रह्म
 वै प॒र्णो वि॒ण्म॒रुतो॑ऽन्नं वि॒ण्मा॒रुतो॑ऽश्व॒त्थो यस्य॑ प॒र्णम॑यी

जुहूर्भवत्याश्वत्थ्युपभृद्ब्रह्मणैवान्नमव रुन्देऽथो ब्रह्म ॥ २३ ॥

ए॒व वि॒श्य॒ध्यू॒हति रा॒ष्ट्रं वै पर्णो॑ विडं॑श्व॒त्यो यत्पर्ण॑मयीं
जुहूर्भवत्याश्वत्थ्युपभृद्वा॒ष्ट्रमे॒व वि॒श्य॒ध्यू॒हति प्र॒जाप॑ति॒र्वा अ॑जुहो॒त्सा
यत्राहु॑तिः प्र॒त्यति॑ष्ठ॒त्ततो॒ विक॑ङ्क॒त उ॒दति॑ष्ठ॒त्ततः॑ प्र॒जा अ॑सृज॒त यस्य॑
वैक॑ङ्क॒ती ध्रु॒वा भ॑वति॒ प्रत्ये॒वास्याहु॑तयस्तिष्ठन्त्यथो॒ प्रैव जा॑यत
ए॒तद्वै सु॒चा५ रू॒पं यस्यै॒व५ रू॒पाः सु॒चो भ॑वन्ति॒ सर्वा॑ण्ये॒वैन५
रू॒पाणि॑ प॒शूना॑मुप॒ तिष्ठ॑न्ते॒ नास्याप॑रूपमा॒त्मजा॑यते ॥ २४ ॥

जुहूरथो ब्रह्म सुचा५ समदश च ॥ ७ ॥ [७]

उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि प्र॒जाप॑तये॒ त्वा ज्योति॑ष्मते॒ ज्योति॑ष्मन्तं
गृ॒ह्णामि॑ द॒र्खाय॑ द॒र्खवृ॑धे॒ रातं॑ दे॒वेभ्यो॑ऽग्निजि॒ह्वेभ्य॑- स्त्व॒र्तायु॑भ्य
इन्द्र॑ज्ये॒ष्ठेभ्यो॑ वरु॒णरा॑जभ्यो॒ वाता॑पि॒भ्यः पर्ज॑न्या॒त्मभ्यो॑ दि॒वे
त्वा॒न्तरि॑ख्याय॒ त्वा पृ॑थि॒व्यै त्वापे॑न्द्र॒ द्विष॑तो॒ मनो॑ऽप॒ जिज्या॑सतो
ज॒ह्यप॒ यो नो॑ऽराती॒यति॒ तं ज॑हि प्रा॒णाय॑ त्वापा॒नाय॑ त्वा व्या॒नाय॑
त्वा सु॒ते त्वा॑स॒ते त्वा॒द्भ्यस्त्वौष॑धी॒भ्यो वि॒श्वेभ्य॑स्त्वा भू॒तेभ्यो॑
यतः॑ प्र॒जा अ॒क्खि॑न्द्रा अजा॑यन्त॒ तस्मै॑ त्वा प्र॒जाप॑तये वि॒भूदा॑त्रे
ज्योति॑ष्मते॒ ज्योति॑ष्मन्तं जुहोमि ॥ २५ ॥

ओषधीभ्यश्चतुर्दश च ॥ ८ ॥ [८]

यां वा अ॒ध्व॒र्युश्च॒ यज॑मानश्च दे॒वता॑मन्तरि॒तस्त॑स्या॒ आ वृ॑श्चेते
प्राजा॑प॒त्यं द॑धिग्र॒हं गृ॑ह्णीयात्प्र॒जाप॑तिः॒ सर्वा॑ दे॒वता॑ दे॒वता॑भ्य

ए॒व नि हु॒वाते ज्ये॒ष्ठो वा ए॒ष ग्रहा॑णाय्यस्यै॒ष गृ॒ह्यते ज्ये॑ष्ठम॒मेव
गच्छ॑ति॒ सर्वा॑सां वा ए॒तद्दे॒वता॑नां॒ रूपं॑ य॒देष॑ ग्र॒हो यस्यै॑ष गृ॒ह्यते
सर्वा॑ण्ये॒वैनं॑ रू॒पाणि॑ प॒शूना॑मुप॒ तिष्ठ॑न्त॒ उपया॑मगृहीतः॥२६॥

अ॒सि प्र॒जाप॑तये त्वा ज्योति॑ष्मते ज्योति॑ष्मन्तं गृ॒ह्णामी॒त्याह
ज्योति॑रे॒वैनं॑ समा॒नानां॑ करोत्यग्नि॒जिह्वे॑भ्यस्त्वर्ता॒युभ्य॑
इत्या॑हैताव॒तीर्वे॑ दे॒वता॑स्ताभ्य॒ एवैनं॑ सर्वा॑भ्यो गृ॒ह्णात्यपे॑न्द्र
द्विष॑तो म॒न इत्या॑ह भ्रातृ॒व्याप॑नुत्त्यै प्रा॒णाय॑ त्वापा॒नाय॑ त्वेत्या॑ह
प्रा॒णाने॒व यज॑माने दधा॒ति तस्मै॑ त्वा प्र॒जाप॑तये विभू॒दात्रे॑
ज्योति॑ष्मते ज्योति॑ष्मन्तं जुहोमि॥२७॥

इत्या॑ह प्र॒जाप॑तिः सर्वा॑ दे॒वताः॑ सर्वा॑भ्य ए॒वैनं॑ दे॒वता॑भ्यो
जुहो॑त्याज्यग्र॒हं गृ॒ह्णीया॑त्तेज॒स्काम॑स्य तेजो वा आ॒ज्यन्ते॑ज॒स्यैव॑
भ॒वति॑ सोमग्र॒हं गृ॒ह्णीया॑द्ब्रह्मवर्च॒सकाम॑स्य ब्रह्मवर्च॒सं वै सोमो॑
ब्रह्मवर्च॒स्यैव॑ भ॒वति॑ दधिग्र॒हं गृ॒ह्णीया॑त्प॒शुका॑म॒स्योर्ग्वे दध्यू॑र्क्प॒शव॑
ऊ॒र्जेवा॑स्मा ऊ॒र्जम्प॒शून्व॑ रुन्दे॥२८॥

उ॒पया॑मगृहीतो जुहोमि त्रि॒च॒त्वारि॑श॒च्च॥१॥ [९]

त्वे ऋ॒तुम॑पि वृ॒ञ्जन्ति॑ वि॒श्वे द्वि॑र्यदे॒ते त्रि॑र्भव॒न्त्यूमाः॑। स्वा॒दोः
स्वा॒दीयः॑ स्वा॒दुना॑ सृ॒जा सम॑तं ऊ॒ षु मधु॑ मधु॒नाभि॑ यो॒धि।
उ॒पया॑मगृहीतोऽसि प्र॒जाप॑तये त्वा जुष्टं गृ॒ह्णाम्ये॑ष ते योनिः

प्रजापतये त्वा। प्राणग्रहान्गृह्णात्येतावद्वा अस्ति यावदेते ग्रहाः
स्तोमाश्छन्दांसि पृष्ठानि दिशो यावदेवास्ति तत्॥२९॥

अवं रुद्धे ज्येष्ठा वा एतान्ब्राह्मणाः पुरा विद्वामक्रन्तस्मात्तेषां
सर्वा दिशोऽभिजिता अभूवन् यस्यैते गृह्यन्ते ज्यैष्ठ्यमेव गच्छत्यभि
दिशो जयति पञ्च गृह्यन्ते पञ्च दिशः सर्वास्वेव दिग्बध्वध्रुवन्ति
नवनव गृह्यन्ते नव वै पुरुषे प्राणाः प्राणानेव यजमानेषु दधति
प्रायणीये चोदयनीये च गृह्यन्ते प्राणा वै प्राणग्रहाः॥३०॥

प्राणैरेव प्रयन्ति प्राणैरुद्यन्ति दशमेऽहन्गृह्यन्ते प्राणा वै
प्राणग्रहाः प्राणेभ्यः खलु वा एतत्प्रजा यन्ति यद्वामदेव्यं योनेश्च्यवते
दशमेऽहन्वामदेव्यं योनेश्च्यवते यदशमेऽहन्गृह्यन्ते प्राणेभ्य एव
तत्प्रजा न यन्ति॥३१॥

तत्प्राणग्रहाः सतत्रिंशच्च॥१०॥ [१०]

प्र देवं देव्या धिया भरता जातवेदसम्। हव्या नो
वर्षदानुषक्। अयमुष्य प्र देवयुरहोता यज्ञाय नीयते। रथो
न योरभीवृतो घृणीवाश्चेतति त्मना। अयमग्निरुरुष्यत्यमृतादिव
जन्मनः। सहसश्चिथ्सहीयान्देवो जीवार्तवे कृतः। इडायास्त्वा
पदे वयं नाभा पृथिव्या अधि। जातवेदो नि धीमह्यग्रे हव्याय
वोढवे॥३२॥

अग्रे विश्वेभिः स्वनीक देवैरूर्णावन्तम्प्रथमः सीद् योनिम्।

कुलायिनं घृतवन्तं सवित्रे यज्ञं नय यजमानाय साधु।
सीदं होतः स्व उं लोके चिकित्वान्त्सादया यज्ञं सुकृतस्य
योनौ। देवावीर्देवान् हविषा यजास्यग्रे बृहद्यजमाने वयो धाः।
नि होता होतृषदने विदानस्त्वेषो दीदिवा अंसदथ्सुदरखः।
अदब्धव्रतप्रमतिर्वसिष्ठः सहस्रम्भरः शुचिजिह्वो अग्निः। त्वं
दूतस्त्वम्॥ ३३॥

उ नः परस्पास्त्वं वस्य आ वृषभ प्रणेता। अग्रे तोकस्य
नस्तने तनूनामप्रयुच्छन्दीद्यद्वोधि गोपाः। अभि त्वा देव
सवितरीशानं वार्याणाम्। सदावन्भागमीमहे। मही द्यौः पृथिवी
च न इमं यज्ञमिमिख्यताम्। पिपृतां नो भरीमभिः। त्वामग्रे
पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत। मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः। तमु॥ ३४॥

त्वा दध्यङ्घ्रिषिः पुत्र ईधे अथर्वणः। वृत्रहणम्पुरंदरम्। तमु त्वा
पाथ्यो वृषा समीधे दस्युहन्तमम्। धनंजयं रणैरणे। उत ब्रुवन्तु
जन्तव उदग्निर्वृत्रहाजनि। धनंजयो रणैरणे। आ यं हस्ते न
खादिनं शिशुं जातं न बिभ्रति। विशामग्निं स्वध्वरम्। प्र देवं
देववीतये भरता वसुवित्तमम्। आ स्वे योनौ नि षीदतु। आ॥ ३५॥

जातं जातवेदसि प्रियं शिशीतातिथिम्। स्योन
आ गृहपतिम्। अग्निनाग्निः समिध्यते कविर्गृहपतिर्युवा।
हव्यवाङ्मुह्यस्यः। त्वं ह्यग्रे अग्निना विप्रो विप्रेण सन्धस्ता।

सखा॒ सख्या॑ समि॒ध्यसे॑। तम्मर्जयन्त सु॒क्रतु॑म्पुरो॒यावा॑नमा॒जिषु॑।
स्वेषु॒ ख्येषु॑ वा॒जिनम्॑। यु॒ज्ञेन॑ यु॒ज्ञम॑यजन्त दे॒वास्तानि॑ धर्मा॑णि
प्रथ॒मान्या॑सन्। ते ह॒ नाक॑म्महि॒मानः॑ सचन्ते॒ यत्र॒ पूर्वे॑ सा॒ध्याः
सन्ति॑ दे॒वाः॥३६॥

बोढवे दूतस्त्वन्तमुं सीदत्वा यत्र चत्वारि च॥११॥ [११]

युञ्जान इमामगृभ्णन्देवस्य सन्ते वि पाजसा वसवस्त्वा समास्त्वोर्ध्वा अस्याकृतिर्य्यदंशे यान्यग्रे
यय्यज्ञमेकादश॥११॥ युञ्जानो वर्म च स्थ आदित्यास्त्वा भारती स्वा अह पद्वत्वारि शत्॥४६॥ युञ्जानो
वाजेवाजे॥ [१२]

॥ काण्डम् ४ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

युञ्जानः प्रथमम्मनस्तत्वाय सविता धियः। अग्निं
ज्योतिर्निचाय्य पृथिव्या अध्याभरत्। युक्त्वाय मनसा देवान्त्सुवर्यतो
धिया दिवम्। बृहज्ज्योतिः करिष्यतः सविता प्र सुवति तान्।
युक्तेन मनसा वयं देवस्य सवितुः सवे। सुवर्गेयाय शक्त्यै। युञ्जते
मन उत युञ्जते धियो विप्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चितः। वि होत्रा
दधे वयुनाविदेक इत्॥१॥

म॒ही दे॒वस्य॑ सवि॒तुः परि॑ष्टुतिः। यु॒जे वा॒म्ब्रह्म॑ पू॒र्व्यं नमो॑भिर्वि
 श्लोका॑ यन्ति प॒थ्ये॒व सू॒राः। शृ॒ण्वन्ति॒ विश्वे॑ अ॒मृत॑स्य पु॒त्रा आ ये
 धामा॑नि दि॒व्यानि॑ त॒स्थुः। यस्य॑ प्र॒याण॑मन्व॒न्य इ॒द्युर्दे॒वा दे॒वस्य॑
 म॒हिमा॑नम॒र्चतः॑। यः पा॒र्थि॒वानि॑ विम॒मे स ए॒त॒शो र॒जा॑सि दे॒वः
 स॒वि॒ता म॑हित्व॒ना। दे॒वं स॒वि॒तुः प्र सु॑व य॒ज्ञम्प्र सु॑व॥२॥

य॒ज्ञप॑ति॒म्भगा॑य दि॒व्यो गन्ध॑र्वः। के॒तपूः के॒तं नः पु॒नातु॑
 वा॒चस्प॑ति॒र्वाच॑म॒द्य स्व॑दाति नः। इ॒मं नो॑ दे॒व स॒वित॑र्य॒ज्ञं प्र
 सु॑व दे॒वायु॑व॒स॒खिवि॑द॒स॒त्राजि॑त॒धन॑जित॒सुव॑र्जितम्।
 ऋ॒चा स्तोम॑स॒मर्ध॑य गाय॒त्रेण॑ रथं॒तर॑म्। बृ॒हद्गा॑य॒त्रव॑र्तनि।
 दे॒वस्य॑ त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒वेऽश्वि॑नो॒र्बाहु॑भ्या॒पूष्णो॑ ह॒स्ताभ्या॑म्याय॒त्रेण॑
 छ॒न्द॒साऽऽद॑दे॒ऽङ्गिर॒स्वद॑भ्रि॒रसि॑ ना॒रिः॥३॥

अ॒सि पृ॒थि॒व्याः स॒धस्था॑द॒ग्निम्पु॑री॒ष्यम॑ङ्गिर॒स्वदा॑ भ॒र त्रै॑ष्टु॒भेन॑
 त्वा छ॒न्द॒साऽऽद॑दे॒ऽङ्गिर॒स्वद्व॑भ्रि॒रसि॑ ना॒रि॒रसि॑ त्वया॒ वय॑स्र
 स॒धस्थ॑ आ॒ग्नि॒स॒केम॑ खनि॒तुम्पु॑री॒ष्यं जा॑ग॒तेन॑ त्वा छ॒न्द॒साऽऽद॑दे॒ऽङ्गिर॒स्वद्व॑स्त॒ आ॒धाय॑ सवि॒ता बि॒भ्रद॑भ्रि॒रि॒रुण्य॑यीम्।
 तया॒ ज्योति॑रज॒स्रमि॑द॒ग्निं खा॒त्वी न॒ आ भ॑रानु॒ष्टुभे॑न त्वा
 छ॒न्द॒साऽऽद॑दे॒ऽङ्गिर॒स्वत्॥

इद्यज्ञं प्र सुव नारिरानुष्टुभेन त्वा छन्दसा त्रीणि च॥१॥ [१]

इमामगृभ्णन्नशनामृतस्य पूर्वं आयुषि विदथेषु कव्या। तया

देवाः सुतमा बभूवुर्ऋतस्य सामन्तसरमारपन्ती। प्रतूर्तं वाजिन्ना
 द्रव वरिष्ठामनु संवतम्। दिवि ते जन्म परममन्तरिक्षे नाभिः
 पृथिव्यामधि योनिः। युञ्जाथा५ रासंभं युवमस्मिन् यामै वृषण्वसू।
 अग्निम्भरन्तमस्मयुम्। योगेयोगे तवस्तरं वाजैवाजे हवामहे।
 सखाय इन्द्रमृतये। प्रतूर्वन्न॥५॥

एह्यवक्रामन्नशस्ती रुद्रस्य गाणपत्यान्मयोभूरेहि।
 उर्वन्तरिक्षमन्विहि स्वस्तिगव्यूतिरभयानि कृण्वन्। पूष्णा सयुजा
 सह। पृथिव्याः सधस्थादग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेह्यग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्
 ऽग्निम्पुरीष्यमङ्गिर- स्वद्वरिष्यामोऽग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वद्वरामः।
 अन्वग्निरुषसामग्रमख्यदन्वहानि प्रथमो जातवेदाः। अनु
 सूर्यस्य॥६॥

पुरुत्रा च रश्मीननु द्यावापृथिवी आ तंतान। आगत्य
 वाज्यध्वनः सर्वा मृधो वि धूनुते। अग्निः सधस्थे महति चक्षुषा
 नि चिकीषते। आक्रम्य वाजिन्यृथिवीमग्निमिच्छ रुचा त्वम्।
 भूम्या वृत्वाय नो ब्रूहि यतः खनाम तं वयम्। द्यौस्ते पृष्ठमृथिवी
 सधस्थमात्मान्तरिक्षः समुद्रस्ते योनिः। विख्याय चक्षुषा त्वमभि
 तिष्ठ॥७॥

पृतन्यतः। उत्क्राम महते सौभंगायास्मादास्थानाद्विणोदा
 वाजिन्ना वयः स्याम सुमतौ पृथिव्या अग्निं खनिष्यन्त
 उपस्थे अस्याः। उदक्रमीद्विणोदा वाज्यर्वाकः स लोकः

सुकृतम्पृथिव्याः। ततः खनेम सुप्रतीकमग्निः सुवो रुहाणा अधि-
नाकं उत्तमे। अपो देवीरुपं सृज मधुमतीरयक्ष्माय प्रजाभ्यः।
तासां स्थानादुज्जिहतामोषधयः सुपिप्पलाः। जिघर्मि॥८॥

अग्निम्मनसा घृतेन प्रतिक्ष्यन्तम्भुवनानि विश्वा। पृथुं
तिरश्वा वयंसा बृहन्तं व्यचिष्ठमन्नं रभसं विदानम्। आ
त्वा जिघर्मि वचसा घृतेनारक्षसा मनसा तज्जुषस्व। मर्यश्रीः
स्पृह्यद्वर्णो अग्निर्नाभिमृशे तनुवा जर्हृषाणः। परि वाजपतिः
कविरग्निर्हव्या न्यक्रमीत्। दधद्रत्नानि दाशुषे। परि त्वाग्ने पुरं
वयं विप्रं सहस्य धीमहि। धृषद्वर्णं दिवेदिवे भेत्तारंम्भङ्गुरावतः।
त्वमग्ने द्युभिस्त्वमाशुशुक्षणिस्त्वमद्भ्यस्त्वमश्मनस्परि। त्वं
वनेभ्यस्त्वमोषधीभ्यस्त्वं नृणां नृपते जायसे शुचिः॥९॥

प्रतूर्वन्सूर्यस्य तिष्ठ जिघर्मि भेत्तारं विशतिश्च॥२॥ [२]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो
हस्ताभ्याम्पृथिव्याः सधस्थेऽग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्व- त्वं नामि।
ज्योतिष्मन्तं त्वाग्ने सुप्रतीकमजस्रेण भानुना दीद्यानम्।
शिवम्प्रजाभ्योऽहिः सन्त- म्पृथिव्याः सधस्थेऽग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वत्वं
अपाम्पृष्ठमसि सप्रथा उर्वग्निम्भरिष्यदपरावपिष्ठम्। वर्धमानम्मुह
आ च पुष्करं दिवो मात्रया वरिणा प्रथस्व। शर्म च स्थः॥१०॥

वर्मं च स्थो अच्छिद्रे बहुले उभे। व्यचस्वती सं
 वसाथाम्भर्तमग्निम्पुरीष्यम्। सं वसाथां सुवर्विदां समीची
 उरसा त्मना। अग्निमन्तर्भरिष्यन्ती ज्योतिष्मन्तमजस्रमिता।
 पुरीष्योऽसि विश्वभराः। अथर्वा त्वा प्रथमो निरमन्थदग्ने। त्वामग्ने
 पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत। मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः। तमु त्वा
 दध्यङ्घ्रिषिः पुत्र ईधे॥११॥

अथर्वणः। वृत्रहणम्पुरन्दरम्। तमु त्वा पाथ्यो वृषा समीधे
 दस्युहन्तमम्। धनंजयं रणेरणे। सीदं होतः स्व उ लोके
 चिकित्वान्त्सादया यज्ञं सुकृतस्य योनौ। देवावीर्देवान् हविषा
 यजास्यग्ने बृहद्यजमाने वयो धाः। नि होतां होतृषदने विदानस्त्वेषो
 दीदिवां असदत्सुदक्षः। अदब्धव्रतप्रमतिर्वसिष्ठः सहस्रम्भरः
 शुचिजिह्वो अग्निः। स सीदस्व महां असि शोचस्व॥१२॥

देववीतमः। वि धूममग्ने अरुषम्मियेध्य सृज प्रशस्त दर्शतम्।
 जनिष्वा हि जेन्यो अग्ने अह्नां हितो हितेष्वरूपो वनेषु। दमेदमे
 सप्त रत्ना दधानोऽग्निर्होता नि षसादा यजीयान्॥१३॥

स्थ ईधे शोचस्व सप्तविंशतिश्च॥३॥

[३]

सं ते वायुर्मातरिश्वा दधातूत्तानायै हृदयं यद्विलिष्टम्। देवानां
 यश्चरति प्राणथेन तस्मै च देवि वर्षडस्तु तुभ्यम्। सुजातो ज्योतिषा
 सह शर्म वरूथमासदः सुवः। वासो अग्ने विश्वरूपं सं व्ययस्व

विभावसो। उदुं तिष्ठ स्वध्वरावां नो देव्या कृपा। दृशे च भासा
बृहता सुशुक्निराग्रे याहि सुशस्तिभिः॥१४॥

ऊर्ध्व ऊ षु णं ऊतये तिष्ठा देवो न संविता। ऊर्ध्वो
वाजस्य सनिता यदञ्जिभिर्वाघद्विर्विह्वयामहे। स जातो गर्भो असि
रोदस्योरग्रे चारुर्विभृत ओषधीषु। चित्रः शिशुः परि तमांस्यक्तः प्र
मातृभ्यो अधि कनिक्रदद्वाः। स्थिरो भव वीङ्मङ्ग आशुर्भव वाज्यवन्न।
पृथुर्भव सुषदस्त्वमग्नेः पुरीषवाहनः। शिवो भव॥१५॥

प्रजाभ्यो मानुषीभ्यस्त्वमङ्गिरः। मा द्यावापृथिवी अभि शूशुचो
मान्तरिक्षम्मा वनस्पतीन्। प्रेतुं वाजी कनिक्रदन्नानदद्रासंभः पत्वा।
भरन्नग्निम्पुरीष्यम्मा पाद्यायुषः पुरा। रासंभो वां कनिक्रदत्सुयुक्तो
वृषणा रथे। स वामग्निम्पुरीष्यमाशुर्दूतो वहादितः। वृषाग्निं
वृषणम्भरन्नपां गर्भं समुद्रियम्। अग्न आ याहि॥१६॥

वीतय ऋतं सत्यम्। ओषधयः प्रति गृहीताग्निमेतं
शिवमायन्तमभ्यत्र युष्मान्। व्यस्यन्विश्वा अमतीररातीर्निषीदन्नो
अपं दुर्मतिं हनत्। ओषधयः प्रति मोदध्वमेनम्पुष्पावतीः
सुपिप्पलाः। अयं वो गर्भं ऋत्वियः प्रत्नं सधस्थमासदत्॥१७॥

सुशस्तिभिश्शिवो भव याहि षट्त्रिंशच्च॥४॥ [४]

वि पाजसा पृथुना शोशुचानो बाधस्व द्विषो रक्षसो अमीवाः।
सुशर्मणो बृहतः शर्मणि स्यामग्नेरहं सुहवस्य प्रणीतौ। आपो

हि ष्ठा मयोभुवस्ता न ऊर्जे दधातन। महे रणाय चक्षसे। यो
वः शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः। उशतीरिव मातरः। तस्मा
अरं गमाम वो यस्य क्षयाय जिन्वथ। आपो जनयथा च नः।
मित्रः॥१८॥

स॒सृज्यं पृथि॒वीम्भूमिं च ज्योति॑षा स॒ह। सुजा॑तं
जा॒तवे॑दसमग्निं वै॑श्वान॒रं वि॒भुम्। अ॒यक्ष्मा॑य त्वा स॒सृजामि
प्र॒जाभ्यः॑। वि॒श्वे त्वा दे॒वा वै॑श्वान॒राः स॒सृज॑न्त्वानुष्टु॒भेन॒
छन्द॑साङ्गिर॒स्वत्। रु॒द्राः सम्भृ॑त्यं पृथि॒वीम्बृ॒हज्योतिः॑ समी॒धिरे।
तेषां॑ भा॒नुरज॑स्र इच्छु॒क्रो दे॒वेषु॑ रोचते। स॒सृष्टां वसु॑भी रु॒द्रेर्धीरैः॑
कर्म॑ण्या॒म्मृद॑म। हस्ता॑भ्या॒म्मृद्वीं कृ॒त्वा सि॒नीवा॒ली क॑रोतु॥१९॥

ताम्। सि॒नीवा॒ली सु॑कप॒र्दा सु॑कुरी॒रा स्वौप॑शा। सा
तुभ्य॑मदिते मह॒ ओखां द॑धातु हस्त॑योः। उ॒खां क॑रोतु श॒क्त्या
बा॒हुभ्या॑मदिति॒र्धिया॑। मा॒ता पु॒त्रं यथो॑पस्थे सा॒ग्निम्बि॑भर्तु गर्भं
आ। म॒खस्य॑ शिरो॑ऽसि यज्ञ॑स्य प॒दे स्थः॑। वस॑वस्त्वा कृण्वन्तु
गा॒यत्रेण॑ छन्द॑साङ्गिर॒स्वत्पृथि॑व्य॒सि रु॒द्रास्त्वा कृण्वन्तु॑ त्रैष्टु॒भेन॒
छन्द॑साङ्गिर॒स्वद॒न्तरि॑क्षमसि॥२०॥

आ॒दि॒त्यास्त्वा कृण्वन्तु॑ जाग॑तेन॒ छन्द॑साङ्गिर॒स्वद्वोर॑सि वि॒श्वे
त्वा दे॒वा वै॑श्वान॒राः कृण्व॑न्त्वानुष्टु॒भेन॒ छन्द॑साङ्गिर॒स्वद्विशो॑ऽसि
ध्रु॒वासि॑ धा॒रया॑ मयि॑ प्र॒जा रा॒यस्पोषं॑ गौ॒पत्यं॑ सु॒वीर्यं॑

सजा॒तान् यज॑माना॒यादित्यै॑ रा॒स्नास्य॑दिति॒स्ते बिलं॑ गृह्णातु पाङ्केन॑
छन्द॑साङ्गिर॒स्वत्। कृ॒त्वाय॑ सा म॒हीमु॒खाम्मु॒न्मयीं॑ योनि॑म॒ग्रये॑।
ताम्पु॒त्रेभ्यः॑ सम्प्राय॑च्छद॒दितिः॑ श्र॒पया॑निति॥२१॥

मित्रः क॑रोत्वन्तरि॒ख्यम॑सि प्र च॒त्वारि॑ च॥५॥ [५]

वस॑वस्त्वा धूप॑यन्तु गा॒यत्रेण॑ छन्द॑साङ्गिर॒स्वद्रु॒द्रास्त्वा
धूप॑यन्तु त्रैष्टु॑भेन छन्द॑साङ्गिर॒स्वदा॑दित्यास्त्वा धूप॑यन्तु जा॒गतेन॑
छन्द॑साङ्गिर॒स्वद्वि॒श्वे त्वा दे॒वा वै॑श्वान॒रा धूप॑यन्त्वानुष्टु॑भेन
छन्द॑साङ्गिर॒स्वदिन्द्र॑स्त्वा धूप॑यत्वङ्गिर॒स्वद्विष्णु॑स्त्वा धूप॑यत्वङ्गिर॒स्वद्वरु॑
धूप॑यत्वङ्गिर॒स्वद॑दिति॒स्त्वा दे॒वी वि॒श्वदे॑व्यावती पृथि॒व्याः स॒धस्थे॑-
ऽङ्गिर॒स्वत्ख॑न॒त्वव॑ट दे॒वानां॑ त्वा प॒त्नीः॥२२॥

दे॒वीर्वि॒श्वदे॑व्यावतीः पृथि॒व्याः स॒धस्थे॑ऽङ्गिर॒स्वद॑ध॒तूखे
धि॒षणा॑स्त्वा दे॒वीर्वि॒श्वदे॑व्यावतीः पृथि॒व्याः स॒धस्थे॑ऽङ्गिर॒स्वद॑भीन्ध॒ताम्
ग्रा॑स्त्वा दे॒वीर्वि॒श्वदे॑व्यावतीः पृथि॒व्याः स॒धस्थे॑ऽङ्गिर॒स्वच्छ॑प॒यन्तू॒खे
वरू॑त्रयो ज॒नय॑स्त्वा दे॒वीर्वि॒श्वदे॑व्यावतीः पृथि॒व्याः स॒धस्थे॑-
ऽङ्गिर॒स्वत्प॑चन्तू॒खे। मि॒त्रेता॑मु॒खाम्प॑चैषा मा भे॒दि। ए॒तां ते॒ परि॑
ददा॑म्यभि॒त्त्यै। अ॒भीमा॑म्॥२३॥

म॒हिना॑ दि॒वमि॒त्रो ब॑भूव स॒प्रथाः॑। उ॒त श्र॑व॒सा पृथि॑वीम्।
मि॒त्रस्य॑ च॒रष॑णी॒धृतः॑ श्र॒वा दे॒वस्य॑ सा॒नसि॑म्। द्यु॒म्नं चि॒त्रश्र॑वस्तमम्।
दे॒वस्त्वा स॑वि॒तोद्व॑पतु सु॒पाणिः॑ स्व॒ङ्गुरिः। सु॒बा॒हुरु॒त श॑क्त्या॥

अप॑द्य॒माना पृथि॒व्याशा॒ दिश॒ आ पृ॑ण। उत्तिष्ठ॑ बृ॒हती भ॑वो॒र्ध्वा तिष्ठ॑
 ध्रु॒वा त्वम्। वस॑व॒स्त्वाच्छृ॑न्दन्तु॒ गाय॑त्रेण॒ छन्द॑साङ्गि॒रस्व॑द्रु॒द्रास्त्वा
 च्छृ॑न्दन्तु॒ त्रैष्टु॑भेन॒ छन्द॑साङ्गि॒रस्व॑दा॒दित्या॑स्त्वाच्छृ॑न्दन्तु॒ जाग॑तेन॒
 छन्द॑साङ्गि॒रस्व॑द्वि॒श्वे त्वा दे॒वा वै॑श्वान॒रा आच्छृ॑न्दन्त्वानु॑ष्टुभेन॒
 छन्द॑साङ्गि॒रस्व॑त्॥ २४॥

पर्वो॒रि॒मा॑ रु॒द्रास्त्वाच्छृ॑न्दन्त्वेका॒न्नवि॑शति॒श्वं॥ ६॥ [६]

समा॑स्त्वा॒ग्न ऋ॒तवो॑ वर्धयन्तु॒ संवत्स॑रा ऋष॑यो॒ यानि॑ स॒त्या।
 सं दि॒व्येन॑ दी॒दिहि॑ रोच॑नेन॒ विश्वा॒ आ भा॑हि प्र॒दिशः॑ पृथि॒व्याः।
 सं चे॒ध्यस्वा॑ग्ने प्र च॑ बो॒धयै॑नमु॒च्चं तिष्ठ॑ मह॒ते सौ॑भ॒गाय। मा च॑
 रिष॑दुप॒सत्ता ते॑ अ॒ग्ने ब्र॒ह्माण॑स्ते य॒शसः॑ सन्तु॒ मान्ये॑। त्वाम॑ग्ने वृ॒णते॑
 ब्रा॒ह्म॒णा इ॒मे शि॒वो अ॑ग्ने॥ २५॥

सं॒वर॑णे भ॒वा नः॑। स॒प॒त्न॒हा नो॑ अ॒भिमा॑ति॒जिच्च॒ स्वे ग॑ये
 जागृ॑ह्यप्र॒युच्छ॑न्। इ॒हैवा॑ग्ने अ॒धि धा॑रया र॒यि॒म्मा त्वा॒ नि
 क्र॑न्पूर्व॒चितो॑ नि॒का॒रिणः॑। क्ष॒त्रम॑ग्ने सु॒यम॑मस्तु॒ तुभ्य॑मुप॒सत्ता वर्ध॑तां
 ते॒ अनि॑ष्टतः। क्ष॒त्रेणा॑ग्ने स्वा॒युः स॑ र॒भस्व॑ मि॒त्रेणा॑ग्ने मि॒त्रधे॑ये
 यत॑स्व। स॒जा॒ताना॑म्मध्यम॒स्था ए॑धि॒ राज्ञा॑मग्ने वि॒हव्यो॑ दी॒दिही॑ह।
 अति॑॥ २६॥

नि॒हो अति॑ स्नि॒धोऽत्य॑चित्ति॒मत्य॑रा॒तिम॑ग्ने। विश्वा॒ ह्य॑ग्ने
 दुरि॒ता स॒ह॒स्वाथा॑स्मभ्य॑ स॒हवी॑रा॑ र॒यिं दा॑ः। अ॒ना॒धृष्यो॑

जातवेदा अनिष्टृतो विराडग्रे क्षत्रभृद्दीदिहीह। विश्वा आशाः
 प्रमुञ्चन्मानुषीर्भियः शिवाभिरद्य परि पाहि नो वृधे। बृहस्पते
 सवितर्बोधयैन२ स२शितं चित्संतरा२ स२ शिंशाधि।
 वर्धयैनम्महते सौभगाय॥२७॥

विश्व एनमनु मदन्तु देवाः। अमुत्रभूयादध यद्यमस्य बृहस्पते
 अभिशस्तेरमुञ्चः। प्रत्यौहतामश्विना मृत्युमस्माद्देवानामग्रे भिषजा
 शचीभिः। उद्वयं तमसस्परि पश्यन्तो ज्योतिरुत्तरम्। देवं देवत्रा
 सूर्यमगन्म ज्योतिरुत्तमम्॥२८॥

इमे शिवो अग्रेऽति सौभगाय चतुस्त्रिंशच्च॥७॥ [७]

ऊर्ध्वा अस्य समिधो भवन्त्यूर्ध्वा शुक्रा शोची२ष्यग्रेः।
 द्युमत्तमा सुप्रतीकस्य सूनोः। तनूनपादसुरो विश्ववेदा देवो देवेषु
 देवः। पथ आनक्ति मध्वा घृतेन। मध्वा यज्ञं नक्षसे प्रीणानो
 नराश२सो अग्रे। सुकृद्देवः सविता विश्ववारः। अच्छायमेति
 शर्वसा घृतेनेडानो वह्निर्मसा। अग्नि२ सुचो अध्वरेषु प्रयत्सु। स
 यक्षदस्य महिमानमग्रेः सः॥२९॥

ई मन्द्रासु प्रयसः। वसुश्चेतिष्ठो वसुधातमश्च। द्वारो देवीरन्वस्य
 विश्वे व्रता ददन्ते अग्रेः। उरुव्यचसो धाम्ना पत्यमानाः। ते अस्य
 योषणे दिव्ये न योनावुषासानक्ता। इमं यज्ञमवतामध्वरं नः। दैव्या
 होतारावूर्ध्वमध्वरं नोऽग्रेर्जिह्वामभि गृणीतम्। कृणुतं नः स्विष्टिम्।

तिस्रो देवीर्बर्हिरेदं सन्त्विडा सरस्वती॥३०॥

भारती। मही गृणाना। तन्नस्तुरीपमद्भुतम्पुरुक्षु त्वष्टा
सुवीरम्। रायस्पोषं विष्यंतु नाभिमस्मे। वनस्पतेऽव सृजा
रराणस्मना देवेषु। अग्निर्हव्यं शमिता सूदयाति। अग्ने स्वाहा
कृणुहि जातवेद इन्द्राय हव्यम्। विश्वे देवा हविरिदं जुषन्ताम्।
हिरण्यगर्भः समवर्तताग्ने भूतस्य जातः पतिरेक आसीत्। स
दाधार पृथिवीं द्याम्॥३१॥

उतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम। यः प्राणतो निमिषतो
महित्वैक इद्राजा जगतो बभूव। य ईशे अस्य द्विपदश्चतुष्पदः
कस्मै देवाय हविषा विधेम। य आत्मदा बलदा यस्य विश्व
उपासते प्रशिषं यस्य देवाः। यस्य छायामृतं यस्य मृत्युः कस्मै
देवाय हविषा विधेम। यस्येमे हिमवन्तो महित्वा यस्य समुद्रं
रसया सह॥३२॥

आहुः। यस्येमाः प्रदिशो यस्य बाहू कस्मै देवाय हविषा
विधेम। यं क्रन्दसी अवसा तस्तभाने अभ्यैक्षेताम्मनसा रेजमाने।
यत्राधि सूर उदितौ व्येति कस्मै देवाय हविषा विधेम। येन
द्यौरुग्रा पृथिवी च दृढे येन सुवः स्तभितं येन नाकः। यो
अन्तरिक्षे रजसो विमानः कस्मै देवाय हविषा विधेम। आपो
ह यन्महतीर्विश्वम्॥३३॥

आयन्दक्षं दधाना जुनयन्तीरग्निम्। ततो देवानां

निरवर्ततासुरेकः कस्मै देवाय हविषा विधेम। यश्चिदापो
महिना पर्यपश्यदक्षं दधाना जनयन्तीरग्निम्। यो देवेष्वधि देव
एक आसीत्कस्मै देवाय हविषा विधेम॥३४॥

अग्नेः स सरस्वती द्या९ सह विश्वञ्चतुस्त्रिंशश्च॥८॥ [८]

आकूतिमग्निम्रयुजः॥ स्वाहा मनो मेधामग्निम्रयुजः॥ स्वाहा
चित्तं विज्ञातमग्निम्रयुजः॥ स्वाहा वाचो विधृतिमग्निम्रयुजः॥ स्वाहा
प्रजापतये मनवे स्वाहाग्रये वैश्वानराय स्वाहा विश्वे देवस्य नेतुर्मतो
वृणीत सुख्यं विश्वे राय इषुध्यसि द्युम्नं वृणीत पुष्यसे स्वाहा
मा सु भित्था मा सु रिषो द९हस्व वीडयस्व सु। अम्ब धृष्णु
वीरयस्व॥३५॥

अग्निश्चेदं करिष्यथः। द९हस्व देवि पृथिवि स्वस्तय आसुरी
माया स्वधया कृतासि। जुष्टं देवानामिदमस्तु हव्यमरिष्टा
त्वमुदिहि यज्ञे अस्मिन्। मित्रैतामुखां तपैषा मा भेदि। एतान्ते
परि ददाम्यभित्त्यै। द्वन्नः सर्पिरासुतिः प्रलो होता वरेण्यः।
सहसस्पुत्रो अद्भुतः। परस्या अधि संवतोऽवरा९ अभ्या॥३६॥

तर। यत्राहमस्मि ता९ अवा परमस्याः परावतो रोहिदंश्च इहा
गंहि। पुरीष्यः पुरुप्रियोऽग्ने त्वं तरा मृधः। सीद त्वम्मातुरस्या
उपस्थे विश्वान्यग्ने वयुनानि विद्वान्। मैनामर्चिषा मा तपसाभि
शूशुचोऽन्तरस्या९ शुक्रज्योतिर्वि भाहि। अन्तरग्ने रुचा त्वमुखायै

सदने स्वे। तस्यास्त्व९ हरंसा तपञ्जातवेदः शिवो भव। शिवो
भूत्वा मह्यमग्नेऽथो सीद शिवस्त्वम्। शिवाः कृत्वा दिशः सर्वाः
स्वां योनिमिहासदः॥ ३७ ॥

वीरयस्वा तपन्वि९श्रुतिश्च॥ १॥ [९]

यदग्ने यानि कानि चा ते दारूणि दध्मसि। तदस्तु तुभ्यमिद्धृतं
तञ्जुषस्व यविष्ठ। यदत्युपजिह्विका यद्वम्रो अतिसर्पति। सर्वं तदस्तु
ते घृतं तञ्जुषस्व यविष्ठ। रात्रि९रात्रिमप्रयावम्भरन्तोऽश्वायेव तिष्ठते
घासमस्मै। रायस्पोषेण समिषा मदन्तोऽग्ने मा ते प्रतिवेशा रिषाम।
नाभा॥ ३८ ॥

पृथिव्याः समिधानमग्नि९ रायस्पोषाय बृहते हवामहे।
इरम्मदम्बृहदुक्थं यजत्रं जेतारमग्निमृतनासु सासहिम्। याः सेना
अभीत्वरीराव्याधिनीरुगणा उत। ये स्तेना ये च तस्करास्ता९स्ते
अग्नेऽपि दधाम्यास्ये। द९ष्ट्राभ्याम्मलिमूञ्जम्यैस्तस्करा९ उत।
हनूभ्या९स्तेनान्भगवस्ता९स्त्वं खाद सुखादितान्। ये जनेषु
मलिम्लवः स्तेनास्तस्करा वने। ये॥ ३९ ॥

कक्षेष्वायवस्ता९स्ते दधामि जम्भयोः। यो अस्मभ्यमरातीयाद्य
नो द्वेषते जनः। निन्दाद्यो अस्मान् दिप्साच्च सर्वं तम्मस्मसा
कुरु। स९शितं मे ब्रह्म स९शितं वीर्यं बलम्। स९शितं क्षत्रं
जिष्णु यस्याहमस्मि पुरोहितः। उदैषाम्बाहू अतिरमुद्वर्च उदू

बलम्। क्षिणोमि ब्रह्मणामित्रानुन्नयामि॥४०॥

स्वा९ अहम्। दृशानो रुक्म उर्व्या व्यद्यौर्दुर्मर्षमायुः
श्रिये रुचानः। अग्निरमृतो अभवद्वयोभिर्यदेनं द्यौरजनयत्सुरेताः।
विश्वा रूपाणि प्रति मुञ्चते कविः प्रासावीद्भद्रं द्विपदे चतुष्पदे।
वि नाकमख्यत्सविता वरेण्योऽनु प्रयाणमुषसो वि राजति।
नक्तोषासा समनसा विरूपे धापयेते शिशुमेक९ समीची। द्यावा
क्षामा रुक्मः॥४१॥

अन्तर्वि भाति देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाः। सुपर्णोऽसि
गरुत्मात्रिवृत्ते शिरो गायत्रं चक्षुः स्तोमं आत्मा सामं ते
तनूर्वामदेव्यम्बुहद्रथन्तरे पक्षौ यज्ञायज्ञियम्पुच्छं छन्दा९स्यङ्गानि
धिष्णिंयाः शफा यजू९षि नाम। सुपर्णोऽसि गरुत्मान्दिवं गच्छ
सुवः पत॥४२॥

नाभा वने येनं यामि ख्यामा रुक्मोऽष्टात्रि९शच्च॥१०॥

अग्ने यं यज्ञमध्वरं विश्वतः परिभूरसि। स इद्वेवेषु गच्छति।
सोम यास्ते मयोभुव ऊतयः सन्ति दाशुषे। ताभिर्नोऽविता भव।
अग्निर्मूर्धा भुवः। त्वं नः सोम या ते धामानि। तत्सवितुर्वरेण्यम्भर्गो
देवस्य धीमहि। धियो यो नः प्रचोदयात्। अचिन्ती यच्चकृमा दैव्ये
जने दीनैर्दक्षैः प्रभूती पूरुषत्वता॥४३॥

देवेषु च सवितर्मानुषेषु च त्वं नो अत्र सुवतादनागसः।

चोदयित्री सूनृतांनां चेतन्ती सुमतीनाम्। यज्ञं दधे सरस्वती।
 पार्वीरवी कन्या चित्रायुः सरस्वती वीरपत्नी धियं धातु।
 ग्राभिरच्छिद्रं शरणं सजोषा दुराधर्षं गृणते शर्म यंसत्।
 पूषा गा अन्वेतु नः पूषा रक्षत्वर्वतः। पूषा वाजं सनोतु नः।
 शुक्रं ते अन्यद्यजतं ते अन्यत्॥४४॥

विषुरूपे अहनी द्यौरिवासि। विश्वा हि माया अवसि स्वधावो
 भद्रा ते पूषन्निह रातिरस्तु। तेऽवर्धन्त स्वतवसो महित्वना नाकं
 तस्थुरु रुचक्रिरे सदेः। विष्णुर्यद्धावद्वृषणम्मदच्युतं वयो न सीदन्नधि
 बरहिषि प्रिये। प्र चित्रमर्कं गृणते तुराय मारुताय स्वतवसे
 भरध्वम्। ये सहांसि सहसा सहन्ते॥४५॥

रेजते अग्ने पृथिवी मुखेभ्यः। विश्वे देवा विश्वे देवाः। द्यावां
 नः पृथिवी इमं सिध्रमद्य दिविस्पृशम्। यज्ञं देवेषु यच्छताम्।
 प्र पूर्वजे पितरा नव्यंसीभिर्गीर्भिः कृणुध्वं सदेने ऋतस्य। आ
 नो द्यावापृथिवी दैव्येन जनेन यातम्महि वां वरूथम्। अग्निं
 स्तोमेन बोधय समिधानो अमर्त्यम्। हव्या देवेषु नो दधत्। स
 हव्यवाडमर्त्य उशिग्दूतश्चनोहितः। अग्निर्धिया समृण्वति। शं नो
 भवन्तु वाजेवाजे॥४६॥

पूरुषत्वता यजतन्ते अन्यत्सहन्ते चनोहितोऽष्टौ च॥११॥

विष्णोः क्रमोऽसि दिवस्पर्यन्तपतेऽपेतं समित्ययां जाता मा नो हिंसीद्ध्वाऽस्यादित्यङ्गभूमिन्द्राग्नी

रोचनैकादश॥११॥ विष्णोरस्मिन् हव्येति त्वाऽहं धीतिभिर्होत्रां अष्टाचत्वारिंशत्॥४८॥ विष्णोः क्रमोऽसि
स त्वन्नो अग्ने॥

[१२]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहा गायत्रं छन्द आ रोह पृथिवीमनु
वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽस्यभिःस्तिहा
त्रैष्टुभं छन्द आ रोहान्तरिक्षमनु वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो
विष्णोः क्रमोऽस्यरातीयतो हन्ता जागतं छन्द आ रोह दिवमनु
वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः॥१॥

क्रमोऽसि शत्रूयतो हन्तानुष्टुभं छन्द आ रोह दिशोऽनु वि
क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मः। अक्रन्ददग्निः स्तनयन्निव द्यौः क्षामा
ररिहद्वीरुधः समञ्जन्। सद्यो जज्ञानो वि हीमिद्धो अख्यदा रोदसी
भानुना भात्यन्तः। अग्नेऽभ्यावर्तिन्नभि न आ वर्तस्वायुषा वर्चसा
सन्या मेधया प्रजया धनेन। अग्ने॥२॥

अङ्गिरः शतं ते सन्त्वावृतः सहस्रं त उपावृतः। तासाम्पोषस्य
पोषेण पुनर्नो नष्टमा कृधि पुनर्नो रयिमा कृधि। पुनरूर्जा नि
वर्तस्व पुनरग्र इषायुषा। पुनर्नः पाहि विश्वतः। सह रय्या नि

वर्तस्वाग्ने पिन्वस्व धारया। विश्वप्स्त्रिया विश्वतस्परि। उदुत्तमं वरुण
पाशमस्मदवाधमम्॥३॥

वि मध्यम्३ श्रथाय। अथा वयमादित्य व्रते तवानांगसो
अदितये स्याम। आ त्वाहार्षमन्तरभूर्धुवस्तिष्ठा- विचाचलिः।
विशस्त्वा सर्वा वाञ्छन्त्वस्मिन्नाष्ट्रमधि श्रय। अग्ने बृहन्नुषसामूर्ध्वो
अस्थान्निर्जग्मिवान्तमसो ज्योतिषागात्। अग्निर्भानुना रुशता
स्वङ्ग आ जातो विश्वा सद्मान्यप्राः। सीद त्वम्मातुरस्याः॥४॥

उपस्थे विश्वान्यग्ने वयुनानि विद्वान्। मैनामर्चिषा मा
तपसाभि शूशुचोऽन्तरस्या५ शुक्रज्योतिर्वि भाहि। अन्तरग्ने रुचा
त्वमुखायै सद्ने स्वे। तस्यास्त्व५ हरसा तपञ्जातवेदः शिवो भव।
शिवो भूत्वा मह्यमग्नेऽथो सीद शिवस्त्वम्। शिवाः कृत्वा दिशः
सर्वाः स्वं योनिमिहासदः। ह५सः शुचिषद्वसुरन्तरिक्षसद्धोता
वेदिषदतिथिर्दुरोणसत्। नृषद्वरसदृतसद्व्योमसदब्जा गोजा ऋतजा
अद्रिजा ऋतम्बृहत्॥५॥

दिवमनु वि क्रमस्व निर्भक्तः स यन्दिष्णो विष्णोर्धनेनाग्नेऽधममस्याः शुचिषथोऽंश च॥१॥=[१]

दिवस्परि प्रथमं जज्ञे अग्निरस्मद्वितीयम्परि जातवेदाः।
तृतीयमप्सु नृमणा अजस्रमिन्धान एनं जरते स्वाधीः। विद्वा ते
अग्ने त्रेधा त्रयाणि विद्वा ते सद्म विभृतम्पुरुत्रा। विद्वा ते नाम
परमं गुहा यद्विद्वा तमुत्सं यत आजगन्थ। समुद्रे त्वा नृमणा

अप्स्वन्तर्नृचक्षा ईधे दिवो अग्र ऊधन्न। तृतीयं त्वा॥६॥

रजसि तस्थिवाः समृतस्य योनौ महिषा अहिन्वन्।
अक्रन्ददग्निः स्तनयन्निव द्यौः क्षामा रेरिहद्वीरुधः समञ्जन्।
सद्यो जज्ञानो वि हीमिद्धो अख्यदा रोदसी भानुना भात्यन्तः।
उशिक्पावको अरतिः सुमेधा मर्तेष्वग्निरमृतो निधायि। इयंति
धूममरुषम्भरिभ्रदुच्छुक्रेण शोचिषा द्यामिनक्षत्। विश्वस्य
केतुर्भुवनस्य गर्भ आ॥७॥

रोदसी अपृणाज्जायमानः। वीडुं चिदद्रिमभिनत्परायञ्जना
यदग्निमयजन्त पञ्च। श्रीणामुदारो धरुणो रयीणाम्मनीषाणाम्प्रार्पणः
सोमगोपाः। वसोः सूनुः सहसो अप्सु राजा वि भात्यग्र
उषसामिधानः। यस्तै अद्य कृणवद्भद्रशोचेऽपूपं देव घृतवन्तमग्रे।
प्र तं नय प्रतरां वस्यो अच्छाभि द्युम्नं देवभक्तं यविष्ठ। आ॥८॥

तम्भज सौश्रवसेष्वग्र उक्थउक्थ आ भज शस्यमाने।
प्रियः सूर्ये प्रियो अग्रा भवात्युज्जातेन भिनददुञ्जनित्वैः। त्वामग्रे
यजमाना अनु द्यून् विश्वा वसूनि दधिरे वार्याणि। त्वया
सह द्रविणमिच्छमाना व्रजं गोमन्तमुशिजो वि वव्रुः। दृशानो
रुक्म उर्व्या व्यद्यौर्दुर्मर्षमायुः श्रिये रुचानः। अग्निरमृतो
अभवद्वयोभिर्यदेनं द्यौरजनयत्सुरेताः॥९॥

अन्नपतेऽन्नस्य नो देह्यनमीवस्य शुष्मिणः। प्रप्रदातारं तारिष
ऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पदे। उदु त्वा विश्वे देवा अग्ने भरन्तु
चित्तिभिः। स नो भव शिवतमः सुप्रतीको विभावसुः। प्रदग्ने
ज्योतिष्मान् याहि शिवेभिर्चिभिस्त्वम्। बृहद्विभानुभिर्भासन्मा
हिंसीस्तनुवां प्रजाः। समिधाग्निं दुवस्यत घृतैर्बोधयतातिथिम्।
आ॥१०॥

अस्मिन् हव्या जुहोतन। प्रप्रायमग्निर्भरतस्य शृण्वे वि यत्सूर्यो
न रोचते बृहद्वाः। अभि यः पुरुम् पृतनासु तस्थौ दीदाय दैव्यो
अतिथिः शिवो नः। आपो देवीः प्रति गृहीत भस्मैतत्स्योने कृणुध्वं
सुरभावं लोके। तस्मै नमन्तां जनयः सुपत्नीर्मातेवं पुत्रम्बिभृता
स्वेनम्। अप्स्वग्ने सधिष्टवं॥११॥

सौषधीरनु रुध्यसे। गर्भे सञ्जायसे पुनः। गर्भो अस्योषधीनां
गर्भो वनस्पतीनाम्। गर्भो विश्वस्य भूतस्याग्ने गर्भो अपामंसि।
प्रसद्य भस्मना योनिमपश्च पृथिवीमग्ने। ससृज्य मातृभिस्त्वं
ज्योतिष्मान्पुनरासदः। पुनरासद्य सदनमपश्च पृथिवीमग्ने। शेषं
मातुर्यथोपस्थेऽन्तरस्यां शिवतमः। पुनरूर्जा॥१२॥

नि वर्तस्व पुनरग्न इषायुषा। पुनर्नः पाहि विश्वतः। सह
रय्या नि वर्तस्वाग्ने पिन्वस्व धारया। विश्वप्त्रिया विश्वतस्परि।
पुनस्त्वादित्या रुद्रा वसवः समिन्धताम्पुनर्ब्रह्माणो वसुनीथ यज्ञैः।

घृतेन॒ त्वं त॒नुवो॑ वर्धयस्व स॒त्याः सं॒न्तु यज॑मानस्य॒ कामाः॑। बोधा॑
नो अ॒स्य वच॑सो यविष्ठ॒ म॒हिष्ठस्य॑ प्रभृतस्य स्वधावः। पीय॑ति त्वो
अनु॑ त्वो गृणाति व॒न्दारु॑स्ते त॒नुव॑ वन्दे अग्ने। स बो॑धि सूरिर्म॒घवा॑
वसु॑दावा वसु॑पतिः। युयो॒ध्यंस्मद्वे॑षा॒सि॥१३॥

आ तवोर्जाऽनु षोडश च॥३॥ [३]

अपै॑त॒ वीत॒ वि च॑ सर्पतातो॒ येऽत्र॑ स्थ पु॒राणा॑ ये च॒ नूत॑नाः।
अदा॑दिदं॒ यमो॑ऽव॒सान॑म्पृथि॒व्या अ॑क्र॒न्निम॑म् पि॒तरो॑ लो॒कम॑स्मै।
अ॒ग्नेर्भ॑स्मा॒स्य॒ग्नेः पु॒रीष॑मसि सं॒ज्ञान॑मसि का॒मध॑रण॒म्मयि॑ ते
का॒मध॑रण॒म्भूयात्। सं या वः॑ प्रि॒यास्त॒नुवः॑ स॒म्प्रि॒या हृ॑दयानि वः।
आ॒त्मा वो॑ अस्तु॥१४॥

स॒म्प्रि॒यः स॒म्प्रि॒यास्त॒नुवो॑ मम॑। अय॑सो अ॒ग्निर्य॑स्मिन्त्सोम॒मिन्द्र॑
सु॒तं द॒धे ज॒ठरे॑ वाव॒शानः॑। स॒ह॒स्रि॒यं वा॒ज॒मत्यं॑ न स॒प्तिः
स॒स॒वान्त्सन्त्सू॑यसे जा॒तवे॑दः। अ॒ग्ने दि॒वो अ॒र्ण॒मच्छा॑ जिगा॒स्यच्छा॑
दे॒वाः ऊ॑चिषे॒ धिष्णि॑या॒ ये। याः प॒रस्ता॑द्रोच॒ने सूर्य॑स्य॒
याश्चा॑वस्ता॒दुप॑तिष्ठन्त॒ आपः॑। अ॒ग्ने यत्ते॑ दि॒वि वर्चः॑ पृथि॒व्यां
यदोष॑धीषु॥१५॥

अ॒प्सु वा॑ यजत्र। येना॒न्तरि॑क्षमु॒र्वात॑तन्थं त्वेषः स भानुर॑र्ण॒वो
नृ॒चक्षाः॑। पु॒रीष्या॑सो अ॒ग्नयः॑ प्राव॒णेभिः॑ स॒जोष॑सः। जुष॑न्ताः
ह॒व्यमाहु॑तमनमी॒वा इषो॑ म॒हीः। इडा॑म॒ग्ने पुरु॑द॒सः॑ स॒नि गोः॑

शश्वत्तुम९ हवमानाय साध। स्यान्नः सुनुस्तनयो विजावाग्ने सा ते
सुमतिर्भूत्वस्मे। अयं ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातो अरोचथाः।
तं जानन्न॥१६॥

अग्र आ रोहाथा नो वर्धया रयिम्। चिदसि तया
देवतयाङ्गिरस्वद्धुवा सीद परिचिदसि तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्धुवा
सीद लोकम्पृण छिद्रम्पृणाथो सीद शिवा त्वम्। इन्द्राग्नी त्वा
बृहस्पतिरस्मिन् योनावसीषदन्। ता अस्य सूददोहसः सोमः
श्रीणन्ति पृश्नयः। जन्मन्देवानां विशस्त्रिष्वा रोचने दिवः॥१७॥

अस्त्वोषधीषु जानन्नष्टाचत्वारि९शच्च॥४॥ [४]

समित९ सं कल्पेथा९ सम्प्रियौ रोचिष्णू सुमनस्यमानौ।
इषमूर्जमभि संवसानौ सं वाम्मना९सि सं व्रता समु
चित्तान्याकरम्। अग्ने पुरीष्याधिपा भवा त्वं नः। इषमूर्ज
यजमानाय धेहि। पुरीष्यस्त्वमग्ने रयिमान्युष्टिमा९ असि। शिवाः
कृत्वा दिशः सर्वाः स्वां योनिमिहासदः। भवतं नः समनसौ
समोकसौ॥१८॥

अरेपसौ। मा यज्ञ९ हि९सिष्टम्मा यज्ञपतिं जातवेदसौ शिवौ
भवतमद्य नः। मातेव पुत्रम्पृथिवी पुरीष्यमग्निः स्वे योनावभारुखा।
तां विश्वेदेवैरऋतुभिः संविदानः प्रजापतिर्विश्वकर्मा वि मुञ्चतु।
यदस्य पारे रजसः शुक्रं ज्योतिरजायत। तन्नः पर्षदति द्विषोऽग्ने

वैश्वानर॒ स्वाहा॑। नमः॒ सु ते॑ निर्ऋते विश्वरूपे॥१९॥

अ॒य॒स्मयं॑ वि चृ॒ता ब॒न्धमे॑तम्। य॒मेन॒ त्वं य॒म्यां
संवि॑दानोत्त॒मं नाक॑मधि॒ रोह॑येमम्। यत्ते॑ दे॒वी निर्ऋ॑तिरा
ब॒बन्ध॑ दामं ग्री॒वास्व॑विच॒त्यम्। इ॒दं ते॒ तद्वि॑ ष्या॒म्यायु॑षो॒ न
म॒ध्या॒दथा॑ जी॒वः पि॒तुर्म॑द्धि प्रमु॒क्तः। यस्या॑स्ते अ॒स्याः क्रूर॑
आ॒सञ्जु॑होम्येषा॒म्ब॒न्धाना॑मव॒सर्ज॑नाय। भूमि॒रिति॑ त्वा॒ जना॑
वि॒दुर्निर्ऋ॑तिः॥२०॥

इति॑ त्वा॒हम्परि॑ वेद विश्व॑तः। अ॒सु॒न्वन्त॒मयं॑ज॒मानमि॑च्छ
स्तेन॑स्ये॒त्यां तस्कर॑स्यान्वे॒षि। अ॒न्यम॑स्मदिच्छ॒ सा त॑ इत्या॒ नमो॑
देवि॑ निर्ऋते॒ तुभ्य॑मस्तु। दे॒वीम॒हं निर्ऋ॑तिं वन्द॑मानः पि॒तेव॑ पु॒त्रं
द॑सये॒ वचो॑भिः। विश्व॑स्य॒ या जा॑यमानस्य॒ वेद॑ शि॒रःशि॒रः प्र॑ति
सू॒री वि च॑ष्टे। नि॒वेश॑नः॒ संग॑मनो॒ वसू॑नां॒ विश्वा॑ रू॒पाभि च॑ष्टे॥२१॥

शर्ची॑भिः। दे॒व इ॒व स॒वि॒ता स॒त्यध॑र्मेन्द्रो॒ न त॑स्थौ॒ सम॑रे
प॑थी॒नाम्। सं वे॒त्रा द॑धात॒न नि॒रा॒हा॒वान्कृ॑णोत॒न। सि॒ञ्चाम॑हा
अ॒व॒टमु॑द्रिणं॒ व॒यं वि॒श्वाहा॑दस्त॒मक्षि॑तम्। निष्कृ॑ताहावमव॒टः
सु॒वर॒त्रः सु॑षे॒चन॑म्। उ॒द्रिणः॑ सि॒ञ्चे अ॑क्षि॒तम्। सी॒रा यु॑ञ्जन्ति
क॒वयो॑ यु॒गा वि त॑न्वते॒ पृथ॑क्। धी॒रा दे॒वेषु॑ सु॒म॒या। यु॒नक्त॑ सी॒रा
वि यु॒गा त॑नोत॒ कृ॒ते यो॒नौ व॑पते॒ह॥२२॥

बी॒जम्। गि॒रा च॑ श्रु॒ष्टिः स॒भरा॑ अ॒सन्नो॑ नेदी॒य इ॒त्सृ॒ण्यां

प॒क्वमाय॑त्। लाङ्ग॑ल॒म्पवी॑रव॒ः सु॒शेव॑ः सु॒म॒तित्स॑रु। उ॒दि॒त्कृ॑षति
 गा॒मवि॑म्प्रफ॒र्व्यं च॒ पी॒व॑रीम्। प्र॒स्थाव॑द्रथ॒वाह॑नम्। शु॒नं नः॒ फा॒ला
 वि॒ तु॒दन्तु॒ भूमि॑ः शु॒नं की॒नाशा॑ अ॒भि य॑न्तु वा॒हान्। शु॒नम्प॒र्जन्यो॒
 मधु॑ना॒ पयो॑भिः शु॒ना॑सीरा शु॒नम॒स्मासु॑ ध॒त्तम्। का॒मं का॒मदु॑घे धु॒क्ष्व
 मि॒त्राय॑ वरु॒णाय॑ च। इन्द्रा॑या॒ग्रये॑ पू॒ष्ण ओष॑धी॒भ्यः प्र॒जाभ्यः॑। घृ॒तेन॒
 सी॒ता मधु॑ना॒ सम॑क्ता॒ विश्वै॑र्दे॒वैरनु॑म॒ता म॒रुद्भिः॑। ऊ॒र्ज॑स्वती॒ पय॑सा॒
 पि॒न्वमा॑ना॒स्मान्त॑सी॒ते पय॑सा॒भ्याव॑वृ॒त्स्व॥ २३॥

समौकसौ विश्वरूपे विदुर्निरंतिरभि चंद्र इह मित्राय द्वाविंशतिश्च॥५॥ [५]

या जा॒ता ओष॑धयो दे॒वेभ्य॑स्त्रियु॒गम्पु॑रा। म॒न्दा॑मि ब॒भ्रूणा॑मह॒ः
 श॒तं धा॑मा॒नि स॒प्त च॑। श॒तं वो॑ अ॒म्ब धा॑मा॒नि स॒हस्र॑मु॒त वो॒ रुहः॑।
 अथा॑ श॒तक्र॑त्वो यू॒यमि॒मम्मे॑ अ॒गदं॑ कृ॒त। पु॒ष्पाव॑तीः प्र॒सूव॑तीः
 फ॒लिनी॑रफ॒ला उ॒त। अ॒श्वा इ॒व स॒जित्व॑रीर्वी॒रुधः॑ पा॒रयि॑ष्णवः।
 ओष॑धी॒रिति॑ मा॒तर॒स्तद्वो॑ दे॒वीरु॑पं ब्रु॒वे। र॒पाःसि॑ विघ्न॒तीरि॑त
 र॒पः॥ २४॥

चा॒तय॑मा॒नाः। अ॒श्व॒त्ये वो॑ नि॒षद॑नम्पु॒र्णे वो॑ व॒स॒तिः कृ॒ता।
 गो॒भाज॒ इत्कि॑ला॒सथ॒ यत्स॑नव॒थ पू॑रुषम्। यद॒हं वा॒जय॑न्नि॒मा
 ओष॑धी॒रह॑स्त॒ आद॑धे। आ॒त्मा य॒क्ष्मस्य॑ नश्यति पु॒रा जी॑व॒गृभो॑
 यथा॑। यदोष॑धयः संगच्छ॑न्ते रा॒जा॒नः स॑मि॒तावि॑व। वि॒प्रः स
 उ॒च्य॑ते भि॒षग्र॑क्षो॒हार्मी॑व॒चात॑नः। निष्कृ॑ति॒र्नाम॑ वो मा॒ताथा॑ यू॒यः

स्थं संकृतीः। सुराः पतत्रिणीः॥२५॥

स्थनं यदामयति निष्कृतं। अन्या वो अन्यामवत्वन्यान्यस्या
उपावता। ताः सर्वा ओषधयः संविदाना इदम्मे प्रावता
वचः। उच्छुष्मा ओषधीनां गावो गोष्ठादिवेरते। धनं
सनिष्यन्तीनामात्मानं तव पूरुष। अति विश्वाः परिष्ठाः
स्तेन इव व्रजमक्रमुः। ओषधयः प्राचुच्यवुर्यत् किं च तनुवा
रपः। याः॥२६॥

त आतस्थुरात्मानं या आविविशुः परुःपरुः। तास्ते यक्ष्मं
वि बाधन्तामुग्रो मध्यमशीरिव। साकं यक्ष्मं प्र पतं श्येनेन
किकिदीविना। साकं वातस्य धाज्या साकं नश्य निहाकया।
अश्वावतीं सोमवतीमूर्जयन्ती- मुदोजसम्। आ वित्ति सर्वा
ओषधीरस्मा अरिष्टतातये। याः फलिनीर्या अफला अपुष्पा याश्च
पुष्पिणीः। बृहस्पतिप्रसूतास्ता नो मुश्चन्त्वहंसः। याः॥२७॥

ओषधयः सोमराज्ञीः प्रविष्टाः पृथिवीमनु। तासां त्वमस्युत्तमा
प्र णो जीवातवे सुव। अवपतन्तीरवदन्दिव ओषधयः परि। यं
जीवमश्रवामहै न स रिष्याति पूरुषः। याश्चेदमुपशृण्वन्ति याश्च
दूरम्परागताः। इह संगत्य ताः सर्वा अस्मै सं दत्त भेषजम्।
मा वो रिषत्खनिता यस्मै चाहं खनामि वः। द्विपच्चतुष्पदस्माकं
सर्वमस्त्वनातुरम्। ओषधयः सं वदन्ते सोमेन सह राज्ञा। यस्मै

करोति ब्राह्मणस्तः राजन्यारयामसि॥२८॥

रपः पत्त्रिणीर्या अहंसो याः खनामि वोऽष्टादश च॥६॥ [६]

मा नो हिःसीञ्जनिता यः पृथिव्या यो वा दिवः सत्यधर्मा
जजान। यश्चापश्चन्द्रा बृहतीर्जजान कस्मै देवाय हविषा विधेम।
अभ्यावर्तस्व पृथिवि यज्ञेन पयसा सह। वपां ते अग्निरिषितो-
ऽव सर्पतु। अग्ने यत्ते शुक्रं यच्चन्द्रं यत्पूतं यद्यज्ञियम्। तद्देवेभ्यो
भरामसि। इषमूर्जमहमित आ॥२९॥

दद ऋतस्य धाम्नो अमृतस्य योनेः। आ नो गोषु
विशत्वौषधीषु जहामि सेदिमनिराममीवाम्। अग्ने तव श्रवो वयो
महि भ्राजन्त्यर्चयो विभावसो। बृहद्भानो शवसा वाजमुक्थ्य
दधासि दाशुषे कवे। इरज्यन्नग्ने प्रथयस्व जन्तुभिरस्मे रायो
अमर्त्य। स दर्शतस्य वपुषो वि राजसि पृणक्षि सानसिः
रयिम्। ऊर्जो नपाज्जातवेदः सुशस्तिभिर्मन्दस्व॥३०॥

धीतिभिर्हितः। त्वे इषः सं दधुर्भूरिरेतसश्चित्रोतयो
वामजाताः। पावकवर्चाः शुक्रवर्चा अनूनवर्चा उदियर्षि भानुना।
पुत्रः पितरां विचरन्नुपावस्युभे पृणक्षि रोदसी। ऋतावानम्महिषं
विश्वचर्षणिमग्निः सुम्राय दधिरे पुरो जनाः। श्रुत्कर्णः
सप्रथस्तमन्त्वा गिरा दैव्यम्मानुषा युगा। निष्कर्तारमध्वरस्य
प्रचेतसं क्षयन्तः राधसे महे। रातिम्भृगूणामुशिजं कविक्रतुम्पृणक्षि

सानुसिम्॥३१॥

रयिम्। चितः स्थ परिचित ऊर्ध्वचितः श्रयध्वं तया
देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवाः सीदता आ प्यायस्व समेतु ते विश्वतः
सोम वृष्णियम्। भवा वाजस्य संगथे। सं ते पयांसि समु यन्तु
वाजाः सं वृष्णियान्यभिमातिषाहः। आप्यायमानो अमृताय सोम
दिवि श्रवांस्युत्तमानि धिष्व॥३२॥

आ मन्दस्व सानुसिमेकान्नचत्वारिंशच्च॥७॥ [७]

अभ्यस्थाद्विश्वाः पृतना अरातीस्तदग्निराह तदु सोम आह।
बृहस्पतिः सविता तन्म आह पुषा माधात्सुकृतस्य लोके।
यदक्रन्दः प्रथमं जायमान उद्यन्त्समुद्रादुत वा पुरीषात्। श्येनस्य
पक्षा हरिणस्य बाहू उपस्तुतं जनिम् तत्तै अर्वन्न। अपाम्पृष्ठमसि
योनिर्ग्रेः समुद्रमभितः पिन्वमानम्। वर्धमानम्महः॥३३॥

आ च पुष्करं दिवो मात्रया वरिणा प्रथस्व। ब्रह्म
जज्ञानमप्रथमम्पुरस्ताद्वि सीमतः सुरुचौ वेन आवः। स बुध्रिया
उपमा अस्य विष्ठाः सतश्च योनिमसतश्च विवः। हिरण्यगर्भः
समवर्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेक आसीत्। स दाधार
पृथिवीं द्यामुतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम। द्रप्सश्चस्कन्द
पृथिवीमनु॥३४॥

द्यामिमं च योनिमनु यश्च पूर्वः। तृतीयं योनिमनु संचरन्तं द्रप्सं

जुहोम्यनु सप्त होत्राः। नमो अस्तु स॒र्पेभ्यो॑ ये के च॑ पृथि॒वीमनु॑।
 ये अ॒न्तरि॑क्षे ये दि॒वि तेभ्यः॑ स॒र्पेभ्यो॑ नमः॑। येऽदो रौच॑ने दि॒वो
 ये वा सूर्य॑स्य र॒श्मिषु॑। येषा॑म॒प्सु स॒दः कृतं॑ तेभ्यः॑ स॒र्पेभ्यो॑ नमः॑।
 या इष॑वो यातु॒धाना॑नां ये वा वन॒स्पती॑ रनु॑। ये वा॒वटे॑षु शे॒रते॑
 तेभ्यः॑ स॒र्पेभ्यो॑ नमः॑॥३५॥

महोऽनु यातुधानानामेकादश च॥८॥ [८]

ध्रु॒वासि॑ ध॒रुणा॑स्तृ॒ता वि॒श्वक॑र्मणा सु॒कृता॑। मा त्वा॑ समु॒द्र
 उ॒द्वधी॑न्मा सु॒प॒र्णोऽव्य॑थमा॒ना पृथि॒वीं दृ॑ह। प्र॒जाप॑तिस्त्वा सा॒दय॑तु
 पृथि॒व्याः पृ॒ष्ठे व्य॑च॒स्वती॑म्प्रथ॒स्वती॑म्प्रथो॒ऽसि पृथि॒व्यसि॑ भू॒रसि॑
 भू॒मिर॑स्यदि॒तिर॑सि वि॒श्वधा॑या वि॒श्वस्य॑ भुव॒नस्य॑ ध॒र्त्री पृथि॒वीं
 यच्छ॑ पृथि॒वीं दृ॑ह पृथि॒वीम्मा हि॑सी॒र्विश्व॑स्मै प्रा॒णाय॑पा॒नाय॑
 व्या॒नायो॑दा॒नाय॑ प्रति॒ष्ठायै॑॥३६॥

च॒रित्रा॑या॒ग्निस्त्वा॒भि पा॑तु म॒ह्या स्व॒स्त्या छु॑र्दिषा श॒तमे॑न॒ तया॑
 दे॒वत॑या॒ङ्गिर॑स्व॒द्धुवा॑ सी॒द। काण्डा॑त्काण्डात् प्र॒रोह॑न्ती॒ परु॑षः॒परु॑षः
 परि॑। ए॒वा नो॑ दूर्वे प्र॒ तनु॑ स॒हस्रे॑ण श॒तेन॑ च। या श॒तेन॑ प्र॒तनो॑षि
 स॒हस्रे॑ण वि॒रोह॑सि। तस्या॑स्ते दे॒वीष्ट॑के वि॒धेम॑ ह॒विषा॑ व॒यम्।
 अषा॑ढासि॒ सह॑माना॒ सह॑स्वारा॒तीः सह॑स्वारा॒तीय॑तः सह॑स्व॒ पृत॑नाः
 सह॑स्व॒ पृत॑न्य॒तः। सह॑स्रवी॒र्या॥३७॥

अ॒सि सा मा॑ जि॒न्वा मधु॑ वा॒ता ऋ॒ताय॑ते मधु॑ क्षर॒न्ति
 सि॒न्धवः॑। मा॒ध्वीर्नः॑ स॒न्त्वोष॑धीः। मधु॑ न॒क्तमु॑तोष॒सि मधु॑म॒त्पार्थि॑व॒५

रजः। मधु द्यौरस्तु नः पिता। मधुमात्रो वनस्पतिर्मधुमा९ अस्तु
सूर्यः। माध्वीर्गावो भवन्तु नः। मही द्यौः पृथिवी च न इमं
यज्ञमिमिक्षताम्। पिपृतां नो भरीमभिः। तद्विष्णोः परमम्॥३८॥

पुद९ सदा पश्यन्ति सूरयः। दिवीव चक्षुरातंतम्। ध्रुवासिं
पृथिवि सहस्व पृतन्यतः। स्यूता देवेभिर्मृतेनागाः। यास्ते अग्ने
सूर्ये रुचं उद्यतो दिवंमातृन्वन्ति रश्मिभिः। ताभिः सर्वाभी रुचे
जनाय नस्कृधि। या वो देवाः सूर्ये रुचो गोष्वश्वेषु या रुचः।
इन्द्राग्नी ताभिः सर्वाभी रुचं नो धत्त बृहस्पते। विराट्॥३९॥

ज्योतिरधारयत्सम्राड्ज्योतिरधारयत्स्वराड्ज्योतिरधारयत्। अग्ने
युक्ष्वा हि ये तवाश्वासो देव साधवः। अरं वहन्त्याशवः। युक्ष्वा
हि देवहूतमा९ अश्वा९ अग्ने रथीरिव। नि होता पूर्यः सदः।
द्रप्सश्चस्कन्द पृथिवीमनु द्यामिमं च योनिमनु यश्च पूर्वः। तृतीयं
योनिमनु संचरन्तं द्रप्सं जुहोम्यनु सप्त॥४०॥

होत्राः। अभूदिदं विश्वस्य भुवनस्य वाजिनमग्नेर्वैश्वानरस्य च।
अग्निर्ज्योतिषा ज्योतिष्मान्नुक्मो वर्चसा वर्चस्वान्। ऋचे त्वा रुचे
त्वा समित्स्त्रवन्ति सरितो न धेनाः। अन्तरहृदा मनसा पूयमानाः।
घृतस्य धारा अभि चाकशीमि। हिरण्ययो वेतसो मध्य आसाम्।
तस्मिन्त्सुपर्णो मेधुकृत्कुलायी भजन्नास्ते मधु देवताभ्यः। तस्यासते

हरयः सप्त तीरे स्वधां दुहाना अमृतस्य धाराम्॥४१॥

प्रतिष्ठायै सहस्रवीर्या परमं विरादश्मस तीरे चत्वारि च॥९॥ [९]

आदित्यं गर्भम्पयसा समञ्जन्तसहस्रस्य प्रतिमां विश्वरूपम्।
परि वृद्धिं हरसा माभि मृक्षः शतायुषं कृणुहि चीयमानः।
इमम्मा हिंसीद्विपादम्पशूनां सहस्राक्ष मेध आ चीयमानः।
मयुमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तनुवो नि षीद। वातस्य
ध्राजिं वरुणस्य नाभिमश्वं जज्ञानं सरिरस्य मध्ये शिशु
नदीनां हरिमद्रिबुद्धमग्रे मा हिंसीः॥४२॥

परमे व्योमन्। इमम्मा हिंसीरेकशफम्पशूनां कनिक्रदं
वाजिनं वाजिनेषु। गौरमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तनुवो
नि षीद। अजस्रमिन्दुमरुषम्भुरण्यमग्निमीडे पूर्वचित्तौ नमोभिः।
स पर्वभिर्ऋतुशः कल्पमानो गाम्मा हिंसीरदिति विराजम्।
इमं समुद्रं शतधारमुत्सं व्यच्यमानम्भुवनस्य मध्ये घृतं
दुहानामदिति जनायाग्रे मा॥४३॥

हिंसीः परमे व्योमन्। गवयमारण्यमनु ते दिशामि तेन
चिन्वानस्तनुवो नि षीद। वरूत्रिं त्वष्टुर्वरुणस्य नाभिमविं जज्ञानां
रजसः परस्मात्। महीं साहस्रीमसुरस्य मायामग्रे मा हिंसीः
परमे व्योमन्। इमामूर्णायुं वरुणस्य मायां त्वचम्पशूनां द्विपदां
चतुष्पदाम्। त्वष्टुः प्रजानां प्रथमं जनित्रमग्रे मा हिंसीः परमे

व्योमन्। उष्ट्रमारुण्यमनु॥४४॥

ते दिशामि तेन चिन्वानस्तनुवो नि षीद। यो अग्निरग्नेस्तपसो-
ऽधि जातः शोचात्पृथिव्या उत वा दिवस्परि। येन प्रजा विश्वकर्मा
व्यानद्धमग्ने हेडः परि ते वृणक्तु। अजा ह्यग्नेरजनिष्ट गर्भात्सा
वा अपश्यञ्जनिता रमग्रै। तया रोहमायन्नुप मेध्यासस्तया देवा
देवतामग्र आयन्। शरभमारुण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तनुवो
नि षीद॥४५॥

अग्ने मा हिंसीरग्ने मोष्टमारुण्यमनु शरभं नवं च॥१०॥ अदित्यमिमन्दिपादंमयुर्बातस्याश्वमिममेकशफङ्गौरम

अग्निरग्नेशशरभम्॥

[१०]

इन्द्राग्नी रोचना दिवः परि वाजेषु भूषथः। तद्वा चेति प्र वीर्यम्।
श्रथद्वत्रमुत संनोति वाजमिन्द्रा यो अग्नी सहुरी सपर्यात्। इरज्यन्ता
वसव्यस्य भूरः सहस्तमा सहसा वाजयन्ता। प्र चरषणिभ्यः पृतना
हवेषु प्र पृथिव्या रिरिचाथे दिवश्च। प्र सिन्धुभ्यः प्र गिरिभ्यो महित्वा
प्रेन्द्राग्नी विश्वा भुवनात्यन्या। मरुतो यस्य हि॥४६॥

क्षये पाथा दिवो विमहसः। स सुगोपातमो जनः। यज्ञैर्वा
यज्ञवाहसो विप्रस्य वा मतीनाम्। मरुतः शृणुता हवम्। श्रियसे
कम्भानुभिः सम्मिमिक्षिरे ते रश्मिभिस्त ऋक्भिः सुखादयः। ते
वाशीमन्त इष्मिणो अभीरवो विद्रे प्रियस्य मारुतस्य धाम्नः। अव
ते हेड उदुत्तमम्। कया नश्चित्र आ भुवदूती सदावृधः सखा। कया
शचिष्ठया वृता॥४७॥

को अद्य युङ्क्ते धुरि गा ऋतस्य शिमीवतो भामिनो दुरहणायून।
 आसन्निषून् हृत्स्वसो मयोभून् य एषाम् भृत्यामृणधत्स जीवात्।
 अग्ने नया देवानां५ शं नो भवन्तु वाजैवाजे। अप्सवग्ने सधिष्ठव
 सौषधीरनु रुध्यसे। गर्भे सञ्जायसे पुनः। वृषां सोम द्युमा५ असि
 वृषां देव वृषव्रतः। वृषा धर्माणि दधिषे। इमम्मे वरुण तत्त्वां यामि
 त्वं नो अग्ने स त्वं नो अग्ने॥४८॥

हि वृता म एकादश च॥११॥ [११]

अपां त्वेमन्त्रं पुरो भुवः प्राचीं ध्रुवख्यतिर्य्यविरिन्द्राग्नी मा छन्द आशुस्त्रिवृदग्नेर्भागोऽस्येकयेयमेव
 सा याग्ने जातानग्निर्वृत्राणि त्रयोदश॥१३॥ अपां त्वेन्द्राग्नी इयमेव देवतांता षट्त्रिंशत्॥३६॥ अपां त्वेमन्
 हविषा वर्धनेन॥ [१२]

॥तृतीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे तृतीयः प्रश्नः॥

अपां त्वेमन्त्सादयाम्यपां त्वोद्मन्त्सादयाम्यपां त्वा
 भस्मन्त्सादयाम्यपां त्वा ज्योतिषि सादयाम्यपां त्वायने
 सादयाम्यर्णवे सदनं सीद समुद्रे सदनं सीद सलिले सदनं
 सीदापां रूषये सीदापां५ सधिषि सीदापां त्वा सदनं सादयाम्यपां
 त्वा सधस्थे सादयाम्यपां त्वा पुरीषे सादयाम्यपां त्वा योनौ
 सादयाम्यपां त्वा पार्थसि सादयामि गायत्री छन्दस्त्रिष्टुप्छन्दो

जगती छन्दोऽनुष्टुप्छन्दः पङ्क्तिश्छन्दः॥१॥

योनौ पञ्चदश च॥१॥

[१]

अ॒य॒म्पु॒रो भु॒व॒स्तस्य॑ प्रा॒णो भौ॒वाय॑नो व॑स॒न्तः प्रा॑णाय॒नो गा॑य॒त्री
वा॑स॒न्ती गा॑य॒त्रियै गा॑य॒त्रं गा॑य॒त्रादु॑पा॒ंशु- रु॑पा॒ंशोस्त्रि॑वृ॒त्रिवृ॑तो
रथ॑न्तरं रथ॑न्तराद्वसिष्ठ ऋषिः प्र॒जाप॑तिगृहीतया त्वया प्राणं
गृ॒ह्णामि॑ प्र॒जाभ्यो॑ऽयं द॑खिषि॒णा वि॒श्वक॑र्मा तस्य मनो वैश्वक॑र्मणं
ग्री॒ष्मो मा॑न॒सस्त्रि॑ष्टुग्रेष्मी त्रि॒ष्टुभं ऐ॒डमै॒डाद॑न्तर्यामोऽन्तर्या॑मात्
पञ्च॑दशः पञ्च॑दशाद्बृहद्बृह॒तो भ॑रद्वा॒ज ऋषिः प्र॒जाप॑तिगृहीतया
त्वया मनः॥२॥

गृ॒ह्णामि॑ प्र॒जाभ्यो॑ऽयम्पश्चाद्वि॒श्वव्य॑चा॒स्तस्य॑ च॒ख्षुर्वै॑श्वव्यच॒सं
व॒र्षाणि॑ चा॒ख्षुषा॑णि जगती वा॒र्षी जग॑त्या ऋ॒ख्षम॑मृ॒ख्षमा॑च्छुक्रः
शु॒क्रात्स॑प्तदशः स॑प्तदशाद्वैरूपं वैरू॒पाद्वि॒श्वामि॑त्र ऋषिः
प्र॒जाप॑तिगृहीतया त्वया च॒ख्षुर्गृ॒ह्णामि॑ प्र॒जाभ्य॑ इ॒दमु॑त्तरात्सुव॒स्तस्य॑
श्रोत्रं सौ॒व श॑रच्छ्रौत्र्यनुष्टुप्छा॒रद्य॑नुष्टुभः स्वा॒र स्वा॑रान्मन्थी
मन्थि॑न एकविंश एकविंशाद्वैरा॒जं वैरा॑जाज्ज॒मद॑ग्निर्ऋषिः
प्र॒जाप॑तिगृहीतया॥३॥

त्वया श्रोत्रं गृ॒ह्णामि॑ प्र॒जाभ्य॑ इ॒यमु॑परि म॒तिस्त॑स्यै वाङ्माती
हे॒मन्तो वा॑च्याय॒नः प॒ङ्क्तिर॑हे॒मन्ती प॒ङ्क्तौ नि॑धनं वन्निधनं वत आग्रय॑ण
आ॒ग्रय॑णात्रिणवत्रयस्त्रिंशौ त्रि॑णवत्रयस्त्रिंशाभ्यां शा॒क्ररै॑वते

शां॑क॒रै॒व॒ताभ्यां॑ वि॒श्वक॑र्म॒र्षिः प्र॒जाप॑तिगृहीतया त्वया वाचं॑
गृह्णामि प्रजाभ्यः॥४॥

त्वया मनो ज॒मद॑ग्नि॒र्ऋषिः प्र॒जाप॑तिगृहीतया त्रि॒ंशच्च॑॥२॥ [२]

प्राचीं॑ दि॒शां व॑स॒न्त ऋ॑तूनामग्नि॒र्दे॒वता॒ ब्रह्म॒ द्रवि॑णं
त्रि॒वृ॒थ्स॒तोमः॑ स॒ उ॒ पञ्च॑द॒शव॑र्तनिस्त्रि॒व्यवि॑र्वयः कृतमया॑नां पुरोवा॒तो
वा॒तः सा॒न॒ग॒ ऋषि॑र्द॒खि॒ष्णा दि॒शां ग्री॒ष्म ऋ॑तूनामिन्द्रो॑ दे॒वता॑ ख्य॒त्र
द्रवि॑णम्पञ्चद॒शः स्तोमः॑ स॒ उ॒ सप्त॑द॒शव॑र्तनिर्दित्य॒वाङ्म॒यस्त्रे॒ताया॑नां
द॒खि॒ष्णाद्वा॒तो वा॒तः स॒ना॒त॒न॒ ऋषिः॑ प्र॒तीचीं॑ दि॒शां व॑र्षा ऋ॑तूनां
वि॒श्वे दे॒वा दे॒वता॒ विट्॥५॥

द्रवि॑ण॒ सप्त॑द॒शः स्तोमः॑ स॒ उ॒वे॒कवि॒॑श्वव॑र्तनिस्त्रि॒वृथ्सो॑
वयो॑ द्वाप॒रोऽया॑नाम्पश्चाद्वा॒तो वा॒तोऽह॑भून् ऋषि॒रुदी॑ची दि॒शा॒
श॒रद॑तूनामि॒त्रावरु॑णौ दे॒वता॑ पु॒ष्टं द्रवि॑णमेकवि॒ंशः स्तोमः॑ स॒
उ॒ त्रि॒ण॒वव॑र्तनिस्तुर्य॒वाङ्म॒य आ॒स्क॒न्दोऽया॑नामुत्तराद्वा॒तो वा॒तः
प्र॒त्न ऋषि॑रूर्ध्वा दि॒शा॒ है॒म॒न्त॒शि॒शि॒राव॑तूनाम्बृह॒स्पति॑र्दे॒वता॒
वर्चो॑ द्रवि॑णं त्रि॒ण॒वः स्तोमः॑ स॒ उ॒ त्रय॑स्त्रि॒श्वव॑र्तनिः प॒ष्ठवा॑द्वयो॒
ऽभि॒भूर॑या॑नां वि॒ष्वग्वा॑तो वा॒तः सु॒पर्ण॑ ऋषिः पि॒तरः॑ पि॒ताम॑हाः
परेऽव॑रे॒ ते नः॑ पा॒न्तु ते नो॑ऽव॒न्त्वस्मि॑न्ब्रह्म॒न्त्रस्मि॑न्ख्य॒त्रै-
ऽस्या॑मा॒शिष्य॑स्या॒म्पुरो॑धाया॒मस्मि॑न्कर्म॒न्त्रस्यां॑ दे॒वहू॑त्याम्॥६॥

विदंष्ट॒वाङ्म॒योऽष्टा॒विंश॑तिश्च॥३॥ [३]

ध्रुवखिषंतिर्ध्रुवयोनिर्ध्रुवासि ध्रुवं योनिमा सीद साध्या।
 उख्यस्य केतुम्रथमम्पुरस्तादश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा।
 स्वे दख्ये दख्यपितेह सीद देवत्रा पृथिवी बृहती रराणा।
 स्वासस्था तनुवा सं विंशस्व पितेवैधि सूनव आ सुशेवाश्विनाध्वर्यू
 सादयतामिह त्वा। कुलायिनी वसुमती वयोधा रयिं नो वर्ध
 बहुल९ सुवीरम्॥७॥

अपामतिं दुर्मतिम्बाधमाना रायस्पोषे यज्ञपतिमाभजन्ती
 सुवर्धेहि यजमानाय पोषमश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा।
 अग्नेः पुरीषमसि देवयानी तां त्वा विश्वे अभि गृणन्तु देवाः।
 स्तोमपृष्ठा घृतवतीह सीद प्रजावदस्मे द्रविणा यजस्वाश्विनाध्वर्यू
 सादयतामिह त्वा। दिवो मूर्धासि पृथिव्या नाभिर्विष्टम्भनी
 दिशामधिपती भुवनानाम्॥८॥

ऊर्मिर्द्रप्सो अपामसि विश्वकर्मा त ऋषिरश्विनाध्वर्यू
 सादयतामिह त्वा। सजूरऋतुभिः सजूर्विधाभिः सजूर्वसुभिः सजू
 रुद्रैः सजूरादित्यैः सजूर्विश्वैर्देवैः सजूर्देवैः सजूर्देवैर्वयोनाधेरग्रये
 त्वा वैश्वानरायाश्विनाध्वर्यू सादयतामिह त्वा। प्राणम्मे पाह्यपानम्मे
 पाहि व्यानम्मे पाहि चख्युर्म उर्व्या वि भाहि श्रोत्रम्मे
 श्लोकयापस्पिन्वौषधीर्जिन्व द्विपात्पाहि चतुष्पादव दिवो
 वृष्टिमेरय॥९॥

अविर्वयस्त्रिष्टुच्छन्दो दित्यवाङ्मयो विराट्छन्दः पञ्चाविर्वयो
 गायत्री छन्दस्त्रिवृत्सो वयं उष्णिहा छन्दस्तुर्यवाङ्मयोऽ- नुष्टुप्छन्दः
 पष्ठवाङ्मयो बृहती छन्द उरुषा वयः सतोबृहती छन्द ऋषभो वयः
 ककुच्छन्दो धेनुर्वयो जगती छन्दोऽ- नङ्गान् वयः पङ्क्तिश्छन्दो
 बस्तो वयो विवलं छन्दो वृष्णिर्वयो विशालं छन्दः पुरुषो वयस्तन्द्र
 छन्दो व्याघ्रो वयोऽ- नाधृष्टं छन्दः सिं०हो वयश्छदिश्छन्दो
 विष्टम्भो वयोऽधिपतिश्छन्दः रक्षत्रं वयो मयदं छन्दो विश्वकर्मा
 वयः परमेष्ठी छन्दो मूर्धा वयः प्रजापतिश्छन्दः॥१०॥

पुरुषो वयुष्पङ्क्तिं शतिश्च॥५॥

[५]

इन्द्राग्नी अव्यथमानामिष्टंकां दृ०हतं युवम्। पृष्ठेन
 द्यावापृथिवी अन्तरिख्यं च वि बाधताम्॥ विश्वकर्मा त्वा
 सादयत्वन्तरिख्यस्य पृष्ठे व्यचस्वतीम्प्रथस्वतीम्भास्वतीं
 सूरिमतीमा या द्याम्भास्या पृथिवीमोर्वन्तरिख्यमन्तरिख्यं
 यच्छान्तरिख्यं दृ०हान्तरिख्यम्मा हिंसीर्विश्वस्मै प्राणायानाय
 व्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै चरित्राय वायुस्त्वाभि पातु म०ह्या स्वस्त्या
 छुर्दिषा॥११॥

शतमेन तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद। राज्यसि प्राची
 दिग्विराडसि दखिणा दिक्सम्राडसि प्रतीची दिक्स्वराडस्युदीची
 दिग्धिपत्यसि बृहती दिगायुर्मे पाहि प्राणम्मे पाह्यपानम्मे पाहि
 व्यानम्मे पाहि चख्युर्मे पाहि श्रोत्रम्मे पाहि मनो मे जिन्व वाचम्मे

पिन्वात्मानम्मे पाहि ज्योतिर्मे यच्छ॥१२॥

छर्दिषां पिन्व षट्॥६॥

[६]

मा छन्दः प्रमा छन्दः प्रतिमा छन्दोऽस्त्रीविश्छन्दः पङ्क्तिश्छन्दः
उष्णिहा छन्दो बृहती छन्दोऽनुष्टुप्छन्दो विराट्छन्दो गायत्री
छन्दस्त्रिष्टुप्छन्दो जगती छन्दः पृथिवी छन्दोऽन्तरिक्षं छन्दो
द्यौश्छन्दः समाश्छन्दो नख्यत्राणि छन्दो मनश्छन्दो वाक्छन्दः
कृषिश्छन्दो हिरण्यं छन्दो गौश्छन्दोऽजा छन्दोऽश्वश्छन्दः।
अग्निर्देवता॥१३॥

वातो देवता सूर्यो देवता चन्द्रमा देवता वसवो देवता रुद्रा
देवतादित्या देवता विश्वे देवा देवता मरुतो देवता बृहस्पतिर्देवतेन्द्रो
देवता वरुणो देवता मूर्धासि राङ्गुवासि धरुणा यत्र्यसि यमित्रीषे
त्वोर्जे त्वा कृष्यै त्वा रव्येमाय त्वा यन्त्री राङ्गुवासि धरणी ध्र्यसि
धरित्र्यायुषे त्वा वर्चसे त्वौजसे त्वा बलाय त्वा॥१४॥

देवताऽऽयुषे त्वा षट्॥७॥

[७]

आशुस्त्रिवृद्भ्रान्तः पञ्चदशो व्योम सप्तदशः प्रतूर्तिरष्टादशस्तपो
नवदशोऽभिवर्तः सविंशो धरुणं एकविंशो वर्चो द्वाविंशः
सम्भरणस्त्रयोविंशो योनिश्चतुर्विंशो गर्भाः पञ्चविंश
ओजस्त्रिणवः ऋतुरेकत्रिंशः प्रतिष्ठा त्रयस्त्रिंशो ब्रध्नस्य

विष्टपं चतुस्त्रिंशो नाकः षट्त्रिंशो विवर्तोऽष्टाचत्वारिंशो
धूर्तश्चतुष्टोमः॥१५॥

आशुस्सुतत्रिंशत्॥८॥ [८]

अग्नेर्भागोऽसि दीर्खाया आधिपत्यम्ब्रह्मं स्पृतं त्रिवृथस्तोमं
इन्द्रस्य भागोऽसि विष्णोराधिपत्यं रक्षत्रं स्पृतम्पञ्चदशः स्तोमो
नृचरक्षसाम्भागोऽसि धातुराधिपत्यं जनित्रं स्पृतं सप्तदशः
स्तोमो मित्रस्य भागोऽसि वरुणस्याधिपत्यं दिवो वृष्टिर्वाताः
स्पृता ऐकविंशः स्तोमोऽदित्यै भागोऽसि पूष्ण आधिपत्यमोजः
स्पृतं त्रिणवः स्तोमो वसूनाम्भागोऽसि॥१६॥

रुद्राणामाधिपत्यं चतुष्पाथस्पृतं चतुर्विंशः स्तोमं आदित्यानां
भागोऽसि मरुतामाधिपत्यं गर्भाः स्पृताः पञ्चविंशः स्तोमो
देवस्य सवितुर्भागोऽसि बृहस्पतेराधिपत्यं समीचीर्दिशः
स्पृताश्चतुष्टोमः स्तोमो यावानाम्भागोऽस्ययावानामाधिपत्यम्प्रजाः
स्पृताश्चतुश्चत्वारिंशः स्तोमं ऋभूणाम्भागोऽसि विश्वेषां
देवानामाधिपत्यम्भूतं निशान्तं स्पृतं त्रयस्त्रिंशः स्तोमः॥१७॥

वसूनां भागोऽसि षट्त्वारिंशच्च॥९॥ [९]

एकयास्तुवत प्रजा अधीयन्त प्रजापतिरधिपतिरासीत्तिसृभिरस्तु
ब्रह्मासृज्यत ब्रह्मणस्पतिरधिपतिरासीत् पञ्चभिरस्तुवत
भूतान्यसृज्यन्त भूतानाम्पतिरधिपतिरासीत्सप्तभिरस्तुवत

सप्तर्षयोऽसृज्यन्त धाताधिपतिरा- सीन्नवभिंरस्तुवत पितरो-
 ऽसृज्यन्तादितिरधिपत्यासीदेकादशभिंरस्तुवतर्तवोऽसृज्यन्तार्तवो-
 ऽधिपतिरासीत् त्रयोदशभिंरस्तुवत मासा असृज्यन्त संवत्सरो-
 ऽधिपतिः॥१८॥

आसीत्पञ्चदशभिंरस्तुवत ख्यत्रमसृज्यतेन्द्रोऽधिपतिरासीत्सप्तद-
 पशवोऽसृज्यन्त बृहस्पतिरधिपतिरासी- न्नवदशभिंरस्तुवत
 शूद्रार्यावसृज्येतामहोरात्रे अधिपती आस्तामेकंविंशत्यास्तुवतैकंशप-
 पशवोऽसृज्यन्त वरुणोऽधिपतिरासीन्नयोविंशत्यास्तुवत ख्युद्राः
 पशवोऽसृज्यन्त पूषाधिपतिरासीत्पञ्चविंशत्यास्तुवतारण्याः
 पशवोऽसृज्यन्त वायुरधिपतिरासीत्सप्तविंशत्यास्तुवत
 द्यावापृथिवी वि॥१९॥

ऐतां वसंवो रुद्रा आदित्या अनु व्यायन्तेषामाधिपत्यमासीन्नवविं-
 वनस्पतयोऽसृज्यन्त सोमोऽ- धिपतिरासीदेकत्रिंशतास्तुवत प्रजा
 असृज्यन्त यावानां चायावानां चाधिपत्यमासीन्नयस्त्रिंशतास्तुवत
 भूतान्यशाम्यन्प्रजापतिः परमेष्ठ्यधिपतिरासीत्॥२०॥

सर्व्वेऽधिपतिर्वि पञ्चत्रिंशच्च॥१०॥ [१०]

इयमेव सा या प्रथमा व्यौच्छदन्तरस्यां चरति प्रविष्टा।
 वधूर्जजान नवगङ्गनित्री त्रय एनाम्महिमानः सचन्ते॥ छन्दस्वती
 उषसा पेपिशाने समानं योनिमनु संचरन्ती। सूर्यपत्नी वि
 चरतः प्रजानती केतुं कृण्वाने अजरे भूरिरेतसा॥ ऋतस्य

पन्था॒मनु॑ तिस्र॒ आगु॑स्त्रयो॒ घ॒र्मासो॑ अनु॒ ज्योति॑षागुः। प्र॒जामेका॑
रख॒त्यूर्ज॑मेका॑॥२१॥

व्रतमेका॑ रखति देवयूनाम्॥ चतुष्टोमो अ॒भव॑द्या तुरीया॑
य॒ज्ञस्य॑ प॒ख्यावृ॑षयो भव॑न्ती। गाय॒त्रीं त्रि॑ष्टुभं जग॑तीमनुष्टुभं॒बृहद॑र्कं
यु॒ञ्जानाः॑ सुव॒राभ॑रन्निदम्॥ प॒ञ्चभि॑र्धाता वि द॑धाविदं यत्तासा॑
स्वसृ॑रजनयत्पञ्च॑पञ्च। तासा॑मु यन्ति प्रय॒वेण॑ पञ्च॒ नाना॑ रूपाणि
क्रत॑वो वसा॑नाः॥ त्रि॒श॒थ्स्वसा॑र॒ उप॑ यन्ति निष्कृत॑ संमा॑नं
केतु॑म्प्रतिमुञ्च॑मानाः॥२२॥

ऋतू॑स्त्वंवते कवयः॑ प्रजान॒तीर्मध्ये॑छन्दसः॒ परि॑
यन्ति॒ भास्व॑तीः। ज्योति॑ष्मती॒ प्रति॑ मुञ्चते॒ नभो॑ रात्रीं
दे॒वी सूर्य॑स्य व्रतानि॑। वि प॑श्यन्ति प॒शवो॑ जाय॑माना
नाना॑रूपा मा॒तुर॒स्या उप॑स्थे। एका॒ष्टका॑ तप॑सा॒ तप्य॑माना
ज॒जान॑ गर्भ॑म्महिमान॒मिन्द्र॑म्। तेन॒ दस्यु॑न्व्यसहन्त दे॒वा
हु॒न्तासु॑राणामभव॑च्छवी॑भिः। अना॑नुजामनु॒जाम्माम॑कर्त॒ सत्यं॑
वद॑न्त्यन्विच्छ॒ एतत्। भूया॑सम्॥२३॥

अ॒स्य सु॒म॒तौ यथा॑ यू॒यम॒न्या वो॑ अ॒न्याम॒ति मा प्र॑ यु॒क्त।
अ॒भून्मम॑ सु॒म॒तौ वि॒श्ववै॑दा॒ आष्टं॑ प्र॒तिष्ठा॑मवि॒दद्धि॑ गा॒धम्।
भूया॑समस्य सु॒म॒तौ यथा॑ यू॒यम॒न्या वो॑ अ॒न्याम॒ति मा प्र॑ यु॒क्त।
पञ्च॒ व्यु॑ष्टीरनु॒ पञ्च॒ दोहा॑ गा॒म्यञ्च॑ना॒म्रीमृ॑तवोऽनु॒ पञ्च॑। पञ्च॒ दिशः॑

पञ्चदशेन कृताः समानमूर्ध्नीरभि लोकमेकम्॥२४॥

ऋतस्य गर्भः प्रथमा व्युष्यपामेका महिमानम्बिभर्ति।
सूर्यस्यैका चरति निष्कृतेषु घर्मस्यैका सवितैका नि
यच्छति। या प्रथमा व्यौच्छत्सा धेनुरभवद्यमे। सा नः
पयस्वती धुख्वोत्तरामुत्तरा९ समाम्। शुक्रर्षभा नभसा
ज्योतिषागाद्विश्वरूपा शबलीरग्निकेतुः। समानमर्थः स्वपस्यमाना
बिभ्रती जरामंजर उष आगाः। ऋतूनाम्पत्नी प्रथमेयमागादह्ना
नेत्री जनित्री प्रजानाम्। एका सती बहुधोषो व्युच्छस्यजीर्णा त्वं
जरयसि सर्वमन्यत्॥२५॥

ऊर्जमेका प्रतिमुञ्चमाना भूयासमेकं पत्येकान्नविंशतिश्च॥११॥ [११]

अग्ने जातान्प्र णुंदा नः सपत्नान्प्रत्यजाताज्ञातवेदो नुदस्व।
अस्मे दीदिहि सुमना अहेडन्तवं स्या९ शर्मन्निवरूथ उद्वित्।
सहसा जातान्प्र णुंदा नः सपत्नान्प्रत्यजाताज्ञातवेदो नुदस्व।
अधि नो ब्रूहि सुमनस्यमानो वयः९ स्याम प्र णुंदा नः सपत्नान्।
चतुश्चत्वारिंशः स्तोमो वर्चो द्रविणः९ षोडशः स्तोम ओजो
द्रविणम्पृथिव्याः पुरीषमसि॥२६॥

अप्सो नाम। एवश्छन्दो वरिवश्छन्दः शम्भूश्छन्दः परिभूश्छन्दः
आच्छच्छन्दो मनश्छन्दो व्यचश्छन्दः सिन्धुश्छन्दः समुद्रं छन्दः
सलिलं छन्दः संयच्छन्दो वियच्छन्दो बृहच्छन्दो रथन्तरं

छन्दो॑ निका॒यश्छन्दो॑ वि॒वधश्छन्दो॑ गि॒रश्छन्दो॑ भ्रज॒श्छन्दः॑
 स॒ष्टृप्छन्दो॑ऽनु॒ष्टृप्छन्दः॑ क॒कुच्छन्दः॑स्त्रि॒कुकुच्छन्दः॑ का॒व्यं छन्दो॑ऽङ्कुपं
 छन्दः॑ ॥ २७ ॥

प॒दपङ्क्तिश्छन्दो॑ऽर॒ख्यरपङ्क्तिश्छन्दो॑ वि॒ष्टारपङ्क्तिश्छन्दः॑ र॒ख्युरो
 भृ॒ज्वाञ्छन्दः॑ प्र॒च्छच्छन्दः॑ प॒र॒ख्यश्छन्दः॑ ए॒वश्छन्दो॑ वरि॑वश्छन्दो
 व॒यश्छन्दो॑ व॒यस्कृच्छन्दो॑ वि॒शालं छन्दो॑ वि॒ष्प॒र्धाश्छन्दः॑श्छ॒दिश्छन्दो॑
 दू॒रोहणं छन्दः॑स्त॒न्द्रं छन्दो॑ऽङ्काङ्कं छन्दः॑ ॥ २८ ॥

अस्यङ्कुपञ्छन्दस्यस्त्रिंशच्च ॥ १२ ॥ [१२]

अ॒ग्निर्वृ॒त्राणि॑ ज॒ङ्घन॑द्वविण॒स्युर्वि॒प॒न्यया॑ । समि॒द्धः शु॒क्र आहु॑तः ॥
 त्व॑ ५ सौ॒मासि॑ स॒त्प॒ति॒स्त्व॑ ५ रा॒जो॒त वृ॑त्र॒हा । त्व॒म्भ॒द्रो अ॑सि॒ क्रतुः॑ ॥
 भ॒द्रा ते॑ अ॒ग्ने स्व॒नीक॑ स॒दृग्घो॒रस्य॑ स॒तो वि॒षुण॑स्य॒ चारुः॑ । न यत्ते॑
 शो॒चिस्त॑म॒सा वर॑न्त॒ न ध्व॒स्मान॑स्त॒नुवि॑ रेप॒ आ धुः॑ ॥ भ॒द्रं ते॑ अ॒ग्ने
 स॒हसि॑न्न॒नीक॑मुपा॒क आ रो॑चते॒ सूर्य॑स्य ॥ २९ ॥

रु॒श॑दृ॒शे द॑दृ॒शे न॑क्त॒या चि॒दरू॑रि॒षितं॑ दृ॒श आ रू॒पे अ॒न्नम् ।
 सै॒नानी॑केन सुवि॒दत्रो॑ अ॒स्मे य॒ष्टा दे॒वा ५ आ॒य॑जिष्ठः स्व॒स्ति ।
 अ॒द॒भ्यो गो॒पा उ॒त नः॑ प॒र॒स्या अ॒ग्ने द्यु॑मदु॒त रे॒वर्दि॑दीहि ।
 स्व॒स्ति नो॑ दि॒वो अ॒ग्ने पृ॒थि॒व्या वि॒श्वायु॑र्धेहि॒ य॒जथा॑य दे॒व ।
 य॒त्सी॒महि॑ दि॒विजा॑त॒ प्रश॑स्तं॒ तद॒स्मासु॑ द्रवि॒णं धे॑हि चि॒त्रम् । यथा॑
 होत॑र्मनु॒षः ॥ ३० ॥

देवताता यज्ञेभिः सूनो सहसो यजांसि। एवानो अद्य
 समना समानानुशन्नं उशतो यंखि देवान्॥ अग्निमीडे पुरोहितं
 यज्ञस्य देवमृत्विजम्। होतारं रत्नधातमम्॥ वृषा सोम द्युमां
 असि वृषा देव वृषव्रतः। वृषा धर्माणि दधिषे॥ सान्तपना इदं
 हविर्मरुतस्तञ्जुष्टन। युष्माकोती रिशादसः॥ यो नो मर्तो वसवो
 दुरह्णा युस्तिरः सत्यानि मरुतः॥ ३१॥

जिघांसात्। द्रुहः पाशम्प्रति स मुचीष्ट तपिष्ठेन
 तपसा हन्तना तम्। संवत्सरीणां मरुतः स्वर्का उरुख्ययाः
 सगणा मानुषेषु। तैस्मत्पाशान्त्र मुञ्चन्त्वहंसः सांतपना मदिरा
 मादयिष्णवः। पिप्रीहि देवां उशतो यविष्ठ विद्वां ऋतूँर्ऋतुपते
 यजेह। ये दैव्यां ऋत्विजस्तेभिर्ग्रे त्वं होतृणामस्यायजिष्ठः।
 अग्ने यदद्य विशो अध्वरस्य होतः पावक॥ ३२॥

शोचे वेष्ट्वं हि यज्वां। ऋता यजांसि महिना वि यद्भूरुह्व्या
 वह यविष्ठ या तै अद्य। अग्निना रयिमंश्रवत्पोषमेव दिवेदिवे। यशसं
 वीरवत्तमम्॥ गयस्फानो अमीवहा वसुवित्पुष्टिवर्धनः। सुमित्रः सोम
 नो भव। गृहमेधास आ गंत मरुतो मापं भूतना। प्रमुञ्चन्तो नो
 अहंसः। पूर्वोभिर्हि ददाशिम शरद्विर्मरुतो वयम्। महोभिः॥ ३३॥

चर्षणीनाम्। प्र बुधिया ईरते वो महांसि प्र णामानि
 प्रयज्यवस्तिरध्वम्। सहस्रियं दम्यम्भागमेतं गृहमेधीयम्मरुतो

जुषध्वम्। उप॒ यमेति॑ युव॒तिः सु॒द॒र्षं दोषा॑ वस्तोर्ह॒विष्म॑ती
घृ॒ताची॑। उप॒ स्वैन॑म॒रम॑तिर्वसूयुः। इ॒मो अ॑ग्रे वी॒तत॑मानि ह॒व्याज॑स्रो
व॒र्षि दे॒वता॑तिमच्छ॑। प्र॒ति न ई॑रु॒रभी॑णि वियन्तु। क्रीडं वः
शर्धो॑ मा॒रुत॑मन॒र्वाण॑रु॒रथे॑ शु॒भम्॥३४॥

क॒ण्वा अ॒भि प्र गा॑यत। अ॒त्यासो॑ न ये म॒रुतः॑ स्व॒श्चो य॒ख्यदृ॒शो
न शु॒भय॑न्त॒ मर्याः॑। ते ह॒र्म्येष्ठाः शि॑शवो॒ न शु॒भ्रा व॒त्सासो॑ न
प्र॒क्रीडि॑नः पयो॒धाः। प्रैषा॒मज्मे॑षु वि॒थुरे॒वं रेज॑ते भू॒मिर्या॑मेषु यद्ध
यु॒ञ्जते॑ शु॒भे। ते क्री॒डयो॑ धुन॒यो भ्राज॑दृष्टयः स्व॒यम्मा॑हि॒त्वम्प॑नयन्त॒
धूत॑यः। उ॒प॒ह्वरे॑षु यदचि॒ध्वं य॒यि व॑यं इव मरुतः केन॥३५॥

चि॒त्प॒था। श्रो॑त॒न्ति को॒शा उप॑ वो॒ रथे॑ष्वा घृ॒तमु॑ख्यता॒
मधु॑वर्णम॒र्चते॑। अ॒ग्निम॑ग्नि॒रु॒ हवी॑मभिः सदा॑ हवन्त वि॒शप॑तिम्।
ह॒व्यवा॑ह॒म्पुरु॑प्रियम्। त॒रु हि श॑श्वन्त॒ ईड॑ते सु॒चा दे॒वं घृ॑त॒श्चुता॑।
अ॒ग्निरु॒ ह॒व्याय॑ वोढ॒वे। इन्द्रा॑ग्नी रोच॒ना दि॒वः श्रथ॑द्वृ॒त्रमिन्द्र॑ वो
वि॒श्वत॑स्परीन्द्रं नरो॒ विश्व॑कर्मन् ह॒विषा॑ वावृ॒धानो॑ विश्व॑कर्मन्
ह॒विषा॑ वर्ध॒नेन॑॥३६॥

सूर्यस्य॑ मनु॒षो मरु॑तः पाव॑क॒ महो॑भी रथे॒शुभं॑ केन॒ पट्वा॑रि॒रु॒शच्च॑॥१३॥

र॒श्मिर॑सि॒ राज्य॑स्ययं पुरो हरि॑केशोऽग्नि॒र्मूर्धेन्द्रा॑ग्नि॒भ्यां बृ॒हस्प॑तिर्भूय॒स्कृ॒दस्य॑ग्निना॑ वि॒श्वापा॑ट्वा॒जप॑तिर्मन॒सा
कृ॒त्ति॒का मधु॑श्च॒ समि॑द्दि॒शान्द्रा॑दश॥१२॥ र॒श्मिर॑सि॒ प्रति॑ धेनु॒मसि॑ स्तनयि॒बु॒सनि॑रस्यादि॒त्याना॑रु॒ स॒त॒त्रि॒रु॒शत्॑॥३७॥

र॒श्मिर॑सि॒ को अ॒द्य यु॑ङ्क्ते॥१४॥

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

र॒श्मिर॑सि॒ ख॒षया॑य त्वा॒ ख॒षयं॑ जि॒न्व प्रेति॑रसि॒ धर्मा॑य त्वा॒
धर्मं॑ जि॒न्वान्वि॑तिरसि दि॒वे त्वा॒ दिवं॑ जि॒न्व संधि॑र॒स्यन्तरि॑ख्याय
त्वा॒न्तरि॑ख्यं जि॒न्व प्रति॑धिर॒सि पृथि॑व्यै त्वा॑ पृथि॒वीं जि॒न्व विष्ट॑म्भो-
ऽसि॒ वृष्ट्यै॑ त्वा॒ वृष्टिं॑ जि॒न्व प्र॒वास्य॑हे त्वाहं॑जि॒न्वानु॑वासि॒ रात्रि॑यै
त्वा॒ रात्रिं॑ जि॒न्वोशि॑गंसि॥१॥

वसु॑भ्यस्त्वा॒ वसू॑ञ्जि॒न्व प्र॒केतो॑ऽसि रु॒द्रेभ्य॑स्त्वा रु॒द्राञ्जि॒न्व
सु॒दीति॑र॒स्यादि॒त्येभ्य॑स्त्वाऽऽदि॒त्याञ्जि॒न्वौजो॑ऽसि पि॒तृभ्य॑स्त्वा
पि॒तृञ्जि॒न्व तन्तु॑रसि प्र॒जाभ्य॑स्त्वा प्र॒जा जि॒न्व पृ॒तना॑षाडंसि
प॒शुभ्य॑स्त्वा प॒शूञ्जि॒न्व रे॒वद॑स्योष॒धीभ्य॑स्त्वोष॒धीर्जि॒न्वाभि॑जिदंसि
यु॒क्तग्रा॑वेन्द्रा॒य त्वेन्द्रं॑ जि॒न्वाधि॑पतिरसि प्रा॒णाय॑॥२॥

त्वा॒ प्रा॒णं जि॒न्व य॒न्तास्य॑पा॒नाय॑ त्वापा॒नं जि॒न्व स॒५सर्पो॑ऽसि
च॒ख्षुषे॑ त्वा॒ च॒ख्षुर्जि॒न्व वयो॑धा अंसि॒ श्रोत्रा॑य त्वा॒ श्रोत्रं॑ जि॒न्व
त्रि॒वृद॑सि प्र॒वृद॑सि सं॒वृद॑सि वि॒वृद॑सि स॒५रो॒होऽसि॑ नी॒रोहो॑ऽसि
प्र॒रोहो॑ऽस्यन॒रोहो॑ऽसि वसु॑कोऽसि वे॒षश्चि॑रसि॒ वस्य॑ष्टिरसि॥३॥

उ॒शिगंसि॑ प्रा॒णाय॑ त्रिच॑त्वारि॒५शच्च॑॥१॥

[१]

रा॒ज्यंसि॑ प्राची॒ दि॒ग्वस॑वस्ते दे॒वा अधि॑पतयो॒ऽग्नि॑र्हेती॒नाम्प्रति॑धत्त

त्रिवृत्त्वा स्तोमः पृथिव्याः श्रयत्वाज्यमुक्थ- मव्यथयथस्तभ्रातु
 रथंतरः साम् प्रतिष्ठित्यै विराडसि दक्षिणा दिग्द्रास्ते देवा
 अधिपतय इन्द्रो हेतीनाम्प्रतिधर्ता पञ्चदशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याः
 श्रयतु प्रउगमुक्थमव्यथयथस्तभ्रातु बृहत्साम् प्रतिष्ठित्यै सम्राडसि
 प्रतीची दिक्॥४॥

आदित्यास्ते देवा अधिपतयः सोमो हेतीनाम्प्रतिधर्ता
 सप्तदशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याः श्रयतु मरुत्वतीयमुक्थ-
 मव्यथयथस्तभ्रातु वैरूपः साम् प्रतिष्ठित्यै स्वराडस्युदीची दिग्विश्वे
 ते देवा अधिपतयो वरुणो हेतीनाम्प्रतिधर्तैक- विंशस्त्वा स्तोमः
 पृथिव्याः श्रयतु निष्कैवल्यमुक्थमव्यथयथस्तभ्रातु वैराजः साम्
 प्रतिष्ठित्या अधिपत्यसि बृहती दिङ्गुरुतस्ते देवा अधिपतयः॥५॥

बृहस्पतिर्हेतीनाम्प्रतिधर्ता त्रिणवत्रयस्त्रिंशौ त्वा स्तोमौ
 पृथिव्याः श्रयतां वैश्वदेवाग्निमारुते उक्थे अव्यथयन्ती स्तभ्रीताः
 शाक्ररैवते सामनी प्रतिष्ठित्या अन्तरिक्षायर्षयस्त्वा प्रथमजा
 देवेषु दिवो मात्रया वरिणा प्रथन्तु विधर्ता चायमधिपतिश्च ते
 त्वा सर्वे संविदाना नाकस्य पृष्ठे सुवर्गे लोके यजमानं च
 सादयन्तु॥६॥

प्रतीची दिङ्गुरुतस्ते देवा अधिपतयश्चत्वारिंशच्च॥२॥ [२]

अयम्पुरो हरिकेशः सूर्यरश्मिस्तस्य रथगृथ्सश्च रथौजाश्च

सेनानिग्रामण्यौ पुञ्जिकस्थला च कृतस्थला चाप्सरसौ
यातुधानां हेती रख्यांसि प्रहेतिरयं दखिणा विश्वकर्मा
तस्य रथस्वनश्च रथेचित्रश्च सेनानिग्रामण्यौ मेनका च
सहजन्त्या चाप्सरसौ दङ्गख्यावः पशवो हेतिः पौरुषेयो
वधः प्रहेतिरयम्पश्चाद्विश्वव्यचास्तस्य रथप्रोतश्चासंमरथश्च
सेनानिग्रामण्यौ प्रम्लोचन्ती च॥७॥

अनुम्लोचन्ती चाप्सरसौ सर्पा हेतिर्व्याघ्राः प्रहेतिरयमुत्तराथस्यद्वयं
सेनजिच्च सुषेणश्च सेनानिग्रामण्यौ विश्वाची च घृताची
चाप्सरसावापो हेतिर्वातः प्रहेतिरयमुपर्यर्वाग्वसुस्तस्य
ताख्यश्चारिष्टनेमिश्च सेनानिग्रामण्या- बुर्वशी च पूर्वचित्तिश्चाप्सरसौ
विद्युद्धेतिरवस्फूर्जन्प्रहेतिस्तेभ्यो नमस्ते नो मृडयन्तु ते यम्॥८॥

द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधाम्यायोस्त्वा
सदने सादयाम्यवतश्छायायां नमः समुद्राय नमः समुद्रस्य
चखसे परमेष्ठी त्वा सादयतु दिवः पृष्ठे व्यचस्वतीम्प्रथस्वतीं
विभूमतीम्प्रभूमतीम्परिभूमतीं दिवं यच्छ दिवं दृह दिवम्मा
हिंसीर्विश्वस्मै प्राणायापानाय व्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै
चरित्राय सूर्यस्त्वाभि पातु मह्या स्वस्त्या छुर्दिषा शंतमेन तया
देवतयाङ्गिरस्वद्धुवा सीद। प्रोथदश्चो न यवसे अविष्यन् यदा
महः संवरणाद्व्यस्थात्। आदस्य वातो अनु वाति शोचिरधं स्म ते

व्रजनं कृष्णमस्ति॥९॥

प्रमोचन्ती च यः स्वस्त्याष्टविंशतिश्च॥३॥ [३]

अग्निमूर्धा दिवः ककुत्पतिः पृथिव्या अयम्। अपां रेतांसि
जिन्वति॥ त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत। मूर्ध्नो विश्वस्य
वाघतः॥ अयमग्निः सहस्रिणो वाजस्य शतिनस्पतिः। मूर्धा
कवी रयीणाम्॥ भुवो यज्ञस्य रजसश्च नेता यत्रा नियुद्धिः
सचंसे शिवाभिः। दिवि मूर्धानं दधिषे सुवर्षां जिह्वामग्ने चकृषे
हव्यवाहम्॥ अबोध्यग्निः समिधा जनानाम्॥१०॥

प्रति धेनुमिवायतीमुषासम्। यद्वा इव प्र वयामुज्जिहानाः
प्र भानवः सिस्रते नाकमच्छ। अवोचाम कवये मेध्याय वचो
वन्दारु वृषभाय वृष्णो। गर्विष्ठिरो नमसा स्तोममग्नौ दिवीव
रुक्ममुर्व्यश्चमश्रेत्। जनस्य गोपा अजनिष्ट जागृविरग्निः सुदख्यः
सुविताय नव्यंसे। घृतप्रतीको बृहता दिविस्पृशा द्युमद्वि भाति
भरतेभ्यः शुचिः। त्वामग्ने अङ्गिरसः॥११॥

गुहा हितमन्वविन्दज्झश्रियाणं वनेवने। स जायसे
मथ्यमानः सहो महत्त्वामाहुः सहसस्पुत्रमङ्गिरः। यज्ञस्य
केतुम्रथमम्पुरोहितमग्निं नरस्त्रिषधस्थे समिन्धते। इन्द्रेण देवैः
सरथं स बर्हिषि सीदन्नि होता यजथाय सुक्रतुः। त्वं
चित्रश्रवस्तम् हवन्ते विख्यु जन्तवः। शोचिष्केशम्पुरुप्रियाग्ने

हव्याय वोढवे। सखायः सं वः सम्यश्चमिषम्॥१२॥

स्तोमं चाग्रये। वर्षिष्ठाय खितीनामूर्जो नप्रे सहस्वते।
स॑स॒मिद्यु॑वसे वृष॒न्नग्रे॑ विश्वान्य॒र्य आ। इ॒डस्प॑दे स॒मिध्य॑से स
नो वसू॒न्या भ॑र। ए॒ना वो॑ अ॒ग्निं नम॑सो॒र्जो नपा॑त॒मा हु॑वे। प्रि॒यं
चेति॑ष्ठमर॒तिः स्व॑ध्व॒रं विश्व॑स्य दू॒तम॑मृ॒तम्। स यो॑जते अरु॒षो
वि॒श्वभो॑जसा स दु॒द्रव॑त्स्वा॒हुतः। सु॒ब्रह्मा॑ य॒ज्ञः सु॒शमी॑॥१३॥

वसूनां देव॑ राधो॒ जनाना॑म्। उद॑स्य शो॒चिर॑स्थादा॒जुह्वा॑नस्य
मी॒दुषः॑। उद्धू॒मासो॑ अरु॒षासो॑ दि॒विस्पृ॑शः स॒मग्नि॑मिन्धते
नरः॑। अ॒ग्रे वाज॑स्य गोम॑त॒ ईशा॑नः सहसो य॒हो। अ॒स्मे
धेहि॑ जा॒तवे॑दो म॒हि श्रवः॑। स इ॒धानो॑ वसु॑ष्क॒विर॒ग्निरी॑डे॒न्यो
गि॒रा। रे॒वद॑स्मभ्य॑म्पुर्वणी॒क दी॑दिहि। ख॒षो रा॑जन्नु॒त त्मना॑ग्रे
वस्तो॑रु॒तोष॑सः। स ति॑ग्मज॒म्भ॥१४॥

र॒ख्सो द॑ह॒ प्रति॑। आ ते॑ अ॒ग्र इ॒धीम॑हि द्युम॒न्तं दे॒वाज॑रम्।
यद्ध॑ स्या ते॒ पनी॑यसी स॒मिद्दी॑दय॒ति द्य॒वीष॑ः स्तो॒तृभ्य॑ आ भ॑र।
आ ते॑ अ॒ग्र ऋ॒चा ह॒विः शु॒क्रस्य॑ ज्योतिषस्पते। सु॒श्चन्द्र॑ दस्म॒
वि॒शप॑ते हव्य॑वा॒द्भ्यः॑ हूय॒त इ॒षः स्तो॒तृभ्य॑ आ भ॑र। उ॒भे सु॑श्चन्द्र
स॒र्पिषो॑ दर्वी॑ श्रीणीष आ॒सनि॑। उ॒तो न॒ उत्पु॑र्याः॥१५॥

उ॒क्थे॑षु शव॑सस्प॒त इ॒षः स्तो॒तृभ्य॑ आ भ॑र। अ॒ग्रे तम॑द्याश्वं न
स्तो॒मैः क्र॑तुं न भ॒द्रः ह॒दिस्पृ॑शम्। ऋ॒ध्यामा॑ त॒ ओहैः॑। अ॒धा ह्य॑ग्रे

क्रतोर्भिद्रस्य दख्यस्य साधोः। रथीरऋतस्य बृहतो बभूथ। आभिष्टे
अद्य गोभिर्गृणन्तोऽग्रे दाशेम। प्र ते दिवो न स्तनयन्ति शुष्माः।
एभिर्नो अर्केर्भवा नो अर्वाङ्॥१६॥

सुवर्न ज्योतिः। अग्रे विश्वेभिः सुमना अनीकैः। अग्निं
होतारम्मन्ये दास्वन्तवँसोः सूनुं सहसो जातवेदसम्। विप्रं न
जातवेदसम्। य ऊर्ध्वयां स्वध्वरो देवो देवाच्या कृपा। घृतस्य
विभ्राष्टिमनु शुक्रशोचिष आजुह्वानस्य सर्पिषः। अग्रे त्वन्नो अन्तमः।
उत त्राता शिवो भव वरूथ्यः। तं त्वा शोचिष्ठ दीदिवः। सुम्रायं
नूनमीमहे सखिभ्यः। वसुरग्निर्वसुश्रवाः। अच्छा नखिष द्युमत्तमो
रयिं दाः॥१७॥

जनानामङ्गिरस इषं सुशमीं तिग्मजम्भ पुपूर्या अर्वाङ्गसुश्रवाः पञ्च च॥४॥ [४]

इन्द्राग्निभ्यां त्वा सयुजा युजा युनज्म्याघाराभ्यां
तेजसा वर्चसोक्थेभिः स्तोमैभिश्छन्दोभी रय्यै पोषाय
सजातानाम्मध्यमस्थेयाय मया त्वा सयुजा युजा युनज्म्यम्बा
दुला नितत्रिरभ्रयन्ती मेघयन्ती वर्षयन्ती चुपुणीका नामासि
प्रजापतिना त्वा विश्वाभिर्धीभिरुप दधामि पृथिव्युदपुरमन्त्रेन विष्टा
मनुष्यास्ते गोप्तारोऽग्निर्वियत्तोऽस्यां तामहम्प्र पद्ये सा॥१८॥

मे शर्म च वर्म चास्त्वधिद्यौरन्तरिख्यम्ब्रह्मणा विष्टा मरुतस्ते

गो॒प्तारो॑ वा॒युर्विय॑त्तोऽस्यां॒ ताम॒हम्प्र॑ प॒द्ये सा मे॒ शर्म॑ च॒ वर्म॑
चास्तु॒ द्यौरप॑राजितामृतेन वि॒ष्टादि॑त्यास्ते गो॒प्तारः॒ सूर्यो॑ विय॑त्तो-
ऽस्यां॒ ताम॒हम्प्र॑ प॒द्ये सा मे॒ शर्म॑ च॒ वर्म॑ चास्तु॥१९॥

सा ऽष्टाच॑त्वारि॒शच्च॥५॥

[५]

बृह॑स्पति॑स्त्वा सादयतु पृथि॒व्याः पृ॒ष्ठे ज्योति॑ष्मतीं॒ विश्व॑स्मै
प्रा॒णाय॑पा॒नाय॒ विश्वं॒ ज्योति॑र्यच्छा॒ग्निस्तेऽधि॑पतिर्- विश्व॑कर्मा॒ त्वा
सादय॑त्वन्तरि॒ख्यस्य॑ पृ॒ष्ठे ज्योति॑ष्मतीं॒ विश्व॑स्मै प्रा॒णाय॑पा॒नाय॒
विश्वं॒ ज्योति॑र्यच्छ वा॒युस्तेऽधि॑पतिः प्र॒जाप॑तिस्त्वा सादयतु दि॒वः
पृ॒ष्ठे ज्योति॑ष्मतीं॒ विश्व॑स्मै प्रा॒णाय॑पा॒नाय॒ विश्वं॒ ज्योति॑र्यच्छ परमे॒ष्ठी
तेऽधि॑पतिः पुरोवा॒त्सनि॑रस्यभ्र॒सनि॑रसि विद्यु॒त्सनिः॥२०॥

अ॒सि स्त॒नयि॒तुस॑नि॒रसि वृ॒ष्टि॒सनि॑रस्यग्ने॒र्या॒न्यसि॑
दे॒वाना॑मग्ने॒या॒न्यसि॑ वा॒यो॒र्या॒न्यसि॑ दे॒वाना॑ वा॒यो॒या॒न्यस्य॑न्तरि॒ख्यस्य॑
या॒न्यसि॑ दे॒वाना॑मन्तरि॒ख्यया॒न्यस्य॑न्तरि॒ख्यमस्य॑न्तरि॒ख्याय॑ त्वा
सलि॒लाय॑ त्वा स॒र्णीका॑य त्वा स॒तीका॑य त्वा के॒ताय॑ त्वा प्रचै॑तसे
त्वा वि॒वस्व॑ते त्वा दि॒वस्त्वा ज्योति॑ष आदि॒त्येभ्य॑स्त्वर्चे॒ त्वा रु॒चे
त्वा द्यु॑ते त्वा भा॒से त्वा ज्योति॑षे त्वा यशो॒दां त्वा यश॑सि तेजो॒दां
त्वा तेज॑सि पयो॒दां त्वा पय॑सि वर्चो॒दां त्वा वर्च॑सि द्रवि॒णो॒दां त्वा
द्रवि॑णे सादयामि तेन॒र्षिणा॒ तेन॒ ब्रह्म॑णा॒ तया॑ दे॒वता॑याङ्गि॒रस्वद्धु॑वा

सीद॥ २१॥

विद्युत्सनिर्द्युत्वैकान्नत्रिंशच्च॥ ६॥ [६]

भूयस्कृदसि वरिवस्कृदसि प्राच्यस्यूर्वास्यन्तरिख्यसदस्यन्तरिख्य
सीदाप्सुषदसि श्येनसदसि गृध्रसदसि सुपर्णसदसि नाकसदसि
पृथिव्यास्त्वा द्रविणे सादयाम्यन्तरिख्यस्य त्वा द्रविणे सादयामि
दिवस्त्वा द्रविणे सादयामि दिशां त्वा द्रविणे सादयामि द्रविणोदां
त्वा द्रविणे सादयामि प्राणम्मे पाह्यपानम्मे पाहि व्यानम्मे॥ २२॥

पाह्यायुर्मे पाहि विश्वायुर्मे पाहि सर्वायुर्मे पाह्यग्ने यत्ते परं
हन्नाम तावेहि सः रभावहे पाञ्चजन्येष्वप्येध्यग्ने यावा अयावा
एवा ऊमाः सब्दः सगरः सुमेकः॥ २३॥

व्यानम्मे द्वात्रिंशच्च॥ ७॥ [७]

अग्निना विश्वाषाट्सूर्येण स्वराङ्गत्वा शचीपतिर्ऋषभेण
त्वष्टा यज्ञेन मधवान्दखिणया सुवर्गो मन्युना वृत्रहा सौहार्देन
तनूधा अन्नेन गयः पृथिव्यासनोदृग्भिरन्नादो वषट्कारेणर्द्धः साम्ना
तनूपा विराजा ज्योतिष्मान् ब्रह्मणा सोमपा गोभिर्यज्ञं दाधार
ख्यत्रेण मनुष्यानश्वेन च रथेन च वज्र्यतुभिः प्रभुः संवत्सरेण
परिभूस्तपसानाधृष्टः सूर्यः सन्तनूभिः॥ २४॥

अग्निनैकान्नपञ्चाशत्॥ ८॥ [८]

प्रजापतिर्मनसान्धोऽच्छेतो धाता दीख्यायाः सविता

भृत्याम्पूषा सोमक्रयण्याव्रुण उपनद्धोऽसुरः क्रीयमाणो मित्रः
 क्रीतः शिपिविष्ट आसादितो नरधिषः प्रोह्यमाणोऽधिपतिरागतः
 प्रजापतिः प्रणीयमानोऽग्निराग्नीध्रे बृहस्पतिराग्नीध्रात्प्रणीयमान
 इन्द्रो हविर्धानेऽदितिरासादितो विष्णुरुपावह्रियमाणोऽथर्वोपोत्तो
 यमोऽभिषुतोऽपूतपा आधूयमानो वायुः पूयमानो मित्रः
 रवीरश्रीर्मन्थी संक्तुश्रीर्वैश्वदेव उन्नीतो रुद्र आहुतो वायुरावृत्तो
 नृचरखाः प्रतिख्यातो भर्ख आगतः पितृणां नाराशः सोऽसुरात्तः
 सिन्धुरवभृथमवप्रयन्त्समुद्रोऽवगतः सलिलः प्रप्लुतः सुवरुद्वच
 गतः ॥ २५ ॥

रुद्र एकविंशतिश्च ॥ ८ ॥

[९]

कृत्तिका नखत्रमग्निर्देवताग्ने रुचः स्थ प्रजापतेर्धातुः
 सोमस्यर्चे त्वा रुचे त्वा द्युते त्वा भासे त्वा ज्योतिषे त्वा
 रोहिणी नखत्रमप्रजापतिर्देवता मृगशीर्षं नखत्रं सोमो
 देवताद्रा नखत्रं रुद्रो देवता पुनर्वसू नखत्रमदिति- देवता
 तिष्यो नखत्रम्बृहस्पतिर्देवताश्रेषा नखत्रं सर्पा देवता मघा
 नखत्रम्पितरो देवता फल्गुनी नखत्रम् ॥ २६ ॥

अर्यमा देवता फल्गुनी नखत्रम्भगो देवता हस्तो नखत्रं
 सविता देवता चित्रा नखत्रमिन्द्रो देवता स्वाती नखत्रं
 वायुर्देवता विशाखे नखत्रमिन्द्राग्नी देवताऽनूराधा नखत्रमिन्द्रो

देवता रोहिणी नख्यत्रमिन्द्रो देवता विचृतौ नख्यत्रम्पितरो
 देवताषाढा नख्यत्रमापो देवताषाढा नख्यत्रं विश्वे देवा देवता
 श्रोणा नख्यत्रं विष्णुर्देवता श्रविष्ठा नख्यत्रं वसवः॥२७॥

देवता शतभिषङ्गख्यत्रमिन्द्रो देवता प्रोष्ठपदा नख्यत्रमज
 एकपाद्देवता प्रोष्ठपदा नख्यत्रमहिर्बुध्नियो देवता रेवती नख्यत्रम्पूषा
 देवताश्वयुजौ नख्यत्रमश्विनौ देवतापभरणीर्नख्यत्रं यमो देवता
 पूर्णा पश्चाद्यत्ते देवा अदधुः॥२८॥

फल्युनी नख्यत्रं वसवस्त्रयस्त्रिंशच्च॥१०॥ [१०]

मधुश्च माधवश्च वासन्तिकावृतू शुक्रश्च शुचिश्च ग्रैष्मावृतू नभश्च
 नभस्यश्च वार्षिकावृतू इषश्चोर्जश्च शारदावृतू सहश्च सहस्यश्च
 हैमन्तिकावृतू तपश्च तपस्यश्च शैशिरावृतू अग्रेरन्तःश्लेषोऽसि
 कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप ओषधीः कल्पन्तामग्नयः
 पृथङ्म ज्यैष्ठ्याय सव्रताः॥२९॥

येऽग्नयः समनसोऽन्तरा द्यावापृथिवी शैशिरावृतू अभि
 कल्पमाना इन्द्रमिव देवा अभि सं विंशन्तु संयच्च प्रचेताश्चाग्नेः
 सोमस्य सूर्यस्योग्रा च भीमा च पितृणां यमस्येन्द्रस्य ध्रुवा
 च पृथिवी च देवस्य सवितुर्मरुतां वरुणस्य धर्त्री च धरित्री
 च मित्रावरुणयोर्मित्रस्य धातुः प्रार्ची च प्रतीची च वसूनां
 रुद्राणाम्॥३०॥

आदित्यानान्ते तेऽधिपतयस्तेभ्यो नमस्ते नो मृडयन्तु ते यं
द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधामि सहस्रस्य प्रमा असि
सहस्रस्य प्रतिमा असि सहस्रस्य विमा असि सहस्रस्योन्मा असि
साहस्रोऽसि सहस्राय त्वेमा मे अग्र इष्टका धेनवः सन्त्वेका च
शतं च सहस्रं चायुतं च॥३१॥

नियुतं च प्रयुतं चार्बुदं च न्यर्बुदं च समुद्रश्च मध्यं
चान्तंश्च परार्धश्चेमा मे अग्र इष्टका धेनवः सन्तु षष्टिः
सहस्रमयुतमर्खीयमाणा ऋतस्थाः स्थर्तावृधो घृतश्रुतो मधुश्रुत
ऊर्जस्वतीः स्वधाविनीस्ता मे अग्र इष्टका धेनवः सन्तु विराजो
नाम कामदुघा अमुत्रामुष्मिल्लौके॥३२॥

सब्रंता रुद्राणामयुतंश्च पञ्चचत्वारिंशच्च॥११॥ [११]

समिद्दिशामाशयां नः सुवर्विन्मधोरतो माधवः पात्वस्मान्।
अग्निर्देवो दुष्टरीतुरदाभ्य इदं रखत्रं रंखतु पात्वस्मान्।
रथंतरं सामभिः पात्वस्मान्गायत्री छन्दसां विश्वरूपा। त्रिवृत्रो
विष्टया स्तोमो अह्नां समुद्रो वात इदमोजः पिपर्तु। उग्रा
दिशामभिभूतिर्वयोधाः शुचिः शुक्रे अहन्योजसीना। इन्द्राधिपतिः
पिपृतादतो नो महि॥३३॥

रखत्रं विश्वतो धारयेदम्। बृहत्सामं रखत्रमृद्धवृष्णिं
त्रिष्टुभोजः शुभितमुग्रवीरम्। इन्द्र स्तोमेन पञ्चदशेन मध्यमिदं

वातेन॒ सगरेण॑ र॒ख्य। प्राचीं॑ दि॒शां स॒हय॑शा॒ यश॑स्वती॒ विश्वे॑
देवाः प्रा॒वृषा॑ह्नां॒ सुव॑र्वती। इ॒दं र॒ख्यत्रं॑ दु॒ष्टर॑म॒स्त्वोजो॑ऽना॒धृष्ट॑
सह॒स्त्रिय॑ स॒हस्व॑त्। वैरू॒पे सा॒मन्नि॒ह तच्छ॑के॒म जग॑त्यैनं वि॒ख्या
वैश्या॑मः। विश्वे॑ देवाः सप्त॒दशे॑न॥३४॥

वर्च॑ इ॒दं र॒ख्यत्र॑ स॒लिल॑वा॒तमु॒ग्रम्। ध॒र्त्री दि॒शां र॒ख्यत्र॑मि॒दं
दा॒धारो॑प॒स्थाशा॑ना॒मित्र॑व॒दस्त्वो॑जः। मि॒त्रावरु॑णा श॒रदा॑ह्नां चि॒किन्
अ॒स्मै रा॒ष्ट्राय॑ म॒हि श॑र्म॒ यच्छ॑तम्। वैरा॒जे सा॒मन्त्र॑धि॒ मे मनी॑षानु॒ष्टुभा॑
स॒म्भृतं॑ वी॒र्य॑ स॒हः। इ॒दं र॒ख्यत्र॑मि॒त्रव॑दा॒र्द्रदा॑नु॒ मित्रा॑वरु॒णा
र॒ख्यत॑माधि॒पत्यैः। स॒म्राड्दि॒शां स॒हसा॑न्नी स॒हस्व॑त्यु॒तुरहे॑म॒न्तो
वि॒ष्टया॑ नः पि॒पर्तु॑। अ॒व॒स्यु॒वाताः॥३५॥

बृ॒हती॑र्नु श॒क्ररी॑रि॒मं य॒ज्ञम॑वन्तु नो घृ॒ताचीः॑। सुव॑र्वती
सु॒दुघा॑ नः प॒यस्व॑ती दि॒शां दे॒व्य॑वतु नो घृ॒ताचीः॑। त्वं
गो॒पाः पु॑र॒णुतो॑त प॒श्चाद्बृ॑ह॒स्पते॑ या॒म्यां यु॒द्धि वा॑चम्। ऊ॒र्ध्वा
दि॒शां र॒न्तिरा॑शौष॒धीना॑ सं॒वथ॑स॒रेण॑ स॒विता॑ नो अ॒हाम्।
रे॒वथ॑सा॒माति॑च्छ॒न्दा उ॒ छन्दो॑जा॒तश॑त्रुः स्यो॒ना नो॑ अस्तु।
स्तो॒मत्र॑यस्त्रि॒शे भु॑व॒नस्य॑ प॒त्नि वि॒वंस्व॑द्वा॒ते अ॒भि नः॥३६॥

गृ॒णाहि॒। घृ॒तव॑ती स॒वित॑राधि॒पत्यैः॑ प॒यस्व॑ती र॒न्तिरा॑शा नो
अस्तु। ध्रु॒वा दि॒शां वि॑ष्णुप॒त्यघो॑रा॒स्येशा॑ना स॒हसो॑ या म॒नोता॑।
बृ॒हस्प॑ति॒र्मातरि॑श्चो॒त वा॒युः स॑धु॒वाना॑ वा॒ता अ॒भि नो॑ गृणन्तु।

विष्टम्भो दिवो धरुणः पृथिव्या अस्येशाना जगंतो विष्णुपत्नी।
विश्वव्यं चा इषयन्ती सुभूतिः शिवा नो अस्त्वदितिरुपस्थै। वैश्वानरो
न ऊत्या पृष्ठो दिव्यनु नोऽद्यानुमतिरन्विदनुमते त्वङ्क्या नश्चित्र
आ भुवत्को अद्य युङ्क्ते॥३७॥

महिं सप्तदशेनावस्युवाता अभि नोऽनु नश्चतुर्दश च॥12॥ [१२]

नमस्ते रुद्र नमो हिरण्यबाहवे नमस्सहमानाय नम आव्याधिनीभ्यो नमो भवाय नमो ज्येष्ठाय
नमो दुन्दुभ्याय नमस्सोमाय नम इरिण्याय द्रापे सहस्राण्येकादश॥11॥ नमस्ते रुद्र नमो भवाय द्रापे
सप्तविंशतिः॥27॥ नमस्ते रुद्र तवो जम्भे दधामि॥ [१३]

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः॥

नमस्ते रुद्र मन्यवं उतो त इषवे नमः। नमस्ते अस्तु
धन्वने बाहुभ्यामुत ते नमः। या त इषुः शिवतमा शिवम्बभूवं
ते धनुः। शिवा शरव्या या तव तया नो रुद्र मृडय। या ते रुद्र
शिवा तनूरघोरापापकाशिनी। तया नस्तनुवा शतमया गिरिशन्ताभि
चाकशीहि। यामिषु गिरिशन्त हस्ते॥१॥

बिभर्ष्यस्तवे। शिवा गिरित्र तां कुरु मा हिंसीः पुरुषं
जगत्। शिवेन वचसा त्वा गिरिशाच्छा वदामसि। यथा नः
सर्वमिज्जगदयच्छ्वसुमना असत्। अध्यवोचदधिवक्ता प्रथमो

दैव्यो भिषक्। अहीँश्च सर्वाँञ्जम्भयन्त्सर्वाँश्च यातुधान्यः। असौ
यस्ताम्रो अरुण उत बभ्रुः सुमङ्गलः। ये चेमाँ रुद्रा अभितो
दिख्यु॥२॥

श्रिताः सहस्रशोऽवैषाँ हेडं ईमहे। असौ योऽवसर्पति
नीलग्रीवो विलोहितः। उत्तैनं गोपा अदृशन्नदृशन्नुदहार्यः। उत्तैनं
विश्वा भूतानि स दृष्टो मृडयाति नः। नमो अस्तु नीलग्रीवाय
सहस्राख्याय मीदुषे। अथो ये अस्य सत्वानोऽहं तेभ्योऽकरं नमः।
प्र मुञ्च धन्वंनस्त्वमुभयोरार्त्तियोज्याम्। याञ्च ते हस्त इषवः॥३॥

परा ता भगवो वप। अवतत्य धनुस्त्वँ सहस्राख्य शतैषुधे।
निशीर्य शल्यानाम्मुखा शिवो नः सुमना भव। विज्यं धनुः कपर्दिनो
विशल्यो बाणवाँ उत। अनेशन्नस्येषव आभुरस्य निषङ्गथिः। या तै
हेतिर्मीदुष्टम् हस्ते बभूव ते धनुः। तयास्मान् विश्वतस्त्वमयख्यमया
परिं भुज। नमस्ते अस्त्वायुधायानां तताय धृष्णवे। उभाभ्यामुत ते
नमो बाहुभ्यां तव धन्वने। परिं ते धन्वनो हेतिरस्मान्वृणक्तु विश्वतः।
अथो य इषुधिस्तवारे अस्मन्नि धेहि तम्॥४॥

हस्ते दिख्विषव उभाभ्यां द्वाविँशतिश्च॥१॥ [१]

नमो हिरण्यबाहवे सेनान्ये दिशां च पतये नमो नमो वृख्वेभ्यो
हरिकेशेभ्यः पशूनाम्पतये नमो नमः सस्मिञ्जराय त्विषीमते

पथीनाम्पतये नमो नमो बभ्रुशायं विव्याधिनेऽन्नानाम्पतये नमो
 नमो हरिकेशायोपवीतिने पुष्टानाम्पतये नमो नमो भवस्य हेतुये
 जगताम्पतये नमो नमो रुद्रायातताविने रक्खेत्राणाम्पतये नमो
 नमः सूतायाहन्त्याय वनानाम्पतये नमो नमः॥५॥

रोहिताय स्थपतये वृख्याणाम्पतये नमो नमो मन्त्रिणे
 वाणिजाय कख्याणाम्पतये नमो नमो भुवन्तये वारिवस्कृतायौषधीनाम्
 नमो नम उच्चैर्घोषायाक्रन्दयते पत्तीनाम्पतये नमो नमः कृत्स्नवीताय
 धावते सत्त्वनाम्पतये नमः॥६॥

वनानाम्पतये नमो नम एकात्रिंशच्च॥२॥ [२]

नमः सहमानाय निव्याधिनं आव्याधिनीनाम्पतये नमो नमः
 ककुभाय निषङ्गिणे स्तेनानाम्पतये नमो नमो निषङ्गिणे इषुधिमते
 तस्कराणाम्पतये नमो नमो वञ्चते परिवञ्चते स्तायूनाम्पतये नमो
 नमो निचेरवे परिचरायारण्यानाम्पतये नमो नमः सूकाविभ्यो
 जिघांसद्भ्यो मुष्णताम्पतये नमो नमोऽसिमद्भ्यो नक्तं चरद्भ्यः
 प्रकृन्तानाम्पतये नमो नम उष्णीषिणे गिरिचरायं कुलुश्चानाम्पतये
 नमो नमः॥७॥

इषुमद्भ्यो धन्वाविभ्यश्च वो नमो नम आतन्वानेभ्यः
 प्रतिदधानेभ्यश्च वो नमो नम आयच्छद्भ्यो विसृजद्भ्यश्च वो नमो
 नमोऽस्यद्भ्यो विध्यद्भ्यश्च वो नमो नम आसीनेभ्यः शयानेभ्यश्च

वो नमो नमः स्वपद्भ्यो जाग्रद्भ्यश्च वो नमो नमस्तिष्ठद्भ्यो
 धावद्भ्यश्च वो नमो नमः सभाभ्यः सभापतिभ्यश्च वो नमो नमो
 अश्वेभ्योऽश्वपतिभ्यश्च वो नमः ॥८॥

कुलुञ्चानाम्पतये नमो नमोऽश्वपतिभ्यस्त्रीणि च ॥३॥ [३]

नम आव्याधिनीभ्यो विविध्यन्तीभ्यश्च वो नमो नम
 उगणाभ्यस्तृहृतीभ्यश्च वो नमो नमो गृथ्सेभ्यो गृथ्सपतिभ्यश्च
 वो नमो नमो व्रातेभ्यो व्रातपतिभ्यश्च वो नमो नमो गुणेभ्यो
 गुणपतिभ्यश्च वो नमो नमो विरूपेभ्यो विश्वरूपेभ्यश्च वो नमो
 नमो महद्भ्यः रघुल्लकेभ्यश्च वो नमो नमो रथिभ्योऽरथेभ्यश्च वो
 नमो नमो रथेभ्यः ॥९॥

रथपतिभ्यश्च वो नमो नमः सेनाभ्यः सेनानिभ्यश्च वो नमो
 नमः रघुत्तृभ्यः संग्रहीतृभ्यश्च वो नमो नमस्तर्षभ्यो रथकारेभ्यश्च
 वो नमो नमः कुलालेभ्यः कुमरिभ्यश्च वो नमो नमः पुञ्जिष्टेभ्यो
 निषादेभ्यश्च वो नमो नम इषुकृद्भ्यो धन्वकृद्भ्यश्च वो नमो नमो
 मृगयुभ्यः श्वनिभ्यश्च वो नमो नमः श्वभ्यः श्वपतिभ्यश्च वो
 नमः ॥१०॥

रथेभ्यः श्वपतिभ्यश्च द्वे च ॥४॥ [४]

नमो भवाय च रुद्राय च नमः शर्वाय च पशुपतये च नमो
 नीलग्रीवाय च शितिकण्ठाय च नमः कपर्दिने च व्युप्तकेशाय च

नमोः सहस्राख्याय च शतधन्वने च नमो गिरिशाय च शिपिविष्टाय
च नमो मीढुष्टमाय चेषुमते च नमो ह्रस्वाय च वामनाय च नमो
बृहते च वर्षीयसे च नमो वृद्धाय च संवृध्वने च॥११॥

नमो अग्रियाय च प्रथमाय च नम आशवे चाजिराय च
नमः शीघ्रियाय च शीभ्याय च नम ऊर्म्याय चावस्वन्याय च नमः
स्रोतस्याय च द्वीप्याय च॥१२॥

संवृध्वने च पञ्चविंशतिश्च॥५॥ [५]

नमो ज्येष्ठाय च कनिष्ठाय च नमः पूर्वजाय चापरजाय च
नमो मध्यमाय चापगल्भाय च नमो जघन्याय च बुध्रियाय च
नमः सोभ्याय च प्रतिसर्याय च नमो याम्याय च रवेम्याय च
नम उर्वर्याय च खल्याय च नमः श्लोक्याय चावसान्याय च नमो
वन्याय च कख्याय च नमः श्रवाय च प्रतिश्रवाय च॥१३॥

नम आशुषेणाय चाशुरथाय च नमः शूराय चावभिन्दते च
नमो वर्मिणे च वरूथिने च नमो बिल्मिने च कवचिने च नमः
श्रुताय च श्रुतसेनाय च॥१४॥

प्रतिश्रवाय च पञ्चविंशतिश्च॥६॥ [६]

नमो दुन्दुभ्याय चाहनन्याय च नमो धृष्णवे च प्रमृशाय च नमो
दूताय च प्रहिताय च नमो निषङ्गिणे चेषुधिमतै च नमस्तीरख्णेषवे
चायुधिने च नमः स्वायुधाय च सुधन्वने च नमः सुत्याय च पथ्याय

च नमः काट्याय च नीप्याय च नमः सूद्याय च सरस्याय च
नमो नाद्याय च वैशन्ताय च॥१५॥

नमः कूप्याय चावट्याय च नमो वर्ष्याय चावर्ष्याय च नमो
मेघ्याय च विद्युत्याय च नम ईध्रियाय चातप्याय च नमो वात्याय
च रेष्मियाय च नमो वास्तुव्याय च वास्तुपाय च॥१६॥

वैशन्ताय च त्रिंशच्च॥७॥ [७]

नमः सोमाय च रुद्राय च नमस्ताम्राय चारुणाय च नमः
शङ्गाय च पशुपतये च नम उग्राय च भीमाय च नमो अग्रेवधाय च
दूरेवधाय च नमो हन्त्रे च हनीयसे च नमो वृख्येभ्यो हरिकेशेभ्यो
नमस्ताराय नमः शम्भवे च मयोभवे च नमः शंकराय च मयस्कराय
च नमः शिवाय च शिवतराय च॥१७॥

नमस्तीर्थ्याय च कूल्याय च नमः पार्याय चावार्याय च नमः
प्रतरणाय चोत्तरणाय च नम आतार्याय चालाद्याय च नमः शष्याय
च फेन्याय च नमः सिकत्याय च प्रवाह्याय च॥१८॥

शिवतराय च त्रिंशच्च॥८॥ [८]

नम इरिण्याय च प्रपथ्याय च नमः किंशिलाय च ख्ययणाय
च नमः कपर्दिने च पुलस्तये च नमो गोष्ठ्याय च गृह्याय च
नमस्तल्प्याय च गेह्याय च नमः काट्याय च गह्वरेष्ठाय च नमो
हृदय्याय च निवेष्ट्याय च नमः पांसुव्याय च रजस्याय च नमः

शुष्क्याय च हरित्याय च नमो लोप्याय चोलप्याय च॥१९॥

नम ऊर्व्याय च सूर्म्याय च नमः पुण्याय च पर्णश्रद्धाय च
नमोऽपगुरमाणाय चाभिघ्नते च नम आक्खिदते च प्रक्खिदते च
नमो वः किरिकेभ्यो देवानां हृदयेभ्यो नमो विख्खीणकेभ्यो नमो
विचिन्वत्केभ्यो नम अनिरुहतेभ्यो नम आमीवत्केभ्यः॥२०॥

उलप्याय च त्रयस्त्रिंशच्च॥१९॥ [१]

द्रापे अन्धसस्पते दरिद्रनीललोहित। एषाम्पुरुषाणामेषाम्पशूनाम्
भेर्मारो मो एषां किं चनाममत्। या ते रुद्र शिवा तनूः शिवा
विश्वाहभेषजी। शिवा रुद्रस्य भेषजी तया नो मृड जीवसे।
इमा रुद्राय तवसे कपर्दिने ख्यद्वीराय प्र भरामहे मतिम्।
यथा नः शमसद्विपदे चतुष्पदे विश्वम्पुष्टमामे अस्मिन्॥२१॥

अनातुरम्। मृडा नो रुद्रोत नो मयस्कृधि ख्यद्वीराय नमसा
विधेम ते। यच्छं च योश्च मनुरायजे पिता तदश्याम तव रुद्र
प्रणीतौ। मा नो महान्तमुत मा नो अर्भकम्मा न उख्यन्तमुत
मा न उखितम्। मा नो वधीः पितरम्मोत मातरम्प्रिया मा
नस्तनुवः॥२२॥

रुद्र रीरिषः। मा नस्तोके तनये मा न आयुषि मा नो गोषु
मा नो अश्वेषु रीरिषः। वीरान्मा नो रुद्र भामितो वधीरुहविष्मन्तो
नमसा विधेम ते। आरात्ते गोघ्न उत पूरुषघ्ने ख्यद्वीराय सुम्नमस्मे

ते अस्तु। रख्यां च नो अधि च देव ब्रूयधां च नः शर्म यच्छ
द्विबर्हाः। स्तुहि॥२३॥

श्रुतं गर्तसदं युवानम्मृगं न भीममुपहृतुमुग्रम्। मृडा
जरित्रे रुद्र स्तवानो अन्यं ते अस्मन्नि वपन्तु सेनाः। परि णो
रुद्रस्य हेतिर्वृणक्तु परि त्वेषस्य दुर्मतिरंघायोः। अव स्थिरा
मघवंद्यस्तनुष्व मीढ्वंस्तोकाय तनयाय मृडय। मीढुष्टम् शिवंतम
शिवो नः सुमना भव। परमे वृष्य आयुधं निधाय कृत्तिं वसान
आ चर पिनाकम्॥२४॥

बिभ्रदा गंहि। विकिरिद् विलोहित नमस्ते अस्तु भगवः।
यास्ते सहस्रं हेतयोऽन्यमस्मन्नि वपन्तु ताः। सहस्राणि सहस्रधा
बाहुवोस्तव हेतयः। तासामीशानो भगवः पराचीना मुखा
कृधि॥२५॥

अस्मिं स्तुतुवः स्तुहि पिनाकमेकात्रिंशच्च॥१०॥

सहस्राणि सहस्रशो ये रुद्रा अधि भूम्याम्। तेषां
सहस्रयोजनेऽव धन्वानि तन्मसि। अस्मिन्महर्त्यर्णवेऽ- न्तरिख्ये
भवा अधि। नीलग्रीवाः शितिकण्ठाः शर्वा अधः ख्यमाचराः।
नीलग्रीवाः शितिकण्ठा दिवः रुद्रा उपश्रिताः। ये वृख्येषु
सस्पिञ्जरा नीलग्रीवा विलोहिताः। ये भूतानामधिपतयो
विशिखासः कपर्दिनः। ये अन्नेषु विविध्यन्ति पात्रेषु पिबन्तो

जनान्। ये पथाम्पथिरख्य एलबृदा यव्युधः। ये तीर्थानि॥२६॥

प्रचरन्ति सृकावन्तो निषङ्गिणः। य एतावन्तश्च भूयांसश्च
दिशो रुद्रा वितस्थिरे। तेषां सहस्रयोजनेऽव धन्वानि
तन्मसि। नमो रुद्रेभ्यो ये पृथिव्यां येऽन्तरिख्ये ये दिवि
येषामन्नं वातो वर्षमिषवस्तेभ्यो दश प्राचीर्दशं दक्षिणा दशं
प्रतीचीर्दशोदीचीर्दशोर्ध्वास्तेभ्यो नमस्ते नो मृडयन्तु ते यं द्विष्मो
यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधामि॥२७॥

तीर्थानि यश्च पदं॥११॥ [११]

अश्मन् य इमोर्देनमाशुः प्राचीं जीमूतस्य यदक्रन्दो मा नो मित्रो ये वाजिनं नवं॥९॥
अश्मन्मनोयुजं प्राचीमनु शर्म यच्छतु तेषामभिर्गूतिः पद्वत्वारिंशत्। अश्मन् हविष्मान्॥ हरिः ओम्।
श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥ [१२]

अश्मन् य इमोर्देनमाशुः प्राचीं जीमूतस्य यदक्रन्दो मा नो मित्रो ये वाजिनं नवं॥९॥
अश्मन्मनोयुजं प्राचीमनु शर्म यच्छतु तेषामभिर्गूतिः पद्वत्वारिंशत्। अश्मन् हविष्मान्॥ हरिः ओम्।
श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥ [१३]

॥षष्ठमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः॥

अश्मन्नूर्जम्पर्वते शिश्रियाणां वाते पर्जन्ये वरुणस्य शुष्मे।
अद्ध्य ओषधीभ्यो वनस्पतिभ्योऽधि सम्भृतां तां न इषमूर्जं धत्त

मरुतः स॒ररा॒णाः। अ॒श्म॑स्ते॒ ख॒षु॒द॒मुं ते॒ शु॒र्गु॒च्छ॒तु यं द्वि॒ष्मः।
स॒मु॒द्र॒स्य॑ त्वा॒ऽवा॒क॒या॒ग्ने परि॑ व्ययामसि। पा॒व॒को अ॒स्मभ्य॑ शि॒वो
भ॒व। हि॒म॒स्य॑ त्वा ज॒रा॒यु॒णा॒ग्ने परि॑ व्ययामसि। पा॒व॒को अ॒स्मभ्य॑
शि॒वो भ॒व। उ॒प॥१॥

ज॒म॒त्रु॒पं वे॒त॒से॒ऽव॒त्तरं॑ न॒दी॒ष्वा। अ॒ग्ने पि॒त्त॒म॒पा॒म॒सि। म॒ण्डू॒कि
ता॒भि॒रा ग॑हि॒ से॒मं नो॑ य॒ज्ञम्। पा॒व॒क॒व॒र्णं॑ शि॒वं कृ॑धि। पा॒व॒क
आ चि॒त॒य॑न्त्या कृ॒पा। ख॒षा॒म॒त्रु॒रु॒च उ॒ष॒सो न॒ भा॒नु॒ना। तूर्व॑न्न
या॒म॒न्ने॒त॒श॒स्य॒ नू र॒ण आ यो घृ॑णे। न त॑तृषा॒णो अ॒जरः॑। अ॒ग्ने
पा॒व॒क रो॒चिषा॑ म॒न्द्रया॑ दे॒व जि॒ह्वा॑। आ दे॒वान्॥२॥

व॒रि॒ष्य॒ य॒रि॒ष्यं च। स नः॑ पा॒व॒क दी॒दि॒वो॒ऽग्ने दे॒वां इ॒हा व॑ह।
उ॒प य॒ज्ञं ह॒विश्च॑ नः। अ॒पा॒मि॒दं न्य॑य॒नं स॒मु॒द्र॒स्य नि॒वेश॑नम्।
अ॒न्यं ते॑ अ॒स्मत्त॑पन्तु हे॒तयः॑ पा॒व॒को अ॒स्मभ्य॑ शि॒वो भ॒व। न॒म॒स्ते
ह॒र॒से शो॒चिषे॑ न॒म॒स्ते अ॒स्त्व॒र्चिषे॑। अ॒न्यं ते॑ अ॒स्मत्त॑पन्तु हे॒तयः॑
पा॒व॒को अ॒स्मभ्य॑ शि॒वो भ॒व। नृ॒षदे॒ वट्॥३॥

अ॒प्सु॒षदे॒ व॒ङ्म॒न॒सदे॒ व॒ङ्म॒र॒हि॒षदे॒ वट्॒थ्सु॒व॒र्विदे॒ वट्। ये दे॒वा
दे॒वाना॑ य॒ज्ञिया॑ य॒ज्ञिया॑नां॒ सं॒व॒त्स॒री॒ण॒मु॒प भा॒ग॒मा॒स॒ते। अ॒हु॒ता॒दो
ह॒विषो॑ य॒ज्ञे अ॒स्मिन्त्स्व॒यं जु॑हु॒ध्व॒म्म॒धु॒नो घृ॑तस्य। ये दे॒वा दे॒वे॒ष्वधि॑
दे॒व॒त्व॒मा॒यन् ये ब्र॒ह्म॑णः पुर॒ए॒ता॒रो अ॒स्य। येभ्यो॑ न॒र्ते प॑व॒ते धा॒म
किं च॒न न ते दि॒वो न पृ॑थि॒व्या अधि॑ स्नुषु। प्रा॒ण॒दाः॥४॥

अ॒पा॒न॒दा व्या॒न॒दाश्च॑ख्यु॒र्दा व॑र्चो॒दा व॑रिवो॒दाः। अ॒न्यं ते
 अ॒स्मत्त॑पन्तु हे॒तयः॑ पाव॒को अ॒स्मभ्य॑ः शिवो भ॑व। अ॒ग्नि॒स्ति॒ग्मेन॑
 शोचि॑षा य॑स॒द्विश्वं॑ न्य॒त्रिण॑म्। अ॒ग्नि॒र्नो व॑सते र॒यिम्।
 सैना॒नी॒केन॑ सुवि॒दत्रो॑ अ॒स्मे य॑ष्टा दे॒वाः आ॒य॑जिष्ठः स्व॒स्ति।
 अद॑ब्धो गो॒पा उ॒त नः॑ पर॒स्या अ॒ग्ने द्यु॑मदु॒त रे॒वद्दि॑दीहि॥५॥

उप॑ दे॒वान् व॒द्वा॒ण॒दाश्च॑तु॒श्चत्वारि॑ः श॒च॥१॥ [१]

य इ॒मा वि॒श्वा भु॑व॒नानि॑ जु॒ह्वद॑षि॒रहो॑ता निष॒सादा॑ पि॒ता नः॑। स
 आ॒शिषा॑ द्रवि॑णमिच्छ॒मानः॑ पर॒मच्छ॑दो वर॒ आ वि॑वेश। वि॒श्वक॑र्मा
 मन॑सा यद्विहा॒या धा॒ता वि॑धा॒ता पर॑मो॒त स॒दृक्। तेषा॑मि॒ष्टानि॑
 समि॑षा म॒दन्ति॑ यत्र॒ सप्त॑र्षीन्प॒र एक॑मा॒हुः। यो नः॑ पि॒ता ज॑नि॒ता
 यो वि॑धा॒ता यो नः॑ स॒तो अ॒भ्या स॒ज्ज॒जान॑।॥६॥

यो दे॒वानां॑ नाम॒धा एक॑ ए॒व तः॑ स॒म्प्र॒श्न॒म्भुव॑ना यन्त्य॒न्या।
 त आ॒य॑जन्त॒ द्रवि॑ण॒ः स॒म॒स्मा ऋ॑ष॒यः पूर्वे॑ जरि॒तारो॑ न भू॒ना।
 अ॒सूर्ता॑ सू॒र्ता रज॑सो वि॒माने॑ ये भू॒तानि॑ स॒मकृ॑ण्वन्नि॒मानि॑। न तं
 वि॒दाथ॑ य इ॒दं ज॒जाना॑न्यद्युष्माक॒मन्तर॑म्भवाति। नी॒हारे॑ण प्रावृ॒ता
 ज॒ल्प्या चा॑सु॒तृप॑ उ॒क्थ॒शास॑श्चरन्ति। प॒रो दि॒वा प॒र ए॒ना॥७॥

पृ॒थि॒व्या प॒रो दे॒वेभि॑रसु॒रैर्गु॒हा यत्। कः॑ स्वि॒द्गर्भं॑ प्रथ॒मं द॑ध्रु
 आपो॑ यत्र॒ दे॒वाः स॒मग॑च्छन्त॒ विश्वे॑। तमि॒द्गर्भ॑म्प्रथ॒मं द॑ध्रु आपो॑ यत्र
 दे॒वाः स॒मग॑च्छन्त॒ विश्वे॑। अ॒जस्य॑ नाभा॒वध्ये॑क॒मर्पि॑त॒य्यस्मि॑न्नि॒दं

विश्वम्भुवनं- मधि श्रितम्। विश्वकर्मा ह्यजनिष्ट देव आदिद्गन्धर्वो
अभवद्वितीयः। तृतीयः पिता जनिताौषधीनाम्॥८॥

अपां गर्भं व्यदधात्पुरुत्रा। चख्षुषः पिता मनसा हि
धीरो घृतमेने अजनन्नन्माने। यदेदन्ता अददहन्त पूर्व
आदिद्यावापृथिवी अप्रथेताम्। विश्वतश्चख्षुरुत विश्वतोमुखो
विश्वतोहस्त उत विश्वतस्पात्। सं बाहुभ्यां नमति सम्पतत्रैद्यावापृथिवी
जनयन्देव एकः। किं स्विदासीदधिष्ठानमारम्भणं कतमथिस्वत्किमास
यदी भूमिं जनयन्न॥९॥

विश्वकर्मा वि द्यामौर्णोन्महिना विश्वचख्याः। किं स्विद्वनं
क उ स वृख्य आसीद्यतो द्यावापृथिवी निष्टतख्युः। मनीषिणो
मनसा पृच्छतेदु तद्यदध्यतिष्ठद्भुवनानि धारयन्। या ते धामानि
परमाणि यावमा या मध्यमा विश्वकर्मन्नुतेमा। शिख्या सखिभ्यो
हविषि स्वधावः स्वयं यजस्व तनुवं जुषाणः। वाचस्पतिं
विश्वकर्माणमृतये॥१०॥

मनोयुजं वाजे अद्या हुवेम। स नो नेदिष्टा हवनानि
जोषते विश्वशम्भूरवसे साधुकर्मा। विश्वकर्मन् हविषा वावृधानः
स्वयं यजस्व तनुवं जुषाणः। मुह्यन्त्वन्ये अभितः सपत्ना
इहास्माकम्मघवा सूरिरस्तु। विश्वकर्मन् हविषा वर्धनेन
त्रातारमिन्द्रमकृणोरवध्यम्। तस्मै विशः समनमन्त पूर्वीर्यमुग्रो

विहव्यो यथासत्। समुद्राय वयुनाय सिन्धूनाम्पतये नमः।
नदीनां५ सर्वासाम्पित्रे जुहुता विश्वकर्मणे विश्वाहामर्त्यं५
हविः॥११॥

जुजानैनौषधीनां भूमिं जनयन्वृतये नमो नवं च॥२॥ [२]

उदेनमुत्तरां नयाग्रे घृतेनाहुत। रायस्पोषेण स५ सृज प्रजयां
च धनेन च। इन्द्रेमम्प्रतरां कृधि सजातानामसद्वशी। समैनं वर्चसा
सृज देवेभ्यो भागधा असत्। यस्य कुर्मो हविर्गृहे तमग्रे वर्धया
त्वम्। तस्मै देवा अधि ब्रवन्नयं च ब्रह्मणस्पतिः। उदु त्वा विश्वे
देवाः॥१२॥

अग्रे भरन्तु चित्तिभिः। स नो भव शिवतमः सुप्रतीको
विभावसुः। पञ्च दिशो दैवीर्यज्ञमवन्तु देवीरपामतिं दुर्मतिम्बाधमानाः।
रायस्पोषे यज्ञपतिमाभजन्तीः। रायस्पोषे अधि यज्ञो
अस्थात्समिद्धे अग्नावधिं मामहानः। उक्थपत्र ईड्यो गृभीतस्तप्तं
घर्मम्परिगृह्यायजन्त। ऊर्जा यद्यज्ञमशमन्त देवा दैव्याय धत्रे
जोष्ट्रे। देवश्रीः श्रीमणाः शतपयाः॥१३॥

परिगृह्य देवा यज्ञमायन्त। सूर्यरश्मिर्हरिकेशः पुरस्तात्सविता
ज्योतिरुदया५ अजस्रम्। तस्य पूषा प्रसवं याति देवः
सम्पश्यन्विश्वा भुवनानि गोपाः। देवा देवेभ्यो अध्वर्यन्तो
अस्थुर्वीत५ शमित्रे शमिता यजध्वै। तुरीयो यज्ञो यत्र हव्यमेति

ततः पाव॒का आ॒शिषो॑ नो जुष॒न्ताम्। वि॒मानं॑ ए॒ष दि॒वो म॒ध्यं
आस्त॑ आप॒प्रिवा॒त्रोद॑सी अ॒न्तरि॑ख्यम्। स वि॒श्वाची॑र॒भि॥१४॥

च॒ष्टे घृ॒ताची॑रन्त॒रा पूर्॒वम॑प॒रं च॒ के॒तुम्। उ॒ख्या सं॒मुद्रो॑
अ॒रुणः॑ सु॒प॒र्णः पूर्॒वस्य॑ योनि॑म्पि॒तुरा वि॒वेश। म॒ध्यं दि॒वो
निहि॑तः पृ॒श्चिर॑श्मा वि च॑क्रमे रज॑सः पा॒त्यन्तौ॑। इन्द्रं॑ वि॒श्वा
अवी॑वृधन्समु॒द्रव्य॑चसं गि॒रः। र॒थीत॑म॒ रथी॑नां वा॒जा॒नां
सत्प॑ति॒म्पति॑म्। सु॒म॒ह॒र्य॒ज्ञो दे॒वाः आ च॑ व॒ख्यद्य॑ख्य॒दग्नि॑र्दे॒वो
दे॒वाः आ च॑ व॒ख्यत्। वा॒ज॑स्य मा प्र॒स॒वेनो॑द्वा॒भेणो॑द॒ग्रभी॑त्।
अथा॑ स॒प॒त्नाः इन्द्रो॑ मे नि॒ग्रा॒भेणा॑ध॒राः अ॒कः। उ॒द्वा॒भं च॑
नि॒ग्रा॒भं च॒ ब्र॒ह्म दे॒वा अवी॑वृधन्। अथा॑ स॒प॒त्नानि॑न्द्रा॒ग्नी मे॑
विषू॑चीना॒न्व्यस्य॑ताम्॥१५॥

दे॒वाः श॒त॒प॒या अ॒भि वा॒ज॑स्य ष॒ड्विंश॑तिश्च॥३॥ [३]

आ॒शुः शि॒शा॒नो वृ॒ष॒भो न यु॒ध्मो घ॑नाघ॒नः ख्यो॑भ॒णश्च॑र॒षणी॑नाम्।
स॒ङ्क्र॑न्द॒नोऽनि॑मिष ए॒कवी॑रः श॒तः से॒ना अ॒जय॑त्सा॒कमि॑न्द्रः।
सं॒क्र॑न्द॒नेना॑निमिषेण जि॒ष्णु॒ना यु॒त्का॒रेण॑ दु॒श्च्य॒वने॑न धृ॒ष्णु॒ना।
तदि॑न्द्रेण जय॑त् तत्स॑ह॒ध्वं यु॒धो न॒र इ॒षु॒हस्ते॑न वृ॒ष्णा। स
इ॒षु॒हस्ते॑ः स नि॒षङ्गि॑भिर्वशी स॒ऽस्र॑ष्टा स यु॒ध इन्द्रो॑ ग॒णेन॑।
स॒ऽसृ॑ष्टजि॒त्सोम॑पा बा॒हुश॒र्ध्यूर्ध्व॑ध॒न्वा प्र॑तिहि॒ताभि॑रस्ता॑। बृ॒ह॒स्प॒ते
परि॑ दी॒य॥१६॥

रथे॑न र॒ख्यो॒हामि॑त्राः अप॒बाध॑मानः। प्र॒भ॒ञ्ज॒न्त्सेनाः॑ प्र॒मृ॒णो

युधा जयन्तस्माकमेध्यविता रथानाम्। गोत्रभिदं गोविदं वज्रबाहुं
जयन्तमज्मं प्रमृणन्तमोजसा। इमं सजाता अनु वीरयध्वमिन्द्रं
सखायोऽनु स रभध्वम्। बलविज्ञायः स्थविरः प्रवीरः सहस्वान्
वाजी सहमान उग्रः। अभिवीरो अभिसत्वा सहोजा जैत्रमिन्द्र
रथमा तिष्ठ गोवित्। अभि गोत्राणि सहसा गाहमानोऽदायः॥१७॥

वीरः शतमन्युरिन्द्रः। दुश्च्यवनः पृतनाषाडयुध्योऽस्माकं
सेना अवतु प्र युत्सु। इन्द्र आसां नेता बृहस्पतिर्दक्षिणा
यज्ञः पुर एतु सोमः। देवसेनानामभिभञ्जतीनां जयन्तीनाम्मरुतो
यन्त्वग्रै। इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य राज्ञ आदित्यानाम्मरुता र्ध
उग्रम्। महामनसाम्भुवनच्यवानां घोषो देवानां जयतामुदस्थात्।
अस्माकमिन्द्रः समृतेषु ध्वजेष्वस्माकं या इषवस्ता जयन्तु॥१८॥

अस्माकं वीरा उत्तरे भवन्त्वस्मानु देवा अवता हवेषु।
उद्धरष्य मघवन्नायुधान्युत्सत्वंनाम्माम्कानाम्महासि।
उद्धृत्रहन्वाजिनां वाजिनान्युद्रथानां जयतामेतु घोषः। उप
प्रेत जयता नरः स्थिरा वः सन्तु बाहवः। इन्द्रो वः
शर्म यच्छत्वनाधृष्या यथासंथ। अवसृष्टा परा पत शरव्ये
ब्रह्मसंशिता। गच्छामित्रान्॥१९॥

विश मैषां कं चनोच्छिषः। मर्माणि ते वर्मभिश्छादयामि
सोमस्त्वा राजामृतैनाभि वस्ताम्। उरोर्वरीयो वरिवस्ते अस्तु

जयन्तं त्वामनु मदन्तु देवाः। यत्र बाणाः सम्पतन्ति कुमारा
विशिखा इव। इन्द्रो नस्तत्र वृत्रहा विश्वाहा शर्म यच्छतु॥२०॥

दीया दायो जयन्त्वमित्रान् चत्वारिंशच्च॥४॥ [४]

प्राचीमनु प्रदिशम्प्रेहि विद्वानग्नेरग्ने पुरो अग्निर्भवेह।
विश्वा आशा दीद्यानो वि भाह्यूजं नो धेहि द्विपदे
चतुष्पदे। क्रमध्वमग्निना नाकमुख्यं हस्तेषु बिभ्रतः।
दिवः पृष्ठं सुवर्गत्वा मिश्रा देवेभिराद्धम्। पृथिव्या
अहमुदन्तरिख्यामारुहमन्तरिख्यादिवमारुहम्। दिवो नाकस्य
पृष्ठाथ्सुवर्ज्योतिरगाम्॥२१॥

अहम्। सुवर्यन्तो नापैरखन्त आ द्यां रोहन्ति रोदसी।
यज्ञं ये विश्वतोधारं सुविद्वांसो वितेनिरे। अग्ने प्रेहि प्रथमो
देवयतां चख्युर्देवानामुत मर्त्यानाम्। इयंख्यमाणा भृगुभिः सजोषाः
सुवर्यन्तु यजमानाः स्वस्ति। नक्तोषासा समनसा विरूपे धापयेते
शिशुमेकं समीची। द्यावा ख्यामा रुक्मो अन्तर्विभाति देवा अग्निं
धारयन्द्रविणोदाः। अग्ने सहस्राख्य॥२२॥

शतमूर्धच्छतं ते प्राणाः सहस्रमपाणाः। त्वं साहस्रस्य
राय ईशिषे तस्मै ते विधेम वाजाय स्वाहा। सुपर्णोऽसि
गरुत्मान्पृथिव्यां सीद पृष्ठे पृथिव्याः सीद भासान्तरिख्यामा
पृण ज्योतिषा दिवमुत्तभान तेजसा दिश उद्दह। आजुह्वानः

सुप्रतीकः पुरस्तादग्रे स्वां योनिमा सीद साध्या। अस्मिन्सधस्थे
अध्युत्तरस्मिन्विश्वे देवाः॥ २३॥

यजमानश्च सीदत। प्रेद्धो अग्रे दीदिहि पुरो नोऽजंस्रया
सूर्या यविष्ठ। त्वा९ शश्वन्तु उप यन्ति वाजाः। विधेम ते परमे
जन्मन्नग्रे विधेम स्तोमैरवरे सधस्थे। यस्माद्योनेरुदारिथा यजे
तम्प्र त्वे हवी९षि जुहुरे समिद्धे। ता९ संवितुर्वरेण्यस्य चित्रामाहं
वृणे सुमतिं विश्वजन्याम्। यामस्य कण्वो अदुहत्प्रपीना९
सहस्रधाराम्॥ २४॥

पयसा महीं गाम्। सप्त ते अग्रे समिधः सप्त जिह्वाः सप्तर्षयः
सप्त धाम प्रियाणि। सप्त होत्राः सप्तधा त्वां यजन्ति सप्त योनीरा
पृणस्वा घृतेन। ईदृङ्ङान्यादृङ्ङैतादृङ्ङ प्रतिदृङ्ङ मितश्च सम्मितश्च
सभराः। शुक्रज्योतिश्च चित्रज्योतिश्च सत्यज्योतिश्च ज्योतिष्मा९श्च
सत्यश्चर्तपाश्चात्य९हाः॥ २५॥

ऋतजिच्च सत्यजिच्च सेनजिच्च सुषेणश्चान्त्यमित्रश्च
दूरेअमित्रश्च गुणः। ऋतश्च सत्यश्च ध्रुवश्च धरुणश्च धर्ता च
विधर्ता च विधारयः। ईदृख्यांस एतादृख्यांस ऊ पु णः सदृख्यांसः
प्रतिसदृख्यांस एतन। मितासश्च सम्मितासश्च न ऊतये सभरसो
मरुतो यज्ञे अस्मिन्निन्द्रं दैवीर्विशो मरुतोऽनुवर्त्मानो यथेन्द्रं
दैवीर्विशो मरुतोऽनुवर्त्मान एवमिमं यजमानं दैवींश्च विशो

मानुषीश्चानुवर्त्मानो भवन्तु॥२६॥

अगा५ सहस्राक्ष देवास्सहस्रधारात्य५हा अनुवर्त्मानः षोडश च॥५॥ [५]

जीमूतस्येव भवति प्रतीकं यद्वर्मी याति समदामुपस्थे।
अनाविद्धया तनुवा जय त्व५ स त्वा वर्मणो महिमा पिपर्तु।
धन्वना गा धन्वनाजिं जयेम धन्वना तीव्राः समदो जयेम। धनुः
शत्रोरपकामं कृणोति धन्वना सर्वाः प्रदिशो जयेम। वृष्यन्तीवेदा
गनीगन्ति कर्णम्प्रिय५ सखायम्परिषस्वजाना। योषेव शिङ्गे
वितताधि धन्वन्॥२७॥

ज्या इय५ समने पारयन्ती। ते आचरन्ती समनेव योषां
मातेव पुत्रम्भिभृतामुपस्थे। अप शत्र न्विध्यता५ संविदाने आर्त्नी
इमे विष्फुरन्ती अमित्रान्। बह्वीनाम्पिता बहुरस्य पुत्रश्चिश्चा कृणोति
समनावगत्य। इषुधिः सङ्काः पृतनाश्च सर्वाः पृष्ठे निनद्धो जयति
प्रसूतः। रथे तिष्ठन्नयति वाजिनः पुरो यत्रयत्र कामयते सुषारथिः।
अभीशूनाम्महिमानम्॥२८॥

पनायत मनः पश्चादनु यच्छन्ति रश्मयः। तीव्रान्योषान्कृण्वते
वृषपाणयोऽश्वा रथेभिः सह वाजयन्तः। अवक्रामन्तः
प्रपदैरमित्रान्निष्पणन्ति शत्रून्रनपव्ययन्तः। रथवाहन५ हविरस्य
नाम यत्रायुधं निहितमस्य वर्म। तत्रा रथमुप शग्म५ संदेम

विश्वाहा वयः सुमनस्यमानाः। स्वादुषसदः पितरो वयोधाः
कृच्छ्रेश्रितः शक्तीवन्तो गभीराः। चित्रसेना इषुबला अमृधाः
सतोवीरा उरवो ब्रातसाहाः। ब्राह्मणासः॥२९॥

पितरः सोम्यासः शिवे नो द्यावापृथिवी अनेहसा। पूषा नः
पातु दुरितादृतावृधो रख्या माकिर्नो अघशस ईशत। सुपर्ण वस्ते
मृगो अस्या दन्तो गोभिः संनद्धा पतति प्रसूता। यत्रा नरः सं च
वि च द्रवन्ति तत्रास्मभ्यमिषवः शर्म यः सन्। ऋजीते परि वृद्धि
नोऽश्मा भवतु नस्तनूः। सोमो अधि ब्रवीतु नोऽदितिः॥३०॥

शर्म यच्छतु। आ जङ्घन्ति सान्वेषां जघनाः उप जिघ्रते।
अश्वाजनि प्रचेतसोऽश्वांश्समथ्सु चोदय। अहिरिव भोगैः पर्येति
बाहुं ज्याया हेतिम्परिबाधमानः। हस्तघ्नो विश्वा वयुनानि
विद्वान्पुमान्पुमाः सम्परि पातु विश्वतः। वनस्पते वीड्वङ्गो हि
भूया अस्मत्सखा प्रतरणः सुवीरः। गोभिः संनद्धो असि
वीडयस्वास्थाता ते जयतु जेत्वानि। दिवः पृथिव्याः परि॥३१॥

ओज उद्धृतं वनस्पतिभ्यः पर्याभृतः सहः। अपामोज्मानम्परि
गोभिरावृतमिन्द्रस्य वज्रः हविषा रथं यज। इन्द्रस्य वज्रो
मरुतामनीकम्मित्रस्य गर्भो वरुणस्य नाभिः। सेमां नो हव्यदातिं
जुषाणो देव रथ प्रति हव्या गृभाय। उप श्वासय पृथिवीमुत
द्याम्पुरुत्रा ते मनुतां विष्टितं जगत्। स दुन्दुभे सजूरिन्द्रेण

देवैर्दूरात्॥ ३२॥

दवी॑यो अप॑ सेध॑ शत्रू॑न्। आ क्र॑न्दय॑ बल॑मोजो॑ न॒ आ
धा॑ नि ष्ट॑निहि॑ दुरि॑ता बाध॑मानः। अप॑ प्रोथ॑ दुन्दु॑भे दु॒च्छुना॑
इ॒त इन्द्र॑स्य मु॒ष्टिर॑सि वी॒डय॑स्व। आमूर॑ज प्र॒त्याव॑र्तये॒माः
के॒तुम॑द्दु॒न्दुभि॑र्वावदीति। सम॑श्व॒पर्णा॑श्चर॑न्ति नो॒ नरो॑ऽस्माक॑मिन्द्र
रथि॑नो जयन्तु॥ ३३॥

धन्वन्महिमानं ब्राह्मणासोऽर्दितिः पृथिव्याः परि दूरादेकचत्वारिंशच्च॥ ६॥ [६]

यदक्र॑न्दः प्रथ॑मं जाय॑मान उ॒द्यन्त्स॑मु॒द्रादु॑त वा॒ पुरी॑षात्।
श्ये॑नस्य॑ प॒रुषा॑ हरि॒णस्य॑ बा॒हू उप॑स्तुत्य॒म्महि॑ जा॒तं ते अ॑र्वन्। य॒मेन॑
दत्तं॑ त्रि॒त ए॑नमायुन॒गिन्द्र॑ ए॒णम्प्र॑थ॒मो अ॑ध्यतिष्ठत्। ग॒न्धर्वो॑ अस्य
र॒शना॑म॒गृभ्णा॑त्सूरा॒दश्व॑ वसवो॒ निर॑तष्ट। अ॒सि य॒मो अ॒स्यादि॑त्यो
अ॑र्वन्त्रसि॒ त्रितो॑ गुह्ये॒न व्र॑तेन। अ॒सि सोमे॑न स॒मया॑ वि॒पृक्तः॥ ३४॥

आ॒हुस्ते॒ त्रीणि॑ दि॒वि ब॑न्ध॒नानि॑। त्रीणि॑ त आ॒हुर्दिवि॑
ब॑न्ध॒नानि॑ त्री॒ण्यप्सु॑ त्री॒ण्यन्तः॑ संमु॒द्रे। उ॒तेव॑ मे वरु॑णश्छन्त्य॒स्यर्वन्
यत्रा॑ त आ॒हुः प॑र॒मं ज॑नित्रम्। इ॒मा ते॑ वाजि॒त्रव॑मार्ज॒नानी॑मा
श॒फाना॑ः स॒नितु॑र्नि॒धाना॑। अत्रा॑ ते भ॒द्रा र॑श॒ना अप॑श्यमृ॒तस्य॑
या अ॑भिर॒ख्यन्ति॑ गो॒पाः। आ॒त्मानं॑ ते॒ मन॑सा॒राद॑जानाम॒वो
दि॒वा॥ ३५॥

प॒तय॑न्तम्प॒तंग॑म्। शिरो॑ अपश्यम्प॒थिभिः॑ सु॒गेभि॑ररे॒णुभि॑र्जेह॑मानम्

अत्रां ते रूपमुत्तममपश्यं जिगीषमाणमिष आ पदे गोः। यदा
 ते मर्तो अनु भोगमानडादिद्वसिष्ठ ओषधीरजीगः। अनु त्वा रथो
 अनु मर्यो अर्वन्ननु गावोऽनु भगः कनीनाम्। अनु ब्रातासस्तव
 सख्यमीयुरनु देवा ममिरे वीर्यम्॥३६॥

ते। हिरण्यशृङ्गोऽयो अस्य पादा मनोजवा अवर इन्द्र
 आसीत्। देवा इदस्य हविरद्यमायन् यो अर्वन्तम्प्रथमो अध्यतिष्ठत्।
 ईर्मान्तासः सिलिकमध्यमासः सः शूरणासो दिव्यासो अत्याः।
 हःसा इव श्रेणिशो यतन्ते यदाखिषुर्दिव्यमज्ममश्वाः। तव
 शरीरम्पतयिष्णवर्वन्तव चित्तं वातं इव धर्जीमान्। तव शृङ्गाणि
 विष्टिता पुरुत्रारण्येषु जर्भुराणा चरन्ति। उप॥३७॥

प्रागाच्छसनं वाज्यर्वा देवद्रीचा मनसा दीध्यानः। अजः पुरो
 नीयते नाभिरस्यानु पश्चात्कवयो यन्ति रेभाः। उप प्रागात्परमं
 यत्सधस्थमर्वाः अच्छा पितरम्मातरं च। अद्या देवाञ्जुष्टतमो हि
 गुम्या अथा शास्ते दाशुषे वार्याणि॥३८॥

विपृक्तो दिवा वीर्यमुपैकान्नचत्वारिंशच्च॥७॥ [७]

मा नो मित्रो वरुणो अर्यमायुरिन्द्र ऋभुख्या मरुतः परि
 ख्यन्। यद्वाजिनो देवजातस्य सप्तैः प्रवख्यामो विदथे वीर्याणि।
 यन्निर्णिजा रेक्णासा प्रावृतस्य रातिं गृभीताम्मुखतो नयन्ति।
 सुप्राङ्जो मेम्यद्विश्वरूप इन्द्रापूष्णोः प्रियमप्येति पाथः। एष

च्छागः पुरो अश्वेन वाजिनां पूष्णो भागो नीयते विश्वदेव्यः।
अभिप्रियं यत्पुरोडाशमर्वता त्वष्टेत्॥३९॥

ए॒न॒५ सौ॒श्र॒व॒साय॑ जि॒न्वति॑। यद्ध॒विष्य॑मृतुशो दे॒व॒यानं॑
त्रि॒र्मा॒नु॒षाः पर्य॑श्वं नय॑न्ति। अत्रा॑ पू॒ष्णः प्र॑थ॒मो भा॒ग ए॑ति य॒ज्ञं
दे॒वेभ्यः॑ प्र॒तिवे॒दय॑न्न॒जः। हो॒ता॑ ध्व॒र्युरा॑व॒या अ॒ग्नि॒मि॒न्धो ग्रा॑व॒ग्रा॒भ
उ॒त श॑५स्ता सु॒वि॒प्रः। तेन॑ य॒ज्ञेन॑ स्वरं कृ॒तेन॑ स्वि॒ष्टेन॑ व॒र्ख्यणा॑
आ पृ॑णध्वम्। यू॒प॒व्र॒स्का उ॒त ये यू॑पवा॒हाश्च॑षालं ये अ॒श्वयू॑पाय॒
त॒र्ख्यति॑। ये चा॒र्वते॑ पच॑न॒५ स॒म्भर॑न्त्यु॒तो॥४०॥

तेषा॑म॒भि॒गूर्ति॑र्न इ॒न्वतु॑। उ॒प प्रा॒गा॑न्सु॒मन्मे॑ऽधायि॒ मन्म॑
दे॒वाना॑माशा॒ उप॑ वी॒तपृ॑ष्ठः। अन्वे॑नं वि॒प्रा ऋ॑षयो म॒दन्ति॑ दे॒वानां॑
पु॒ष्टे च॑कृ॒मा सु॒बन्धु॑म्। यद्वा॒जिनो॑ दा॒मं सु॑दान॒मर्वतो॑ या शी॒र्ष॒ण्यां
र॒शना॑ रज्जु॒रस्य॑। यद्वा॑ घा॒स्य प्र॑भृतमा॒स्ये तृ॒ण॒५ सर्वा॑ ता ते॒ अपि॑
दे॒वेष्व॑स्तु। यद॒श्वस्य॑ ऋ॒विषः॑॥४१॥

म॒रिष्य॑काश॒ यद्वा॒ स्वरौ॑ स्व॒र्धितौ॑ रि॒प्तम॑स्ति। यद्ध॒स्तयोः॑
श॒मि॒तुर्य॑न्न॒खेषु॑ सर्वा॑ ता ते॒ अपि॑ दे॒वेष्व॑स्तु। यदू॒र्व॒ध्यमु॑दर॒स्याप॒वाति॑
य आ॒मस्य॑ ऋ॒विषो॑ ग॒न्धो अ॑स्ति। सु॒कृ॒ता तच्छ॑मि॒तारः॑ कृ॒ण्वन्तू॑त
मे॒ध॒५ शृ॒त॒पाकं॑ पच॑न्तु। यत्ते॒ गात्रा॑द॒ग्निना॑ प॒च्यमा॑ना॒दभि॑ शूलं
नि॒हत॑स्याव॒धाव॑ति। मा तद्भू॒म्या॒मा श्रि॑ष॒न्मा तृ॒णेषु॑ दे॒वेभ्य॑स्तदु॒शब्धो॑

रातमस्तु॥४२॥

इदुतो ऋविषः श्रिषथ्स च॥८॥ [८]

ये वाजिनम्परिपश्यन्ति पक्वं य ईमाहुः सुरभिर्निर्हरेति।
ये चार्वतो मांसमिख्यामुपासन्त उतो तेषामभिगूर्तिर्न इन्वतु।
यन्नीख्येणम्मांसं स्पचन्या उखाया या पात्राणि यूष्ण आसेचनानि।
ऊष्मण्यापिधानां चरूणामङ्गाः सूनाः परि भूषन्त्यश्वम्। निक्रमणं
निषदनं विवर्तनं यच्च पङ्क्तिशमर्वतः। यच्च पपौ यच्च घासिम्॥४३॥

जघास सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु। मा त्वाग्निर्ध्वनयिद्धूमगन्धिर्मो
भ्राजन्त्यभि विक्त जग्निः। इष्टं वीतमभिगूर्तं वषट्कृतं तं देवासः
प्रति गृभ्णन्त्यश्वम्। यदश्वाय वास उपस्तृणन्त्यधीवासं या
हिरण्यान्यस्मै। संदानमर्वन्तम्पङ्क्तिशम्प्रिया देवेष्व यांमयन्ति। यत्ते
सादे महसा शूकृतस्य पार्ष्णिंया वा कशया॥४४॥

वा तुतोद। सुचेव ता हविषो अध्वरेषु सर्वा ता ते ब्रह्मणा
सूदयामि। चतुस्त्रिंशद्वाजिनो देवबन्धोर्वङ्गीरश्वस्य स्वधितिः
समेति। अच्छिद्रा गात्रा वयुना कृणोत् परुष्यरुनुघुष्या वि
शस्त। एकस्त्वष्टुरश्वस्या विशस्ता द्वा यन्तारा भवतस्तथर्तुः। या
ते गात्राणामृतुथा कृणोमि ताता पिण्डानाम्प्र जुहोम्यग्नौ। मा त्वा
तपत्॥४५॥

प्रिय आत्मापियन्तुमा स्वधितिस्तनुव आ तिष्ठिपत्ते। मा ते
 गृधुरविशस्तातिहाय छिद्रा गात्राण्यसिना मिथू कः। न वा उ
 वेतन्म्रियसे न रिष्यसि देवाः इदैषि पथिभिः सुगेभिः। हरीं ते
 युञ्जा पृषती अभूतामुपास्थाद्वाजी धुरि रासभस्य। सुगव्यं नो वाजी
 स्वधियम्पुंसः पुत्राः उत विश्वापुषः रयिम्। अनागास्त्वं नो
 अदितिः कृणोतु ख्वत्रं नो अश्वो वनताः हविष्मान्॥४६॥

घासिं कशया तपद्रयिं नवं च॥९॥ [९]

॥सप्तमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे सप्तमः प्रश्नः॥

अग्नाविष्णू सजोषसेमा वर्धन्तु वां गिरः। द्युमैर्वाजैभिरागतम्।
 वाजंश्च मे प्रसवश्च मे प्रयतिश्च मे प्रसितिश्च मे धीतिश्च मे क्रतुश्च
 मे स्वरश्च मे श्लोकश्च मे श्रावश्च मे श्रुतिश्च मे ज्योतिश्च मे सुवश्च
 मे प्राणश्च मेऽपानः॥१॥

च मे व्यानश्च मेऽसुश्च मे चित्तं च म आधीतं च मे वाक्कं मे
 मनश्च मे चख्युश्च मे श्रोत्रं च मे दख्यश्च मे बलं च म ओजश्च मे
 सहश्च म आयुश्च मे जरा च म आत्मा च मे तनूश्च मे शर्म च
 मे वर्म च मेऽङ्गानि च मेऽस्थानि च मे परूषि च मे शरीराणि

च मे॥२॥

अ॒पान॒स्तनू॒श्च मे॒ऽष्टाद॑श च॥१॥ [१]

ज्यैष्ठ्यं च मे आधिपत्यं च मे मन्युश्च मे भामश्च मेऽम्भश्च मे जेमा च मे महिमा च मे वरिमा च मे प्रथिमा च मे वर्ष्मा च मे द्राघुया च मे वृद्धं च मे वृद्धिश्च मे सत्यं च मे श्रद्धा च मे जगच्च॥३॥

मे धनं च मे वशश्च मे त्विषिश्च मे क्रीडा च मे मोदश्च मे जातं च मे जनिष्यमाणं च मे सूक्तं च मे सुकृतं च मे वित्तं च मे वेद्यं च मे भूतं च मे भविष्यच्च मे सुगं च मे सुपथं च म ऋद्धं च म ऋद्धिश्च मे क्लृप्तं च मे क्लृप्तिश्च मे मतिश्च मे सुमतिश्च मे॥४॥

जग॒च्चर्द्धि॑श्चतु॒र्दश च॥२॥ [२]

शं च मे मयश्च मे प्रियं च मेऽनुकामश्च मे कामश्च मे सौमनसश्च मे भद्रं च मे श्रेयश्च मे वस्यश्च मे यशश्च मे भगश्च मे द्रविणं च मे यन्ता च मे धर्ता च मे र्षेमश्च मे धृतिश्च मे विश्वं च॥५॥

मे महश्च मे संविच्च मे ज्ञात्रं च मे सूश्च मे प्रसूश्च मे सीरं च मे लयश्च म ऋतं च मेऽमृतं च मेऽयख्मं च मेऽनामयच्च मे जीवातुश्च मे दीर्घायुत्वं च मेऽनमित्रं च मेऽभयं च मे सुगं च मे

शयनं च मे सूषा च मे सुदिनं च मे॥६॥

विश्वं च शयनमष्टौ च॥३॥ [३]

ऊर्कं मे सूनृतां च मे पयश्च मे रसश्च मे घृतं च मे मधुं च मे
सग्धिश्च मे सर्पातिश्च मे कृषिश्च मे वृष्टिश्च मे जैत्रं च मे औद्भिद्यं
च मे रयिश्च मे रायश्च मे पुष्टं च मे पुष्टिश्च मे विभुं च॥७॥

मे प्रभुं च मे बहुं च मे भूयश्च मे पूर्णं च मे पूर्णतरं च मे-
ऽख्यतिश्च मे कूयवाश्च मेऽन्नं च मेऽख्युच्च मे ब्रीहयश्च मे यवांश्च मे
माषांश्च मे तिलांश्च मे मुद्गाश्च मे खल्वांश्च मे गोधूमांश्च मे मसुरांश्च
मे प्रियंगवश्च मेऽणवश्च मे श्यामाकांश्च मे नीवारांश्च मे॥८॥

विभुं च मसुराश्चतुर्दश च॥४॥ [४]

अश्मां च मे मृत्तिकां च मे गिरयश्च मे पर्वताश्च मे सिकताश्च
मे वनस्पतयश्च मे हिरण्यं च मेऽयश्च मे सीसं च मे त्रपुंश्च मे
श्यामं च मे लोहं च मेऽग्निश्च मे आपंश्च मे वीरुधंश्च मे ओषधयश्च
मे कृष्टपच्यं च॥९॥

मेऽकृष्टपच्यं च मे ग्राम्याश्च मे पशवं आरण्याश्च यज्ञेन
कल्पन्तावित्तं च मे वित्तिश्च मे भूतं च मे भूतिश्च मे वसुं च
मे वसतिश्च मे कर्म च मे शक्तिश्च मेऽर्थश्च मे एमंश्च मे इतिश्च मे

गतिश्च मे॥१०॥

कृष्टपुच्यश्चाष्टाचत्वारिंशच्च॥५॥ [५]

अग्निश्च म इन्द्रश्च मे सोमश्च म इन्द्रश्च मे सविता च म इन्द्रश्च मे सरस्वती च म इन्द्रश्च मे पूषा च म इन्द्रश्च मे बृहस्पतिश्च म इन्द्रश्च मे मित्रश्च म इन्द्रश्च मे वरुणश्च म इन्द्रश्च मे त्वष्टा च॥११॥

म इन्द्रश्च मे धाता च म इन्द्रश्च मे विष्णुश्च म इन्द्रश्च मेऽश्विनौ च म इन्द्रश्च मे मरुतश्च म इन्द्रश्च मे विश्वे च मे देवा इन्द्रश्च मे पृथिवी च म इन्द्रश्च मेऽन्तरिक्षश्च म इन्द्रश्च मे द्यौश्च म इन्द्रश्च मे दिशश्च म इन्द्रश्च मे मूर्धा च म इन्द्रश्च मे प्रजापतिश्च म इन्द्रश्च मे॥१२॥

त्वष्टा च द्यौश्च म एकविंशतिश्च॥६॥ [६]

अ॒शुश्च मे र॒श्मिश्च मेऽदा॑भ्यश्च मेऽधि॑पतिश्च म उपा॒शुश्च मेऽन्तर्या॑मश्च म ऐन्द्र॑वायवश्च मे मैत्रा॑वरुणश्च म आ॒श्विनश्च मे प्रति॑प्रस्थानश्च मे शुक्रश्च मे म॒न्थी च म आग्र॑यणश्च मे वैश्व॑देवश्च मे ध्रुवश्च मे वैश्वान॑रश्च म ऋतु॑ग्रहाश्च॥१३॥

मेऽति॑ग्राह्याश्च म ऐन्द्रा॑ग्रश्च मे वैश्व॑देवश्च मे मरु॑त्वतीयाश्च मे माहेन्द्रश्च म आदि॑त्यश्च मे सावि॑त्रश्च मे सार॑स्वतश्च मे पौ॒ष्णश्च मे

पालीवतश्च मे हारियोजनश्च मे॥१४॥

ऋतुग्रहाश्च चतुस्त्रिंशच्च॥७॥ [७]

इध्मश्च मे बर्हिश्च मे वेदिश्च मे धिष्ण्याश्च मे सुचश्च मे
चमसाश्च मे ग्रावाणश्च मे स्वरवश्च मे उपरवाश्च मेऽधिषवणे च
मे द्रोणकलशश्च मे वायव्यानि च मे पूतभृच्च मे आधवनीयश्च मे
आग्नीध्रं च मे हविर्धानं च मे गृहाश्च मे सदश्च मे पुरोडाशाश्च मे
पचताश्च मेऽवभृथश्च मे स्वगाकारश्च मे॥१५॥

गृहाश्च षोडश च॥८॥ [८]

अग्निश्च मे घर्मश्च मेऽर्कश्च मे सूर्यश्च मे प्राणश्च मेऽश्वमेधश्च
मे पृथिवी च मेऽदितिश्च मे दितिश्च मे द्यौश्च मे शक्ररीरङ्गुलयो
दिशश्च मे यज्ञेन कल्पन्तामृक्कं मे सामं च मे स्तोमश्च मे यजुश्च
मे दीर्घ्या च मे तपश्च मे ऋतुश्च मे व्रतं च मेऽहोरात्रयोर्वृष्ट्या
बृहद्रथन्तरे च मे यज्ञेन कल्पेताम्॥१६॥

दीर्घ्याऽष्टादश च॥९॥ [९]

गर्भाश्च मे वथ्साश्च मे त्र्यविश्च मे त्र्यवी च मे दित्यवाद् मे
दित्यौही च मे पञ्चाविश्च मे पञ्चावी च मे त्रिवथ्सश्च मे त्रिवथ्सा
च मे तुर्यवाद् मे तुर्यौही च मे षष्ठवाच्च मे षष्ठौही च मे उर्ख्या
च मे वशा च मे ऋषभश्च॥१७॥

मे वेहचमेऽनङ्वाश्च मे धेनुश्च मे आयुर्यज्ञेन कल्पताम्प्राणो यज्ञेन

कल्पतामपा॒नो य॒ज्ञेन॑ कल्पताव्या॑नो य॒ज्ञेन॑ कल्पता॒श्चख्यु॑र्य॒ज्ञेन॑
कल्पता॒५ श्रोत्रं॑ य॒ज्ञेन॑ कल्पता॒म्मनो॑ य॒ज्ञेन॑ कल्पता॒व्वाङ्म॑य॒ज्ञेन॑
कल्पतामा॒त्मा य॒ज्ञेन॑ कल्पताय्य॑ज्ञो य॒ज्ञेन॑ कल्पताम्॥१८॥

ऋषभश्च॑ चत्वारि॑५शच्च॥१०॥ [१०]

एका॑ च मे ति॒स्रश्च॑ मे प॒ञ्च च मे स॒प्त च॑ मे न॒व च॑ म॒
एका॑दश च मे त्रयो॑दश च मे प॒ञ्चद॑श च मे स॒प्तद॑श च मे न॒वद॑श
च म॒ एक॑वि॒ंशति॑श्च मे त्रयो॑वि॒ंशति॑श्च मे प॒ञ्चवि॑ंशतिश्च
मे स॒प्तवि॑ंशतिश्च मे न॒ववि॑ंशतिश्च म॒ एक॑त्रि॒ंशच्च॑ मे
त्रय॑स्त्रि॒ंशच्च॑॥१९॥

मे चत॑स्रश्च मेऽष्टौ च॑ मे द्वाद॑श च मे षोड॑श च मे वि॒ंशति॑श्च
मे चतु॑र्वि॒ंशति॑श्च मेऽष्टा॑वि॒ंशति॑श्च मे द्वात्रि॑ंशच्च मे षट्त्रि॑ंशच्च मे
चत्वारि॑५शच्च॑ मे चतु॑श्चत्वारि॒ंशच्च॑ मेऽष्टाच॑त्वारि॒ंशच्च॑ मे वाज॑श्च
प्रस॒वश्चापि॑जश्च॒ ऋतु॑श्च सु॒वंश्च मूर्धा॑ च॒ व्यश्नि॑यश्चान्त्याय॒नश्चान्त्य॑श्च
भौव॑नश्च॒ भुव॑नश्चाधि॒पति॑श्च॥२०॥

त्रय॑स्त्रि॒ंशच्च॑ व्यश्नि॑य॒ एका॑दश च॥११॥ [११]

वाजो॑ नः स॒प्त प्र॑दिशश्चत॑स्रो वा परा॒वतः॑। वाजो॑ नो
विश्वे॑र्देवैर्धन॑सातावि॒हाव॑तु। विश्वे॑ अ॒द्य म॒रुतो॑ विश्वे॑ ऊ॒ती विश्वे॑
भवन्त्व॒ग्रयः॑ समि॑द्धाः। विश्वे॑ नो दे॒वा अव॑सा ग॑मन्तु विश्व॑मस्तु
द्रवि॑णं वाजो॑ अ॒स्मे। वाज॑स्य प्रस॒वं दे॒वा रथै॑र्याता हिर॒ण्ययैः॑।
अ॒ग्निरिन्द्रो॑ बृह॒स्पति॑र्म॒रुतः॑ सोम॑पीतये। वाजै॑वाजेऽवत वाजिनो

नो धनेषु॥२१॥

विप्रा अमृता ऋतज्ञाः। अस्य मध्वः पिबत मादयध्वं तृप्ता
यात पृथिभिर्देवयानैः। वाजः पुरस्तादुत मध्यतो नो वाजो देवाः
ऋतुभिः कल्पयाति। वाजस्य हि प्रसवो ननमीति विश्वा आशा
वाजपतिर्भवेयम्। पयः पृथिव्याम्पय ओषधीषु पयो दिव्यन्तरिख्ये
पयो धाम्। पयस्वतीः प्रदिशः सन्तु मह्यम्। सम्मा सृजामि पयसा
घृतेन सम्मा सृजाम्यपः॥२२॥

ओषधीभिः। सोऽहं वाजः सनेयमग्रे। नक्तोषासा समनसा
विरूपे धापयेते शिशुमेकः समीची। द्यावा ख्यामा रुक्मो अन्तर्वि
भाति देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाः। समुद्रोऽसि नभस्वानार्द्रदानुः
शम्भूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहा मारुतोऽसि मरुता गणः
शम्भूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहावस्युरसि दुवस्वाञ्छुम्भूर्मयोभूरभि
मा वाहि स्वाहा॥२३॥

धनेष्वपो दुवस्वाञ्छुम्भूर्मयोभूरभि मा द्वे च॥१२॥ [१२]

अग्निं युनज्मि शवसा घृतेन दिव्यः सुपर्णं वयसा बृहन्तम्।
तेन वयम्पतेम ब्रध्नस्य विष्टपः सुवो रुहाणा अधि नाकं उत्तमे।
इमौ ते पख्यावजरौ पत्रिणो याभ्याः रख्याः स्यपहः स्यग्रे।
ताभ्यां पतेम सुकृतां लोके यत्रर्षयः प्रथमजा ये पुराणाः।
चिदसि समुद्रयो निरिन्दुर्दख्यः श्येन ऋतावा। हिरण्यपख्यः शकुनो

भु॒र॒ण्यु॒र्म॒हान्॒स॒ध॒स्थे॑ ध्रु॒वः॥ २४॥

आ निष॑त्तः। नम॑स्ते अस्तु॒ मा मां हि॒॑सी॒र्वि॒श्व॑स्य मूर्ध॑न्नधिं
तिष्ठ॑सि श्रि॒तः। स॒मु॒द्रे ते॒ हृद॑यम॒न्तरा॑यु॒र्द्यावा॑पृथि॒वी भुव॑नेष्व॒र्पिते॑।
उ॒द्रो द॑त्तो॒दधि॑म्भि॒न्त दि॒वः प॒र्जन्या॑द॒न्तरि॑खात्पृथि॒व्यास्ततो॑ नो
वृ॒ष्ट्या॑वत। दि॒वो मूर्धा॑सि॒ पृथि॒व्या नाभि॑रू॒र्गपा॑मोष॒धीना॑म्। वि॒श्वायुः
शर्म॑ स॒प्रथा॑ नम॑स्प॒थे। येन॑र॒षय॑स्तप॑सा स॒त्रम्॥ २५॥

आस॑ते॒न्याना॑ अ॒ग्निः सु॒वरा॑भर॑न्तः। तस्मि॑न्न॒हं नि द॑धे॒ नाके॑
अ॒ग्निमे॒तं यमा॑हुर्म॒नवः॑ स्ती॒र्णव॑र्हिषम्। तम्प॒त्नीभि॑रनु॒ गच्छे॑म
दे॒वाः पु॒त्रैर्भ्रा॑तृभि॒रुत॑ वा॒ हिर॑ण्यैः। नाकं॑ गृह्णा॒नाः सु॑कृ॒तस्य॑ लो॒के
तृती॑ये पृ॒ष्ठे अधि॑ रोच॒ने दि॒वः। आ वा॑चो मध्य॑मरु॒हद्भु॑रण्युर॒यम॑ग्निः
सत्प॑ति॒श्चेकि॑तानः। पृ॒ष्ठे पृ॑थि॒व्या निहि॑तो॒ दवि॑द्युत॒दध॑स्प॒दं
कृ॑णुते॥ २६॥

ये पृ॑त॒न्यवः॑। अ॒यम॑ग्निर्वी॒रत॑मो वयो॒धाः स॒हस्रि॑यो
दी॒प्यता॑मप्र॒युच्छ॑न्। वि॒भ्राज॑मानः स॒रिर॑स्य॒ मध्य॑ उप॒ प्र
या॑त दि॒व्यानि॒ धाम॑। सम्प्र॑ च्य॒वध्व॑मनु॒ सम्प्र॑ या॒ताग्ने॑ प॒थो
दे॒व्याना॑न्कृ॒णुध्व॑म्। अस्मि॑न्स॒धस्थे॑ अ॒ध्युत्त॑रस्मि॒न्विश्वे॑ दे॒वा
यज॑मानश्च सीदत। येना॑ स॒हस्रं॑ वह॑सि॒ येना॑ग्ने॒ सर्व॑वेद॒सम्। तेने॑मं
य॒ज्ञं नो॑ वह॒ दे॒व्यानो॑ यः॥ २७॥

उ॒त्त॒मः। उ॒द्धृ॒ध्य॒स्वाग्ने॒ प्रति॑ जागृ॒ह्येन॑मिष्टापूर्ते स॒सृ॑जे॒थाम॑यं

च। पुनः कृण्व॑स्त्वा॑ पि॒तरं॑ युवा॑नम॒न्वाता॑सीत् त्वयि॑ तन्तु॑मे॒तम्।
अ॒यं ते॑ योनि॑र॒ऋत्वियो॑ यतो॑ जा॒तो अ॒रौच॑थाः। तं जा॒नन्न॑ग्र आ
रो॒हार्था॑ नो वर्ध॑या रु॒यिम्॥ २८॥

ध्रुवः स॒त्रङ्गु॑णुते॒ यस्स॑स॒त्रिंशच्च॑॥ 13॥ [१३]

ममा॑ग्रे॒ वर्चो॑ वि॒ह्वेष्व॑स्तु व॒यं त्वे॒न्धा॑नास्त॒नुवं॑म्पु॒षेम। मह्यं॑
नम॑न्ताम्प्रदि॒शश्च॑त॒स्रस्त्वया॑ध्य॒ख्येण॑ पृ॒त॒ना ज॑येम। मम॑ दे॒वा
वि॒ह्वे स॑न्तु॒ सर्व॑ इन्द्रा॑वन्तो म॒रुतो॑ विष्णु॑र॒ग्निः। ममा॑न्तरि॒ख्यमु॑रु
गो॒पम॑स्तु॒ मह्यं॑ वा॒तः प॑वतां॒ कामे॑ अ॒स्मिन्न॑। मयि॑ दे॒वा
द्रवि॑ण॒मा य॑जन्ता॒म्मय्या॑शीर॑स्तु॒ मयि॑ दे॒वहू॑तिः। दै॒व्या हो॑ता॒रा
व॑निषन्त॥ २९॥

पूर्वे॑ऽरि॒ष्टाः स्याम॑ त॒नुवा॑ सु॒वीराः॑। मह्यं॑ यजन्तु॒ मम॑ या॒नि
ह॒व्याकू॑तिः स॒त्या मन॑सो मे अस्तु। ए॒नो मा॒ नि गा॑ क॒तम॑च्च॒नाहं॑
विश्वे॑ दे॒वासो॒ अधि॑ वोचता मे। दे॒वीः षडु॑र्वीरु॒रु णः॑ कृ॒णोत॑ विश्वे॑
दे॒वास इ॒ह वी॑रयध्वम्। मा हा॑स्महि प्र॒जया॑ मा त॒नूभि॑र्मा र॒धाम
द्विष॑ते सोम॒ राज॑न्न। अ॒ग्निर्म॒न्युम्प्र॑तिनुद॒न्युरस्ता॑त्॥ ३०॥

अद॑ब्धो गो॒पाः परि॑ पाहि न॒स्त्वम्। प्र॒त्यश्चो॑ यन्तु नि॒गुतः॑
पुन॑स्ते॒ऽमैषां॑ चि॒त्तम्प्र॑बुधा॒ वि नै॑शत्। धा॒ता धा॑तृणा॒म्भुव॑नस्य
यस्प॑तिर्दे॒वः स॑वि॒तार॑मभिमा॒तिषा॑हम्। इ॒मं य॑ज्ञम॒श्विनो॑भा
बृह॑स्पतिर्दे॒वाः पा॑न्तु यज॑मानं न्य॒र्थात्। उ॒रुव्य॑चा॒ नो म॑हिषः शर्म

य॑सद॒स्मिन् हवे॑ पुरु॒हूतः पु॑रु॒ख्यु। स नः॑ प्र॒जायै॑ हर्य॒श्व मृ॒डयेन्द्र॑
मा॥३१॥

नो॒ री॒रि॒षो मा॒ परा॑ दाः। ये नः॑ स॒पत्ना॒ अप॒ ते
भ॑वन्त्विन्द्रा॒ग्निभ्या॑मव॒ बा॒धामहे॒ तान्। वस॑वो रु॒द्रा आ॑दित्या
उ॒परि॑स्पृश॒म्मो॒ग्रं चेत्ता॑रमधि॒राज॑म॒क्रन्। अ॒र्वाश्च॑मिन्द्र॒ममु॑तो॒ हवामहे॑
यो गो॒जिद्धं॑ न॒जिद॑श्च॒जिद्यः। इ॒मं नो॑ य॒ज्ञं वि॑ह्वे जुष॒स्वा॒स्य कु॑र्मो
हरि॒वो मे॒दिनं॑ त्वा॥३२॥

व॒नि॒प॒न्त॒ पुर॑स्ता॒न्मा त्रि॑च॒त्वारि॑श॒च्च॥१४॥ [१४]

अ॒ग्नेर्म॑न्वे प्रथ॒मस्य॑ प्रचे॒तसो॑ यम्पाश्च॑जन्यम्ब॒हवः॑ समि॒न्धते॑।
विश्व॑स्यां वि॒शि प्र॑वि॒विशि॒वा॑स॒मीमहे॑ स नो॑ मुश्च॒त्व॑ह॒सः।
यस्ये॒दम्प्रा॑ण॒न्निमि॑षद्यदे॒जति॑ यस्य॑ जा॒तं जन॑मानं च॒ केवल॑म्।
स्तौम्य॑ग्निं ना॒थितो॑ जो॒हवीमि॑ स नो॑ मुश्च॒त्व॑ह॒सः। इन्द्र॑स्य म॒न्ये
प्रथ॑मस्य॒ प्रचे॒तसो॑ वृ॒त्रघ्नः॑ स्तोमा॒ उप॒ मामु॑पागुः। यो दा॒शुषः॑
सुकृ॑तो॒ हव॑मु॒प॒ गन्ता॑॥३३॥

स नो॑ मुश्च॒त्व॑ह॒सः। यः सं॒ग्रा॒मं नय॑ति सं व॒शी यु॒धे
यः पु॒ष्टानि॑ स॒सृज॑ति त्र॒याणि॑। स्तौमीन्द्रं॑ ना॒थितो॑ जो॒हवीमि॑
स नो॑ मुश्च॒त्व॑ह॒सः। म॒न्वे वा॑म्मि॒त्रावरु॑णा॒ तस्य॑ वि॒त्त॑
सत्यौ॑जसा दृ॒हणा॒ यं नु॑देथे॑। या राजा॑न॒सुर॑थं या॒थ उ॑ग्रा
ता नो॑ मुश्च॒त॒माग॑सः। यो वा॒रथ॑ ऋ॒जुर॑श्मिः स॒त्यध॑र्मा

मिथुश्चरन्तमुपयातिं दूषयन्। स्तौमि॥३४॥

मित्रावरुणा नाथितो जोहवीमि तौ नो मुञ्चतुमागंसः। वायोः
संवितुर्विदथानि मन्महे यावात्मन्वद्विभृतो यौ च रख्यतः। यौ
विश्वस्य परिभू बभूवतुस्तौ नो मुञ्चतुमागंसः। उप श्रेष्ठा न आशिषो
देवयोर्धर्मं अस्थिरन्। स्तौमि वायुं संवितारं नाथितो जोहवीमि
तौ नो मुञ्चतुमागंसः। रथीतमौ रथीनामह ऊतये शुभं गर्मिष्ठौ
सुयमैभिरश्वैः। ययौः॥३५॥

वां देवौ देवेष्वनिशितमोजस्तौ नो मुञ्चतुमागंसः। यदयातं
वहतुं सूर्यायास्त्रिचक्रेण ससदमिच्छमानौ। स्तौमि देवावश्विनौ
नाथितो जोहवीमि तौ नो मुञ्चतुमागंसः। मरुताम्मन्वे अधि नो
ब्रुवन्तु प्रेमां वाचं विश्वामवन्तु विश्वे। आशून् हुवे सुयमानृतये ते
नो मुञ्चन्त्वेनंसः। तिग्ममायुधं वीडितं सहस्वद्विव्यं शर्धः॥३६॥

पृतनासु जिष्णु। स्तौमि देवान्मरुतो नाथितो जोहवीमि
ते नो मुञ्चन्त्वेनंसः। देवानाम्मन्वे अधि नो ब्रुवन्तु प्रेमां वाचं
विश्वामवन्तु विश्वे। आशून् हुवे सुयमानृतये ते नो मुञ्चन्त्वेनंसः।
यदिदम्माभिश्चोचति पौरुषेयेण दैव्येन। स्तौमि विश्वान्देवान्नाथितो
जोहवीमि ते नो मुञ्चन्त्वेनंसः। अनु नोऽद्यानुमतिरनु॥३७॥

इदंनुमते त्वष्टाश्चानरो न ऊत्या पृष्ठो दिवि। ये
अप्रथेताममितेभिरोजोभिर्ये प्रतिष्ठे अभवतां वसूनाम्। स्तौमि

द्यावा॑पृथि॒वी ना॑थि॒तो जो॑हवीमि॒ ते नो॑ मुश्च॒तम॑हंसः। उर्वी॑
रोदसी॒ वरि॑वः कृ॒णोतं॑ र॒खेत्र॑स्य पत्नी॒ अधि॑ नो ब्रूयातम्। स्तौमि॑
द्यावा॑पृथि॒वी ना॑थि॒तो जो॑हवीमि॒ ते नो॑ मुश्च॒तम॑हंसः। यत्तै॑
व॒यम्पु॑रुष॒त्रा य॑वि॒ष्ठावि॑द्वा॒सश्च॑कृ॒मा क॑च्चन॥३८॥

आगः॑। कृ॒धी स्व॑स्मा॒स्र अदि॑तेरना॒गा व्येना॑सि शि॒श्रथो॑
विष्व॑गग्ने। यथा॑ ह॒ तद्व॑सवो गौर्यं॑ चि॒त्प॒दि षि॑ताममु॒श्चता॑ यज॒त्राः।
ए॒वा त्वम॑स्मत्प्र मु॒श्चा व्य॑हः प्रा॒ता॒र्यग्ने॑ प्र॒तरां॑ न॒ आयुः॑॥३९॥

गन्तां दूषयन्स्तौमि ययोश्शर्धोऽनुमतिरनुं चन चतुस्त्रिंशच्च॥१५॥

अग्निद्वां वामश्वो द्विचत्वारिंशच्च॥११॥

॥ काण्डम् ५ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

सा॒वि॒त्राणि॑ जुहोति॒ प्रसू॑त्यै चतुर्गृही॒तेन॑ जुहोति॒ चतु॑ष्पादः
प॒शवः॑ प॒शूने॒वाव॑ रु॒द्धे च॑त॒स्रो दि॒शो दि॒ख्वेव॑ प्रति॒ तिष्ठ॑ति
छन्दा॑सि दे॒वेभ्यो॑ऽपा॒क्राम॑न्न वो॒ऽभागा॑नि ह॒व्यं व॑ख्याम॒ इति॑ तेभ्य
ए॒तच्च॑तुर्गृही॒तम॑धारयन् पुरो॒नुवा॑क्या॒यै या॒ज्या॒यै दे॒वता॑यै वष॒ट्कारा॑य
यच्च॑तुर्गृही॒तं जुहोति॑ छन्दा॑स्ये॒व तत्प्री॑णाति॒ तान्य॑स्य प्री॒तानि॑

देवेभ्यो हव्यं वहन्ति यं कामयेत ॥१॥

पापीयान्स्यादित्येकैकं तस्य जुहुयादाहुतीभिरेवैनमप
गृह्णाति पापीयान्भवति यं कामयेत वसीयान्स्यादिति सर्वाणि
तस्यानुद्रुत्य जुहुयादाहुत्यैवैनमभि क्रमयति वसीयान्भवत्यथो
यज्ञस्यैवैषाभिक्रान्तिरेति वा एष यज्ञमुखादृद्ध्या योऽग्नेर्देवताया
एत्यष्टावेतानि सावित्राणि भवन्त्यष्टारखरा गायत्री गायत्रः ॥२॥

अग्निस्तेनैव यज्ञमुखादृद्ध्या अग्नेर्देवतायै नैत्यष्टौ सावित्राणि
भवन्त्याहुतिर्नवमी त्रिवृतमेव यज्ञमुखे वि यातयति यदि कामयेत
छन्दांसि यज्ञयशसेनार्पयेयमित्यृचमन्तुमां कुर्याच्छन्दांस्येव
यज्ञयशसेनार्पयति यदि कामयेत यजमानं यज्ञयशसेनार्पयेयमिति
यजुरन्तमं कुर्याद्यजमानमेव यज्ञयशसेनार्पयत्यृचा स्तोमं
समर्धयेति ॥३॥

आहु समृद्धौ चतुर्भिरग्निमा दत्ते चत्वारि छन्दांसि
छन्दोभिरेव देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्याहु प्रसूत्या
अग्निर्देवेभ्यो निलायत स वेणुम्प्राविशत्स एतामूतिमनु
समंचरद्यद्वेणोः सुषिरं सुषिराग्निर्भवति सयोनित्वाय
स यत्रयत्रावसुत्तकृष्णमभवत्कल्माषी भवति रूपसमृद्ध्या
उभयतःखण्भूवतीतश्चामुतश्चार्कस्यावरुद्धौ व्याममात्री भवत्येतावद्वै
पुरुषे वीर्यर्ध्वीर्यसम्मिताऽपरिमिता भवत्यपरिमितस्यावरुद्धौ यो

वनस्पतीनाम्फलग्रहिः स एषां वीर्यावान्फलग्रहिर्वेणुर्वैणवी भवति
वीर्यस्यावरुद्धौ ॥ ४ ॥

कामयंत गायत्रौऽर्धयेति च सप्तविंशतिश्च ॥ १ ॥ [१]

व्यूद्धं वा एतद्यज्ञस्य यदयजुष्केण क्रियत इमामंगृभ्णन्नशनामृतस्य
दत्ते यजुष्कृत्यै यज्ञस्य समृद्धौ प्रतूर्तं वाजिन्ना द्रवेत्यश्वमभि
दधाति रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे युञ्जाथा ९ रासंभं युवमिति
गर्दभमसत्येव गर्दभम्प्रतिष्ठापयति तस्मादश्वान्द्रुद्रभोऽसत्तरो
योगेयोगे तवस्तरमित्याह ॥ ५ ॥

योगेयोग एवैनं युङ्क्ते वाजैवाजे हवामह इत्याहान्नं वै
वाजोऽन्नमेवाव रुद्धे सखाय इन्द्रमृतय इत्याहेन्द्रियमेवाव
रुद्धेऽग्निदेवेभ्यो निलायत तम्प्रजापतिरन्वविन्दत्प्राजापत्योऽश्वो-
ऽश्वेन सम्भरत्यनुवित्त्यै पापवस्यसं वा एतत्क्रियते यच्छ्रेयसा च
पापीयसा च समानं कर्म कुर्वन्ति पापीयान् ॥ ६ ॥

ह्यश्वान्द्रुद्रभोऽश्वम्पूर्वं नयन्ति पापवस्यसस्य व्यावृत्त्यै
तस्माच्छ्रेया ९ सम्पापीयान्पश्चादन्वेति बहुर्वै भवतो भ्रातृव्यो भवतीव
खलु वा एष योऽग्निश्चिनुते वज्रश्वः प्रतूर्वन्नेह्यवक्रामन्नशस्तीरित्याह
वज्रेणैव पाप्मानम्भ्रातृव्यमव क्रामति रुद्रस्य गाणपत्यादित्याह
रौद्रा वै पशवो रुद्रादेव ॥ ७ ॥

प॒शून्नि॒र्याच्या॒त्मने॒ कर्म॑ कुरुते पू॒ष्णा स॒युजा॑ स॒हेत्या॑ह
 पू॒षा वा॑ अध्व॒नाः संने॒ता सम॑ष्ट्यै पु॒रीषा॑यतनो वा ए॒ष
 यद॒ग्निरङ्गि॑रसो वा ए॒तम॑ग्रे दे॒वता॑नाः॒ सम॑भरन्पृथि॒व्याः
 स॒धस्था॑द॒ग्निम्पु॑री॒ष्यम॑ङ्गि॒रस्वद॑च्छेहीत्या॑ह साय॑तनमे॒वैनं॑ दे॒वता॑भिः
 सम्भ॑रत्य॒ग्निम्पु॑री॒ष्यम॑ङ्गि॒रस्वद॑च्छेम॒ इत्या॑ह येन॑॥८॥

स॒ंगच्छ॑ते वाज॑मे॒वास्य॑ वृ॒द्धे प्र॒जाप॑तये प्रति॒प्रोच्या॑ग्निः
 स॒म्भृत्य॑ इत्या॑हुरि॒यं वै प्र॒जाप॑तिस्तस्या॑ ए॒तच्छ्रो॑त्रं यद्व॒ल्मीको॑-
 ऽग्नि॑म्पु॒रीष्य॑म॒ङ्गि॒रस्वद्व॑रिष्याम॒ इति॑ व॒ल्मीक॑व॒पामुप॑ तिष्ठते
 सा॒ख्यादे॒व प्र॒जाप॑तये प्रति॒प्रोच्या॑ग्निः॒ सम्भ॑रत्य॒ग्निम्पु॑री॒ष्यम॑ङ्गि॒रस्वद्व॑रिष्याम॒ इत्या॑ह॒ येन॑ स॒ंगच्छ॑ते वाज॑मे॒वास्य॑ वृ॒द्धे ऽन्व॑ग्निरु॒षसा॑मग्रम्॑॥९॥

अ॒ख्यदि॒त्याहा॑नु॒ख्यात्या॑ आ॒गत्य॑ वा॒ज्यध्व॑न आ॒क्रम्य॑
 वाजि॑न्पृथि॒वीमि॒त्याहे॒च्छत्ये॑वैन॒म्पूर्व॑या वि॒न्दत्यु॑त्तरया॒ द्वाभ्या॑मा
 क्र॑मयति॒ प्रति॑ष्ठित्या॒ अनु॑रूपाभ्यान्तस्मा॒दन॑रूपाः प॒शवः॑ प्र जा॑यन्ते
 द्यौस्ते॑ पृ॒ष्ठम्पृ॑थि॒वी स॒धस्थ॑मि॒त्याहे॒भ्यो वा॑ ए॒तं लो॑केभ्यः प्र॒जाप॑तिः
 स॒मैरय॑द्रूपमे॒वास्यै॒तन्महि॑मानं॒ व्याच॑ष्टे व॒ज्री वा॑ ए॒ष यद॑श्वो
 द॒द्विरन्य॑तो॒दद्ध्यो॑ भूया॒ल्लौम॑भिरु॒भयाद॑द्ध्यो॒ यं द्वि॒ष्यात्तम॑धस्प॒दं
 ध्या॑येद्वज्रै॒णैवैनं॑ स्तृणुते॑॥१०॥

आ॒ह पा॑पी॒यान्नु॒द्रादे॒व येना॑ग्रं व॒ज्री वै स॒प्तद॑श च॥२॥ [२]

उत्क्रा॒मोद॑क्री॒दिति॑ द्वाभ्या॒मुत्क्र॑मयति॒ प्रति॑ष्ठित्या॒

अनुरूपाभ्यान्तस्मादनुरूपाः पशवः प्र जायन्तेऽप उप सृजति
 यत्र वा आप उपगच्छन्ति तदोषधयः प्रति तिष्ठन्त्योषधीः
 प्रतितिष्ठन्तीः पशवोऽनु प्रति तिष्ठन्ति पशून् यज्ञो यज्ञं
 यजमानो यजमानम्प्रजास्तस्मादप उप सृजति प्रतिष्ठित्यै
 यदध्वर्युरनग्नावाहुतिं जुहुयादन्धोऽध्वर्युः॥११॥

स्याद्रख्यांसि यज्ञं हन्युरहिरण्यमुपास्य जुहोत्यग्निवत्येव
 जुहोति नान्धोऽध्वर्युर्भवति न यज्ञं रख्यांसि घ्नन्ति
 जिघर्म्यग्निमनंसा घृतेनेत्याहु मनंसा हि पुरुषो यज्ञमभिगच्छति
 प्रतिख्यन्तम्भुवनानि विश्वेत्याहु सर्वं ह्येष प्रत्यङ्ख्वेति पृथुं
 तिरश्चा वयंसा बृहन्तमित्याहाल्पो ह्येष जातो महान्॥१२॥

भवति व्यचिष्टमन्नं रभसं विदानमित्याहान्नमेवास्मै
 स्वदयति सर्वमस्मै स्वदते य एवं वेदा त्वा जिघर्मि
 वचंसा घृतेनेत्याहु तस्माद्यत्पुरुषो मनंसाभिगच्छति तद्वाचा
 वंदत्यरख्यसेत्याहु रख्यंसामपहत्यै मर्यश्रीः स्पृहयद्वर्णो
 अग्निरित्याहापचितिमेवास्मिन्दधात्यपचितिमान्भवति य एवं॥१३॥

वेद मनंसा त्वै तामाप्तुमर्हति यामध्वर्युरनग्नावाहुतिं जुहोति
 मनस्वतीभ्यां जुहोत्याहुत्योरास्यै द्वाभ्याम्प्रतिष्ठित्यै यज्ञमुखेयज्ञमुखे
 वै क्रियमाणे यज्ञं रख्यांसि जिघांसन्त्येतर्हि खलु वा
 एतद्यज्ञमुखं यरह्येनदाहुतिरश्नुते परि लिखति रख्यंसामपहत्यै

तिसृभिः परिं लिखति त्रिवृद्धा अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्माद्रख्यां स्यपं
हन्ति॥१४॥

गायत्रिया परिं लिखति तेजो वै गायत्री तेजसैवैनम्परिं गृह्णाति
त्रिष्टुभा परिं लिखतीन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियेणैवैनम् परिं गृह्णात्यनुष्टुभा
परिं लिखत्यनुष्टुप्सर्वाणि छन्दांसि परिभूः पर्याप्त्यै मध्यतोऽनुष्टुभा
वाग्वा अनुष्टुप्सस्मान्मध्यतो वाचा वदामो गायत्रिया प्रथमया परिं
लिखत्यथानुष्टुभाथ त्रिष्टुभा तेजो वै गायत्री यज्ञोऽनुष्टुगिन्द्रियं
त्रिष्टुप्तेजसा चैवेन्द्रियेण चोभयतो यज्ञम्परिं गृह्णाति॥१५॥

अन्थोऽध्वर्युर्महान्भवति त्रिष्टुभा तेजो वै गायत्री त्रयोदश च॥३॥ [३]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति खनति प्रसूत्या अथो
धूममेवैतेन जनयति ज्योतिष्मन्तं त्वाग्ने सुप्रतीकमित्याह
ज्योतिरेवैतेन जनयति सोऽग्निर्जातः प्रजाः शुचार्पयन्तं
देवा अर्धर्चेनाशमयञ्छिवम्प्रजाभ्योऽहिंसन्तमित्याह प्रजाभ्यं
एवैनं शमयति द्वाभ्यां खनति प्रतिष्ठित्या अपाम्पृष्ठमसीति
पुष्करपर्णमा॥१६॥

हरत्यपां वा एतत्पृष्ठं यत्पुष्करपर्णं रूपेणैवैनदा
हरति पुष्करपर्णेन सम्भरति योनिर्वा अग्नेः पुष्करपर्णं
सयोनिमेवाग्निं सम्भरति कृष्णाजिनेन सम्भरति यज्ञो वै
कृष्णाजिनं यज्ञेनैव यज्ञं सम्भरति यद्वाग्याणां पशूनां चर्मणा

सम्भरैर्द्राम्यान्पशूञ्छुचार्पयेत्कृष्णाजिनेन सम्भरत्यारण्यानेव
पशून्॥१७॥

शुचार्पयति तस्मात्समावत्पशूनाम्प्रजायमानानामारण्याः
पशवः कनीयाः सः शुचा ह्यृता लोमतः सम्भरत्यतो ह्यस्य
मेध्यङ्कृष्णाजिनं च पुष्करपर्णं च सः स्तृणातीयं वै कृष्णाजिनमसौ
पुष्करपर्णमाभ्यामेवैनमुभयतः परि गृह्णात्यग्निर्देवेभ्यो निलायत
तमथर्वान्वपश्यदथर्वा त्वा प्रथमो निरमन्थदग्र इति॥१८॥

आह य एवैनमन्वपश्यत्तेनैवैनः सम्भरति त्वामग्ने
पुष्करादधीत्याह पुष्करपर्णे ह्येनमुपश्रितमविन्दत्तमु त्वा
दध्यङ्कृषिरित्याह दध्यङ्का अथर्वणस्तेजस्व्यासीत्तेज एवास्मिन्दधाति
तमु त्वा पाथ्यो वृषेत्याह पूर्वमेवोदितमुत्तरेणाभि गृणाति॥१९॥

चतसृभिः सम्भरति चत्वारि छन्दांसि छन्दाभिरेव
गायत्रीभिर्ब्राह्मणस्य गायत्रो हि ब्राह्मणस्त्रिष्टुभौ राजन्यस्य त्रैष्टुभो
हि राजन्यो यं कामयेत वसीयान्थस्यादित्युभयीभिस्तस्य
सम्भरतेजश्चैवास्मा इन्द्रियं च समीची दधात्यष्टाभिः
सम्भरत्यष्टार्ष्वरा गायत्री गायत्रौऽग्निर्यावानेवाग्निस्तः सम्भरति
सीद होतरित्याह देवता एवास्मै सः सादयति नि होतेति
मनुष्यान्थसः सीदस्वेति वयांसि जनिष्वा हि जेन्यो अग्ने

अह्मि॒त्याह॑ दे॒वमनु॑ष्या॒ने॒वास्मै॑ स॒सं॒न्ना॒न्प्र ज॑नयति॥ २०॥

ऐ॒व पु॑शू॒निति॑ गृणाति॒ होत॑रिति॒ सप्त॑विंशतिश्च॥ ४॥ [४]

ऋ॒रमि॑व॒ वा अ॑स्या ए॒तत्क॑रोति॒ यत्ख॑न॒त्यप॑ उ॒प सृ॑ज॒त्यापो॒
वै शा॒न्ताः शा॒न्ताभि॑रे॒वास्यै॑ शुच॑ श॒मय॑ति॒ सं ते॑ वा॒युर्मा॑तरि॒श्वा
दधा॒त्वित्या॑ह॒ प्रा॒णो वै वा॒युः प्रा॒णेनै॑वास्यै॒ प्रा॒णं सं द॑धाति॒ सं
ते॑ वा॒युरित्या॑ह॒ तस्मा॑द्वा॒युप्र॑च्युता दि॒वो वृ॑ष्टिरी॒ते तस्मै॑ च दे॒वि
वष॑डस्तु॥ २१॥

तुभ्य॑मि॒त्याह॑ ष॒ड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुष्वे॒व वृ॑ष्टिं दधाति॒
तस्मा॑त्स॒र्वानृ॑तून् व॑र्षति॒ यद्व॑ष॒ट्कुर्या॑द्र॒ख्यांसि॑ य॒ज्ञं ह॑न्युर्वडि॒त्याह॑
प॒रोर॑ख्यमे॒व वष॑ट्करोति॒ नास्य॑ या॒तया॑मा वष॒ट्कारो॑ भव॑ति॒ न
य॒ज्ञं र॑ख्यांसि॒ घ्नन्ति॑ सुजा॑तो॒ ज्योति॑षा स॒हेत्य॑नुष्टु॒भोप॑
नह्य॑त्यनुष्टुप्॥ २२॥

स॒र्वाणि॒ छन्दा॑ंसि॒ छन्दा॑ंसि॒ खलु॒ वा अ॒ग्नेः प्रि॒या त॒नूः
प्रि॒ययै॒वैनं॑ त॒नुवा॒ परि॑ दधाति॒ वेदु॑को॒ वासो॑ भवति॒ य ए॒वं वेद॑
वा॒रु॒णो वा अ॒ग्निरु॑प॒नद्ध॑ उदु॒ तिष्ठ॑ स्वध्वरो॒र्ध्व ऊ॒ षु णं॑ ऊ॒तय॑ इति॒
सावि॑त्रीभ्यामु॒त्तिष्ठ॑ति स॒वितृ॑प्र॒सूत॑ ए॒वास्यो॒र्ध्वा व॑रुणमे॒निमु॑त्सृजति॒
द्वाभ्या॑म्प्रति॒ष्ठित्यै॒ स जा॑तो गर्भो॒ असि॑॥ २३॥

रोद॑स्यो॒रित्या॑हेमे वै रोद॑सी॒ तयो॑रे॒ष गर्भो॑ यद॒ग्निस्तस्मा॑दे॒वमा॒हाग्ने॑

चारुर्विभृत ओषधीष्वित्याह यदा ह्येतं विभरन्त्यथ चारुतरो भवति
 प्र मातृभ्यो अधि कर्निक्रदद्वा इत्याहौषधयो वा अस्य
 मातरस्ताभ्य एवैनम्प्र च्यावयति स्थिरो भव वीङ्ङ्ङ इति गर्दभ
 आ सादयति॥२४॥

सं नह्यत्येवैनमेतया स्थेमे गर्दभेन सम्भरति तस्माद्गर्दभः
 पशूनाम्भारभारितमो गर्दभेन सम्भरति तस्माद्गर्दभो -
 ऽप्यनालेशेत्यन्यान्पशून्मेघत्यन्नः ह्येनेनार्कः सम्भरन्ति गर्दभेन
 सम्भरति तस्माद्गर्दभो द्विरेताः सन्कनिष्ठम्पशूनाम्प्र जायतेऽग्निर्ह्यस्य
 योनिं निर्दहति प्रजासु वा एष एतर्ह्यारूढः॥२५॥

स ईश्वरः प्रजाः शुचा प्रदहः शिवो भव प्रजाभ्य इत्याह
 प्रजाभ्य एवैनः शमयति मानुषीभ्यस्त्वमङ्गिर इत्याह मानव्यो
 हि प्रजा मा द्यावापृथिवी अभि शूशुचो मान्तरिख्यम्मा
 वनस्पतीनित्याहैभ्य एवैनं लोकेभ्यः शमयति प्रेतुं वाजी
 कर्निक्रददित्याह वाजी ह्येष नानन्दद्रासभः पत्वेति॥२६॥

आह रासभ इति ह्येतमृषयोऽवदन्भरन्त्रिग्निम्पुरीष्यमित्याहाग्निः
 ह्येष भरति मा पाद्यायुषः पुरेत्याहायुरेवास्मिन्दधाति तस्माद्गर्दभः
 सर्वमायुरेति तस्माद्गर्दभे पुरायुषः प्रमीते बिभ्यति वृषाग्निं
 वृषणम्भरन्त्रित्याह वृषा ह्येष वृषाग्निरपां गर्भम्॥२७॥

समुद्रियमित्याहापाः ह्येष गर्भो यद्ग्निरग्न आ याहि

वी॒तय॒ इति॒ वा इ॒मौ लो॒कौ व्यै॒ताम॒ग्र आ या॑हि वी॒तय॒ इति॒
यदा॑हा॒नयो॑र्लो॒कयो॑र्वी॒त्यै प्र॒च्युतो॒ वा ए॒ष आ॒यत॑ना॒दग॑तः प्र॒तिष्ठा॑
स ए॒तर॑ह्य॒ध्वर्युं च॒ यज॑मानं च ध्या॒यत्यृ॒तः स॒त्यमि॒त्याहे॒यं वा
ऋ॒तम॒सौ ॥ २८ ॥

स॒त्यम॒नयो॑रे॒वैन॒म्रति॑ ष्ठा॒पय॒ति ना॒र्तिमा॑र्च्छत्य॒ध्वर्यु॑र्न यज॑मानो
वरु॑णो वा ए॒ष यज॑मानम॒भ्यैति॒ यद॑ग्निरु॒प॑नद्ध ओष॑धयः प्र॒ति
गृ॒हीता॒ग्निमे॒तमि॒त्याह॑ शान्त्यै व्यस्य॒न्वि॒श्वा अ॒म॒तीर॑रा॒तीरि॒त्याह॑
र॒ख्य॑सा॒मप॑हत्यै नि॒षीद॑न्नो अ॒पं दु॒र्मति॑ः ह॒न॒दि॒त्याह॑ प्र॒ति॑ष्ठि॒त्या
ओष॑धयः प्र॒ति मो॑दध्वम् ॥ २९ ॥

अ॒स्त्व॒नृ॒ष॒ब॒सि सा॒दय॑त्यारूढः प॒त्वेति॒ गर्भ॑म॒सौ मो॑दध्वं द्वि॒च॒त्वारि॑ः श॒च ॥ ५ ॥ [५]

ए॒नमि॒त्याहो॑ष॒धयो॒ वा अ॒ग्नेर्भा॑ग॒धेय॑न्ताभिरे॒वेन॑ः स॒म॒र्धय॑ति पु॒ष्पा॑वतीः सु॒पिप्प॒ला इ॒त्याह॑ तस्मा॒दोष॑धयः
फ॒लं गृ॒ह्ण॒त्ययं॒ वो गर्भ॑ ऋ॒तियः॑ प्र॒ब॑ स॒धस्थ॑मास॒ददि॒त्याह॑ याभ्यं ए॒वैन॑म्र॒च्याव॑र्यति तास्वे॒वैन॒म्रति॑ ष्ठा॒पय॒ति
द्वा॒भ्यामु॑पाव॑हरति प्र॒ति॑ष्ठित्यै ॥ ३० ॥ [६]

वा॒रु॒णो वा अ॒ग्निरु॒प॑नद्धो वि पा॒ज॒सेति॒ वि स्र॑स॒यति॒
स॒वि॒तृप्र॑सूत ए॒वास्य॒ विषू॑र्ची वरु॒णमे॒नि वि सृ॑ज॒त्यप॒ उप॑
सृ॒ज॒त्यापो॒ वै शा॒न्ताः शा॒न्ताभि॑रे॒वास्य॒ शुच॑ः श॒मय॑ति ति॒सृभि॑रु॒पं
सृ॒जति॒ त्रि॒वृ॒द्वा अ॒ग्निर्या॑वा॒नेवा॒ग्निस्त॑स्य शुच॑ः श॒मय॑ति मि॒त्रः
स॒सृ॒ज्यं पृ॒थि॒वीमि॒त्याह॑ मि॒त्रो वै शि॒वो दे॒वाना॒न्ते॒नैव ॥ ३१ ॥

ए॒न॒स॒ सृ॑जति शान्त्यै यद्वा॒म्याणा॒म्पा॒त्राणां॑ क॒पालैः॑
स॒सृ॒जेद्वा॒म्याणि॒ पा॒त्राणि॒ शुचा॑र्पये॒दर्म॑क॒पालैः॑ स॒सृ॒जत्ये॒तानि॒

वा अनुपजीवनीयानि तान्येव शुचार्पयति शर्कराभिः स॥ सृजति धृत्या अथो शंत्वायाजलोमैः स॥ सृजत्येषा वा अग्नेः प्रिया तनूर्यदजा प्रिययैवैनं तनुवा स॥ सृजत्यथो तेजसा कृष्णाजिनस्य लोमभिः सम॥३२॥

सृजति यज्ञो वै कृष्णाजिनय्यज्ञेनैव यज्ञ॥ स॥ सृजति रुद्राः सम्भृत्य पृथिवीमित्याहैता वा एतं देवता अग्ने समभरन्ताभिरेवैनं सम्भरति मुखस्य शिरोऽसीत्याह यज्ञो वै मुखस्तस्यैतच्छिरो यदुखा तस्मादेवमाह यज्ञस्य पदे स्थ इत्याह यज्ञस्य ह्येते॥३३॥

पदे अथो प्रतिष्ठित्यै प्रान्याभिर्यच्छत्यन्वन्यैर्मन्त्रयते मिथुनत्वाय त्र्युद्धिं करोति त्रय इमे लोका एषां लोकानामास्यै छन्दोभिः करोति वीर्यं वै छन्दांसि वीर्येणैवैनं करोति यजुषा बिलं करोति व्यावृत्त्या इयंतीं करोति प्रजापतिना यज्ञमुखेन सम्मितान्द्रिस्तनां करोति द्यावापृथिव्योर्दोहाय चतुस्तनां करोति पशूनां दोहायाष्टास्तनां करोति छन्दसां दोहाय नवाश्रिमभिचरतः कुर्यान्निवृतमेव वज्रं सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र हरति स्तृत्यै कृत्वाय सा महीमुखामिति नि दधाति देवतास्वेवैनाम्प्रतिं ष्ठापयति॥३४॥

तेनैव लोमभिः समेते अभिचरतु एकविंशतिश्च॥६॥ [७]

सप्तभिर्धूपयति सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः शिर एतद्यज्ञस्य यदुखा शीर्षन्नेव यज्ञस्य प्राणान्दधाति तस्मात्सप्त

शीर्षन्प्राणा अश्वशकेन धूपयति प्राजापत्यो वा अश्वः
 सयोनि॒त्वायादि॑ति॒स्त्वेत्या॑हेयं वा अदि॑तिरदि॒त्यैवादि॑त्यां
 खनत्य॒स्या अकू॑रंकाराय॒ न हि स्वः स्व॑ हि॒नस्ति॑ दे॒वानां॑ त्वा
 पत्नी॒रित्या॑ह दे॒वानाम्॑॥३५॥

वा ए॒ताम्प॒त्रयोऽग्ने॑ऽकुर्वन्ताभि॒रेवैनां॑ दधाति धि॒षणा॒स्त्वेत्या॑ह
 वि॒द्या वै धि॒षणा॑ वि॒द्याभि॒रेवैना॑मभी॒न्दे ग्रा॒स्त्वेत्या॑ह छन्दा॑सि॒ वै
 ग्राश्छन्दा॑भि॒रेवैना॑स्रपयति॒ वरू॑त्रय॒स्त्वेत्या॑ह हो॒त्रा वै वरू॑त्रयो
 हो॒त्राभि॒रेवैनां॑ पचति॒ जन॑य॒स्त्वेत्या॑ह दे॒वानां॑ वै पत्नीः॑॥३६॥

जन॑य॒स्ताभि॒रेवैनां॑ पचति॒ षड्भिः॑ पचति॒ षड्वा ऋ॒तव॑
 ऋ॒तुभि॒रेवैनां॑ पचति॒ द्विः पच॑न्त्वित्या॒ह तस्मा॑द्विः सं॒वत्सर॑स्य
 स॒स्यम्प॑च्यते वारु॒ण्युखा॑भी॒द्धा मै॒त्रियोपै॑ति शान्त्यै॒ देव॑स्त्वा
 सवि॒तोद्व॑प॒त्वित्या॑ह सवि॒तृप्र॑सूत ए॒वैना॑म्ब्रह्म॒णा दे॒वता॑भि॒रुद्व॑प॒त्यप॑द्यमा
 पृथि॒व्याशा॑ दि॒श आ पृ॑ण॥३७॥

इत्या॑ह तस्मा॑दग्निः सर्वा॒ दिशोऽनु॑ वि भा॒त्युत्तिष्ठ॑ बृ॒हती
 भ॒वोर्ध्वा तिष्ठ॑ ध्रु॒वा त्वमि॑त्या॒ह प्रति॑ष्ठित्या असु॒र्यम्पात्र॑-
 मना॑च्छृ॒ण्णमा॑ च्छृ॒णत्ति॑ दे॒वत्राक॑रज॒खीरे॑णा च्छृ॒णत्ति॑ पर॒मं
 वा ए॒तत्प॒यो यद॑ज॒खीर॑म्पर॒मेणै॑वैना॒म्पय॑सा च्छृ॒णत्ति॑ यजु॑षा
 व्यावृ॑त्त्यै छन्दा॑भि॒रा च्छृ॒णत्ति॑ छन्दा॑भि॒र्वा ए॒षा क्रि॑यते छन्दा॑भि॒रेव॑

छन्दा॒स्या च्छृ॑णत्ति॥ ३८॥

आहु देवानां वै पत्नीः पृणेषा षट्॥७॥ [८]

एकंविंशत्या माषैः पुरुषशीर्षमच्छैत्यमेध्या वै माषां
अमेध्यम्पुरुषशीर्षममेध्यैरेवास्यामेध्यं निरवदाय मेध्यं कृत्वा
हरत्येकंविंशतिर्भवन्त्येकविंशो वै पुरुषः पुरुषस्यास्यै व्यृद्धं वा
एतत्प्राणैरमेध्यं यत्पुरुषशीर्षं सप्तधा वितृण्णां वल्मीकवपाम्प्रति
नि दधाति सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः प्राणैरेवैनत्समर्धयति
मेध्यत्वाय यावन्तः॥ ३९॥

वै मृत्युबन्धवस्तेषां यम आधिपत्यम्परीयाय यमगाथाभिः परि
गायति यमादेवैनद्वृङ्के तिसृभिः परि गायति त्रयं इमे लोका एभ्य
एवैनल्लोकेभ्यो वृङ्के तस्माद्गायते न देयङ्गाथा हि तद्वृङ्केऽग्निभ्यः पशूना
लभते कामा वा अग्नयः कामानेवाव रुन्दे यत्पशून्नालभेतानवरुद्धा
अस्य॥ ४०॥

पशवः स्युर्यत्पर्यग्निकृतानुत्सृजेद्यज्ञवेशसं कुर्याद्यत्संस्थापयेद्य
शीर्षाणि स्युर्यत्पशूनालभन्ते तेनैव पशूनव रुन्दे यत्पर्यग्निकृतानुत्सृज
शीर्ष्णामयातयामत्वाय प्राजापत्येन संस्थापयति यज्ञो वै
प्रजापतिर्यज्ञ एव यज्ञम्प्रतिष्ठापयति प्रजापतिः प्रजा असृजत
स रिरिचानोऽमन्यत स एता आप्रीरपश्यत्ताभिर्वै स मुखतः॥ ४१॥

आत्मानमार्पणीत यदेता आप्रियो भवन्ति यज्ञो वै

प्रजापतिर्यज्ञमेवैताभिर्मुखत आ प्रीणात्यपरिमितच्छन्दसो
 भवन्त्यपरिमितः प्रजापतिः प्रजापतेरात्या ऊनातिरिक्ता मिथुनाः
 प्रजात्यै लोमशं वै नामैतच्छन्दः प्रजापतेः पशवो लोमशाः
 पशूनेवाव रुद्धे सर्वाणि वा एता रूपाणि सर्वाणि रूपाण्यग्नौ
 चित्यै क्रियन्ते तस्मादेता अग्नेश्चित्यस्य ॥ ४२ ॥

भवन्त्येकविंशतिः सामिधेनीरन्वाह रुग्वा एकविंशो
 रुचमेव गच्छत्यथो प्रतिष्ठामेव प्रतिष्ठा ह्येकविंशश्चतुर्विंशतिमन्वाह
 चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरोऽग्निर्वैश्वानरः साख्यादेव
 वैश्वानरमव रुद्धे पराचीरन्वाह पराडिव हि सुवर्गो लोकः
 समास्त्वाग्न ऋतवो वर्धयन्त्वित्याह समाभिरेवाग्निं वर्धयति ॥ ४३ ॥

ऋतुभिः संवत्सरवैश्वा आ भाहि प्रदिशः पृथिव्या
 इत्याह तस्मादग्निः सर्वा दिशोऽनु वि भाति प्रत्यौहतामश्विना
 मृत्युमस्मादित्याह मृत्युमेवास्मादप नुदत्युद्वयं तमसस्परीत्याह
 पाप्मा वै तमः पाप्मानमेवास्मादप हुन्त्यगन्म ज्योतिरुत्तममित्याहासौ
 वा आदित्यो ज्योतिरुत्तममादित्यस्यैव सायुज्यं गच्छति
 न संवत्सरस्तिष्ठति नास्य श्रीस्तिष्ठति यस्यैताः क्रियन्ते
 ज्योतिष्मतीमुत्तमामन्वाह ज्योतिरेवास्मा उपरिष्ठाद्वधाति सुवर्गस्य
 लोकस्यानुख्यात्यै ॥ ४४ ॥

पङ्क्तिर्दीर्घयति षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवैनं दीर्घयति
 सप्तभिर्दीर्घयति सप्त छन्दांसि छन्दोभिरेवैनं दीर्घयति विश्वे
 देवस्य नेतुरित्यनुष्टुभोत्तमया जुहोति वाग्वा अनुष्टुप्तस्मात्प्राणानां
 वागुत्तमैकस्मादखरादनामप्रथमम्पदम् तस्माद्यद्वाचोऽनामं
 तन्मनुष्या उप जीवन्ति पूर्णया जुहोति पूर्ण इव हि
 प्रजापतिः ॥ ४५ ॥

प्रजापतेरास्यै न्यूनया जुहोति न्यूनाद्धि प्रजापतिः प्रजा
 असृजत प्रजानां सृष्ट्यै यदर्चिषि प्रवृज्याद्भूतमव रुन्धीत
 यदङ्गारेषु भविष्यदङ्गारेषु प्र वृणक्ति भविष्यदेवाव रुन्दे भविष्यद्धि
 भूयो भूताद्वाभ्याम्प्र वृणक्ति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै ब्रह्मणा वा
 एषा यजुषा सम्भृता यदुखा सा यद्धिद्येतार्तिमार्च्छेत् ॥ ४६ ॥

यजमानो हन्येतास्य यज्ञो मित्रैतामुखां तपेत्याह ब्रह्म वै
 मित्रो ब्रह्मन्नेवैनाम्प्रतिं ष्ठापयति नार्तिमार्च्छति यजमानो नास्य
 यज्ञो हन्यते यदि भिद्येत तैरेव कपालैः सः सृजेत्सैव ततः
 प्रायश्चित्तिर्यो गतश्रीः स्यान्मथित्वा तस्याव दध्याद्भूतो वा एष स
 स्वां ॥ ४७ ॥

देवतामुपैति यो भूतिकामः स्याद्य उखायै सम्भवेत्स एव तस्य
 स्यादतो ह्येष सम्भवत्येष वै स्वयम्भूर्नाम भवत्येव यं कामयेत
 भ्रातृव्यमस्मै जनयेयमित्यन्यतस्तस्याहत्याव दध्यात्साख्यादेवास्मै

भ्रातृव्यं जनयत्यम्बरीषा- दन्नकामस्याव दध्यादम्बरीषे वा
अन्नं म्रियते सयोन्येवान्नम् ॥ ४८ ॥

अव रुद्धे मुञ्जानव दधात्यूर्ग्वै मुञ्जा ऊर्जमेवास्मा अपि
दधात्यग्निर्देवेभ्यो निलायत स क्रुमुकम्प्राविशत् क्रुमुकमव दधाति
यदेवास्य तत्र न्यक्तं तदेवाव रुद्ध आज्येन सं यौत्येतद्वा अग्नेः
प्रियं धाम यदाज्यम् प्रियेणैवेन धाम्ना समर्धयत्यथो तेजसा ॥ ४९ ॥

वैकंकतीमा दधाति भा एवाव रुद्धे शमीमयीमा दधाति शान्त्यै
सीद त्वम्मातुरस्या उपस्थ इति तिसृभिर्जातमुप तिष्ठते त्रय इमे
लोका एष्वेव लोकेष्वविदं गच्छत्यथो प्राणानेवात्मन्धत्ते ॥ ५० ॥

प्रजापतिरुच्छेत्स्वामेवान्नं तेजसा चतुस्त्रिंशच्च ॥ ९ ॥ [१०]

न ह स्म वै पुराग्निरपरशुवृक्णं दहति तदस्मै
प्रयोग एवर्षिरस्वदयद्यदग्ने यानि कानि चेति समिधमा
दधात्यपरशुवृक्णमेवास्मै स्वदयति सर्वमस्मै स्वदते य एवं
वेदौदुम्बरीमा दधात्यूर्ग्व उदुम्बर ऊर्जमेवास्मा अपि दधाति
प्रजापतिरग्निमसृजत तं सृष्टं रख्यांसि ॥ ५१ ॥

अजिघांसन्थ्स एतद्राख्योघ्नमपश्यत्तेन वै स रख्यांस्यपाहत
यद्राख्योघ्नम्भवत्यग्नेरेव तेन जाताद्रख्यांस्यप हन्त्याश्वत्थीमा
दधात्यश्वत्थो वै वनस्पतीनां सपत्नसाहो विजित्यै वैकङ्कतीमा
दधाति भा एवाव रुद्धे शमीमयीमा दधाति शान्त्यै सशितम्मे

ब्रह्मोदेषाम्बाहू अतिरमित्युत्तमे औदुम्बरी॥५२॥

वाचयति ब्रह्मणैव ख्यत्र९ स९ श्यति ख्यत्रेण
ब्रह्म तस्माद्ब्राह्मणो राजन्यवानत्यन्यम्ब्राह्मणं तस्माद्राजन्यो
ब्राह्मणवानत्यन्य९ राजन्यम्मृत्युर्वा एष यदग्निरमृत९ हिरण्य९
रुक्ममन्तरम्प्रति मुञ्चतेऽमृतमेव मृत्योरन्तर्धत्त एकविंशतिनिर्बाधो
भवत्येकविंशतिर्वै देवलोका द्वादश मासाः पञ्चर्तवस्त्रय इमे
लोका असावादित्यः॥५३॥

एकविंश एतावन्तो वै देवलोकास्तेभ्य एव भ्रातृव्यमन्तरेति
निर्बाधैर्वै देवा असुरान्निर्बाधेऽकुर्वत तन्निर्बाधानां निर्बाधत्वन्निर्बाधी
भवति भ्रातृव्यानेव निर्बाधे कुरुते सावित्रिया प्रति मुञ्चते
प्रसूत्यै नक्तोषासेत्युत्तरयाहोरात्राभ्या- मेवैनमुद्यच्छते देवा
अग्निं धारयन्द्रविणोदा इत्याह प्राणा वै देवा द्रविणोदा
अहोरात्राभ्यामेवैनमुद्यत्यः॥५४॥

प्राणैर्दाधारासीनः प्रति मुञ्चते तस्मादासीनाः प्रजाः प्र
जायन्ते कृष्णाजिनमुत्तरन्तेजो वै हिरण्यम्ब्रह्म कृष्णाजिनन्तेजसा
चैवैनम्ब्रह्मणा चोभयतः परि गृह्णाति षडुद्याम९ शिक्यम्भवति
षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवैनमुद्यच्छते यद्वादशोद्याम९ संवत्सरेणैव
मौञ्जम्भवत्यूर्ग्वै मुञ्जा ऊर्जैवैन९ समर्धयति सुपर्णोऽसि
गुरुत्मानित्यवैख्यते रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे दिवं गच्छ

सुवः प॒तेत्या॑ह सुव॒र्गमे॒वैनं॑ लो॒कं ग॑मयति॥५॥

रख्या॑स्योदु॒म्बरी॑ आदित्य उ॒द्यत्य॑ सञ्चतुर्वि॑ंशतिश्च॥१०॥ [११]

समि॑द्धो अ॒ञ्जन्क॑दर॒म्मती॑नां घृ॒तम॑ग्ने मधु॑म॒त्पिन्व॑मानः।
वा॒जी वह॑न्वा॒जिनं॑ जा॒तवे॑दो दे॒वानां॑ व॒र्षिष॑ प्रि॒यमा॑ स॒धस्थ॑म्।
घृ॒तेना॒ञ्जन्स॑म्प॒थो दे॑व॒याना॑न्प्रजा॒नन्वा॒ज्यप्ये॑तु दे॒वान्। अ॒नु त्वा
स॒प्ते प्र॑दिशः सच॒न्ता स्व॒धाम॑स्मै यज॑मानाय धेहि। ई॒ड्य॒श्वासि॑
वन्द्य॑श्च वाजि॒न्नाशु॑श्वासि॒ मेध्य॑श्च स॒प्ते। अ॒ग्नि॒ष्ट्वा॥५६॥

दे॒वैर्वसु॑भिः स॒जोषाः॑ प्री॒तं वह्निं॑ वहतु जा॒तवे॑दाः। स्ती॒र्णम्ब॑र्हिः
सु॒ष्टरी॑मा जुषा॒णोरु॑ पृथु प्रथ॑मानम्पृथि॒व्याम्। दे॒वेभि॑र्यु॒क्तम॑दितिः
स॒जोषाः॑ स्यो॒नं कृ॑ण्वाना सु॒विते॑ द॒धातु॑। ए॒ता उ॑ वः सु॒भगां
वि॒श्वरू॑पा वि प॒र्ष्योभिः॑ श्रय॑माणा उ॒दातैः॑। ऋ॒ष्वाः स॒तीः क॒वषः॑
शु॒म्भमा॑ना द्वा॒रो दे॒वीः सु॑प्राय॒णा भ॑वन्तु। अ॒न्त॒रा मि॒त्राव॑रुणा च॒रन्ती॑
मुखं॑ य॒ज्ञाना॑म॒भि सं॑वि॒दाने॑। उ॒षासा॑ वाम्॥५७॥

सु॒हि॒र॒ण्ये सु॑शि॒ल्पे ऋ॑तस्य योना॑वि॒ह सा॑दयामि। प्र॒थ॒मा वा॑
स॒र॒थिना॑ सु॒वर्णा॑ दे॒वौ प॑श्यन्तौ भुव॑नानि वि॒श्वा। अपि॑प्रयं चोद॑ना
वा॒म्भिमा॑ना हो॒ता॒रा ज्योतिः॑ प्र॒दिशा॑ दि॒शन्ता॑। आ॒दि॒त्यैर्नो॑ भा॒रती॑
वष्टु॑ य॒ज्ञ स्व॑ती स॒ह रु॒द्रैर्न॑ आ॒वीत्। इ॒डोप॑हृता वसु॑भिः स॒जोषा॑
य॒ज्ञं नो॑ दे॒वीर॒मृते॑षु ध॒त्ता। त्व॑ष्टा वी॒रं दे॒वका॑मं ज॒जान॑ त्वष्टु॒रवा॑
जा॒यत॑ आ॒शुर॑श्वः॥५८॥

त्वष्टेदं विश्वम्भुवनं जजान ब्रह्मोः कर्तारमिह यं खिष्य होतः।
 अश्वो घृतेन त्मन्या समंक्त उप देवाः ऋतुशः पार्थ एतु।
 वनस्पतिर्देवलोकम्प्रजानन्नग्निना हव्या स्वदितानि वख्यत्।
 प्रजापतेस्तपसा वावृधानः सद्यो जातो दधिषे यज्ञमग्ने।
 स्वाहाकृतेन हविषा पुरोगा याहि साध्या हविरदन्तु देवाः॥५९॥

अग्निर्वा वामश्वो द्विचत्वारिंशच्च॥११॥ [१२]

विष्णुमुखा अन्नपते यावन्ती वि वै पुरुषमात्रेणाग्ने तव श्रवो ब्रह्म जज्ञानः स्वयमातृणामेषां वै
 पशुर्गायत्री कस्त्वा द्वादश॥१२॥ विष्णुमुखा अपंचितिमान् वि वा एतावग्ने तव स्वयमातृणां विष्णुचीनानि
 गायत्री चतुष्पष्टिः॥६४॥ विष्णुमुखास्तनुवै भुवत्॥ [१३]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

विष्णुमुखा वै देवाश्छन्दोभिरिमाल्लोकाननपजय्यमभ्यजयन्
 यद्विष्णुक्रमान्क्रमते विष्णुरेव भूत्वा यजमानश्छन्दोभिरिमाल्लोकाननप
 जयति विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहेत्याह गायत्री वै पृथिवी
 त्रैष्टुभमन्तरिख्यम् जागती द्यौरानुष्टुभीर्दिशश्छन्दोभिरेवेमाल्लोकान्
 यथापूर्वमभि जयति प्रजापतिरग्निमसृजत सोऽस्मात्सृष्टः॥१॥

पराङ्मतेतयान्वैदक्रन्ददिति तया वै सोऽग्नेः प्रियं
 धामावारुन्ध यदेतामन्वाहाग्नेरेवैतया प्रियं धामाव रुन्ध ईश्वरो वा

एष पराङ्मुदधो यो विष्णुक्रमान्क्रमते चतसृभिरा वर्तते चत्वारि
छन्दांसि छन्दांसि खलु वा अग्नेः प्रिया तनूः प्रियामेवास्य
तनुवमभि॥२॥

पर्यावर्तते दखिणा पर्यावर्तते स्वमेव वीर्यमनु पर्यावर्तते
तस्मादखिणोऽर्ध आत्मनो वीर्यावत्तरोऽथो आदित्यस्यैवावृतमनु
पर्यावर्तते शुनःशेपुमार्जीगर्ति वरुणोऽगृह्णात्स एताव्वारुणीमपश्यत्तया
वै स आत्मानं वरुणपाशादमुश्चद्वरुणो वा एतं गृह्णाति य
उखाम्प्रतिमुश्चत उदुत्तमं वरुण पाशंस्मदित्याहात्मानंमेवैतया॥३॥

वरुणपाशान्मुश्चत्या त्वाहार्षमित्याहा ह्येनं हरति
ध्रुवस्तिष्ठाविचाचलिरित्याह प्रतिष्ठित्यै विशस्त्वा सर्वा
वाञ्छन्त्वित्याह विशैवेनं समर्धयत्यस्मिन्नाष्ट्रमधि श्रयेत्याह
राष्ट्रमेवास्मिन्ध्रुवमकर्य कामयेत राष्ट्रं स्यादिति तम्मनसा
ध्यायेद्राष्ट्रमेव भवति॥४॥

अग्ने बृहन्नुषसामूर्ध्वो अंस्थादित्याहाग्रमेवैनं समानानां
करोति निर्जग्मिवान्तमस इत्याह तम एवास्मादपं हन्ति
ज्योतिषागादित्याह ज्योतिरेवास्मिन्दधाति चतसृभिः सादयति
चत्वारि छन्दांसि छन्दोभिरेवातिछन्दसोत्तमया वर्षं वा एषा
छन्दसां यदतिच्छन्दा वर्षमेवैनं समानानां करोति सद्वती॥५॥

भवति सत्त्वमेवैनं गमयति वात्सप्रेणोपं तिष्ठत एतेन वै

व॑त्स॒प्रीर्भा॑ल॒न्दनो॑ऽग्नेः प्रि॒यं धा॑मावा॒रुन्द्वाग्ने॑रे॒वैतेन॑ प्रि॒यं धा॑माव॒
रु॒न्द्वा ए॒काद॒शम्भ॑वत्येक॒धैव॑ यज॑माने वी॒र्यं॑ दधाति॒ स्तोमे॑न॒ वै दे॒वा
अ॒स्मि॒ल्लो॒क आ॑र्ध्रुव॒च्छन्दो॑भि॒रमु॒ष्मिन्स्तोम॑स्येव॒ खलु॒ वा ए॒तद्रूपं॑
यद्वा॑त्स॒प्रम्य॑द्वा॑त्स॒प्रेणो॑प॒तिष्ठ॑ते ॥ ६ ॥

इ॒ममे॒व तेन॑ लो॒कम॒भि ज॑यति॒ यद्वि॑ष्णु॒क्रमा॑न्क्रम॑तेऽमुमे॒व
तैर्लो॒कम॒भि ज॑यति॒ पूर्वे॒द्युः प्र॑ क्रा॑मत्युत्तरे॒द्युरु॑प॒ तिष्ठ॑ते॒ तस्मा॑द्योगे॒
ऽन्यासा॑ प्र॒जाना॑म्मनः॒ र॒खेमे॒ऽन्यासा॑न्तस्मा॑द्या॒याव॑रः॒ र॒खेम्य॑स्यै॒शे
तस्मा॑द्या॒याव॑रः॒ र॒खेम्य॑म॒ध्यव॑स्यति॒ मुष्टी॑ क॑रोति॒ वाचं॑ यच्छति॒
य॒ज्ञस्य॑ धृ॒त्यै ॥ ७ ॥

सृष्टोऽभ्येतयां भवति सद्रत्युपतिष्ठते द्विचत्वारिंशच्च ॥ १ ॥ [१]

अन्न॑प॒तेऽन्न॑स्य नो दे॒हीत्या॑हा॒ग्निर्वा॑ अन्न॑पतिः स ए॒वास्मा॑
अन्न॑म्प्र यच्छत्यनमी॒वस्य॑ शु॒ष्मिण॒ इत्या॑हाय॒र॒ख्मस्ये॑ति॒ वावै॑तदा॒ह प्र॑
प्र॒दा॒तारं॑ तारिष॒ ऊर्जं॑ नो धेहि॒ द्वि॒पदे॑ चतु॒ष्पद॑ इत्या॑हा॒शिष॑मे॒वैता॑मा
शा॑स्त॒ उदु॑ त्वा॒ विश्वे॑ दे॒वा इत्या॑ह प्रा॒णा वै विश्वे॑ दे॒वाः ॥ ८ ॥

प्रा॒णैरे॒वैन॑मुद्यच्छतेऽग्ने॒ भर॑न्तु॒ चित्ति॑भि॒रित्या॑ह॒ यस्मा॑ ए॒वैनं॑
चि॒त्तायो॑द्यच्छते॒ तेनै॒वैन॑ संम॑र्धयति॒ चत॑सृभि॒रा सा॑दयति॒ चत्वारि॑
छन्दा॑सि॒ छन्दा॑भिरे॒वाति॑च्छन्दा॒सोत्त॑मया॒ वर्ष्म॑ वा ए॒षा छन्दा॑सां
यदति॑च्छन्दा॒ वर्ष्मै॒वैन॑ समा॒नाना॑ करोति॒ सद्र॑ती भवति॒ सत्त्वमे॒वैनं॑
गम॑यति॒ प्रेद॑ग्ने॒ ज्योति॑ष्मान् ॥ ९ ॥

याहीत्याह ज्योतिरेवास्मिन्दधाति तनुवा वा एष हिनस्ति यः
 हिनस्ति मा हिंसीस्तनुवा प्रजा इत्याह प्रजाभ्य एवैनः शमयति
 रख्यांसि वा एतद्यज्ञः संचन्ते यदन उथ्सर्जत्यक्रन्ददित्यन्वाह
 रख्यंसामपहत्या अनंसा वहन्त्यपचितिमेवास्मिन्दधाति
 तस्मादनस्वी च रथी चातिथीनामपचिततमौ॥१०॥

अपचितिमान्भवति य एवं वेद समिधाऽग्निं दुवस्यतेति
 घृतानुषिक्तामवसिते समिधमा दधाति यथातिथय आगताय
 सर्पिष्वदातिथ्यं क्रियते तादृगेव तद्गायत्रिया ब्राह्मणस्य गायत्रो
 हि ब्राह्मणस्त्रिष्टुभा राजन्यस्य त्रैष्टुभो हि राजन्योऽप्सु भस्म प्र
 वेशयत्यप्सुयोनिर्वा अग्निः स्वामेवैनं योनिं गमयति तिसृभिः प्र
 वेशयति त्रिवृद्वै॥११॥

अग्निर्यावानेवाग्निस्तम्प्रतिष्ठां गमयति परा वा एषोऽग्निं
 वपति योऽप्सु भस्म प्रवेशयति ज्योतिष्मतीभ्यामव दधाति
 ज्योतिरेवास्मिन्दधाति द्वाभ्याम्प्रतिष्ठित्यै परा वा एष प्रजाम्पशून्
 वपति योऽप्सु भस्म प्रवेशयति पुनरूर्जा सह रय्येति पुनरुदैति
 प्रजामेव पशूनात्मन्धत्ते पुनस्त्वादित्याः॥१२॥

रुद्रा वसवः समिन्धतामित्याहेता वा एतं देवता अग्रे
 समैन्धत ताभिरेवैनः समिन्द्वे बोधा स बोधीत्युप तिष्ठते
 बोधयत्येवैनन्तस्मात्सुत्वा प्रजाः प्र बुध्यन्ते यथास्थानमुप तिष्ठते

तस्माद्यथास्थानम्पशवः पुनरेत्योप तिष्ठन्ते॥१३॥

वै विश्वं देवा ज्योतिष्मानपचिततमौ त्रिवृद्धा आदित्या द्विचत्वारिंशच्च॥२॥ [२]

यावन्ती वै पृथिवी तस्यै यम आधिपत्यम्परीयाय यो वै यमं देवयजनमस्या अनिर्याच्याग्निं चिनुते यमायै न स चिनुते-
ऽपेत्यध्यवसाययति यममेव देवयजनमस्यै निर्याच्यात्मनेऽग्निं चिनुत इष्वग्रेण वा अस्या अनामृतमिच्छन्तो नाविन्दन्ते देवा एतद्यजुरपश्यन्नपेतेति यदेतेनाध्यवसाययति॥१४॥

अनामृत एवाग्निं चिनुत उद्धन्ति यदेवास्या अमेध्यं तदप हन्त्यपोऽवोखति शान्त्यै सिकता नि वपत्येतद्वा अग्नेर्वैश्वानरस्य रूपं रूपेणैव वैश्वानरमव रुद्ध ऊषान्नि वपति पुष्टिर्वा एषा प्रजननं यदूषाः पुष्ट्यामेव प्रजननेऽग्निं चिनुतेऽथो संज्ञान एव संज्ञानं ह्येतत्॥१५॥

पशूनां यदूषा द्यावापृथिवी सहास्तान्ते वियती अब्रूतामस्त्वेव नौ सह यज्ञियमिति यदमुष्या यज्ञियमासीत्तदस्यामदधात् ऊषा अभवन् यदस्या यज्ञियमासीत्तदमुष्यामदधात्तददश्चन्द्रमसि कृष्णमूषान्निवपन्नदो ध्यायेद्द्यावापृथिव्योरेव यज्ञियेऽग्निं चिनुतेऽयं सो अग्निरिति विश्वामित्रस्य॥१६॥

सूक्तम्भवत्येतेन वै विश्वामित्रोऽग्नेः प्रियं धामावारुद्धाग्नेरेवैतेन प्रियं धामाव रुद्धे छन्दोभिर्वै देवाः सुवर्गं लोकमायश्चतस्रः

प्राचीरुपं दधाति चत्वारि छन्दांसि छन्दाभिरेव तद्यजमानः
 सुवर्गं लोकमेति तेषां सुवर्गं लोकं यतां दिशः समं व्रियन्ते ते
 द्वे पुरस्तात्समीची उपादधत द्वे॥१७॥

पश्चात्समीची ताभिर्वै ते दिशोऽदृहन् यद्वे पुरस्तात्समीची
 उपदधाति द्वे पश्चात्समीची दिशां विधृत्या अथो पशवो वै
 छन्दांसि पशून्वास्मै समीचो दधात्यष्टावुपं दधात्यष्टार्षरा
 गायत्री गायत्रोऽग्निर्यावानेवाग्निस्तं चिनुतेऽष्टावुपं दधात्यष्टार्षरा
 गायत्री गायत्री सुवर्गं लोकमञ्जसा वेद सुवर्गस्य लोकस्य॥१८॥

प्रज्ञात्यै त्रयोदश लोकम्पृणा उपं दधात्येकविंशतिः सम्पद्यन्ते
 प्रतिष्ठा वा एकविंशः प्रतिष्ठा गार्हपत्य एकविंशस्यैव प्रतिष्ठा
 गार्हपत्यमनु प्रति तिष्ठति प्रत्यग्निं चिक्यान्स्तिष्ठति य एवं वेद
 पञ्चचितीकं चिन्वीत प्रथमं चिन्वानः पाङ्क्तो यज्ञः पाङ्क्तः पशवो
 यज्ञमेव पशून्व रुद्धे त्रिचितीकं चिन्वीत द्वितीयं चिन्वानस्रयं इमे
 लोका एष्वेव लोकेषु॥१९॥

प्रति तिष्ठत्येकचितीकं चिन्वीत तृतीयं चिन्वान एकधा
 वै सुवर्गो लोक एकवृत्तैव सुवर्गं लोकमेति पुरीषेणाभ्यूहति
 तस्मान्मासेनास्थि छन्नन्न दुश्चर्मा भवति य एवं वेद पञ्च चितयो
 भवन्ति पञ्चभिः पुरीषैरभ्यूहति दश सम्पद्यन्ते दशांश्च विराडन्न

विराड्विराज्येवान्नाद्ये प्रति तिष्ठति॥२०॥

अद्भ्यवसाययति ह्येतद्विश्वमित्रस्यादधत् द्वे लोकस्य लोकेषु समचत्वारिंशच्च॥३॥ [३]

वि वा एतौ द्विषाते यश्च पुराग्निर्यश्चोखायाः समितमिति
चतसृभिः सं नि वपति चत्वारि छन्दांसि छन्दांसि खलु वा
अग्नेः प्रिया तनूः प्रिययैवैनौ तनुवा सः शास्ति समितमित्याहु
तस्माद्ब्रह्मणा ख्यत्रः समेति यथ्संन्युष्यं विहरति तस्माद्ब्रह्मणा
ख्यत्रं व्येत्युतुभिः॥२१॥

वा एतं दीर्खयन्ति स ऋतुभिरेव विमुच्यो मातेव पुत्रम्पृथिवी
पुंरीष्यमित्याहुर्तुभिरेवैनं दीर्खयित्वर्तुभिर्वि मुञ्चति वैश्वानर्या
शिक्यमा दत्ते स्वदयत्येवैनन्नैर्ऋतीः कृष्णास्तिस्रस्तुषपक्वा भवन्ति
निर्ऋत्यै वा एतद्भागधेयं यत्तुषा निर्ऋत्यै रूपं कृष्णः रूपेणैव
निर्ऋतिं निरवदयत इमां दिशं यन्त्येषा॥२२॥

वै निर्ऋत्यै दिक्स्वायामेव दिशि निर्ऋतिं निरवदयते स्वकृत
इरिण उप दधाति प्रदरे वैतद्वै निर्ऋत्या आयतनं स्व एवायतने
निर्ऋतिं निरवदयते शिक्यमभ्युप दधाति नैर्ऋतो वै पाशः
साख्यादेवैनं निर्ऋतिपाशान्मुञ्चति तिस्र उप दधाति त्रेधाविहितो वै
पुरुषो यावानेव पुरुषस्तस्मान्निर्ऋतिमव यजते परांचीरुप॥२३॥

दधाति पराचीमेवास्मान्निर्ऋतिम्पुं दतेऽप्रतीख्यमा
यन्ति निर्ऋत्या अन्तर्हित्यै मार्जयित्वोप तिष्ठन्ते मेध्यत्वाय

गार्हपत्यमुप तिष्ठन्ते निर्ऋतिलोक एव चरित्वा पूता
 दैवलोकमुपावर्तन्त एकयोप तिष्ठन्त एकधैव यजमाने वीर्यं
 दधति निवेशनः संगमनो वसूनामित्याह प्रजा वै पशवो वसुं
 प्रजयैवैनम्पशुभिः समर्धयन्ति॥२४॥

ऋतुभिरेषा पराचीरुपाष्टावत्वारि९शच्च॥४॥ [४]

पुरुषमात्रेण वि मिमीते यज्ञेन वै पुरुषः सम्मितो
 यज्ञपरुषैवेनं वि मिमीते यावान्पुरुष ऊर्ध्वबाहुस्तावान्भव-
 त्येतावद्वै पुरुषे वीर्यं वीर्येणैवेनं वि मिमीते पुरुषी भवति
 न ह्यपुरुषः पतितुमर्हत्यरत्निनां पुरुषौ द्राघीयांसौ
 भवतस्तस्मात्पुरुषप्रवयांसि वयांसि व्याममात्रौ पुरुषौ
 च पुच्छं च भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यम्॥२५॥

वीर्यसम्मितो वेणुना वि मिमीत आग्नेयो वै वेणुः सयोनित्वाय
 यजुषा युनक्ति यजुषा कृषति व्यावृत्त्यै षड्भवेन कृषति षड्वा
 ऋतवं ऋतुभिरेवेनं कृषति यद्वादशगवेन संवत्सरेणैवेयं वा
 अग्नेरतिदाहादबिभेत्सैतद्विगुणमपश्यत्कृष्टं चाकृष्टं च ततो वा इमां
 नात्यदहद्यत्कृष्टं चाकृष्टं च॥२६॥

भवत्यस्या अनतिदाहाय द्विगुणं त्वा अग्निमुद्यन्तुमर्हतीत्याहुर्यत्
 चाकृष्टं च भवत्यग्नेरुद्यत्या एतावन्तो वै पशवो द्विपादश्च
 चतुष्पादश्च तान् यत्प्राचं उथ्सृजेद्गुद्रायापिं दध्याद्यद्विषिणा

पितृभ्यो नि ध्रुवेद्यत्प्रतीचो रख्याऽसि हन्युरुदीच उध्मृजत्येषा वै
देवमनुष्याणाऽं शान्ता दिक्॥२७॥

तामेवैनाननूध्मृजत्यथो खल्विमां दिशमुध्मृजत्यसौ वा
आदित्यः प्राणः प्राणमेवैनाननूध्मृजति दखिषणा पर्यावर्तन्ते
स्वमेव वीर्यमनु पर्यावर्तन्ते तस्माद्वखिषणोऽर्ध आत्मनो
वीर्यावत्तरोऽथो आदित्यस्यैवावृतमनु पर्यावर्तन्ते तस्मात्पराऽश्च
पशवो वि तिष्ठन्ते प्रत्यश्च आ वर्तन्ते तिस्रस्तिस्त्रः सीताः॥२८॥

कृषति त्रिवृतमेव यज्ञमुखे वि यातयत्योषधीर्वपति
ब्रह्मणान्नमव रुद्धेऽर्केऽर्कश्चीयते चतुर्दशभिर्वपति सप्त
ग्राम्या ओषधयः सप्तारण्या उभयीषामवरुद्धा अन्नस्यान्नस्य
वपत्यन्नस्यान्नस्यावरुद्धौ कृष्टे वपति कृष्टे ह्योषधयः प्रतितिष्ठन्त्यनुसीत
वपति प्रजात्यै द्वादशसु सीतासु वपति द्वादश मासाः संवत्सरः
संवत्सरेणैवास्मा अन्नम्पचति यदग्निचित्॥२९॥

अनवरुद्धस्याश्जीयादवरुद्धेन व्यृद्धेत ये वनस्पतीनाम्फलग्रहयस
ऽपि प्रोख्वेदनवरुद्धस्यावरुद्धौ दिग्भ्यो लोष्टान्धसमस्यति दिशामेव
वीर्यमवरुध्य दिशां वीर्येऽग्निं चिनुते यं द्विष्याद्यत्र स स्यात्तस्यै
दिशो लोष्टमा हरेदिषमूर्जमहमित आ दद इतीषमेवोर्जं तस्यै
दिशोऽव रुद्धे ख्योधुको भवति यस्तस्यां दिशि भवत्युत्तरवेदिमुप
वपत्युत्तरवेद्याऽं ह्यग्निश्चीयतेऽथो पशवो वा उत्तरवेदिः पशून्वाव

रुन्देऽथो यज्ञपरुषोऽनन्तरित्यै॥ ३०॥

च भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यव्यैत्कृष्टश्चाकृष्टश्च दिग्बसीतां अग्निचिदव पञ्चविंशतिश्च॥ ५॥ — [५]

अग्ने तव श्रवो वय इति सिकता नि वपत्येतद्वा
अग्नेवैश्वानरस्य सूक्तं सूक्तेनैव वैश्वानरमव रुन्दे षड्भिर्नि
वपति षड्वा ऋतवस्सवँत्सरः संवत्सरोऽग्निवैश्वानरः साख्यादेव
वैश्वानरमव रुन्दे समुद्रं वै नामैतच्छन्दः समुद्रमनु प्रजाः प्र
जायन्ते यदेतेन सिकता निवपति प्रजानां प्रजननायेन्द्रः॥ ३१॥

वृत्राय वज्रम्प्राहरत्स त्रेधा व्यभवत्स्फ्यस्तृतीयं रथस्तृतीयं
यूपस्तृतीयं यन्तःशरा अशीर्यन्त ताः शर्करा अभवन्तच्छर्कराणां
शर्करत्ववँज्रो वै शर्कराः पशुरग्निर्यच्छर्कराभिरग्निम्परिमिनोति
वज्रेणैवास्मै पशून्परि गृह्णाति तस्माद्वज्रेण पशवः परिगृहीतास्तस्मात्स्व
नोप हरते त्रिसप्ताभिः॥ ३२॥

पशुकामस्य परि मिनुयात्सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः प्राणाः
पशवः प्राणैरेवास्मै पशून्व रुन्दे त्रिणवाभि- भ्रातृव्यवतस्त्रिवृतमेव
वज्रं सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र हरति स्तृत्या अपरिमिताभिः परि
मिनुयादपरिमितस्यावरुद्ध्य यं कामयेतापशुः स्यादित्यपरिमित्य
तस्य शर्कराः सिकता व्यूहेदपरिगृहीत एवास्य विषूचीनं रेतः
परा सिञ्चत्यपशुरेव भवति॥ ३३॥

यं कामयेत पशुमान्त्स्यादिति परिमित्य तस्य शर्कराः सिकता

व्यूहेत्परिगृहीत एवास्मै समीचीनः५ रेतः सिञ्चति पशुमानेव भवति
 सौम्या व्यूहति सोमो वै रेतोधा रेत एव तद्धधाति गायत्रिया
 ब्राह्मणस्य गायत्रो हि ब्राह्मणस्त्रिष्टुभा राजन्यस्य त्रैष्टुभो हि राजन्यः
 शय्युम्बार्हस्पत्यम्मेधो नोपांनमत्सोऽग्निम्प्राविशत्॥३४॥

सोऽग्नेः कृष्णो रूपं कृत्वोदायत् सोऽश्वम्प्राविशत्सो-
 ऽश्वस्यावान्तरशफोऽभवद्यदश्वमाक्रमयति य एव मेधो-
 ऽश्वम्प्राविशत्तमेवाव रुद्धे प्रजापतिनाग्निश्चेतव्य इत्याहुः
 प्राजापत्योऽश्वो यदश्वमाक्रमयति प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते
 पुष्करपर्णमुप दधाति योनिर्वा अग्नेः पुष्करपर्णः सयोनिमेवाग्निं
 चिनुतेऽपाम्पृष्ठमसीत्युप दधात्युपां वा एतत्पृष्ठं यत्पुष्करपर्णः
 रूपेणैवैनदुप दधाति॥३५॥

इन्द्रः पशुकामस्य भवत्यविश्वस्योनिर्विश्वश्रुतिश्च॥६॥ [६]

ब्रह्म जज्ञानमिति रुक्ममुप दधाति ब्रह्ममुखा वै प्रजापतिः
 प्रजा असृजत् ब्रह्ममुखा एव तत्प्रजा यजमानः सृजते ब्रह्म
 जज्ञानमित्याहुः तस्माद्ब्राह्मणो मुख्यो मुख्यो भवति य एवं वेद
 ब्रह्मवादिनो वदन्ति न पृथिव्यां नान्तरिख्ये न दिव्यग्निश्चेतव्य
 इति यत्पृथिव्यां चिन्वीत पृथिवीः शुचार्पयेन्नोषधयो न
 वनस्पतयः॥३६॥

प्र जायेरन् यदन्तरिख्ये चिन्वीतान्तरिख्यः शुचार्पयेन्न

वया॑सि॒ प्र जा॑येरन् यदि॒वि चि॑न्वीत दिव॑ः शु॒चार्प॑येन्न
 पर्ज॑न्यो॒ वर्षे॑द्रुक्क॒मुप॑ दधात्य॒मृतं॑ वै हि॒रण्य॑म॒मृतं॑ ए॒वाग्निं॑ चि॑नुते
 प्रजा॑त्यै हि॒रण्य॑म॒प्पुरु॑ष॒मुप॑ दधाति यज॑मानलो॒कस्य॑ वि॒धृत्यै॑
 यदि॑ष्टकाया॒ आ॒तृ॒ण्णम॑नूप॒दध्या॑त्प॒शूनां॑ च॒ यज॑मानस्य च प्रा॒णमपि॑
 दध्या॑दखि॒णतः॑ ॥ ३७ ॥

प्राञ्च॑मुप॑ दधाति दा॒धारं॑ यज॑मानलो॒कत्र॑ प॒शूनां॑ च॒ यज॑मानस्य
 च प्रा॒णमपि॑ दधा॒त्यथो॑ ख॒ल्विष्ट॑काया॒ आ॒तृ॒ण्णम॑नूप॑ दधाति
 प्रा॒णाना॑मु॒त्सृ॒ष्ट्यै॑ द्र॒प्सश्च॑स्क॒न्देत्य॑भि मृ॒शति॑ हो॒त्रा॑स्वे॒वैन॑म्प्रति॑
 ष्ठा॒पय॑ति सु॒चा॒वुप॑ दधा॒त्याज्य॑स्य पूर्णा॑ का॒र्ष्मर्य॑मयी॑ द॒ध्नः
 पूर्णा॑मौदु॒म्बरी॑मि॒यं वै का॑र्ष्मर्य॑मय्य॒सावौदु॑म्बरी॒मे ए॒वोप॑ धत्ते ॥ ३८ ॥

तू॒ष्णीमु॑प॑ दधाति॒ न ही॑मे यजु॒षा॒तुम॑र॒हति॑ दखि॒णं
 का॑र्ष्मर्य॑मयी॒मुत्त॑रा॒मौदु॑म्बरी॒न्तस्मा॑द॒स्या अ॒सावु॑त्त॒राज्य॑स्य पूर्णा॑
 का॑र्ष्मर्य॑मयी॒वृ॒ज्रो वा॑ आ॒ज्यं॑ व॒ज्रः का॑र्ष्मर्यो॒ वज्रे॑णै॒व य॒ज्ञस्य॑
 दखि॑णतो र॒ख्या॒स्यप॑ ह॒न्ति द॒ध्नः पूर्णा॑मौदु॒म्बरी॑म्प॒शवो॑
 वै दध्यू॑र्गुदु॒म्बरः॑ प॒शुष्वे॒वोर्जं॑ दधाति पूर्णे॑ उ॒पं दधा॑ति पूर्णे॑
 ए॒वैन॑म् ॥ ३९ ॥

अ॒मुष्मि॑ल्लो॒क उ॒पं ति॑ष्ठेते वि॒राज्य॑ग्निश्चै॒तव्यं॑ इत्या॒हुः सु॒ग्वै
 वि॒राज्य॑त्सु॒चा॒वुप॑दधाति वि॒राज्ये॑वाग्निं चि॑नुते य॒ज्ञमु॒खेयं॑ज्ञ॒मुखे॑
 वै क्रि॒यमा॑णे य॒ज्ञः र॒ख्या॑सि जिघा॑सन्ति य॒ज्ञमु॒खः

रुक्मो यद्रुक्मं व्याघारयति यज्ञमुखादेव रख्याऽस्यपं हन्ति
 पञ्चभिर्व्याघारयति पाङ्क्तो यज्ञो यावानेव यज्ञस्तस्माद्रख्याऽस्यपं
 हन्त्यख्णया व्याघारयति तस्मादख्णया पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति
 प्रतिष्ठित्यै॥४०॥

वनस्पतयो दख्णिणतो धत्त एनन्तस्मादख्णया पञ्च च॥७॥ [७]

स्वयमातृणामुपं दधातीयं वै स्वयमातृणेमामेवोपं
 धत्तेऽश्वमुपं घ्रापयति प्राणमेवास्यां दधात्यथो प्राजापत्यो
 वा अश्वः प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते प्रथमेष्टकोपधीयमाना
 पशूनां च यजमानस्य च प्राणमपि दधाति स्वयमातृणा
 भवति प्राणानामुत्सृष्ट्या अथो सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या
 अग्नावग्निश्चेतव्य इत्याहुरेष वै॥४१॥

अग्निर्वैश्वानरो यद्वाह्मणस्तस्मै प्रथमामिष्टकां यजुष्कृताम्प्र
 यच्छेत्ताम्ब्राह्मणश्चोपं दध्यातामग्नावेव तदग्निं चिनुत ईश्वरो वा
 एष आर्तिमार्तोऽर्वोऽविद्वानिष्टकामुपदधाति त्रीन् वरान्दद्यात्रयो वै
 प्राणाः प्राणानां स्पृत्यै द्वावेव देयौ द्वौ हि प्राणावेक एव देय
 एको हि प्राणः पशुः॥४२॥

वा एष यदग्निर्न खलु वै पशव आर्यवसे रमन्ते दूर्वेष्टकामुपं
 दधाति पशूनां धृत्यै द्वाभ्याम्प्रतिष्ठित्यै काण्डात्काण्डात्प्ररोहन्तीत्याह
 काण्डेनकाण्डेन ह्येषा प्रतितिष्ठत्येवा नो दूर्वे प्र तनु सहस्रेण शतेन
 चेत्याह साहस्रः प्रजापतिः प्रजापतेरास्यै देवलख्मं वै त्र्यालिखिता

तामुत्तरलख्माणं देवा उपादधताधरलख्माणमसुरा यम्॥४३॥

कामयेत् वसीयान्स्यादित्युत्तरलख्माणं तस्योपं
दध्याद्वसीयानेव भवति यं कामयेत् पापीयान्स्यादित्यधर-
लख्माणं तस्योपं दध्यादसुरयोनिमेवैनमनु परा भावयति
पापीयान्भवति त्र्यालिखिता भवतीमे वै लोका- स्त्र्यालिखितैभ्य
एव लोकेभ्यो भ्रातृव्यमन्तरेत्यङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यतः पुरोडाशः
कूर्मो भूत्वानु प्रासर्पत्॥४४॥

यत्कूर्ममुपदधाति यथा खेत्रविदञ्जसा नयत्येवमेवैनं कूर्मः
सुवर्गं लोकमञ्जसा नयति मेधो वा एष पशूनां यत्कूर्मो
यत्कूर्ममुपदधाति स्वमेव मेधम्पश्यन्तः पशव उप तिष्ठन्ते श्मशानं
वा एतत्क्रियते यन्मृतानां पशूनां शीर्षाण्युपधीयन्ते यज्जीवन्तं
कूर्ममुपदधाति तेनाश्मशानचिद्वास्तव्यो वा एष यत्॥४५॥

कूर्मो मधु वाता ऋतायुत इति दध्ना मधुमिश्रेणाभ्यनक्ति
स्वदयत्येवैनङ्गाम्यघ्वा एतदन्नं यद्दध्यारण्यम्मधु यद्दध्ना मधुमिश्रेणाभ्यनक्ति
मही द्यौः पृथिवी च न इत्याहाभ्यामेवैनमुभयतः परि गृह्णाति
प्राञ्चमुपं दधाति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै पुरस्तात्प्रत्यश्चमुपं
दधाति तस्मात्॥४६॥

पुरस्तात्प्रत्यश्चः पशवो मेधमुपं तिष्ठन्ते यो वा अपंनाभिमुग्निं
चिनुते यजमानस्य नाभिमनु प्र विंशति स एनमीश्वरो

हिंसितोरुलूखलमुप दधात्येषा वा अग्नेर्नाभिः सनाभिमेवाग्निं
चिनुतेऽहिंसाया औदुम्बरम्भवत्यूर्वा उदुम्बर ऊर्जमेवाव रुद्धे
मध्यत उप दधाति मध्यत एवास्मा ऊर्ज दधाति तस्मान्मध्यत
ऊर्जा भुञ्जत इयद्ववति प्रजापतिना यज्ञमुखेन सम्मितमव
हन्त्यन्नमेवाकर्वेष्णव्यर्चोप दधाति विष्णुर्वै यज्ञो वैष्णवा वनस्पतयो
यज्ञ एव यज्ञम्प्रति ष्ठापयति॥४७॥

एष वै पशुर्यमसर्पदेष यत्तस्मात्तस्मात्सप्तविंशतिश्च॥८॥ [८]

एषां वा एतल्लोकानां ज्योतिः सम्भृतं यदुखा यदुखामुपदधात्येभ्य
एव लोकेभ्यो ज्योतिरव रुद्धे मध्यत उप दधाति मध्यत एवास्मै
ज्योतिर्दधाति तस्मान्मध्यतो ज्योतिरुपास्महे सिकताभिः
पूरयत्येतद्वा अग्नेर्वैश्वानरस्य रूपं रूपेणैव वैश्वानरमव रुद्धे यं
कामयेत ख्वोधुकः स्यादित्यूनां तस्योप॥४८॥

दध्यात्ख्वोधुक एव भवति यं कामयेतानुपदस्यदन्नमद्यादिति
पूर्णां तस्योप दध्यादनुपदस्यदेवान्नमत्ति सहस्रं वै प्रति पुरुषः
पशूनां यच्छति सहस्रमन्ये पशवो मध्ये पुरुषशीर्षमुप दधाति
सवीर्यत्वायोखायामपि दधाति प्रतिष्ठामेवैनद्रमयति व्यृद्धं वा
एतत्प्राणैरमेध्यं यत्पुरुषशीर्षममृतं खलु वै प्राणाः॥४९॥

अमृतं हिरण्यम्प्राणेषु हिरण्यशल्कान्प्रत्यस्यति प्रतिष्ठामेवैनद्रम
प्राणैः समर्धयति दध्ना मधुमिश्रेण पूरयति मध्व्योऽसानीति

शृतातङ्गो न मेध्यत्वायं ग्राम्यं वा एतदन्नं यद्वर्ध्यारण्यम्मधु यद्वध्ना
मधुमिश्रेण पूरयत्युभयस्यावरुद्धौ पशुशीर्षाण्युप दधाति पशवो वै
पशुशीर्षाणि पशून्वावरुद्धे यं कामयेतापशुः स्यादिति॥५०॥

विषूचीनानि तस्योप दध्याद्विषूच एवास्मात्पशून् दधात्यपशुरेव
भवति यं कामयेत पशुमान्स्यादिति समीचीनानि तस्योप
दध्यात्समीच एवास्मै पशून् दधाति पशुमानेव भवति पुरस्तात्प्रतीचीनम्
दधाति पश्चात्प्राचीनमृषभस्यापशवो वा अन्ये गोअश्वेभ्यः पशवो
गोअश्वानेवास्मै समीचो दधात्येतावन्तो वै पशवः॥५१॥

द्विपादश्च चतुष्पादश्च तान् वा एतदग्नौ प्र दधाति
यत्पशुशीर्षाण्युप दधात्यमुमांरण्यामनु ते दिशामीत्याह ग्राम्येभ्य एव
पशुभ्य आरण्यान्पशूञ्छुचमनूत्सृजति तस्मात्समावत्पशूनाम्प्रजायमाना
पशवः कनीयाः सः शुचा ह्यृताः सर्पशीर्षमुप दधाति यैव सर्पे
त्विषिस्तामेवावरुद्धे॥५२॥

यत्समीचीनम्पशुशीर्षैरुप दध्याद्ग्राम्यान्पशून् शुकाः
स्युर्यद्विषूचीनमारण्यान् यजुरेव वदेदव तां त्विषिं रुद्धे
या सर्पे न ग्राम्यान्पशून् हिनस्ति नारण्यानथो खलूपधेयमेव
यदुप दधाति तेन तां त्विषिमव रुद्धे या सर्पे यद्यजुर्वदति तेन
शान्तम्॥५३॥

पशुर्वा एष यदग्निर्योनिः खलु वा एषा पशोर्वि क्रियते
 यत्प्राचीनमैष्टकाद्यजुः क्रियते रेतोऽपस्या अपस्या उप दधाति
 योनावेव रेतो दधाति पञ्चोप दधाति पाङ्गाः पशवः पशून्वास्मै
 प्र जनयति पञ्च दख्खिणतो वज्रो वा अपस्या वज्रेणैव यज्ञस्य
 दख्खिणतो रख्याः स्यप हन्ति पञ्च पश्चात् ॥ ५४ ॥

प्राचीरुप दधाति पश्चाद्वै प्राचीनः रेतो धीयते
 पश्चादेवास्मै प्राचीनः रेतो दधाति पञ्च पुरस्तात्प्राचीरुप
 दधाति पञ्च पश्चात्प्राचीस्तस्मात्प्राचीनः रेतो धीयते
 प्राचीः प्रजा जायन्ते पञ्चोत्तरतश्छन्दस्याः पशवो वै
 छन्दस्याः पशून्वा प्रजातान्स्वमायतनमभि पर्यूहत इयं वा
 अग्नेरतिदाहादबिभेत्सैताः ॥ ५५ ॥

अपस्या अपश्यत्ता उपाधत्त ततो वा इमां नात्यदहद्यदपस्या
 उपदधात्यस्या अनतिदाहायोवाच हेयमददिथ्स ब्रह्मणान्नं यस्यैता
 उपधीयान्ते य उ चैना एवं वेददिति प्राणभृत उप दधाति रेतस्यैव
 प्राणान्दधाति तस्माद्वदन्प्राणन्यश्यञ्छृण्वन्पशुर्जायतेऽयम्पुरः ॥ ५६ ॥

भुव इति पुरस्तादुप दधाति प्राणमेवैताभिर्दाधारायं दख्खिणा
 विश्वकर्मेति दख्खिणतो मन एवैताभिर्दाधारायम्पश्चाद्विश्वव्यचा इति
 पश्चाच्चखुरेवैताभिर्दाधारेदमुत्तरात्सुवरित्युत्तरतः श्रोत्रमेवैताभिर्दाधारेय
 मतिरित्युपरिष्ठाद्वाचमेवैताभिर्दाधार दशदशोप दधाति सवीर्यत्वायाख्या

उप दधाति तस्मादख्खिण्या पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति प्रतिष्ठित्यै

याः प्राचीस्ताभिर्वसिष्ठ आर्ध्रोद्या दखिणा ताभिर्भरद्वाजो
 याः प्रतीचीस्ताभिर्विश्वामित्रो या उदीचीस्ताभिर्जमदग्निर्या
 ऊर्ध्वास्ताभिर्विश्वकर्मा य एवमेतासामृद्धिं वेदध्रोत्येव य
 आसामेवम्बन्धुतां वेद बन्धुमान्भवति य आसामेवं क्लृप्तिं वेद
 कल्पते॥५८॥

अस्मै य आसामेवमायतनं वेदायतनवान्भवति य
 आसामेवम्प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति प्राणभृत उपधाय
 संयत उप दधाति प्राणानेवास्मिन्धित्वा संयद्धिः सं यच्छति
 तत्संयतां संयत्त्वमथो प्राण एवापानं दधाति तस्मात्प्राणापानौ
 सं चरतो विषूचीरुपं दधाति तस्माद्विष्वञ्चौ प्राणापानौ यद्वा
 अग्नेरसंय्यतम्॥५९॥

असुवर्ग्यमस्य तत्सुवर्ग्योऽग्निर्यत्संय्यतं उपदधाति
 समेवैनं यच्छति सुवर्ग्यमेवाकस्त्र्यविवर्यः कृतमयानामित्याह
 वयोभिरेवायानवं रुद्धेऽयैर्वयांसि सर्वतो वायुमतीर्भवन्ति
 तस्मादयं सर्वतः पवते॥६०॥

पश्चादेताः पुरोऽख्यया कल्पतेऽसंय्यतम्पञ्चत्रिंशच्च॥१०॥

गायत्री त्रिष्टुब्जगत्यनुष्टुप्पङ्क्त्या सह। बृहत्युष्णिहा
 ककुत्सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा। द्विपदा या चतुष्पदा त्रिपदा
 या च षट्पदा सछन्दा या च विच्छन्दाः सूचीभिः शिम्यन्तु
 त्वा। महानाग्नी रेवतयो विश्वा आशाः प्रसूवरीः। मेघ्या विद्युतो

वाचः सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा। रजता हरिणीः सीसा युजो
युज्यन्ते कर्मभिः। अश्वस्य वाजिनस्त्वचि सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा।
नारीः॥६१॥

ते पत्नयो लोम् वि चिन्वन्तु मनीषया। देवानाम्पत्नीर्दिशः
सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा। कुविदङ्ग यवमन्तो यव चिद्यथा दान्त्यनुपूर्वं
वियूय। इहेहैषां कृणुत भोजनानि ये बर्हिषो नमोवृक्तिं न
जग्मुः॥६२॥

नारीः॥६१॥ [११]

कस्त्वाँ छति कस्त्वा वि शाँस्ति कस्ते गात्राणि शिम्यति। क
उ ते शमिता कविः। ऋतवस्त ऋतुधा परुः शमितारो वि शांसतु।
संवत्सरस्य धायसा शिमीभिः शिम्यन्तु त्वा। दैव्या अध्वर्यवस्त्वा
छन्तु वि च शांसतु। गात्राणि पर्वशस्ते शिमाः कृण्वन्तु शिम्यन्तः।
अर्धमासाः परूँषि ते मासाँश्छन्तु शिम्यन्तः। अहोरात्राणि मरुतो
विलिष्टं॥६३॥

सूदयन्तु ते। पृथिवी तेऽन्तरिख्येण वायुश्छिद्रमिषज्यतु।
द्यौस्ते नख्यत्रैः सह रूपं कृणोतु साधुया। शं ते परेभ्यो गात्रेभ्यः
शमस्त्वरेभ्यः। शमस्थभ्यो मज्जभ्यः शमु ते तनुवे भुवत्॥६४॥

विलिष्टं॥६३॥ [१२]

उत्सन्नयज्ञ इन्द्राग्नी देवा वा अख्यणयास्तोमीया अग्नेर्भागोऽस्यग्ने जातान्शिमिरिति नाकसद्विश्वन्दाँसि

सर्वाभ्यो वृष्टिसनीर्देवासुराः कर्नीयाः सः प्रजापतेरखि द्वादश॥१२॥ उथ्सन्नयज्ञो देवा वै यस्य मुख्यवतीर्नाकसद्विरेवेताभिर्ष्टाचत्वारिंशत्॥४८॥ उथ्सन्नयज्ञः सर्वत्वाय॥ [१३]

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

उथ्सन्नयज्ञो वा एष यदग्निः किं वाहेतस्य क्रियते किं वा न यद्वै यज्ञस्य क्रियमाणस्यान्तर्यन्ति पूर्यति वा अस्य तदाश्विनीरुपं दधात्यश्विनौ वै देवानां भिषजौ ताभ्यामेवास्मै भेषजं करोति पञ्चोपं दधाति पाङ्क्तौ यज्ञो यावानेव यज्ञस्तस्मै भेषजं करोत्यृतव्या उपं दधात्यृतूनां क्लृप्त्यै॥१॥

पञ्चोपं दधाति पञ्च वा ऋतवो यावन्त एवर्तवस्तान्कल्पयति समानप्रभृतयो भवन्ति समानोदकास्तस्मात्समाना ऋतव एकेन पदेन व्यावर्तन्ते तस्मादृतवो व्यावर्तन्ते प्राणभृत उपं दधात्यृतुष्वेव प्राणान्दधाति तस्मात्समानाः सन्त ऋतवो न जीर्यन्त्यथो प्र जनयत्येवैनानेष वै वायुर्यत्प्राणो यदृतव्या उपधाय प्राणभृतः॥२॥

उपदधाति तस्मात्सर्वानृतून् वायुरा वरीवर्त्ति वृष्टिसनीरुपं दधाति वृष्टिमेवाव रुन्दे यदेकधोपदध्यादेकमृतुं वर्षेदनुपरिहारं सादयति तस्मात्सर्वानृतून् वर्षति यत्प्राणभृत उपधाय वृष्टिसनीरुपदधाति तस्माद्वायुप्रच्युता दिवो वृष्टिरीते पशवो वै

वयस्या नानामनसः खलु वै पशवो नानाव्रतास्तोऽप एवाभि
समनसः ॥ ३ ॥

यं कामयेतापशुः स्यादिति वयस्यास्तस्योपधायापस्या
उप दध्यादसंज्ञानमेवास्मै पशुभिः करोत्यपशुरेव भवति यं
कामयेत पशुमान्स्यादित्यपस्यास्तस्योपधाय वयस्या उप
दध्यात्संज्ञानमेवास्मै पशुभिः करोति पशुमानेव भवति चतस्रः
पुरस्तादुप दधाति तस्माच्चत्वारि चख्षुषो रूपाणि द्वे शुक्ले द्वे
कृष्णे ॥ ४ ॥

मूर्धन्वतीर्भवन्ति तस्मात्पुरस्तान्मूर्धा पञ्च दख्षिणायाः
श्रोण्यामुप दधाति पञ्चोत्तरस्यां तस्मात्पश्चाद्वर्षीयान् पुरस्तात्प्रवणः
पशुर्बस्तो वय इति दख्षिणेऽस्य उप दधाति वृष्णिर्वय इत्युत्तरे-
ऽसौवेव प्रति दधाति व्याघ्रो वय इति दख्षिणे पख्ख उप
दधाति सिंहो वय इत्युत्तरे पख्खयोरेव वीर्यं दधाति पुरुषो वय
इति मध्ये तस्मात्पुरुषः पशूनामधिपतिः ॥ ५ ॥

क्वस्या उपधाय प्राणभूतः समनसः कृष्णे पुरुषो वय इति पञ्च च ॥ १ ॥ [१]

इन्द्राग्नी अव्यथमानामिति स्वयमातृणामुप दधातीन्द्राग्निभ्यां
वा इमौ लोकौ विधृतावनयोर्लोकयोर्विधृत्या अधृतेव वा एषा
यन्मध्यमा चित्तिरन्तरिख्यमिव वा एषेन्द्राग्नी इत्याहेन्द्राग्नी
वै देवानामोजोभृतावोजसैवैना- मन्तरिख्ये चिनुते धृत्यै

स्वयमातृण्णामुपं दधात्यन्तरिखं वै स्वयमातृण्णान्तरिखमेवोपं
धत्तेऽश्वमुपं॥६॥

घ्रापयति प्राणमेवास्यां दधात्यथो प्राजापत्यो वा अश्वः
प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते स्वयमातृण्णा भवति प्राणानामुत्सृष्ट्या
अथो सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै देवानां वै सुवर्गं लोकं यतां
दिशः समं वीयन्त त एता दिश्या अपश्यन्ता उपादधत ताभिर्वै
ते दिशोऽहं हन्यदिश्या उपदधाति दिशां विधृत्यै दशं प्राणभृतः
पुरस्तादुपं॥७॥

दधाति नव वै पुरुषे प्राणा नाभिर्दशमी प्राणानेव पुरस्ताद्धत्ते
तस्मात्पुरस्तात्प्राणा ज्योतिष्मतीमुत्तमामुपं दधाति तस्मात्प्राणानां
वाग्ज्योतिरुत्तमा दशोपं दधाति दशाखरा विराड्विराट्छन्दसां
ज्योतिर्ज्योतिरेव पुरस्ताद्धत्ते तस्मात्पुरस्ताज्योतिरुपास्महे
छन्दांसि पशुष्वजिमयुस्तान्बृहत्युदजयत्तस्माद्बार्हताः॥८॥

पशवं उच्यन्ते मा छन्द इति दक्षिणत उपं दधाति
तस्माद्दक्षिणावृतो मासाः पृथिवी छन्द इति पश्चात्प्रतिष्ठित्या
अग्निर्देवतेत्युत्तरत ओजो वा अग्निरोज एवोत्तरतो धत्ते
तस्मादुत्तरतोभिप्रयायी जयति षट्त्रिंशत्सम्पद्यन्ते षट्त्रिंशदखरा
बृहती बार्हताः पशवो बृहत्यैवास्मै पशूनव रुद्धे बृहती छन्दसां
स्वाराज्यम्परीयाय यस्यैताः॥९॥

उपधीयन्ते गच्छति स्वाराज्यं सप्त वालखिल्याः पुरस्तादुपं

दधाति सप्त पश्चात्सप्त वै शीर्षण्याः प्राणा द्वाववाञ्चौ प्राणानां
 सवीर्यत्वाय मूर्धासि राडिति पुरस्तादुपं दधाति यन्त्री राडिति
 पश्चात्प्राणानेवास्मै समीचो दधाति॥१०॥

अश्वमुपं पुरस्तादुपं बार्हता एताश्चतुस्त्रिंशच्च॥२॥ [२]

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा एता
 अरुष्ण्यास्तोमीया अपश्यन्ता अन्यथानूच्यान्यथोपादधत्
 तदसुरा नान्ववायन्ततो देवा अभवन्परासुरा यदरुष्ण्यास्तोमीया
 अन्यथानूच्यान्यथोपादधाति भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना परास्य
 भ्रातृव्यो भवत्याशुस्त्रिवृदिति पुरस्तादुपं दधाति यज्ञमुखं वै
 त्रिवृत्॥११॥

यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयति व्योम सप्तदश इति
 दक्षिणतोऽन्नं वै व्योमान्नं सप्तदशोऽन्नमेव दक्षिणतो धत्ते
 तस्माद्वर्षिणेनान्नमद्यते धरुणं एकविंश इति पश्चात्प्रतिष्ठा वा
 एकविंशः प्रतिष्ठित्यै भान्तः पञ्चदश इत्युत्तरत ओजो वै भान्त
 ओजः पञ्चदश ओज एवोत्तरतो धत्ते तस्मादुत्तरतोभिप्रयायी
 जयति प्रतूर्तिरष्टादश इति पुरस्तात्॥१२॥

उपं दधाति द्वौ त्रिवृतावभिपूर्वं यज्ञमुखे वि यातयत्यभिवर्तः
 सविंश इति दक्षिणतोऽन्नं वा अभिवर्तोऽन्नं सविंशो-
 ऽन्नमेव दक्षिणतो धत्ते तस्माद्वर्षिणेनान्नमद्यते वर्चो
 द्वाविंश इति पश्चाद्यद्विंशतिर्द्वे तेन विराजौ यद्वे प्रतिष्ठा

तेन विराजोरेवाभिपूर्वमन्नाद्ये प्रति तिष्ठति तपो नवदश
इत्युत्तरतस्तस्मात्सव्यः॥१३॥

हस्तयोस्तपस्वितरो योनिश्चतुर्विंश इति पुरस्तादुप दधाति
चतुर्विंशत्यखरा गायत्री गायत्री यज्ञमुखम् यज्ञमुखमेव
पुरस्ताद्वि यातयति गर्भाः पञ्चविंश इति दखिणतोऽन्नं वै गर्भा
अन्नम्पञ्चविंशोऽन्नमेव दखिणतो धत्ते तस्माद्विखिण्णेनान्नमद्यत
ओजस्त्रिणव इति पश्चादिमे वै लोकास्त्रिणव एष्वेव लोकेषु प्रति
तिष्ठति सम्भरणस्त्रयोविंश इति॥१४॥

उत्तरतस्तस्मात्सव्यो हस्तयोः सम्भार्यतरः क्रतुरेकत्रिंश
इति पुरस्तादुप दधाति वाग्वै क्रतुर्यज्ञमुखं वाग्यज्ञमुखमेव
पुरस्ताद्वि यातयति ब्रध्नस्य विष्टपं चतुस्त्रिंश इति दखिणतोऽसौ
वा आदित्यो ब्रध्नस्य विष्टपम् ब्रह्मवर्चसमेव दखिणतो धत्ते
तस्माद्विखिणोऽर्धो ब्रह्मवर्चसितरः प्रतिष्ठा त्रयस्त्रिंश इति
पश्चात्प्रतिष्ठित्यै नाकः षट्त्रिंश इत्युत्तरतः सुवर्गो वै लोको नाकः
सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै॥१५॥

वै त्रिवृदिति पुरस्तात्सव्यस्त्रयोविंश इति सुवर्गो वै पञ्च च॥३॥ आशुर्व्याम धरुणो भान्तः
प्रतूर्तिरभिवर्तो वर्चस्तपो योनिर्गर्भा ओजस्सम्भरणः क्रतुर्ब्रध्नस्य प्रतिष्ठा नाक्योऽंशः॥ [३]

अग्नेर्भागोऽसीति पुरस्तादुप दधाति यज्ञमुखं वा अग्निर्यज्ञमुखं
दीर्घ्या यज्ञमुखम्ब्रह्म यज्ञमुखं त्रिवृद्यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयति

नृचख्षसाम्भागोऽसीति दख्षिणतः शुश्रुवाँसो वै नृचख्षसोऽन्नं
धाता जातायैवास्मा अन्नमपि दधाति तस्माज्जातोऽन्नमत्ति जनित्रः
स्पृतः सप्तदशः स्तोम इत्याहान्नं वै जनित्रम् ॥१६॥

अन्नः सप्तदशोऽन्नमेव दख्षिणतो धत्ते तस्मादख्षिणेनान्नमद्यते
मित्रस्य भागोऽसीति पश्चात्प्राणो वै मित्रोऽपानो वरुणः
प्राणापानावेवास्मिन्दधाति दिवो वृष्टिर्वाताः स्पृता एकविंशः
स्तोम इत्याह प्रतिष्ठा वा एकविंशः प्रतिष्ठित्या इन्द्रस्य
भागोऽसीत्युत्तरतो ओजो वा इन्द्र ओजो विष्णुरोजः ख्षत्रमोजः
पञ्चदशः ॥१७॥

ओज एवोत्तरतो धत्ते तस्मादुत्तरतोभिप्रयायी जयति
वसूनाम्भागोऽसीति पुरस्तादुप दधाति यज्ञमुखं वै वसवो
यज्ञमुखः रुद्रा यज्ञमुखं चतुर्विंशो यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि
यातयत्यादित्यानां भागोऽसीति दख्षिणतोऽन्नं वा आदित्या
अन्नम्मरुतोऽन्नं गर्भा अन्नम्पञ्चविंशोऽन्नमेव दख्षिणतो धत्ते
तस्मादख्षिणेनान्नमद्यतेऽदित्यै भागः ॥१८॥

असीति पश्चात्प्रतिष्ठा वा अदितिः प्रतिष्ठा पूषा प्रतिष्ठा त्रिणवः
प्रतिष्ठित्यै देवस्य सवितुर्भागोऽसीत्युत्तरतो ब्रह्म वै देवः सविता ब्रह्म
बृहस्पतिर्ब्रह्म चतुष्टोमो ब्रह्मवर्चसमेवोत्तरतो धत्ते तस्मादुत्तरोऽर्धो
ब्रह्मवर्चसितरः सावित्रवती भवति प्रसूत्यै तस्माद्ब्राह्मणानामुदीची
सनिः प्रसूता धर्त्रश्चतुष्टोम इति पुरस्तादुप दधाति यज्ञमुखं वै

धृत्रः॥१९॥

यज्ञमुखं चतुष्टोमो यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयति
यावानाम्भागोऽसीति दखिणतो मासा वै यावा अर्धमासा
अयावास्तस्माद्विखिणावृतो मासा अन्नं वै यावा अन्नम्प्रजा अन्नमेव
दखिणतो धत्ते तस्माद्विखिणेनान्नमद्यत ऋभूणाम्भागोऽसीति
पश्चात् प्रतिष्ठित्यै विवर्तोऽष्टाचत्वारिंश इत्युत्तरतोऽनयोऽलोकयोः
सवीर्यत्वाय तस्मादिमौ लोकौ समावर्द्धीर्यौ॥२०॥

यस्य मुख्यवतीः पुरस्तादुपधीयन्ते मुख्य एव भवत्यास्य
मुख्यो जायते यस्यान्नवतीर्दखिणतोऽत्यन्नमास्यान्नादो जायते
यस्य प्रतिष्ठावतीः पश्चात्प्रत्येव तिष्ठति यस्यौजस्वतीरुत्तरत
औजस्व्यैव भवत्यास्यौजस्वी जायतेऽर्को वा एष यदग्निस्तस्यैतदेव
स्तोत्रमेतच्छ्रय्यं देषा विधा॥२१॥

विधीयतेऽर्क एव तद्वर्कमनु वि धीयतेऽत्यन्नमास्यान्नादो
जायते यस्यैषा विधा विधीयते य उ चैनामेवं वेद सृष्टीरुप दधाति
यथासृष्टमेवाव रुद्धे न वा इदं दिवा न नक्तमासीदव्यावृत्तन्ते
देवा एता व्युष्टीरपश्यन्ता उपादधत् ततो वा इदं व्यौच्छद्यस्यैता
उपधीयन्ते व्यैवास्मा उच्छ्रुत्यथो तम एवाप हते॥२२॥

वै जनित्रं पञ्चदशोऽदित्यै भागो वै धृत्रस्समावर्द्धीर्यौ विधा ततो वा इदं चतुर्दश
च॥४॥ अग्नेर्नृचख्यंसाञ्जनित्रं मित्रस्येन्द्रस्य वसूनामादित्यानामदित्यै देवस्यं सवितुस्सावित्रवती धृत्रो
यावानामृभूणाविवर्तश्चतुर्दश॥॥

अग्नें जा॒तान्म्र णु॑दा नः स॒पत्नानि॑ति पुरस्ता॒दुप॑ दधाति
जा॒ताने॒व भ्रात॑र्व्यान्म्र णु॑दते सह॑सा जा॒तानि॑ति प॒श्चाञ्ज॑निष्यमाणाने॒व
प्रति॑ नुदते चतुश्चत्वारि॒ंशः स्तोम॑ इति॑ दखिण॒तो ब्र॑ह्मवर्च॒सं वै
च॑तुश्चत्वारि॒ंशो ब्र॑ह्मवर्च॒समे॒व द॑खिण॒तो ध॑त्ते तस्मा॒द्वखि॑णोऽर्धो
ब्र॑ह्मवर्च॒सित॑रः षोड॒शः स्तोम॑ इत्यु॒त्तर॑त ओजो॒ वै षोड॒श ओज॑
ए॒वोत्त॑र॒तो ध॑त्ते तस्मा॑त्॥ २३॥

उ॒त्तर॑तोभि॒प्रया॑यी ज॑यति वज्रो॒ वै च॑तुश्चत्वारि॒ंशो वज्रः
षोड॒शो यदे॑ते इष्ट॑के उ॒प॒दधा॑ति जा॒तांश्चै॒व ज॑निष्यमा॒णांश्च
भ्रात॑र्व्यान्म्र॒णुद्य॑ वज्र॒मनु॑ प्र ह॑रति स्तृ॒त्यै पुरी॑षवती॒म्मध्य॑
उ॒प॑ दधाति पुरी॑षं वै म॒ध्यमा॑त्मनः सा॒त्मान॑मेवाग्निं चि॑नुते
सा॒त्मा॒मुष्मि॑ल्लो॒के भ॑वति य ए॒वं वेदे॑ता वा अ॑स॒पत्ना॑ नामेष्ट॑का
यस्यै॒ता उ॑पधी॒यन्ते॑॥ २४॥

नास्य॑ स॒पत्नो॑ भवति प॒शुर्वा ए॒ष यद॑ग्निर्विराज॑
उ॒त्त॒मायां॑ चि॒त्या॒मुप॑ दधाति वि॒राज॑मे॒वोत्त॑माम्प॒शुषु॑ दधाति
तस्मा॑त्पशु॒मानु॑त्त॒मां वाचं॑ वदति द॒श॒द॒शोप॑ दधाति स॒वीर्य॑त्वाया॒ख्यो
दधा॑ति तस्मा॑द॒ख्यया॑ प॒शवो॑ऽङ्गानि॒ प्र ह॑रन्ति प्रति॑ष्ठित्यै॒ यानि॑ वै
छन्दा॑ंसि सुव॒र्ग्या॑ण्यास॒न्तैर्दे॒वाः सु॑व॒र्गं लो॒कमा॑य॒न्तेन॑र्षयः॥ २५॥

अ॒श्रा॒म्यन्ते॑ तपो॑ऽतप्यन्त॒ तानि॑ तप॑सापश्यन्तेभ्यं ए॒ता इष्ट॑का
नि॒र॒मि॒तेव॑श्छन्दो॒ वरि॑व॒श्छन्द् इति॑ ता उ॒पा॒दध॑त॒ ताभि॑र्वै ते सु॒व॒र्गं
लो॒कमा॑यन्॒ यदे॑ता इष्ट॑का उ॒प॒दधा॑ति या॒न्ये॒व छन्दा॑ंसि सुव॒र्ग्या॑णि

तैरेव यजमानः सुवर्गं लोकमेति यज्ञेन वै प्रजापतिः प्रजा असृजत्
ताः स्तोमभागेरेवासृजत् यत्॥ २६॥

स्तोमभागा उपदधाति प्रजा एव तद्यजमानः सृजते
बृहस्पतिर्वा एतद्यज्ञस्य तेजः समभरद्यथस्तोमभागा यथस्तोमभागा
उपदधाति सतैजसमेवाग्निं चिनुते बृहस्पतिर्वा एतां यज्ञस्य
प्रतिष्ठामपश्यद्यथस्तोमभागा यथस्तोमभागा उपदधाति यज्ञस्य
प्रतिष्ठित्यै सप्तसप्तोप दधाति सवीर्यत्वाय तिस्रो मध्ये
प्रतिष्ठित्यै॥ २७॥

उत्तरतो धत्ते तस्मादुपधीयन्त ऋषयोऽसृजत् यन्निचत्वारिंशच्च॥ ५॥ [५]

रश्मिरित्येवादित्यमसृजत् प्रेतिरिति धर्ममन्वितिरिति
दिवः संधिरित्यन्तरिख्यम्प्रतिधिरिति पृथिवीवृष्टिम्भ इति
वृष्टिम्प्रवेत्यहरनुवेति रात्रिमुशिगिति वसून्प्रकेत इति
रुद्रान्सुदीतिरित्यादित्यानोज इति पितृस्तन्तुरिति प्रजाः
पृतनाषाडिति पशून्नेवदित्योषधीरभिजिदसि युक्तग्रावा॥ २८॥

इन्द्राय त्वेन्द्रं जिन्वेत्येव दखिणतो वज्रम्पर्यौहदभिजित्यै ताः
प्रजा अपंप्राणा असृजत् तास्वधिपतिरसीत्येव प्राणमदधाद्यन्तेत्यपान
सः सर्प इति चख्युर्वयोधा इति श्रोत्रन्ताः प्रजाः प्राणतीरपानतीः
पश्यन्तीः शृण्वतीर्न मिथुनी अभवन्तासु त्रिवृदसीत्येव
मिथुनमदधात्ताः प्रजा मिथुनी॥ २९॥

भवन्तीर्न प्राजायन्त ताः स॒रोहो॑ऽसि नीरोहो॑ऽसीत्येव
 प्राज॑नय॒ताः प्र॒जाः प्रजा॑ता न प्रत्य॑तिष्ठन्ता वसु॑को॒ऽसि वे॒षश्चिर॑सि
 वस्य॑ष्टि॒रसीत्ये॑वैषु लो॒केषु प्रत्य॑स्थापयद्यदाहं वसु॑को॒ऽसि
 वे॒षश्चिर॑सि वस्य॑ष्टि॒रसीति॑ प्र॒जा ए॒व प्रजा॑ता एषु लो॒केषु प्रति॑
 ष्ठापयति॑ सा॒त्मान्तरि॑ख्य॒ रोह॑ति स॒प्राणो॑ऽमुष्मि॒ल्लोके॑ प्रति॑
 तिष्ठ॑त्यव्य॒र्धुकः प्राणा॑पा॒नाभ्यां॑ भवति॑ य ए॒वं वेद॑॥ ३०॥

युक्तग्रा॒वा प्र॒जा मि॒थुन्यन्तरि॑ख्य॒द्वादश॑ च॥ ६॥ [६]

ना॒कस॒द्भिर्वै दे॒वाः सु॒वर्गं लो॒कमा॑यन्त॒न्नाक॑सदा॑ ना॒कस॒त्त्वय्य॑न्ना॒क
 उप॑दधाति ना॒कस॒द्भिरे॒व तद्य॑ज॒मानः सु॒वर्गं लो॒कमे॑ति सु॒वर्गो
 वै लो॒को ना॒को यस्यै॒ता उप॑धीयन्ते ना॒स्मा अ॒कम्भ॑वति
 यज॑मानाय॒तनं॑ वै ना॒कस॒दो यन्ना॑क॒सद॑ उप॑दधा॒त्याय॑त॒नमे॒व
 तद्य॑ज॒मानः कुरु॑ते पृ॒ष्ठानां॑ वा ए॒तत्तेजः॑ सम्भृ॑तं यन्ना॑क॒सदो
 यन्ना॑क॒सदः॑॥ ३१॥

उ॒प॒दधा॑ति पृ॒ष्ठाना॑मे॒व तेजो॑ऽव॒ रुन्दे॑ प॒ञ्चचो॒डा उप॑
 दधा॒त्यप्सर॑सं ए॒वैन॑मे॒ता भू॒ता अ॒मुष्मि॒ल्लो॒क उप॑ शे॒रेऽथो॑
 तनू॑पा॒नीरे॒वैता॑ यज॑मानस्य॒ यं द्वि॒ष्यात्तमु॑प॒दध॑द्वायेदे॒ताभ्य॑ ए॒वैन॑
 दे॒वता॑भ्य॒ आ वृ॑श्चति ता॒जगा॑र्ति॒मार्च्छ॑त्युत्तरा ना॒कस॒द्भ्य उप॑ दधाति
 यथा॑ जा॒यामा॑नीयं गृ॒हेषु॑ निषा॒दय॑ति ता॒दृगे॒व तत्॥ ३२॥

प॒श्चात्प्राची॑मुत्त॒मामुप॑ दधाति॒ तस्मा॑त्प॒श्चात्प्राची॑ प॒त्यन्वा॑स्ते

स्वयमातृ॒णां च॑ वि॒कर्णीं चो॑त्त॒मे उ॒पं द॑धाति प्रा॒णो वै
स्वयमातृ॒णायुर्वि॒कर्णीं प्रा॒णं चै॒वायु॑श्च प्रा॒णाना॑मुत्त॒मौ ध॑त्ते
तस्मा॑त्प्रा॒णश्चायु॑श्च प्रा॒णाना॑मुत्त॒मौ ना॒न्यामुत्त॑रामिष्ट॒कामु॑पं
दध्या॒द्यद॒न्यामुत्त॑रामिष्ट॒कामु॑पदध्यात्प॒शूनाम्॥ ३३॥

च॒ यज॑मानस्य च प्रा॒णं चायु॑श्चापि॑ दध्या॒त्तस्मान्ना॒न्योत्त॑रेष्ट॒कोप॑धेय
स्वयमातृ॒णामु॑पं दधात्य॒सौ वै स्व॑यमातृ॒णामू॑मेवो॒पं ध॑त्ते-
ऽश्व॒मु॒पं घ्रा॑पयति प्रा॒णमे॒वास्यां॑ दधात्यथो॑ प्राजाप॒त्यो वा अश्वः॑
प्र॒जाप॑तिनै॒वाग्निं॑ चि॒नुते॑ स्वयमातृ॒णा भ॑वति प्रा॒णाना॑मु॒त्सृष्ट्या॑ अथो॑
सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्यानु॑ख्यात्या ए॒षा वै दे॒वानां॑ वि॒क्रान्तिर्य॑द्वि॒कर्णी
यद्वि॒कर्णीमु॑प॒दधा॑ति दे॒वाना॑मे॒व वि॒क्रान्ति॑मनु॒ वि क्र॑मत उत्त॒रत॒ उपं
दधा॑ति॒ तस्मा॑दुत्त॒रत॒ उप॑चारोऽग्नि॒र्वायु॑मती॒ भवति॑ समि॒द्धौ॥ ३४॥

सम्भृत॒य्यन्ना॑क॒सदो॒ यन्ना॑क॒सद॒स्तत्प॑शूनामे॒षावै॑ द्वाविं॒शतिश्च॥ ७॥ [७]

छन्दा॑ँस्यु॒पं द॑धाति प॒शवो॒ वै छन्दा॑ँसि प॒शूने॒वाव॑ रु॒द्धे
छन्दा॑ँसि॒ वै दे॒वानां॑ वा॒मम्प॑शवो॒ वा॒ममे॒व प॒शून॑व॒ रुद्ध॑ ए॒ताँ ह॒
वै य॒ज्ञसे॑नश्चै॒त्रिया॑य॒णश्चि॑तिं वि॒दां च॑का॒र तया॒ वै स प॒शून॑वा॒रुद्ध॑
यदे॒तामु॑प॒दधा॑ति प॒शूने॒वाव॑ रु॒द्धे गा॒यत्रीः॑ पु॒रस्ता॒दुपं॑ दधाति॒ तेजो॑
वै गा॒यत्री॑ तेज॑ ए॒व॥ ३५॥

मुख॑तो ध॑त्ते मूर्ध॒न्वती॑र्भवन्ति मूर्धा॒नमे॒वैनँ॑ समा॒नानां॑ करोति
त्रि॒ष्टुभ् उपं॑ दधातीन्द्रि॒यं वै त्रि॒ष्टुगिन्द्रि॒यमे॒व म॑ध्य॒तो ध॑त्ते जग॑तीरु॒पं

दधाति जागता वै पशवः पशून्वाव रुन्देऽनुष्टुभ उप दधाति प्राणा
वा अनुष्टुप्प्राणानामुत्सृष्ट्यै बृहतीरुष्णिहाः पङ्कीरख्वरपङ्कीरिति
विषुरूपाणि छन्दांस्युप दधाति विषुरूपा वै पशवः पशवः॥३६॥

छन्दांसि विषुरूपानेव पशून्वाव रुन्दे विषुरूपमस्य गृहे
दृश्यते यस्यैता उपधीयन्ते य उ चैना एवैवातिच्छन्दसमुप
दधात्यतिच्छन्दा वै सर्वाणि छन्दांसि सर्वेभिरेवेन छन्दोभिश्चिनुते
वर्ष्म वा एषा छन्दसां यदतिच्छन्दा यदतिच्छन्दसमुपदधाति
वर्ष्मैवेन समा नाना करोति द्विपदा उप दधाति द्विपाद्यजमानः
प्रतिष्ठित्यै॥३७॥

तेज एव पशवः पशवो यजमान एकञ्च॥८॥ [८]

सर्वाभ्यो वै देवताभ्योऽग्निश्चीयते यत्सयुजो नोपदध्याद्देवता
अस्याग्निं वृञ्जीरन् यत्सयुज उपदधात्यात्मनैवेन सयुजं चिनुते
नाग्निना व्यूध्यतेऽथो यथा पुरुषः स्नावभिः संतत एवमेवैताभिर्ग्निः
संततोऽग्निना वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्ता अमूः कृत्तिका अभवन्
यस्यैता उपधीयन्ते सुवर्गमेव॥३८॥

लोकमेति गच्छति प्रकाशं चित्रमेव भवति मण्डलेष्टका उप
दधातीमे वै लोका मण्डलेष्टका इमे खलु वै लोका देवपुरा
देवपुरा एव प्र विंशति नार्तिमाच्छत्यग्निं चिक्यानो विश्वज्योतिष
उप दधातीमानेवैताभिर्लोकाज्योतिष्मतः कुरुतेऽथो प्राणानेवैता

यजमानस्य दाधृत्येता वै देवताः सुवर्ग्यास्ता एवान्वाग्भ्यं सुवर्गं
लोकमेति॥ ३९॥

सुवर्गमेव ता एव चत्वारि च॥ १॥ [१]

वृष्टिसनीरुपं दधाति वृष्टिमेवाव रुद्धे यदेकधोपदध्यादेकमृतुं
वर्षेदनुपरिहारं सादयति तस्मात्सर्वानृतून् वर्षति
पुरोवात्सनिर्सीत्याहैतद्वै वृष्ट्यै रूपं रूपेणैव वृष्टिमव
रुद्धे संयानीभिर्वै देवा इमाल्लोकान्त्समयुस्तत्संयानीनां
संयानित्वय्यत्संयानीरुपदधाति यथाप्सु नावा संयात्येवम्॥ ४०॥

एवैताभिर्यजमान इमाल्लोकान्त्सं याति प्लवो वा एषो-
ऽग्नेर्यत्संयानीर्यत्संयानीरुपदधाति प्लवमेवैतमग्रय उपं दधात्युत
यस्येतासूपहितास्वापोऽग्निं हरन्त्यहंत एवास्याग्निरादित्येष्टका
उपं दधात्यादित्या वा एतम्भूत्यै प्रति नुदन्ते योऽलम्भूत्यै सन्भूतिं
न प्राप्नोत्यादित्याः॥ ४१॥

एवैनम्भूतिं गमयन्त्यसौ वा एतस्यादित्यो रुचमा दत्ते यो-
ऽग्निं चित्वा न रोचते यदादित्येष्टका उपदधात्यसावेवास्मिन्नादित्यो
रुचं दधाति यथासौ देवानां रोचत एवमेवैष मनुष्याणां रोचते
घृतेष्टका उपं दधात्येतद्वा अग्नेः प्रियं धाम यद्धृतम्प्रियेणैवैनं धाम्ना
समर्धयति॥ ४२॥

अथो तेजसानुपरिहारं सादयत्यपरिवर्गमेवास्मिन्तेजो

दधाति प्रजापतिरग्निमचिनुत् स यशसा व्यार्ध्यत् स एता यशोदा
अपश्यत्ता उपाधत्ता ताभिर्वै स यश आत्मन्नधत्त यद्यशोदा
उपदधाति यश एव ताभिर्यजमान आत्मन्धत्ते पञ्चोप दधाति
पाङ्क्तुः पुरुषो यावानेव पुरुषस्तस्मिन् यशो दधाति॥४३॥

एवं प्राप्नोत्यादित्या अर्धयत्येकान्नपञ्चाशच्च॥१०॥ [१०]

देवासुराः संयत्ता आसन्कनीयाः सो देवा आसन्भूयाः सो-
ऽसुरास्ते देवा एता इष्टका अपश्यन्ता उपाधत्त भूयस्कृदसीत्येव
भूयाः सोऽभवन्वनस्पतिभिरोषधीभिर्वरिवस्कृदसीतीमामजयन्प्राच्यस
प्राचीं दिशमजयन्नुर्ध्वासीत्यमूमजयन्न्तरिख्यसदस्यन्तरिख्ये
सीदेत्यन्तरिख्यमजयन्ततो देवा अभवन्॥४४॥

परासुरा यस्यैता उपधीयन्ते भूयानेव भवत्यभीमाल्लोकाञ्जयति
भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यप्सुषदसि श्येनसदसीत्याहैतद्वा
अग्ने रूपं रूपेणैवाग्निमव रुद्धे पृथिव्यास्त्वा द्रविणे
सादयामीत्याहेमानेवैताभिर्लोकान् द्रविणावतः कुरुत आयुष्या
उप दधात्यायुरेव॥४५॥

अस्मिन्धात्यग्ने यत्ते परं हन्नामेत्याहैतद्वा अग्नेः प्रियं धामं
प्रियमेवास्य धामोपाप्नोति तावेहि स रभावहा इत्याह व्यैवैनेन
परि धत्ते पाञ्चजन्येष्वप्येध्यग्र इत्याहैष वा अग्निः पाञ्चजन्यो यः
पञ्चचितीकस्तस्मादेवमाहर्तव्या उप दधात्येतद्वा ऋतूनाम्प्रियं धामं
यदृतव्या ऋतूनामेव प्रियं धामाव रुद्धे सुमेक इत्याह संवत्सरो

वै सुमेकः संवत्सरस्यैव प्रियं धामोपाप्नोति॥४६॥

अभ्वन्नायुरेवर्तव्या उप षड्विंशतिश्च॥११॥ [११]

प्रजापतेरख्यं श्वयत्तत्परापतत्तदश्वोऽभवद्यदश्वयत्तदश्वस्याश्वत्वन्
अश्वमेधेनैव प्रत्यदधुरेष वै प्रजापतिः सर्वं करोति योऽश्वमेधेन
यजते सर्वं एव भवति सर्वस्य वा एषा प्रायश्चित्तिः सर्वस्य
भेषजं सर्वं वा एतेन पाप्मानं देवा अंतरन्नपि वा एतेन
ब्रह्महृत्यामंतरन्त्सर्वम्पाप्मानम्॥४७॥

तरति तरति ब्रह्महृत्यां योऽश्वमेधेन यजते य उ चैनमेवं
वेदोत्तरं वै तत्प्रजापतेरख्यं श्वयत्तस्मादश्वस्योत्तरतोऽव द्यन्ति
दखिणतोऽन्येषां पशूनाम्वैतसः कटो भवत्यप्सु योनिर्वा अश्वो-
ऽप्सुजो वैतसः स्व एवैनं योनौ प्रतिं ष्ठापयति चतुष्टोमः
स्तोमो भवति सुरङ्गु वा अश्वस्य सक्थ्यावृहत्तद्देवाश्चतुष्टोमेनैव
प्रत्यदधुर्यच्चतुष्टोमः स्तोमो भवत्यश्वस्य सर्वत्वाय॥४८॥

सर्वं पाप्मानमवृहद्वादश च॥१२॥ [१२]

देवासुराः तेनर्तव्या रुद्रोऽश्मन्वृषदे वडुदेनं प्राचीमिति वसोर्धारांमग्निर्देवेभ्यः सुवर्गाय यत्राकृताय छन्दश्चित्
पर्वस्व द्वादश॥१२॥ देवासुरा अजायां वै शुमुष्टिः प्रथमो दैव्यतामेतद्वै छन्दसामृधोत्यष्टौ पञ्चाशच्च॥५८॥

देवासुराः सर्वं जयति॥ [१३]

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

दे॒वा॒सुराः संय॑त्ता आस॒न्ते न व्य॑जयन्त॒ स ए॒ता
इन्द्र॑स्त॒नूर॑पश्य॒न्ता उपा॑धत्त॒ ताभि॑र्वै स त॒नुव॑मिन्द्रि॒यं वी॑र्यमा॒त्मन्न॑धत्त॒
ततो॑ दे॒वा अभ॑वन्परा॒सुरा॒ यदिन्द्र॑त॒नूरु॑प॒दधा॑ति त॒नुव॑मेव
ताभि॑रिन्द्रि॒यं वी॑र्यं यज॑मान आ॒त्मन्ध॑त्तेऽथो॒ सेन्द्र॑मे॒वाग्नि॑ः सत॑नुं
चिनु॑ते भव॑त्या॒त्मना॒ परा॑स्य॒ भ्रातृ॑व्यः॥१॥

भव॑ति य॒ज्ञो दे॒वेभ्यो॑ऽपा॒क्राम॑त्तम॒वरु॑धं नाश॑कृवन्त
ए॒ता य॑ज्ञत॒नूर॑पश्य॒न्ता उपा॑धत्त॒ ताभि॑र्वै ते य॒ज्ञमवा॑रुन्धत्त॒
यद्य॑ज्ञत॒नूरु॑प॒दधा॑ति य॒ज्ञमे॒व ताभि॑र्यज॑मानोऽव॑ रुन्धे त्रय॑स्त्रि॑ः शत॑मुप॒
दधा॑ति त्रय॑स्त्रि॑ः श॒द्वे दे॒वता॑ दे॒वता॑ ए॒वाव॑ रुन्धेऽथो॒
सा॒त्मा॒नमे॒वाग्नि॑ः सत॑नुं चिनु॑ते सा॒त्मा॒मुष्मि॑ल्लो॒के॥२॥

भव॑ति य ए॒वं वेद॑ ज्योति॑ष्मतीरुप॑ दधाति ज्योति॑रे॒वास्मि॑न्दधात्ये॒
अ॒ग्निश्चितो॑ ज्व॑लति॒ ताभि॑रे॒वैन॑ः॒ समि॑न्द्र उ॒भयो॑रस्मै
लो॒कयो॑ज्योति॑र्भवति न॒ख्यत्रे॑ष्ट॒का उप॑ दधात्येतानि॒ वै दि॒वो
ज्योती॑ःषि॒ तान्ये॒वाव॑ रुन्धे सु॒कृता॑ वा ए॒तानि॒ ज्योती॑ःषि॒
यन्न॑ख्यत्राणि॒ तान्ये॒वाप्रो॒त्यथो॑ अनू॒का॒शमे॒वैतानि॑॥३॥

ज्योती॑ःषि कुरुते सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्यानु॑ख्यात्ये॒ यथ्स॑ऽस्पृष्टा
उप॑द॒ध्याद्वृ॒ष्ट्यै लो॒कमपि॑ द॒ध्यादव॑र॒षुकः॒ पर्जन्यः॑ स्यादस॑ऽस्पृष्टा

उप॑ दधाति॒ वृष्ट्या॑ ए॒व लो॒कं के॒रोति॒ वर्षु॑कः पु॒र्जन्यो॑ भवति
 पु॒रस्ता॑द॒न्याः प्र॒तीची॑रुपं दधाति पु॒श्चाद॒न्याः प्राची॑स्तस्मात्प्रा॒चीना॑नि
 च प्रती॒चीना॑नि च॒ नख॑त्रा॒ण्या वर्त॑न्ते॥४॥

भ्रातृ॒व्यो लो॒क ए॒वैतान्ये॑कचत्वारि॒ंशच्च॑॥१॥ [१]

ऋ॒त॒व्या उप॑ दधात्यृ॒तूनां क्लृ॑त्यै द्वंद्वमु॒पं दधा॑ति तस्मा॑द्वंद्वमृ॒तवो॑-
 ऽधृ॑ते॒व वा ए॒षा यन्म॑ध्य॒मा चि॑तिर॒न्तरि॑ख्यमि॒व वा ए॒षा द्वंद्व॑म॒न्यासु॑
 चि॒तीषू॑पं दधाति॒ चत॑स्रो मध्ये धृ॒त्या अ॒न्तःश्ले॑षणं॒ वा ए॒ताश्चि॑तीनां
 यदृ॑त॒व्या यदृ॑त॒व्या उप॑दधाति॒ चि॒तीनां वि॑धृत्या॒ अव॑का॒मनू॑पं
 दधा॒त्येषा॑ वा अ॒ग्नेर्यो॑निः स॒योन॑िम्॥५॥

ए॒वाग्निं चि॑नुत उ॒वाच॑ ह वि॒श्वामि॑त्रोऽद॒दि॒त्स ब्र॑ह्म॒णान्नं॑ यस्यै॒ता
 उप॑धी॒यान्ते॒ य उ॑ चै॒ना ए॒वं वेद॑दिति॒ संव॑त्स॒रो वा ए॒तम्प्र॑ति॒ष्ठायै॑
 नुद॑ते योऽग्निं चि॒त्वा न प्र॑ति॒तिष्ठ॑ति प॒ञ्च पूर्वा॑श्चि॒तयो॑ भव॒न्त्यथ॑
 ष॒ष्ठीं चि॑तिं चिनुते षड्वा ऋ॒तवः॑ संव॑त्स॒र ऋ॒तुष्वे॒व संव॑त्स॒रे प्र॑ति
 तिष्ठ॒त्येता॑ वै॥६॥

अधि॑प॒त्नीर्नामे॑ष्ट॒का यस्यै॒ता उप॑धी॒यन्तेऽधि॑पतिरे॒व संमा॑नानां
 भव॑ति॒ यं द्वि॒ष्यात्तमु॑प॒दध॑द्वायेदे॒ताभ्य॑ ए॒वैनं॑ दे॒वता॑भ्य॒ आ
 वृ॑श्चति॒ ताज॑गार्ति॒मार्च्छ॑त्यङ्गि॒रसः॑ सु॒वर्गं॑ लो॒कं य॒न्तो या य॑ज्ञस्य
 निष्कृ॑तिरासी॒त्तामृ॑षि॒भ्यः॑ प्रत्यौ॒हन् तद्वि॑रण्यमभव॒द्यद्वि॑रण्यश॒ल्कैः
 प्रो॒ख्यति॑ य॒ज्ञस्य॑ निष्कृ॑त्या॒ अथो॑ भेष॒जमे॒वास॑मै॒ करो॑ति॥७॥

अथो रूपेणैवैनं१ समर्धयत्यथो हिरण्यज्योतिषैव सुवर्गं
लोकमेति साहस्रवता प्रोख्यति साहस्रः प्रजापतिः प्रजापतेरास्यां
इमा मे अग्र इष्टका धेनवः सन्वित्याह धेनूरेवैनः कुरुते ता एनं
कामदुघा अमुत्रामुष्मिल्लौक उप तिष्ठन्ते॥८॥

सयोन्येति वै करोत्येकान्नचत्वारि१शब्दं॥२॥ [२]

रुद्रो वा एष यदग्निः स एतर्हि जातो यर्हि सर्वश्चितः स
यथा वथ्सो जातः स्तनम्प्रेप्सत्येवं वा एष एतर्हि भागधेयम्प्रेप्सति
तस्मै यदाहुतिं न जुहुयादध्वर्युं च यजमानं च ध्यायेच्छतरुद्रीयं
जुहोति भागधेयेनैवैनं१ शमयति नार्तिमाच्छत्यध्वर्युर्न यजमानो
यद्गाम्याणां पशूनाम्॥९॥

पयसा जुहुयाद्गाम्यान्पशूञ्छुचार्पयेद्यदारण्यानामारण्याञ्जितिलयव
वा जुहुयाद्गवीधुकयवाग्वा वा न ग्राम्यान्पशून् हिनस्ति
नारण्यानथो खल्वाहुरनाहुतिर्वै जर्तिलांश्च गवीधुकाश्चेत्यजख्यरेण
जुहोत्याग्नेयी वा एषा यदजाहुत्यैव जुहोति न ग्राम्यान्पशून्
हिनस्ति नारण्यानङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यन्तः॥१०॥

अजायां घर्मम्प्राप्तिश्चन्त्सा शोचन्ती पूर्णम्पराजिहीत सो ३ -
ऽकोऽभवत्तद्वर्कस्यार्कत्वमर्कपूर्णं जुहोति सयोनित्वायोदङ्घ्रिष्ठञ्जुहोत्ये
वै रुद्रस्य दिक्स्वायामेव दिशि रुद्रं निरवदयते चरमायामिष्टकायां

जुहोत्यन्त एव रुद्रं निरवदयते त्रेधाविभक्तं जुहोति त्रयं इमे
लोका इमानेव लोकान्स्समावद्वीर्यान्करोतीयत्यग्रे जुहोति॥११॥

अथेयत्यथेयति त्रयं इमे लोका एभ्य एवैनं लोकेभ्यः
शमयति तिस्र उत्तरा आहुतीर्जुहोति षट्स्सम्पद्यन्ते षड्वा ऋतवं
ऋतुभिरेवैनं शमयति यदनुपरिक्रामं जुहुयादन्तरवचारिणं
रुद्रं कुर्यादथो खल्वाहुः कस्यां वाहं दिशि रुद्रः कस्यां
वेत्यनुपरिक्राममेव होतव्यमपरिवर्गमेवैनं शमयति॥१२॥

एता वै देवताः सुवर्ग्या या उत्तमास्ता यजमानं वाचयति
ताभिरेवैनं सुवर्गं लोकं गमयति यं द्विष्यात्तस्य संचरे पशूनां
न्यस्येद्यः प्रथमः पशुरभितिष्ठति स आर्तिमार्च्छति॥१३॥

पशूनाय्यन्तोऽग्रे जुहोत्यपरिवर्गमेवैनं शमयति त्रिंशच्च॥३॥ [३]

अश्मन्नूर्जमिति परि पिश्वति मार्जयत्येवैनमथो तर्पयत्येव स
एनं तृप्तोऽख्युन्नशोचन्नमुष्मिल्लोकं उप तिष्ठते तृप्यति प्रजयां
पशुभिर्य एवं वेद तां न इषमूर्जं धत्त मरुतः सःरराणा इत्याहान्नं
वा ऊर्गन्नम्मरुतोऽन्नमेवाव रुन्देऽश्मंस्ते ख्युदमुं ते शुक्॥१४॥

ऋच्छतु यं द्विष्म इत्याहु यमेव द्वेष्टि तमस्य ख्युधा च शुचा
चार्पयति त्रिः परिपिश्वन्पर्येति त्रिवृद्धा अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्य शुचं
शमयति त्रिः पुनः पर्येति षट्स्सम्पद्यन्ते षड्वा ऋतवं ऋतुभिरेवास्य

शुचः॑ शमयत्यपां॑ वा एतत्पुष्पं॑ यद्वेतसोऽपाम्॥१५॥

शरोऽवका वेतसशाखया चावकाभिश्च वि कर्षत्यापो वै
शान्ताः शान्ताभिरेवास्य शुचः॑ शमयति यो वा अग्निं चितम्प्रथमः
पशुरधिक्रामतीश्वरो वै तः शुचा प्रदहो मण्डूकेन वि कर्षत्येष
वै पशूनामनुपजीवनीयो न वा एष ग्राम्येषु पशुषु हितो नारण्येषु
तमेव शुचार्यत्यष्टाभिर्वि कर्षति॥१६॥

अष्टारब्धरा गायत्री गायत्रौऽग्निर्यावानेवाग्निस्तस्य शुचः॑
शमयति पावकवतीभिरन्नं वै पावकोऽन्नैनेवास्य शुचः॑
शमयति मृत्युर्वा एष यदग्निर्ब्रह्मण एतद्रूपं यत्कृष्णाजिनम्
कार्ष्णीं उपानहावुपं मुञ्चते ब्रह्मणैव मृत्योरन्तर्धत्तेऽन्तर्मृत्योर्धत्ते-
ऽन्तर्न्नाद्यादित्याहुरन्यामुपमुञ्चतेऽन्यां नान्तः॥१७॥

एव मृत्योर्धत्तेऽवान्नाद्यः॑ रुद्धे नमस्ते हरसे शोचिष इत्याह
नमस्कृत्य हि वसीयाः समुपचरन्त्यन्यं ते अस्मत्तपन्तु हेतय
इत्याह यमेव द्वेष्टि तमस्य शुचार्यति पावको अस्मभ्यः॑
शिवो भवेत्याहान्नं वै पावकोऽन्नमेवाव रुद्धे द्वाभ्यामधि क्रामति
प्रतिष्ठित्या अपस्यवतीभ्याः॑ शान्त्यै॥१८॥

शुर्वेतसोऽपामष्टाभिर्विकर्षति नान्तरेकान्नपञ्चाशच्च॥४॥ [४]

नृषदे वडिति व्याघारयति पङ्क्याहुत्या यज्ञमुखमा
रभतेऽरब्ध्या व्याघारयति तस्मादरब्ध्या पशवोऽङ्गानि प्र

हरन्ति॒ प्रति॑ष्ठित्यै॒ यद्व॑षट्कुर्याद्वा॒तया॑मास्य॒ वषट्कारः॒ स्याद्यन्न॑
व॑षट्कुर्याद्र॒ख्यांसि॑ य॒ज्ञः॑ ह॒न्युर्वडित्या॑ह॒ प॒रोर॑ख्यमे॒व व॑षट्करोति॒
नास्य॑ या॒तया॑मा व॑षट्कारो भव॑ति॒ न य॒ज्ञः॑ र॒ख्यांसि॑ घ्नन्ति
हु॒तादो॒ वा अ॒न्ये दे॒वाः॥१९॥

अहु॒तादोऽन्ये॑ तान॑ग्नि॒चिदे॒वोभया॑न्प्रीणाति॒ ये दे॒वा
दे॒वाना॑मिति॒ दध्ना॑ म॒धुमि॒श्रेणावो॑र॒ख्यति॒ हु॒ताद॑श्चै॒व दे॒वान॑हु॒ताद॑श्च
यज॑मानः प्रीणाति॒ ते यज॑मानम्प्रीणन्ति॒ दध्ने॑व हु॒तादः॑
प्रीणाति॒ मधु॑षाहु॒तादो॑ ग्रा॒म्यं वा ए॒तदन्नं॑ यद्व॒ध्यार॑ण्यम्मधु
यद्व॒ध्ना म॒धुमि॒श्रेणावो॑र॒ख्यत्यु॒भय॑स्याव॑रुद्धौ॒ गुमु॑ष्टिनावो॑र॒ख्यति॒
प्राजा॑पत्यः॥२०॥

वै गु॑मुष्टिः संयो॒नित्वाय॑ द्वाभ्या॒म्प्रति॑ष्ठित्या॒ अनु॑परि॒चार॒मवो॑र॒ख्यत्यु॒
वि वा ए॒ष प्रा॒णैः प्र॒जया॑ प॒शुभिर्ऋ॒ध्यते॒ योऽग्निं॑ चि॒न्वन्न॑धिक्राम॑ति
प्राण॑दा अ॒पान॑दा इत्या॑ह प्रा॒णाने॒वात्म॑न्धत्ते॒ वर्चो॑दा व॑रिवो॒दा
इत्या॑ह प्र॒जा वै वर्चः॑ प॒शवो॑ वरि॑वः प्र॒जामे॒व प॒शूना॑त्मन्धत्त॒ इन्द्रो॑
वृ॒त्रम॑हन्त॒ वृ॒त्रः॥२१॥

हु॒तः षोड॑शभि॒र्भोगै॑र॒सिना॑त्स ए॒ताम॒ग्नयेऽनी॑कवत् आहु॑तिमपश्यत्
भा॒गधे॑येन प्री॒तः षोड॑शधा वृ॒त्रस्य॑ भो॒गानप्य॑दह॒द्वैश्व॑कर्म॒णेन॑ पा॒प्मनो॑
नि॒रमु॑च्यत् यद॒ग्नयेऽनी॑कवत् आहु॑तिं जु॒होत्य॒ग्निरे॒वास्या॑नी॒कवा॑न्ध्वेन॒
भा॒गधे॑येन प्री॒तः पा॒प्मान॒मपि॑ दहति॒ वैश्व॑कर्म॒णेन॑ पा॒प्मनो॑ नि॒रमु॑च्यते॒

यं कामयेत चिरम्पाप्मनः॥२२॥

निर्मुच्येतेत्येकैकं तस्य जुहुयाच्चिरमेव पाप्मनो निर्मुच्यते
यं कामयेत ताजक्पाप्मनो निर्मुच्येतेति सर्वाणि तस्यानुद्रुत्य
जुहुयात्ताजगेव पाप्मनो निर्मुच्यतेऽथो खलु नानैव सूक्ताभ्यां
जुहोति नानैव सूक्तयोर्वीर्यं दधात्यथो प्रतिष्ठित्यै॥२३॥

देवाः प्राजापत्यो वृत्रश्चिरं पाप्मनश्चत्वारिंशच्च॥५॥ [५]

उदेनमुत्तरां नयेति समिध आ दधाति यथा जनं यतेश्वसं
करोति तादृगेव तत्तिस्त्र आ दधाति त्रिवृद्धा अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्मै
भागधेयं करोत्यौदुम्बरीर्भवन्त्यूर्वा उदुम्बर ऊर्जमेवास्मा अपि
दधात्युदु त्वा विश्वे देवा इत्याह प्राणा वै विश्वे देवाः प्राणैः॥२४॥

एवैनमुद्यच्छतेऽग्ने भरन्तु चित्तिभिरित्याह यस्मा एवैनं
चित्तायोद्यच्छते तेनैवेनः समर्धयति पञ्च दिशो देवीर्यज्ञमवन्तु
देवीरित्याह दिशो ह्येषोऽनु प्रच्यवतेऽपामतिं दुर्मतिम्बाधमाना
इत्याह रख्यसामपंहत्यै रायस्पोषे यज्ञपतिमाभजन्तीरित्याह
पशवो वै रायस्पोषः॥२५॥

पशूनेवाव रुन्दे षड्विहंरति षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवेनः
हरति द्वे परिगृह्यवती भवतो रख्यसामपंहत्यै सूर्यरश्मिर्हरिकेशः
पुरस्तादित्याह प्रसूत्यै ततः पावका आशिषो नो जुषन्तामित्याहान्नं

वै पाव॑कोऽन्न॑मे॒वाव॑ रु॒न्दे दे॒वासुराः॑ संय॑त्ता आस॒न्ते दे॒वा
ए॒तदप्र॑तिरथमपश्य॒न्तेन॒ वै ते॑ऽप्र॒ति॥ २६॥

असुरा॑नजय॒न्तदप्र॑तिरथस्याप्रतिरथ॒त्वय्यँदप्र॑तिरथं द्वितीयो
होता॒न्वाहा॑प्रत्यै॒व तेन॒ यज॑मानो भ्रातृ॒व्याञ्जय॑त्यथो अन॑भिजितमे॒वाभि॑
ज॒यति॑ दश॑र्चम्भवति॒ दशा॑र॒खरा वि॒राड्वि॒राजे॒मौ लो॒कौ
विधृ॑तावनयो॒र्लोकयोर्विधृ॑त्या अथो दशा॑र॒खरा वि॒राडन्नं
वि॒राड्वि॒राज्ये॒वान्नाद्ये॑ प्रति॒ तिष्ठ॑त्यस॒दिव॒ वा अ॒न्तरि॑र॒खम॒न्तरि॑र॒खमि॒वा

अश्मा॑नं नि द॒धाति॑ स॒त्त्वाय॑ द्वाभ्या॒म्प्रति॑ष्ठित्यै वि॒मानं॑ ए॒ष
दि॒वो मध्यं॑ आस्त॒ इत्या॑ह व्यै॒वैतया॑ मिमी॒ते मध्ये॑ दि॒वो नि॒हितः
पृश्नि॑रश्मेत्या॒हान्नं॑ वै पृश्न्यन्न॑मे॒वाव॑ रु॒न्दे च॒तसृ॑भिरा पुच्छा॑देति
च॒त्वारि॑ छ॒न्दांसि॑ छ॒न्दोभि॑रेवेन्द्रं वि॒श्वा अ॒वीवृ॑ध॒न्नित्या॑ह
वृद्धि॑मे॒वोपा॑वर्तते वाजा॑ना॒ऽसृ॒तप॑तिम्पतिम्॥ २८॥

इत्या॑हान्नं वै वाजोऽन्न॑मे॒वाव॑ रु॒न्दे सु॒म्रहूर्य॑ज्ञो दे॒वाऽ आ
च॑ व॒र॒ख॒दित्या॑ह प्र॒जा वै प॒शवः॑ सु॒म्रम्प्र॒जामे॒व प॒शूना॒त्मन्ध॑त्ते
य॒र॒ख॒दग्नि॑र्दे॒वो दे॒वाऽ आ च॑ व॒र॒ख॒दित्या॑ह स्व॒गाकृ॑त्यै वाज॑स्य
मा प्र॒स॒वेनो॑द्वाभे॒णोद॑ग्रभी॒दित्या॑हासौ वा आ॒दित्य॑ उ॒द्यन्नु॑द्वाभ
ए॒ष नि॒म्रोच॑न्निग्रा॒भो ब्र॒ह्मणै॒वात्मान॑मुद्गृह्णाति॒ ब्र॒ह्मणा॑ भ्रातृ॒व्यं नि
गृ॑ह्णाति॥ २९॥

प्राणैः पोषोऽप्रत्याग्रीध्रे पतिमेष दशं च॥६॥ [६]

प्राची॒मनु॑ प्र॒दिश॑म्प्रेहि॒ वि॒द्वानि॒त्याह॑ दे॒वलोक॑मे॒वैतयो॑पावर्तते॒

क्रमध्वमग्निना नाकमित्याहेमानेवैतया लोकान्क्रमते पृथिव्या
 अहमुदन्तरिख्यमारुहमित्याहेमानेवैतया लोकान्स्समारोहति
 सुवर्यन्तो नापैख्यन्त इत्याह सुवर्गमेवैतया लोकमेत्यग्रे
 प्रेहि॥३०॥

प्रथमो देवयतामित्याहोभयेष्वेवैतया देवमनुष्येषु चख्युर्दधाति
 पञ्चभिरधि क्रामति पाङ्क्तो यज्ञो यावानेव यज्ञस्तेन सह
 सुवर्गं लोकमेति नक्तोषासेति पुरोनुवाक्यामन्वाह प्रत्या अग्रे
 सहस्राख्येत्याह साहस्रः प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्यै तस्मै ते विधेम
 वाजाय स्वाहेत्याहान्नं वै वाजोऽन्नमेवाव॥३१॥

रुन्दे दध्नः पूर्णामौदुम्बरीः स्वयमातृण्णायां जुहोत्यूर्ग्वै
 दध्यूर्गुदुम्बरोऽसौ स्वयमातृण्णामुष्यामेवोर्जं दधाति तस्मादमुतो-
 ऽर्वाचीमूर्जमुप जीवामस्तिमृभिः सादयति त्रिवृद्धा अग्निर्यावानेवाग्निरस्त-
 गमयति प्रेद्धो अग्रे दीदिहि पुरो न इत्यौदुम्बरीमा दधात्येषा वै
 सूर्मी कर्णकावत्येतया ह स्म॥३२॥

वै देवा असुराणां शततरहांस्तृहन्ति यदेतया
 समिधमादधाति वज्रमेवैतच्छतघ्नीं यजमानो भ्रातृव्याय प्र हरति
 स्तृत्या अछम्बद्गारद्विधेम ते परमे जन्मन्नग्र इति वैकङ्कतीमा
 दधाति भा एवाव रुन्दे तां संवितुर्वरेण्यस्य चित्रामिति
 शमीमयीः शान्त्या अग्निर्वा ह वा अग्निचितं दुहेऽग्निचिद्वाग्निं दुहे

ताम् ॥ ३३ ॥

सवितुर्वरेण्यस्य चित्रामित्याहैष वा अग्नेर्दोहस्तमस्य कण्व एव
श्रायसोऽवेत्तेन ह स्मैन ९ स दुहे यदेतया समिधमादधात्यग्निचिदेव
तदग्निं दुहे सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वा इत्याह सप्तैवास्य
साप्तानि प्रीणाति पूर्णया जुहोति पूर्ण इव हि प्रजापतिः
प्रजापतेः ॥ ३४ ॥

आप्त्यै न्यूनया जुहोति न्यूनाद्धि प्रजापतिः प्रजा
असृजत प्रजाना ९ सृष्ट्या अग्निर्देवेभ्यो निलायत स दिशोऽनु
प्राविशञ्जुह्वन्मनसा दिशो ध्यायेद्विभ्य एवैनमव रुद्धे दध्ना
पुरस्ताञ्जुहोत्याज्येनोपरिष्ठात्तेजश्चैवास्मा इन्द्रियं च समीचीं
दधाति द्वादशकपालो वैश्वानरो भवति द्वादश मासाः संवत्सरः
संवत्सरोऽग्निर्वैश्वानरः साख्यात् ॥ ३५ ॥

एव वैश्वानरमव रुद्धे यत्प्रयाजानूयाजान्कुर्याद्विकस्तिः सा
यज्ञस्य दर्विहोमं करोति यज्ञस्य प्रतिष्ठित्यै राष्ट्रं वै वैश्वानरो
विष्मरुतो वैश्वानर ९ हुत्वा मारुताञ्जुहोति राष्ट्र एव विशमनुं
बध्नात्युच्चैर्वैश्वानरस्या श्रावयत्युपा ९ शु मारुताञ्जुहोति तस्माद्राष्ट्रं
विशमतिं वदति मारुता भवन्ति मरुतो वै देवानां विशो
देवविशेनैवास्मै मनुष्यविशमव रुद्धे सप्त भवन्ति सप्तगणा वै
मरुतो गणश एव विशमव रुद्धे गणेन गणमनुद्रुत्य जुहोति

विशमेवास्मा अनुवर्त्मानं करोति॥३६॥

अग्ने प्रेह्यवं स्म दुहे तां प्रजापतेः साख्यानमनुष्यविशमेकविंशतिश्च॥७॥ [७]

वसो॒र्धारां॑ जुहोति॒ वसो॑र्मे॒ धारा॑स॒दिति॒ वा ए॒षा हू॑यते घृतस्य॒
वा ए॒नमे॒षा धारा॑मुष्मि॒ल्लोके॑ पिन्व॒मानो॑प॒ तिष्ठ॑त॒ आज्ये॑न जुहोति॒
तेजो॑ वा आज्यं॒ तेजो॑ वसो॒र्धारा॑ तेज॑सैवास्मै॒ तेजो॑ऽव॒ रुन्दे॑ऽथो
कामा॒ वै वसो॒र्धारा॑ कामा॑ने॒वाव॑ रुन्दे॒ यं का॒मये॑त प्रा॒णान॑स्यान्नाद्यं
वि॥३७॥

छि॒न्द्यामि॑ति॒ वि॒ग्राहं॑ तस्य॒ जुहु॑यात्प्रा॒णाने॒वास्या॑न्नाद्यं
विच्छि॑न॒त्ति यं का॒मये॑त प्रा॒णान॑स्यान्नाद्यं॒ सं त॑नुयामि॒ति संत॑तां
तस्य॒ जुहु॑यात्प्रा॒णाने॒वास्या॑न्नाद्यं॒ सं त॑नोति॒ द्वाद॑श द्वाद॒शानि॑
जुहोति॒ द्वाद॑श॒ मासाः॑ संव॒त्सरः॑ संव॒त्सरे॑णैवास्मा॒ अन्न॑मव॒
रुन्दे॑ऽन्नं च॒ मेऽख्यु॑च्च॒ म॒ इत्या॑हैतद्वै॥३८॥

अन्न॑स्य रू॒पं रू॒पेणै॒वान्न॑मव॒ रुन्दे॑ऽग्निश्च॒ म॒ आप॑श्च॒ म॒
इत्या॑हैषा वा अन्न॑स्य॒ योनिः॑ सयो॑न्ये॒वान्न॑मव॒ रुन्दे॑ऽर्धेन्द्राणि॑
जुहोति॒ देवता॑ ए॒वाव॑ रुन्दे॒ यत्सर्वे॑षाम॒र्धमिन्द्रः॑ प्रति॒ तस्मा॑दिन्द्रो॑
देवता॑नाम्भूयिष्ठभा॒क्तं इन्द्र॑मुत्त॑रमाहेन्द्रि॒यमे॒वास्मि॑न्नुप॒रि॒ष्टाद॑धाति॒
यज्ञा॑युधानि॒ जुहोति॒ यज्ञः॑॥३९॥

वै य॑ज्ञायुधानि॒ य॒ज्ञमे॒वाव॑ रुन्दे॑ऽथो ए॒तद्वै य॒ज्ञस्य॑ रू॒पं
रू॒पेणै॒व य॒ज्ञम॑व॒ रुन्दे॑ऽवभृथश्च॑ मे स्व॒गाका॒रश्च॑ म॒ इत्या॑ह

स्व॒गाकृ॑त्या अ॒ग्निश्च॑ मे घ॒र्मश्च॑ म॒ इत्या॑हैतद्वै ब्र॒ह्मव॑र्च॒सस्य॑ रू॒पः
रू॒पेणै॒व ब्र॒ह्मव॑र्च॒समव॑ रु॒द्ध ऋ॒क् मे सा॑मं च म॒ इत्या॑ह॥४०॥

ए॒तद्वै छ॒न्दसा॑ रू॒पः रू॒पेणै॒व छ॒न्दा॑स्य॒व रु॒द्धे
गर्भा॑श्च मे व॒त्साश्च॑ म॒ इत्या॑हैतद्वै प॒शूना॑ रू॒पः रू॒पेणै॒व
प॒शून॑व रु॒द्धे क॒ल्पा॑ञ्जुहोत्य॒क्लृप्त॑स्य॒ क्लृप्त्यै॑ यु॒ग्मद॑यु॒जे जु॑होति
मिथु॒नत्वायो॑त्तराव॒ती भ॑वतोऽभि॒क्रान्त्या॑ ए॒का च मे ति॒स्रश्च॑ म॒
इत्या॑ह दे॒वछ॒न्दसं॑ वा ए॒का च ति॒स्रश्च॑॥४१॥

म॒नुष्य॑छ॒न्दसं॑ च॒तस्र॑श्चा॒ष्टौ च॑ दे॒वछ॒न्दसं॑ चै॒व म॒नुष्य॑छ॒न्दसं॑
चा॒व रु॒द्ध आ त्र॑य॒स्त्रिंश॑तो जुहोति॒ त्रय॑स्त्रिंश॒द्वै दे॒वता॑ दे॒वता॑
ए॒वाव॑ रु॒द्ध आ॒ष्टाच॑त्वारिंश॒तो जु॑होत्य॒ष्टाच॑त्वारिंश॒दख्य॑रा
जग॑ती॒ जाग॑ताः प॒शवो॑ जग॑त्यै॒वास्मै॑ प॒शून॑व रु॒द्धे वा॒जश्च॑
प्रस॑वश्चेति॒ द्वाद॑शं जुहोति॒ द्वाद॑श॒ मासाः॑ सं॒वत्सरः॑ सं॒वत्सर॑ ए॒व
प्रति॑ तिष्ठति॥४२॥

वि वै यु॒ज्ञस्सामं॑ च म॒ इत्या॑ह च ति॒स्रश्चै॒कान्न॑पञ्चा॒शच्च॑॥८॥ [८]

अ॒ग्निर्दे॒वेभ्यो॑ऽपा॒क्राम॑द्वा॒गधे॑यमिच्छ॒मान॑स्तं दे॒वा अ॑ब्रुव॒न्नुप॑ न
आ व॑र्तस्व ह॒व्यं नो॑ व॒हेति॒ सोऽब्र॑वी॒द्वरं॑ वृ॒णै म॒ह्यमे॒व वा॑जप्रस॒वीयं॑
जुह॑वन्निति॒ तस्मा॑द॒ग्नये॑ वा॒जप्रस॑वीयं जुह॒ति यद्वा॑जप्रस॒वीयं॑
जुहो॑त्य॒ग्निमे॒व तद्वा॑ग॒धेये॑न॒ सम॑र्धय॒त्यथो॑ अभिषे॒क ए॒वास्य॑ स
च॒तुर्द॑शभिर्जुहोति स॒प्त ग्रा॒म्या ओष॑धयः स॒प्त॥४३॥

आ॒र॒ण्या उ॒भयी॑षाम॒वरु॑द्धा अन्न॑स्यान्नस्य जुहोत्यन्न॑स्यान्नस्यावरु॑
 औदु॑म्बरेण सु॒वेण जुहोत्य॑ूर्वा उ॒दुम्बर॑ ऊ॒र्गन्न॑मूर्जे॒वास्मा॑
 ऊ॒र्जम॑न्नमव॑ रुन्देऽग्नि॒र्वै दे॒वाना॑म॒भिषि॑क्तोऽग्नि॒चिन्म॑नु॒ष्याणा॑न्तस्मा॑दग्नि॒
 न धा॒वेद॑वरुद्ध॑ ह्यस्यान्न॑मन्नमिव॒ खलु॑ वै व॒र्षय्य॑द्वावे॒दन्नाद्या॑द्वावेदुपा॒

उ॒पाव॑र्तते नक्तो॒षासे॑ति कृ॒ष्णायै॑ श्वेत॑व॒त्सायै॑ पय॑सा
 जुहोत्य॑ह्वैवास्मै रात्रि॒म्र दा॑पयति रात्रि॒याह॑र॒होरा॑त्रे ए॒वास्मै॑ प्र॒त्ते
 काम॑म॒न्नाद्यं॑ दुहाते रा॒ष्ट्रभृ॑तो जुहोति रा॒ष्ट्रमे॒वाव॑ रुन्दे ष॒ड्विर्जु॑होति
 ष॒ड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुष्वे॒व प्र॑ति तिष्ठति भु॒वंन॑स्य प॒त इति॑ रथमु॒खे
 पश्चा॑हु॒तीर्जु॑होति वज्रो॒ वै रथो॑ वज्रेणै॒व दि॑शः॥४५॥

अ॒भि ज॑यत्यग्नि॒चित॑ ह वा अ॒मुष्मि॑ल्लो॒के वा॑तोऽभि प॑वते
 वा॒तना॑मानि जुहोत्य॒भ्येवैन॑म॒मुष्मि॑ल्लो॒के वा॑तः पवते त्रीणि जुहोति
 त्रयं॑ इ॒मे लो॒का ए॒भ्य ए॒व लो॒केभ्यो॑ वा॒तम॑व॑ रुन्दे स॒मुद्रो॑ऽसि
 नभ॑स्वा॒नित्या॑हैत॒द्वै वा॑तस्य रू॒पं रू॒पेणै॒व वा॑तम॑व॑ रुन्देऽञ्ज॒लिना॑
 जुहोति॑ न ह्ये॒तेषा॑म॒न्यथा॑हु॒तिर॒वक॑ल्पते॥४६॥

ओष॑धयः सु॒ताभि॑ दि॒शोऽन्य॑था द्वे च॥९॥ [९]

सु॒व॒र्गाय॑ वै लो॒काय॑ दे॒वर॒थो यु॑ज्यते यत्रा॒कूता॑य॒ मनु॑ष्य॒रथ॑ ए॒ष
 खलु॑ वै दे॒वर॒थो यद॑ग्नि॒रग्निं॑ यु॒नज्मि॑ शव॑सा घृ॒तेने॒त्याह॑ यु॒नक्त्ये॒वैन॑
 स ए॒नं यु॑क्तः सु॒व॒र्गं लो॒कम॑भि व॑हति यत्स॒र्वाभिः॑ प॒ञ्चभि॑र्यु॒ध्याद्यु॑क्तो॒
 ऽस्या॒ग्निः प्र॑च्यु॒तः स्या॒दप्र॑तिष्ठिता आहु॑तयः स्युरप्र॑तिष्ठिताः स्तोमा॒

अप्रतिष्ठितान्युक्थानि तिसृभिः प्रातःसवनेऽभि मृशति त्रिवृत् ॥ ४७ ॥

वा अग्निर्यावानेवाग्निस्तं युनक्ति यथानसि युक्त आधीयत
एवमेव तत्प्रत्याहुतयस्तिष्ठन्ति प्रति स्तोमाः प्रत्युक्थानि
यज्ञायज्ञियस्य स्तोत्रे द्वाभ्यामभि मृशत्येतावान् वै यज्ञो
यावानग्निष्टोमो भूमा त्वा अस्यात ऊर्ध्वः क्रियते यावानेव
यज्ञस्तमन्ततोऽन्वारोहति द्वाभ्याम्प्रतिष्ठित्या एकयाप्रस्तुतम्भवत्यथ ॥ ४८ ॥

अभि मृशत्युपैनमुत्तरो यज्ञो नमत्यथो संतत्यै प्र वा एषो-
ऽस्माल्लोकाच्चवते योऽग्निं चिनुते न वा एतस्यानिष्टक आहुतिरव-
कल्पते यां वा एषोऽनिष्टक आहुतिं जुहोति स्रवति वै सा तां
स्रवन्तीं यज्ञोऽनु परा भवति यज्ञं यजमानो यत्पुनश्चितिं चिनुत
आहुतीनाम्प्रतिष्ठित्यै प्रत्याहुतयस्तिष्ठन्ति ॥ ४९ ॥

न यज्ञः पराभवति न यजमानोऽष्टावुप दधात्यष्टार्षरा गायत्री
गायत्रेणैवैनं छन्दसा चिनुते यदेकादश त्रैष्टुभेन यद्वादश जागतेन
छन्दोभिरेवैनं चिनुते नपात्को वै नामैषोऽग्निर्यत्पुनश्चितिर्य एवं
विद्वान्पुनश्चितिं चिनुत आ तृतीयात्पुरुषादन्नमत्ति यथा वै पुनराधेयं
एवम्पुनश्चितिर्योऽग्न्याधेयेन न ॥ ५० ॥

ऋध्नोति स पुनराधेयमा धत्ते योऽग्निं चित्वा नध्नोति
स पुनश्चितिं चिनुते यत्पुनश्चितिं चिनुत ऋद्ध्या अथो
खल्वाहुर्न चेतव्येति रुद्रो वा एष यदग्निर्यथा व्याघ्रं

सुप्तम्बो॒धय॑ति ता॒दृगे॒व तदथो॒ खल्वा॑हुश्चेत॒व्येति॒ यथा॒
वसी॑या॒सम्भा॒गधेये॑न बो॒धय॑ति ता॒दृगे॒व तन्मनु॑र॒ग्निम॑चिनुत
तेन॒ नाध्नो॑त्स ए॒ताम्पुन॑श्चि॒तिम॑पश्य॒त्ताम॑चिनुत॒ तया॒ वै स
आ॒ध्नो॑द्यत्पुनश्चि॒तिं चि॑नुत ऋ॒द्धौ॑॥५१॥

त्रिवृ॒दथ॒ तिष्ठ॑न्त्य॒ग्राधेये॑न॒ नाचि॑नुत॒ सप्त॑दश॒ च॥१०॥ [१०]

छ॒न्दाश्चि॑तं चिन्वीत॒ प॒शुका॑मः॒ प॒शवो॒ वै छ॒न्दा॑सि॒ पशु॑माने॒व
भ॑वति॒ श्येन॑चितं चिन्वीत॒ सुव॑र्गका॒मः श्ये॒नो वै वय॑सा॒म्पति॑ष्ठः
श्ये॒न ए॒व भू॒त्वा सु॑व॒र्गं लो॒कम्प॑तति॒ कङ्क॑चितं चिन्वीत॒ यः
का॒मये॑त शी॒र्षण्वा॒नमु॑ष्मि॒ल्लोके॑ स्या॒मिति॑ शी॒र्षण्वा॒नेवा॑मुष्मि॒ल्लोके॑
भ॑वत्यल॒ज॒चितं॑ चिन्वीत॒ चतुः॑सीत॒म्पति॑ष्ठाका॒मश्चत॑स्रो॒ दिशो॑
दि॒रख्वे॑व॒ प्रति॑ तिष्ठति॒ प्रउ॑ग॒चितं॑ चिन्वीत॒ भ्रातृ॑व्यवा॒न्प्र॥५२॥

ए॒व भ्रातृ॑व्यान्नुद॒त उ॒भय॑तः॒ प्रउ॑गं चिन्वीत॒ यः का॒मये॑त॒ प्र
जा॒तान्भ्रातृ॑व्यान्नुदे॒य॒ प्रति॑जनि॒ष्यमा॑णानि॒ति प्रै॒व जा॒तान्भ्रातृ॑व्यान्नुद॒ते
प्रति॑ जनि॒ष्यमा॑णान्नथच॒क्र॒चितं॑ चिन्वीत॒ भ्रातृ॑व्यवा॒न् वज्रो॒ वै रथो॒
वज्र॑मे॒व भ्रातृ॑व्येभ्यः॒ प्र ह॑रति॒ द्रोण॑चितं चिन्वीता॒न्नका॑मो॒ द्रोणे॒
वा अ॒न्नमि॑त्रयते॒ सयो॑न्येवा॒न्नम॑व॒ रुन्दे॑ समू॒ह्यं चिन्वीत॒ प॒शुका॑मः
पशु॑माने॒व भ॑वति॥५३॥

प॒रि॒चा॒र्य्यं चिन्वीत॒ ग्राम॑का॒मो ग्रा॒म्ये॒व भ॑वति॒ श्मशान॑चितं
चिन्वीत॒ यः का॒मये॑त॒ पितृ॑लो॒कं ऋ॒ध्र्या॒मिति॑ पितृ॑लो॒क ए॒वध्नो॑ति

विश्वामित्रजमदग्नी वसिष्ठेनास्पर्धेता९ स एता जमदग्निर्विह्व्या
अपश्यत्ता उपाधत्ता ताभिर्वै स वसिष्ठस्येन्द्रियं वीर्यमवृद्धं
यद्विह्व्या उपदधातीन्द्रियमेव ताभिर्वीर्यं यजमानो भ्रातृव्यस्य वृद्धे
होतुर्धिष्णिय उप दधाति यजमानायतनं वै॥५४॥

होता स्व एवास्मा आयतन इन्द्रियं वीर्यमव रुद्धे द्वादशोप
दधाति द्वादशाख्यरा जगती जागताः पशवो जगत्यैवास्मै पशूनव
रुद्धेऽष्टावष्टावन्येषु धिष्णियेषूप दधात्यष्टाशफाः पशवः पशून्वाव
रुद्धे षण्माजालीये षड्वा ऋतव ऋतवः खलु वै देवाः पितर ऋतून्व
देवान्पितृन्प्रीणाति॥५॥

प्र भवति यजमानायतनं वा अष्टाचत्वारिंशच्च॥११॥ [११]

पवंस्व वाजंसातय इत्यनुष्टुक्प्रतिपद्ववति तिस्रो-
ऽनुष्टुभश्चतस्रो गायत्रियो यत्तिस्रोऽनुष्टुभस्तस्मादशश्वस्त्रिभिस्तिष्ठ
स्तिष्ठति यच्चतस्रो गायत्रियस्तस्मात्सर्वाश्चतुरः पदः
प्रतिदधत्पलायते परमा वा एषा छन्दसा यदनुष्टुक्परमश्चतुष्टोमः
स्तोमानाम्परमस्त्रिरात्रो यज्ञानां परमोऽश्वः पशूनाम्परमेणैवैनम्परमतां
गमयत्येकविंशमहर्भवति॥५६॥

यस्मिन्नश्व आलभ्यते द्वादश मासाः पञ्चतवस्त्रय इमे लोका
असावादित्य एकविंश एष प्रजापतिः प्राजापत्योऽश्वस्तमेव
साख्यादधोति शक्ररयः पृष्ठम्भवन्त्यन्यदन्यच्छन्दोऽन्येन्ये वा

ए॒ते प॒शव॒ आ ल॑भ्यन्त उ॒तेव॑ ग्रा॒म्या उ॒तेवा॑र॒ण्या य॒च्छ॒क्कर॑यः
पृ॒ष्ठम्भ॑व॒न्त्यश्व॑स्य॒ सर्व॑त्वाय॒ पार्थु॑र॒श्मम्ब्र॑ह्मसा॒मम्भ॑वति र॒श्मिना॒ वा
अश्वः॑ ॥ ५७ ॥

य॒त ई॑श्व॒रो वा अश्वो॑ऽय॒तोऽप्र॑तिष्ठितः॒ परा॑ परा॒वतं॑
गन्तो॒र्त्पा॑र्थु॒रश्म॑म्ब्र॒ह्मसा॑म॒म्भव॑त्यश्व॒स्य य॒त्यै धृ॒त्यै संकृ॑त्यच्छावाकसा॒म
वा ए॒ष यद॑श्वमे॒धः कस्त॑द्वेदे॒त्याहु॑र्यदि॒ सर्वो॑ वा क्रि॒यते॒ न वा॒
सर्व॑ इति॒ यथ॑संकृ॒त्यच्छा॑वाकसा॒मम्भ॑व॒त्यश्व॑स्य॒ सर्व॑त्वाय॒ पर्या॑प्त्या॒
अन॑न्तरायाय॒ सर्व॑स्तोमोऽतिरा॒त्र उ॒त्त॒मम॑हर्भवति॒ सर्व॑स्यास्यै
सर्व॑स्य॒ जित्यै॒ सर्व॑मे॒व तेना॑प्रोति॒ सर्व॑ जयति ॥ ५८ ॥

अह॑र्भवति॒ वा अश्वो॑ऽह॑र्भवति॒ दशं॑ च ॥ १२ ॥

यदे॑केन प्र॒जाप॑तिः प्रे॒णानु॑ यजु॒षापो॑ वि॒श्वक॑र्मा॒ग्नि आ या॑हि सुव॒र्गाय॑ वज्रो॑ गाय॒त्रेणा॑ग्निं उदधे॒
स॒मीची॑न्द्रा॒य म॒युर॑पां बला॒य पुरु॑षमृ॒गः सौ॒री पृ॑षतः शका॒ रु॒रु॒रल॒जस्सु॑पर्ण॒ आग्ने॑योऽश्वोऽ॒ग्नये॑ऽनी॒कव॑ते॒
चतु॑र्वि॒ंशतिः॑ ॥ २४ ॥ यदे॑केन॒ स पा॑पीयानेतद्वा अ॒ग्नेर्ध॑नुस्तद्दे॒वास्त्वेन्द्र॑ज्येष्ठा अ॒पां न॑प्रेऽश्व॒स्तूप॑रो द्वि॒षष्टिः॑ ॥ ६२ ॥

यदे॑केनैक॒शिति॑पात्ये॒त्वं ॥ १३ ॥

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

यदेकै॑न स॒ऽस्थापय॑ति य॒ज्ञस्य॑ संत॑त्या अ॒विच्छे॑दायै॒न्द्राः
 प॒शवो॑ ये मु॒ष्कुरा॑ यदै॒न्द्राः स॒न्तोऽग्नि॑भ्य॒ आल॑भ्यन्ते॑ दे॒वता॑भ्यः सम॑दं
 दधा॑त्याग्नेयी॒स्त्रिष्टु॑भो॒ याज्या॑नुवा॒क्याः॑ कुर्या॑द्यदा॒ग्नेयी॑स्तेना॒ग्नेया॑
 यत्रि॑ष्टुभ॒स्तेनै॒न्द्राः समृ॑द्धौ न दे॒वता॑भ्यः सम॑दं दधा॑ति वा॒यवे॑
 नि॒युत्व॑ते तू॒पर॑मा ल॑भते॒ तेजो॑ऽग्नेर्वा॒युस्तेज॑स ए॒ष आ ल॑भ्यते॒
 तस्मा॑द्य॒द्रिय॑ङ्वा॒युः॥ १ ॥

वाति॑ त॒द्रिय॑ङ्मु॒ग्निर्द॑हति॒ स्वमे॒व तत्तेजो॑ऽन्वेति॒ यन्न॑ नि॒युत्व॑ते
 स्यादु॒न्माद्ये॒द्यज॑मानो नि॒युत्व॑ते भ॒वति॒ यज॑मान॒स्यानु॑न्मादाय॒
 वा॒युमती॑ श्वे॒तव॑ती याज्या॑नुवा॒क्ये भ॒वतः॑ स॒तेज॑स्त्वाय॒ हिर॑ण्यग॒र्भः
 सम॑वर्त॒ताग्र॑ इत्या॑घा॒रमा॑ घा॒रय॑ति प्र॒जाप॑तिर्वै॒ हिर॑ण्यग॒र्भः
 प्र॒जाप॑तेरनु॒रूप॑त्वाय॒ सर्वा॑णि वा ए॒ष रू॒पाणि॑ प॒शूना॑म्प्रत्या ल॑भ्यते॒
 यच्छ्र॑णस्तत्॥ २ ॥

पुरु॑षाणा॒ं रू॒पम् यत्तू॒पर॑स्तद॒श्वाना॑र्य्यँद॒न्यतो॑द॒न्तद्वा॑र्य्यँद॒व्या
 इ॒व श॒फास्त॑द॒वीना॑र्य्यँद॒जस्त॑द॒जाना॑र्वा॒युर्वै॒ प॒शूना॑म्प्रि॒यं
 धाम॑ यद्वा॒यव्यो॑ भ॒वत्ये॒तमे॒वैन॑म॒भि सं॑जाना॒नाः प॒शव॑ उप॒
 तिष्ठ॑न्ते वा॒यव्यः॑ का॒र्या(३)ः॑ प्रा॑जाप॒त्या(३)॑ इत्या॑हु॒र्यद्वा॑य॒व्यं
 कुर्या॑त्प्र॒जाप॑तेरि॒याद्य॑त्प्रा॑जाप॒त्यं कुर्या॑द्वा॒योः॥ ३ ॥

इ॒या॒द्य॒द्वा॒य॒व्यः॑ प॒शु॒र्भ॒व॑न्ति॒ तेन॑ वा॒यो॒र्नै॒ति॒ य॒त्प्रा॑जा॒प॒त्यः॑
 पु॒रो॒डा॒शो॒ भ॒व॑न्ति॒ तेन॑ प्रा॒जा॒प॒ते॒र्नै॒ति॒ य॒द्वा॒द॒श॒क॒पा॒ल॒स्तेन॑
 वै॒श्वान॒रा॒त्रै॒त्या॒ग्रा॒वैष्ण॒व॒मेका॑द॒श॒क॒पा॒लं॒ निर्व॑पति दी॒र्घि॒ष्य॒मा॒णो॒-
 ऽग्निः॑ सर्वा॑ दे॒वता॒ विष्णु॑र्य॒ज्ञो दे॒वता॑श्चै॒व य॒ज्ञं चा॑ र॒भते॑ ऽग्नि॒र॒व॒मो
 दे॒वता॑नां॒ विष्णुः॑ प॒र॒मो यदा॑ग्रा॒वैष्ण॒व॒मेका॑द॒श॒क॒पा॒लं॒ निर्व॑पति
 दे॒वताः॑ ॥ ४ ॥

ए॒वो॒भ॒यतः॑ परि॒गृह्य॑ यज॑मा॒नो॒ऽव॑ रु॒द्धे पु॒रो॒डा॒शेन॑ वै
 दे॒वा अ॒मुष्मि॑ल्लो॒क आ॑र्धु॒वश्च॑रुणा॒स्मिन् यः॑ का॒मये॑ता॒मुष्मि॑ल्लो॒क
 ऋ॒ध्रुया॑मिति॒ स पु॒रो॒डा॒शं कु॑र्वीता॒मुष्मि॑न्ने॒व लो॒क ऋ॒ध्नोति॑
 यद॒ष्टा॒क॒पा॒ल॒स्तेना॑ग्ने॒यो यत्रि॑क॒पा॒ल॒स्तेन॑ वैष्ण॒वः स॒मृ॒द्धौ
 यः का॒मये॑ता॒स्मि॒ल्लो॒क ऋ॒ध्रुया॑मिति॒ स च॒रुं कु॑र्वीता॒ग्ने॒धृतं॑
 विष्णो॑स्तण्डु॒लास्त॑स्मात् ॥ ५ ॥

च॒रुः का॒र्यो॑ऽस्मिन्ने॒व लो॒क ऋ॒ध्नो॒त्यादि॒त्यो भ॑वती॒यं वा
 अदि॑तिर॒स्यामे॒व प्रति॑ तिष्ठ॒त्यथो॑ अ॒स्यामे॒वाधि॑ य॒ज्ञं त॑नुते॒ यो वै
 सं॒व॒त्स॒र॒मुख्य॑म॒भृत्वा॒ग्निं चि॑नुते॒ यथा॑ सा॒मि गर्भो॑ऽव॒पद्य॑ते ता॒दृगे॒व
 तदा॑र्ति॒मा॒र्च्छे॒द्वैश्वान॑रं द्वा॒द॒श॒क॒पा॒लम् पु॒रस्ता॒न्निर्व॑पेत्सं॒व॒त्स॒रो वा
 अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रो यथा॑ सं॒व॒त्स॒रमा॑त्स्वा ॥ ६ ॥

का॒ल आ॑गते वि॒जाय॑त ए॒वमे॒व सं॒व॒त्स॒रमा॑त्स्वा का॒ल
 आ॑गते॒ऽग्निं चि॑नुते॒ ना॒र्ति॒मा॒र्च्छ॑त्येषा वा अ॒ग्नेः प्रि॒या त॑नूर्य॒द्वैश्वान॑रः

प्रियामेवास्यं तनुवमव रुन्दे त्रीण्येतानि हवींषि भवन्ति त्रयं
इमे लोका एषां लोकानां रोहाय ॥ ७ ॥

यद्विद्यङ्गायुर्यच्चक्षुणस्तद्वायोर्निर्वपति देवतास्तस्मादास्वाष्टात्रिंशच्च ॥ १ ॥ [१]

प्रजापतिः प्रजाः सृष्ट्वा प्रेणानु प्राविशत्ताभ्यः पुनः सम्भवितुं
नाशक्रोत्सोऽब्रवीदध्रवदिथ्स यो मेतः पुनः संचिनवदिति तं
देवाः समंचिन्वन्ततो वै त आध्रुवन् यथ्समंचिन्वन्तच्चित्यस्य
चित्यत्वम् य एवं विद्वानग्निं चिनुत ऋध्नोत्येव कस्मै कमग्निश्चीयत
इत्याहुरग्निवान् ॥ ८ ॥

असानीति वा अग्निश्चीयतेऽग्निवानेव भवति कस्मै
कमग्निश्चीयत इत्याहुर्देवा मा वेदन्निति वा अग्निश्चीयते विदुरेनं
देवाः कस्मै कमग्निश्चीयत इत्याहुर्गृह्यसानीति वा अग्निश्चीयते
गृह्येव भवति कस्मै कमग्निश्चीयत इत्याहुः पशुमानसानीति वा
अग्निः ॥ ९ ॥

चीयते पशुमानेव भवति कस्मै कमग्निश्चीयत इत्याहुः सप्त
मा पुरुषा उप जीवानिति वा अग्निश्चीयते त्रयः प्राञ्चस्त्रयः
प्रत्यश्च आत्मा सप्तम एतावन्त एवैनममुष्मिल्लोक उप जीवन्ति
प्रजापतिरग्निमचिकीषत तम्पृथिव्यब्रवीन्न मय्यग्निं चैष्यसेति मा
धर्ष्यति सा त्वातिदह्यमाना वि धविष्ये ॥ १० ॥

स पापीयान्भविष्यसीति सोऽब्रवीत्तथा वा अहं
करिष्यामि यथा त्वा नातिधर्ष्यतीति स इमामभ्यमृशत्

प्रजापतिस्त्वा सादयतु तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीदेतीमामेवेष्टकां
कृत्वोपाधत्तानतिदाहाय यत्प्रत्यग्निं चिन्वीत तदभि मृशेत्प्रजापतिस्त्वा
सादयतु तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद॥११॥

इतीमामेवेष्टकां कृत्वोप धत्तेऽनतिदाहाय प्रजापतिरकामयतु
प्र जायेयेति स एतमुख्यमपश्यत्तः संवत्सरमबिभस्ततो वै स
प्राजायत तस्मात्संवत्सरम्भार्यः प्रैव जायते तं वसवोऽब्रुवन्
त्वमजनिष्ठा वयम्प्रा जायामहा इति तं वसुभ्यः प्रायच्छुतं
त्रीण्यहान्यबिभरुस्तेन॥१२॥

त्रीणि च शतान्यसृजन्त त्रयस्त्रिंशतं च तस्मात्त्र्यहम्भार्यः प्रैव
जायते तान्नुद्रा अब्रुवन्प्रा यूयमजनिद्वं वयम्प्रा जायामहा इति तः
रुद्रेभ्यः प्रायच्छन्तः षडहान्यबिभरुस्तेन त्रीणि च शतान्यसृजन्त
त्रयस्त्रिंशतं च तस्मात्षडहम्भार्यः प्रैव जायते तानादित्या अब्रुवन्प्रा
यूयमजनिद्वं वयम्॥१३॥

प्र जायामहा इति तमादित्येभ्यः प्रायच्छन्तं द्वादशाहान्यबिभरुस्ते
त्रीणि च शतान्यसृजन्त त्रयस्त्रिंशतं च तस्माद्द्वादशाहम्भार्यः प्रैव
जायते तेनैव ते सहस्रमसृजन्तोखाः सहस्रतमीर्य्य एवमुख्यः
साहस्रं वेद प्र सहस्रम्पशूनाप्रोति॥१४॥

अग्निवान्पशुमानं सानीति वा अग्निर्धविष्ये मृशेत्प्रजापतिस्त्वा सादयतु तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद
तेन तानादित्या अब्रुवन्प्रा यूयमजनिद्वं वयश्चत्वारिंशच्च॥२॥

यजुषा वा एषा क्रियते यजुषा पच्यते यजुषा वि मुच्यते
यदुखा सा वा एषैतरहिं यातयाम्नी सा न पुनः प्रयुज्येत्याहुरग्रे
युख्वा हि ये तव युख्वा हि देवहूतमा५ इत्युखायां जुहोति
तेनैवैनाम्पुनः प्र युङ्क्ते तेनायातयाम्नी यो वा अग्निं योग आगते
युनक्ति युङ्क्ते युञ्जानेष्वग्ने॥१५॥

युख्वा हि ये तव युख्वा हि देवहूतमा५ इत्याहैष वा
अग्रेर्योगस्तेनैवैनं युनक्ति युङ्क्ते युञ्जानेषु ब्रह्मवादिनो वदन्ति
न्यङ्कुग्निश्चेतव्या(३) उत्ताना(३) इति वयंसां वा एष प्रतिमया
चीयते यदग्निर्यन्यश्च चिनुयात्पृष्टित एनमाहुतय ऋच्छेयुर्यदुत्तानं
न पतितु५ शक्रयादसुवर्ग्योऽस्य स्यात्प्राचीनमुत्तानम्॥१६॥

पुरुषशीर्षमुप दधाति मुखत एवैनमाहुतय ऋच्छन्ति नोत्तानं
चिनुते सुवर्ग्योऽस्य भवति सौर्या जुहोति चख्पुरेवास्मिन्प्रति
दधाति द्विर्जुहोति द्वे हि चख्पुषी समान्या जुहोति समान५ हि
चख्पुः समृद्धौ देवासुराः संयत्ता आसन्ते वामं वसु सं न्यदधत्
तद्देवा वामभृतावृञ्जत् तद्वामभृता वामभृत्वय्यद्वामभृतमुपदधाति
वाममेव तया वसु यजमानो भ्रातृव्यस्य वृङ्क्ते हिरण्यमूर्ध्नी भवति
ज्योतिर्वै हिरण्यं ज्योतिर्वामज्योतिषैवास्य ज्योतिर्वामं वृङ्क्ते
द्वियजुर्भवति प्रतिष्ठित्यै॥१७॥

आपो वरुणस्य पत्न्य आसन्ता अग्निरभ्यध्यायत्ताः
 समभवत्तस्य रेतः परापतत्तदियमभवद्यद्वितीयम्परापतत्तदसा-
 वभवदियं वै विराडसौ स्वराड्यद्विराजावुपदधातीमे एवोषं धत्ते
 यद्वा असौ रेतः सिञ्चति तदस्याम्प्रति तिष्ठति तत्र जायते ता
 ओषधयः॥१८॥

वीरुधो भवन्ति ता अग्निरत्ति य एवं वेद प्रैव जायतेऽन्नादो
 भवति यो रेतस्वी स्यात्प्रथमायां तस्य चित्यामुभे उप दध्यादिमे
 एवास्मै समीची रेतः सिञ्चतो यः सिक्तेरेताः स्यात्प्रथमायां
 तस्य चित्यामन्यामुप दध्यादुत्तमायां- मन्याः रेत एवास्य
 सिक्तमाभ्यामुभयतः परि गृह्णाति संवत्सरं न कम्॥१९॥

चन प्रत्यवरोहेन्न हीमे कं चन प्रत्यवरोहतस्तदेनयोर्व्रतय्यौ
 वा अपशीर्षाणमग्निं चिनुतेऽपशीर्षामुष्मिल्लोके भवति यः
 सशीर्षाणं चिनुते सशीर्षामुष्मिल्लोके भवति चित्तिं जुहोमि
 मनसा घृतेन यथा देवा इहागमन्वीतिहोत्रा ऋतावृधः समुद्रस्य
 वयुनस्य पत्नञ्जुहोमि विश्वकर्मणे विश्वाहामर्त्यः हविरिति
 स्वयमातृणामुपधाय जुहोति॥२०॥

एतद्वा अग्नेः शिरः सशीर्षाणमेवाग्निं चिनुते सशीर्षामुष्मिल्लोके
 भवति य एवं वेद सुवर्गाय वा एष लोकाय चीयते यदग्निस्तस्य
 यदयथापूर्वं क्रियतेऽसुवर्ग्यमस्य तथ्सुवर्ग्योऽग्निश्चितिमुपधायभि
 मृशेच्चित्तिमचित्तिं चिनवद्वि विद्वान्मृष्टेवं वीता वृजिना च

मर्तात्राये च नः स्वपत्याय देव दितिं च रास्वादिति मुरुष्येति
यथापूर्वमेवैनामुप धत्ते प्राश्चमेनं चिनुते सुवर्ग्योऽस्य भवति॥२१॥

ओषधयः कर्जुहोति स्वपत्यायाष्टादश च॥४॥ [४]

विश्वकर्मा दिशाम्पतिः स नः पशून्पातु सोऽस्मान्पातु तस्मै
नमः प्रजापती रुद्रो वरुणोऽग्निर्दिशाम्पतिः स नः पशून्पातु सो-
ऽस्मान्पातु तस्मै नम एता वै देवता एतेषां पशूनामधिपतयस्ताभ्यो
वा एष आ वृश्च्यते यः पशुशीर्षाण्युपदधाति हिरण्येष्टका उप
दधात्येताभ्य एव देवताभ्यो नमस्करोति ब्रह्मवादिनः॥२२॥

वदन्त्यग्नौ ग्राम्यान्पशून् दधाति शुचारण्यानर्पयति किं तत्
उच्छिष्टं षतीति यद्विरण्येष्टका उपदधात्यमृतं वै हिरण्यममृतेनैव
ग्राम्येभ्यः पशुभ्यो भेषजं करोति नैनान् हिनस्ति प्राणो वै
प्रथमा स्वयमातृणा व्यानो द्वितीयापानस्तृतीयानु प्राण्यात्प्रथमा
स्वयमातृणामुपधाय प्राणेनैव प्राणं समर्धयति व्यन्यात्॥२३॥

द्वितीयामुपधाय व्यानेनैव व्यानं समर्धयत्यपान्यात्तृतीयामुपधार
समर्धयत्यथो प्राणैरेवैनं समिन्द्रे भूर्भुवः सुवरिति स्वयमातृणा
उप दधातीमे वै लोकाः स्वयमातृणा एताभिः खलु वै
व्याहृतीभिः प्रजापतिः प्राजायत यदेताभिर्व्याहृतीभिः स्वयमातृणा
उपदधातीमानेव लोकानुपधायैषु॥२४॥

लोकेष्वधि प्र जायते प्राणाय व्यानायापानाय वाचे त्वा

चख्षुषे त्वा तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीदाग्निना वै देवाः
 सुवर्गं लोकमजिगाः सन्तेन पतितुं नाशंकुवन्त एताश्चतस्रः
 स्वयमातृण्णा अपश्यन्ता दिख्षूपादधत तेन सर्वतश्चख्षुषा सुवर्गं
 लोकमायन्यच्चतस्रः स्वयमातृण्णा दिख्षूपदधाति सर्वतश्चख्षुषैव
 तदग्निना यजमानः सुवर्गं लोकमेति॥२५॥

ब्रह्मवादिनो व्यन्यादेषु यजमानस्त्रीणि च॥५॥ [५]

अग्र आ याहि वीतय इत्याहाहृतैवेनमग्निं दूतं वृणीमह
 इत्याह हृतैवेनं वृणीतेऽग्निनाग्निः समिध्यत इत्याह समिन्द्र
 एवेनमग्निर्वृत्राणि जङ्घनदित्याह समिद्ध एवास्मिन्निन्द्रियं
 दधात्यग्नेः स्तोमम्मनामह इत्याह मनुत एवेनमेतानि वा अहाः
 रूपाणि॥२६॥

अन्वहमेवेनं चिनुतेऽवाहाः रूपाणि रुद्धे ब्रह्मवादिनो
 वदन्ति कस्मात्सत्याद्यातयाम्नीरन्या इष्टका अयातयाम्नी
 लोकम्पृणेत्यैन्द्राग्नी हि बार्हस्पत्येति ब्रूयादिन्द्राग्नी च हि
 देवानाम्बृहस्पतिश्चायातयामानोऽनुचरवन्ती भवत्यजामित्वायानुष्टुभानु
 चरत्यात्मा वै लोकम्पृणा प्राणोऽनुष्टुप्तस्मात्प्राणः सर्वाण्यङ्गान्यनु
 चरति ता अस्य सूददोहसः॥२७॥

इत्याह तस्मात्पुरुषिपरुषि रसः सोमः श्रीणन्ति पृश्नय
 इत्याहान्नं वै पृश्नयन्मेवाव रुद्धेऽर्को वा अग्निरर्कोऽन्नमन्नमेवाव

रुद्धे जन्मन्देवानां विशंस्त्रिष्वा रोचने दिव इत्याहेमानेवास्मै
लोकाञ्ज्योतिष्मतः करोति यो वा इष्टकानाम्प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव
तिष्ठति तथा देवतयाङ्गिरस्वद्धुवा सीदेत्याहैषा वा इष्टकानाम्प्रतिष्ठा
य एवं वेद प्रत्येव तिष्ठति॥२८॥

रूपाणि सूर्यदोहसस्तया षोडश च॥६॥ [६]

सुवर्गाय वा एष लोकाय चीयते यदग्निर्वज्रं एकादशिनी
यदग्नावेकादशिनीमिनुयाद्वज्रेणैव सुवर्गालोका- दन्तर्दध्याद्यन्न
मिनुयात्स्वरुभिः पशून्यर्धयेदेकयूपमिमिनोति नैनं वज्रेण
सुवर्गालोकादन्तर्दधाति न स्वरुभिः पशून्यर्धयति वि वा एष
इन्द्रियेण वीर्येणर्ध्यते योऽग्निं चिन्वन्नधिक्रामत्यैन्द्रिया॥२९॥

ऋचाक्रमणम्प्रतीष्टकामुप दध्यान्नेन्द्रियेण वीर्येण व्यृध्यते
रुद्रो वा एष यदग्निस्तस्य तिस्रः शरव्याः प्रतीची तिरश्च्यनूची
ताभ्यो वा एष आ वृश्च्यते योऽग्निं चिनुतेऽग्निं चित्वा
तिसृधन्वमयाचितम्ब्राह्मणाय दद्यात्ताभ्य एव नमस्करोत्यथो ताभ्य
एवात्मानं निष्क्रीणीते यत्ते रुद्र पुरः॥३०॥

धनुस्तद्वातो अनु वातु ते तस्मै ते रुद्र संवत्सरेण नमस्करोमि
यत्ते रुद्र दखिणा धनुस्तद्वातो अनु वातु ते तस्मै ते रुद्र
परिवत्सरेण नमस्करोमि यत्ते रुद्र पश्चाद्धनुस्तद्वातो अनु वातु ते
तस्मै ते रुद्रेदावत्सरेण नमस्करोमि यत्ते रुद्रोत्तराद्धनुस्तत्॥३१॥

वातो॒ अनु॑ वातु ते॒ तस्मै॑ ते रु॒द्रेदु॒वत्स॒रेण॑ नम॑स्करोमि॒ यत्ते॑
रु॒द्रोपरि॑ धनु॒स्तद्वातो॒ अनु॑ वातु ते॒ तस्मै॑ ते रु॒द्र वत्स॒रेण॑ नम॑स्करोमि
रु॒द्रो वा ए॒ष यद॒ग्निः स यथा॑ व्या॒घ्रः क्रु॒द्धस्तिष्ठ॑त्ये॒वं वा ए॒ष ए॒तर॒हि
सं॒चित॒मे॒तैरु॒पं तिष्ठ॑ते नम॑स्क॒रैरे॒वैन॑ः शम॒यति॑ ये॒ऽग्नयः॑ ॥ ३२ ॥

पु॒री॒ष्याः प्रवि॑ष्टाः पृथि॒वीमनु॑। तेषां॑ त्वम॑स्युत्त॒मः प्र
णो॑ जी॒वात॑वे सु॒व। आप॑ त्वा॒ग्ने मन॑साप॑ त्वा॒ग्ने तप॑साप॑ त्वा॒ग्ने
दी॒र्खया॑प॑ त्वा॒ग्न उप॑स॒द्भिरा॑प॑ त्वा॒ग्ने सु॒त्यया॑प॑ त्वा॒ग्ने द॒र्खिणा॑भि॒राप॑
त्वा॒ग्नेऽव॑भृ॒थेना॑प॑ त्वा॒ग्ने व॒शया॑प॑ त्वा॒ग्ने स्व॒गाका॒रेणे॒त्याहै॒षा वा
अ॒ग्नेरा॑प्ति॒स्तयै॒वैन॑माप्रोति॑ ॥ ३३ ॥

ऐन्द्रिया पुर उत्तराद्धनुस्तदग्नयं आहाष्टौ च ॥ ७ ॥ [७]

गा॒य॒त्रेण॑ पु॒रस्ता॑दु॒पं तिष्ठ॑ते प्रा॒णमे॒वास्मि॑न्दधाति॒ बृह॑द्रथन्त॒रा-
भ्या॑ प॒र॒खावो॑जं ए॒वास्मि॑न्दधात्यु॒तु॒स्था॒य॒ज्ञाय॑ज्ञि॒येन॑ पु॒च्छं॑मृ॒तुष्वे॒व
प्रति॑ तिष्ठति॒ पृ॒ष्ठैरु॒पं तिष्ठ॑ते तेजो॑ वै पृ॒ष्ठानि॑ तेजं॑ ए॒वास्मि॑न्दधाति
प्र॒जाप॑तिर॒ग्निम॑सृजत॒ सौऽस्मा॑त्सृष्टः॒ परा॑डै॒त्तं वा॑रव॒न्तीयै॑नावारयत॒
तद्वा॑रव॒न्तीय॑स्य वारव॒न्तीय॑त्व॒ः श्यै॑तेन॑ श्ये॒ती अ॑कुरुत॒ तच्छै॑तस्य॑
श्यै॒त॒त्वम्॑ ॥ ३४ ॥

यद्वा॑रव॒न्तीयै॑नोप॒तिष्ठ॑ते वा॒रय॑त ए॒वैन॑ः श्यै॒तेन॑ श्ये॒ती कु॑रुते
प्र॒जाप॑तेर॒हृद॑येनापि॒प॒र॒ख्यम्प्र॑त्युप॑ तिष्ठते प्रे॒माण॑मे॒वास्य॑ गच्छति॒
प्रा॒च्या त्वा दि॒शा सा॑दयामि॒ गा॒य॒त्रेण॑ छन्द॑सा॒ग्निना॑ दे॒वत॑या॒ग्नेः

शीर्ष्णाग्नेः शिर उ॒प॑ दधामि॒ दखि॑णया॒ त्वा दि॒शा सा॑दयामि॒
त्रैष्टु॑भेन॒ छन्द॑सेन्द्रेण॒ देव॑तया॒ग्नेः प॒रखे॑णा॒ग्नेः प॒रख॑मु॒प॑ दधामि॒
प्रती॑च्या॒ त्वा दि॒शा सा॑दयामि॥३५॥

जाग॑तेन॒ छन्द॑सा सवि॒त्रा दे॒वत॑या॒ग्नेः पु॒च्छे॑ना॒ग्नेः पु॒च्छ॑मु॒प॑
दधा॑म्युदी॑च्या॒ त्वा दि॒शा सा॑दया॒म्यानु॑ष्टुभेन॒ छन्द॑सा मि॒त्रावरु॑णाभ्यां
दे॒वत॑या॒ग्नेः प॒रखे॑णा॒ग्नेः प॒रख॑मु॒प॑ दधा॑म्यूर्ध्व॑या॒ त्वा दि॒शा सा॑दयामि॒
पाङ्के॑न॒ छन्द॑सा॒ बृह॑स्पति॒ना दे॒वत॑या॒ग्नेः पृ॒ष्ठेना॒ग्नेः पृ॒ष्ठ॑मु॒प॑ दधामि॒
यो वा अ॒पा॑त्मानम॒ग्निं चि॑नुतेऽ॒पा॑त्मा॒मुष्मि॑ल्लो॒के भ॑वति॒ यः सा॒त्मानं॑
चि॑नुते सा॒त्मा॒मुष्मि॑ल्लो॒के भ॑वत्यात्मेष्ट॒का उ॒प॑ दधा॑त्येष॒ वा अ॒ग्नेरा॑त्मा
सा॒त्मान॑मे॒वाग्निं॑ चि॑नुते सा॒त्मा॒मुष्मि॑ल्लो॒के भ॑वति॒ य ए॒वं वेद॑॥३६॥

श्ये॑तत्वं प्रती॑च्या॒ त्वा दि॒शा सा॑दयामि॒ यः सा॒त्मानं॑श्चिनुते॒ द्वाविं॑शतिश्च॥८॥ [८]

अ॒ग्नं उ॒दधे॒ या त॒ इषु॑र्यु॒वा ना॒म॒ तया॑ नो मृ॒ड॒ तस्या॑स्ते
नम॑स्तस्या॑स्त॒ उप॒ जी॒वन्तो॑ भूया॒स्माग्ने॑ दु॒ध ग॒ह्य कि॑शिल॒ वन्य॑
या त॒ इषु॑र्यु॒वा ना॒म॒ तया॑ नो मृ॒ड॒ तस्या॑स्ते॒ नम॑स्तस्या॑स्त॒ उप॒
जी॒वन्तो॑ भूया॒स्म॒ पञ्च॒ वा ए॒तेऽग्न॑यो॒ यच्चि॑तय॒ उ॒दधि॑रे॒व ना॒म॑ प्रथ॒मो
दु॒धः॥३७॥

द्वि॒तीयो॒ ग॒ह्यस्तृ॑तीयः॒ कि॑शिलश्चतु॒र्थो वन्यः॒ पञ्च॑मस्तेभ्यो॒
यदा॑हु॒तीर्न जु॑हुयादध्व॒र्युं च॒ यज॑मानं॒ च॒ प्र॒ द॒हेयु॑र्यदे॒ता
आ॑हु॒तीर्जु॑होति॒ भाग॑धेये॒नैवैना॑ञ्छमयति॒ ना॒र्तिमा॑च्छत्यध्व॒र्युर्न

यज॑मानो वाङ्म॑ आ॒सन्न॑सोः प्रा॒णोऽर॑ख्योश्चख्युः कर्ण॑योः
श्रोत्र॑म्बाहुवोर्बल॑मूरु॒वोरो॒जोऽरि॑ष्टा विश्वा॒न्यङ्गानि॑ त॒नूः॥ ३८॥

त॒नुवा॑ मे स॒ह नम॑स्ते अस्तु॒ मा मां हि॑सीरप॒ वा
ए॒तस्मा॑त्प्रा॒णाः क्रा॑मन्ति योऽग्निं चि॒न्वन्न॑धि॒क्राम॑न्ति वाङ्म॑
आ॒सन्न॑सोः प्रा॒ण इत्या॑ह प्रा॒णाने॒वात्म॑न्ध॒त्ते यो रु॒द्रो अ॒ग्नौ यो
अ॒प्सु य ओष॑धीषु यो रु॒द्रो विश्वा॑ भुव॑नावि॒वेश॒ तस्मै॑ रु॒द्राय॑ नमो॑
अ॒स्त्वाहु॑तिभागा॒ वा अ॒न्ये रु॒द्रा ह॒विर्भा॑गाः॥ ३९॥

अ॒न्ये श॑तरु॒द्रीय॑ ह॒त्वा गा॑वीधुकं च॒रुमे॑तेन॒ यजु॑षा
च॒रमा॑यामिष्ट॑कायां नि द॑ध्याद्वाग॒धेये॑नै॒वैन॑ श॒मय॑ति तस्य॒ त्वे
श॑तरु॒द्रीय॑ ह॒तमि॒त्याहु॑र्यस्यै॒तद॒ग्नौ क्रि॒यत॒ इति॑ वस॑वस्त्वा
रु॒द्रैः पुर॑स्ता॒त्पान्तु॑ पि॒तर॑स्त्वा य॒मरा॑जानः पि॒तृभि॑र्द॒रिष्णि॑तः
पा॑न्त्वादित्यास्त्वा वि॒श्वैर्दे॒वैः प॒श्चात्पा॑न्तु द्यु॒तान॑स्त्वा मा॒रुतो॑
म॒रुद्भि॑रुत्तर॒तः पा॑तु॥ ४०॥

दे॒वास्त्वेन्द्र॑ज्येष्ठा वरु॑णराजानोऽध॑स्ता॒च्चोप॑रि॒ष्टाच्च॑ पान्तु॒ न वा
ए॒तेन॑ पू॒तो न मे॒ध्यो न प्रो॑रि॒ष्यतो॑ यदे॒नम॑तः प्रा॒चीन॑म्प्रो॒रिष्य॑ति
यथ्सं॑चित॒माज्ये॑न प्रो॒रिष्य॑ति तेन॑ पू॒तस्तेन॑ मे॒ध्यस्तेन॑ प्रो॒रिष्य॑तः॥ ४१॥

दुध॑स्त॒नूर॑ह॒विर्भा॑गाः पातु॒ द्वात्रि॑ंशच्च॥ ९॥ [९]

स॒मीची॑ नामा॑सि प्रा॒ची दि॒क्तस्या॑स्तेऽग्नि॑रधि॒पति॑रसि॒तो
रि॒ष्यता॑ यश्चाधि॑पतिर्यश्च गो॒प्ता ता॒भ्यां नम॑स्तौ नो मृ॒डय॑ता॒न्ते

यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वां जम्भे दधाम्योजस्विनी नामासि
दख्णिणा दित्तस्यास्ते इन्द्रोऽधिपतिः पृदाकुः प्राची नामासि
प्रतीची दित्तस्यास्ते ॥४२॥

सोमोऽधिपतिः स्वजोऽवस्थावा नामास्युदीची दित्तस्यास्ते
वरुणोऽधिपतिस्तिरश्चराजिरधिपत्नी नामासि बृहती दित्तस्यास्ते
बृहस्पतिरधिपतिः श्वित्रो वशिनी नामासीयं दित्तस्यास्ते यमो-
ऽधिपतिः कल्माषग्रीवो रख्णिता यश्चाधिपतिर्यश्च गोप्ता ताभ्यां
नमस्तौ नो मृडयतान्ते यं द्विष्मो यश्च ॥४३॥

नो द्वेष्टि तं वां जम्भे दधाम्येता वै देवता अग्निं चित् रंखन्ति
ताभ्यो यदाहुतीर्न जुहुयादध्वर्युं च यजमानं च ध्यायेयुर्यदेता
आहुतीर्जुहोति भागधेयेनैवैनाञ्छमयति नार्तिमाच्छत्यध्वर्युर्न
यजमानो हेतयो नाम स्थ तेषां वः पुरो गृहा अग्निर्व इषवः
सलिलो निलिम्पा नाम ॥४४॥

स्थ तेषां वो दख्णिणा गृहाः पितरो व इषवः सगरो वज्रिणो
नाम स्थ तेषां वः पश्चाद्गृहाः स्वप्नो व इषवो गह्वरोऽवस्थावानो
नाम स्थ तेषां व उत्तराद्गृहा आपो व इषवः समुद्रोऽधिपतयो नाम
स्थ तेषां व उपरि गृहा वरुणं व इषवोऽवस्वान्क्रव्या नाम स्थ
पार्थिवास्तेषां व इह गृहाः ॥४५॥

अन्नं व इषवो निमिषो वातनामन्तेभ्यो वो नमस्ते नो मृडयत

ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधामि हुतादो वा अन्ये
 देवा अहुतादोऽन्ये तानग्निचिदेवोभयान्प्रीणाति दध्ना मधुमिश्रेणैता
 आहुतीर्जुहोति भागधेयेनैवैनान्प्रीणात्यथो खल्वाहुरिष्टका वै देवा
 अहुताद् इति॥४६॥

अनुपरिक्रामं जुहोत्यपरिवर्गमेवैनान्प्रीणातीमं स्तनमूर्जस्वन्तं
 धयापाम्प्रप्यातमग्रे सरिरस्य मध्ये। उथ्सं जुषस्व मधुमन्तमूर्व
 समुद्रियं सदन्मा विशस्व। यो वा अग्निम्प्रयुज्य न विमुञ्चति
 यथाश्चो युक्तोऽविमुच्यमानः ख्युध्यन्पराभवत्येवमस्याग्निः परा
 भवति तम्पराभवन्तं यजमानोऽनु परा भवति सोऽग्निं चित्वा
 लूख्यः॥४७॥

भवतीमं स्तनमूर्जस्वन्तं धयापामित्याज्यस्य पूर्णां सुचं
 जुहोत्येष वा अग्नेर्विमोको विमुच्यैवास्मा अन्नमपि दधाति
 तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद यश्च न सुधायं ह वै वाजी सुहितो
 दधातीत्यग्निर्वाव वाजी तमेव तत्प्रीणाति स एनम्प्रीतः प्रीणाति
 वसीयान्भवति॥४८॥

प्रतीची दित्तस्यांस्ते द्विष्मो यश्च निलिम्पा नामेह गृहा इति लूख्यो वसीयान्भवति॥१०॥[१०]

इन्द्राय राज्ञे सूकरो वरुणाय राज्ञे कृष्णो यमाय राज्ञे ऋश्यं
 ऋषभाय राज्ञे गवयः शार्दूलाय राज्ञे गौरः पुरुषराजाय मर्कटः

खिप्रश्येनस्य वर्तिका नीलंगोः क्रिमिः सोमस्य राज्ञः कुलुङ्गः
सिन्धोः शिः शुमारो हिमवतो हृस्ती ॥ ४९ ॥

इन्द्रायाष्टविंशतिः ॥ 11 ॥ [११]

मयुः प्राजापत्य ऊलो हलीखणो वृषदः शस्ते धातुः सरस्वत्यै
शारिः श्येता पुरुषवारस्वरस्वते शुकः श्येतः पुरुषवागारण्योऽजो
नकुलः शका ते पौष्णा वाचे क्रौञ्चः ॥ ५० ॥

मयुस्योविंशतिः ॥ 12 ॥ [१२]

अपां नम्रे जषो नाक्रो मकरः कुलीकयस्तेऽकूपारस्य वाचे
पैङ्गराजो भगाय कुषीतक आती वाहसो दर्विदा ते वायव्या
दिग्भ्यश्चक्रवाकः ॥ ५१ ॥

अपामेकात्रविंशतिः ॥ 13 ॥ [१३]

बलायाजगर आखुः सृजया शयण्डकस्ते मैत्रा मृत्यवेऽसितो
मन्यवे स्वजः कुम्भीनसः पुष्करसादो लोहिताहिस्ते त्वाष्ट्राः
प्रतिश्रुत्कायै वाहसः ॥ ५२ ॥

[१४]

पुरुषमृगश्चन्द्रमसे गोधा कालका दारवाघाटस्ते वनस्पतीनामेण्यह्वे
कृष्णो रात्रियै पिकः खिष्वङ्गा नीलशीर्ष्णी तैऽर्यम्णे धातुः

कल्कटः॥५३॥

[१५]

सौरि बलाकश्यो मयूरः श्येनस्ते गन्धर्वाणां वसूनां कपिञ्जलो
रुद्राणां तित्तिरी रोहितकुण्डुणार्ची गोलत्तिका ता अप्सरसामरण्याय
सुमरः॥५४॥

[१६]

पृषतो वैश्वदेवः पित्वो न्यङ्कुः कशस्तेऽनुमत्या अन्यवापो-
र्धमासानाम्मासां कश्यपः क्रयिः कुटरुर्दात्यौहस्ते सिनीवात्यै
बृहस्पतये शित्पुटः॥५॥

[१७]

शका भौमी पात्रः कशो मान्थीलवस्ते पितृणामृतूनां जहंका
संवत्सराय लोपा कपोत उलूकः शशस्ते नैर्ऋताः कृकवाकुः
सावित्रः॥५६॥

बलाय पुरुषमृगः सौरि पृषतश्शकाष्टादशाष्टादश॥14-18॥ [१८]

रुरु रौद्रः कृकलासः शकुनिः पिप्पका ते शरव्यायै हरिणो
मारुतो ब्रह्मणे शार्गस्तरख्युः कृष्णः श्वा चतुरख्यो गर्दभस्त
इतरजनानामग्नये धूङ्ख्यो॥५७॥

रुरुर्विशतिः॥19॥ [१९]

अ॒ल॒ज आ॑न्तरि॒ख्व उ॒द्रो म॒द्गुः पू॒वस्ते॑ऽपामदि॒त्यै
ह॒५स॒साचि॑रिन्द्रा॒ण्यै की॒र्शा गृ॒ध्रः शि॒ति॒क॒र्ख्यी वा॑र्धा॒ण॒सस्ते
दि॒व्या द्या॑वापृथि॒व्या श्वा॒वित्॥५८॥

[२०]

सु॒प॒र्णः पा॑र्जन्यो ह॒५सो वृ॒को वृ॒षद॒५श॒स्त ऐ॒न्द्रा अ॒पामु॒द्रो-
ऽर्य॑म्णे लो॑पा॒शः सि॒५हो न॑कु॒लो व्या॒घ्रस्ते म॑हेन्द्राय॒ कामा॑य॒
पर॑स्वान्॥५९॥

अ॒ल॒जस्सु॑प॒र्णोऽष्टा॑द॒शाष्टा॑द॒श॥२१॥

[२१]

आ॒ग्नेयः कृ॒ष्णग्री॑वः सा॒रस्व॑ती मे॒षी ब॒भ्रुः सौ॒म्यः पौ॒ष्णः श्या॒मः
शि॒ति॒पृ॒ष्ठो बा॑र्हस्प॒त्यः शि॒ल्पो वै॑श्वदे॒व ऐ॒न्द्रोऽरु॑णो मा॒रुतः क॒ल्माष॑
ऐ॒न्द्रा॒ग्नः स॒॑हितो॑ऽधो॒रामः सा॒वि॒त्रो वा॑रु॒णः पे॒त्वः॥६०॥

आ॒ग्नेयो द्वा॒वि॒ंश॒तिः॥२२॥

[२२]

अश्व॑स्तू॒परो गो॑मृ॒गस्ते प्रा॑जाप॒त्या आ॑ग्ने॒यौ कृ॒ष्णग्री॑वौ त्वा॒ष्ट्रौ
लो॒मश॑स॒क्थौ शि॒ति॒पृ॒ष्ठौ बा॑र्हस्प॒त्यौ धा॒त्रे पृ॒षो॒दरः सौ॒र्यो ब॒ल॒ख्यः
पे॒त्वः॥६१॥

अश्व॑ष्पो॒डंश॥२३॥

[२३]

अ॒ग्नये॑ऽनी॒कव॑ते रोहि॑ता॒ञ्जिर॑न॒ड्वान॒धो॒रामौ सा॒वि॒त्रौ पौ॒ष्णौ
र॑ज॒तना॑भी वैश्वदे॒वौ पि॒शंगौ॑ तू॒परो मा॑रु॒तः क॒ल्माष॑ आ॒ग्नेयः

कृष्णोऽजः सारस्वती मेषी वारुणः कृष्ण एकशितिपात्पेत्वः॥६२॥

अग्नयोऽनीकवते द्वाविंशतिः॥२४॥ [२४]

हिरण्यवर्णा अ॒पां ग्रहा॑न्भूतेष्ट॒काः स॒जूस॑स्वै॒ध्मस्रं॑ प्र॒जाप॑तिस्स ख॒पुरप॑विर॒ग्नेर्वै दी॒ख्यया॑ सुव॒र्गाय॑ तय्यै॒त्र
सूय॑तै॒ प्रजा॑पति॒र॒ऋतु॑भी रोहि॒तः पृ॒श्निः शि॒तिबा॑हुरु॒न्नतः॑ क॒र्णाश्शु॑ण्ठा इन्द्रा॒यादि॑त्यै सौम्या वारु॑णाः सोमा॒यैका॑दश
पि॒शङ्गा॒स्त्रयो॑विंशतिः॥२३॥ हिरण्यवर्णा भूतेष्टकाश्छन्दो यत्कर्त्नीया॑ सन्नि॒वृद्धा॑ग्नि॒र्वारु॑णाश्चतुःपञ्चाशत्॥२४॥

हिरण्यवर्णा निर्वख्यसः॥ [२५]

॥षष्ठमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः॥

हिरण्यवर्णाः शुचयः पाव॒का यासु॑ जा॒तः क॒श्यपो॒ यास्विन्द्रः॑।
अ॒ग्निं या गर्भं॑ दधिरे वि॒रूपा॒स्ता न॒ आपः॑ श॒ऽस्यो॒ना भ॑वन्तु।
यासा॑ं॒ राजा॒ वरु॑णो याति म॒ध्ये स॒त्यानृ॑ते अ॒वप॑श्य॒ज्जनाना॑म्।
म॒धुश्चु॒तः शुच॑यो याः पा॒वका॑स्ता न॒ आपः॑ श॒ऽस्यो॒ना भ॑वन्तु।
यासां॑ दे॒वा दि॒वि कृ॑ण्वन्ति भ॒र्खं या अ॒न्तरि॑ख्ये बहुधा भवन्ति।
याः पृ॒थि॒वीम्प॑य॒सोन्द॑न्ति॥१॥

शु॒क्रास्ता न॒ आपः॑ श॒ऽस्यो॒ना भ॑वन्तु। शि॒वेन॑ मा॒
च॒ख्युषा॑ पश्यतापः शि॒वया॑ त॒नुवोप॑ स्पृशत॒ त्वच॑म्मे। सर्वा॑ं॒
अ॒ग्नीं॒ र॑प्सुषदो हुवे वो मयि॒ वर्चो॑ बल॒मोजो॑ नि ध॑त्ता। यद॒दः
स॑म्प्रय॒तीर॑हावन॑दता ह॒ते। तस्मा॑दा न॒द्यो नाम॑ स्थ॒ ता वो॒ नामा॑नि

सिन्धवः। यत्प्रेषिता वरुणेन ताः शीभं समवल्गता॥२॥

तदाप्रोदिन्द्रो वो यतीस्तस्मादापो अनु स्थन। अपकामं
स्यन्दमाना अवीवरत वो हिकम्। इन्द्रो वः शक्तिभिर्देवीस्तस्माद्वार्णाम्
वो हितम्। एको देवो अप्यतिष्ठस्यन्दमाना यथावशम्।
उदानिषुर्महीरिति तस्मादुदकमुच्यते। आपो भद्रा घृतमिदापं
आसुरग्रीषोमौ बिभ्रत्याप इत्ताः। तीव्रो रसो मधुपृचाम्॥३॥

अरुंगम आ मा प्राणेन सह वर्चसा गन्। आदित्यश्याम्युत वा
शृणोम्या मा घोषो गच्छति वाङ् आसाम्। मन्ये भेजानो अमृतस्य
तरहि हिरण्यवर्णा अतृपं यदा वः। आपो हि ष्ठा मयोभुवस्ता न
ऊर्जे दधातन। महे रणाय चख्यसे। यो वः शिवतमो रसस्तस्य
भाजयतेह नः। उशतीरिव मातरः। तस्मा अरं गमाम वो यस्य
ख्ययाय जिन्वथा। आपो जनयथा च नः। दिवि श्रयस्वान्तरिख्ये
यतस्व पृथिव्या सम्भव ब्रह्मवर्चसमसि ब्रह्मवर्चसाय त्वा॥४॥

उन्दन्ति समवल्गता मधुपृचाम्मातरो द्वाविंशतिश्च॥१॥ [१]

अपां ग्रहान्गृह्णात्येतद्वाव राजसूयं यदेते ग्रहाः सवो-
ऽग्निर्वरुणसवो राजसूयमग्निसवश्चित्यस्ताभ्यामेव सूयतेऽथो
उभावेव लोकावभि जयति यश्च राजसूयेनेजानस्य यश्चाग्निचित
आपो भवन्त्यापो वा अग्नेर्भ्रातृव्या यदपोऽग्नेरधस्तादुपदधाति
भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यमृतम्॥५॥

वा आप॒स्तस्मा॑द॒द्विर॑व॒तान्त॑म॒भि षि॑ञ्चन्ति॒ नार्ति॑माच्छति॒
सर्व॑मायु॒रेति॒ यस्यै॑ता उ॒पधी॑यन्ते॒ य उ॑ चैना ए॒वं वेदा॑न्त्रं वा आपः
प॒शव॑ आपोऽन्न॑म्प॒शवो॑ऽन्नादः प॒शुमा॑न्भवति॒ यस्यै॑ता उ॒पधी॑यन्ते॒
य उ॑ चैना ए॒वं वेद॑ द्वाद॒श भव॑न्ति॒ द्वाद॑श॒ मासाः॑ संव॒त्सरः॑
संव॑त्सरेणै॒वास्मै॑॥६॥

अन्न॑मव॒ रुद्धे॒ पात्रा॑णि भवन्ति॒ पात्रे॒ वा अन्न॑मद्यते॒
सयो॑न्ये॒वान्न॑मव॒ रुद्ध आ॑ द्वाद॒शात्पुरु॑षा॒दन्न॑म॒त्यथो॑ पात्रान्न छिद्यते॒
यस्यै॑ता उ॒पधी॑यन्ते॒ य उ॑ चैना ए॒वं वेद॑ कु॒म्भाश्च॑ कु॒म्भीश्च॑ मिथु॒नानि॑
भवन्ति॒ मिथु॑नस्य॒ प्रजा॑त्यै प्र प्र॒जया॑ प॒शुभिर्मि॑थुनैर्जायते॒ यस्यै॑ता
उ॒पधी॑यन्ते॒ य उ॑॥७॥

चैना॒ ए॒वं वेद॑ शु॒ग्वा अ॒ग्निः सो॑ऽध्व॒र्यु यज॑मानम्प्र॒जाः
शुचा॑र्पयति॒ यदप॑ उ॒प॒दधा॑ति॒ शुच॑मे॒वास्य॑ शमयति॒ नार्ति॑माच्छत्यध्व॒र्युर्न
यज॑मानः॒ शाम्य॑न्ति प्र॒जा यत्रै॑ता उ॒पधी॑यन्तेऽपां वा ए॒तानि॑
हृद॑यानि॒ यदे॒ता आपो॑ यदे॒ता अप॑ उ॒प॒दधा॑ति दि॒व्याभि॑रे॒वैनाः॑
स॒ꣳ सृ॑जति॒ वर्षु॑कः प्र॒र्जन्यः॑॥८॥

भव॑ति॒ यो वा॑ ए॒तासा॑मा॒यत॑नं क्लृप्तिं वेदा॒यत॑नवान्भवति॒
कल्प॑तेऽस्मा अनु॒सीत॑मुप॒ दधा॑त्येतद्वा आ॒सामा॑यत॑नमेषा क्लृप्तिर्य
ए॒वं वेदा॒यत॑नवान्भवति॒ कल्प॑तेऽस्मै द्वन्द्व॒मन्या॑ उप॒ दधा॑ति चत॑स्रो
म॒ध्ये धृ॒त्या अन्नं॑ वा इष्ट॑का ए॒तत्खलु॑ वै सा॒ख्यादन्नं॑ यदेष
च॒रुर्यदे॑तं च॒रुमु॑प॒दधा॑ति सा॒ख्यात्॥९॥

ए॒वास्मा॒ अन्न॑म॒वं रु॒न्दे म॒ध्यत॑ उ॒पं द॑धाति म॒ध्यत॑ ए॒वास्मा॒
अन्नं॑ द॒धाति॒ तस्मा॑न्म॒ध्यतोऽन्न॑म॒द्यते॒ बार्ह॑स्प॒त्यो भ॑वति ब्र॒ह्म
वै दे॒वाना॑न्बृ॒हस्प॑तिर्ब्र॒ह्मणै॑वास्मा॒ अन्न॑म॒वं रु॒न्दे ब्र॒ह्मव॑र्च॒सम॑सि
ब्र॒ह्मव॑र्च॒साय॒ त्वेत्या॑ह तेज॒स्वी ब्र॒ह्मव॑र्च॒सी भ॑वति॒ यस्यै॑ष उ॒पधी॑यते
य उ॑ चैनमे॒वं वेद॑॥१०॥

अमृतमस्मै जायते यस्यैता उपधीयन्ते य उ पुर्जन्य उपदधाति साख्यात्सुतचत्वारिंशच्च॥२॥ [२]

भू॒तेष्ट॒का उ॒पं द॑धा॒त्यत्रा॑न्न॒ वै मृ॒त्युर्जा॑यते॒ यत्र॑यत्रै॒व मृ॒त्युर्जा॑यते॒
तत॑ ए॒वैन॒म॒वं य॑जते॒ तस्मा॑दग्नि॒चि॒त्सर्व॑मायु॒रेति॒ सर्वे॑ ह्य॒स्य मृ॒त्यवो॒-
ऽवेष्टा॑स्तस्मा॑दग्नि॒चि॒न्नाभि॑चरि॒त॒वै प्र॒त्यगे॑नमभि॒चारः॒ स्तृणु॑ते॒ सूय॑ते
वा ए॒ष योऽग्निं॑ चि॒नुते॑ दे॒वसु॑वा॒मेता॑नि॒ हवी॑ः॒षि भ॑वन्त्ये॒ताव॑न्तो॒ वै
दे॒वाना॑ः॒ स॒वास्त॑ ए॒व॥११॥

अ॒स्मै स॒वान्प्र॑ यच्छन्ति॒ त ए॑न॒ः सु॒वन्ते॒ स॒वोऽग्नि॑र्व॒रुण॑स॒वो
रा॒ज॒सूय॑म्ब्र॒ह्मस॑वश्चित्यो॑ दे॒वस्य॑ त्वा स॒वितुः॑ प्र॒स॒व इ॒त्या॑ह
स॒वितृ॑प्र॒सूत॑ ए॒वैन॒म्ब्र॒ह्मणा॑ दे॒वता॑भि॒र॒भि पि॑ञ्चत्यन्न॒स्यान्न॑स्या॒भि
पि॑ञ्चत्यन्न॒स्यान्न॑स्याव॒रुद्धौ॒ पुर॑स्ता॒त्प्रत्य॑श्च॒म॒भि पि॑ञ्चति॒ पुर॑स्ता॒द्धि
प्र॒ती॒चीन॑मन्न॒मद्य॑ते॒ शी॒र्षतो॑ऽभि पि॑ञ्चति॒ शी॒र्षतो॑ ह्यन्न॒मद्य॑त॒ आ
मु॒खाद॑न्व॒वंस्त्रा॑वयति॥१२॥

मु॒ख॒त ए॒वास्मा॑ अ॒न्नाद्यं॑ द॒धात्य॑ग्ने॒स्त्वा सा॒म्राज्ये॑ना॒भि
पि॑ञ्चा॒मीत्या॑हैष वा अ॒ग्नेः स॒वस्ते॒नैवैन॑म॒भि पि॑ञ्चति॒ बृ॒हस्प॑ते॒स्त्वा

साम्राज्येनाभि पिञ्चामीत्याह ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवैनमभि
पिञ्चतीन्द्रस्य त्वा साम्राज्येनाभि पिञ्चामीत्याहेन्द्रियमेवास्मिन्नुपरिष्ठाद

वै राजसूयस्य रूपय्यं एवं विद्वानग्निं चिनुत उभावेव
लोकावभि जयति यश्च राजसूयेनेजानस्य यश्चाग्निचित
इन्द्रस्य सुषुवाणस्य दशधेन्द्रियं वीर्यम्परापतत्तद्देवाः सौत्रामण्या
समभरन्त्सूयते वा एष योऽग्निं चिनुतेऽग्निं चित्वा सौत्रामण्या
यजेतेन्द्रियमेव वीर्यं सम्भृत्यात्मन्धत्ते॥१४॥

त एवान्ववस्त्रायत्येतदृष्टाचत्वारिंशच्च॥३॥ [३]

सजूरब्दोऽयावभिः सजूरूषा अरुणीभिः सजुः सूर्य एतंशेन
सजोषावश्विना दसौभिः सजूरग्निर्वैश्वानर इडाभिर्घृतेन स्वाहा
संवथ्सरो वा अब्दो मासा अयावा उषा अरुणी सूर्य एतंश
इमे अश्विना संवथ्सरोऽग्निर्वैश्वानरः पशव इडा पशवो घृतं
संवथ्सरम्पशवोऽनु प्र जायन्ते संवथ्सरेणैवास्मै पशून्प्र जनयति
दर्भस्तम्बे जुहोति यत्॥१५॥

वा अस्या अमृतं यद्वीर्यं तद्दर्भास्तस्मिञ्जुहोति प्रैव जायते-
ऽन्नादो भवति यस्यैवं जुह्वत्येता वै देवता अग्नेः पुरस्ताद्वागास्ता
एव प्रीणात्यथो चख्युरेवाग्नेः पुरस्तात्प्रति दधात्यनन्धो भवति य
एवं वेदापो वा इदमग्रं सलिलमासीत्स प्रजापतिः पुष्करपर्णे वातो
भूतोऽलेलायत्सः॥१६॥

प्रतिष्ठां नाविन्दत स एतदपां कुलायमपश्यत्तस्मिन्त्रिभिर्मचिनुत
तदियमभवत्ततो वै स प्रत्यतिष्ठद्याम्पुरस्तादुपा- दधात्तच्छिरो-
ऽभवत्सा प्राची दिग्यां दखिणत उपादधात्स दखिणः
पुर्खोऽभवत्सा दखिणा दिग्याम्पश्चादुपा- दधात्तत्पुच्छमभवत्सा
प्रतीची दिग्यामुत्तरत उपादधात्॥१७॥

स उत्तरः पुर्खोऽभवत्सोदीची दिग्यामुपरिष्ठादुपादधात्तत्पृष्ठमभवत्
दिगियवाँ अग्निः पश्चैष्टकस्तस्माद्यदस्यां खनन्त्यभीष्टकां तृन्दन्त्यभि
शर्कराः सर्वा वा इयं वयोभ्यो नक्तं दृशे दीप्यते तस्मादिमां
वयांसि नक्तं नाध्यासते य एवं विद्वानग्निं चिनुते प्रत्येव॥१८॥

तिष्ठत्यभि दिशो जयत्याग्नेयो वै ब्राह्मणस्तस्माद्ब्राह्मणाय
सर्वासु दिख्वर्धुकः स्वामेव तद्दिशमन्वेत्यपां वा अग्निः
कुलायन्तस्मादापोऽग्निः हारुकाः स्वामेव तद्योनिम्प्र
विशन्ति॥१९॥

यदलेलायत्स उत्तरत उपादधादेव द्वात्रिंशच्च॥४॥ [४]

संवत्सरमुख्यम्भृत्वा द्वितीयै संवत्सर आग्नेयमष्टाकपालं
निर्वपेदेन्द्रमेकादशकपालं वैश्वदेवं द्वादशकपालम् बारहस्पत्यं चरुं
वैष्णवं त्रिकपालन्तृतीयै संवत्सरेऽभिजिता यजेत यदष्टाकपालो
भवत्यष्टारखरा गायत्र्याग्नेयं गायत्रम्प्रातःसवनम् प्रातःसवनमेव
तेन दाधार गायत्रं छन्दो यदेकादशकपालो भवत्येकादशारखरा

त्रिष्टुगैन्द्रं त्रैष्टुभम्माध्यंदिनं५ सवनंम्माध्यंदिनमेव सवनं तेन
दाधार त्रिष्टुभम्॥२०॥

छन्दो यद्वादशकपालो भवति द्वादशाख्यरा जगती वैश्वदेवं
जागतां तृतीयसवनन्तृतीयसवनमेव तेन दाधार जगतीं छन्दो
यद्द्वारहस्पत्यश्चरुर्भवति ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मैव तेन
दाधार यद्वैष्णवस्त्रिकपालो भवति यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञमेव
तेन दाधार यत्तृतीयं संवत्सरेऽभिजिता यजतेऽभिजित्यै
यत्संवत्सरमुख्यम्बिभर्तीममेव॥२१॥

तेन लोकः स्पृणोति यद्वितीयं संवत्सरेऽग्निं चिनुते-
ऽन्तरिख्यमेव तेन स्पृणोति यत्तृतीयं संवत्सरे यजतेऽमुमेव तेन
लोकः स्पृणोत्येतं वै परं आद्धारः कखीवाः औशिजो वीतहव्यः
श्रायसस्त्रसदस्युः पौरुकुथ्स्यः प्रजाकामा अचिन्वत ततो वै ते
सहस्रं सहस्रम्पुत्रानविन्दन्त प्रथते प्रजयां पशुभिस्ताम्रात्रामाप्रोति
यां तेऽगच्छन् य एवं विद्वानेतमग्निं चिनुते॥२२॥

दाधार त्रिष्टुभमिममेवैवं चत्वारि च॥५॥ [५]

प्रजापतिरग्निमचिनुत स ख्युरपविर्भूत्वातिष्ठत्तं देवा
बिभ्यन्तो नोपायन्ते छन्दोभिरात्मानं छादयित्वोपायन्तच्छन्दसां
छन्दस्त्वम्ब्रह्म वै छन्दांसि ब्रह्मण एतद्रूपं यत्कृष्णाजिनङ्काष्णीं
उपानहावुपं मुञ्चते छन्दोभिरेवात्मानं छादयित्वाग्निमुपं

चरत्यात्मनोऽहिंसायै देवनिधिर्वा एष निधीयते यदग्निः॥२३॥

अन्ये वा वै निधिमगुप्तं विन्दन्ति न वा प्रति प्रजानात्युखामा
क्रामत्यात्मानमेवाधिपां कुरुते गुप्त्या अथो खल्वाहुर्नाक्रम्येति
नैर्ऋत्युखा यदाक्रमेन्नैर्ऋत्या आत्मानमपि दध्यात्तस्मान्नाक्रम्या
पुरुषशीर्षमुप दधाति गुप्त्या अथो यथा ब्रूयादेतन्मे गोपायेति
तादृगेव तत्॥२४॥

प्रजापतिर्वा अथर्वाग्निरेव दध्यङ्ङाथर्वणस्तस्येष्टका
अस्थान्येतं ह वाव तदृषिरभ्यनूवाचेन्द्रो दधीचो अस्थभिरिति
यदिष्टकाभिरग्निं चिनोति सात्मानमेवाग्निं चिनुते सात्मानमुष्मिँल्लोके
भवति य एवं वेद शरीरं वा एतदग्नेर्यच्चित्यं आत्मा वैश्वानरो
यच्चिते वैश्वानरं जुहोति शरीरमेव सःस्कृत्य॥२५॥

अभ्यारोहति शरीरं वा एतद्यजमानः सःस्कुरुते यदग्निं चिनुते
यच्चिते वैश्वानरं जुहोति शरीरमेव सःस्कृत्यात्मनाभ्यारोहति
तस्मात्तस्य नाव द्यन्ति जीवन्नेव देवानप्येति वैश्वानर्यर्चा पुरीषमुप
दधातीयं वा अग्निर्वैश्वानरस्तस्यैषा चितिर्यत्पुरीषमग्निमेव वैश्वानरं
चिनुत एषा वा अग्नेः प्रिया तनूर्यद्वैश्वानरः प्रियामेवास्यं तनुवमव
रुद्धे॥२६॥

अग्निस्तत्सुःस्कृत्याग्नेर्दश च॥६॥ [६]

अग्नेर्वै दीर्घ्या देवा विराजमाप्नुवन्ति सो रात्रीर्दीर्घितः

स्यात्रिपदा विराड्विराजमाप्नोति षड्रात्रीर्दीर्घितः स्यात् षड्वा
 ऋतवः संवत्सरः संवत्सरो विराड्विराजमाप्नोति दश रात्रीर्दीर्घितः
 स्याद्दशाखरा विराड्विराजमाप्नोति द्वादश रात्रीर्दीर्घितः
 स्याद्द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरो विराड्विराजमाप्नोति
 त्रयोदश रात्रीर्दीर्घितः स्यात्त्रयोदश॥२७॥

मासाः संवत्सरः संवत्सरो विराड्विराजमाप्नोति पञ्चदश
 रात्रीर्दीर्घितः स्यात्पञ्चदश वा अर्धमासस्य रात्रयोऽर्धमासशः
 संवत्सर आप्यते संवत्सरो विराड्विराजमाप्नोति सप्तदश
 रात्रीर्दीर्घितः स्याद्द्वादश मासाः पञ्चतवः स संवत्सरः
 संवत्सरो विराड्विराजमाप्नोति चतुर्विंशतिः रात्रीर्दीर्घितः
 स्याच्चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरो विराड्विराजमाप्नोति
 त्रिंशत् रात्रीर्दीर्घितः स्यात्॥२८॥

त्रिंशदखरा विराड्विराजमाप्नोति मासं दीर्घितः स्याद्यो
 मासः स संवत्सरः संवत्सरो विराड्विराजमाप्नोति चतुरो
 मासो दीर्घितः स्याच्चतुरो वा एतम्मासो वसवोऽबिभरुस्ते
 पृथिवीमाजयन्गायत्रीं छन्दोऽष्टौ रुद्रास्तेऽन्तरिंख्यमाजयन्निष्ठुभं
 छन्दो द्वादशादित्यास्ते दिवमाजयन्जगतीं छन्दस्ततो वै ते
 व्यावृतमगच्छञ्छैष्ठ्यं देवानाम् तस्माद्द्वादश मासो भृत्वाग्निं चिन्वीत्
 द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरोऽग्निश्चित्यस्तस्याहोरात्राणीष्टका

आ॒प्तेष्ट॑कमे॒नं चि॒नुतेऽथो॑ व्या॒वृ॒तमे॒व ग॑च्छति॒ श्रैष्ठ्य॑
समा॒नाना॑म्॥ २९॥

स्या॒त्रयो॑दश त्रि॒ंशत्॑ रात्री॑र्दी॒र्खितः॑ स्या॒द्वे तेऽष्टा॑वि॒ंशति॑श्च॥ ७॥ [७]

सुव॒र्गाय॑ वा ए॒ष लो॒काय॑ ची॒यते॑ यद॒ग्नि॑स्तं यन्ना॒न्वा॒रोहै॑त्सुव॒र्गाल्लो॑
ही॒येत॑ पृथि॒वीमा॑क्र॒मिष॑म्प्रा॒णो मा॒ मा हा॑सीद॒न्तरि॑ख्यमा॒क्रमि॑षम्प्रा॒जा
मा॒ मा हा॑सीद्वि॒वमा॑क्र॒मिष॑ ५ सुव॒र्गन्मे॒त्याहै॑ष वा अ॒ग्नेर॑न्वा॒रोह॑स्तेनै॒वैव
म॒न्वा॒रोह॑ति सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑ सम॑ष्ट्यै॒ यत्प॒ख्यस॑मि॒तामि॑नुयात्॥ ३०॥

कनी॑या॒सं य॒ज्ञक्र॑तुमुपै॒यात्पा॑पी॒यस्य॑स्या॒त्मनः॑ प्र॒जा
स्या॒द्वेदि॑समि॒तामि॑नोति॒ ज्याया॑समे॒व य॒ज्ञक्र॑तुमुपै॒ति
ना॒स्या॒त्मनः॑ पा॒पीय॑सी प्र॒जा भ॑वति साह॒स्रं चि॑न्वीत प्रथ॒मं
चि॑न्वा॒नः स॒हस्र॑समि॒तो वा अ॒यं लो॒क इ॒ममे॒व लो॒कम॑भि
ज॑यति॒ द्विषा॑ह॒स्रं चि॑न्वीत द्वितीयं चि॒न्वा॒नो द्विषा॑ह॒स्रं वा
अ॒न्तरि॑ख्यम॒न्तरि॑ख्यमे॒वाभि॑ ज॑यति॒ त्रिषा॑ह॒स्रं चि॑न्वीत तृतीयं
चि॑न्वा॒नः॥ ३१॥

त्रिषा॑ह॒स्रो वा अ॒सौ लो॒कोऽमु॑मे॒व लो॒कम॑भि ज॑यति जानुद॒घ्नं
चि॑न्वीत प्रथ॒मं चि॑न्वा॒नो गा॑यत्रि॒यैवे॑मं लो॒कम॑भ्यारो॒हति॑ नाभिद॒घ्नं
चि॑न्वीत द्वितीयं चि॒न्वा॒नस्त्रि॑ष्टुभै॒वान्त॑रि॒ख्यम॑भ्यारो॒हति॑ ग्रीवद॒घ्नं
चि॑न्वीत तृतीयं चि॒न्वा॒नो जग॑त्यै॒वामुं लो॒कम॑भ्यारो॒हति॑ नाग्निं
चि॒त्वा रा॒मामु॑पै॒यादयो॑नौ रेतो॑ धास्या॒मीति॑ न द्वितीयं चि॒त्वान्य॑स्य

स्त्रियम् ॥ ३२ ॥

उपेयान्न तृतीयं चित्वा कां चनोपेयाद्रेतो वा एतन्नि धत्ते
यदग्निं चिनुते यदुपेयाद्रेतसा व्युध्येताथो खल्वाहुरप्रजस्यं
तद्यन्नोपेयादिति यद्रेतःसिचावुपदधाति ते एव यजमानस्य रेतो
बिभृतस्तस्मादुपेयाद्रेतसोऽस्कन्दाय त्रीणि वाव रेतान्सि पिता
पुत्रः पौत्रः ॥ ३३ ॥

यद्वे रेतःसिचावुपदध्याद्रेतोऽस्य विच्छिन्द्यात्तिस्र उप
दधाति रेतसः संतत्या इयं वाव प्रथमा रेतःसिग्वाग्वा इयं
तस्मात्पश्यन्तीमाम्पश्यन्ति वाचं वदन्तीमन्तरिख्यं द्वितीया प्राणो
वा अन्तरिख्यं तस्मान्नान्तरिख्यम्पश्यन्ति न प्राणमसौ तृतीया
चख्खुर्वा असौ तस्मात्पश्यन्त्यमूम्पश्यन्ति चख्खुर्यजुषेमां च ॥ ३४ ॥

अमुं चोप दधाति मनसा मध्यमामेषां लोकानां क्लृप्त्या
अथो प्राणानामिष्टो यज्ञो भृगुभिराशीर्दा वसुभिस्तस्य त इष्टस्य
वीतस्य द्रविणेह भर्खीयेत्याह स्तुतशस्त्रे एवैतेन दुहे पिता
मातरिश्वाच्छिद्रा पदा धा अच्छिद्रा उशिजः पदानु तख्खुः
सोमो विश्ववित्रेता नैषद्वहस्पतिरुक्थामदानि शंसिषदित्याहैतद्वा
अग्रेरुक्थन्तेनैवैनमनु शंसति ॥ ३५ ॥

मिनुयात्तृतीयं चिन्वानस्त्रियं पौत्रंश्च वै सप्तदश च ॥ ८ ॥ [८]

सूयते वा एषोऽग्नीनां य उखायां भ्रियते यदधः सादयेद्गर्भाः

प्रपादुकाः स्युरथो यथा सवात्प्रत्यवरोहति तादृगेव तदासन्दी
सादयति गर्भाणां धृत्या अप्रपादायाथो सवमेवैनं करोति गर्भो
वा एष यदुख्यो योनिः शिक्कय्यच्छिक्कादुखां निरूहेद्योनेर्गर्भं
निरहण्याथ्षडुद्याम९ शिक्कम्भवति षोढाविहितो वै॥३६॥

पुरुष आत्मा च शिरश्च चत्वार्यङ्गान्यात्मन्नेवैनम्बिभर्ति
प्रजापतिर्वा एष यदग्निस्तस्योखा चोलूखलं च स्तनौ तावस्य
प्रजा उप जीवन्ति यदुखां चोलूखलं चोपदधाति ताभ्यामेव
यजमानोऽमुष्मिल्लोकेऽग्निं दुहे संवत्सरो वा एष यदग्निस्तस्य
त्रेधाविहिता इष्टकाः प्राजापत्या वैष्णवीः॥३७॥

वैश्वकर्मणीरहोरात्राण्येवास्य प्राजापत्या यदुख्यम्बिभर्ति
प्राजापत्या एव तदुप धत्ते यत्समिधं आदधाति वैष्णवा वै
वनस्पतयो वैष्णवीरेव तदुप धत्ते यदिष्टकाभिरग्निं चिनोतीयं वै
विश्वकर्मा वैश्वकर्मणीरेव तदुप धत्ते तस्मादाहुस्त्रिवृदग्निरिति तं
वा एतं यजमान एव चिन्वीत यदस्यान्यश्चिनुयाद्यत्तं दखिषणाभिर्न
राधयेदग्निमस्य वृञ्जीत योऽस्याग्निं चिनुयात्तं दखिषणाभी
राधयेदग्निमेव तत्स्पृणोति॥३८॥

षोढाविहितो वै वैष्णवीरन्यो वि९शतिश्च॥९॥ [९]

प्रजापतिरग्निमचिनुतर्तुभिः संवत्सरवृत्तसन्तेनैवास्य पूर्वार्धमचिनुत
ग्रीष्मेण दखिषणम्पृष्ववृत्तर्षाभिः पुच्छ९ शरदोत्तरम्पृष्व९

हेमन्तेन मध्यम्ब्रह्मणा वा अस्य तत्पूर्वार्धमचिनुत ख्यत्रेण
दखिषेणम्पख्यम्पशुभिः पुच्छ्विंशोत्तरम्पख्यमाशया मध्यय्यं एवं
विद्वानग्निं चिनुत ऋतुभिरेवैनं चिनुतेऽथो एतदेव सर्वमव॥३९॥

रुन्दे शृण्वन्त्येनमग्निं चिक्यानमत्यन्नं रोचत इयं वाव प्रथमा
चितिरोषधयो वनस्पतयः पुरीषमन्तरिख्यं द्वितीया वयांसि
पुरीषमसौ तृतीया नख्यत्राणि पुरीषय्यंज्ञश्चतुर्थी दखिषेणा
पुरीषय्यंजमानः पञ्चमी प्रजा पुरीषय्यंत्रिचितीकं चिन्वीत यज्ञं
दखिषेणामात्मानमप्रजामन्तरियात्तस्मात्पञ्चचितिकश्चेतव्यं एतदेव
सर्वं स्पृणोति यत्तिस्रश्चितयः॥४०॥

त्रिवृद्धग्निर्यद्वे द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै पञ्च चितयो भवन्ति
पाङ्कः पुरुष आत्मानमेव स्पृणोति पञ्च चितयो भवन्ति पञ्चभिः
पुरीषैरभ्यूहति दश सम्पद्यन्ते दशाख्यरो वै पुरुषो यावानेव
पुरुषस्तं स्पृणोत्यथो दशाख्यरा विराडन्नं विराड्विराज्येवान्नाद्ये
प्रति तिष्ठति संवत्सरो वै षष्ठी चित्तिर्ऋतवः पुरीषं षड्वितयो
भवन्ति षट्परीषाणि द्वादश सम्पद्यन्ते द्वादश मासाः संवत्सरः
संवत्सर एव प्रति तिष्ठति॥४१॥

अव चितयः पुरीषं पञ्चदश च॥१०॥ [१०]

रोहितो धूम्ररोहितः कर्कन्धुरोहितस्ते प्राजापत्या बभ्रुररुणबभ्रुः
शुकबभ्रुस्ते रौद्राः श्येतः श्येताख्यः श्येतंग्रीवस्ते पितृदेवत्यास्तिस्त्रः

कृष्णा वशा वारुण्यस्तिस्त्रः श्वेता वशाः सौर्यो मैत्राबार्हस्पत्या
धूम्रललामास्तूपराः ॥ ४२ ॥

॥ 11 ॥ [११]

पृश्निस्तिरश्चीनपृश्निरूर्ध्वपृश्निस्ते मारुताः फल्गूलोहितोर्णी
बलरूपी ताः सारस्वत्यः पृषती स्थूलपृषती रघुद्रपृषती ता
वैश्वदेव्यस्तिस्त्रः श्यामा वशाः पौष्ण्यस्तिस्त्रो रोहिणीर्वशा मैत्रियं
ऐन्द्राबार्हस्पत्या अरुणललामास्तूपराः ॥ ४३ ॥

रोहितः पृश्निष्पट्विंशतिष्पट्विंशतिः ॥ 12 ॥ [१२]

शितिबाहुरन्यतःशितिबाहुः समन्तशितिबाहुस्त ऐन्द्रवायवाः
शितिरन्ध्रोऽन्यतःशितिरन्ध्रः समन्तशितिरन्ध्रस्ते मैत्रावरुणाः
शुद्धवालः सर्वशुद्धवालो मणिवालस्त आश्विनास्तिस्त्रः
शिल्पा वशा वैश्वदेव्यस्तिस्त्रः श्येनीः परमेष्ठिने सोमापौष्णाः
श्यामललामास्तूपराः ॥ ४४ ॥

॥ 13 ॥ [१३]

उन्नत ऋषभो वामनस्त ऐन्द्रावरुणाः शितिककुच्छितिपृष्ठः
शितिभसत्त ऐन्द्राबार्हस्पत्याः शितिपाच्छित्योष्ठः शितिभ्रुस्त
ऐन्द्रावैष्णवास्तिस्त्रः सिध्मा वशा वैश्वकर्मण्यस्तिस्त्रो धात्रे पृषोदरा
ऐन्द्रापौष्णाः श्येतललामास्तूपराः ॥ ४५ ॥

शितिबाहुरुन्नतः पञ्चविंशतिः पञ्चविंशतिः ॥ 14 ॥ [१४]

कर्णास्त्रयो यामाः सौम्यास्त्रयः श्वितिङ्गा अग्रये यविष्ठाय त्रयो
नकुलास्त्रिस्रो रोहिणीस्त्र्यव्यस्ता वसूनान्त्रिस्रोऽरुणा दित्यौह्यस्ता
रुद्राणां सोमैन्द्रा बभ्रुललामास्तूपराः ॥ ४६ ॥

कर्णास्त्रयोविंशतिः ॥ १५ ॥ [१५]

शुण्ठास्त्रयो वैष्णवा अधीलोधकर्णास्त्रयो विष्णव उरुक्रमाय
लप्सुदिनस्त्रयो विष्णव उरुगायाय पश्चावीस्त्रिस्त आदित्यानां त्रिवत्सरा
ऽङ्गिरसामैन्द्रावैष्णवा गौरललामास्तूपराः ॥ ४७ ॥

शुण्ठा विंशतिः ॥ १६ ॥ [१६]

इन्द्राय राज्ञे त्रयः शितिपृष्ठा इन्द्रायाधिराजाय त्रयः
शितिककुद इन्द्राय स्वराज्ञे त्रयः शितिभसदस्त्रिस्तुयौह्यः
साध्यानां त्रिस्रः पष्ठौह्यो विश्वेषां देवानां माग्नेन्द्राः कृष्णललामास्तूपराः

इन्द्राय राज्ञे द्वाविंशतिः ॥ १७ ॥ [१७]

अदित्यै त्रयो रोहितैता इन्द्राण्यै त्रयः कृष्णैताः कुह्वै
त्रयोऽरुणैतास्त्रिस्रो धेनवो राकायै त्रयोऽनुद्वाहः सिनीवाल्या
आग्नावैष्णवा रोहितललामास्तूपराः ॥ ४९ ॥

अदित्या अष्टादश ॥ १८ ॥ [१८]

सौम्यास्त्रयः पिशंगाः सोमाय राज्ञे त्रयः सारंगाः पार्जन्या
नभोरूपास्त्रिस्रोऽजा मल्हा इन्द्राण्यै त्रिस्रो मेष्य आदित्या

द्यावापृथिव्यां मालङ्गास्तूपराः॥५०॥

सौम्या एकात्रविंशतिः॥१९॥ [१९]

वारुणास्त्रयः कृष्णललामा वरुणाय राज्ञे त्रयो रोहितोललामा
वरुणाय रिशादसे त्रयोऽरुणललामाः शिल्पास्त्रयो वैश्वदेवास्त्रयः
पृश्नयः सर्वदेवत्या ऐन्द्रासूराः श्येतललामास्तूपराः॥५१॥

वारुणा विंशतिः॥२०॥ [२०]

सोमाय स्वराज्ञेऽनोवाहावनङ्गाहाविन्द्राग्निभ्यामोजोदाभ्यामुष्टारा
भ्यां बलदाभ्यां सीरवाहाववी द्वे धेनू भौमी दिग्भ्यो वडंबे द्वे धेनू
भौमी वैराजी पुरुषी द्वे धेनू भौमी वायवं आरोहणवाहावनङ्गाहौ
वारुणी कृष्णे वशे अराड्यौ दिव्यावृषभौ परिमरौ॥५२॥

सोमाय स्वराज्ञे चतुस्त्रिंशत्॥२१॥ [२१]

एकादश प्रातर्गव्याः पशव आ लभ्यन्ते छगलः कल्माषः
किकिदीविर्विदीगयस्ते त्वाष्ट्राः सौरीर्नवं श्वेता वशा अनूबन्ध्या
भवन्त्याग्नेय ऐन्द्राग्र आश्विनस्ते विशालयूप आ लभ्यन्ते॥५३॥

एकादश पञ्चविंशतिः॥२२॥ [२२]

पिशंगास्त्रयो वासन्ताः सारङ्गास्त्रयो ग्रैष्माः पृषन्तस्त्रयो
वार्षिकाः पृश्नयस्त्रयः शारदाः पृश्निसक्थास्त्रयो हैमन्तिका

अवलिप्तास्त्रयः शैशिराः संवत्सराय निर्वर्णसः॥५४॥

पिशङ्गां विशतिः॥२३॥ [२३]

यो वा अयथादेवतन्वामग्ने इन्द्रस्य चित्तिर्यथा वै वयो वै यदाकूताद्यास्तं अग्ने मयि
गृह्णामि प्रजापतिस्सोऽस्मात्स्तेगान् वाजं कूर्मान् योक्त्रं मित्रावरुणाविन्द्रस्य पूष्ण ओजं आनन्दमहरग्नेर्वायोः
पन्थाङ्गमेघोस्तेऽग्निः पशुरासीत्पृथ्विश्शतिः॥२६॥ यो वा एवाहुतिमभवन्पृथिभिर्वरुध्यानन्दमष्टौपञ्चाशत्॥५४॥ यो
वा अयथादेवतय्येद्यं वज्रिग्रसि॥ [२४]

॥सप्तमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे सप्तमः प्रश्नः॥

यो वा अयथादेवतमग्निं चिनुत आ देवताभ्यो
वृश्च्यते पापीयान्भवति यो यथादेवतं न देवताभ्य आ
वृश्च्यते वसीयान्भवत्याग्नेय्या गायत्रिया प्रथमां चितिमभि
मृशेत्रिष्टुभा द्वितीयां जगत्या तृतीयामनुष्टुभा चतुर्थीम्पङ्क्या
पञ्चमीर्यथादेवतमेवाग्निं चिनुते न देवताभ्य आ वृश्च्यते
वसीयान्भवतीडाये वा एषा विभक्तिः पशव इडा पशुभिरेनम्॥१॥

चिनुते यो वै प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निं चिनोति
नार्तिमार्च्छत्यश्वावभितस्तिष्ठेतां कृष्ण उत्तरतः श्वेतो दक्षिण-
स्तावालभ्येष्टका उप दध्यादेतद्वै प्रजापते रूपम्प्राजापत्योऽश्वः
साखादेव प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निं चिनोति नार्तिमार्च्छत्येतद्वा

अहो रूपं यच्छ्वेतोऽश्वो रात्रियै कृष्ण एतदहः॥२॥

रूपं यदिष्टका रात्रियै पुरीषमिष्टका उपधास्यञ्छ्वेतमश्वमभि
मृशेतपुरीषमुपधास्यन्कृष्णमहोरात्राभ्यामेवैनं चिनुते हिरण्यपात्रम्मधोः
पूर्णं ददाति मध्व्योऽसानीति सौर्या चित्रवत्यावैख्यते चित्रमेव
भवति मध्यन्दिनेऽश्वमव घ्रापयत्यसौ वा आदित्य इन्द्र एष
प्रजापतिः प्राजापत्योऽश्वस्तमेव साख्यादधोति॥३॥

एनमेतदहोऽष्टाचत्वारिंशच्च॥१॥

[१]

त्वामग्रे वृषभं चेकितानम्पुनर्युवानञ्जनयन्नुपागाम्। अस्थूरि णो
गार्हपत्यानि सन्तु तिग्मेन नो ब्रह्मणा सः शिंशाधि। पशवो वा
एते यदिष्टकाश्चित्यामृषभमुप दधाति मिथुनमेवास्य तद्यज्ञे
करोति प्रजननाय तस्माद्यथेयूथ ऋषभः। संवत्सरस्य प्रतिमां
यां त्वां रात्र्युपासते। प्रजाः सुवीरां कृत्वा विश्वमायुर्व्यश्नवत्।
प्राजापत्याम्॥४॥

एतामुप दधातीयं वावैषैकाष्टका यदेवैकाष्टकायामन्नं क्रियते
तदेवैतयाव रुद्ध एषा वै प्रजापतेः कामदुद्या तयैव यजमानो-
ऽमुष्मिल्लौकैऽग्निं दुहे येन देवा ज्योतिषोर्ध्वा उदायन् येनादित्या
वसवो येन रुद्राः। येनाङ्गिरसो महिमानमानुशुस्तेनैतु यजमानः
स्वस्ति। सुवर्गाय वा एष लोकाय॥५॥

चीयते यदग्निर्येन देवा ज्योतिषोर्ध्वा उदायन्नित्युख्यः

समिन्द्र इष्टंका एवैता उप धत्ते वानस्पत्याः सुवर्गस्य लोकस्य
 समष्ट्यै शतायुधाय शतवीर्याय शतोतयेऽभिमातिषाहं। शतं
 यो नः शरदो अजीतानिन्द्रो नेषदति दुरितानि विश्वा। ये
 चत्वारः पथयो देवयाना अन्तरा द्यावापृथिवी वियन्ति। तेषां यो
 अज्यानिमर्जीतिमा वहत्तस्मै नो देवाः॥६॥

परि दत्तेह सर्वे। ग्रीष्मो हेमन्त उत नो वसन्तः शरद्वर्षाः
 सुवितं नो अस्तु। तेषामृतूनां शतशारदानां निवात एषामभये
 स्याम। इदुवत्सराय परिवत्सराय संवत्सराय कृणुता बृहन्नमः।
 तेषां वयं सुमतौ यज्ञियानां ज्योगजीता अहताः स्याम। भद्रान्नः
 श्रेयः समनैष्ट देवास्त्वयावसेन समशीमहि त्वा। स नो मयोभूः
 पितो॥७॥

आ विंशस्व शं तोकाय तनुवे स्योनः। अज्यानीरेता उप
 दधात्येता वै देवता अपराजितास्ता एव प्र विंशति नैव जीयते
 ब्रह्मवादिनो वदन्ति यदर्धमासा मासा ऋतवः संवत्सर ओषधीः
 पचन्त्यथ कस्मादन्याभ्यो देवताभ्य आग्रयणं निरुप्यत इत्येता हि
 तद्देवता उदजयन् यदृतुभ्यो निर्वपेद्देवताभ्यः समदं दध्यादाग्रयणं
 निरुप्येता आहुतीर्जुहोत्यर्धमासानेव मासानृतून्संवत्सरम्प्रीणाति
 न देवताभ्यः समदन्दधाति भद्रान्नः श्रेयः समनैष्ट देवा इत्याह
 हुताद्याय यजमानस्यापराभावाय॥८॥

इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्नस्तनूपा नः प्रतिस्पशः। यो
नः पुरस्ताद्विखिणतः पश्चादुत्तरतोऽघायुरभिदासत्येत९ सो-
ऽश्मानमृच्छतु। देवासुराः संयत्ता आसन्तेऽसुरा दिग्भ्य आबाधन्त-
तान्देवा इष्वा च वज्रेण चापानुदन्त यद्वज्रिणीरुपदधातीष्वा चैव
तद्वज्रेण च यजमानो भ्रातृव्यानप नुदते दिखूप॥१॥

दधाति देवपुरा एवैतास्तनूपानीः पर्यूहतेऽग्नाविष्णू सजोषसेमा
वर्धन्तु वां गिरः। द्युमैर्वाजेभिरा गतम्। ब्रह्मवादिनो वदन्ति
यत्र देवतायै जुहृत्यथ किन्देवत्या वसोर्धारेत्यग्निर्वसुस्तस्यैषा
धारा विष्णुर्वसुस्तस्यैषा धाराग्रावैष्णव्यर्चा वसोर्धारा जुहोति
भागधेयेनैवैनौ समर्धयत्यथो एताम्॥१०॥

एवाहुतिमायतनवतीं करोति यत्काम एनां जुहोति तदेवाव-
रुन्दे रुद्रो वा एष यदग्निस्तस्यैते तनुवौ घोरान्या शिवान्या
यच्छतरुद्रीय जुहोति यैवास्य घोरा तनूस्तां तेन शमयति
यद्वसोर्धारा जुहोति यैवास्य शिवा तनूस्तां तेन प्रीणाति यो वै
वसोर्धारायै॥११॥

प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति यदाज्यमुच्छिष्येत तस्मिन्ब्रह्मौदनम्पचे-
प्राश्नीयुरेष वा अग्निर्वैश्वानरो यद्वाह्मण एषा खलु वा अग्नेः
प्रिया तनूर्यद्वैश्वानरः प्रियायामेवैनां तनुवाम्प्रति स्थापयति चतस्रो

धेनूदद्यात्ताभिरेव यजमानोऽमुष्मिल्लोकेऽग्निं दुहे॥१२॥

उपेताभ्याराये षट्त्वारिंशच्च॥३॥ [३]

चित्तिञ्जुहोमि मनसा घृतेनेत्याहादाभ्या वै नामैषाहुतिर्वैश्वकर्मणी
नैनं चिक्यान्मभ्रातृव्यो दध्नोत्यथो देवता एवाव रुद्धेऽग्ने तमद्येति
पङ्क्त्या जुहोति पङ्क्त्याहुत्या यज्ञमुखमारभते सप्त तै अग्ने
समिधः सप्त जिह्वा इत्याहु होत्रा एवाव रुद्धेऽग्निर्देवेभ्यो-
ऽपाक्रामद्वागधेयम्॥१३॥

इच्छमानस्तस्मा एतद्वागधेयम्प्रायच्छन्नेतद्वा अग्नेरग्निहोत्रमेतर्हि
खलु वा एष जातो यर्हि सर्वश्चितो जातायैवास्मा अन्नमपि
दधाति स एनम्प्रीतः प्रीणाति वसीयान्भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति
यदेष गार्हपत्यश्चीयतेऽथ क्वास्याहवनीय इत्यसावादित्य इति
ब्रूयादेतस्मिन् हि सर्वाभ्यो देवताभ्यो जुह्वति॥१४॥

य एवं विद्वानग्निं चिनुते साख्यादेव देवता ऋध्नोत्यग्ने
यशस्विन् यशसेममर्पयेन्द्रावतीमपचितीमिहा वह। अयम्मूर्धा
परमेष्ठी सुवर्चाः समानानामुत्तमश्लोको अस्तु। भद्रम्पश्यन्त उप
सेदुरग्ने तपो दीर्घामृषयः सुवर्विदः। ततः र्षत्रम्बलमोजश्च जातं
तदस्मै देवा अभि सं नमन्तु। धाता विधाता परमा॥१५॥

उत संहक्प्रजापतिः परमेष्ठी विराजा। स्तोमाश्छन्दांसि
निविदो म आहुरेतस्मै राष्ट्रमभि सं नमाम। अभ्यावर्तध्वमुप

मेतं साकमयं शास्ताधिपतिर्वो अस्तु। अस्य विज्ञानमनु सः
रभध्वमिमम्पश्चादनु जीवाथ सर्वे। राष्ट्रभृतं एता उपं दधात्येषा
वा अग्रेश्चिती राष्ट्रभृत्यैवास्मिन्नाष्ट्रं दधाति राष्ट्रमेव भवति
नास्माद्राष्ट्रम्भ्रं शते॥१६॥

भागधेयब्रूहति परमा राष्ट्रन्दधाति सप्त च॥४॥ [४]

यथा वै पुत्रो जातो म्रियत एव वा एष म्रियते यस्याग्निरुख्यं
उद्वायति यन्निर्मन्थ्यं कुर्याद्विच्छिन्द्याद्भ्रातृव्यमस्मै जनयेत्स एव पुनः
परीध्यः स्वादेवैनं योनेर्जनयति नास्मै भ्रातृव्यं जनयति तमो वा
एतं गृह्णाति यस्याग्निरुख्यं उद्वायति मृत्युस्तमः कृष्णं वासः कृष्णा
धेनुर्दख्षिणा तमसा॥१७॥

एव तमो मृत्युमपं हते हिरण्यं ददाति ज्योतिर्वै
हिरण्यज्योतिषैव तमोऽपं हतेऽथो तेजो वै हिरण्यन्तेजं
एवात्मन्धत्ते सुवर्नं घर्मः स्वाहा सुवर्नार्कः स्वाहा सुवर्नं शुक्रः
स्वाहा सुवर्नं ज्योतिः स्वाहा सुवर्नं सूर्यः स्वाहाको वा एष
यदग्निरसावादित्यः॥१८॥

अश्वमेधो यदेता आहुतीर्जुहोत्यर्काश्वमेधयोरेव ज्योतींषि सं
दधात्येष ह त्वा अर्काश्वमेधी यस्यैतदग्नौ क्रियत आपो वा इदमग्रे
सलिलमासीत्स एताम्रजापतिः प्रथमां चितिमपश्यन्तामुपाधत्त
तदियमभवत्तं विश्वकर्माब्रवीदुप त्वायानीति नेह लोको-

ऽस्तीति॥१९॥

अ॒ब्रवी॒त्स ए॒तां द्वि॒तीयां॑ चि॒तिम॑पश्य॒त्तामु॑पा॒धत्त॑ तद॒न्तरि॑ख्यमभव॒
य॒ज्ञः प्र॒जाप॑तिमब्रवी॒दुप॑ त्वाया॒नीति॑ नेह लो॒कोऽस्ती॑त्य॒ब्रवी॒त्स
वि॒श्वक॑र्माणमब्रवी॒दुप॑ त्वाया॒नीति॑ केन॑ मो॒पैष्य॑सीति॒ दि॒श्या॑भिरित्य॒ब्रवी॒
उपा॑धत्त॒ ता दि॒शः॥२०॥

अ॒भ॒व॒न्त्स पर॑मे॒ष्ठी प्र॒जाप॑तिमब्रवी॒दुप॑ त्वाया॒नीति॑ नेह
लो॒कोऽस्ती॑त्य॒ब्रवी॒त्स वि॒श्वक॑र्माणं च य॒ज्ञं चा॑ब्रवी॒दुप॑ वा॒माया॒नीति॑
नेह लो॒कोऽस्ती॑त्य॒ब्रूता॑५ स ए॒तां तृ॒तीयां॑ चि॒तिम॑पश्य॒त्तामु॑पा॒धत्त॑
तद॒साव॑भव॒त्स आ॑दि॒त्यः प्र॒जाप॑तिमब्रवी॒दुप॑ त्वा॥२१॥

आ॒या॒नीति॑ नेह लो॒कोऽस्ती॑त्य॒ब्रवी॒त्स वि॒श्वक॑र्माणं च
य॒ज्ञं चा॑ब्रवी॒दुप॑ वा॒माया॒नीति॑ नेह लो॒कोऽस्ती॑त्य॒ब्रूता॑५
स पर॑मे॒ष्ठिन॑मब्रवी॒दुप॑ त्वाया॒नीति॑ केन॑ मो॒पैष्य॑सीति॒
लो॒कम्पृ॑णयेत्य॒ब्रवी॒त्तं लो॒कम्पृ॑णयो॒पैत्तस्मा॑दया॒तयाम्नी॑ लो॒कम्पृ॑णा॒
या॒तयाम्ना॑ ह्यसौ॥२२॥

आ॒दि॒त्यस्ता॑नृष॒योऽब्रु॑वन्नुप॑ व॒ आ॒या॒मेति॑ केन॑ न उ॒पैष्य॑थेति॒
भू॒मेत्य॑ब्रु॒वन्तान्द्वा॒भ्यां चि॒ती॒भ्यामु॑पा॒य॒न्त्स पञ्च॑चि॒तीकृः॒ सम॑पद्यत॒ य
ए॒वं वि॒द्वान॒ग्निं चि॑नुते भू॒याने॒व भ॑वत्य॒भीमा॒ल्लौका॑ञ्जयति वि॒दुरे॑न॒ दे॒वा
अथो॑ ए॒तासा॑मे॒व दे॒वता॑ना॒५ सायु॑ज्यं गच्छति॥२३॥

तमसाऽऽदित्योऽस्तीति दिशं आदित्यः प्रजापतिमब्रवीदुप त्वाऽसौ पञ्चचत्वारिंशच्च॥६॥—[५]

वयो वा अ॒ग्नि॒र्यद॑ग्नि॒चित्प॒खिणो॑ऽश्नी॒यात्तमे॒वाग्नि॑म॒द्यादा॑र्ति॒माच्छे॑
व्र॒तं च॑रेत्स॒वत्स॒र॒५ हि व्र॒तं ना॑ति॒ प॒शुर्वा ए॒ष यद॑ग्नि॒र्हिन॑स्ति॒ खलु॑
वै तम्प॒शुर्य ए॒नम्पु॒रस्ता॑त्प्र॒त्यश्च॑मु॒पच॑रति॒ तस्मा॑त्प॒श्चात्प्रा॑डु॒पच॑र्य
आ॒त्मनो॑ऽहि॒सायै॑ तेजो॑ऽसि॒ तेजो॑ मे यच्छ॒ पृथि॒वीं यच्छ॑॥ २४॥

पृ॒थि॒व्यै मा॑ पाहि॒ ज्योति॑रसि॒ ज्योति॑र्मे यच्छा॒न्तरि॑ख्यं
यच्छा॒न्तरि॑ख्यान्मा॒ पाहि॒ सुव॑रसि॒ सुव॑र्मे यच्छ॒ दिवं यच्छ॑ दिवो
मा॑ पा॒हीत्या॑हैताभि॒र्वा इ॒मे लो॒का वि॑धृता॒ यदे॒ता उ॑प॒दधा॑त्ये॒षां
लो॒कानां॑ वि॑धृत्यै॒ स्वय॑मातृ॒ण्णा उ॑प॒धाय॑ हिर॒ण्येष्ट॑का उ॒प
द॑धाती॒मे वै लो॒काः स्व॑यमातृ॒ण्णा ज्योति॑र्हि॒र॒ण्यय्य॑त्स्व॒यमातृ॑ण्णा
उ॒प॒धाय॑॥ २५॥

हि॒र॒ण्येष्ट॑का उ॒प॒दधा॑ती॒माने॒वैताभि॑र्लो॒काज्योति॑ष्मतः कुरु॒ते-
ऽथो॑ ए॒ताभि॑रे॒वास्मा॑ इ॒मे लो॒काः प्र भा॑न्ति॒ यास्ते॑ अ॒ग्ने सूर्ये॑ रुचं
उ॒द्यतो॑ दि॒वंमा॑तृन्वन्ति॒ रश्मि॑भिः। ताभिः॒ सर्वा॑भी रुच॑े जना॒य
न॑स्कृ॒धि। या वो॑ दे॒वाः सूर्ये॑ रुचो॒ गोष्व॑श्चेषु॒ या रुचः॑। इन्द्रा॑ग्नी
ताभिः॒ सर्वा॑भी रुचं॑ नो धत्त॒ बृह॑स्पते। रुचं॑ नो धेहि॥ २६॥

ब्रा॒ह्म॒णेषु॑ रुच॒राज॑सु नस्कृ॒धि। रुचं॑ वि॒श्येषु॑ शू॒द्रेषु॑ मयि॑ धेहि
रु॒चा रुच॑म्। द्वेधा॒ वा अ॒ग्निं चि॑क्या॒नस्य॑ यशं॒ इन्द्रि॑यं गच्छ॒त्यग्निं॑
वा चि॒तमी॑जा॒नं वा यदे॒ता आ॑हु॒तीर्जु॑होत्या॒त्मन्ने॒व यशं॑ इन्द्रि॒यं ध॑त्त
ई॒श्वरो॑ वा ए॒ष आ॑र्ति॒मातो॑र्यो॒ऽग्निं चि॑न्वन्न॒धिक्राम॑ति॒ तत्त्वा॑ यामि॒

ब्रह्मणा वन्दमान इति वारुण्यर्चा॥२७॥

जुहुयाच्छान्तिरेवेषाग्नेर्गुप्तिरात्मनो हविष्कृतो वा एष यो-
ऽग्निं चिनुते यथा वै हविः स्कन्दत्येवं वा एष स्कन्दति
योऽग्निं चित्वा स्त्रियमुपैति मैत्रावरुण्यामिख्यया यजेत
मैत्रावरुणतामेवोपैत्यात्मनोऽस्कन्दाय यो वा अग्निमृतुस्थां
वेदतुर्ऋतुरस्मै कल्पमान एति प्रत्येव तिष्ठति संवत्सरो वा
अग्निः॥२८॥

ऋतुस्थास्तस्य वसन्तः शिरो ग्रीष्मो दखिणः पृथ्वो
वर्षाः पुच्छः शरदुत्तरः पृथ्वो हेमन्तो मध्यम्पूर्वपृथ्वाश्चितयो-
ऽपरपृथ्वाः पुरीषमहोरात्राणीष्टका एष वा अग्निर्ऋतुस्था य एवं
वेदतुर्ऋतुरस्मै कल्पमान एति प्रत्येव तिष्ठति प्रजापतिर्वा एतं
ज्यैष्ठ्यकामो न्यधत्त ततो वै स ज्यैष्ठ्यमगच्छद्य एवं विद्वानग्निं
चिनुते ज्यैष्ठ्यमेव गच्छति॥२९॥

पृथिवीर्यच्छ यत्स्वयमातृणा उपधाय धेहृचाग्निश्चिनुते त्रीणि च॥७॥ [६]

यदाकूतात्समसुस्रोद्धृदो वा मनसो वा सम्भृतं चखुषो वा।
तमनु प्रेहि सुकृतस्य लोकं यत्रर्षयः प्रथमजा ये पुराणाः। एतं
संधस्थ परिं ते ददामि यमावहाच्छेवधिं जातवेदाः। अन्वागन्ता
यज्ञपतिर्वो अत्र तं स्म जानीत परमे व्योमन्। जानीतादेनम्परमे
व्योमन्देवाः संधस्था विद रूपमस्य। यदागच्छात्॥३०॥

प॒थिभिर्दे॒व॒यानै॑रि॒ष्टापूर्ते॑ कृ॒णुतादा॒विर॑स्मै। सम्प्र च्य॑वध्व॒मनु॒
सम्प्र या॒ताग्ने॑ प॒थो दे॒व॒याना॑न्कृ॒णुध्वम्। अ॒स्मिन्स॒धस्थे॑
अध्यु॒त्तर॑स्मिन्वि॒श्वे दे॒वा यज॑मानश्च सीदत। प्र॒स्त॒रेण॑ परि॒धिना॑
सु॒चा वेद्या॑ च ब॒र्हिषा॑। ऋ॒चेमं॑ य॒ज्ञं नो॑ वह॒ सुव॑र्दे॒वेषु॑ गन्त॑वे।
यदि॒ष्ट्यँत्परा॑दानं॒ यद्दत्तं॑ या च॒ दखि॑षणा। तत्॥३१॥

अ॒ग्निर्वै॑श्वक॒र्मणः॑ सुव॑र्दे॒वेषु॑ नो दधत्। येना॑ स॒हस्रं॑ वह॑सि
येना॑ग्ने॒ सर्व॑वेद॒सम्। तेने॑मं य॒ज्ञं नो॑ वह॒ सुव॑र्दे॒वेषु॑ गन्त॑वे। येना॑ग्ने
दखि॑षणा यु॒क्ता य॒ज्ञं वह॑न्त्यृ॒त्विजः॑। तेने॑मं य॒ज्ञं नो॑ वह॒ सुव॑र्दे॒वेषु॑
गन्त॑वे। येना॑ग्ने सु॒कृतः॑ प॒था मधो॑र्धारा॑ व्यान॒शुः। तेने॑मं य॒ज्ञं नो॑
वह॒ सुव॑र्दे॒वेषु॑ गन्त॑वे। यत्र॑ धारा॒ अन॑पेता॒ मधो॑र्धृतस्य॑ च॒ याः।
तद॒ग्निर्वै॑श्वक॒र्मणः॑ सुव॑र्दे॒वेषु॑ नो दधत्॥३२॥

आ॒गच्छा॑त्तद्वा॒नांशु॑स्तेने॒मय्यँ॑ज्ञ॒त्रो वह॒ सुव॑र्दे॒वेषु॑ गन्त॑वे चतु॑र्दश च॥७॥ [७]

यास्ते॑ अ॒ग्ने स॒मिधो॑ या॒नि धाम्॑ या जि॒ह्वा जा॑तवेदो॒ यो
अ॒र्चिः। ये ते॑ अ॒ग्ने मे॒डयो॑ य इ॒न्द्रव॑स्तेभि॒रात्मानं॑ चिनुहि प्रजा॒नन्।
उ॒त्स॒न्नय॑ज्ञो वा ए॒ष यद॑ग्निः किं वाहै॒तस्य॑ क्रि॒यते॑ किं वा॒ न यद्वा
अ॒ध्वर्यु॑र॒ग्नेश्चि॑न्वन्न॒न्तरे॒त्यात्म॑नो॒ वै तद॑न्तरे॒ति यास्ते॑ अ॒ग्ने स॒मिधो॑
या॒नि॥३३॥

धामे॒त्याहै॑षा वा अ॒ग्नेः स्व॑यंचि॒तिर॒ग्निरे॒व तद॑ग्निं चि॒नोति॑
नाध्व॒र्युरा॒त्मनो॑ऽन्तरे॒ति च॑त॒स्र आशाः॑ प्र च॑रन्त्व॒ग्नयं॑ इ॒मं

नो यज्ञं नयतु प्रजानन्। घृतम्पिन्वन्नजरं सुवीरम्ब्रह्म
समिद्धवत्याहुतीनाम्। सुवर्गाय वा एष लोकायोप धीयते
यत्कूर्मश्चतस्र आशाः प्र चरन्त्वग्नय इत्याह॥ ३४॥

दिशं एवैतेन प्र जानातीमं नो यज्ञं नयतु प्रजानन्नित्याह
सुवर्गस्य लोकस्याभनीत्यै ब्रह्म समिद्धवत्याहुतीनामित्याह
ब्रह्मणा वै देवाः सुवर्गं लोकमायन् यद्वह्मण्वत्योपदधाति ब्रह्मणैव
तद्यजमानः सुवर्गं लोकमेति प्रजापतिर्वा एष यदग्निस्तस्य
प्रजाः पशवश्छन्दांसि रूपं सर्वान् वर्णानिष्टकानां कुर्याद्रूपेणैव
प्रजाम्पशूञ्छन्दांस्यव रुन्देऽथो प्रजाभ्य एवैनम्पशुभ्यश्छन्दोभ्यो-
ऽवरुद्धो चिनुते॥ ३५॥

यान्यग्नय इत्याहेष्टकानां षोडश च॥८॥ [८]

मयि गृह्णाम्यग्ने अग्निं रायस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय सुवीर्याय।
मयि प्रजाम्मयि वर्चो दधाम्यरिष्टाः स्याम तनुवा सुवीराः।
यो नो अग्निः पितरो हृथ्स्वन्तरमर्त्यो मर्त्या आविवेश।
तमात्मन्यरि गृह्णीमहे वयम्मा सो अस्मा अवहाय परा
गात्। यदध्वर्युरात्मन्नग्निमगृहीत्वाग्निं चिनुयाद्योऽस्य स्वो-
ऽग्निस्तमपि॥ ३६॥

यजमानाय चिनुयादग्निं खलु वै पशवोऽनूपं तिष्ठन्ते-
ऽपक्रामुका अस्मात्पशवः स्युर्मयि गृह्णाम्यग्ने अग्निमित्याहात्मन्नेव

स्वमग्निं दाधार नास्मात्पशवोऽपं कामन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति
 यन्मृचापश्चाग्नेरनाद्यमथ कस्मान्मृदा चाद्विश्वाग्निश्चीयत इति
 यदद्विः संयौति॥३७॥

आपो वै सर्वा देवता देवताभिरेवैनं स संजति यन्मृदा
 चिनोतीयं वा अग्निर्वैश्वानरोऽग्निनैव तदग्निं चिनोति ब्रह्मवादिनो
 वदन्ति यन्मृदा चाद्विश्वाग्निश्चीयतेऽथ कस्मादग्निरुच्यत इति
 यच्छन्दोभिश्चिनोत्यग्रयो वै छन्दांसि तस्मादग्निरुच्यतेऽथो इयं
 वा अग्निर्वैश्वानरो यत्॥३८॥

मृदा चिनोति तस्मादग्निरुच्यते हिरण्येष्टका उपं दधाति
 ज्योतिर्वै हिरण्यं ज्योतिरेवास्मिन्दधात्यथो तेजो वै हिरण्यं
 तेज एवात्मन्धत्ते यो वा अग्निः सर्वतोमुखं चिनुते सर्वासु
 प्रजास्वन्नमत्ति सर्वा दिशोऽभि जयति गायत्रीम्पुरस्तादुपं दधाति
 त्रिष्टुभं दखिणतो जगतीम्पश्चादनुष्टुभमुत्तरतः पङ्क्तिम्मध्यं एष वा
 अग्निः सर्वतोमुखस्तं य एवं विद्वांसश्चिनुते सर्वासु प्रजास्वन्नमत्ति
 सर्वा दिशोऽभि जयत्यथो दिश्येव दिशम्प्र वयति तस्माद्विशि
 दिक्प्रोता॥३९॥

अपि सूर्योतिं वैश्वानरो यदेष वै पञ्चविंशतिश्च॥९॥ [९]

प्रजापतिरग्निमसृजत सोऽस्मात्सृष्टः प्राङ्वाद्रवत्तस्मा
 अश्वम्प्रत्यास्यत्स दखिणावर्तत तस्मै वृष्णिम्प्रत्यास्यत्स

प्रत्यङ्ङावर्तत तस्मा ऋषभम्प्रत्यास्यत्स उदङ्ङावर्तत तस्मै
 बस्तम्प्रत्यास्यत्स ऊर्ध्वोऽद्रवत्तस्मै पुरुषम्प्रत्यास्यत् यत्पशुशीर्षाण्युप
 सर्वत एवैनम् ॥ ४० ॥

अवरुध्य चिनुत एता वै प्राणभृतश्चख्युष्मतीरिष्टका
 यत्पशुशीर्षाणि यत्पशुशीर्षाण्युपदधाति ताभिरेव यजमानो-
 ऽमुष्मिल्लोके प्राणित्यथो ताभिरेवास्मा इमे लोकाः प्र भान्ति
 मृदाभिलिप्योप दधाति मेध्यत्वाय पशुर्वा एष यदग्निरन्नम्पशवं एष
 खलु वा अग्निर्यत्पशुशीर्षाणि यं कामयेत कनीयोऽस्यान्नम् ॥ ४१ ॥

स्यादिति संतरां तस्य पशुशीर्षाण्युप दध्यात्कनीय
 एवास्यान्नम्भवति यं कामयेत समावदस्यान्नं स्यादिति
 मध्यतस्तस्योप दध्यात्समावदेवास्यान्नम्भवति यं कामयेत
 भूयोऽस्यान्नं स्यादित्यन्तेषु तस्य व्युदूह्योप दध्यादन्त एवास्मा
 अन्नमव रुद्धे भूयोऽस्यान्नम्भवति ॥ ४२ ॥

एनमस्यान्नम्भूयोस्यान्नम्भवति ॥ १० ॥

स्तेगान्दंष्ट्राभ्याम्मण्डूकाञ्जम्भ्येभिरादंकां खादेनोर्जं
 संसूदेनारण्यं जाम्बीलेन मृदम्बस्वेभिः शर्कराभिरवकांमवकाभिः
 शर्करामुत्सादेन जिह्वामवक्रन्देन तालुं सरस्वतीं जिह्वाग्रेण ॥ ४३ ॥

स्तेगान्द्वाविंशतिः ॥ ११ ॥

वाजुं हनूभ्यामप आस्येनादित्याञ्जश्रुभिरुपयाममधरेणोष्ठेन

सदुत्तरेणान्तरेणानूकाशम्प्रकाशेन बाह्यं स्तनयितुं निर्बाधेन
सूर्याग्री चखुर्भ्याव्विद्युतौ कनानकाभ्यामशनिम्मस्तिष्केण
बलम्मज्जभिः ॥ ४४ ॥

वाज्रम्पञ्चविंशतिः ॥ 12 ॥ [१२]

कूर्माञ्छुफैरच्छलाभिः कपिञ्जलान्थसाम् कुष्ठिकाभिर्जवं
जङ्घाभिरगदं जानुभ्यार्वीर्यं कुहाभ्यां भयम्प्रचालाभ्याम्
गुहोपपुख्याभ्यामश्विनावसभ्यामदितिः शीर्ष्णा निर्ऋतिं
निर्जाल्मकेन शीर्ष्णा ॥ ४५ ॥

कूर्मान्नयौविंशतिः ॥ 13 ॥ [१३]

योक्त्रं गृध्राभिर्युगमानंतेन चित्तम्मन्याभिः संक्रोशान्प्राणैः
प्रकाशेन त्वचम्पराकाशेनान्तराम्मशकान्केशैरिन्द्रं स्वपसा वहैन
बृहस्पतिं शकुनिसादेन रथमुष्णिहाभिः ॥ ४६ ॥

योक्त्रमेकविंशतिः ॥ 14 ॥ [१४]

मित्रावरुणौ श्रोणीभ्यामिन्द्राग्री शिखण्डाभ्यामिन्द्राबृहस्पती
ऊरुभ्यामिन्द्राविष्णू अष्टीवद्धा सवितारम्पुच्छेन गन्धर्वाञ्छेपेनाप्सर
मुष्काभ्याम्पवमानम्पायुना पवित्रम्पोत्राभ्यामाक्रमणं स्थूराभ्यां
प्रतिक्रमणं कुष्ठाभ्याम् ॥ ४७ ॥

॥ 15 ॥ [१५]

इन्द्रस्य क्रोडोऽदित्यै पाजस्यन्दिशां जत्रवो जीमूतान्हृदयोपशाम-
नम् उदर्येणेन्द्राणीम्प्रीहा वल्मीकांक्लोम्ना गिरीन्प्लाशिभिः
समुद्रमुदरेण वैश्वानरम्भस्मना ॥ ४८ ॥

मित्रावरुणाविन्द्रस्य द्वाविंशतिर्द्वाविंशतिः ॥ 16 ॥ [१६]

पूष्णो वनिष्ठुरन्धाहेः स्थूरगुदा सर्पान्गुदाभिर्ऋतून्पृष्ठीभिर्दिवम्पृष्ठे
वसूनाम्प्रथमा कीकसा रुद्राणां द्वितीयादित्यानां तृतीयाङ्गिरसां
चतुर्थी साध्यानां पञ्चमी विश्वेषां देवानां षष्ठी ॥ ४९ ॥

पूष्णश्चतुर्विंशतिः ॥ 17 ॥ [१७]

ओजो ग्रीवाभिर्निर्ऋतिमस्थभिरिन्द्रं स्वपसा वहैन रुद्रस्य
विचलः स्कन्धोऽहोरात्रयोर्द्वितीयोऽर्धमासानां तृतीयो मासां चतुर्थ
ऋतूनाम्पञ्चमः सवत्सरस्य षष्ठः ॥ ५० ॥

ओजो विंशतिः ॥ 18 ॥ [१८]

आनन्दं नन्दथुना कामम्प्रत्यासाभ्यां भयं शिंतीमभ्यां
प्रशिषम्प्रशासाभ्यां सूर्याचन्द्रमसौ वृक्याभ्यां श्यामशबलौ
मतस्नाभ्याव्युष्टिं रूपेण निमृक्तिमरूपेण ॥ ५१ ॥

आनन्दं षोडश ॥ 19 ॥ [१९]

अहर्मासेन रात्रिम्पीवसापो यूषेण घृतं रसेन श्यां वसया
दूषीकाभिर्ह्यादुनिमश्रुभिः पृष्वान्दिवं रूपेण नखत्राणि प्रतिरूपेण

पृथि॒वीं च॒र्मणा छु॒वीं छु॒व्योपा॑कृ॒ताय॒ स्वाहा॑ल॒ब्धाय॒ स्वाहा॑ हु॒ताय॒
स्वाहा॑ ॥ ५२ ॥

अ॒हर्॒ष्टाविं॑शतिः ॥ 20 ॥ [२०]

अ॒ग्नेः प॑र॒खतिः॒ सर॑स्वत्यै॒ निप॑र॒खतिः॒ सोम॑स्य तृतीया॒पां
च॒तुर्थ्यो॑ष॒धीना॑मप॒श्चमी॒ संव॑त्सरस्य॒ षष्ठी॒ म॒रुता॑ ३ सप्तमी
बृ॒हस्प॑तेर॒ष्टमी॒ मि॒त्रस्य॑ न॒वमी॒ वरु॑णस्य द॒शमीन्द्र॑स्यैकाद॒शी
वि॒श्वेषां॑ दे॒वानां॑ द्वा॒दशी॒ द्यावा॑पृथि॒व्योः पा॒र्श्वय्य॑मस्य॒ पाटू॑रः ॥ ५३ ॥

अ॒ग्नेरेका॑त्रिं॒शत् ॥ 21 ॥ [२१]

वा॒योः प॑र॒खतिः॒ सर॑स्वतो॒ निप॑र॒खतिश्च॒न्द्रम॑सस्तृतीया
न॒खत्रा॑णां चतु॒र्थी संवि॑तुः प॒श्चमी॒ रु॒द्रस्य॑ षष्ठी स॒र्पाणा॑ ३
सप्त॒म्यर्य॑म्यो॒ऽष्टमी॒ त्वष्ट॑र्न॒वमी॒ धा॒तुर्द॑श॒मीन्द्रा॑ण्या ए॒काद॑श्यदि॒त्यै
द्वा॒दशी॒ द्यावा॑पृथि॒व्योः पा॒र्श्वय्य॑म्यै पाटू॑रः ॥ ५४ ॥

वा॒योर्॒ष्टाविं॑शतिः ॥ 22 ॥ [२२]

प॒न्था॑मनू॒वृग्भ्या॑ ३ संत॑तिः ३ स्ना॒व॒न्याभ्या॑ ३ शुका॑न्पित्तेन
हरि॒माणं॑ य॒क्रा ह॒ली॑र॒ष्णान्पा॑पवा॒तेन॑ कू॒श्माञ्छ॑कंभिः
श॒व॒र्तानू॑व॒ध्येन॒ शुनो॑ वि॒शस॑नेन स॒र्पाल्लो॑हितग॒न्धेन॒ वया॑ ३ सि
प॒क्कग॒न्धेन॑ पि॒पीलि॑काः प्र॒शादे॑न ॥ ५॥

प॒न्था॒न्द्वाविं॑शतिः ॥ 23 ॥ [२३]

क्रमैरत्यक्रमीद्वाजी विश्वैर्देवैर्यज्ञियैः संविदानः। स नो नय
सुकृतस्य लोकं तस्य ते वयं स्वधया मदेम॥५६॥

क्रमैरष्टादश॥24॥ [२४]

द्यौस्ते पृष्ठम्पृथिवी सधस्थमात्मान्तरिख्यं समुद्रो योनिः
सूर्यस्ते चखुर्वातः प्राणश्चन्द्रमाः श्रोत्रम्मासार्धमासाश्च
पर्वाण्यृतवोङ्गानि संवत्सरो महिमा॥५७॥

द्यौः पञ्चविंशतिः॥25॥ [२५]

अग्निः पशुरासीत्तेनायजन्तु स एतं लोकमजयद्यस्मिन्नाग्निः स
ते लोकस्तं जैष्यस्यथावं जिघ्र वायुः पशुरासीत्तेनायजन्तु स एतं
लोकमजयद्यस्मिन्वायुः स ते लोकस्तस्मात्त्वान्तरैष्यामि
यदि नावजिघ्रस्यादित्यः पशुरासीत्तेनायजन्तु स एतं
लोकमजयद्यस्मिन्नादित्यः स ते लोकस्तं जैष्यसि यद्यवजिघ्रसि॥५८॥

यस्मिन्त्र्यौ च॥26॥ [२६]

प्राचीनवंश्य्याँवन्त ऋक्सामे वाग्वै देवेभ्यो देवा वै देवयजनङ्कद्रश्च तद्धिरण्यं पदुदानि ब्रह्मवादिनो
विचित्यो यत्कलयां ते वारुणो वै क्रीतस्सोम एकादश॥11॥ प्राचीनवंश्यं स्वाहेत्याहु यैऽन्तश्शरा ह्येष
सन्तपसा च यत्कर्णगृहीतेति लोमतो वारुणष्पदथ्संतिः॥76॥ प्राचीनवंश्यमपरिचरति॥ [२७]

॥ काण्डम् ६ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

प्राचीनव॑शं करोति देवमनु॒ष्या दि॒शो व्य॑भजन्त॒ प्राची॑न्दे॒वा
द॑खि॒षणा पि॒तरः प्र॒तीची॑म्मनु॒ष्या उदी॑ची॑ रु॒द्रा यत्प्रा॒चीनव॑शं
क॒रोति॑ दे॒वलोक॑मे॒व तद्य॑ज॒मान उ॒पाव॑र्तते॒ परि॑ श्रयत्यन्त॒र्हितो॑
हि दे॒वलोक॑ो म॒नुष्यलो॒का- न्नास्माल्लो॒काश्चै॒तव्यमि॒वेत्याहुः॑ को हि
तद्वेद॒ यद्यमु॒ष्मिल्लो॑केऽस्ति॑ वा न वेति॑ दि॒ख्वती॑का॒शान्क॑रोति॥ १ ॥

उ॒भयो॑र्लो॒कयो॑र॒भिजि॑त्यै केशश्म॒श्रु व॑पते न॒खानि॒ नि
कृ॑न्तते मृ॒ता वा ए॒षा त्वग॑मे॒ध्या यत्केश॑श्म॒श्रु मृ॒तामे॒व
त्वच॑ममे॒ध्याम॑प॒हत्य॑ य॒ज्ञियो॑ भू॒त्वा मेध॑मु॒पैत्यङ्गि॑रसः सुव॒र्गं
लो॒कय्य॑न्तोऽप्सु दी॒ख्यात॑प॒सी प्रा॒वेश॑यन्नप्सु स्ना॒ति सा॒ख्यादे॒व
दी॒ख्यात॑प॒सी अ॒व रु॒द्धे ती॒र्थे स्ना॒ति ती॒र्थे हि ते ताम्प्रा॒वेश॑यन्ती॒र्थे
स्ना॒ति॥ २ ॥

ती॒र्थमे॒व सं॒माना॑ भवत्य॒पोऽश्वा॑त्यन्त॒रत॒ ए॒व मे॒ध्या
भव॑ति वा॒संसा दी॒ख्यति॑ सौ॒म्यं वै ख्यो॑म॒न्दे॒वत॑या
सोम॑मेष दे॒वता॑मु॒पैति॑ यो दी॒ख्यते॑ सोम॑स्य त॒नूर॑सि त॒नुव॑म्मे
पा॒हीत्या॑ह॒ स्वामे॒व दे॒वता॑मु॒पैत्यथो॑ आ॒शिष॑मे॒वैता॑मा शा॒स्ते-
ऽग्ने॑स्तू॒षाधा॑न॒वाँयो॑र्वा॒तपान॑म्पितृ॒णान्नी॒विरो॑ष॒धीना॑म॒प्रघा॑तः॥ ३ ॥

आदित्यानां प्राचीनतानो विश्वेषान्देवानामोतुर्नखत्राणामतीकाश
 एतत्सर्वदेवत्यं यद्वासो यद्वाससा दीर्घयति सर्वाभिरेवैनं
 देवताभिर्दीर्घयति बहिःप्राणो वै मनुष्यस्तस्याशनम्प्राणोऽश्नाति
 सप्राण एव दीर्घत आशितो भवति यावानेवास्यं प्राणस्तेन सह
 मेधमुपैति घृतं देवानाम्मस्तु पितृणान्निष्कम्मनुष्याणान्तद्वै॥४॥

एतत्सर्वदेवत्यं यन्नवनीतय्यन्नवनीतेनाभ्यङ्गे सर्वा एव देवताः
 प्रीणाति प्रच्युतो वा एषोऽस्माल्लोकादगतो देवलोकय्यो दीर्घितो-
 ऽन्तरेव नवनीतन्तस्मान्नवनीतेनाभ्यङ्गेऽनुलोमय्यञ्जुषा व्यावृत्त्या
 इन्द्रो वृत्रमहन्तस्य कनीनिका परापतत्तदाञ्जनमभवद्यदाङ्गे
 चख्युरेव भ्रातृव्यस्य वृङ्गे दखिणम्पूर्वमाङ्गे॥५॥

सुव्य९ हि पूर्वम्मनुष्या आञ्जते न नि धावते नीव हि मनुष्या
 धावन्ते पञ्च कृत्व आङ्गे पञ्चाखरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवाव
 रुन्दे परिमितमाङ्गेऽपरिमित९ हि मनुष्या आञ्जते सतूलयाङ्गे-
 ऽपतूलया हि मनुष्या आञ्जते व्यावृत्तयै यदपतूलयाञ्जीत वज्र इव
 स्यात्सतूलयाङ्गे मित्रत्वाय॥६॥

इन्द्रो वृत्रमहन्त्सोऽ३ पोऽ३ भ्यम्रियत् तासाय्यन्मेध्यं
 यज्ञिय९ सदेवमासीत्तदपोदक्रामत्ते दर्भा अभवन् यद्दर्भपुञ्जीलैः
 पवयति या एव मेध्या यज्ञियाः सदेवा आपस्ताभिरेवैनम्पवयति
 द्वाभ्यां पवयत्यहोरात्राभ्यामेवैनम्पवयति त्रिभिः पवयति त्रयं इमे

लो॒का ए॒भिरे॒वैनं॑ लो॒कैः प॑वयति प॒ञ्चभिः॑ ॥ ७ ॥

प॒वय॑ति पञ्चा॑खरा प॒ङ्क्तिः पाङ्क्तौ॑ य॒ज्ञो य॒ज्ञायै॑वैनं॑म्पवयति
ष॒ङ्क्तिः प॑वयति ष॒ड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुभिरे॒वैनं॑म्पवयति स॒प्तभिः॑ पवयति
स॒प्त छ॒न्दांसि॑ छ॒न्दोभिरे॒वैनं॑म्पवयति न॒वभिः॑ पवयति न॒व
वै पु॒रुषे॑ प्रा॒णाः स॒प्राणमे॒वैनं॑म्पव- य॒त्येकं॑वि॒ंशत्या॑ पवयति
दश॑ ह॒स्त्या अ॒ङ्गुल॑यो दश॑ प॒द्या आ॒त्मैकं॑वि॒ंशो यावा॑ने॒व
पु॒रुष॑स्तमप॑रिवर्गम् ॥ ८ ॥

प॒वय॑ति चि॒त्पति॑स्त्वा पुना॒त्वित्या॑ह॒ मनो॑ वै चि॒त्पति॑र्मनं॑सै॒वैनं॑म्पव-
वा॒क्पति॑स्त्वा पुना॒त्वित्या॑ह॒ वाचै॑वैनं॑म्पवयति दे॒वस्त्वा स॒विता
पुना॒त्वित्या॑ह॒ स॒वितृ॑प्रसूत ए॒वैनं॑म्पवयति तस्य॑ ते पवि॒त्रप॑ते
प॒वित्रे॑ण॒ यस्मै॑ कम्पु॒ने तच्छ॑के॒यमित्या॑हाशिष॑मे॒वैता॒मा शा॑स्ते ॥ ९ ॥

अ॒तीका॑शान्करोत्य॑व॒ंशयन्ती॑र्थे स्नाति॑ प्र॒घातो॑ म॒नुष्या॑णान्तद्वा आ॒ङ्गं मि॒त्रत्वाय॑ प॒ञ्चभि॑रप॑रिवर्गमृ॒ष्टाच॑त्वारि॒ंशच्च॑ ॥

याव॑न्तो॒ वै दे॒वा य॒ज्ञाया॑पु॒नत॑ त ए॒वाभ॑वन् य ए॒वं वि॒द्वान्
य॒ज्ञाय॑ पुनी॒ते भव॑त्ये॒व ब॒हिः प॑वयित्वान्तः प्र पा॑दयति मनुष्य॒लोक॑
ए॒वैनं॑म्पवयित्वा प॒तन्दै॑वलो॒कम्प्र॑णय॒त्यदी॑र्षित॒ एक॑याहु॒त्येत्या॑हुः
स्रु॒वेण॑ चत॑स्रो जुहोति दी॒र्षित॒त्वाय॑ स्रु॒चा प॑ञ्चमी॒म्पञ्चा॑खरा प॒ङ्क्तिः
पाङ्क्तौ॑ य॒ज्ञो य॒ज्ञमे॒वाव॑ रु॒न्द्ध आकू॑त्यै प्र॒युजे॒ऽग्नये॑ ॥ १० ॥

स्वाहे॒त्याहाकू॑त्या॒ हि पु॒रुषो॑ य॒ज्ञम॑भि प्र॒युङ्क्ते॑ य॒ज्ञेये॑ति॒ मे॒धायै॑
मन॑से॒ऽग्नये॑ स्वाहे॒त्याह॑ मे॒धया॑ हि मन॑सा पु॒रुषो॑ य॒ज्ञम॑भिगच्छ॑ति
सर॑स्वत्यै पू॒ष्णे॑ऽग्नये॑ स्वाहे॒त्याह॑ वा॒ग्वै सर॑स्वती पृथि॒वी पू॒षा वा॒चैव॑

पृथिव्या यज्ञम्प्र युङ्क्ता आपो देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुव इत्याह या वै
वर्ष्यास्ताः॥११॥

आपो देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुवो यदेतद्यजुर्न ब्रूयाद्विव्या
आपोऽशान्ता इमल्लोकमा गच्छेयुरापो देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुव
इत्याहस्मा एवैनां लोकाय शमयति तस्माच्छान्ता इमल्लोकमा
गच्छन्ति द्यावापृथिवी इत्याह द्यावापृथिव्योर्हि यज्ञ
उर्वन्तरिख्यमित्याहान्तरिख्ये हि यज्ञो बृहस्पतिर्नो हविषा
वृधातु॥१२॥

इत्याह ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवासमै यज्ञमव
रुद्धे यद्व्याद्विधेरिति यज्ञस्थाणुमृच्छेद्वधात्वित्याह यज्ञस्थाणुमेव
परि वृणक्ति प्रजापतिर्यज्ञमसृजत सोऽस्मात्सृष्टः पराङ्मस प्र
यजुरह्नीनात्प्र साम तमृगुदयच्छद्यदृगुदयच्छत्तदौद्ग्रहणस्यौद्ग्रहणत्वमृच

जुहोति यज्ञस्योद्यत्या अनुष्टुप्छन्दसामुदयच्छदित्याहुस्तस्मादनुष्टुप्
जुहोति यज्ञस्योद्यत्यै द्वादश वात्सबन्धान्युदयच्छन्नित्याहुस्तस्माद्द्वादश
दीर्घयन्ति सा वा एषर्गनुष्टुग्वागनुष्टुग्यदेतयर्चा दीर्घयति
वाचैवैनं सर्वया दीर्घयति विश्वे देवस्य नेतुरित्याह सावित्र्यैतेन
मर्तो वृणीत सख्यम्॥१४॥

इत्याह पितृदेवत्यैतेन विश्वे राय इषुध्यसीत्याह वैश्वदेव्यैतेन

द्युम्नं वृणीत पुष्यस इत्याह पौष्ण्येतेन सा वा एषर्क्सर्वदेवत्या
 यदेतयर्चा दीर्खयति सर्वाभिरेवेन देवताभिर्दीर्खयति
 सप्ताखरम्प्रथमम्पदमष्टाखराणि त्रीणि यानि त्रीणि तान्यष्टावुप
 यन्ति यानि चत्वारि तान्यष्टौ यदष्टाखरा तेन॥१५॥

गायत्री यदेकादशाखरा तेन त्रिष्टुग्यद्वादशाखरा तेन जगती
 सा वा एषर्क्सर्वाणि छन्दांसि यदेतयर्चा दीर्खयति सर्वेभिरेवेन
 छन्दाभिर्दीर्खयति सप्ताखरम्प्रथमम्पदं सप्तपदा शक्करी पशवः
 शक्करी पशूनेवाव रुद्ध एकस्मादखरादनामप्रथमम्पदन्तस्माद्यद्वाचो
 ऽनामन्तन्मनुष्या उप जीवन्ति पूर्णया जुहोति पूर्ण इव हि
 प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्यै न्यूनया जुहोति न्यूनद्धि प्रजापतिः प्रजा
 असृजत प्रजानां सृष्ट्यै॥१६॥

अग्रे ता वृधात्वृचा सख्यन्तेन जुहोति पञ्चदश च॥२॥ [२]

ऋक्सामे वै देवेभ्यो यज्ञायातिष्ठमाने कृष्णो रूपं
 कृत्वापक्रम्यातिष्ठतान्तेऽमन्यन्त यं वा इमे उपावथ्स्यतः स इदं
 भविष्यतीति ते उपांमन्नयन्त ते अहोरात्रयोर्महिमानमपनिधाय
 देवानुपावर्तेतामेष वा ऋचो वर्णो यच्छुक्लं कृष्णाजिनस्येष
 साम्नो यत्कृष्णमृक्सामयोः शिल्पे स्थ इत्याहक्सामे एवाव रुन्ध
 एषः॥१७॥

वा अहो वर्णो यच्छुक्लं कृष्णाजिनस्येष रात्रिया यत्कृष्णं

यदेवैनयोस्तत्र न्यक्तं तदेवाव रुन्दे कृष्णाजिनेन दीर्घयति
 ब्रह्मणो वा एतद्रूपं यत्कृष्णाजिनम्ब्रह्मणैवैनं दीर्घयतीमान्धियं
 शिर्षमाणस्य देवेत्याह यथायजुरेवैतद्गर्भो वा एष यदीर्षित
 उल्बं वासः प्रोर्णुते तस्मात्॥१८॥

गर्भाः प्रावृता जायन्ते न पुरा सोमस्य क्रयादपोर्णीत यत्पुरा
 सोमस्य क्रयादपोर्णीत गर्भाः प्रजानां परापातुंकाः स्युः क्रीते सोमे-
 ऽपोर्णुते जायंत एव तदथो यथा वसीयांसम्प्रत्यपोर्णुते तादृगेव
 तदङ्गिरसः सुवर्गं लोकयन्त ऊर्जं व्यभजन्त ततो यदत्यशिष्यत
 ते शरा अभवन्नूग्वै शरा यच्छरमयी॥१९॥

मेखला भवत्यूर्जमेवाव रुन्दे मध्यतः सन्नहति मध्यत
 एवास्मा ऊर्जं दधाति तस्मान्मध्यत ऊर्जा भुञ्जत ऊर्ध्वं वै
 पुरुषस्य नाभ्यै मेध्यमवाचीनममेध्यं यन्मध्यतः संनहति मेध्यं
 चैवास्यामेध्यं च व्यावर्तयतीन्द्रो वृत्राय वज्रम्प्राहरत्स त्रेधा
 व्यभवत्स्फ्यस्तृतीयं रथस्तृतीयं यूपस्तृतीयम्॥२०॥

येऽन्तःशरा अशीर्यन्त ते शरा अभवन्तच्छराणां शरत्ववञ्जो
 वै शराः ख्युत्खलु वै मनुष्यस्य भ्रातृव्यो यच्छरमयी मेखला
 भवति वज्रेणैव साख्यात्ख्युधम्भ्रातृव्यम्मध्यतोऽपि हते त्रिवृद्धवति
 त्रिवृद्धे प्राणस्त्रिवृत्मेव प्राणम्मध्यतो यजमाने दधाति पृथ्वी
 भवति रङ्गनाव्यावृत्त्यै मेखलया यजमानन्दीर्घयति योक्त्रेण

पत्नीमिथुनत्वाय॥ २१॥

यज्ञो दखिषणामभ्यध्यायत्ता९ समभवत्तदिन्द्रोऽचायत्सो-
ऽमन्यत यो वा इतो जनिष्यते स इदम्भविष्यतीति
ताम्प्राविशत्तस्या इन्द्र एवाजायत सोऽमन्यत यो वै मदितोऽपरो
जनिष्यते स इदम्भविष्यतीति तस्या अनुमृश्य योनिमाच्छिन्नत्सा
सूतवंशाभवत्तत्सूतवंशायै जन्म॥ २२॥

ता९ हस्ते न्यवेष्टयत ताम्मृगेषु न्यदधात्सा कृष्णविषाणाभवदिन्द्र
योनिरसि मा मां हि९सीरिति कृष्णविषाणाम्प्र यच्छति सयोनिमेव
यज्ञं करोति सयोनिन्दखिषणा९ सयोनिमिन्द्र९ सयोनित्वाय
कृष्यै त्वां सुसस्याया इत्याहु तस्मादकृष्टपृच्या ओषधयः पच्यन्ते
सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्य इत्याहु तस्मादोषधयः फलं गृह्णन्ति
यद्धस्तेन॥ २३॥

कण्डूयेत पामनम्भावुकाः प्रजाः स्युर्यथस्मयेत नग्नम्भावुकाः
कृष्णविषाणया कण्डूयतेऽपिगृह्य स्मयते प्रजानां गोपीथाय न
पुरा दखिषणाभ्यो नेतोः कृष्णविषाणामव चृतेद्यत्पुरा दखिषणाभ्यो
नेतोः कृष्णविषाणामवचृतेद्योनिः प्रजानां परापातुका स्यान्नीतासु
दखिषणासु चात्वाले कृष्णविषाणाम्प्रास्यति योनिर्वै यज्ञस्य
चात्वाल्य्योनिः कृष्णविषाणा योनावेव योनिन्दधाति यज्ञस्य

सयोनित्वाय॥ २४॥

रुन्ध एष तस्माच्छ्रमयी यूपस्तृतीयमिधुनत्वाय जन्म हस्तेनाष्टाचत्वारिंशच्च॥ ३॥ ——— [३]

वाग्वै देवेभ्योऽपांक्रामद्यज्ञायातिष्ठमाना सा वनस्पतीन्प्राविशथ्सै
वाग्वनस्पतिषु वदति या दुन्दुभौ या तूणवे या वीणायाय्यँदीर्घितदण्ड
वाचमेवाव रुद्ध औदुम्बरो भवत्यूर्वा उदुम्बर ऊर्जमेवाव रुद्धे
मुखेन सम्मितो भवति मुखत एवास्मा ऊर्ज दधाति तस्मान्मुखत
ऊर्जा भुञ्जते॥ २५॥

क्रीते सोमे मैत्रावरुणाय दण्डम्प्र यच्छति मैत्रावरुणो
हि पुरस्तादृत्विग्भ्यो वाचं विभजति तामृत्विजो यजमाने
प्रतिं ष्ठापयन्ति स्वाहा यज्ञम्मनसेत्याहु मनसा हि पुरुषो
यज्ञमभिगच्छति स्वाहा द्यावापृथिवीभ्यामित्याहु द्यावापृथिव्योर्हि
यज्ञः स्वाहोरोरन्तरिख्यादित्याहान्तरिख्ये हि यज्ञः स्वाहा यज्ञं
वातादारभ इत्याहायम्॥ २६॥

वाव यः पवते स यज्ञस्तमेव साख्यादा रभते मुष्टी करोति वाचं
यच्छति यज्ञस्य धृत्या अदीर्घिष्टायम्ब्राह्मण इति त्रिरुपांश्वाह
देवेभ्य एवैनम्प्राह त्रिरुच्चैरुभयेभ्य एवैनं देवमनुष्येभ्यः प्राह न
पुरा नख्यत्रेभ्यो वाचं वि सृजेद्यत्पुरा नख्यत्रेभ्यो वाचं विसृजेद्यज्ञं
विच्छिन्द्यात्॥ २७॥

उदितेषु नख्यत्रेषु व्रतं कृणुतेति वाचं वि सृजति यज्ञव्रतो वै दीर्घितो यज्ञमेवाभि वाचं वि सृजति यदि विसृजेद्विष्णवीमृचमनु ब्रूयाद्यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञेनैव यज्ञः सं तनोति दैवीन्धियम्मनामह इत्याह यज्ञमेव तन्मन्दयति सुपारा नो असद्वश इत्याह व्युष्टिमेवाव रुद्धे ॥ २८ ॥

ब्रह्मवादिनो वदन्ति होतव्यं दीर्घितस्य गृहा(३)इ न होतव्या(३)मिति हविर्वै दीर्घितो यज्ञहुयाद्यजमानस्यावदाय जुहुयाद्यन्न जुहुयाद्यज्ञपरुरन्तरियाद्ये देवा मनोजाता मनोयुज इत्याह प्राणा वै देवा मनोजाता मनोयुजस्तेष्वेव परोख्य जुहोति तन्नेव हुतं नेवाहुतः स्वपन्तं वै दीर्घितः रख्यांसि जिघांसन्त्यग्निः ॥ २९ ॥

खलु वै रख्योहाग्ने त्वः सु जागृहि वयः सु मन्दिषीमहीत्याहाग्निमेवाधिपां कृत्वा स्वपिति रख्यसामपहत्या अत्रत्यमिव वा एष करोति यो दीर्घितः स्वपिति त्वमग्ने व्रतपा असीत्याहाग्निर्वै देवानां व्रतपतिः स एवैनं व्रतमालम्भयति देव आ मर्त्येष्वेत्याह देवः ॥ ३० ॥

ह्येष सन्मर्त्येषु त्वं यज्ञेष्वीड्य इत्याहैतः हि यज्ञेष्वीड्यतेऽपु वै दीर्घितात्सुषुपुषं इन्द्रियं देवताः कामन्ति विश्वे देवा अभि मामाववृत्रन्नित्याहेन्द्रियेणैवैनं देवताभिः सं नयति यदेतद्यजुर्न

ब्रूयाद्यावन्त एव पशून्भि दीर्ख्येन्त तावन्तोऽस्य पशवः स्यू-
रास्वेयन्त॥ ३१॥

सोमा भूयो भूरेत्याहापरिमितानेव पशून्व रुन्दे चन्द्रमसि
मम भोगाय भवेत्याह यथादेवतमेवैनाः प्रति गृह्णाति वायवे त्वा
वरुणाय त्वेति यदेवमेता नानुदिशेदयथादेवतं दखिषणा गमयेदा
देवताभ्यो वृश्चेत् यदेवमेता अनुदिशति यथादेवतमेव दखिषणा
गमयति न देवताभ्य आ॥ ३२॥

वृश्च्यते देवीरापो अपां नपादित्याह यद्वो मेध्यं यज्ञियं
सदेवं तद्वो माव क्रमिषमिति वावैतदाहाच्छिन्नं तन्तुम्पृथिव्या अनु
गेषमित्याह सेतुमेव कृत्वात्येति॥ ३३॥

भुञ्जतेऽयच्छिन्द्याद्रुन्धेऽग्निराह देव इयं देवताभ्य आ त्रयस्त्रिंशच्च॥ ४॥ [४]

देवा वै देवयजनमध्यवसाय दिशो न प्राजानन्तेऽ३
न्योन्यमुपाधावन्त्वया प्र जानाम त्वयेति तेऽदित्या५ समध्रियन्त
त्वया प्र जानामेति साब्रवीद्वरं वृणै मत्प्रायणा एव वो यज्ञा
मदुदयना असन्निति तस्मादादित्यः प्रायणीयो यज्ञानामादित्य
उदयनीयः पञ्च देवता यजति पञ्च दिशो दिशाम्प्रज्ञात्यै॥ ३४॥

अथो पञ्चाखरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्दे पथ्या५
स्वस्तिमयजन्प्राचीमेव तथा दिशम्प्राजानन्नग्निना दखिषणा सोमेन
प्रतीची५ सवित्रोदीचीमदित्योर्ध्वाम्पथ्या५ स्वस्तिं यजति प्राचीमेव
तथा दिशम्प्र जानाति पथ्या५ स्वस्तिमिद्धाग्नीषोमौ यजति चख्युषी

वा एते यज्ञस्य यदग्नीषोमौ ताभ्यामेवानु पश्यति॥ ३५॥

अग्नीषोमाविद्धा सवितारं यजति सवितृप्रसूत एवानु पश्यति
सवितारमिद्धादिति यजतीयं वा अदितिरस्यामेव प्रतिष्ठायानु
पश्यत्यदितिमिद्धा मारुतीमृचमन्वाह मरुतो वै देवानाद्विंशो देवविंशं
खलु वै कल्पमानम्मनुष्यविश- मनु कल्पते यन्मारुतीमृचमन्वाह
विंशं क्लृप्त्यै ब्रह्मवादिनो वदन्ति प्रयाजवदननूयाजम्प्रायणीयं
कार्यमनूयाजवत्॥ ३६॥

अप्रयाजमुदयनीयमितीमे वै प्रयाजा अमी अनूयाजाः सैव
सा यज्ञस्य संततिस्तत्तथा न कार्यमात्मा वै प्रयाजाः प्रजानूयाजा
यत्प्रयाजानन्तरियादात्मानमन्तरियाद्यदनूयाजानन्तरियात्प्रजामन्तरि
खलु वै यज्ञस्य विततस्य न क्रियते तदनु यज्ञः परा भवति
यज्ञम्पराभवन्तं यजमानोऽनु॥ ३७॥

परा भवति प्रयाजवदेवानूयाजवत्प्रायणीयं कार्यम्प्रयाजवदननूयाज
नात्मानमन्तरेति न प्रजां न यज्ञः पराभवति न यजमानः
प्रायणीयस्य निष्कास उदयनीयमभि निर्वपति सैव सा यज्ञस्य
संततिर्याः प्रायणीयस्य याज्या यत्ता उदयनीयस्य याज्याः
कुर्यात्पराङ्मुं लोकमा रोहेत्प्रमायुकः स्याद्वाः प्रायणीयस्य
पुरोनुवाक्यास्ता उदयनीयस्य याज्याः करोत्यस्मिन्नेव लोके प्रति

तिष्ठति॥३८॥

प्रज्ञात्यै पश्यत्यनूयाजवद्यजमानोऽनु पुरोनुवाक्यास्ता अष्टौ च॥५॥ [५]

क॒द्रूश्च॒ वै सु॒पर्णी चा॒त्मरूपयो॑रस्पर्धेता॒ः सा क॒द्रूः
सु॒पर्णीम॑जयत्साब्र॑वीत्तृतीय॑स्यामितो दि॒वि सोम॑स्तमा ह॒र
तेना॒त्मानं॒ निष्क्री॑णीष्वेती॒यं वै क॒द्रूरसौ सु॒पर्णी छन्दा॑सि
सौपर्णे॒याः साब्र॑वीदस्मै वै पि॒तरौ पु॒त्रान्बिभृ॑तस्तृतीय॑स्यामितो
दि॒वि सोम॑स्तमा ह॒र तेना॒त्मानं॒ निष्क्री॑णीष्व॥३९॥

इति॑ मा क॒द्रूरवोच॑दिति॒ जग॑त्युद॑पतच्चतु॑र्दशा॒खरा॒ सती
साप्रा॑प्य न्य॑वर्तत॒ तस्यै॒ द्वे अ॒खरे॑ अमीयेता॒ः सा प॒शुभि॑श्च
दी॒खया॒ चाग॑च्छुत्तस्मा॒ञ्जग॑ती छन्द॑साम्पश॒व्यत॑मा॒ तस्मा॑त्पशुमन्त॑
दी॒खोप॑ नमति त्रि॒ष्टुगु॑दपत॒त्रयो॑दशा॒खरा॒ सती साप्रा॑प्य न्य॑वर्तत॒
तस्यै॒ द्वे अ॒खरे॑ अमीयेता॒ः सा द॒खिणा॑भिश्च॥४०॥

तप॑सा चाग॑च्छुत्तस्मा॒त्रिष्टु॑भौ लो॒के माध्यं॑दिने॒ सव॑ने
द॒खिणा॑ नीयन्त ए॒तत्खलु॒ वाव तप॑ इत्या॑हुर्यः स्व॑ ददातीति॒
गाय॑त्र्युद॑पतच्चतु॑र॒खरा॒ सत्य॑जया॒ ज्योति॑षा॒ तम॑स्या अ॒जाभ्य॑रुद्ध
तद॑जाया॒ अज॑त्व॒ सा सोमं॑ चाह॑रच्च॒त्वारि॑ चा॒खरा॑णि साष्टा॒खरा॑
सम॑पद्यत ब्रह्म॑वादिनो॒ वद॑न्ति॥४१॥

कस्मा॑त्स॒त्याद्वाय॑त्री कनि॑ष्ठा छन्द॑सा॒ सती॑ यज्ञ॒मुख॑म्परी॒यायेति॑
यदे॒वादः॒ सोम॑माह॑रत्तस्मा॒द्यज्ञ॑मुख॒म्पर्यै॑त् तस्मा॑त्तेज॒स्विनी॑तमा

प॒द्भ्यां द्वे स॒र्वने स॒मगृ॑ह्णान्मुखेनैक॒य्यन्मुखेन स॒मगृ॑ह्णात्तद॒धय॑त्तस्मा॒द्वे
स॒र्वने शु॒क्रव॑ती प्रातःस॒र्वनं च॒ माध्य॑दिनं च॒ तस्मा॑त्तृतीयस॒र्वन
ऋ॒जीष॑म॒भि षु॑ण्वन्ति धी॒तमि॑व हि म॒न्यन्ते॥४२॥

आ॒शि॒र॒म॒व न॑यति स॒शु॒क्र॒त्वा॒या॒थो स॒म्भ॑रत्ये॒वैन॑त्त॒ः
सोम॑मा॒ह्रिय॑माणं गन्ध॒र्वो वि॒श्वाव॑सुः पर्य॑मुष्णा॒त्स तिस्रो॑ रात्रीः
परि॑मुषितोऽवस॒त्तस्मा॑त्तिस्रो रात्रीः॑ क्री॒तः सोमो॑ वसति ते दे॒वा
अ॑ब्रुवन्श्च॒त्नीका॑मा॒ वै गन्ध॑र्वाः स्त्रिया॑ निष्क्री॑णामेति ते वाच॒ः
स्त्रिय॑मेक॒हाय॑नीं कृ॒त्वा तया॑ निर॑क्रीणन्त्सा रोहि॒द्रूपं॑ कृ॒त्वा
गन्ध॑र्वेभ्यः॥४३॥

अ॒प॒क्र॒म्या॑तिष्ठ॒त्तद्रो॑हितो जन्म॒ ते दे॒वा अ॑ब्रुवन्तप॑
युष्म॑द॒क्र॒मी॒न्नास्मानु॑पावर्तते॒ वि ह॑यामहा॒ इति॑ ब्रह्म॑ गन्ध॒र्वा
अ॒व॒द॒न्नगा॑यन्दे॒वाः सा दे॒वान्गा॑यन्त उ॒पाव॑र्तन्त॒ तस्मा॑द्गायन्त॒ः
काम॑यन्ते॒ कामु॑का ए॒नः स्त्रियो॑ भवन्ति॒ य ए॒वं वेदा॑थो॒ य ए॒वं
वि॒द्वानपि॑ ज॒न्येषु॑ भव॑न्ति तेभ्य॑ ए॒व द॑दत्यु॒त यद्व॑हु॒तयाः॥४४॥

भव॑न्त्येक॒हाय॑न्या क्रीणाति॒ वाचै॑वैन॒ः स॒र्वया॑ क्रीणाति॒
तस्मा॑देक॒हाय॑ना म॒नुष्या॑ वाचं॑ वद॒न्त्यकू॑ट॒याऽकर्ण॑याऽका॒णया॑-
ऽश्लो॑ण॒याऽस॑प्तश॒फया॑ क्रीणाति॒ सर्व॑यै॒वैन॑ क्रीणाति॒ यच्छ्वे॑तया॑
क्रीणी॑याद्दुश्च॒र्मा यज॑मानः स्या॒द्यत्कृ॑ष्ण॒यानु॑स्तर॑णी स्यात्प्र॒मायु॑को
यज॑मानः स्या॒द्यद्वि॑रूप॒या वात्र॑घ्नी स्या॒त्स वा॒न्यं जि॑नीया॒त्तं वा॒न्यो

जिनीयादरुणया पिङ्गाख्या क्रीणात्येतद्वै सोमस्य रूपं स्वयैवैनं
देवतया क्रीणाति॥४५॥

निष्क्रीणीष्व दखिषणाभिश्च वदन्ति मन्यन्ते गन्धर्वेभ्यो बहुतयाः पिङ्गाख्या दशं च॥६॥—[६]

तद्धिरण्यमभवत्तस्मादद्ध्यो हिरण्यम्पुनन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति
कस्मात्सत्यादनस्थिकेन प्रजाः प्रवीयन्तेऽस्थन्वतीर्जायन्त इति
यद्धिरण्यं घृतंऽवधाय जुहोति तस्मादनस्थिकेन प्रजाः प्र वीयन्ते-
ऽस्थन्वतीर्जायन्त एतद्वा अग्नेः प्रियं धाम यद्धृतं तेजो हिरण्यमियं
तै शुक्र तनूरिदं वर्च इत्याह सतैजसमेवैनं सतनुम्॥४६॥

करोत्यथो सम्भरत्येवैनय्यदबद्धमवद्ध्याद्गर्भाः प्रजानां
परापातुकाः स्युर्बद्धमव दधाति गर्भाणां धृत्यै निष्टर्क्यम्बध्नाति
प्रजानां प्रजननाय वाग्वा एषा यथ्सोमक्रयणी जूरसीत्याह यद्धि
मनसा जवते तद्वाचा वदति धृता मनसेत्याह मनसा हि वाग्धृता
जुष्टा विष्णाव इत्याह॥४७॥

यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञायैवैनां जुष्टां करोति तस्यास्ते सत्यसंवसः
प्रसव इत्याह सवितृप्रसूतामेव वाचमव रुद्धे काण्डेकाण्डे वै
क्रियमाणे यज्ञं रख्यांसि जिघांसन्त्येष खलु वा अरख्योहतः
पन्था योऽग्रेष्व सूर्यस्य च सूर्यस्य चख्युरारुहमग्रेरख्याः
कनीनिकामित्याह य एवारख्याहतः पन्थास्तं समारोहति॥४८॥

वाग्वा एषा यथ्सोमक्रयणी चिदंसि मनासीत्याह

शास्त्येवैनानामेतत्तस्माच्छिष्टाः प्रजा जायन्ते चिदसीत्याह यद्धि
मनसा चेतयते तद्वाचा वदति मनासीत्याह यद्धि मनसाभिगच्छति
तत्करोति धीरसीत्याह यद्धि मनसा ध्यायति तद्वाचा॥४९॥

वदति दखिणासीत्याह दखिणा ह्येषा यज्ञियासीत्याह
यज्ञियामेवैनानां करोति खत्रियासीत्याह खत्रिया ह्येषादितिरस्युभयतः
यदेवादित्यः प्रायणीयो यज्ञानामादित्य उदयनीयस्तस्मादेवमाह
यदबद्धा स्यादयता स्याद्यत्पदिबद्धानुस्तरणी स्यात्प्रमायुको
यजमानः स्यात्॥५०॥

यत्कर्णगृहीता वार्त्रघ्नी स्यात्स वान्यं जिनीयात्तं वान्यो
जिनीयान्मित्रस्त्वा पदि बध्नात्वित्याह मित्रो वै शिवो
देवानान्तेनैवैनानां पदि बध्नाति पूषाध्वनः पात्वित्याहेयं वै
पूषेमामेवास्या अधिपामकस्समष्ट्या इन्द्रायाध्यख्यायेत्याहेन्द्रमेवास्या
अध्यख्यं करोति॥५१॥

अनु त्वा माता मन्यतामनु पितेत्याहानुमतयैवैनया क्रीणाति
सा देवि देवमच्छेहीत्याह देवी ह्येषा देवः सोम इन्द्राय
सोममित्याहेन्द्राय हि सोम आह्रियते यदेतद्यजुर्न ब्रूयात्पराच्येव
सोमक्रयणीयाद्रुद्रस्त्वा वर्तयत्वित्याह रुद्रो वै क्रूरः॥५२॥

देवानान्तमेवास्यै परस्ताद्वधात्यावृत्यै क्रूरमिव वा एतत्करोति
यद्रुद्रस्य कीर्तयति मित्रस्य पथेत्याह शान्त्यै वाचा वा एष वि

क्रीणीते॒ यः सोम॑क्रय॒ण्या स्व॑स्ति सोम॑सखा॒ पुन॑रेहि॒ सह॒ र॒य्येत्या॑ह
वा॒चैव॒ वि॒क्रीय॒ पुन॑रा॒त्मन्वाच॑ ध॒त्तेऽनु॑पदासुकास्य॒ वाग्भ॑वति॒ य ए॒वं
वेद॑॥५३॥

सतनुर्विष्णव इत्याह समारोहति ध्यायति तद्वाचा यजमानः स्यात्करोति कूरो वेद॥७॥=[७]

षट्प॒दान्यनु॒ नि क्रा॑मति॒ षड॒हं वाङ्मा॑ति॒ वद॑त्यु॒त सं॒वत्स॑रस्याय॒ने
याव॑त्ये॒व वा॒क्ताम॑व॒ रुन्दे॑ स॒प्तमे॒ पदे॑ जु॒होति॑ स॒प्तप॑दा॒ शक्क॑री
प॒शवः॑ शक्क॑री प॒शूने॒वाव॑ रुन्दे॑ स॒प्त ग्रा॒म्याः प॒शवः॑ स॒प्तार॑ण्याः
स॒प्त छ॒न्दाः॑ स्यु॒भय॑स्याव॒रुद्धौ॑ व॒स्व्यसि॑ रु॒द्रासी॑त्या॒ह रू॒पमे॒वास्या॑
ए॒तन्म॑हि॒मानम्॑॥५४॥

व्याचष्टे बृहस्पतिस्त्वा सुप्ते रण्वत्वित्याह ब्रह्म वै
देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै पशूनव रुन्दे रुद्रो वसुभिरा
चिकेत्वित्याहारवृत्त्यै पृथिव्यास्त्वा मूर्धन्ना जिघर्मि देवयजन इत्याह
पृथिव्या ह्येष मूर्धा यद्देवयजनमिडायाः पद इत्याहेडाये ह्येतत्पदं
यत्सोमक्रयण्यै घृतवति स्वाहा॥५॥

इत्याह यदेवास्यै पदाद्धृतमपीड्यत तस्मादेवमाह
यदध्वर्युरनग्रावाहुतिं जुहुयादन्धोऽध्वर्युः स्याद्रख्यांसि यज्ञं
हन्युरहिरण्यमुपास्य जुहोत्यग्निवत्येव जुहोति नान्धोऽध्वर्युर्भवति
न यज्ञं रख्यांसि घ्नन्ति काण्डेकाण्डे वै क्रियमाणे यज्ञं
रख्यांसि जिघांसन्ति परिलिखितं रख्यः परिलिखिता

अरांतय इत्याह रख्सामपहत्यै॥५६॥

इदमहं रख्ससो ग्रीवा अपि कृन्तामि योऽस्मान्द्वेष्टि यं
च वयं द्विष्म इत्याह द्वौ वाव पुरुषौ यं चैव द्वेष्टि यश्चैनं
द्वेष्टि तयोरेवानन्तरायं ग्रीवाः कृन्तति पशवो वै सोमक्रयण्यै
पदय्यावत्सूतं सं वपति पशूनेवाव रुद्धेऽस्मे राय इति सं
वपत्यात्मानमेवाध्वर्युः॥५७॥

पशुभ्यो नान्तरैति त्वे राय इति यजमानाय प्र यच्छति
यजमान एव रयिन्दधाति तोते राय इति पत्न्या अर्धो वा
एष आत्मनो यत्पत्नी यथा गृहेषु निधत्ते तादृगेव तत्त्वष्टीमती
ते सपेयेत्याह त्वष्टा वै पशूनामिधुनानां रूपकद्रूपमेव पशुषु
दधात्यस्मै वै लोकाय गार्हपत्य आ धीयतेऽमुष्मा आहवनीयो
यद्गार्हपत्य उपवपेदस्मिल्लोके पशुमान्स्याद्यदाहवनीये-
ऽमुष्मिल्लोके पशुमान्स्यादुभयोरुप वपत्युभयोरेवैनल्लोकयोः
पशुमन्तं करोति॥५८॥

महिमानं स्वाहापहत्या अध्वर्युर्धीयते चतुर्विंशतिश्च॥८॥ [८]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति विचित्यः सोमा (३) न विचित्या
(३) इति सोमो वा ओषधीनां राजा तस्मिन् यदापन्नं
ग्रसितमेवास्य तद्यद्विचिनुयाद्यथास्याद्ग्रसितं निष्विदति तादृगेव
तद्यन्न विचिनुयाद्यथाखन्नापन्नं विधावति तादृगेव तत्ख्योधुंको-

ऽध्वर्युः स्यात्खोधुको यजमानः सोमविक्रयिन्सोमः शोधयेत्येव
ब्रूयाद्यदीतरम्॥५९॥

यदीतरमुभयेनैव सोमविक्रयिणमर्पयति तस्मात्सोमविक्रयी
खोधुकोऽरुणो ह स्माहौपवेशिः सोमक्रयण एवाहं तृतीयसवनमव
रुन्ध इति पशूनां चर्मन्मिमीते पशूनेवाव रुद्धे पशवो हि तृतीयः
सवनय्यङ्गामयेतापशुः स्यादित्यृख्यतस्तस्य मिमीतुर्ख्यं वा
अपशव्यमपशुरेव भवति यं कामयेत पशुमान्स्थ्यात्॥६०॥

इति लोमतस्तस्य मिमीतैतद्वै पशूनां रूपं रूपेणैवास्मै
पशूनव रुद्धे पशुमानेव भवत्यपामन्ते क्रीणाति सरंसमेवैनं
क्रीणात्यमात्योऽसीत्याहामैवैनं कुरुते शुक्रस्ते ग्रह इत्याह शुक्रो
ह्यस्य ग्रहोऽनसाच्छ याति महिमानमेवास्याच्छ यात्यनसा॥६१॥

अच्छ याति तस्मादनोवाह्यः समे जीवन्त्यत्र खलु वा
एतः शीर्ष्णा हरन्ति तस्माच्छीर्षहार्यं गिरौ जीवन्मभि त्यं
देवः संवितारमित्यतिच्छन्दसर्चा मिमीतेऽतिच्छन्दा वै सर्वाणि
छन्दांसि सर्वेभिरेवैनं छन्दोभिर्मिमीते वर्ष्म वा एषा छन्दसां
यदतिच्छन्दा यदतिच्छन्दसर्चा मिमीते वर्ष्मैवैनः समानानां
करोत्येकैकयोत्सर्गम्॥६२॥

मिमीतेऽयातयाम्निषायातयाम्नियैवैनम्मिमीते तस्मान्नानावीर्या

अङ्गुलंयः सर्वास्वङ्गुष्ठमुप नि गृह्णाति तस्मात्समावद्वीर्यो-
 ऽन्याभिरङ्गुलिभिस्तस्मात्सर्वा अनु सं चरति यत्सह सर्वाभिर्मिमीत
 सञ्श्लिष्टा अङ्गुलयो जायेरन्नेकयैकयोत्सर्गमिमीते तस्माद्विभक्ता
 जायन्ते पञ्च कृत्वो यजुषा मिमीते पञ्चाखरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो
 यज्ञमेवाव रुन्दे पञ्च कृत्वंस्तूष्णीम्॥६३॥

दश सम्पद्यन्ते दशाखरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमव
 रुन्दे यद्यजुषा मिमीते भूतमेवाव रुन्दे यत्तूष्णीम्भविष्यद्यद्वै
 तावानेव सोमः स्याद्यावन्तमिमीते यजमानस्यैव स्यान्नापि
 सदस्यानाम्प्रजाभ्यस्त्वेत्युप समूहति सदस्यानेवान्वाभजति
 वाससोप नह्यति सर्वदेवत्यं वै॥६४॥

वासः सर्वाभिरेवैनं देवताभिः समर्धयति पशवो वै सोमः
 प्राणाय त्वेत्युप नह्यति प्राणमेव पशुषु दधाति व्यानाय त्वेत्यनु
 शृन्थति व्यानमेव पशुषु दधाति तस्मात्स्वपन्तम्प्राणा न
 जहति॥६५॥

इतरम्पशुमान्स्याद्यात्यनसोत्सर्गन्तूष्णीं संवदेवत्यं त्रयस्त्रिंशच्च॥१॥ [९]

यत्कलया ते शफेन ते क्रीणानीति पणेतगोअर्घं सोमं
 कुर्यादगोअर्घं यजमानमगोअर्घमध्वर्युङ्गोस्तु महिमानं नाव तिरेद्भवा
 ते क्रीणानीत्येव ब्रूयाद्गोअर्घमेव सोमं करोति गोअर्घं यजमानं

गोअर्धमध्वर्युन्न गोर्महिमानमव तिरत्यजयां क्रीणाति सतपसमेवैनं
क्रीणाति हिरण्येन क्रीणाति सशुक्रमेव॥६६॥

एनं क्रीणाति धेन्वा क्रीणाति साशिरमेवैनं क्रीणात्यृषभेण
क्रीणाति सेन्द्रमेवैनं क्रीणात्यनुडुहां क्रीणाति वह्निर्वा अनृद्वान्
वह्निनैव वह्निं यज्ञस्य क्रीणाति मिथुनाभ्यां क्रीणाति
मिथुनस्यावरुद्धौ वाससा क्रीणाति सर्वदेवत्यं वै वासः
सर्वाभ्य एवैनं देवताभ्यः क्रीणाति दश सम्पद्यन्ते दशाख्वरा
विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुद्धे॥६७॥

तपसस्तनूरसि प्रजापतेर्वर्ण इत्याह पशुभ्य एव तदध्वर्युर्नि
हुत आत्मनोऽनात्रस्काय गच्छति श्रियम्प्र पशूनां प्रोति य एवं वेद
शुक्रं ते शुक्लेण क्रीणामीत्याह यथायजुरेवैतद्देवा वै येन हिरण्येन
सोममक्रीणन्तदभीषहा पुनराददत् को हि तेजसा विक्रेष्यत् इति
येन हिरण्येन॥६८॥

सोमं क्रीणीयात्तदभीषहा पुनरा ददीत् तेज एवात्मन्धत्तेऽस्मे
ज्योतिः सोमविक्रयिणि तम् इत्याह ज्योतिरेव यजमाने दधाति
तमंसा सोमविक्रयिणमर्पयति यदनुपग्रथ्य हन्यादन्दशूकास्तां
समां सर्पाः स्युरिदमहं सर्पाणां दन्दशूकानां ग्रीवा उप
ग्रन्थामीत्याहादन्दशूकास्तां समां सर्पा भवन्ति तमंसा
सोमविक्रयिणं विध्यति स्वानं॥६९॥

भ्राजेत्याहैते वा अमुष्मिँल्लोके सोममरखन्तेभ्यो-
 ऽधि सोममाहरन् यदेतेभ्यः सोमक्रयणान्नानुदिशेदक्रीतो-
 ऽस्य सोमः स्यान्नास्यैतेऽमुष्मिँल्लोके सोमः रखेयुर्यदेतेभ्यः
 सोमक्रयणाननुदिशति क्रीतोऽस्य सोमो भवत्येतेऽस्यामुष्मिँल्लोके
 सोमः रखन्ति॥ ७०॥

सशुकमेव रुन्ध इति येन हिरण्येन स्वान् चतुश्चत्वारिंशच्च॥ 10॥ [१०]

वारुणो वै क्रीतः सोम उपनद्धो मित्रो न एहि सुमित्रधा
 इत्याह शान्त्या इन्द्रस्योरुमा विश दखिषणमित्याह देवा वै
 यः सोममक्रीणन्तमिन्द्रस्योरौ दखिषण आसादयन्नेष खलु वा
 एतर्हीन्द्रो यो यजते तस्मादेवमाहोदायुषा स्वायुषेत्याह देवता
 एवान्वारभ्योत्॥ ७१॥

तिष्ठत्युर्वन्तरिख्यमन्विहीत्याहान्तरिख्यदेवत्यो ३ ह्येतर्हि
 सोमोऽदित्याः सदोऽस्यदित्याः सद आ सीदेत्याह यथायजुरेवैतद्वि
 वा एनमेतदर्धयति यद्वारुणः सन्तम्मैत्रं करोति वारुण्यर्चा
 सादयति स्वयैवैनं देवतया समर्धयति वासंसा पर्यानहति
 सर्वदेवत्यं वै वासः सर्वाभिरेव॥ ७२॥

एनं देवताभिः समर्धयत्यथो रख्यसामपहत्यै वनेषु व्यन्तरिख्यं
 ततानेत्याह वनेषु हि व्यन्तरिख्यं ततान् वाजमर्वथ्स्वित्याह वाजः
 ह्यर्वथ्सु पयो अघ्नियास्वित्याह पयो ह्यघ्नियासु ह्थ्सु क्रतुमित्याह

हृत्सु हि ऋतुर्वरुणो विख्वग्निमित्याह वरुणो हि विख्वग्निन्दिवि
सूर्यम्॥७३॥

इत्याह दिवि हि सूर्यः सोममद्रावित्याह ग्रावाणो वा
अद्रयस्तेषु वा एष सोमं दधाति यो यजते तस्मादेवमाहोदु त्यं
जातवेदसमिति सौर्यर्चा कृष्णाजिनम्प्रत्यानहति रख्यसामपहत्या
उस्त्रावेतं धूर्षाहावित्याह यथायजुरेवैतत्प्र च्यवस्व भुवस्पत
इत्याह भूतानां हि॥७४॥

एष पतिर्विश्वान्यभि धामानीत्याह विश्वानि ह्ये ३ षो-
ऽभि धामानि प्रच्यवते मा त्वा परिपरी विददित्याह यदेवादः
सोममाह्नियमाणं गन्धर्वो विश्वावसुः पर्यमुष्णात्तस्मादेवमाहापरिमोषाय
यजमानस्य स्वस्त्ययन्यसीत्याह यजमानस्यैवेष यज्ञस्यान्वारम्भो-
ऽनवछित्यै वरुणो वा एष यजमानमभ्यैति यत्॥७५॥

क्रीतः सोम उपनद्धो नमो मित्रस्य वरुणस्य चख्यस
इत्याह शान्त्या आ सोमं वहन्त्यग्निना प्रति तिष्ठते तौ सम्भवन्तौ
यजमानमभि सम्भवतः पुरा खलु वावेष मेधायात्मानमारभ्य चरति
यो दीर्घिषतो यदग्नीषोमीयम्पशुमालभत आत्मनिष्क्रयण एवास्य स
तस्मात्तस्य नाशयम्पुरुषनिष्क्रयण इव ह्यथो खल्वाहुरग्नीषोमाभ्यावाँ
इन्द्रो वृत्रमहन्निति यदग्नीषोमीयम्पशुमालभते वार्त्रघ्न एवास्य
स तस्माद्वाशयवाँरुण्यर्चा परि चरति स्वयैवेन देवतया परि

चरति॥ ७६॥

अन्वारभ्योऽभ्यर्वाभिरेव सूर्यं भूतानां ह्येति यदाहुस्सप्तविंशतिश्च॥ ११॥ [११]

यदुभौ देवासुरा मिथस्तेषां सुवर्गय्यद्वा अनीशानः पुरोहविषि तेभ्यस्सोत्तरवेदिर्बद्धन्देवस्याग्निः शिरो
वा एकादश॥ ११॥ यदुभावित्याह देवानायज्ञो देवेभ्यो न रथाय यजमानाय परस्तादर्वाचीन्नवपञ्चाशत्॥ ५९॥
यदुभौ दुह एवेनाम॥ [१२]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

यदुभौ विमुच्यातिथ्यं गृह्णीयाद्यज्ञं विच्छिन्द्याद्यदुभावविमुच्य
यथानागतायातिथ्यं क्रियते तादृगेव तद्विमुक्तोऽन्योऽनुद्वान्भवत्यविमुक्त
ऽन्योऽथातिथ्यं गृह्णाति यज्ञस्य संतत्यै पत्यन्वारभते पत्नी हि
पारीणह्यस्येशे पत्नियैवानुमतं निर्वपति यद्वै पत्नी यज्ञस्य करोति
मिथुनं तदथो पत्निया एव॥ १॥

एष यज्ञस्यान्वारम्भोऽनवच्छित्यै यावद्विर्वै राजानुचरैरागच्छति
सर्वेभ्यो वै तेभ्यं आतिथ्यं क्रियते छन्दांसि खलु वै सोमस्य
राज्ञोऽनुचराण्यग्नेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वेत्याह गायत्रिया एवैतेन
करोति सोमस्यातिथ्यमसि विष्णवे त्वेत्याह त्रिष्टुभं एवैतेन
करोत्यतिथेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वेत्याह जगत्यै॥ २॥

एवैतेन करोत्यग्र्यै त्वा रायस्पोषदात्रे विष्णवे त्वेत्याहानुष्टुभं

ए॒वैतेन॑ करोति श्ये॒नाय॑ त्वा सोम॒भृते॑ विष्ण॑वे त्वेत्या॑ह गाय॒त्रिया॑
 ए॒वैतेन॑ करोति पञ्च॑ कृत्वो॑ गृह्णाति॑ पञ्चा॑खरा प॒ङ्क्तिः॑ पाङ्क्तो॑ य॒ज्ञो
 य॒ज्ञमे॒वाव॑ रुन्धे ब्रह्म॑वादि॒नो वद॑न्ति कस्मा॑त्स॒त्याद्वा॑य॒त्रिया॑ उ॒भय॑त॒
 आति॑थ्यस्य॑ क्रियत॒ इति॑ यदे॒वादः॑ सोम॒मा॥ ३॥

अह॑र॒त्तस्मा॑द्वाय॒त्रिया॑ उ॒भय॑त॒ आति॑थ्यस्य॑ क्रियते
 पु॒रस्ता॑च्चो॒परि॑ष्ठाच्च॒ शिरो॑ वा ए॒तद्य॑ज्ञस्य॒ यदा॑ति॒थ्यं न॑व॒कपालः॑
 पु॒रोडा॑शो भवति॒ तस्मा॑न्न॒वधा॑ शिरो॒ विष्य॑त॒न्नव॑कपालः॒ पुरो॑डाशो
 भवति॒ ते त्रय॑स्त्रि॒कपा॒लास्त्रि॑वृ॒ता स्तोमे॑न॒ सम्मि॑ता॒स्तेज॑स्त्रि॒वृत्तेज॑
 ए॒व य॒ज्ञस्य॑ शी॒र्षन्द॑धाति॒ नव॑कपालः॒ पुरो॑डाशो भवति॒ ते
 त्रय॑स्त्रि॒कपा॒लास्त्रि॑वृ॒ता प्रा॒णेन॒ सम्मि॑तास्त्रि॒वृद्धे॑॥ ४॥

प्रा॒णस्त्रि॑वृ॒तमे॒व प्रा॒णम॑भिपूर्वं॒ यज्ञ॑स्य॒ शी॒र्षन्द॑धाति
 प्र॒जाप॑ते॒र्वा ए॒तानि॑ प॒रष्मा॑णि॒ यद॑श्व॒वाला ऐ॑र॒ख्वी ति॒रश्ची॑
 यदा॑श्व॒वालः प्र॑स्त॒रो भव॑त्यै॒रख्वी॑ ति॒रश्ची॑ प्र॒जाप॑ते॒रेव॒ तच्च॑र॒ख्युः
 सम्भ॑रति॒ देवा वै या आहु॑ती॒रजु॑हवु॒स्ता असु॑रा नि॒ष्काव॑माद॒न्ते
 दे॒वाः का॑र्ष्म॒र्यम॑पश्यन्क॒र्मण्यो॑ वै क॒र्मे॑नेन॒ कुर्वी॑तेति॒ ते
 का॑र्ष्म॒र्यमया॑न्प॒रिधी॑न्॥ ५॥

अ॒कुर्व॑त॒ तैर्वै॑ ते र॒ख्या॑स्यपा॒घ्नत॒ यत्का॑र्ष्म॒र्यमया॑ः प॒रिधयो॑
 भव॑न्ति॒ र॒ख्य॑सा॒मप॑ह॒त्यै स॑स्पर्श॒यति॑ र॒ख्य॑सा॒मन॑व॒वचा॑राय॒ न
 पु॒रस्ता॑त्प॒रि द॑धात्यादि॒त्यो ह्ये॒वोद्य॑न्पु॒रस्ता॑द्र॒ख्या॑स्यप॒हन्त्यु॑र्ध्वे
 स॒मिधा॑वा द॑धात्यु॒परि॑ष्ठादे॒व र॒ख्या॑स्यप॑हन्ति॒ यजु॑षा॒न्यां

तूष्णीम॒न्याम्मि॑थु॒नत्वाय॑ द्वे आ द॑धाति द्वि॒पाद्यज॑मानः प्र॒ति॑ष्ठित्यै
ब्र॒ह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति॥६॥

अ॒ग्निश्च॒ वा ए॒तौ सोम॑श्च क॒था सोमा॑याति॒थ्यं क्रि॑यते ना॒ग्नय॑
इति॒ यद॒ग्नाव॑ग्नि॒मिथि॑त्वा प्र॒हर॑ति तेनै॒वाग्नय॑ आति॒थ्यं क्रि॑यते-
ऽथो॒ खल्वा॑हुर॒ग्निः सर्वा॑ दे॒वता॒ इति॒ यद्ध॒विरा॒साद्या॑ग्नि॒मन्य॑ति
ह॒व्यायै॒वास॑न्नाय॒ सर्वा॑ दे॒वता॑ जनयति॥७॥

प॒त्रिया॑ ए॒व जग॑त्या आ त्रि॒वृद्धे॑ प॒रिधी॑न् व॒न्दन्त्येक॑चत्वारि॒शच्च॑॥१॥ [१]

दे॒वा॒सुराः॑ संय॑त्ता आस॒न्ते दे॒वा मि॒थो वि॒प्रिया॑ आस॒न्तेऽ
३ न्यो॑न्यस्मै ज्यैष्ठ्या॒याति॑ष्ठमा॒नाः पञ्च॒धा व्य॑क्रामन्न॒ग्नि- व॑सु॒भिः
सोमो॑ रु॒द्रेरिन्द्रो॑ म॒रुद्भिर्व॑रुण आ॒दित्यैर्बृ॑ह॒स्पतिर्वि॑श्वैर्दे॒वैस्ते-
ऽम॒न्यन्ता॑सु॒रेभ्यो॑ वा इ॒दम॒भ्रातृ॑व्येभ्यो र॒ध्यामो॑ यन्मि॒थो वि॒प्रियाः॑
स्मो या न॑ इ॒माः प्रि॒यास्त॑नुव॒स्ताः स॒मव॑द्यामहे ताभ्यः स
नि॒रृच्छा॑द्यः॥८॥

नः प्र॒थमो॑ऽ ३ न्यो॑न्यस्मै द्रु॒ह्यादि॑ति॒ तस्मा॑द्यः स॒तानू॑नत्रि॒णाम्प्रथ॑मे
द्रु॒ह्यति॑ स आ॒र्तिमा॑र्च्छति॒ यत्तानू॑नत्र॒ संम॑व॒द्यति॑ भ्रातृ॒व्याभि॑भूत्यै
भ॒व॑त्या॒त्मना॒ परा॑स्य॒ भ्रातृ॑व्यो भवति॒ पञ्च॑ कृ॒त्वोऽव॑ द्यति॒ पञ्च॑धा
हि ते तथ्स॑म॒वाद्य॑न्ताथो॒ पञ्च॑खरा प॒ङ्क्तिः॑ पाङ्क्तो॒ यज्ञो॑ य॒ज्ञमे॒वाव॑
रु॒द्ध आप॑तये॒ त्वा गृ॒ह्णामी॑त्याह प्रा॒णो वै॥९॥

आप॑तिः प्रा॒णमे॒व प्री॑णाति॒ परि॑पतय॒ इत्या॑ह॒ मनो॑

वै परिपतिर्मनं एव प्रीणाति तनूनत्र इत्याह तनुवो हि
 ते ताः समवाद्यन्त शाकुरायेत्याह शक्त्यै हि ते ताः
 समवाद्यन्त शक्नोर्जिष्ठयेत्याहौर्जिष्ठः हि ते तदात्मनः
 समवाद्यन्तानाधृष्टमस्यनाधृष्यमित्याहानाधृष्टः ह्येतदनाधृष्यन्देवानाम

इत्याह देवानां ह्येतदोजोऽभिशस्तिपा अनभिशस्तेन्यमित्याह
 ह्येतदनभिशस्तेन्यमनु मे दीर्घा दीर्घापतिर्मन्यतामित्याह
 यथायजुरेवैतद्धृतं वै देवा वज्रं कृत्वा सोममघ्नन्नन्तिकमिव खलु
 वा अस्यैतच्चरन्ति यत्तानूनत्रेण प्रचरन्त्यः शुरः शुस्ते देव सोमा
 प्यायतामित्याह यत्॥११॥

एवास्यापुवायते यन्मीयते तदेवास्यैतेना प्याययत्या
 तुभ्यमिन्द्रः प्यायतामा त्वमिन्द्राय प्यायस्वेत्याहोभावेवेन्द्रं च सोमं
 चा प्याययत्या प्यायय सखीन्त्सन्त्या मेधयेत्याहृत्विजो वा अस्य
 सखायस्तानेवा प्याययति स्वस्ति ते देव सोम सुत्यामशीय॥१२॥

इत्याह शिषमेवैतामा शास्ते प्र वा एतेऽस्माल्लोकाच्चवन्ते
 ये सोममाप्याययन्त्यन्तरिख्यदेवत्यो हि सोम आप्यायित एष्टा
 रायः प्रेषे भगायेत्याह द्यावापृथिवीभ्यामेव नमस्कृत्यास्मिल्लोके
 प्रति तिष्ठन्ति देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा बिभ्यतो-
 ऽग्निम्प्राविशन्तस्मादाहुरग्निः सर्वा देवता इति ते॥१३॥

अग्निमेव वरूथं कृत्वासुरानभ्यभवन्नग्नमिव खलु वा

एष प्र विंशति योऽवान्तरदीर्घ्यामुपैति भ्रातृव्याभिभूत्यै
 भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यात्मानमेव दीर्घ्या पाति
 प्रजामवान्तरदीर्घ्या संतराम्मेखलाः समायच्छते प्रजा
 ह्यात्मनोऽन्तरतरा तप्तव्रतो भवति मदन्तीभिर्मारजयते निर्ह्यग्निः
 शीतेन वायति समिद्धौ या ते अग्ने रुद्रिया तनूरित्याह
 स्वयैवैनद्देवतया व्रतयति सयोनित्वाय शान्त्यै॥१४॥

यो वा ओजं आहृ यदंशीयेति तैऽग्न एकादश च॥२॥ [२]

तेषामसुराणान्तिस्रः पुरं आसन्नयस्मय्यवमाऽथ रज्जताऽथ
 हरिणी ता देवा जेतुन्नाशंकुवन्ता उपसदैवाजिगीषन्तस्मादाहुर्यश्चैवं
 वेद यश्च नोपसदा वै महापुरं जयन्तीति त इषुः
 समंस्कुर्वताग्निमनीकः सोमः शल्यं विष्णुन्तेजं नन्तैऽब्रुवन्क
 इमामसिष्यतीति॥१५॥

रुद्र इत्यब्रुवन्नद्रो वै क्रूरः सोऽस्यत्विति सोऽब्रवीद्वरं वृणा
 अहमेव पशूनामधिपतिरसानीति तस्माद्रुद्रः पशूनामधिपतिस्ताः
 रुद्रोऽवासृजत्स तिस्रः पुरो भित्त्वैभ्यो लोकेभ्योऽसुरान्प्राणुदत्
 यदुपसदं उपसद्यन्ते भ्रातृव्यपराणुत्यै नान्यामाहुतिम्पुरस्ताञ्जुहुयाद्यदन्

अन्यन्मुखं कुर्यात्स्रुवेणाधारमा धारयति यज्ञस्य प्रज्ञात्यै
 पराङ्तिक्रम्य जुहोति पराच एवैभ्यो लोकेभ्यो यजमानो
 भ्रातृव्यान्प्रा णुदते पुनरत्याक्रम्योपसदं जुहोति प्रणुद्यैवैभ्यो

लोकेभ्यो भ्रातृव्याञ्जित्वा भ्रातृव्यलोकमभ्यारोहति देवा वै याः
प्रातरुपसदं उपासीदन्नहस्ताभिरसुरान्प्राणुदन्त याः सायं रात्रियै
ताभिर्यथासायम्प्रातरुपसदः ॥१७॥

उपसद्यन्तेऽहोरात्राभ्यामेव तद्यजमानो भ्रातृव्यान् प्राणुदते याः
प्रातर्याज्याः स्युस्ताः सायम्पुरोनुवाक्याः कुर्यादयांतयामत्वाय
तिस्र उपसद उपैति त्रय इमे लोका इमानेव लोकान्प्रीणाति
षट्थसम्पद्यन्ते षड्वा ऋतवं ऋतूनेव प्रीणाति द्वादशाहीने सोम
उपैति द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरमेव प्रीणाति चतुर्विंशतिः
सम् ॥१८॥

पद्यन्ते चतुर्विंशतिरर्धमासा अर्धमासानेव प्रीणात्याराग्रामवान्त
कामयेतास्मिन्मे लोकेऽर्धुकं स्यादित्येकमग्रेऽथ द्वावथ त्रीनथ
चतुरं एषा वा आराग्रावान्तरदीर्घास्मिन्नेवास्मै लोकेऽर्धुकम्भवति
पुरोवरीयसीमवान्तरदीर्घामुपेयाद्यः कामयेतामुष्मिन्मे लोके-
ऽर्धुकं स्यादिति चतुरोऽग्रेऽथ त्रीनथ द्वावथैकमेषा वै
पुरोवरीयस्यवान्तरदीर्घामुष्मिन्नेवास्मै लोकेऽर्धुकम्भवति ॥१९॥

असिष्यतीति जुहुयात्सायम्प्रातरुपसदश्चतुर्विंशतिस्सश्चतुरोऽग्रे षोडश च ॥३॥ [३]

सुवर्गं वा एते लोकं यन्ति य उपसदं उपयन्ति तेषाय्यं उन्नयन्ते
हीयन्त एव स नोदनेषीति सून्नीयमिव यो वै स्वार्थेताय्यंतां श्रान्तो
हीयन्त उत स निष्ठाय सह वसति तस्मात्सकृदुन्नीय नापरमुन्नयेत

दधोत्रयेतैतद्वै पशूनां रूपं रूपेणैव पशूनवं रुन्दे ॥ २० ॥

यज्ञो देवेभ्यो निलायतु विष्णू रूपं कृत्वा स पृथिवीम्प्राविशतं
देवा हस्तांश्सूरभ्यैच्छन्तमिन्द्र उपर्युपर्यत्यक्रामत् सोऽब्रवीत्को
मायमुपर्युपर्यत्यक्रमीदित्यहं दुर्गे हन्तेत्यथ कस्त्वमित्यहं
दुर्गादाहर्तेति सोऽब्रवीद्दुर्गे वै हन्तावोचथा वराहोऽयं
वाममोषः ॥ २१ ॥

सप्तानां गिरीणाम्पुस्तद्वित्तं वेद्यमसुराणाम्बिभर्ति तं जहि
यदि दुर्गे हन्तासीति स दर्भपुञ्जीलमुद्धृत्य सप्त गिरीभित्त्वा
तमहन्सोऽब्रवीद्दुर्गाद्वा आहर्तावोचथा एतमा हरेति तमेभ्यो
यज्ञ एव यज्ञमाहरद्यत्तद्वित्तं वेद्यमसुराणामविन्दन्त तदेकं वेद्यै
वेदित्वमसुराणाम् ॥ २२ ॥

वा इयमग्र आसीद्यावदासीनः परापश्यति तावद्देवानान्ते देवा
अब्रुवन्नस्त्वेव नोऽस्यामपीति कियद्वो दास्याम इति यावदियं
सलावृकी त्रिः परिक्रामति तावन्नो दत्तेति स इन्द्रः सलावृकी
रूपं कृत्वेमां त्रिः सर्वतः पर्यक्रामत्तदिमामविन्दन्त यदिमामविन्दन्त
तद्वेद्यै वेदित्वम् ॥ २३ ॥

सा वा इयं सर्वैव वेदिरियति शख्यामीति त्वा अवमाय
यजन्ते त्रिंशत्पदानि पश्चात्तिरश्नी भवति षट्त्रिंशत्प्राची
चतुर्विंशतिः पुरस्तात्तिरश्नी दशदश सम्पद्यन्ते दशाख्यरा

विराडन्न विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुद्ध उद्धन्ति यदेवास्या अमेध्यं
तदप हन्त्युद्धन्ति तस्मादोषधयः परा भवन्ति बर्हिः स्तृणाति
तस्मादोषधयः पुनरा भवन्त्युत्तरम्बर्हिष उत्तरबर्हिः स्तृणाति
प्रजा वै बर्हिर्यजमान उत्तरबर्हिर्यजमानमेवायजमानादुत्तरं
करोति तस्माद्यजमानोऽयजमानादुत्तरः ॥ २४ ॥

रुद्धे वाममोषो वैदित्वमसुराणावैदित्वम्भवन्ति पञ्चविंशतिश्च ॥ ४ ॥ [४]

यद्वा अनीशानो भारमादत्ते वि वै स लिंशते यद्वादश
साहस्योपसदः स्युस्तिस्रोऽहीनस्य यज्ञस्य विलोम क्रियेत तिस्र
एव साहस्योपसदो द्वादशाहीनस्य यज्ञस्य सवीर्यत्वायाथो सलोम
क्रियते वृत्सस्यैकः स्तनो भागी हि सोऽथैकः स्तनं व्रतमुपैत्यथ
द्वावथ त्रीनथ चतुर एतद्वै ॥ २५ ॥

खुरपवि नाम व्रतं येन प्र जातान्भ्रातृव्यानुदते
प्रति जनिष्यमाणानथो कनीयसैव भूय उपैति चतुरोऽग्रे
स्तनान्ब्रतमुपैत्यथ त्रीनथ द्वावथैकमेतद्वै सुजघनं नाम व्रतं
तपस्य सुवर्ग्यमथो प्रैव जायते प्रजया पशुभिर्यवागू राजन्यस्य
व्रतं क्रूरेव वै यवागूः क्रूर इव ॥ २६ ॥

राजन्यो वज्रस्य रूपं समृद्ध्या आमिख्या वैश्यस्य
पाकयज्ञस्य रूपम्पुष्ट्यै पयो ब्राह्मणस्य तेजो वै ब्राह्मणस्तेजः
पयस्तेजसैव तेजः पय आत्मन्धत्तेऽथो पयसा वै गर्भा वर्धन्ते गर्भ
इव खलु वा एष यद्दीर्घिष्ठो यदस्य पयो व्रतम्भवत्यात्मानमेव

तद्वर्धयति त्रिव्रतो वै मनु॑रासीद्विव्र॑ता असु॑रा एक॑व्रताः॥२७॥

दे॒वाः प्रा॒तर्म॑ध्यंदि॒ने सा॒यं तन्मनो॑र्व्र॒तमा॑सीत्पा॒कय॑ज्ञस्य
रूप॑म्पुष्ट्यै प्रा॒तश्च सा॒यं चासु॑राणां निर्म॑ध्यं ख॒बुधो रूपं॑ तत॒स्ते
परा॑भवन्मध्यंदि॒ने मध्य॑रात्रे दे॒वानां तत॒स्तेऽभव॑न्सुव॒र्गं लो॒कमा॑यन्
यद॑स्य म॒ध्यंदि॒ने मध्य॑रात्रे व्र॒तम्भव॑ति मध्य॒तो वा अ॒न्नेन॑ भु॒ञ्जते
मध्य॑त ए॒व तदूर्जं॑ धत्ते भ्रातृ॑व्याभिभूत्यै भव॑त्यात्मना॥२८॥

परा॑ऽस्य भ्रातृ॑व्यो भवति गर्भो वा ए॒ष यद्दी॑र्खि॒तो
योनि॑र्दीर्खितवि॒मितं यद्दी॑र्खि॒तो दी॑र्खितवि॒मिता॒त्प्रव॑सेद्यथा
योने॑र्गर्भः स्कन्द॑ति तादृ॒गेव॑ तन्न प्र॑वस्तव्यमा॒त्मनो॑ गोपी॒थायैष॑ वै
व्याघ्रः कु॑लगो॒पो यद॑ग्निस्तस्माद्यद्दी॑र्खि॒तः प्र॑वसे॒त्स ए॒नमी॑श्वरो-
ऽनु॑त्थाय हन्तो॒र्न प्र॑वस्तव्यमा॒त्मनो॑ गु॒प्त्यै द॑र्खिण॒तः श॑य ए॒तद्वै
यज॑मानस्याय॒तन॑ः स्व ए॒वाय॑तने शयेऽग्नि॑मभ्यावृ॒त्य श॑ये दे॒वता॑
ए॒व य॒ज्ञम॑भ्यावृ॒त्य श॑ये॥२९॥

एतद्वै कूर इवैकव्रता आत्मना यजमानस्य त्रयोदश च॥५॥ [५]

पु॒रोह॑विषि दे॒वय॑जने याजये॒द्यं का॒मये॑तोपै॒नमु॑त्तरो
य॒ज्ञो न॑मेद॒भि सु॑व॒र्गं लो॒कं ज॑येदित्ये॒तद्वै पु॒रोह॑विदे॒वय॑जनं
यस्य॑ होता॑ प्रा॒तरनु॑वा॒कम॑नुब्रुवन्न॒ग्निम॑प आ॒दित्य॑म॒भि
वि॒पश्य॑त्युपै॒नमु॑त्तरो य॒ज्ञो न॑मत्य॒भि सु॑व॒र्गं लो॒कं ज॑यत्या॒प्ते
दे॒वय॑जने याजये॒द्भ्रातृ॑व्यवन्त॒म्पन्था॑ वाधि॒स्पर्श॑येत्कर्त॒ वा
याव॑न्नान॑से यात॒वै॥३०॥

न रथायैतद्वा आप्तं देवयजनमाप्नोत्येव भ्रातृव्यं
 नैनम्भ्रातृव्य आप्नोत्येकोऽन्नते देवयजने याजयेत्पशुकाममेकोऽन्नताद्वै
 देवयजनादङ्गिरसः पशून्सृजन्तान्तरा सदोहविधाने उन्नतः
 स्यादेतद्वा एकोऽन्नतं देवयजनम्पशुमानेव भवति त्र्युन्नते
 देवयजने याजयेत्सुवर्गकामत्र्युन्नताद्वै देवयजनादङ्गिरसः सुवर्गं
 लोकमायन्नन्तराहवनीयं च हविर्धानं च॥ ३१॥

उन्नतः स्यादन्तरा हविर्धानं च सदश्चान्तरा सदश्च
 गार्हपत्यं चैतद्वै त्र्युन्नतं देवयजनं सुवर्गमेव लोकमेति
 प्रतिष्ठिते देवयजने याजयेत्प्रतिष्ठाकाममेतद्वै प्रतिष्ठितं देवयजनं
 यत्सर्वतः समम्प्रत्येव तिष्ठति यत्रान्याअन्या ओषधयो व्यतिषक्ताः
 स्युस्तद्याजयेत्पशुकाममेतद्वै पशूनां रूपं रूपेणैवास्मै
 पशून्॥ ३२॥

अव रुद्धे पशुमानेव भवति निर्ऋतिगृहीते देवयजने
 याजयेद्यं कामयेत् निर्ऋत्यास्य यज्ञं ग्राहयेयमित्येतद्वै
 निर्ऋतिगृहीतं देवयजनं यत्सदृश्यै सत्या ऋग्वज्रिर्ऋत्यैवास्य
 यज्ञं ग्राहयति व्यावृत्ते देवयजने याजयेद्वावृत्कामं यम्पात्रे वा
 तल्पे वा मीमांसेरन्प्राचीनमाहवनीयात्प्रवणः स्यात्प्राचीनं
 गार्हपत्यादेतद्वै व्यावृत्तं देवयजनं विं पाप्मना भ्रातृव्येणा वर्तते
 नैनम्पात्रे न तल्पे मीमांसन्ते कार्यं देवयजने याजयेद्भूतिकामं

कार्यो वै पुरुषो भवत्येव॥३३॥

यातवे हविर्धानंश्च पशून्पाप्मनाऽष्टादश च॥६॥ [६]

तेभ्य उत्तरवेदिः सि॒॒ही रूपं कृत्वोभयानन्तरापक्रम्यातिष्ठते
देवा अमन्यन्त यतरान् वा इयमुपावथ्स्यति त इदम्भविष्यन्तीति
तामुपामन्नयन्त साब्रवीद्वरं वृणै सर्वा॒न्मया॒ कामा॒न्व्यश्जवथ पूर्वा
तु माऽग्नेराहुतिरश्जवता इति तस्मादुत्तरवेदिम्पूर्वामग्नेर्व्याधारयन्ति
वारैवृत॑ ह्यस्यै शम्यया परि मिमीते॥३४॥

मात्रैवास्यै साऽथो युक्तेनैव युक्तमव रुद्धे वित्तायनी
मेऽसीत्याह वित्ता ह्येनानावत्तित्तायनी मेऽसीत्याह तित्तान्
ह्येनानावदवतान्मा नाथितमित्याह नाथितान् ह्येनानावदवतान्मा
व्यथितमित्याह व्यथितान् ह्येनानावद्विदेरग्निर्नभो नाम॥३५॥

अग्ने अङ्गिर इति त्रिहंरति य एवैषु लोकेष्वग्नयस्तानेवाव
रुद्धे तृष्णीं चतुर्थं हंरत्यनिरुक्तमेवाव रुद्धे सि॒॒हीरसि
महिषीरसीत्याह सि॒॒हीरह्येषा रूपं कृत्वोभयानन्तरापक्रम्यातिष्ठदुरु
प्रथस्वोरु ते यज्ञपतिः प्रथतामित्याह यजमानमेव प्रजया पशुभिः
प्रथयति ध्रुवा॥३६॥

असीति स॑ हन्ति धृत्यै देवेभ्यः शुन्धस्व देवेभ्यः
शुम्भस्वेत्यव चोर्षति प्र च किरति शुद्धा इन्द्रघोषस्त्वा वसुभिः
पुरस्तात्पात्वित्याह दिग्भ्य एवेनाम्प्रोर्षति देवा॑श्चेदुत्तरवेदिरुपाववर्त

वि जयामहा इत्यसुरा वज्रमुद्यत्य देवानभ्यायन्त तानिन्द्रघोषो
वसुभिः पुरस्तादप॥३७॥

अनुदत् मनोजवाः पितृभिर्दक्षिणतः प्रचेता रुद्रैः
पश्चाद्विश्वकर्मादित्यैरुत्तरतो यदेवमुत्तरवेदिम्प्रोख्यति दिग्भ्य
एव तद्यजमानो भ्रातृव्यान्प्रणुदत् इन्द्रो यतीन्थसालावृकेभ्यः
प्रायच्छुत्तान्दक्षिणत उत्तरवेद्या आदन् यत्प्रोख्यणीनामुच्छिष्येत्
तद्वक्षिणत उत्तरवेद्यै नि नयेद्यदेव तत्र क्रूरं तत्तेन शमयति यं
द्विष्यात्तं ध्यायेच्छुचैवैनमर्पयति॥३८॥

मिमीते नाम ध्रुवाऽपं शुचा त्रीणि च॥७॥ [७]

सोत्तरवेदिर्ब्रवीत्सर्वान्मया कामान्व्यश्जवथेति ते
देवा अकामयन्तासुरान्भ्रातृव्यानभि भवेमेति तैऽजुहवुः
सिंहीरसि सपत्नसाही स्वाहेति तेऽसुरान्भ्रातृव्यानभ्यभवन्ते-
ऽसुरान्भ्रातृव्यानभिभूयाकामयन्त प्रजां विन्देमहीति तैऽजुहवुः
सिंहीरसि सुप्रजावनिः स्वाहेति ते प्रजामविन्दन्त ते प्रजां
वित्त्वा॥३९॥

अकामयन्त पशून् विन्देमहीति तैऽजुहवुः सिंहीरसि
रायस्पोषवनिः स्वाहेति ते पशून्विन्दन्त ते पशून् वित्त्वाऽ
कामयन्त प्रतिष्ठां विन्देमहीति तैऽजुहवुः सिंहीरस्यादित्यवनिः
स्वाहेति त इमाम्प्रतिष्ठामविन्दन्त त इमाम्प्रतिष्ठां वित्त्वाकामयन्त
देवता आशिष उपेयामेति तैऽजुहवुः सिंहीरस्या वह

देवान्देवयते॥४०॥

यजमानाय स्वाहेति ते देवता आशिष उपायन्पञ्च कृत्वो
व्याघारयति पञ्चाखरा पङ्क्तिः पाङ्क्तौ यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्देऽख्यया
व्याघारयति तस्मादख्यया पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति प्रतिष्ठित्यै
भूतेभ्यस्त्वेति सूचमुद्गृह्णाति य एव देवा भूतास्तेषान्तद्भागधेयन्तानेव
तेन प्रीणाति पौतुद्रवान्परिधीन्परि दधात्येषाम्॥४१॥

लोकानां विधृत्या अग्नेस्त्रयो ज्यायांसो भ्रातर आसन्ते
देवेभ्यो हव्यं वहन्तः प्रामीयन्त सौऽग्निरविभेदित्वं वाव स्य
आर्तिमारिष्यतीति स निलायत स यावन्नस्पतिष्ववसन्ताम्पूतुद्रौ
यामोषधीषु तां सुगन्धितेजने याम्पशुषु ताम्पेत्वस्यान्तरा शृङ्गे
तं देवताः प्रैषमैच्छन्तमन्वविन्दन्तमब्रुवन्॥४२॥

उप न आ वर्तस्व हव्यं नो वहेति सौऽब्रवीद्वरं वृणौ यदेव
गृहीतस्याहुतस्य बहिःपरिधि स्कन्दत्तन्मे भ्रातृणाम्भागधेयमसदिति
तस्माद्यद्गृहीतस्याहुतस्य बहिःपरिधि स्कन्दति तेषान्तद्भागधेयं
तानेव तेन प्रीणाति सौऽमन्यतास्थन्वन्तो मे पूर्वे भ्रातरः
प्रामैषतास्थानि शातया इति स यानि॥४३॥

अस्थान्यशातयत तत्पूतुद्वभवद्यन्मांसमुपमृतं तद्गुल्गुलु
यदेतान्त्सम्भारान्त्सम्भरत्यग्निमेव तत्सम्भरत्यग्नेः पुरीषमसीत्याहाग्नेर
यत्सम्भारा अथो खल्वाहुरेते वावैनं ते भ्रातरः परि शेरे यत्पौतुद्रवाः

परिधय इति॥४४॥

वित्त्वा देवयुत एषामन्ववन् यानि चतुश्चत्वारिंशच्च॥८॥ [८]

बद्धमव स्यति वरुणपाशादेवैनं मुञ्चति प्र णेनेक्ति मेध्ये एवैनं करोति सावित्रियर्चा हुत्वा हविर्धाने प्र वर्तयति सवितृप्रसूत एवैनं प्र वर्तयति वरुणो वा एष दुर्वागुभयतो बद्धो यदख्यः स यदुत्सर्जेद्यजमानस्य गृहानभ्युत्सर्जेत् सुवाग्देव दुर्याः आ वदेत्याह गृहा वै दुर्याः शान्त्यै पत्नी॥४५॥

उपानक्ति पत्नी हि सर्वस्य मित्रमित्रत्वाय यद्वै पत्नी यज्ञस्य करोति मिथुनं तदथो पत्न्या एवैष यज्ञस्यान्वारम्भोऽनवच्छित्यै वर्त्मना वा अन्वित्य यज्ञं रख्यांसि जिघांसन्ति वैष्णवीभ्यामृग्भ्यावर्त्मनोर्जुहोति यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञादेव रख्यांस्यप हन्ति यदध्वर्युरनग्रावाहुतिञ्जुहुयादन्धोऽध्वर्युः स्याद्रख्यांसि यज्ञं हन्युः॥४६॥

हिरण्यमुपास्य जुहोत्यग्नित्येव जुहोति नान्धोऽध्वर्युर्भवति न यज्ञं रख्यांसि घ्नन्ति प्राचीं प्रेतमध्वरं कल्पयन्ती इत्याह सुवर्गमेवैनं लोकं गमयत्यत्र रमेथावर्ष्मन्पृथिव्या इत्याह वर्ष्म ह्येतत्पृथिव्या यद्वैवयजनं शिरो वा एतद्यज्ञस्य यद्विधानं न्दिवो वा विष्णवुत वा पृथिव्याः॥४७॥

इत्याशीर्षदयर्चा दग्धिणस्य हविर्धानस्य मेथीं नि हन्ति
 शीर्षत एव यज्ञस्य यजमान आशिषोऽव रुन्दे दण्डो वा
 औपरस्तृतीयस्य हविर्धानस्य वषट्कारेणाख्यमच्छिन्नद्यत्तृतीयं
 छुदिरहविर्धानयोरुदाह्रियते तृतीयस्य हविर्धानस्यावरुद्धौ शिरो
 वा एतद्यज्ञस्य यद्धविर्धानद्विष्णो रराटमसि विष्णोः पृष्ठमसीत्याह
 तस्मादेतावद्धा शिरो विष्यूतद्विष्णोः स्यूरसि विष्णोर्ध्रुवमसीत्याह
 वैष्णवः हि देवतया हविर्धानय्यम्प्रथमं ग्रन्थिं ग्रन्थीयाद्यत्तं न
 विस्रः सयेदमेहेनाध्वर्युः प्र मीयेत तस्मात्स विस्रस्यः ॥ ४८ ॥

पत्नीं हन्युर्वा पृथिव्या विष्यूतद्विष्णोः षड्विंशतिश्च ॥ ९ ॥ [९]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्यभिमा दत्ते प्रसूत्या
 अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याहाश्विनौ हि देवानामध्वर्यू आस्तां पूष्णो
 हस्ताभ्यामित्याह यत्यै वज्रं इव वा एषा यदभिरभिरसि
 नारिरसीत्याह शान्त्यै काण्डेकाण्डे वै क्रियमाणे यज्ञः रख्यांसि
 जिघांसन्ति परिलिखितः रख्यः परिलिखिता अरातय इत्याह
 रख्यसामपहत्यै ॥ ४९ ॥

इदमहः रख्यसो ग्रीवा अपि कृन्तामि योऽस्मान्द्वेष्टि यं
 च वयं द्विष्म इत्याह द्वौ वाव पुरुषौ यं चैव द्वेष्टि यश्चैनं
 द्वेष्टि तयोरेवानन्तरायं ग्रीवाः कृन्तति दिवे त्वान्तरिख्याय त्वा
 पृथिव्यै त्वेत्याहैभ्य एवैनोल्लोकेभ्यः प्रोख्याति परस्ताद्वर्वाचीम्प्रोख्याति
 तस्मात् ॥ ५० ॥

परस्तादुर्वाचींमनुष्या ऊर्जमुप जीवन्ति क्रूरमिव वा
 एतत्करोति यत्खनन्त्यपोऽव नयति शान्त्यै यवमतीरव नयत्यूर्ग्वै
 यव ऊर्गुदुम्बर ऊर्जैवोर्जः समर्धयति यजमानेन सम्मितौदुम्बरी
 भवति यावानेव यजमानस्तावतीमेवास्मिन्नूर्ज दधाति पितृणां
 सदनमसीति बर्हिरव स्तृणाति पितृदेवत्यम्॥५१॥

ह्येतद्यन्निखातय्यद्धर्हिरनवस्तीर्य मिनुयात्पितृदेवत्या
 निखाता स्याद्धर्हिरवस्तीर्य मिनोत्यस्यामेवैनमिनोत्यथो
 स्वारुहमेवैनङ्करोत्युदिवः स्तभानान्तरिखम्पृणेत्याहैषाल्लोकानांविधृत
 द्युतानस्त्वा मारुतो मिनोत्वित्याह द्युतानो ह स्म वै मारुतो
 देवानामौदुम्बरीमिनोति तेनैव॥५२॥

एनामिनोति ब्रह्मवनिन्त्वा ख्यत्रवनिमित्याह यथायजुरेवैतद्धृतेन
 द्यावापृथिवी आ पृणेत्यामित्यौदुम्बर्या जुहोति द्यावापृथिवी
 एव रसेनानक्त्यान्तमन्ववस्त्रावयत्यान्तमेव यजमानं तेजसा-
 ऽनक्त्यैन्द्रमसीति छुदिरधि नि दधात्यैन्द्रः हि देवतया सदा
 विश्वजनस्य छायेत्याह विश्वजनस्य ह्येषा छाया यत्सदो
 नवच्छदि॥५३॥

तेजस्कामस्य मिनुयात्रिवृता स्तोमेन सम्मितन्तेजस्त्रिवृत्तेजस्यैव
 भवत्येकादशछदीन्द्रियकामस्यैकादशाख्यरा त्रिष्टुगिन्द्रियं
 त्रिष्टुगिन्द्रियाव्यैव भवति पञ्चदशछदि भ्रातृव्यवतः पञ्चदशो
 वज्रो भ्रातृव्याभिभूत्यै सप्तदशछदि प्रजाकामस्य सप्तदशः प्रजापतिः

प्रजापतेरास्या एकविंशतिच्छदि प्रतिष्ठाकामस्यैकविंशस्तोमानाम्
 प्रतिष्ठित्या उदरं वै सद ऊर्गुदुम्बरो मध्यत औदुम्बरीम्मिनोति
 मध्यत एव प्रजानामूर्जं दधाति तस्मात्॥५४॥

मध्यत ऊर्जा भुञ्जते यजमानलोके वै दक्षिणानि
 छदींषि भ्रातृव्यलोक उत्तराणि दक्षिणान्युत्तराणि करोति
 यजमानमेवायं यजमानादुत्तरं करोति तस्माद्यजमानोऽयं यजमानादुत्तरो-
 ऽन्तर्वर्तान्करोति व्यावृत्त्यै तस्मादरण्यम्प्रजा उप जीवन्ति परि
 त्वा गिर्वणो गिर इत्याह यथायजुरेवैतदिन्द्रस्य स्यूरसीन्द्रस्य
 ध्रुवमसीत्याहैन्द्रं हि देवतया सदो यम्प्रथमं ग्रन्थिं ग्रन्थीयाद्यत्तं
 न विस्रंसयेदमेहेनाध्वर्युः प्र मीयेत तस्मात्स विस्रस्यः॥५॥

अपंहत्यै तस्मात्पितृदेवत्यन्तेनैव नवच्छदि तस्मात्सदः पञ्चदश च॥१०॥

शिरो वा एतद्यज्ञस्य यद्धविर्धानंम्प्राणा उपरवा हविर्धाने
 खायन्ते तस्माच्छीर्षम्प्राणा अधस्तात्खायन्ते तस्मादधस्ताच्छीर्ष्णः
 प्राणा रंखोहणो वलगुहणो वैष्णवान्खनामीत्याह वैष्णवा
 हि देवतयोपरवा असुरा वै निर्यन्तो देवानां प्राणेषु
 वलगात्र्यंखनन्तान्बाहुमात्रेऽन्वविन्दन्तस्माद्बाहुमात्राः खायन्त
 इदमहं तं वलगमुद्वपामि॥५६॥

यं नः समानो यमसमानो निचखानेत्याह द्वौ वाव
 पुरुषौ यश्चैव समानो यश्चासमानो यमेवास्मै तौ वलगं
 निखनन्तस्तमेवोद्वपति सं तृणत्ति तस्मात्संतृण्णा अन्तरतः प्राणा

न सम्भिनत्ति तस्मादसंभिन्नाः प्राणा अपोऽव नयति तस्मादार्द्रा
अन्तरतः प्राणा यवमतीरव नयति॥५७॥

ऊर्वै यवः प्राणा उपरवाः प्राणेष्वेवोर्जं दधाति बर्हिरव
स्तृणाति तस्माल्लोमशा अन्तरतः प्राणा आज्येन व्याघारयति तेजो
वा आज्यम्प्राणा उपरवाः प्राणेष्वेव तेजो दधाति हनू वा एते
यज्ञस्य यदधिषवणे न सं तृणत्यसंतृणणे हि हनू अथो खलु
दीर्घसोमे संतृद्ये धृत्यै शिरो वा एतद्यज्ञस्य यद्धविर्धानम्॥५८॥

प्राणा उपरवा हनू अधिषवणे जिह्वा चर्म ग्रावाणो दन्ता
मुखमाहवनीयो नासिकोत्तरवेदिरुदरः सदो यदा खलु वै जिह्वया
दध्वधि खादत्यथ मुखं गच्छति यदा मुखं गच्छत्यथोदरं गच्छति
तस्माद्धविर्धाने चर्मन्नधि ग्रावभिरभिषुत्याहवनीये हुत्वा प्रत्यञ्चः
परेत्य सदसि भर्षयन्ति यो वै विराजो यज्ञमुखे दोहं वेद दुह
एवैनामियं वै विराट्स्यै त्वक्कर्मोर्धोऽधिषवणे स्तना उपरवा ग्रावाणो
वत्सा ऋत्विजो दुहन्ति सोमः पयो य एवं वेद दुह एवैनाम्॥५९॥

वृषामि यवमतीरव नयति हविर्धानमेव त्रयोविंशतिश्च॥११॥ [११]

चात्वालात्सुवर्गाय यद्वैसर्जनानि वैष्णव्यर्चा पृथिव्यै साध्या इषे त्वेत्यग्निना पर्यग्नि पशोः पशुमालभ्य
मेदसा सुचावेकादश॥११॥ चात्वालाद्देवानुपैति मुञ्चति प्रह्वियमाणाय पर्यग्नि पशुमालभ्य चतुष्पादो द्विपंष्टिः॥६२॥
चात्वालात्पशुं दधाति॥ हरिः ओम्॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥ [१२]

॥तृतीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः॥

चात्वा॑ला॒द्धिष्णि॑यानु॒पं व॑पति॒ योनि॑र्वै य॒ज्ञस्य॑ चात्वा॑लं य॒ज्ञस्य॑
स॒योनि॑त्वाय॒ देवा॑ वै य॒ज्ञम्परा॑जयन्त॒ तमा॑ग्री॒ध्रात्पुन॑रपा॒जयन्ते॑तद्वै
य॒ज्ञस्याप॑राजितं॒ यदा॑ग्री॒ध्रय्यँदा॑ग्री॒ध्राद्धिष्णि॑यान् वि॒हर॑ति॒ यदे॒व
य॒ज्ञस्याप॑राजितं॒ तत॑ ए॒वैन॒म्पुन॑स्तनुते॒ परा॑जित्ये॒व खलु॑ वा ए॒ते
य॑न्ति॒ ये ब॑हिष्पवमा॒नः सर्प॑न्ति बहिष्पवमा॒ने स्तु॑ते॥१॥

आ॒हाग्री॑द॒ग्रीन् वि॑ ह॒र ब॒र्हिः स्तृ॑णाहि॒ पुरो॑डाशा॒ः
अलं॑ कु॒र्विति॑ य॒ज्ञमे॒वाप॑जित्य॒ पुन॑स्तन्वा॒ना य॒न्त्यङ्गारै॑र्द्वे
स॒र्वे वि॑ ह॒रति॑ श॒लाका॑भिस्तृतीयः॑ सशु॒क्रत्वा॒याथो॑
स॒म्भर॑त्ये॒वैन॒द्धिष्णि॑या॒ वा अ॒मुष्मि॑ल्लो॒के सोम॑मर॒ख्यन्तेभ्यो॑
ऽधि॒ सोम॑मा॒हर॑न्तम॒न्वाय॑न्तम्पर्य॒विश॑न् य ए॒वं वेद॑ वि॒न्दते॑॥२॥

प॒रि॒वे॒ष्टार॑न्ते सोम॑पी॒थेन॑ व्या॒र्ध्यन्त॑ ते दे॒वेषु॑ सोम॑पी॒थमै॑च्छन्त॒
ता॒न्दे॒वा अ॑ब्रुव॒न्देद्वे॒ नाम॑नी॒ कुरु॑ध्व॒मथ॒ प्र वा॑प्स्यथ॒ न
वे॒त्यग्न॑यो॒ वा अथ॑ धिष्णि॑यास्तस्मा॒द्विना॑मा॒ ब्राह्म॑णोऽर्धु॒कस्तेषां॑ ये
नेदि॑ष्ठम्पर्य॒विश॑न्ते सोम॑पी॒थं प्राप्नु॑वन्नाह॒वनी॑य॒ आग्री॑धी॒यो हो॒त्रीयो॑
मा॒र्जा॒लीय॑स्तस्मा॒त्तेषु॑ जुह्वत्यति॒हाय॑ वष॒ट्करो॑ति॒ वि हि॑॥३॥

ए॒ते सोम॑पी॒थेना॒र्ध्यन्त॑ दे॒वा वै याः प्रा॒चीराहु॑ती॒रजु॑हव॒र्ये
पु॒रस्ता॑द॒सुरा॑ आ॒सन्ता॑ः स्ताभिः॒ प्राणु॑दन्त॒ याः प्र॒तीची॑र्ये

पश्चादसुरा आसन्ताः स्ताभिरपानुदन्त प्राचीरन्या आहुतयो हूयन्ते
 प्रत्यङ्मुखाः सीनो धिष्णिष्यान्व्याघारयति पश्चाच्चैव पुरस्ताच्च यजमानो
 भ्रातृव्यान्प्र णुदते तस्मात्पराचीः प्रजाः प्र वीयन्ते प्रतीचीः ॥ ४ ॥

जायन्ते प्राणा वा एते यद्धिष्णिष्या यदध्वर्युः प्रत्यङ्महिष्णिष्यानतिसर्पे
 कर्षेत्प्रमायुकः स्यान्नाभिर्वा एषा यज्ञस्य यद्धोतोर्ध्वः खलु वै
 नाभ्यै प्राणोऽवाङ्मनो यदध्वर्युः प्रत्यङ्मोतारमतिसर्पेदपाने
 प्राणं दध्यात् प्रमायुकः स्यान्नाध्वर्युरुप गायेद्वाग्वीर्यो वा
 अध्वर्युर्यदध्वर्युरुप गायेदुद्गात्रे ॥ ५ ॥

वाचः सम्प्र यच्छेदुपदासुकास्य वाक्स्याद्ब्रह्मवादिनो वदन्ति
 नासः स्थिते सोमेऽध्वर्युः प्रत्यङ्मुखोऽतीयादथ कथा दाखिषणानि
 होतुमेति यामो हि स तेषां कस्मा अहं देवा यामं वायामं वानु
 ज्ञास्यन्तीत्युत्तरेणाग्नीध्रं परीत्य जुहोति दाखिषणानि न प्राणान्त्सं
 कर्षति न्यन्ये धिष्णिष्या उप्यन्ते नान्ये यान्निवपति तेन तान्प्रीणाति
 यान्न निवपति यदनुदिशति तेन तान् ॥ ६ ॥

स्तुते विन्दते हि वीयन्ते प्रतीचीरुद्गात्र उप्यन्ते चतुर्दश च ॥ १ ॥ [१]

सुवर्गाय वा एतानि लोकाय हूयन्ते यद्वैसर्जनानि
 द्वाभ्यां गार्हपत्ये जुहोति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्या आग्नीध्रे
 जुहोत्यन्तरिक्ष एवा क्रमत आहवनीये जुहोति सुवर्गमेवैनं लोकं
 गमयति देवान् वै सुवर्गं लोकं यतो रख्याः स्यजिघाः सन्ते

सोमै॒न॒ रा॒ज्ञा॒ र॒ख्या॑स्य॒प॒ह॒त्या॒प्तु॒मा॒त्मानं॑ कृ॒त्वा सु॒व॒र्गं
लो॒क॒मा॒य॒त्र॒ख्यं॑सा॒मनु॑प॒लाभा॒यात्तः॑ सोमो॑ भव॒त्यथ॑॥७॥

वै॒स॒र्ज॒नानि॑ जु॒होति॑ र॒ख्यंसा॒मप॑ह॒त्यै त्व॑सोम॑ तनू॒कृ॒द्ध्य
इ॒त्याह॑ तनू॒कृ॒द्ध्यैष॑ द्वे॒षोभ्यो॑ऽन्य॒कृ॒तेभ्य॑ इ॒त्याह॑न्य॒कृ॒तानि॑ हि
र॒ख्या॑स्य॒रु य॑न्ता॒सि व॑रू॒थमि॒त्याहो॑रु ण॑स्कृ॒धीति॑ वा॒वैत॑दा॒ह
जुषा॒णो अ॒मुरा॒ज्यस्य॑ वे॒त्वि॒त्याहा॒प्तुमे॒व यज॑मानं कृ॒त्वा सु॒व॒र्गं
लो॒कं ग॑मयति॒ र॒ख्यंसा॒मनु॑प॒लाभा॒या सोमं॑ द॒दते॑॥८॥

आ॒ ग्रा॒व्ण आ॒ वा॒य॒व्या॑न्या द्रो॒णक॑ल॒शमु॒त्पत्नी॑मा
न॒य॒न्त्य॒न्वना॑सि॒ प्र वर्त॑यन्ति॒ याव॑दे॒वास्या॑स्ति तेन॑ स॒ह सु॒व॒र्गं
लो॒कमे॑ति॒ नय॑व॒त्यर्चा॑ग्री॒ध्रे जु॒होति॑ सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्या॒भिनी॑त्यै
ग्रा॒व्णो वा॒य॒व्यानि॑ द्रो॒णक॑ल॒शमा॒ग्रीध्र॑ उप॑ वा॒सय॑ति॒ वि ह्ये॑नं
तैर्गृ॒ह्णते॑ यथ्स॒होप॑वा॒सये॑द॒पुवा॒येत॑ सौ॒म्यर्चा॑ प्र पा॑दयति॒ स्वया॑॥९॥

ए॒वैनं॑ दे॒वत॑या॒ प्र पा॑दय॒त्यदि॑त्याः स॒दोऽस्य॑दि॒त्याः स॒द आ
सी॑दि॒त्याह॑ यथा॒य॒जुरे॒वैत॑द्यज॒मानो॒ वा ए॒तस्य॑ पु॒रा गो॒प्ता भ॑व॒त्येष
वो दे॒व स॑वि॒तः सोम॑ इ॒त्याह॑ स॒वि॒तृप्र॑सू॒त ए॒वैनं॑ दे॒वता॑भ्यः स॒म्प्र
य॑च्छ॒त्येत॑त्त्व॑सोम॑ दे॒वो दे॒वानु॑पा॒णा इ॒त्याह॑ दे॒वो ह्ये॑ष सन्॥१०॥

दे॒वानु॑पै॒तीद॑म॒हम्म॑नु॒ष्यो म॑नु॒ष्या॑नि॒त्याह॑ म॑नु॒ष्यो ३ ह्ये॑ष
स॒न्म॑नु॒ष्या॑नु॒पैति॑ यदे॒तद्य॑जुर्न ब्रू॒याद॑प्र॒जा अ॑प॒शुर्य॑ज॒मानः॑ स्यात्स॒ह
प्र॒जया॑ स॒ह रा॒यस्पो॑षे॒णेत्या॑ह॒ प्र॒जयै॒व प॒शुभिः॑ स॒हेमं॑ लो॒कमु॑पाव॒र्तते॑

नमो देवेभ्य इत्याह नमस्कारो हि देवानां स्वधा पितृभ्य इत्याह स्वधाकारो हि॥११॥

पितृणामिदमहं निर्वरुणस्य पाशादित्याह वरुणपाशादेव निर्मुच्यतेऽग्रे व्रतपत आत्मनः पूर्वा तनूरादेयेत्याहुः को हि तद्वेद यद्वसीयान्ध्रस्वे वशे भूते पुनर्वा ददाति न वेति ग्रावाणो वै सोमस्य राज्ञो मलिमुसेना य एवं विद्वान्ग्राव्ण आग्नीध्र उपवासयति नैनम्मलिमुसेना विन्दति॥१२॥

अथ ददते स्वया सन्ध्वधाकारो हि विन्दति॥२॥ [२]

वैष्णव्यर्चा हुत्वा यूपमच्छैति वैष्णवो वै देवतया यूपः स्वयैवैनं देवतयाच्छैत्यत्यन्यानगां नान्यानुपांगमित्याहाति ह्यन्यानेति नान्यानुपैत्यर्वाक्त्वा परैरविदम्परोऽवरैरित्याहार्वाग्येनम्परैर्विन्दति परोवरैस्तं त्वा जुषे॥१३॥

वैष्णवं देवयज्याया इत्याह देवयज्यायै ह्येनं जुषते देवस्त्वा सविता मध्वान्क्षित्याह तेजसैवैनमनन्तद्योषधे त्रायस्वेन स्वधिते मेनं हिंसीरित्याह वज्रो वै स्वधितिः शान्त्यै स्वधितेर्वृषस्य बिभ्यतः प्रथमेन शकलेन सह तेजः परा पतति यः प्रथमः शकलः परापतेत्तमप्या हरैश्चसतेजसम्॥१४॥

एवैनमा हरतीमे वै लोका यूपान्प्रयतो बिभ्यति दिवमग्रेण मा लेखीरन्तरिख्यम्मध्यैन मा हिंसीरित्याहैभ्य एवैनं लोकेभ्यः

शमयति वनस्पते शतवल्शो वि रोहेत्याव्रश्चने जुहोति
 तस्मादाव्रश्चनाद्वृक्षाणाम्भूयांस उतिष्ठन्ति सहस्रवल्शा वि
 वयं रुहेमेत्याहाशिषमेवैतामा शास्तेऽनखसङ्गम्॥१५॥

वृश्चेद्यदखसङ्गं वृश्चेदधर्षं यजमानस्य प्रमायुकं
 स्याद्यं कामयेताप्रतिष्ठितः स्यादित्यारोहं तस्मै वृश्चेदेष वै
 वनस्पतीनामप्रतिष्ठितोऽप्रतिष्ठित एव भवति यं कामयेतापशुः
 स्यादित्यपूर्णं तस्मै शुष्काग्रं वृश्चेदेष वै वनस्पतीनामपशव्यो-
 ऽपशुरेव भवति यं कामयेत पशुमान्स्यादिति बहुपूर्णं तस्मै
 बहुशाखं वृश्चेदेष वै॥१६॥

वनस्पतीनामपशव्यः पशुमानेव भवति प्रतिष्ठितं वृश्चेत्प्रतिष्ठाकाम
 वै वनस्पतीनामप्रतिष्ठितो यः समे भूम्यै स्वाद्योने रूढः प्रत्येव
 तिष्ठति यः प्रत्यङ्मुपनतस्तं वृश्चेत्स हि मेधमभ्युपनतः पञ्चारलिं
 तस्मै वृश्चेद्यं कामयेतोपैनुत्तरो यज्ञो नमेदिति पञ्चाखरा पङ्क्तिः
 पाङ्क्तौ यज्ञ उपैनुत्तरो यज्ञः॥१७॥

नमति षडरलिम्प्रतिष्ठाकामस्य षड्वा ऋतवं ऋतुष्वेव
 प्रति तिष्ठति सप्तारलिम्पशुकामस्य सप्तपदा शक्करी पशवः
 शक्करी पशूनेवाव रुन्द्रे नवारलिं तेजस्कामस्य त्रिवृता
 स्तोमेन सम्मितं तेजस्त्रिवृत्तेजस्व्येव भवत्येकादशारलि-
 मिन्द्रियकामस्यैकादशाखरा त्रिष्टुगिन्द्रियं त्रिष्टुगिन्द्रियाव्येव
 भवति पञ्चदशारलिम्भ्रातृव्यवतः पञ्चदशो वज्रो भ्रातृव्याभिभूत्यै

सप्तदशारत्निम्प्रजाकामस्य सप्तदशः प्रजापतिः प्रजापतेरात्या
 एकविंशत्यरत्निम्प्रतिष्ठाकामस्यैक- विंशः स्तोमानाम्प्रतिष्ठा
 प्रतिष्ठित्या अष्टाश्रिर्भवत्यष्टारब्धरा गायत्री तेजो गायत्री गायत्री
 यज्ञमुखं तेजसैव गायत्रिया यज्ञमुखेन सम्मितः॥१८॥

जुषे सतैजसमनंख्यसङ्गं बहुशाखं वृक्षेदेष वै यज्ञ उपैनमुत्तरो यज्ञ आत्या एकात्रविंशतिश्च॥३॥ [३]

पृथिव्यै त्वान्तरिख्याय त्वा दिवे त्वेत्याहैभ्य एवैनं लोकेभ्यः
 प्रोख्याति पराश्चम्प्रोख्याति पराडिव हि सुवर्गो लोकः क्रूरमिव वा
 एतत्करोति यत्खनन्त्यपोव नयति शान्त्यै यवमतीरवं नयत्यूर्ग्वै यवो
 यजमानेन यूपः सम्मितो यावानेव यजमानस्तावतीमेवास्मिन्नूर्ज
 दधाति॥१९॥

पितृणां सदनमसीति बर्हिरवं स्तृणाति पितृदेवत्य १५
 ह्येतद्यन्निखातं यद्वर्हिरनवस्तीर्य मिनुयात्पितृदेवत्यो निखातः
 स्याद्वर्हिरवस्तीर्य मिनोत्यस्यामेवैनंमिनोति यूपशकलमवांस्यति
 सतैजसमेवैनंमिनोति देवस्त्वा सविता मध्वान्क्वित्याह
 तेजसैवैनमनक्ति सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्य इति चषालम्प्रति॥२०॥

मुञ्चति तस्माच्छीर्षत ओषधयः फलं गृह्णन्त्यनक्ति तेजो
 वा आज्यं यजमानेनाग्निष्ठाश्रिः सम्मिता यदग्निष्ठा- मश्रिमनक्ति
 यजमानमेव तेजसान्त्यान्तर्मनक्त्यान्तमेव यजमानं तेजसानक्ति
 सर्वतः परि मृशत्यपरिवर्गमेवा- स्मिन्तेजो दधात्युद्वि३

स्तभानान्तरिखम्पृणेत्याहैषां लोकानां विधृत्यै वैष्णव्यर्चा॥२१॥

कल्पयति वैष्णवो वै देवतया यूपः स्वयैवैनं देवतया कल्पयति
द्वाभ्यां कल्पयति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै यं कामयेत तेजसैनं
देवताभिरिन्द्रियेण व्यर्धयेयमित्यग्निष्ठां तस्याश्रिमाहवनीयादित्थं
वेत्थं वाति नावयेत्तेजसैवैनं देवताभिरिन्द्रियेण व्यर्धयति यं
कामयेत तेजसैनं देवताभिरिन्द्रियेण समर्धयेयमिति॥२२॥

अग्निष्ठां तस्याश्रिमाहवनीयेन सम्मिनुयात्तेजसैवैनं
देवताभिरिन्द्रियेण समर्धयति ब्रह्मवनिं त्वा ख्वत्रवनिमित्याह
यथायजुरेवैतत्परि व्ययत्यूर्ग्वै रशना यजमानेन यूपः सम्मितो
यजमानमेवोर्जा समर्धयति नाभिदघ्ने परि व्ययति नाभिदघ्न
एवास्मा ऊर्जं दधाति तस्मान्नाभिदघ्न ऊर्जा भुञ्जते यं
कामयेतोर्जेनम्॥२३॥

व्यर्धयेयमित्यूर्ध्वा वा तस्यावाचीं वावोहेदूर्जैवैनं व्यर्धयति
यदि कामयेत वर्षुकः पर्जन्यः स्यादित्यवाचीमवोहे- दृष्टिमेव नि
यच्छति यदि कामयेतावर्षुकः स्यादित्यूर्ध्वामुदूहेदृष्टिमेवोद्यच्छति
पितृणां निखातम्मनुष्याणामूर्ध्वं निखातादा रशनाया ओषधीनां
रशना विश्वेषाम्॥२४॥

देवानामूर्ध्वं रशनाया आ चषालादिन्द्रस्य चषालं
साध्यानामतिरिक्तं स वा एष सर्वदेवत्यो यद्वूपो यद्वूप-

म्मिनोति सर्वा एव देवताः प्रीणाति यज्ञेन वै देवाः सुवर्गं
लोकमायन्तेऽमन्यन्त मनुष्या नोऽन्वाभविष्यन्तीति ते यूपेन
योपयित्वा सुवर्गं लोकमायन्तमृषयो यूपेनैवानु प्राजानन्तद्वूपस्य
यूपत्वम्॥ २५॥

यद्वूपम्मिनोति सुवर्गस्य लोकस्य प्रज्ञात्यै पुरस्ताम्मिनोति
पुरस्ताद्धि यज्ञस्य प्रज्ञायतेऽप्रज्ञातः हि तद्यदतिपन्न आहुरिदं
कार्यमासीदिति साध्या वै देवा यज्ञमत्यमन्यन्त तान् यज्ञो
नास्पृशत्तान् यद्यज्ञस्यातिरिक्तमासीत्तदस्पृश- दतिरिक्तं वा
एतद्यज्ञस्य यदग्नावग्निम्मथित्वा प्रहरत्यतिरिक्तमेतत्॥ २६॥

यूपस्य यदूर्ध्वं चषालात्तेषां तद्भागधेयं तानेव तेन प्रीणाति
देवा वै सऽस्थिते सोमे प्र सुचोहरन्प्र यूपं तेऽमन्यन्त यज्ञवेशसं
वा इदं कुर्म इति ते प्रस्तरः सुचान्निष्करणमपश्यन्स्वरुं
यूपस्य सऽस्थिते सोमे प्र प्रस्तरः हरति जुहोति
स्वरुमयज्ञवेशसाय॥ २७॥

दधाति प्रत्युचा समर्धयेयमित्युजैर्नृश्वैर्षाव्युपत्वमतिरिक्तमेतद्विचत्वारिंशच्च॥ ४॥ [४]

साध्या वै देवा अस्मिँल्लोक आसन्नान्यत्किंचन मिषत्तै-
ऽग्निमेवाग्नये मेधायालभन्त न ह्यन्यदालभ्यमविन्दन्ततो वा इमाः
प्रजाः प्राजायन्त यदग्नावग्निम्मथित्वा प्रहरति प्रजानां प्रजननाय
रुद्रो वा एष यदग्निर्यजमानः पशुर्यत्पशुमालभ्याग्निम्मथेद्रुद्राय

यजमानम् ॥ २८ ॥

अपि दध्यात्प्रमायुकः स्यादथो खल्वाहुरग्निः सर्वा देवता
हविरेतद्यत्पशुरिति यत्पशुमालभ्याग्निम्मन्थति हव्यायैवासन्नाय
सर्वा देवता जनयत्युपाकृत्यैव मन्थ्यस्तन्नेवालब्धं नेवानालब्धमग्नेर्जनि
स्थ इत्याह वृषणौ ॥ २९ ॥

ह्येतावुर्वश्यस्यायुरसीत्याह मिथुनत्वाय घृतेनाक्ते वृषणं
दधाथामित्याह वृषणं ह्येते दधाते ये अग्निङ्गायत्रं छन्दोऽनु
प्र जायस्वेत्याह छन्दोभिरेवैनम्प्र जनयत्यग्नये मन्थ्यमानायानु
ब्रूहीत्याह सावित्रीमृचमन्वाह सवितृप्रसूत एवैनम्मन्थति जातायानु
ब्रूहि ॥ ३० ॥

प्रहियमाणायानु ब्रूहीत्याह काण्डेकाण्ड एवैनं क्रियमाणे
समर्धयति गायत्रीः सर्वा अन्वाह गायत्रछन्दा वा अग्निः स्वेनैवेनं
छन्दसा समर्धयत्यग्निः पुरा भवत्यग्निम्मथित्वा प्र हरति तौ
सम्भवन्तौ यजमानमभि सम्भवतो भवतं नः समनसावित्याह
शान्त्यै प्रहृत्य जुहोति जातायैवास्मा अन्नमपि दधात्याज्येन
जुहोत्येतद्वा अग्नेः प्रियं धाम यदाज्यम्प्रियेणैवेनं धाम्ना समर्धयत्यथो
तेजसा ॥ ३१ ॥

यजमानमाह वृषणौ जातायानुब्रूह्यप्यष्टादश च ॥ ५ ॥

[५]

इषे त्वेति बर्हिरा दत्त इच्छत इव ह्येष यो यजत

उपवीरसीत्याहोप ह्येनानाकरोत्युपो देवान्दैवीर्विशः प्रागुरित्याह
दैवीरह्येता विशः सतीर्देवानुपयन्ति वहींरुशिज इत्याहर्त्विजो वै
वह्य उशिजस्तस्मादेवमाह बृहस्पते धारया वसूनीति॥३२॥

आह ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै पशूनव रुद्धे
हव्या ते स्वदन्तामित्याह स्वदयत्येवैनान्देव त्वष्टर्वसु रण्वेत्याह
त्वष्टा वै पशूनाम्मिथुनानां रूपकृद्रूपमेव पशुषु दधाति रेवती
रमध्वमित्याह पशवो वै रेवतीः पशूनेवास्मै रमयति देवस्य त्वा
सवितुः प्रसव इति॥३३॥

रशनामा दत्ते प्रसूत्या अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याहाश्विनौ हि
देवानामध्वर्यू आस्तां पूष्णो हस्ताभ्यामित्याह यत्या ऋतस्य त्वा
देवहविः पाशेना रभ इत्याह सत्यं वा ऋतः सत्येनैवैनमृतेना
रभतेऽख्णया परि हरति वध्यः हि प्रत्यश्चम्प्रतिमुञ्चन्ति व्यावृत्त्यै
धर्षा मानुषानिति नि युनक्ति धृत्या अद्ध्यः॥३४॥

त्वौषधीभ्यः प्रोख्यामीत्याहाद्ध्यो ह्येष ओषधीभ्यः सम्भवति
यत्पशुरपाम्पेरुरसीत्याहैष ह्यपाम्पाता यो मेधायारभ्यते स्वात्तं
चिथ्सदेवः हव्यमापो देवीः स्वदत्तेनमित्याह स्वदयत्येवैनमुपरिष्टात्प्रो
करोति पाययत्यन्तरत एवैनम्मेध्यं करोत्यधस्तादुपोऽख्यति सर्वत
एवैनम्मेध्यं करोति॥३५॥

अग्निना वै होत्रा देवा असुरानभ्यंभवन्नग्रये समिध्यमानायानु
 ब्रूहीत्याहु भ्रातृव्याभिभूत्यै सप्तदश सामिधेनीरन्वाहु सप्तदशः
 प्रजापतिः प्रजापतेरात्यै सप्तदशान्वाहु द्वादश मासाः पञ्चर्तवः
 स संवत्सरः संवत्सरम्प्रजा अनु प्र जायन्ते प्रजानां
 प्रजननाय देवा वै सामिधेनीरनूच्य यज्ञं नान्वपश्यन्त्स
 प्रजापतिस्तूष्णीमाधारम्॥ ३६॥

आधारयत्ततो वै देवा यज्ञमन्वपश्यन् यत्तूष्णीमाधारमाधारयति
 यज्ञस्यानुख्यात्या असुरेषु वै यज्ञ आसीत्त देवास्तूष्णीं होमेनावृजत
 यत्तूष्णीमाधारमाधारयति भ्रातृव्यस्यैव तद्यज्ञं वृद्धे परिधीन्त्सम्मांष्टिं
 पुनात्येवैनात्रिस्त्रिः सम्मांष्टिं त्र्यावृद्धि यज्ञोऽथो रख्वंसामपहत्यै
 द्वादश सम्पद्यन्ते द्वादश॥ ३७॥

मासाः संवत्सरः संवत्सरमेव प्रीणात्यथो संवत्सरमेवास्मा
 उप दधाति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै शिरो वा एतद्यज्ञस्य
 यदाधारोऽग्निः सर्वा देवता यदाधारमाधारयति शीर्षत एव यज्ञस्य
 यजमानः सर्वा देवता अव रुद्धे शिरो वा एतद्यज्ञस्य यदाधार
 आत्मा पशुराधारमाधार्य पशुः समनक्त्यात्मन्नेव यज्ञस्य॥ ३८॥

शिरः प्रति दधाति सं ते प्राणो वायुना गच्छतामित्याहु
 वायुदेवत्यो वै प्राणो वायावेवास्य प्राणं जुहोति सं यजत्रैरङ्गानि
 सं यज्ञपतिराशिषेत्याहु यज्ञपतिमेवास्यशिषं गमयति विश्वरूपो

वै त्वाष्ट्र उपरिष्ठात्पशुमभ्यवमीत्तस्मादुपरिष्ठात्पशोर्नावं द्यन्ति
यदुपरिष्ठात्पशुः समनक्ति मेध्यमेव॥३९॥

ए॒नं क॒रोत्यृ॒त्विजो॑ वृणीते छन्दा॑स्येव वृणीते सप्त वृणीते
सप्त ग्राम्याः पशवः सप्तारण्याः सप्त छन्दा॑स्युभयस्यावरुद्धा
एकादश प्रयाजान् यजति दश वै पशोः प्राणा आत्मैकादशो
यावानेव पशुस्तम्प्र यजति वपामेकः परि शय आत्मैवात्मानम्परि
शये वज्रो वै स्वधितिर्वज्रो यूपशकलो घृतं खलु वै देवा वज्रं
कृत्वा सोममघ्नन्घृतेनाक्तौ पशं त्रायेथामित्याहु वज्रैणैवेनं वशं कृत्वा
लभते॥४०॥

आधारम्वद्यन्ते द्वादशात्मन्नेव यज्ञस्य मेध्यमेव खलु वा अष्टादश च॥७॥ [७]

पर्यग्नि करोति सर्वहुतमेवेनं करोत्यस्कन्दायास्कन्त्रं॑ हि
तद्यद्धुतस्य स्कन्दति त्रिः पर्यग्नि करोति त्र्यावृद्धि यज्ञोऽथो
रख्यसामपहत्यै ब्रह्मवादिनो वदन्त्यन्वारभ्यः पशू (३) नान्वारभ्या
(३) इति मृत्यवे वा एष नीयते यत्पशुस्तय्यदन्वारभेत प्रमायुंको
यजमानः स्यादथो खल्वाहुः सुवर्गाय वा एष लोकार्य नीयते
यत्॥४१॥

पशुरिति यन्नान्वारभेत सुवर्गाल्लोकाद्यजमानो हीयेत
वपाश्रपणीभ्यामन्वारभते तन्नेवान्वारब्धं नेवानन्वारब्धमुप
प्रेष्यं होतरह्व्या देवेभ्य इत्याहेषितं॑ हि कर्म क्रियते

रेव॑तीर्य॒ज्ञप॑तिं प्रिय॒धा वि॑ंश॒तेत्या॑ह यथाय॒जुरे॒वैतद॑ग्निनां पुर॒स्तादेति॑
रख॑ष॒साम॑प॒हत्यै॑ पृथि॒व्याः संपृ॑चः पा॒हीति॑ ब॒र्हिः॥४२॥

उपा॑स्यत्यस्क॒न्दाया॑स्क॒न्न५ हि तद्यद्व॒र्हिषि॑ स्क॒न्दत्यथो॑
ब॒र्हिषद॑मे॒वैनं॑ करोति॒ परा॑डा वर्ततेऽध्व॒र्युः प॒शोः सं॒ज्ञप्य॑मा॒नात्प॒शुभ्य॑
ए॒व तन्नि॑ हु॒त आ॒त्मनो॑ना॒व्रस्काय॑ गच्छ॒ति श्रिय॑म्प्र प॒शूना॑प्रोति॒
य ए॒वं वेद॑ प॒श्चाल्लो॑का वा ए॒षा प्राच्यु॑दानी॒यते॑ यत्पत्नी॒ नम॑स्त
आता॑नेत्या॒हादित्य॑स्य॒ वै र॒श्मयः॑॥४३॥

आ॒ता॒नास्तेभ्य॑ ए॒व नम॑स्करोत्यन॒र्वा प्रेही॑त्या॒ह भ्रातृ॑व्यो
वा अ॒र्वा भ्रातृ॑व्यापनु॒त्यै घृ॒तस्य॑ कु॒ल्याम॑नु॒ सह प्र॑जया॒ सह
रा॒यस्पोषे॑णेत्या॒हाशिष॑मे॒वैता॑मा शा॑स्त॒ आपो॑ दे॒वीः शुद्धा॑युव॒
इत्या॑ह यथाय॒जुरे॒वैतत्॥४४॥

लो॒काय॑ नीयते॒ यद्व॒र्ही र॒श्मयः॑ स॒तत्रि॑ञ्च॥८॥ [८]

प॒शोर्वा आल॑ब्धस्य प्रा॒णाञ्छु॑गृच्छति॒ वाक्त॑ आ
प्या॑यताम्प्राणस्त॒ आ प्या॑यता॒मित्या॑ह प्रा॒णेभ्य॑ ए॒वास्य॑ शुच॑
शम॑यति॒ सा प्रा॒णेभ्यो॑ऽधि॒ पृथि॒वी५ शुक्म॑ वि॑ंशति॒ शम॑हो॒भ्यामिति॑
नि न॑यत्यहोरा॒त्राभ्या॑मे॒व पृथि॒व्यै शुच॑ शम॑यत्योष॒धे त्राय॑स्वैन॒ऽ
स्वधि॑ते॒ मेन॑ ५ हि॑सीरित्या॒ह वज्रो॑ वै स्वधि॑तिः॥४५॥

शान्त्यै॑ पार्श्व॒त आच्छ॑ति मध्य॒तो हि म॑नु॒ष्या आ॒च्छन्ति॑
तिर॒श्चीन॒मा च्छ॑त्यनू॒चीन॒ऽ हि म॑नु॒ष्या आ॒च्छन्ति॑ व्यावृ॒त्यै

रख्षसाम्भागोऽसीति स्थविमतो बर्हिरक्त्वापास्यत्यस्त्रैव रख्षांसि
 निरवदयत इदमहं रख्षोऽधुमं तमो नयामि योऽस्मान्द्वेष्टि यं
 च वयं द्विष्म इत्याह द्वौ वाव पुरुषौ यं चैव॥४६॥

द्वेष्टि यश्चैनं द्वेष्टि तावुभावधुमं तमो नयतीषे त्वेति
 वपामुत्खिदतीच्छत इव ह्येष यो यजते यदुपतृन्द्याद्रुद्रोऽस्य
 पशून्धातुकः स्याद्यन्नोपतृन्द्यादयता स्यादन्ययोपतृणत्यन्यया न
 धृत्यै घृतेन द्यावापृथिवी प्रोर्ण्वाथामित्याह द्यावापृथिवी एव
 रसेनानुत्तयच्छिन्नः॥४७॥

रायः सुवीर इत्याह यथायजुरेवैतत्क्रूरमिव वा एतत्करोति
 यद्वपामुत्खिदत्युर्वन्तरिख्यमन्विहीत्याह शान्त्यै प्र वा एषो-
 ऽस्माल्लोकाच्च्यवते यः पशुम्मृत्यवे नीयमानमन्वारभते वपाश्रपणी
 पुनरन्वारभतेऽस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठत्यग्निना पुरस्तादेति
 रख्षसामपहत्या अथो देवता एव हव्येन॥४८॥

अन्वेति नान्तममङ्गारमतिं हरेद्यदन्तममङ्गारमतिहरेद्देवता
 अति मन्येत वायो वीहिं स्तोकानामित्याह तस्माद्विभक्ताः स्तोका
 अव पद्यन्तेऽग्रं वा एतत्पशूनां यद्वपाग्रमोषधीनाम्बर्हिरग्रेणैवाग्रं
 समर्धयत्यथो ओषधीष्वेव पशून्प्रति ष्ठापयति स्वाहाकृतीभ्यः
 प्रेष्येत्याह॥४९॥

यज्ञस्य समिष्ट्यै प्राणापानौ वा एतौ पशूनां यत्पृषदाज्यमात्मा

वपा पृषदाज्यमभिघार्य वपामभि घारयत्यात्मन्नेव पशूनाम्प्राणापानौ
 दधाति स्वाहोर्ध्वनभसम्मरुतं गच्छतमित्याहोर्ध्वनभा ह स्म वै
 मारुतो देवानां वपाश्रपणी प्रहरति तेनैवने प्र हरति विषूची प्र
 हरति तस्माद्विष्वश्चौ प्राणापानौ॥५०॥

स्वधितिश्वेवाच्छिन्नो हव्येनेष्येत्याह षट्त्वारिंशच्च॥९॥ [९]

पशुमालभ्य पुरोडाशं निर्वपति समेधमेवैनमा लभते वपया
 प्रचर्य पुरोडाशेन प्र चरत्यूर्ग्वै पुरोडाश ऊर्जमेव पशूनाम्मध्यतो
 दधात्यथौ पशोरेव छिद्रमपि दधाति पृषदाज्यस्योपहत्य त्रिः
 पृच्छति श्रुतं हवीः (३) शमितरिति त्रिषत्या हि देवा योऽश्रुतं
 श्रुतमाह स एनंसा प्राणापानौ वा एतौ पशूनाम्॥५१॥

यत्पृषदाज्यम्पशोः खलु वा आलब्धस्य हृदयमात्माभि
 समेति यत्पृषदाज्येन हृदयमभिघारयत्यात्मन्नेव पशूनाम्प्राणापानौ
 दधाति पशुना वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्तेऽमन्यन्त मनुष्या
 नोऽन्वाभविष्यन्तीति तस्य शिरश्छित्त्वा मेधम्प्राख्यारयन्त्स
 प्रख्योऽभवत्तत्प्रख्यस्य प्रख्यत्वं यत्प्रख्यशाखोत्तरबर्हिर्भवति
 समेधस्यैव॥५२॥

पशोरवं द्यति पशुं वै ह्रियमाणं रख्यां स्यनु सचन्तेऽन्तरा
 यूपं चाहवनीयं च हरति रख्यंसामपहत्यै पशोर्वा आलब्धस्य
 मनोऽपं क्रामति मनोतायै हविषोऽवदीयमानस्यानु ब्रूहीत्याह मनं

ए॒वास्या॑व॒ रु॒न्ध्र ए॒का॑द॒शाव॒दाना॑न्य॒व॒ द्यति॒ दश॒ वै प॒शोः प्रा॒णा
आ॒त्मैका॑द॒शो या॒वा॒ने॒व प॒शुस्त॑स्या॒व॥५३॥

द्यति॒ हृद॑य॒स्याग्रेऽ॒व॒ द्यत्यथ॑ जि॒ह्वाया॒ अथ॑ व॒र्ष्यसो॒ यद्वै
हृद॑ये॒नाभि॑गच्छति॒ तज्जि॒ह्वाया॑ व॒दति॒ यज्जि॒ह्वाया॑ व॒दति॒ तदु॒रसोऽधि॑
निर्व॑दत्ये॒तद्वै प॒शोर्य॑थापूर्॒व॒ यस्यै॒वम॑व॒दाय॑ यथा॒काम॑मु॒त्तरे॑षाम॒वद्यति॑
यथापूर्॑वमे॒वास्य॑ प॒शोर॒वत्त॑म्भवति मध्य॒तो गु॒दस्या॑व॒ द्यति॒ मध्य॒तो
हि प्रा॒ण उ॒त्त॒मस्या॑व॒ द्यति॥५४॥

उ॒त्त॒मो हि प्रा॒णो यदी॑त॒रं यदी॑त॒रमु॒भय॑मे॒वाजा॑मि॒ जाय॑मानो
वै ब्रा॑ह्म॒णस्त्रि॑भिर्ऋ॒णवा॑ जा॒यते॒ ब्रह्म॑च॒र्येण॑र॒षिभ्यो॑ य॒ज्ञेन॑ दे॒वेभ्यः॑
प्र॒जया॑ पि॒तृभ्य॑ ए॒ष वा अ॑नृ॒णो यः पु॒त्री यज्वा॑ ब्रह्म॒चारि॑वा॒सी
तद॑व॒दानै॑रे॒वाव॑ द॒यते॒ तद॑व॒दाना॑नाम॒वदान॑त्व॒न्दे॒वासुराः॑ संय॑त्ता
आस॑न्ते दे॒वा अ॒ग्निम॑ब्रुव॒न्त्वया॑ वी॒रेणा॑सु॒रान॑भि भ॒वामे॑ति॥५॥

सोऽब्र॑वी॒द्वरं॑ वृ॒णै प॒शोरु॑द्धा॒रमु॑द्ध॒रा इति॒ स ए॒तमु॑द्धा॒रमु॑द॒हर॑त॒
दोः पूर्वा॑र्धस्य॒ गुद॑म्मध्य॒तः श्रोणि॑ जघ॒नार्ध॑स्य॒ ततो॑ दे॒वा
अ॒भ॒व॒न्परा॑सु॒रा य॒त्र्यङ्गा॑णाः॑ स॒मव॑द्यति॒ भ्रात॑व्या॒भिभू॑त्यै
भ॒व॒त्या॒त्मना॑ परा॑स्य॒ भ्रात॑व्यो भ॒वत्य॑ख॒ष्ण्या॒व॒ द्यति॒ तस्मा॑द॒ख॒ष्ण्या
प॒शवोऽङ्गा॑नि॒ प्र ह॑रन्ति॒ प्रति॑ष्ठित्यै॥५६॥

ए॒तो प॑शूनाः॑ स॒मैध॑स्यै॒व तस्या॑वो॒त्त॒मस्या॑व॒ द्यतीति॒ पञ्च॑च॒त्वारि॑श॒च्च॥१०॥

मे॒द॒सा॒ स्रुचौ॑ प्रो॒र्णाति॒ मेदो॑रूपा॒ वै प॒शवो॑ रू॒पमे॒व प॒शुषु॑ दधाति

यूषन्नवधाय प्रोर्णोति रसो वा एष पशूनां यद्य् रसमेव पशुषु दधाति
 पार्श्वेन वसाहोमम्प्र यौति मध्यं वा एतत्पशूनां यत्पार्श्वं रसं एष
 पशूनां यद्वसा यत्पार्श्वेन वसाहोमम्प्रयौति मध्यत एव पशूनां रसं
 दधाति घ्नन्ति॥५७॥

वा एतत्पशुं यथ्संज्ञयन्त्यैन्द्रः खलु वै देवतया प्राण ऐन्द्रो-
 ऽपान ऐन्द्रः प्राणो अङ्गेअङ्गे नि दैध्यदित्याह प्राणापानावेव पशुषु
 दधाति देवं त्वष्टर्भूरिं ते स रसमेत्वित्याह त्वाष्ट्रा हि देवतया
 पशवो विषुरूपा यथ्सलंख्माणो भवथेत्याह विषुरूपा ह्येते सन्तः
 सलंख्माण एतर्हि भवन्ति देवत्रा यन्तम्॥५८॥

अवसे सखायोऽनु त्वा माता पितरो मदन्त्वित्याहानुमतमेवैनम्मा-
 पित्रा सुवर्गं लोकं गमयत्यर्धर्चे वसाहोमं जुहोत्यसौ वा अर्धर्च
 इयमर्धर्च इमे एव रसेनानक्ति दिशो जुहोति दिशं एव
 रसेनानक्त्यथो दिग्भ्य एवोर्ज रसमव रुद्धे प्राणापानौ वा एतौ
 पशूनां यत्पृषदाज्यं वानस्पत्याः खलु॥५९॥

वै देवतया पशवो यत्पृषदाज्यस्योपहत्याह वनस्पतयेऽनु
 ब्रूहि वनस्पतये प्रेष्येति प्राणापानावेव पशुषु दधात्यन्यस्यान्यस्य
 समवत्त रसमवद्यति तस्मान्नानारूपाः पशवो यूष्णोपं सिञ्चति
 रसो वा एष पशूनां यद्य् रसमेव पशुषु दधातीडामुपं ह्ययते पशवो
 वा इडा पशूनेवोपं ह्ययते चतुरुपं ह्ययते॥६०॥

चतुष्पादो हि पशवो यं कामयेतापशुः स्यादित्यमेदस्कं तस्मा
 आ दध्यान्मेदोरूपा वै पशवो रूपेणैवैनम्पशुभ्यो निर्भजत्यपशुरेव
 भवति यं कामयेत पशुमान्स्यादिति मेदस्वत्तस्मा आ
 दध्यान्मेदोरूपा वै पशवो रूपेणैवास्मै पशूनं रुद्धे पशुमानेव
 भवति प्रजापतिर्यज्ञमसृजत स आज्यम्॥६१॥

पुरस्तादसृजत पशुम्मध्यतः पृषदाज्यम्पश्चात्तस्मादाज्येन
 प्रयाजा इज्यन्ते पशुना मध्यतः पृषदाज्येनानूयाजास्तस्मादेतन्मिश्रमि
 पश्चात्सृष्टं ह्येकादशानूयाजान् यजति दश वै पशोः प्राणा
 आत्मैकादशो यावानेव पशुस्तमनुं यजति घ्नन्ति वा एतत्पशुं
 यत्संज्ञपयन्ति प्राणापानौ खलु वा एतौ पशूनां यत्पृषदाज्यं
 यत्पृषदाज्येनानूयाजान् यजति प्राणापानावेव पशुषु दधाति॥६२॥

घ्नन्ति यन्तङ्कलं चतुरूपं ह्वयत् आज्यय्यैत्पृषदाज्येन पद्वं॥११॥ [११]

यज्ञेन ता उपयङ्गिर्देवा वै यज्ञमाग्नीध्रे ब्रह्मवादिनस्सत्वे देवस्य ग्रावाणम्राण उपांश्चग्रा देवा वा उपांश्चौ
 वाग्वे मित्रय्यैज्ञस्य बृहस्पतिर्देवा वा आग्रयणाग्राणेकादश॥११॥ यज्ञेन लोके पशुमान्स्यात्सर्वान्माध्यन्दिनं द्वाग्वा
 अरिक्तानि तत्प्रजा अभ्येकपश्चात्॥५१॥ यज्ञेन गौरभि निर्वर्तते॥ [१२]

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

य॒ज्ञेन॒ वै प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत् ता उ॑पय॒ङ्गिरे॒वासृ॑जत्
यदु॑पय॒ज उ॑पय॒जति॑ प्र॒जा ए॒व तद्य॑ज॒मानः॑ सृजते जघ॑नार्धाद॒व
द्यति॑ जघ॑नार्धाद्धि प्र॒जाः प्र॒जाय॑न्ते स्थवि॒मतोऽव॑ द्यति स्थवि॒मतो
हि प्र॒जाः प्र॒जाय॑न्तेऽस॒म्भिन्द॑न्न॒व द्यति॑ प्रा॒णाना॑मस॒म्भेदा॑य न
प॒र्याव॑र्तयति यत्प॒र्याव॑र्तयै॒दुदा॑व॒र्तः प्र॒जा ग्राह॑कः स्यात्समु॒द्रं ग॑च्छ
स्वाहे॒त्याह॑ रेतः॥१॥

ए॒व तद॑धात्यन्तरि॒ख्यं ग॑च्छ स्वाहे॒त्याह॑न्तरि॒ख्येणै॒वास्मै॑ प्र॒जाः
प्र ज॑नयत्यन्तरि॒ख्यः ह्यनु॑ प्र॒जाः प्र॒जाय॑न्ते दे॒वः स॑वि॒तारं॑ गच्छ
स्वाहे॒त्याह॑ सवि॒तृप्र॑सूत ए॒वास्मै॑ प्र॒जाः प्र ज॑नयत्य॒होरा॒त्रे ग॑च्छ
स्वाहे॒त्याहा॑होरा॒त्राभ्या॑मे॒वास्मै॑ प्र॒जाः प्र ज॑नयत्य॒होरा॒त्रे ह्यनु॑ प्र॒जाः
प्र॒जाय॑न्ते मि॒त्रावरु॑णौ गच्छ स्वाहा॥२॥

इत्या॑ह प्र॒जास्वे॒व प्रजा॑तासु प्रा॒णापा॑नौ द॑धाति सोमं गच्छ
स्वाहे॒त्याह॑ सौ॒म्या हि दे॒वता॑या प्र॒जा य॒ज्ञं ग॑च्छ स्वाहे॒त्याह॑ प्र॒जा ए॒व
य॒ज्ञियाः॑ करोति छन्दा॑सि गच्छ स्वाहे॒त्याह॑ प॒शवो॑ वै छन्दा॑सि
प॒शूने॒वाव॑ रुन्दे द्यावा॑पृथि॒वी ग॑च्छ स्वाहे॒त्याह॑ प्र॒जा ए॒व प्रजा॑ता
द्यावा॑पृथि॒वीभ्या॑मुभ॒यतः॑ परि॒ गृह्णा॑ति नभः॥३॥

दि॒व्यं ग॑च्छ स्वाहे॒त्याह॑ प्र॒जाभ्य॑ ए॒व प्रजा॑ताभ्यो वृष्टिं नि

यच्छत्यग्निं वैश्वानरं गच्छ स्वाहेत्याह प्रजा एव प्रजाता अस्याम्प्रति
 षापयति प्राणानां वा एषोऽव द्यति योऽव द्यति गुदस्य मनो मे
 हार्दि यच्छेत्याह प्राणानेव यथास्थानमुप ह्वयते पशोर्वा आलब्धस्य
 हृदयं शुगृच्छति सा हृदयशूलम्॥४॥

अभि समेति यत्पृथिव्यां हृदयशूलमुद्वासयेत्पृथिवीं
 शुचार्पयेद्यदप्स्वपः शुचार्पयेच्छुष्कस्य चार्द्रस्य च संधावुद्वासयत्युभयं
 शान्त्यै यं द्विष्यात्तं ध्यायेच्छुचैवैनमर्पयति॥५॥

रेतो मित्रावरुणौ गच्छ स्वाहा नभो हृदयशूलन्दात्रिंशच्च॥१॥ [१]

देवा वै यज्ञमाग्नीध्रे व्यभजन्त ततो यदत्यशिष्यत तदब्रुवन्वसंतु
 नु न इदमिति तद्वसतीवरीणां वसतीवरित्वम् तस्मिन्प्रातर्न
 समंशक्नुवन्तदप्सु प्रावेशयन्ता वसतीवरीरभवन्वसतीवरीर्गृह्णाति
 यज्ञो वै वसतीवरीर्यज्ञमेवारभ्य गृहीत्वोप वसति यस्यागृहीता
 अभि निम्रोचेदनारब्धोऽस्य यज्ञः स्यात्॥६॥

यज्ञं वि च्छिन्द्याज्योतिष्यां वा गृहीयाद्विरण्यं वावधाय
 सशुक्राणामेव गृह्णाति यो वा ब्राह्मणो बहुयाजी तस्य
 कुम्भ्यानां गृहीयात्स हि गृहीतवसतीवरीको वसतीवरीर्गृह्णाति
 पशवो वै वसतीवरीः पशूनेवारभ्य गृहीत्वोप वसति यदन्वीपं
 तिष्ठन्गृहीयान्निर्मागुका अस्मात्पशवः स्युः प्रतीपं तिष्ठन्गृह्णाति
 प्रतिरुध्यैवास्मै पशून्गृह्णातीन्द्रः॥७॥

वृत्रमहन्त्सो ३ ऽपो ३ ऽभ्यग्मियत् तासां यन्मेध्यं यज्ञियं
 सदेवमासीत्तदत्यमुच्यत् ता वहन्तीरभवन्वहन्तीनां गृह्णाति या
 एव मेध्या यज्ञियाः सदेवा आपस्तासामेव गृह्णाति नान्तमा
 वहन्तीरतीयाद्यदन्तमा वहन्तीरतीयाद्यज्ञमतिं मन्येत न स्थावराणां
 गृह्णीयाद्वरुणगृहीता वै स्थावरा यथ्स्थावराणां गृह्णीयात्॥८॥

वरुणेनास्य यज्ञं ग्राहयेद्यद्वै दिवा भवत्यपो रात्रिः प्र
 विंशति तस्मात्ताम्रा आपो दिवा ददृश्रे यन्नक्तम्भवत्यपोऽहुः प्र
 विंशति तस्माच्चन्द्रा आपो नक्तं ददृश्रे छायायै चातपतश्च संधौ
 गृह्णात्यहोरात्रयोरेवास्मै वर्णं गृह्णाति हविष्मतीरिमा आप इत्याह
 हविष्कृतानामेव गृह्णाति हविष्मा ९ अस्तु॥९॥

सूर्य इत्याह सशुक्राणामेव गृह्णात्यनुष्टुभा गृह्णाति वाग्वा
 अनुष्टुग्वाचैवैनाः सर्वया गृह्णाति चतुष्पदयर्चा गृह्णाति त्रिः सादयति
 सप्त सम्पद्यन्ते सप्तपदा शक्करी पशवः शक्करी पशूनेवाव रुन्देऽस्मै
 वै लोकाय गार्हपत्य आ धीयतेऽमुष्मा आहवनीयो यद्गार्हपत्य
 उपसादयेदस्मिल्लोके पशुमान्थस्याद्यदाहवनीयेऽमुष्मिन्॥१०॥

लोके पशुमान्थस्यादुभयोरुप सादयत्युभयोरेवैनं लोकयोः
 पशुमन्तं करोति सर्वतः परिं हरति रख्वंसामपहत्या
 इन्द्राग्नियोर्भागधेयीस्स्थेत्याह यथायजुरेवैतदाग्नीध्र उप
 वासयत्येतद्वै यज्ञस्यापराजितं यदाग्नीध्रय्यदेव यज्ञस्यापराजितं

तदेवैन॑ उ॒प॑ वा॒सय॑ति॒ यतः॑ खलु॒ वै य॒ज्ञस्य॑ वि॒त॑तस्य॒ न
क्रि॒यते॒ तदनु॑ य॒ज्ञः र॒ख्वा॒स्यव॑ चरन्ति॒ यद्वह॑न्तीनां गृ॒ह्णाति॑
क्रि॒यमा॑णमे॒व तद्य॒ज्ञस्य॑ श॒ये र॒ख्वा॒साम॑न॒न्वव॑चाराय॒ न ह्ये॑ता
ई॒लय॑न्त्या तृ॒तीय॑स॒वना॑त्परि॒ शेरे॑ य॒ज्ञस्य॑ सं॒त॑त्यै॥११॥

स्यादिन्द्रो गृहीयादस्त्वमुष्मिन्क्रियते षड्विंशतिश्च॥२॥ [२]

ब्र॒ह्मवा॑दिनो॒ वद॑न्ति॒ स त्वा अ॑ध्व॒र्युः स्या॒द्यः सोम॑मुपाव॒हर॑न्त्सर्वा॑
दे॒वता॑भ्य॒ उपा॑व॒हरे॒दिति॑ हृ॒दे त्वे॒त्याह॑ मनु॒ष्येभ्य॑ ए॒वैतेन॑ करोति॒
मन॑से॒ त्वे॒त्याह॑ पि॒तृभ्य॑ ए॒वैतेन॑ करोति॒ दि॒वे त्वा॒ सूर्या॑य॒ त्वे॒त्याह॑
दे॒वेभ्य॑ ए॒वैतेन॑ करोत्ये॒ताव॑ती॒र्वे दे॒वता॑स्ताभ्य॑ ए॒वैन॑ सर्वा॑भ्य॒
उ॒पाव॑हरति॒ पुरा॑ वा॒चः॥१२॥

प्र॒व॑दि॒तोः प्रा॑तरनु॒वाक॑मुपाक॑रोति॒ याव॑त्ये॒व वा॒क्ताम॑व॒
रु॒द्धेऽपोऽग्ने॑ऽभि॒व्याह॑रति॒ य॒ज्ञो वा॒ आपो॑ य॒ज्ञमे॒वाभि॑ वा॒चं वि॑
सृ॒जति॑ सर्वा॑णि॒ छन्दा॑स्यन्वा॒ह प॒शवो॑ वै छन्दा॑सि॒ प॒शून्वा॑व॒
रु॒द्धे गा॑य॒त्रिया॒ तेज॑स्कामस्य॒ परि॑ दध्या॒त्रिष्टु॑भेन्द्रि॒यका॑मस्य॒
जग॑त्या॒ प॒शुका॑मस्यानुष्टु॒भा॑ प्रति॒ष्ठाका॑मस्य॒ प॒ङ्क्त्या॑ य॒ज्ञका॑मस्य॒
वि॒राजा॑न्न॒काम॑स्य॒ शृ॒णोत्व॑ग्निः॒ समि॑धा॒ हव॑म॥१३॥

म॒ इत्या॑ह॒ सवि॑तृप्र॒सूत॑ ए॒व दे॒वता॑भ्यो नि॒वेद्या॑पोऽच्छै॑त्य॒प इ॑ष्य
हो॒त॒रित्या॑हेषि॒तः हि॑ कर्म॒ क्रि॒यते॒ मैत्रा॑वरुणस्य॒ चम॑साध्व॒र्यवा॑
द्र॒वेत्या॑ह॒ मि॒त्रावरु॑णौ॒ वा अ॒पां ने॒तारौ॒ ताभ्या॑मे॒वैन॑ अ॒च्छैति॑

देवीरापो अपां नपादित्याहाहुत्यैवैनां निष्क्रीयं गृह्णात्यथो
हविष्कृतानामेवाभिघृतानां गृह्णाति॥१४॥

कार्षिणसीत्याहु शमलमेवासामपं प्लावयति समुद्रस्य
वोर्षित्या उन्नय इत्याहु तस्मादद्यमानाः पीयमाना आपो न
रक्षीयन्ते योनिर्वै यज्ञस्य चात्वालं यज्ञो वसतीवरीर्होतृचमसं
च मैत्रावरुणचमसं च सःस्पर्श्य वसतीवरीर्व्यानयति यज्ञस्य
सयोनित्वायाथो स्वादेवैना योनेः प्र जनयत्यध्वर्योऽवेरपा (३)
इत्याहोतेमनन्नमुरुतेमाः पश्येति वावैतदाहु यद्यग्निष्टोमो जुहोति
यद्युक्थ्यः परिधौ नि मार्षि यद्यतिरात्रो यजुर्वदन्प्र पद्यते यज्ञक्रतूनां
व्यावृत्त्यै॥१५॥

वाचो हवमभिघृतानां गृह्णात्युत पञ्चविंशतिश्च॥३॥ [३]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति ग्रावाणमा दत्ते प्रसूत्या
अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याहाश्विनौ हि देवानामध्वर्यु आस्ताम् पूष्णो
हस्ताभ्यामित्याहु यत्यै पशवो वै सोमो व्यान उपाशुसवनो
यदुपाशुसवनमभि मिमीते व्यानमेव पशुषु दधातीन्द्राय त्वेन्द्राय
त्वेति मिमीत इन्द्राय हि सोमं आह्रियते पञ्च कृत्वो यजुषा
मिमीते॥१६॥

पञ्चाखरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवाव रुद्धे पञ्च
कृत्वस्तूष्णीन्दश सम्पद्यन्ते दशाखरा विराडन्न विराड्विराजैवान्नाद्यमव

रुद्धे श्वात्राः स्थं वृत्रतुर इत्याहैष वा अ॒पा॒९ सोमपी॒थो य
ए॒वं वेद॒ नाप्स्वार्ति॒माच्छति॒ यत्ते॑ सोम दि॒वि ज्योति॒रित्याहै॒भ्य
ए॒वैनम्॑॥१७॥

लो॒केभ्यः॒ सम्भ॑रति सोमो वै राजा दि॒शोऽभ्य॑ध्याय॒त्स दि॒शो-
ऽनु॒ प्रावि॑शत्प्रा॒गपा॒गुद॑ग॒धरा॑गित्याह दि॒ग्भ्य ए॒वैन॑९ सम्भ॑रत्यथो
दि॒श ए॒वास्मा॒ अव॑ रुद्धेऽम्ब नि ष्वरेत्याह का॒मुका॑ ए॒न॒९ स्त्रियो॑
भव॒न्ति य ए॒वं वेद॒ यत्ते॑ सो॒मादा॑भ्यं॒ नाम॒ जागृ॑वीति॥१८॥

आ॒हैष वै सोम॑स्य सोमपी॒थो य ए॒वं वेद॒ न
सौ॒म्यामा॑र्ति॒माच्छति॒ घ्नन्ति॒ वा ए॒तत्सो॑मं॒ यद॑भिषु॒ण्वन्त्य॑९ शू॒नपं॑
गृह्णा॑ति त्राय॑त ए॒वैन॑म्प्रा॒णा वा अ॒९ शवः॑ प॒शवः॑ सोमोऽ९ शू॒न्पुन॑रपि
सृज॑ति प्रा॒णाने॒व प॒शुषु॑ दधा॑ति द्वा॒द्वाव॑पि सृज॑ति तस्मा॒द्द्वौद्वा॑
प्रा॒णाः॥१९॥

यजु॑षा मिमीत ए॒नं जागृ॑वीति चतु॑श्चत्वारि९शच्च॥४॥ [४]

प्रा॒णो वा ए॒ष यदु॑पा॒९ शु॒र्यदु॑पा॒९ श्व॑ग्रा॒ ग्रहा॑ गृह्यन्ते॑
प्रा॒णमे॒वानु॒ प्र य॑न्त्यरु॒णो ह॑ स्मा॒हौप॑वेशिः प्रा॒तःस॒व॒न ए॒वाहं॑
य॒ज्ञ९ स॑९ स्थाप॑यामि ते॒न त॒तः स॑९ स्थि॑तेन च॒रामी॑त्यष्टौ
कृ॒त्वोऽग्ने॑ऽभि षु॒णोत्य॑ष्टा॒खरा॑ गाय॒त्री गा॑य॒त्रम्प्रा॑तःस॒व॒नम्
प्रा॑तःस॒व॒नमे॒व तेना॑प्रो॒त्येका॑दश॒ कृ॒त्वो॑ द्वि॒तीय॑मेका॑दशा॒खरा॑
त्रि॒ष्टुत्रै॑ष्टु॒भ॒म्मा॒र्ध्यदि॑नम्॥२०॥

सर्वन्ममाध्यंदिनमेव सर्वन् तेनाप्रोति द्वादश कृत्वंस्तृतीयन्द्वादशा
जगती जागतं तृतीयसर्वन्तृतीयसर्वन्मेव तेनाप्रोत्येता५ ह वाव
स यज्ञस्य स॥स्थितिमुवाचास्कन्दायास्कन्न५ हि तद्यद्यज्ञस्य
स॥स्थितस्य स्कन्दत्यथो खल्वाहुर्गायत्री वाव प्रातःसर्वने
नातिवाद इत्यनतिवादुक एनम्प्रातृव्यो भवति य एवं वेद
तस्मादष्टावष्टौ॥२१॥

कृत्वोऽभिषुत्यम्ब्रह्मवादिनो वदन्ति पवित्रवन्तोऽन्ये ग्रहा
गृह्यन्ते किम्पवित्र उपा५शुरिति वाक्पवित्र इति ब्रूयात् वाचस्पतये
पवस्व वाजिन्नित्याह वाचैवैनम्पवयति वृष्णो अ५शुभ्यामित्याह
वृष्णो ह्येताव५शू यो सोमस्य गर्भस्तिपूत इत्याह गर्भस्तिना
ह्येनम्पवयति देवो देवानां पवित्रमसीत्याह देवो ह्येषः॥२२॥

सन्देवानां पवित्रय्येषां भागोऽसि तेभ्यस्त्वेत्याह येषां
ह्येष भागस्तेभ्य एनं गृह्णाति स्वांकृतोऽसीत्याह प्राणमेव
स्वमंकृत मधुमतीर्न इषस्कृधीत्याह सर्वमेवास्मा इदं स्वदयति
विश्वेभ्यस्त्वेन्द्रियेभ्यो दिव्येभ्यः पार्थिवेभ्य इत्याहोभयेष्वेव
देवमनुष्येषु प्राणान्दधाति मनस्त्वा॥२३॥

अद्वित्याह मन एवाश्नुत उर्वन्तरिख्यमन्विहीत्याहान्तरिख्यदेवत्व
हि प्राणः स्वाहा त्वा सुभवः सूर्यायेत्याह प्राणा वै
स्वभवसो देवास्तेष्वेव परोख्यं जुहोति देवेभ्यस्त्वा मरीचिपेभ्य

इत्याहादित्यस्य वै रश्मयो देवा मरीचिपास्तेषां तद्भागधेयन्तानेव तेन प्रीणाति यदि कामयेत वर्षुकः पर्जन्यः॥२४॥

स्यादिति नीचा हस्तेन नि मृज्याद्वृष्टिमेव नि यच्छति यदि कामयेतावर्षुकः स्यादित्युत्तानेन नि मृज्याद्वृष्टिमेवोद्यच्छति यद्यभिचरेदमुं जह्यथ त्वा होष्यामीति ब्रूयादाहुतिमेवैनम्प्रेप्सन् हन्ति यदि दूरे स्यादा तमितोस्तिष्ठेत्प्राणमेवास्यानुगत्य हन्ति यद्यभिचरेदमुष्य॥२५॥

त्वा प्राणे सादयामीति सादयेदसन्नो वै प्राणः प्राणमेवास्य सादयति षड्भिरंशुभिः पवयति षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवैनम्पवयति त्रिः पवयति त्रयं इमे लोका एभिरेवैनं लोकैः पवयति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्मात्सत्यात्रयः पशूनां हस्तादाना इति यत्रिरुपांशुं हस्तेन विगृह्णाति तस्मात्रयः पशूनां हस्तादानाः पुरुषो हस्ती मर्कटः॥२६॥

मार्थान्दिनमष्टावंशेष मनस्त्वा पर्जन्योऽमुष्य पुरुषो द्वे च॥५॥ [५]

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा उपांशौ यज्ञं सः स्थाप्यमपश्यन्तमुपांशौ समस्थापयन्तेऽसुरा वज्रमुद्यत्य देवानभ्यायन्त ते देवा बिभ्यन्त इन्द्रमुपाधावन्तानिन्द्रोऽन्तर्यामेणान्तरधत्त तदन्तर्यामस्यान्तर्यामत्वम् यदन्तर्यामो गृह्यते भ्रातृव्यानेव तद्यजमानोऽन्तर्धत्तेऽन्तस्ते॥२७॥

दधामि द्यावापृथिवी अन्तरुर्वन्तरिख्यमित्याहैभिरेव
 लोकैर्यजमानो भ्रातृव्यानन्तर्धत्ते ते देवा अमन्यन्तेन्द्रो वा
 इदमभूद्यद्वयं स्म इति तैऽब्रुवन्मघवन्ननु न आ भजेति सजोषां
 देवैरवरैः परैश्चेत्यब्रवीद्ये चैव देवाः परे ये चावरे तानुभयान्॥२८॥

अन्वाभजत्सजोषां देवैरवरैः परैश्चेत्याह ये चैव देवाः
 परे य चावरे तानुभयानन्वाभजत्यन्तर्यामि मघवन्मादयस्वेत्याह
 यज्ञादेव यजमानं नान्तरैत्युपयामगृहीतोऽसीत्याहापानस्य
 धृत्यै यदुभावपवित्रौ गृह्येयाताम्प्राणमपानोऽनु नृच्छेत्प्रमायुकः
 स्यात्पवित्रवानन्तर्यामो गृह्यते॥२९॥

प्राणापानयोर्विधृत्यै प्राणापानौ वा एतौ यदुपाश्चन्तर्यामौ
 व्यान उपाश्शुसवनो यं कामयेत प्रमायुकः स्यादित्यसंस्पृष्टौ
 तस्य सादयेद्व्यानेनैवास्यं प्राणापानौ वि च्छिनत्ति ताजकप्रमीयते
 यं कामयेत सर्वमायुरिरयादिति संस्पृष्टौ तस्य सादयेद्व्यानेनैवास्यं
 प्राणापानौ सं तेनोति सर्वमायुरेति॥३०॥

त उभयान्गृह्यते चतुश्चत्वारिंशच्च॥६॥ [६]

वाग्वा एषा यदैन्द्रवायवो यदैन्द्रवायवाग्रा ग्रहा गृह्यन्ते
 वाचमेवानु प्र यन्ति वायुं देवा अब्रुवन्सोमं राजानं
 हनामेति सोऽब्रवीद्वरं वृणै मदग्रा एव वो ग्रहा गृह्यान्ता इति
 तस्मादैन्द्रवायवाग्रा ग्रहा गृह्यन्ते तमघ्नन्सोऽपूयत् तं देवा

नोपाधृष्णुवन्ते वायुमब्रुवन्निमं नः स्वदय॥ ३१॥

इति सोऽब्रवीद्वरं वृणै मदेवत्यान्येव वः पात्राण्युच्यान्ता
इति तस्मान्नानादेवत्यानि सन्ति वायव्यान्युच्यन्ते तमेभ्यो
वायुरेवास्वदयत्तस्माद्यत्पूरयति तत्प्रवाते वि षजन्ति वायुरहि तस्य
पवयिता स्वदयिता तस्य विग्रहणं नाविन्दन्त्साऽदितिरब्रवीद्वरं
वृणा अथ मया वि गृहीध्वम्मदेवत्या एव वः सोमाः॥ ३२॥

सुत्रा असन्नित्युपयामगृहीतोऽसीत्याहादितिदेवत्यास्तेन यानि
हि दारुमयाणि पात्राण्यस्यै तानि योनेः सम्भूतानि यानि मृन्मयानि
साख्यात्तान्यस्यै तस्मादेवमाह वाग्वै पराच्यव्याकृतावदत्ते देवा
इन्द्रमब्रुवन्निमां नो वाचं व्याकुर्विति सोऽब्रवीद्वरं वृणै मह्यं
चैवैष वायवे च सह गृह्याता इति तस्मादैन्द्रवायवः सह
गृह्यते तामिन्द्रो मध्यतोऽवक्रम्य व्याकरोत्तस्मादियं व्याकृता
वागुद्यते तस्मात्सकृदिन्द्राय मध्यतो गृह्यते द्विर्वायवे द्वौ हि स
वराववृणीत॥ ३३॥

स्वदय सोमास्सहाष्टाविंशतिश्च॥ ७॥ [७]

मित्रं देवा अब्रुवन्त्सोमं राजानं हनामेति सोऽब्रवीन्नाहं
सर्वस्य वा अहम्मित्रमस्मीति तमब्रुवन् हनामैवेति सोऽब्रवीद्वरं वृणै
पयंसैव मे सोमं श्रीणन्निति तस्मान्मैत्रावरुणम्पयंसा श्रीणन्ति
तस्मात्पशवोऽपाक्रामन् मित्रः सन्क्रूरमकरिति क्रूरमिव खलु वा
एषः॥ ३४॥

करोति यः सोमेन यजते तस्मात्पशवोऽपं क्रामन्ति
 यन्मैत्रावरुणम्पयसा श्रीणाति पशुभिरेव तन्मित्रं संमर्धयति
 पशुभिर्यजमानम्पुरा खलु वावैवमित्रोऽवेदप मत्कूरं चक्रुषः पशवः
 क्रमिष्यन्तीति तस्मादेवमवृणीत वरुणं देवा अब्रुवन्त्वयाऽशभुवा
 सोमं राजानं हनमेति सोऽब्रवीद्वरं वृणे मह्यं च॥३५॥

एवैष मित्राय च सह गृह्याता इति तस्मान्मैत्रावरुणः
 सह गृह्यते तस्माद्राज्ञा राजानमंशभुवा घ्नन्ति वैश्येन वैश्यं
 शूद्रेण शूद्रन् वा इदं दिवा न नक्तमासीदव्यावृत्तन्ते देवा
 मित्रावरुणावब्रुवन्निदं नो वि वांसयतमिति तावंब्रूताध्वरं वृणावहा
 एकं एवावत्पूर्वो ग्रहो ग्रहो गृह्याता इति तस्मादेन्द्रवायवः पूर्वो
 मैत्रावरुणाद्गृह्यते प्राणापानौ ह्येतौ यदुपांश्चन्तर्यामौ मित्रो-
 ऽहरजनयद्वरुणो रात्रिन्ततो वा इदं व्यौच्छद्यन्मैत्रावरुणो गृह्यते
 व्युष्टौ॥३६॥

एष चैन्द्रवायवो द्वाविंशतिश्च॥८॥

[८]

यज्ञस्य शिरोऽच्छिद्यत ते देवा अश्विनावब्रुवन्मिषजौ वै स्थं
 इदं यज्ञस्य शिरः प्रति धत्तमिति तावंब्रूताध्वरं वृणावहै ग्रहं एव
 नावत्रापि गृह्यतामिति ताभ्यामेतमाश्विनमंगृह्णन्ततो वै तौ यज्ञस्य
 शिरः प्रत्यधत्ताम् यदाश्विनो गृह्यते यज्ञस्य निष्कृत्यै तौ देवा
 अब्रुवन्नपूतौ वा इमौ मनुष्यचरौ॥३७॥

भिषजाविति तस्माद्ब्राह्मणेन भेषजं न कार्यमपूतो
 ह्ये ३ षोऽमेध्यो यो भिषक्तौ बहिष्पवमानेन पवयित्वा
 ताभ्यामेतमाश्विनमगृह्णन्तस्माद्बहिष्पवमाने स्तुत आश्विनो गृह्यते
 तस्मादेवं विदुषा बहिष्पवमान उपसद्यः पवित्रं वै बहिष्पवमान
 आत्मानमेव पवयते तयोस्त्रेधा भेषज्यं वि न्यदधुरग्नौ तृतीयमप्सु
 तृतीयम्ब्राह्मणे तृतीयन्तस्मादुदपात्रम् ॥ ३८ ॥

उपनिधाय ब्राह्मणं दक्षिणतो निषाद्य भेषजं कुर्याद्यावदेव
 भेषजं तेन करोति समर्धुकमस्य कृतम्भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति
 कस्मात्सत्यादेकपात्रा द्विदेवत्या गृह्यन्ते द्विपात्रा हूयन्त इति
 यदेकपात्रा गृह्यन्ते तस्मादेकोऽन्तरतः प्राणो द्विपात्रा हूयन्ते
 तस्माद्द्वौ द्वौ बहिष्ठात्राणाः प्राणा वा एते यद्विदेवत्याः पशव इडा
 यदिडाम्पूर्वा द्विदेवत्येभ्य उपह्वयेत ॥ ३९ ॥

पशुभिः प्राणानन्तर्दधीत प्रमायुकः स्याद्विदेवत्यान्भर्षयित्वेडामुप
 ह्वयते प्राणानेवात्मन्धित्वा पशूनुप ह्वयते वाग्वा ऐन्द्रवायवश्चर्षुमैत्रावरु
 श्रोत्रमाश्विनः पुरस्तादैन्द्रवायवम्भर्षयति तस्मात्पुरस्ताद्वाचा
 वदति पुरस्तान्मैत्रावरुणं तस्मात्पुरस्ताच्चर्षुषा पश्यति सर्वतः
 परिहारमाश्विनं तस्मात्सर्वतः श्रोत्रेण शृणोति प्राणा वा एते
 यद्विदेवत्याः ॥ ४० ॥

अरिक्तानि पात्राणि सादयति तस्मादरिक्ता अन्तरतः प्राणा

यतः खलु वै यज्ञस्य विततस्य न क्रियते तदनु यज्ञं रख्यां स्यव
चरन्ति यदरिक्तानि पात्राणि सादयति क्रियमाणमेव तद्यज्ञस्य शये
रख्यसामनन्ववचाराय दखिणस्य हविर्धानस्योत्तरस्यां वर्तन्यां
सादयति वाच्येव वाचं दधात्या तृतीयसवनात्परि शोरे यज्ञस्य
संतत्यै॥४१॥

मनुष्यचरावुदपात्रमुपह्वयेत द्विदेवत्याः षट्त्वारिंशच्च॥१॥ [९]

बृहस्पतिर्देवानां पुरोहित आसीच्छण्डामर्कावसुराणाम्ब्रह्मण्वन्तो
देवा आसन्ब्रह्मण्वन्तोऽसुरास्ते ३ऽन्योन्यं नाशंकुवन्नभिर्भवितुन्ते
देवाः शण्डामर्कावुपामन्नयन्त तावंब्रूताव्वरं वृणावहै ग्रहावेव
नावत्रापि गृह्येतामिति ताभ्यामेतौ शुक्रामन्थिनावगृह्णन्ततौ देवा
अभवन्परासुरा यस्यैवं विदुषः शुक्रामन्थिनौ गृह्येते भवत्यात्मना
परा॥४२॥

अस्य भ्रातृव्यो भवति तौ देवा अपनुद्यात्मन इन्द्रायाजुहवुरपनुतौ
शण्डामर्कौ सहामुनेति ब्रूयाद्यं द्विष्याद्यमेव द्वेष्टि तेनैनौ सहाप
नुदते स प्रथमः संकृतिर्विश्वकर्मेत्येवैनावात्मन इन्द्रायाजुहवुरिन्द्रो
ह्येतानि रूपाणि करिऋदचरदसौ वा आदित्यः शुक्रश्चन्द्रमा
मन्थ्यपिगृह्य प्राञ्चौ निः॥४३॥

क्रामतस्तस्मात्प्राञ्चौ यन्तौ न पश्यन्ति प्रत्यश्चावावृत्य
जुहुतस्तस्मात्प्रत्यश्चौ यन्तौ पश्यन्ति चख्युषी वा एते

यज्ञस्य यच्छुक्रामन्थिनौ नासिकोत्तरवेदिरभितः परिक्रम्य
जुहुतस्तस्मादभितो नासिकां चख्षुषी तस्मान्नासिकया चख्षुषी
विधृते सर्वतः परि क्रामतो रख्षसामपहत्यै देवा वै याः
प्राचीराहुतीरजुहवुर्ये पुरस्तादसुरा आसन्ताः स्ताभिः प्र॥४४॥

अनुदन्त याः प्रतीचीर्ये पश्चादसुरा आसन्ताः स्ताभिरपानुदन्त
प्राचीरन्या आहुतयो हूयन्ते प्रत्यश्रौ शुक्रामन्थिनौ पश्चाच्चैव पुरस्ताच्च
यजमानो भ्रातृव्याम्भ्र णुदते तस्मात्पराचीः प्रजाः प्र वीयन्ते
प्रतीचीर्जायन्ते शुक्रामन्थिनौ वा अनु प्रजाः प्र जायन्तेऽत्रीश्चाद्याश्च
सुवीराः प्रजाः प्रजनयन्परीहि शुक्रः शुक्रशोचिषा॥४५॥

सुप्रजाः प्रजाः प्रजनयन्परीहि मन्थी मन्थिशोचिषेत्याहेता वै
सुवीरा या अत्रीरेताः सुप्रजा या आद्या य एवं वेदात्र्यस्य प्रजा
जायते नाद्या प्रजापतेरख्यश्चयत्तत्परापतत्तद्विकङ्कतम्प्राविशत्तद्विकङ्क
नारमत तद्यवम्प्राविशत् तद्यवेऽरमत तद्यवस्य॥४६॥

यवत्वय्यद्वैकङ्कतम्मन्थिपात्रम्भवति सक्तुभिः श्रीणाति
प्रजापतेरेव तच्चख्युः सम्भरति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्मात्सत्यान्मन्थि
सदो नाश्रुत इत्यार्तपात्रः हीति ब्रूयाद्यदश्रुवीतान्योऽध्वर्युः
स्यादार्तिमार्च्छेत्तस्मान्नाश्रुते॥४७॥

आत्मना परा निष्प शुक्रशोचिषा यवस्य सप्तत्रिंशच्च॥१०॥

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा

आग्रयणाग्रान्ग्रहानपश्यन्तानगृह्णत ततो वै तेऽग्रम्पर्यायन् यस्यैव
विदुषं आग्रयणाग्रा ग्रहा गृह्यन्तेऽग्रमेव समानानाम्पर्येति
रुग्णवत्यर्चा भ्रातृव्यवतो गृहीयाद्भ्रातृव्यस्यैव रुक्ताग्रः
समानानाम्पर्येति ये देवा दिव्येकादश स्थेत्याह॥४८॥

एतावतीर्वै देवतास्ताभ्यं एवैनः सर्वाभ्यो गृह्णात्येष ते
योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इत्याह वैश्वदेवो ह्येष देवतया वाग्वै
देवेभ्योऽपक्रामद्यज्ञायातिष्ठमाना ते देवा वाच्यपक्रान्तायां
तूष्णीं ग्रहानगृह्णत साऽमन्यत वागन्तर्यन्ति वै मेति
साग्रयणम्प्रत्यागच्छुत्तदाग्रयणस्याग्रयणत्वम्॥४९॥

तस्मादाग्रयणे वाग्वि सृज्यते यत्तूष्णीम्पूर्वे ग्रहा गृह्यन्ते यथा
थ्सारीयति म आख इयति नाप राथस्यामीत्युपावसृजत्येवमेव
तदध्वर्युराग्रयणं गृहीत्वा यज्ञमारभ्य वाचं वि सृजते त्रिर्हिं
करोत्युद्गातृनेव तद्वृणीते प्रजापतिर्वा एष यदाग्रयणो यदाग्रयणं
गृहीत्वा हिं करोति प्रजापतिरेव॥५०॥

तत्प्रजा अभि जिघ्रति तस्माद्वृथ्सं जातं गौरभि जिघ्रत्यात्मा
वा एष यज्ञस्य यदाग्रयणः सर्वनेसवनेऽभि गृह्णात्यात्मन्नेव यज्ञः
सं तनोत्युपरिष्ठादा नयति रेत एव तद्वधात्यधस्तादुप गृह्णाति
प्र जनयत्येव तद्वह्मवादिनो वदन्ति कस्मात्सत्याद्वायत्री कनिष्ठा
छन्दसाः सती सर्वाणि सर्वनानि वहतीत्येष वै गायत्रियै

व॒त्सो यदा॑ग्र॒यण॑स्तमे॒व तद॑भिनि॒वर्त॑ ५ सर्वा॑णि॒ सर्व॑नानि वहति॒
तस्मा॑द्व॒त्सम॑पाकृ॒तं गौर॑भि नि॒ वर्त॑ते॥५१॥

आ॒हाग्र॒यण॑त्वम्प्रा॒जप॑तिरेवेति॒ वि॒श्रुति॑श्च॥११॥

इन्द्रो॑ वृ॒त्राय॑यु॒र्वै य॒ज्ञेन॑ सुव॒र्गायेन्द्रो॑ म॒रुद्वि॒रदि॑तिरन्तर्यामपा॒त्रेण॑ प्रा॒ण उ॑पा॒शुपा॒त्रेणेन्द्रो॑
वृ॒त्रम॑हन्तस्य॒ ग्रहान्॑ वै प्रा॒न्यान्येका॑दश॥११॥ इन्द्रो॑ वृ॒त्राय॑ पुन॑र॒क्तुना॑ह मिथु॒नम्य॑शवो॒ नेष्टः॑
प॒र्वोमुपा॑श्वन्तर्यामयोद्विच॑त्वारि॒शत्॥४२॥ इन्द्रो॑ वृ॒त्राय॑ पा॒ङ्कत्व॑म्॥

[१२]

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः॥

इन्द्रो॑ वृ॒त्राय॑ व॒ज्रमु॑दयच्छ॒त्स वृ॒त्रो व॒ज्रादु॑द्य॒ताद॑बिभेत्सो॑-
ऽब्रवी॑न्मा मे॒ प्र हा॑रस्ति॒ वा इ॒दम्म॑यि॒ वी॒र्यं॑ तत्ते॒ प्र दा॑स्यामीति॒
तस्मा॑ उ॒क्थ्य॑मप्रायच्छ॒त्तस्मै॑ द्वितीयमु॑दयच्छ॒त्सोऽब्रवी॑न्मा मे॒ प्र
हा॑रस्ति॒ वा इ॒दं म॑यि॒ वी॒र्यं॑ तत्ते॒ प्र दा॑स्यामीति॥१॥

तस्मा॑ उ॒क्थ्य॑मे॒व प्रा॑यच्छ॒त्तस्मै॑ तृतीयमु॑दयच्छ॒त्तं
विष्णु॑रन्वतिष्ठत॒ ज॒हीति॑ सोऽब्रवी॑न्मा मे॒ प्र हा॑रस्ति॒ वा
इ॒दम्म॑यि॒ वी॒र्यं॑ तत्ते॒ प्र दा॑स्यामीति॒ तस्मा॑ उ॒क्थ्य॑मे॒व प्रा॑यच्छ॒त्तं
निर्मा॑यम्भूतम॑हन् य॒ज्ञो हि॑ तस्य॑ मा॒यासी॑द्यदु॒क्थ्यो॑ गृह्य॑त॒
इन्द्रि॑यमे॒व॥२॥

तद्वीर्यं यजमानो भ्रातृव्यस्य वृद्धं इन्द्राय त्वा बृहद्वते वयस्वत
 इत्याहेन्द्राय हि स तम्प्रायच्छत्तस्मै त्वा विष्णवे त्वेत्याहु यदेव
 विष्णुरन्वतिष्ठत जहीति तस्माद्विष्णुमन्वाभजति त्रिर्निर्गृह्णाति
 त्रिर्हि स तं तस्मै प्रायच्छदेष ते योनिः पुनरहविरसीत्याहु
 पुनःपुनः॥३॥

ह्यस्मान्निर्गृह्णाति चख्बुर्वा एतद्यज्ञस्य यदुक्थ्यंस्तस्मादुक्थ्यं
 हुतं सोमा अन्वायन्ति तस्मादात्मा चख्बुरन्वेति तस्मादेकं
 यन्तम्बहवोऽनु यन्ति तस्मादेको बहूनाम्भद्रो भवति
 तस्मादेको बह्वीर्जाया विन्दते यदि कामयेताध्वर्युरात्मानं
 यज्ञयशसेनार्पयेयमित्यन्तराहवनीयं च हविर्धानं च तिष्ठन्नव
 नयेत्॥४॥

आत्मानमेव यज्ञयशसेनार्पयति यदि कामयेत् यजमानं
 यज्ञयशसेनार्पयेयमित्यन्तरा सदोहविर्धाने तिष्ठन्नव नयेद्यजमानमेव
 यज्ञयशसेनार्पयति यदि कामयेत् सदस्यान् यज्ञयशसेनार्पयेयमिति
 सदं आलभ्याव नयेत्सदस्यानेव यज्ञयशसेनार्पयति॥५॥

इतीन्द्रियमेव पुनःपुनर्नयेन्नयन्ति १ शब्दः॥१॥ [१]

आयुर्वा एतद्यज्ञस्य यद्धुव उत्तमो ग्रहाणां गृह्यते तस्मादायुः
 प्राणानामुत्तममूर्धानं दिवो अरतिम्पृथिव्या इत्याहु मूर्धानमेवैनं
 समानानां करोति वैश्वानरमृताय जातमग्निमित्याहु वैश्वानरं

हि देवतयायुरुभयतोवैश्वानरो गृह्यते तस्मादुभयतः प्राणा
अधस्ताच्चोपरिष्ठाच्चार्धिनोऽन्ये ग्रहा गृह्यन्तेऽर्धौ ध्रुवस्तस्मात्॥६॥

अर्ध्यावाङ्माणोऽन्येषां प्राणानामुपोऽन्ये ग्रहाः साद्यन्तेऽनुपोसे
ध्रुवस्तस्मादस्थान्याः प्रजाः प्रतिष्ठन्ति मा२सेनान्या असुरा
वा उत्तरतः पृथिवीम्पर्याचिंकीर्षन्तान्देवा ध्रुवेणादृ२हन्तद्ध्रुवस्य
ध्रुवत्वय्यद्ध्रुव उत्तरतः साद्यते धृत्या आयुर्वा एतद्यज्ञस्य यद्ध्रुव
आत्मा होता यद्धोतृचमसे ध्रुवमवनयत्यात्मन्नेव यज्ञस्य॥७॥

आयुर्दधाति पुरस्तादुक्थस्यावनीय इत्याहुः पुरस्ताद्ध्यायुषो
भुङ्क्ते मध्यतोऽवनीय इत्याहुर्मध्यमेन ह्यायुषो भुङ्क्ते उत्तरार्धेऽवनीय
इत्याहुरुत्तमेन ह्यायुषो भुङ्क्ते वैश्वदेव्यामृचि शस्यमानायामव नयति
वैश्वदेव्यो वै प्रजाः प्रजास्वेवायुर्दधाति॥८॥

ध्रुवस्तस्मादेव यज्ञस्यैकान्नचत्वारि२शच्च॥२॥ [२]

यज्ञेन वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्तेऽमन्यन्त मनुष्या
नोऽन्वाभविष्यन्तीति ते संवत्सरेण योपयित्वा सुवर्गं
लोकमायन्तमृषय ऋतुग्रहैरेवानु प्राजानन्यदंतुग्रहा गृह्यन्ते
सुवर्गस्य लोकस्य प्रज्ञात्यै द्वादश गृह्यन्ते द्वादश मासाः संवत्सरः
संवत्सरस्य प्रज्ञात्यै सह प्रथमौ गृह्येते सहोत्तमौ तस्माद्वौद्वौवृतू
उभयतोमुखमृतुपात्रम्भवति कः॥९॥

हि तद्वेदं यत् ऋतूनाम्मुखं मृतुना प्रेष्येति षट्कृत्वं आह षड्वा
 ऋतवं ऋतूनेव प्रीणात्यृतुभिरिति चतुश्चतुष्पद एव पशून्प्रीणाति द्विः
 पुनर्ऋतूनाह द्विपद एव प्रीणात्यृतुना प्रेष्येति षट्कृत्वं आहर्तुभिरिति
 चतुस्तस्माच्चतुष्पादः पशवं ऋतूनुप जीवन्ति द्विः॥१०॥

पुनर्ऋतूनाह तस्माद्विपादश्चतुष्पदः पशूनुप जीवन्त्यृतुना
 प्रेष्येति षट्कृत्वं आहर्तुभिरिति चतुर्द्विः पुनर्ऋतूनाहाक्रमणमेव
 तत्सेतुं यजमानः कुरुते सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै नान्योन्यमनु
 प्र पद्येत यदन्योन्यमनु प्रपद्येतर्तुर्ऋतुमनु प्र पद्येतर्तवो मोहुकाः
 स्युः॥११॥

प्रसिद्धमेवाध्वर्युर्दखिण्येन प्र पद्यते प्रसिद्धम्प्रतिप्रस्थातोत्तरेण
 तस्मादादित्यः षण्मासो दखिण्येनैति षडुत्तरेणोपयामगृहीतो-
 ऽसि सप्तसर्पोऽस्य हस्पत्याय त्वेत्याहास्ति त्रयोदशो मास
 इत्याहुस्तमेव तत्प्रीणाति॥१२॥

को जीवन्ति द्विः स्युश्चतुस्त्रिंशच्च॥३॥ [३]

सुवर्गाय वा एते लोकाय गृह्यन्ते यदृतुग्रहा ज्योतिरिन्द्राग्नी
 यदैन्द्राग्रमृतुपात्रेण गृह्णाति ज्योतिरेवास्मा उपरिष्ठादधाति
 सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या ओजोभृतौ वा एतौ देवानां
 यदैन्द्राग्नी यदैन्द्राग्रो गृह्यत ओज एवाव रुन्दे वैश्वदेव
 शुक्रपात्रेण गृह्णाति वैश्वदेव्यो वै प्रजा असावादित्यः शुक्रो

यद्वैश्वदेव५ शुक्रपात्रेण गृह्णाति तस्मादसावादित्यः॥१३॥

सर्वाः प्रजाः प्रत्यङ्मुदेति तस्मात्सर्व एव मन्यते
माम्प्रत्युदगादिति वैश्वदेव५ शुक्रपात्रेण गृह्णाति वैश्वदेव्यो
वै प्रजास्तेजः शुक्रो यद्वैश्वदेव५ शुक्रपात्रेण गृह्णाति प्रजास्वेव
तेजो दधाति॥१४॥

तस्मादसावादित्यस्त्रि५शब्द॥४॥

[४]

इन्द्रो मरुद्भिः साविद्येन माध्यंदिने सवने वृत्रमहन् यन्माध्यंदिने
सवने मरुत्वतीया गृह्यन्ते वार्त्रघ्ना एव ते यजमानस्य गृह्यन्ते तस्य
वृत्रं जघ्नुषं ऋतवोऽमुह्यन्त्स ऋतुपात्रेण मरुत्वतीयानगृह्णात्ततो वै
स ऋतून्प्राजानाद्यद्वत्तुपात्रेण मरुत्वतीया गृह्यन्तं ऋतूनाम्प्रज्ञात्यै
वज्रं वा एतं यजमानो भ्रातृव्याय प्र हरति यन्मरुत्वतीया उदेव
प्रथमेन॥१५॥

यच्छति प्र हरति द्वितीयेन स्तृणुते तृतीयेनायुधं
वा एतद्यजमानः सऽस्कुरुते यन्मरुत्वतीया धनुरेव
प्रथमो ज्या द्वितीय इषुस्तृतीयः प्रत्येव प्रथमेन धत्ते वि
सृजति द्वितीयेन विध्यति तृतीयेनेन्द्रो वृत्र५ हत्वा परां
परावतमगच्छदपाराधमिति मन्यमानः स हरितोऽभवत्स
एतान्मरुत्वतीयानात्मस्पर्णानपश्यत्तानगृह्णीत॥१६॥

प्राणमेव प्रथमेनास्तृणुतापानं द्वितीयेनात्मानं तृतीयेनात्मस्पर्णा

वा ए॒ते यज॑मानस्य गृह्यन्ते॒ यन्म॑रुत्व॒तीयाः॑ प्रा॒णमे॒व प्र॑थ॒मेन॑
 स्पृणु॑तेऽपानं॒ द्विती॑येनात्मानं॒ तृती॑येनेन्द्रो॑ वृत्रम॑हन्तं दे॒वा
 अ॑ब्रुवन्म॒हान् वा अ॒यम॑भूद्यो वृत्रम॑वधीदिति॒ तन्म॑हेन्द्रस्य
 महेन्द्र॑त्व॒ स ए॒तम्मा॑हेन्द्रमु॒द्धार॑मुद॒हर॑त वृत्र॒ ह॒त्वान्या॑सु
 दे॒वता॑स्वधि॒ यन्मा॑हेन्द्रो गृह्यत॑ उ॒द्धार॑मे॒व तं यज॑मान॒ उद्ध॑रते-
 ऽन्या॑सु प्र॒जास्वधि॑ शुक्रपा॒त्रेण॑ गृह्णाति॒ यज॑मानदे॒वत्यो॑ वै
 मा॑हेन्द्रस्तेजः॒ शुक्रो॑ यन्मा॑हेन्द्र॒ शुक्र॑पा॒त्रेण॑ गृह्णाति॒ यज॑मान ए॒व
 तेजो॑ दधाति॥१७॥

प्रथमेनागृहीत देवतास्वष्टाविंशतिश्च॥५॥ [५]

अदितिः पु॒त्रका॑मा सा॒ध्येभ्यो॑ दे॒वेभ्यो॑ ब्रह्मो॒दन॑म॒पच॑त्तस्या॑
 उ॒च्छे॑षणमददुस्त॒प्राश्ना॑त्सा रेतो॑ऽधत्त॒ तस्यै॑ च॒त्वार॑ आ॒दित्या॑
 अ॒जाय॑न्त॒ सा द्वि॒तीय॑म॒पच॑त्साम॒न्यतो॑च्छे॒षणान्म॑ इ॒मेऽज्ञ॑त॒ यदग्रे॑
 प्राशि॒ष्यामी॒तो मे॒ वसी॑या॒सो ज॑निष्यन्त॒ इति॑ साग्रे॒ प्राश्ना॑त्सा
 रेतो॑ऽधत्त॒ तस्यै॑ व्यृद्धमा॒ण्डम॑जायत॒ सादि॒त्येभ्य॑ ए॒व॥१८॥

तृती॑यम॒पच॑द्भोगाय॒ म इ॒दं श्रान्त॑म॒स्त्विति॑ तेऽब्रुव॑न्वरं
 वृणा॑महै योऽतो॒ जाया॑ता अ॒स्माक॑ स ए॒कोऽस॑द्योऽस्य
 प्र॒जाया॑मृ॒ध्याता॑ अ॒स्माक॑म्भोगाय॒ भवा॑दिति॒ ततो॑ वि॒वस्वा॑ना॒दित्यो॑-
 ऽजा॑यत॒ तस्य॑ वा इ॒यम्प्र॒जा यन्म॑नुष्या॒स्तास्वेक॑ ए॒वर्द्धो॑ यो यज॑ते
 स दे॒वाना॑म्भोगाय॒ भव॑ति दे॒वा वै य॒ज्ञात्॥१९॥

रुद्रमन्तरायन्त्स आदित्यानन्वाक्रमत ते द्विदेवत्यान्प्रापद्यन्त
 तान्न प्रति प्रायच्छन्तस्मादपि वध्यम्प्रपन्नं न प्रति प्र यच्छन्ति
 तस्माद्विदेवत्येभ्य आदित्यो निर्गृह्यते यदुच्छेषणादजायन्त
 तस्मादुच्छेषणाद्गृह्यते तिसृभिर्ऋग्भिर्गृह्णाति माता पिता पुत्रस्तदेव
 तन्मिथुनमुल्बं गर्भो जरायु तदेव तत्॥२०॥

मिथुनम्पशवो वा एते यदादित्य ऊर्गर्धं दध्ना मध्यतः
 श्रीणात्यूर्जमेव पशूनाम्मध्यतो दधाति श्रुतातङ्ग्येन मेध्यत्वाय
 तस्मादामा पक्वं दुहे पशवो वा एते यदादित्यः परिश्रित्य गृह्णाति
 प्रतिरुध्यैवास्मै पशून्गृह्णाति पशवो वा एते यदादित्य एष रुद्रो
 यदग्निः परिश्रित्य गृह्णाति रुद्रादेव पशून्तर्दधाति॥२१॥

एष वै विवस्वानादित्यो यदुपांशुसवनः स एतमेव
 सोमपीथम्परि शय आ तृतीयसवनाद्विवस्व आदित्येष
 तै सोमपीथ इत्याहु विवस्वन्तमेवादित्यं सोमपीथेन
 समर्धयति या दिव्या वृष्टिस्तया त्वा श्रीणामीति वृष्टिकामस्य
 श्रीणीयाद्वृष्टिमेवाव रुद्धे यदि ताजक्प्रस्कन्देद्वर्षुकः पर्जन्यः
 स्याद्यदि चिरमवर्षुको न सादयत्यसन्नाद्धि प्रजाः प्रजायन्ते
 नानु वर्षद्वरोति यदनुवर्षद्वुर्याद्रुद्रम्प्रजा अन्ववसृजेन्न हुत्वान्वीर्ख्येत
 यदन्वीर्ख्येत चख्युरस्य प्रमायुकं स्यात्तस्मान्नान्वीर्ख्यः॥२२॥

अन्तर्यामपात्रेण सावित्रमाग्रयणाद्गृह्णाति प्रजापतिर्वा एष
यदाग्रयणः प्रजानां प्रजननाय न सादयत्यसन्नाद्धि प्रजाः
प्रजायन्ते नानु वषट्करोति यदनुवषट्कुर्याद्रुद्रमप्रजा अन्ववसृजेदेष
वै गायत्रो देवानां यथ्संवितैष गायत्रियै लोके गृह्यते यदाग्रयणो
यदन्तर्यामपात्रेण सावित्रमाग्रयणाद्गृह्णाति स्वादेवैनं योनेर्निर्गृह्णाति
विश्वे ॥ २३ ॥

देवास्तृतीयं सवनं नोदयच्छन्ते संवितारम्प्रातः सवनभागं
सन्तं तृतीयसवनमभि पर्यणयन्ततो वै ते तृतीयं सवनमुदयच्छन्त्यतः
सावित्रो गृह्यते तृतीयस्य सवनस्योद्यत्यै सवितृपात्रेण वैश्वदेवं
कलशाद्गृह्णाति वैश्वदेव्यो वै प्रजा वैश्वदेवः कलशः सविता
प्रसवानामीशे यथ्संवितृपात्रेण वैश्वदेवं कलशाद्गृह्णाति सवितृप्रसूत
एवास्मै प्रजाः प्र ॥ २४ ॥

जनयति सोमे सोममभि गृह्णाति रेतं एव तदधाति सुशर्मासि
सुप्रतिष्ठान इत्याह सोमे हि सोममभिगृह्णाति प्रतिष्ठित्या एतस्मिन्वा
अपि ग्रहे मनुष्येभ्यो देवेभ्यः पितृभ्यः क्रियते सुशर्मासि सुप्रतिष्ठान
इत्याह मनुष्येभ्य एवैतेन करोति बृहदित्याह देवेभ्य एवैतेन करोति
नम इत्याह पितृभ्य एवैतेन करोत्येतावतीर्वै देवतास्ताभ्य एवैनं
सर्वाभ्यो गृह्णात्येष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इत्याह वैश्वदेवो

ह्येषः ॥ २५ ॥

विश्वे प्र पितृभ्यं एवैतेन करोत्येकान्नविंशतिश्च ॥ ७ ॥ [७]

प्रा॒णो वा ए॒ष यदु॑पा॒शु॒र्यदु॑पा॒शुपा॒त्रेण॑ प्रथ॒मश्चो॑त्त॒मश्च
ग्रहौ॑ गृह्येते॑ प्रा॒णमे॒वानु॑ प्र॒यन्ति॑ प्रा॒णमनू॑द्यन्ति प्र॒जाप॑तिर्वा
ए॒ष यदा॑ग्रय॒णः प्रा॒ण उ॑पा॒शुः प॒त्नीः प्र॒जाः प्र ज॑नयन्ति
यदु॑पा॒शुपा॒त्रेण॑ पा॒त्नीव॑तमा॒ग्रय॑णाद्गृह्णाति॑ प्र॒जानां॑ प्र॒जन॑नाय
तस्मा॑त्प्रा॒णम्प्र॒जा अनु॑ प्र जा॑यन्ते दे॒वा वा इ॒तइ॒तः प॒त्नीः
सुव॑र्गम् ॥ २६ ॥

लो॒कम॑जिगा॒सन्ते सु॑व॒र्गं लो॒कं न प्रा॑जा॒नन्त॑ ए॒तम्पा॑त्नीव॒तम॑प॒श
ततो॒ वै ते सु॑व॒र्गं लो॒कम्प्रा॑जा॒नन् यत्पा॑त्नीव॒तो गृ॑ह्यते सुव॒र्गस्य॑
लो॒कस्य॑ प्र॒ज्ञात्यै॑ स सोमो॒ नाति॑ष्ठत स्त्री॒भ्यो गृ॑ह्यमा॒णस्तं घृ॑तं
वज्रं॑ कृ॒त्वाघ्न॑न्तं निरि॑न्द्रि॒यम्भू॑तम॒गृह्ण॑न्तस्मा॒च्छ्रियो॑ निरि॑न्द्रि॒या
अदा॑यादी॒रपि॑ पा॒पात्पु॒ंस उप॑स्ति॒तरम् ॥ २७ ॥

व॒दन्ति॑ यद्वृ॒तेन॑ पा॒त्नीव॑तः॒ श्री॒णाति॑ वज्रै॒णैवैनं॑ व॒शे कृ॒त्वा
गृ॑ह्णात्युप॒याम॑गृ॒हीतोऽसी॒त्याहे॒यं वा उ॑प॒याम॑स्तस्मा॒दिमा॑म्प्र॒जा
अनु॑ प्र जा॑यन्ते बृ॒हस्प॑ति॒सुत॑स्य त॒ इत्या॑ह॒ ब्रह्म॑ वै
दे॒वाना॑म्बृ॒हस्प॑तिर्ब्रह्म॒णैवास्मै॑ प्र॒जाः प्र ज॑नयती॒न्दो इत्या॑ह॒
रेतो॒ वा इ॒न्दू रे॒त ए॒व तद॑धातीन्द्रि॒याव॑ इति॑ ॥ २८ ॥

आ॒ह प्र॒जा वा इ॑न्द्रि॒यम्प्र॒जा ए॒वास्मै॑ प्र ज॑नय॒त्यग्रा॑ (३)

इत्याहाग्निर्वै रेतोधाः पत्नीव इत्याह मिथुनत्वाय सजूर्देवेन त्वष्ट्रा
सोमंमिबेत्याह त्वष्ट्रा वै पशूनाम्मिथुनानां रूपकद्रूपमेव पशुषु
दधाति देवा वै त्वष्टारमजिघांसन्त्स पत्नीः प्रापद्यत तं न प्रति
प्रायच्छन्तस्मादपि॥२९॥

वध्यम्प्रपन्नं न प्रति प्र यच्छन्ति तस्मात्पात्नीवते त्वष्ट्रेऽपि
गृह्यते न सादयत्यसन्नाद्धि प्रजाः प्रजायन्ते नानु वर्षद्वरोति
यदनुवषट्कुर्याद्रुद्रम्प्रजा अन्ववसृजेद्यन्नानुवषट्कुर्यादशान्तमग्नीथ्सोमंम्भर
वर्षद्वरोति न रुद्रम्प्रजा अन्ववसृजति शान्तमग्नीथ्सोमंम्भरख्यत्यग्नीत्रे
सीद॥३०॥

नेष्टः पत्नीमुदानयेत्याहाग्नीदेव नेष्टरि रेतो दधाति नेष्टा
पत्नियामुद्रात्रा सं ख्यापयति प्रजापतिर्वा एष यदुद्राता प्रजानां
प्रजननायाप उप प्र वर्तयति रेत एव तथ्सिञ्चत्यूरुणोप प्र
वर्तयत्यूरुणा हि रेतः सिच्यते नग्नकृत्योरुमुप प्र वर्तयति यदा
हि नग्न ऊरुर्भवत्यथ मिथुनी भवतोऽथ रेतः सिच्यतेऽथ प्रजाः
प्र जायन्ते॥३१॥

पत्नीः सुवर्गमुपस्तितरमिन्द्रियाव इत्यपि सीद मिथुन्यष्टौ च॥८॥ [८]

इन्द्रो वृत्रमहन्तस्य शीर्षकपालमुदौञ्जत्स द्रोणकलशो-
ऽभवत्तस्मात्सोमः समस्रवत्स हारियोजनोऽभवत्तं व्यचिकिथ्सञ्जुहवन्
मा हौषा(३) मिति सोऽमन्यत यद्धोष्याम्यामं हौष्यामि यन्न

होष्यामि यज्ञवेशसं करिष्यामीति तमध्रियत होतुः सोऽग्निरब्रवीन्न
मय्यामः होष्यसीति तं धानाभिरश्रीणात्॥ ३२॥

तः शृतम्भूतमजुहोद्यद्धानाभिरहारियोजनः श्रीणाति
शृतत्वाय शृतमेवैनम्भूतं जुहोति बह्वीभिः श्रीणात्येतावती-
रेवास्यामुष्मिँल्लोके कामदुघा भवन्त्यथो खल्वाहुरेता वा
इन्द्रस्य पृश्नयः कामदुघा यद्धारियोजनीरिति तस्माद्बह्वीभिः
श्रीणीयादक्सामे वा इन्द्रस्य हरी सोमपानौ तयोः परिधय
आधानय्यदप्रहृत्य परिधीञ्जुह्यादन्तराधानाभ्याम्॥ ३३॥

घासम्प्र यच्छेत्प्रहृत्य परिधीञ्जुहोति निराधानाभ्यामेव
घासम्प्र यच्छत्युन्नेता जुहोति यातयामेव ह्येतरह्यध्वर्युः
स्वगाकृतो यदध्वर्युर्जुह्याद्यथा विमुक्तम्पुनर्युनक्ति तादृगेव
तच्छीर्षन्नधिनिधाय जुहोति शीर्षतो हि स समभवद्विक्रम्य
जुहोति विक्रम्य हीन्द्रो वृत्रमहन्त्समृद्धौ पशवो वै हारियोजनीर्यत्समि-

एनम्पशवो भुञ्जन्त उप तिष्ठेरन्यत्र संम्भिन्द्याद्बहव
एनम्पशवोऽभुञ्जन्त उप तिष्ठेरन्मनसा सम्बाधत उभयं करोति
बहव एवैनम्पशवो भुञ्जन्त उप तिष्ठन्त उन्नेतर्युपहवमिच्छन्ते य
एव तत्र सोमपीथस्तमेवाव रुन्धत उत्तरवेद्यां नि वपति पशवो वा
उत्तरवेदिः पशवो हारियोजनीः पशुष्वेव पशून्प्रतिष्ठापयन्ति॥ ३५॥

ग्रहान् वा अनु प्रजाः पशवः प्र जायन्त उपांश्चन्तर्यामावजावयः
 शुक्रामन्थिनौ पुरुषा ऋतुग्रहानेकशफा आदित्यग्रहं गाव
 आदित्यग्रहो भूयिष्ठाभिर्ऋग्भिर्गृह्यते तस्माद्गावः पशूनाम्भूयिष्ठा
 यत्रिरुपांश्शुं हस्तेन विगृह्णाति तस्माद्धौ त्रीन्जा जनयत्यथावयो
 भूयसीः पिता वा एष यदाग्रयणः पुत्रः कलशो यदाग्रयण
 उपदस्येत्कलशाद्गृहीयाद्यथा पिता॥३६॥

पुत्रं स्थित उपधावति तादृगेव तद्यत्कलशं उपदस्येदाग्रयणाद्गृही
 पुत्रः पितरं स्थित उपधावति तादृगेव तदात्मा वा एष यज्ञस्य
 यदाग्रयणो यद्ग्रहो वा कलशो वोपदस्येदाग्रयणाद्गृहीयादात्मनं
 एवाधि यज्ञं निष्करोत्यविज्ञातो वा एष गृह्यते यदाग्रयणस्स्थाल्या
 गृह्णाति वायव्येन जुहोति तस्मात्॥३७॥

गर्भेणाविज्ञातेन ब्रह्महावभृथमव यन्ति परां स्थालीरस्यन्त्युद्वायव्य
 हरन्ति तस्माच्छ्रियं जाताम्परास्यन्त्यु- त्युमांसं हरन्ति
 यत्पुंरोरुचमाह यथा वस्यंस आहरति तादृगेव तद्यद्ग्रहं गृह्णाति
 यथा वस्यंस आहत्य प्राहं तादृगेव तद्यत्सादयति यथा वस्यंस
 उपनिधायोपक्रामति तादृगेव तद्यद्वै यज्ञस्य साम्ना यजुषा
 क्रियते शिथिलं तद्यद्वा तद्दृढम्पुरस्तादुपयामा यजुषा गृह्यन्त
 उपरिष्ठादुपयामा ऋचा यज्ञस्य धृत्यै॥३८॥

प्रान्यानि पात्राणि युज्यन्ते नान्यानि यानि पराचीनानि
 प्रयुज्यन्तेऽमुमेव तैर्लोकमभि जयति पराडिव ह्यसौ लोको यानि
 पुनः प्रयुज्यन्त इममेव तैर्लोकमभि जयति पुनः पुनरिव ह्ययं
 लोकः प्रान्यानि पात्राणि युज्यन्ते नान्यानि यानि पराचीनानि
 प्रयुज्यन्ते तान्यन्वोषधयः परा भवन्ति यानि पुनः॥३९॥

प्रयुज्यन्ते तान्यन्वोषधयः पुनरा भवन्ति प्रान्यानि
 पात्राणि युज्यन्ते नान्यानि यानि पराचीनानि प्रयुज्यन्ते
 तान्यन्वारण्याः पशवोऽरण्यमपं यन्ति यानि पुनः प्रयुज्यन्ते
 तान्यनु ग्राम्याः पशवो ग्राममुपावयन्ति यो वै ग्रहाणां निदानं
 वेद निदानवान्भवत्याज्यमित्युक्तं तद्वै ग्रहाणां निदानय्यँदुपांशु
 शंसति तत्॥४०॥

उपांश्चन्तर्यामयोर्यदुच्चैस्तदितरेषां ग्रहाणामेतद्वै ग्रहाणां
 निदानय्यँ एवं वेद निदानवान्भवति यो वै ग्रहाणाम्मिथुनं वेद प्र
 प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते स्थालीभिर्न्ये ग्रहा गृह्यन्ते वायव्यैरन्य
 एतद्वै ग्रहाणाम्मिथुनय्यँ एवं वेद प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायत
 इन्द्रस्त्वष्टुः सोममभीषहापिबत्स विष्वङ्॥४१॥

व्यार्च्छत्स आत्मन्नारमणं नाविन्दत्स एताननुसवनम्पुरोडाशानप
 स आत्मन्नारमणमकुरुत् तस्मादनुसवनम्पुरोडाशा निरुप्यन्ते
 तस्मादनुसवनम्पुरोडाशानाम्प्राश्नीयादात्मन्नेवारमणं कुरुते नैनं

सोमोऽति पवते ब्रह्मवादिनो वदन्ति नर्चा न यजुषा पङ्क्तिराप्यतेऽथ
किं यज्ञस्य पाङ्क्तुत्वमिति धानाः करम्भः परिवापः पुरोडाशः
पयस्या तेन पङ्क्तिराप्यते तद्यज्ञस्य पाङ्क्तुत्वम्॥४२॥

भवन्ति यानि पुनः शंसन्ति तद्विष्वङ्किञ्चतुर्दश च॥११॥ [११]

सुवर्गाय यद्वाखिणानि समिष्टयजूष्यवभृथयजूषि स्फ्येन प्रजापतिरेकादशिनीमिन्द्रः पत्न्या घ्नन्ति देवा
वा इन्द्रियन्देवा वा अदाभ्ये देवा वै प्रबाहुं प्रजापतिर्देवेभ्यस्स रिरिचानर्षाडशधेकादश॥११॥ सुवर्गाय यजति
प्रजास्सौम्येन गृहीयात्प्रत्यञ्चङ्गृहीयात्प्रजां पशून्निचत्वारिंशत्॥४३॥ सुवर्गाय वज्रस्य रूपं समृद्धे॥ [१२]

॥षष्ठमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः॥

सुवर्गाय वा एतानि लोकाय हूयन्ते यद्वाखिणानि
द्वाभ्यां गार्हपत्ये जुहोति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्या आग्नीध्रे
जुहोत्यन्तरिंख्य एवा क्रमते सदोऽभ्यैति सुवर्गमेवैनं लोकं
गमयति सौरीभ्यामृग्भ्यां गार्हपत्ये जुहोत्यमुमेवैनं लोकं
समारोहयति नयंवत्यर्चाग्नीध्रे जुहोति सुवर्गस्य लोकस्याभिनीत्यै
दिवं गच्छु सुवः पतेति हिरण्यम्॥१॥

हुत्वोद्गृह्णाति सुवर्गमेवैनं लोकङ्गमयति रूपेण वो
रूपमभ्यैमीत्याह रूपेण ह्यासां रूपमभ्यैति यद्विरण्येन
तुथो वो विश्ववेदा वि भञ्जत्वित्याह तुथो हं स्म वै विश्ववेदा

देवानां दखिषिणा वि भजति तेनैवैना वि भजत्येतत्तं अग्रे राधः॥ २॥

ऐति सोमच्युतमित्याह सोमच्युतः ह्यस्य राध ऐति तन्मित्रस्य
पथा नयेत्याह शान्त्या ऋतस्य पथा प्रेतं चन्द्रदखिषिणा इत्याह
सत्यं वा ऋतः सत्येनैवैना ऋतेन वि भजति यज्ञस्य पथा सुविता
नयन्तीरित्याह यज्ञस्य ह्येताः पथा यन्ति यदखिषिणा ब्राह्मणमद्य
राध्यासम्॥ ३॥

ऋषिमार्षेयमित्याहैष वै ब्राह्मण ऋषिरार्षेयो यः
शुश्रुवान्तस्मादेवमाह वि सुवः पश्य व्यन्तरिख्यमित्याह सुवर्गमेवैनं
लोकं गमयति यतस्व सदस्यैरित्याह मित्रत्वायास्मद्वात्रा देवत्रा
गच्छतु मधुमतीः प्र दातारमा विशतेत्याह वयमिह प्रदातारः
स्मोऽस्मानमुत्र मधुमतीरा विशतेति॥ ४॥

वावैतदाह हिरण्यं ददाति ज्योतिर्वै हिरण्यज्योतिरेव
पुरस्ताद्धत्ते सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या अग्नीधे ददात्यग्निमुखानेवर्तून
ब्रह्मणे ददाति प्रसूत्यै होत्रे ददात्यात्मा वा एष यज्ञस्य
यद्धोतात्मानमेव यज्ञस्य दखिषिणाभिः समर्धयति॥ ५॥

हिरण्यः राधो राध्यासममुत्र मधुमतीरा विशतेत्यष्टात्रिंशच्च॥ १॥ [१]

समिष्टयजूषि जुहोति यज्ञस्य समिष्ट्यै यद्वै यज्ञस्य क्रूरं
यद्विलिष्टं यदत्येति यन्नात्येति यदतिकरोति यन्नापि करोति तदेव
तैः प्रीणाति नव जुहोति नव वै पुरुषे प्राणाः पुरुषेण यज्ञः सम्मितो
यावानेव यज्ञस्तम्प्रीणाति षडृग्मियाणि जुहोति षड्वा ऋतवं ऋतूनेव

प्रीणाति त्रीणि यजूंषि॥६॥

त्रयं इमे लोका इमानेव लोकान्प्रीणाति यज्ञं यज्ञं गच्छ
यज्ञपतिं गच्छेत्याह यज्ञपतिमेवैनं गमयति स्वां योनिं गच्छेत्याह
स्वामेवैनं योनिं गमयत्येष ते यज्ञो यज्ञपते सहसूक्तवाकः सुवीर
इत्याह यजमान एव वीर्यं दधाति वासिष्ठो हं सात्यहव्यो
दैवभागम्प्रच्छ यत्सृञ्जयान्बहुयाजिनोऽर्यायजो यज्ञे॥७॥

यज्ञम्प्रत्यतिष्ठिषा ३ यज्ञपता ३ विति स होवाच
यज्ञपताविति सत्याद्वै सृञ्जयाः परां बभूवुरिति होवाच यज्ञे
वाव यज्ञः प्रतिष्ठाप्य आसीद्यजमानस्यापराभावायेति देवा
गातुविदो गातुं वित्त्वा गातुमितेत्याह यज्ञ एव यज्ञम्प्रतिष्ठापयति
यजमानस्यापराभावाय॥८॥

यजूंषि यज्ञ एकचत्वारिंशच्च॥२॥

[२]

अवभृथयजूंषि जुहोति यदेवार्वाचीनमेकहायनादेनः
करोति तदेव तैरवं यजतेऽपोऽवभृथमवैत्यप्सु वै वरुणः
साख्यादेव वरुणमवं यजते वर्त्मना वा अन्वित्यं यज्ञं
रख्यांसि जिघांसन्ति साम्नां प्रस्तोतान्ववैति साम् वै रख्योहा
रख्यंसामपहत्यै त्रिर्निधनमुपैति त्रयं इमे लोका एभ्य एव
लोकेभ्यो रख्यांसि॥९॥

अपं हन्ति पुरुषःपुरुषो निधनमुपैति पुरुषःपुरुषो हि रख्यस्वी

रख्यसामपहत्या उरु१ हि राजा वरुणश्चकारेत्याह प्रतिष्ठित्यै
 शतं तै राजन्मिषजः सहस्रमित्याह भेषजमेवास्मै करोत्यभिष्ठितो
 वरुणस्य पाश इत्याह वरुणपाशमेवाभि तिष्ठति बर्हिर्भि
 जुहोत्याहुतीनाम्प्रतिष्ठित्या अथो अग्निवत्येव जुहोत्यपबर्हिषः
 प्रयाजान्॥१०॥

यजति प्रजा वै बर्हिः प्रजा एव वरुणपाशान्मुञ्चत्याज्यभागौ
 यजति यज्ञस्यैव चख्युषी नान्तरेति वरुणं यजति वरुणपाशादेवैनम्मुञ्च
 यजति साख्यादेवैनं वरुणपाशान्मुञ्चत्यपबर्हिषावनूयाजौ यजति
 प्रजा वै बर्हिः प्रजा एव वरुणपाशान्मुञ्चति चतुरः प्रयाजान्
 यजति द्वावनूयाजौ षट्थसम्पद्यन्ते षड्वा ऋतवः॥११॥

ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठत्यवभृथ निचङ्कुणेत्याह यथोदितमेव
 वरुणमव यजते समुद्रे ते हृदयमप्स्वन्तरित्याह समुद्रे ह्यन्तर्वरुणः
 सं त्वा विशन्त्वोषधीरुताप इत्याहाद्विरेवैनमोषधीभिः सम्यञ्च
 दधाति देवीराप एष वो गर्भ इत्याह यथायजुरेवैतत्पशवो वै॥१२॥

सोमो यद्विन्दूनाम्भख्यैत्पशुमान्स्याद्वरुणस्त्वेनं गृह्णीयाद्यन्न
 भख्यैदपशुः स्यान्नेनं वरुणो गृह्णीयादुपस्पृश्यमेव पशुमान्भवति
 नैनं वरुणो गृह्णाति प्रतियुतो वरुणस्य पाश इत्याह
 वरुणपाशादेव निर्मुच्यतेऽप्रतीख्यमा यन्ति वरुणस्यान्तरहित्या
 एधोऽस्येधिषीमहीत्याह समिधैवाग्निं नमस्यन्त उपायन्ति तेजोऽसि

तेजो मयि धेहीत्याह तेज एवात्मन्धत्ते॥१३॥

रख्यांसि प्रयाजानृतवो वै नमस्यन्तो द्वादश च॥३॥ [३]

स्फ्येन वेदिमुद्धन्ति रथाख्येण वि मिमीते यूपम्मिनोति
त्रिवृतमेव वज्रं सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र हरति स्तृत्यै यदन्तर्वेदि
मिनुयाद्वैवलोकमभि जयेद्यद्वैहिर्वेदि मनुष्यलोकं वैद्यन्तस्य संधौ
मिनोत्युभयोर्लोकयोरभिजित्या उपरसम्मिताम्मिनुयात्पितृलोककाम
रशनसम्मिताम्मनुष्यलोककामस्य चषालसम्मितामिन्द्रियकामस्य
सर्वान्त्समान्प्रतिष्ठाकामस्य ये त्रयो मध्यमास्तान्त्समान्पशुकामस्यैता
वै॥१४॥

अनु पशव उप तिष्ठन्ते पशुमानेव भवति व्यतिषजेदितरान्प्रजयैवै
यं कामयेत प्रमायुकः स्यादिति गर्तमितं तस्य मिनुयादुत्तरार्ध्यं
वर्षिष्ठमथ हसीयांसमेषा वै गर्तमिद्यस्यैवम्मिनोति
ताजक्प्र मीयते दखिणार्ध्यं वर्षिष्ठम्मिनुयात्सुवर्गकामस्याथ
हसीयांसमाक्रमणमेव तत्सेतुं यजमानः कुरुते सुवर्गस्य
लोकस्य समष्ट्यै॥१५॥

यदेकस्मिन् यूपे द्वे रशने परिव्ययति तस्मादेको द्वे जाये
विन्दते यत्रैका रशना द्वयोर्यूपयोः परिव्ययति तस्मान्नैका
द्वौ पती विन्दते यं कामयेत स्यस्य जायेतेत्युपान्ते तस्य
व्यतिषजेत्स्यैवास्य जायते यं कामयेत पुमानस्य जायेतेत्यान्तं

तस्य प्र वैष्टयेत्पुमानेवास्य॥१६॥

जायतेऽसुरा वै देवान्दृष्टिणत उपानयन्तान्देवा
उपशयेनैवापानुदन्त तदुपशयस्योपशयत्वं यदृष्टिणत उपशय
उपशये भ्रातृव्यापनुत्यै सर्वे वा अन्ये यूपाः पशुमन्तोऽथोपशय
एवापशुस्तस्य यजमानः पशुर्यत्र निर्दिशेदार्ति- मार्च्छेद्यजमानोऽसौ
ते पशुरिति निर्दिशेद्यं द्विष्याद्यमेव॥१७॥

द्वेष्टि तमस्मै पशुं निर्दिशति यदि न द्विष्यादाखुस्ते
पशुरिति ब्रूयान्न ग्राम्यान्पशून् हिनस्ति नारण्यान्प्रजापतिः प्रजा
असृजत सोऽन्नाद्येन व्याध्यत स एतामेकादशिनीमपश्यत्तया
वै सोऽन्नाद्यमवारुन्द्ध यद्वश यूपा भवन्ति दशांखरा विराडन्न
विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्दे॥१८॥

य एकादशः स्तन एवास्यै स दुह एवैनां तेन वज्रो वा
एषा सम्मीयते यदेकादशिनी सेश्वरा पुरस्तात्प्रत्यञ्चं यज्ञं
सम्मर्दितोर्यत्पात्नीवतम्मिनोति यज्ञस्य प्रत्युत्तब्धै सयत्वाय॥१९॥

वै समष्टौ पुमानेवास्य यमेव रुन्धे त्रिंशच्च॥४॥ [४]

प्रजापतिः प्रजा असृजत स रिरिचानोऽमन्यत स
एतामेकादशिनीमपश्यत्तया वै स आयुरिन्द्रियं वीर्यमात्मन्नधत्त
प्रजा इव खलु वा एष सृजते यो यजते स एतर्हि रिरिचान इव
यदेषैकादशिनी भवत्यायुरेव तयैन्द्रियं वीर्यं यजमान आत्मन्धत्ते

प्रैवाग्नेयेन॑ वापयति॒ मिथुन॑ सारस्वत्या॒ करोति॒ रेतः॑ ॥ २० ॥

सौम्येन॑ दधाति॒ प्र ज॑नयति॒ पौष्णेन॑ बारहस्पत्यो भ॑वति॒ ब्रह्म
वै दे॒वानाम्बृ॑हस्पतिर्ब्रह्म॑णैवास्मै॑ प्र॒जाः प्र ज॑नयति॒ वैश्वदे॒वो भ॑वति॒
वैश्वदे॒व्यो वै प्र॒जाः प्र॒जा ए॒वास्मै॑ प्र ज॑नयतीन्द्रि॒यमे॒वैन्द्रेणा॑वरु॒द्धे
विश॑म्मारु॒तेनौजो॒ बल॑मैन्द्रा॒ग्नेन॑ प्रस॒वाय॑ सावि॒त्रो निर्व॑रुण॒त्वाय॑
वा॒रु॒णो म॑ध्य॒त ऐ॒न्द्रमा ल॑भते मध्य॒त ए॒वेन्द्रि॒यं यज॑माने
दधाति॑ ॥ २१ ॥

पुरस्ता॑दैन्द्रस्य॑ वैश्वदे॒वमाल॑भते वैश्वदे॒वं वा अ॒न्नम॒न्नमे॒व
पुरस्ता॑द्ध॒त्ते तस्मा॑त्पुरस्ता॒दन्न॑मद्यत ऐ॒न्द्रमाल॑भ्य॑ मा॒रुत॑मा ल॑भते
वि॒ड्वै म॒रुतो॒ विश॑मे॒वास्मा॒ अनु॑ ब॒ध्नाति॒ यदि॑ का॒मये॑त॒ योऽव॑ंगतः
सोऽप॑ रु॒ध्यतां॒ योऽप॑रुद्धः॒ सोऽव॑ गच्छ॒त्वित्यै॒न्द्रस्य॑ लो॒के वा॑रु॒णमा
ल॑भेत वा॒रुण॑स्य॒ लो॒क ऐ॒न्द्रम् ॥ २२ ॥

य ए॒वाव॑ंगतः॒ सोऽप॑ रु॒ध्यते॒ योऽप॑रुद्धः॒ सोऽव॑ गच्छति॒ यदि॑
का॒मये॑त॒ प्र॒जा मु॑ह्येयुरिति॒ प॒शून्व्यति॑षजेत्प्र॒जा ए॒व मो॑हयति॒
यद॑भि॒वाह॑तौऽपां वा॒रुण॑माल॑भेत॒ प्र॒जा वरु॑णो गृ॒ह्णीया॑द॒खिण॑त
उद॑श्च॒मा ल॑भतेऽप॒वाह॑तौऽ- पाम्प्र॒जाना॑मवरु॒णग्रा॑हाय ॥ २३ ॥

रेतो॒ यज॑माने दधाति॒ लोक॑ ऐ॒न्द्रं स॒प्तत्रि॑ंशच्च ॥ ५ ॥ [५]

इन्द्रः॑ प॒त्न्या म॑नु॒मया॑जय॒त्ताम्पर्य॑ग्निकृ॒तामु॑द॒सृज॑त्तया॒
मनु॑रा॒ध्नोद्य॑त्पर्य॒ग्निकृ॑तम्पा॒त्नीव॑तमु॒त्सृज॑ति॒ यामे॒व मनु॑र॒क्वद्धि॑-

मार्धोत्तामेव यजमान ऋध्नोति यज्ञस्य वा अप्रतिष्ठिताद्यज्ञः
 परा भवति यज्ञम्पराभवन्तं यजमानोऽनु परा भवति यदाज्येन
 पालीवतः सः स्थापयति यज्ञस्य प्रतिष्ठित्यै यज्ञम्प्रतिष्ठितं
 यजमानोऽनु प्रति तिष्ठतीष्टं वपया ॥ २४ ॥

भवत्यनिष्टं वशयाथ पालीवतेन प्र चरति तीर्थ एव प्र चरत्यथो
 एतर्ह्येवास्य यामस्त्वाष्ट्रो भवति त्वष्टा वै रेतसः सिक्तस्य रूपाणि
 वि करोति तमेव वृषाणम्पलीष्वपि सृजति सोऽस्मै रूपाणि वि
 करोति ॥ २५ ॥

वपया पट्विशच्च ॥ ६ ॥ [६]

घ्नन्ति वा एतत्सोमं यदभिषुण्वन्ति यत्सौम्यो भवति
 यथा मृतायानुस्तरणीं घ्नन्ति तादृगेव तद्यदुत्तरार्धे वा मध्ये वा
 जुहुयाद्वेवताभ्यः समदं दध्याद्विष्विणार्धे जुहोत्येषा वै पितॄणां
 दिव्स्वायामेव दिशि पितृन्निर्वदयत उद्गातृभ्यो हरन्ति सामदेवत्यो
 वै सौम्यो यदेव साम्नश्छम्बद्वन्ति तस्यैव स शान्तिरव ॥ २६ ॥

ईरूषन्ते पवित्रं वै सौम्य आत्मानमेव पवयन्ते य
 आत्मानं न परिपश्येदितासुः स्यादभिदिदि कृत्वा वैरूषेत तस्मिन्
 ह्यात्मानम्परिपश्यत्यथो आत्मानमेव पवयते यो गुतमनाः
 स्यात्सोऽवैरूषेत यन्मे मनः परागतं यद्वा मे अपरागतम्। राज्ञा
 सोमैः तद्वयमस्मासु धारयामसीति मन एवात्मन्दाधार ॥ २७ ॥

न ग॒तम॑ना भव॒त्यप॒ वै तृ॑तीयसवने य॒ज्ञः क्रा॑मतीजा॒नादनी॑जानम्
घृ॒तस्य॑ यज॒त्यग्निः॑ सर्वा॑ दे॒वता॒ विष्णु॑र्य॒ज्ञो दे॒वता॑श्चै॒व य॒ज्ञं च॑
दा॒धारोपा॑शु य॒जति॑ मिथुन॒त्वाय॑ ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति मि॒त्रो
य॒ज्ञस्य॒ स्विष्टं॑ युवते वरु॒णो दुरि॑ष्टं क्व॒ तर्हि॑ य॒ज्ञः क्व॑ यज॑मानो
भव॒तीति॒ यन्मै॑त्रावरु॒णीं व॒शामा॑लभते मि॒त्रेणै॒व ॥ २८ ॥

य॒ज्ञस्य॒ स्विष्टं॑ शमयति वरु॒णेन॒ दुरि॑ष्टं ना॒र्तिमा॑र्च्छति
यज॑मानो यथा॒ वै लाङ्ग॑लेनोर्वरा॑ प्रभि॒न्दन्त्ये॒वमृ॑क्सामे य॒ज्ञम्प्र॑ भि॒न्तो
यन्मै॑त्रावरु॒णीं व॒शामा॑लभते य॒ज्ञायै॒व प्रभि॑न्नाय म॒त्यमृ॑न्ववा॑स्यति
शान्त्यै॑ या॒तया॑मानि वा ए॒तस्य॒ छन्दा॑सि॒ य ई॑जानश्छन्दा॑सामेष
रसो॒ यद्व॒शा यन्मै॑त्रावरु॒णीं व॒शामा॑लभते छन्दा॑स्ये॒व पुन॑रा
प्री॒णात्य॑या॒तयाम॑त्वा॒याथो॒ छन्दः॑स्वे॒व रसं॑ दधाति ॥ २९ ॥

अव॑ दाधार मि॒त्रेणै॒व प्री॑णाति प॒द्व ॥ ७ ॥ [७]

दे॒वा वा इ॑न्द्रि॒यं वी॒र्यं॑ १ व्य॑भजन्त॒ ततो॒ यद॑त्यशिष्यत॒
तद॑तिग्रा॒ह्या॑ अभव॒न्तद॑तिग्रा॒ह्या॑णामतिग्रा॒ह्यत्व॑य्य॒दतिग्रा॒ह्या॑
गृ॒ह्यन्त॑ इन्द्रि॒यमे॒व तद्वी॒र्यं॑ यज॑मान आ॒त्मन्ध॑त्ते तेज॑
आग्ने॒येनै॑न्द्रि॒यमे॒न्द्रेण॑ ब्रह्मवर्च॑स॒ सौर्ये॑णो॒पस्त॑म्भनं वा ए॒तद्य॒ज्ञस्य॒
यद॑तिग्रा॒ह्या॑श्च॒क्रे पृ॒ष्ठानि॒ यत्पृ॒ष्ठे न॑ गृ॒ह्णीया॑त्प्राञ्च॑ य॒ज्ञम्पृ॒ष्ठानि॒ स॒
शृ॒णीयु॑र्यदु॒क्थ्यै॑ ॥ ३० ॥

गृ॒ह्णीया॑त्प्र॒त्यञ्च॑ य॒ज्ञम॑तिग्रा॒ह्याः॑ स॒ शृ॒णीयु॑र्विश्व॒जिति॑ सर्व॑पृष्ठे

ग्रहीत॒व्यां य॒ज्ञस्य॑ स॒वीर्य॑त्वाय॑ प्र॒जाप॑तिर्दे॒वेभ्यो॑ य॒ज्ञान्वादि॑शत्स
प्रि॒यास्त॒नूरप॑ न्य॒धत्त॑ तद॑ति॒ग्राह्या॑ अ॒भव॑न्वि॒तनु॑स्तस्य॑ य॒ज्ञ
इत्या॑हु॒र्यस्या॑ति॒ग्राह्या॑ न गृ॒ह्यन्त॑ इत्य॒प्यग्नि॑ष्टो॒मे ग्र॑हीत॒व्यां य॒ज्ञस्य॑
सत॑नु॒त्वाय॑ दे॒वता॒ वै सर्वाः॑ स॒दृशी॑रास॒न्ता न व्या॒वृत्त॑मगच्छ॒न्ते
दे॒वाः॥ ३१॥

ए॒त ए॒तान्ग्र॑हान॑पश्य॒न्तान॑गृ॒ह्णता॑ग्ने॒यम॒ग्निरै॒न्द्रमिन्द्रः॑ सौ॒र्यः
सूर्य॑स्ततो॒ वै तै॑ऽन्याभि॑र्दे॒वता॑भिर्व्या॒वृत्त॑मगच्छ॒न् यस्यै॒वं वि॒दुष॑
ए॒ते ग्र॑हा॑ गृ॒ह्यन्ते॑ व्या॒वृत्त॑मे॒व पा॒प्मना॒ भ्रातृ॑व्येण गच्छ॒तीमे
लो॒का ज्योति॑ष्मन्तः स॒माव॑द्दी॒र्याः का॒र्या इत्या॑हुरा॒ग्नेयेना॑स्मि॒ल्लोके
ज्योति॑र्धत्त ऐ॒न्द्रेणान्तरि॑ख्य इन्द्र॒वायू हि स॒युजौ॑ सौ॒र्येणामुष्मि॑ल्लोके॥ ३२

ज्योति॑र्धत्ते ज्योति॑ष्मन्तोऽस्मा इ॒मे लो॒का भ॑वन्ति
स॒माव॑द्दी॒र्यनि॑नान्कुरु॒त ए॒तान् वै ग्र॑हा॑न्ब॒म्बावि॒श्वव॑यसाववित्ता॒म्
ताभ्या॑मि॒मे लो॒काः परा॑श्चश्चा॒र्वाश्च॑ प्रा॒भुर्यस्यै॒वं वि॒दुष॑ ए॒ते ग्र॑हा॑
गृ॒ह्यन्ते॑ प्रा॒स्मा इ॒मे लो॒काः परा॑श्चश्चा॒र्वाश्च॑ भान्ति॥ ३३॥

उ॒क्त्यै दे॒वा अ॒मुष्मि॑ल्लो॒क ए॒कान्न॑च॒त्वारि॑श॒च्च॥ ८॥ [८]

दे॒वा वै यद्य॑ज्ञेऽकु॑र्वत् तद॑सु॒रा अकु॑र्वत् ते दे॒वा अदा॑भ्ये
छन्दा॑सि स॒व॒नानि॑ स॒म॒स्थाप॑य॒न्ततो॑ दे॒वा अ॒भ॒वन्परा॑सु॒रा यस्यै॒वं
वि॒दुषो॑ऽदा॑भ्यो गृ॒ह्यते॑ भ॒व॒त्यात्म॑ना॒ परा॑स्य॒ भ्रातृ॑व्यो भवति॒ यद्वै दे॒वा
अ॒सु॒रा॒नदा॑भ्ये॒ना- द॑भ्रुवन्तद॑भ्यस्यादा॒भ्यत्व॑र्य्यं ए॒वं वेद॑ द॒भ्रोत्ये॒व
भ्रातृ॑व्यं नै॒न॒म्भ्रातृ॑व्यो द॒भ्रोति॑॥ ३४॥

ए॒षा वै प्र॒जाप॑तेरतिमो॒खिणी॑ नामं त॒नूर्य॑ददा॒भ्य उ॑प॒नद्ध॑स्य
 गृ॒ह्णात्य॑तिमु॒क्त्या अ॑तिं पा॒प्मान॒म्भ्रातृ॑व्य॒म्मुच्य॑ते य ए॒वं वेद॑ घ्नन्ति
 वा ए॒तत्सो॑मं यद॑भिषु॒ण्वन्ति॑ सोमे॒ ह॒न्यमा॑ने य॒ज्ञो ह॑न्यते य॒ज्ञे
 यज॑मानो ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति किं तद्य॒ज्ञे यज॑मानः कुरुते येन
 जीव॑न्त्सुव॒र्गं लो॒कमे॑तीति जीवग्र॒हो वा ए॒ष यद॑दा॒भ्योऽन॑भिषु॒तस्य॑
 गृ॒ह्णाति जी॑वन्तमे॒वैन॑ सुव॒र्गं लो॒कं ग॑मयति वि वा ए॒तद्य॒ज्ञं
 छि॑न्दन्ति यददा॒भ्ये स॑ऽस्था॒पय॑न्त्य॒ऽशून॑पि सृजति य॒ज्ञस्य॑
 संत॑त्यै॥ ३५॥

दध्नोत्यनभिषुतस्य गृह्णात्येकान्नविंशतिश्च॥ ९॥ [९]

दे॒वा वै प्र॒बाहु॑ग्र॒हान॑गृह्णत॒ स ए॒तम्प्र॒जाप॑तिर॒ऽशुम॑पश्य॒त्तम॑गृही॒त
 तेन॑ वै स आ॒ध्रो॑द्यस्यै॒वं वि॒दुषो॑ऽऽशु॒र्गृह्य॑तं ऋध्नोत्ये॒व
 स॒कृद॑भिषु॒तस्य॑ गृह्णाति स॒कृद्धि॑ स तेनाध्रो॒न्मन॑सा गृह्णाति
 मन॑ इव हि प्र॒जाप॑तिः प्र॒जाप॑तेरा॒स्या औ॑दु॒म्बरे॑ण गृह्णात्यू॒र्वा
 उ॑दु॒म्बर॑ ऊ॒र्जमे॑वाव॒ रुद्धे॑ चतुः॒स्रक्ति॑ भवति दि॒ख्यु॥ ३६॥

ए॒व प्र॑ति तिष्ठति यो वा अ॒ऽशो॒राय॑तनं वेदा॒यत॑नवान्भवति
 वाम॑दे॒व्यमि॑ति॒ साम॑ तद्वा अ॒स्याय॑तन॒म्मन॑सा गाय॑मानो
 गृ॒ह्णात्या॑यत॒नवाने॑व भ॒वति॑ यद॑ध्व॒र्युर॒ऽशुं गृ॒ह्णन्नार्ध॑येदु॒भाभ्यां॑
 न॒र्ध्यैता॑ध्व॒र्यवे॑ च यज॑मानाय च यद॑ध्व॒र्येदु॒भाभ्यां॑ मृ॒ध्येता॑नवानं
 गृ॒ह्णाति॑ सै॒वास्य॑र्द्धि॒रहि॑रण्यम॒भि व्य॑नित्य॒मृतं॑ वै हि॒रण्य॑मायुः
 प्रा॒ण आयु॑षै॒वामृ॑तम॒भि धि॑नोति श॒तमा॑नम्भवति श॒तायुः॑ पुरुषः

शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठति॥३७॥

दिक्ष्वनिति वि०श्रुतिश्च॥१०॥ [१०]

प्रजापतिर्देवेभ्यो यज्ञान्यादिशत्स रिरिचानोऽमन्यत्
स यज्ञानां षोडशधेन्द्रियं वीर्यमात्मानमभि समक्खिदत्
तथ्योऽश्यंभवन्न वै षोडशी नाम यज्ञोऽस्ति यद्वा षोडशः स्तोत्रं
षोडशं शस्त्रं तेन षोडशी तथ्योऽशिनः षोडशित्वय्यथ्योऽशी
गृह्यते इन्द्रियमेव तद्वीर्यं यजमान आत्मन्यत्ते देवेभ्यो वै सुवर्गो
लोकः॥३८॥

न प्राभवत्त एतं षोडशिनमपश्यन्तमगृह्णत् ततो वै तेभ्यः
सुवर्गो लोकः प्राभवद्यथ्योऽशी गृह्यते सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्या
इन्द्रो वै देवानामनुजावर आसीत्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतं
षोडशिनम्प्रायच्छुत्तमगृह्णीत् ततो वै सोऽग्रं देवतानाम्पर्यैद्यस्यैवं
विदुषः षोडशी गृह्यते॥३९॥

अग्रमेव समानानाम्पर्येति प्रातःसवने गृह्णाति वज्रो वै
षोडशी वज्रः प्रातःसवनं स्वादेवेनं योनेर्निगृह्णाति सवनेसवने-
ऽभि गृह्णाति सवनात्सवनादेवेनम्प्र जनयति तृतीयसवने
पशुकामस्य गृह्णीयाद्वज्रो वै षोडशी पशवंस्तृतीयसवनवज्रैर्गैवास्मै
तृतीयसवनात्पशूनव रुद्धे नोक्थ्ये गृह्णीयात्प्रजा वै पशवं उक्थानि
यदुक्थ्ये॥४०॥

गृहीयात्प्रजाम्पशूनस्य निर्दहेदतिरात्रे पशुकामस्य गृहीयाद्वज्रो
 वै षोडशी वज्रैणैवास्मै पशूनवरुध्य रात्रियोपरिष्ठाच्छमयत्यप्यग्निष्टोमे
 राजन्यस्य गृहीयाद्यावृत्कामो हि राजन्यो यजते साह एवास्मै
 वज्रं गृह्णाति स एनं वज्रो भूत्या इन्द्रे निर्वा दहत्येकविंशं
 स्तोत्रमभवति प्रतिष्ठित्यै हरिवच्छस्यत इन्द्रस्य प्रियं धाम॥४१॥

उपाप्नोति कनीयांसि वै देवेषु छन्दास्यासञ्ज्यायास्यसुरेषु
 ते देवाः कनीयसा छन्दसा ज्यायश्छन्दोऽभि व्यशंसन्ततो वै
 तेऽसुराणां लोकमवृञ्जत यत्कनीयसा छन्दसा ज्यायश्छन्दोऽभि
 विशंसन्ति भ्रातृव्यस्यैव तल्लोकं वृङ्क्ते षडुखराण्यति रेचयन्ति षड्वा
 ऋतवं ऋतूनेव प्रीणाति चत्वारि पूर्वाण्यव कल्पयन्ति॥४२॥

चतुष्पद एव पशूनवं रुन्दे द्वे उत्तरे द्विपद एवावं रुन्दे-
 ऽनुष्टुभमभि सम्पादयन्ति वाग्वा अनुष्टुप्तस्मात्प्राणानां वागुत्तमा
 समयाविषिते सूर्ये षोडशिनः स्तोत्रमुपाकरोत्येतस्मिन्वै लोक
 इन्द्रो वृत्रमहन्त्साख्यादेव वज्रमभ्रातृव्याय प्र हरत्यरुणपिशङ्गोऽश्वो
 दखिणैतद्वै वज्रस्य रूपं समृद्ध्यै॥४३॥

लोको विदुषः षोडशी गृह्यते यदुक्थ्यै धाम कल्पयन्ति सप्तचत्वारिंशच्च॥११॥

[११]

॥ काण्डम् ७ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

प्र॒जन॑न॒अ॒योति॑र॒ग्नि॒दे॒वता॑ना॒अ॒योति॑र्वि॒राट्कु॑न्द॒सा॒अ॒योति॑र्वि॒राट्वा॒चो॑-
ऽग्नौ॑ सं तिष्ठते वि॒राज॑म॒भि सम्प॑द्यते तस्मा॒- त॒ज्ज्योति॑रुच्यते द्वौ
स्तोमौ॑ प्रातःस॒वनं॑ व॒हतो॑ यथा॑ प्रा॒णश्चा॑पा॒नश्च॒ द्वौ मा॑ध्य॒दिन॑-
स॒वनं॑ यथा च॒रुषु॑श्च श्रोत्रं च॒ द्वौ तृ॑तीयस॒वनं॑ यथा वाक्क॑ प्रति॒ष्ठा
च पु॑रुषस॒म्मि॒तो वा ए॒ष य॒ज्ञोऽस्थू॑रिः॥१॥

यं का॒मं का॒मय॑ते तमे॒तेना॒भ्य॑श्नुते सर्व॑- ह्य॒स्थू॑रिणाभ्यश्नुते-
ऽग्नि॑ष्टोमेन॒ वै प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत॒ ता अ॑ग्नि॒ष्टोमेनै॒व
पर्य॑गृह्णा॒त्तासा॑म्परि॒गृही॑ताना॒मश्व॑त॒रोऽत्य॑प्रवत॒ तस्या॑नुहाय॒ रेत॑
आद॑त्त॒ तद्ग॑र्दभे न्य॒मा॒र्द्धस्मा॑र्द्ध॒र्दभो॑ द्विरेता॒ अथो॑ आहुर्वड॒बायां॑
न्य॒मा॒र्दिति॑ तस्मा॒द्वड॑बा द्विरेता॒ अथो॑ आहुरोष॒धीषु॑॥२॥

न्य॒मा॒र्दिति॑ तस्मा॒दोष॑धयोऽन॒भ्यक्ता॑ रेभ॒न्त्यथो॑ आहुः प्र॒जासु॑
न्य॒मा॒र्दिति॑ तस्मा॒द्यमौ॑ जा॒येते॑ तस्मा॒दश्व॑त॒रो न प्र॑ जा॒यत॑ आ॒त्तरे॑ता
हि तस्मा॒द्वर्हि॑ष्यन॒वक्लृ॑तः सर्व॑वेद॒से वा॑ सह॒स्रे वा॑वक्लृ॒तोऽति॑
ह्यप्र॑वत॒ य ए॒वं वि॒द्वान॑ग्नि॒ष्टोमेन॑ यज॑ते प्राजा॒ताः प्र॒जा ज॒नय॑ति
परि॑ प्रजा॒ता गृह्णा॑ति तस्मा॒दाहु॑र्ज्येष्ठय॒ज्ञ इति॑॥३॥

प्रजापतिर्वाव ज्येष्ठः स ह्येतेनाग्रेऽयं जत प्रजापतिरकामयत्
 प्र जायेयेति स मुखतस्त्रिवृतं निरमिमीत् तमग्नि- देवतान्वंसृज्यत
 गायत्री छन्दो रथंतरं सामं ब्राह्मणो मनुष्याणामजः
 पशूनान्तस्मात्ते मुख्यां मुखतो ह्यसृज्यन्तोरसो बाहुभ्यां पञ्चदशं
 निरमिमीत् तमिन्द्रो देवतान्वंसृज्यत त्रिष्टुप्छन्दो बृहत्॥४॥

सामं राजन्यो मनुष्याणामविः पशूनान्तस्मात्ते वीर्यावन्तो
 वीर्याद्ध्यसृज्यन्त मध्यतः सप्तदशं निरमिमीत् तं विश्वे देवा
 देवता अन्वंसृज्यन्त जगती छन्दो वैरूपं सामं वैश्यो
 मनुष्याणां गावः पशूनान्तस्मात्त आद्या अन्नधाना- ह्यसृज्यन्त
 तस्माद्भूयांसोऽन्येभ्यो भूयिष्ठा हि देवता अन्वंसृज्यन्त पत्त
 एकविंशं निरमिमीत् तमनुष्टुप्छन्दः [5]

अन्वंसृज्यत वैराजं सामं शूद्रो मनुष्याणामश्वः
 पशूनान्तस्मात्तौ भूतसंक्रामिणावश्वश्च शूद्रश्च तस्माच्छूद्रो
 यज्ञेऽनवक्लृप्तो न हि देवता अन्वंसृज्यत तस्मात्पादावुपं जीवतः
 पत्तो ह्यसृज्येताम्प्राणा वै त्रिवृदधमासाः पञ्चदशः प्रजापतिः
 सप्तदशस्त्रयं इमे लोका असावादित्य एकविंश एतस्मिन्वा एते
 श्रिता एतस्मिन्प्रतिष्ठिता य एवं वेदैतस्मिन्नेव श्रयत एतस्मिन्प्रति
 तिष्ठति॥६॥

प्रा॒तःस॒वने॑ वै गा॒य॒त्रेण॑ छ॒न्द॑सा त्रि॒वृ॒ते स्तोमा॑य॒ ज्योति॑र्दध॒देति॑
 त्रि॒वृ॒ता ब्र॒ह्मव॑र्च॒सेन॑ प॒ञ्चद॑शाय॒ ज्योति॑र्दध॒देति॑ प॒ञ्चद॑शेनौज॒सा
 वी॒र्येण॑ सप्तद॒शाय॑ ज्योति॑र्दध॒देति॑ सप्तद॒शेन॑ प्राजाप॒त्येन॑
 प्र॒ज॒न॒नेनै॑कवि॒शाय॑ ज्योति॑र्दध॒देति॑ स्तोमं॑ ए॒व तथ्स्तोमा॑य॒
 ज्योति॑र्दध॒देत्यथो॑ स्तोमं॑ ए॒व स्तोमं॑म॒भि प्र ण॑यति याव॒न्तो वै
 स्तोमा॑स्ताव॒न्तः कामा॑स्ताव॒न्तो लो॒कास्ताव॑न्ति॒ ज्योती॑ऽप्येताव॒न्त
 ए॒व स्तोमा॑नेताव॒न्तः कामा॑नेताव॒न्तो लो॒काने॑ताव॒न्ति॒ ज्योती॑ऽप्यव॑
 रु॒न्ध्रे॥ ७ ॥

ताव॒न्तो लो॒कास्त्रयो॑दश च॥२॥ [२]

ब्र॒ह्मवा॑दिनो॑ वदन्ति॒ स त्वै य॑जेत॒ योऽग्नि॑ष्टोमेन॒ यज॑मानोऽथ
 सर्व॑स्तोमेन॒ यजे॑तेति॒ यस्य॑ त्रि॒वृ॒तम॑न्तर्य॒न्ति प्रा॑णाऽस्तस्यान्तर्य॒न्ति
 प्रा॒णेषु॑ मेऽप्य॑स॒दिति॑ खलु॒ वै य॒ज्ञेन॑ यज॑मानो यजते॒ यस्य॑
 प॒ञ्चद॑शम॑न्तर्य॒न्ति वी॒र्यं॑ तस्यान्तर्य॒न्ति वी॒र्यं॑ मेऽप्य॑स॒दिति॑ खलु॒ वै
 य॒ज्ञेन॑ यज॑मानो यजते॒ यस्य॑ सप्तद॒शम॑न्तर्य॒न्ति॥ ८ ॥

प्र॒जां तस्या॑न्तर्य॒न्ति प्र॒जाया॑म्मेऽप्य॑स॒दिति॑ खलु॒ वै य॒ज्ञेन॑
 यज॑मानो यजते॒ यस्यै॑कवि॒शम॑न्तर्य॒न्ति प्रति॑ष्ठां तस्यान्तर्य॒न्ति
 प्रति॑ष्ठाया॑म्मेऽप्य॑स॒दिति॑ खलु॒ वै य॒ज्ञेन॑ यज॑मानो यजते॒ यस्य॑
 त्रि॒णव॑म॑न्तर्य॒न्त्यृतू॑श्च॒ तस्य॑ न॒ख्यत्रि॑या॑ च वि॒राज॑म॑न्तर्य॒न्त्यृतु॑षु
 मेऽप्य॑सन्न॒ख्यत्रि॑या॑यां च वि॒राजी॑ति॥ ९ ॥

खलु वै यज्ञेन यजमानो यजते यस्य त्रयस्त्रिंशमन्तर्यन्ति
 देवतास्तस्यान्तर्यन्ति देवतासु मेऽप्यसदिति खलु वै यज्ञेन
 यजमानो यजते यो वै स्तोमानामवमम्परमतां गच्छन्तं वेदं
 परमतामेव गच्छति त्रिवृद्वै स्तोमानामवम- स्त्रिवृत्परमो य एवं
 वेदं परमतामेव गच्छति ॥१०॥

सप्तदशमन्तर्यन्ति विराजीति चतुश्चत्वारिंशच्च ॥३॥ [३]

अङ्गिरसो वै सत्रमासत ते सुवर्गं लोकमायन्तेषां
 हविष्मांश्च हविष्कृच्छाहीयेतान्तावकामयेतां सुवर्गं लोकमियावेति
 तावेतं द्विरात्रमपश्यतान्तमाहरतान्तेनायजेतान्ततो वै तौ सुवर्गं
 लोकमैतार्य्यं एवं विद्वान्द्विरात्रेण यजते सुवर्गमेव लोकमेति
 तावैताम्पूर्वेणाऽह्नाऽगच्छतामुत्तरेण ॥११॥

अभिप्लवः पूर्वमहर्भवति गतिरुत्तरं अयोतिष्ठोमोऽग्निष्ठोमः
 पूर्वमहर्भवति तेजस्तेनावं रुद्धे सर्वस्तोमोऽतिरात्र उत्तरं
 सर्वस्यात्यै सर्वस्यावरुद्धौ गायत्रम्पूर्वेहन्त्सामं भवति तेजो
 वै गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसन्तेज एव ब्रह्मवर्चस- मात्मन्धत्ते
 त्रैष्टुभमुत्तरं ओजो वै वीर्यं त्रिष्टुगोजं एव वीर्यमात्मन्धत्ते
 रथन्तरम्पूर्वं ॥१२॥

अहन्त्सामं भवतीयं वै रथन्तरमस्यामेव प्रति तिष्ठति बृहदुत्तरे-
 ऽसौ वै बृहदमुष्यामेव प्रति तिष्ठति तदाहुः कं जगती चानुष्टुप्चेति

वैखानसम्पूर्वेऽहन्त्सामं भवति तेन जगत्यै नैति षोडश्युत्तरे
 तेनानुष्टुभोऽथाहुर्यत्समानैऽर्धमासे स्यातामन्यतरस्याहो वीर्यमनु
 पद्येतेत्यमावास्यायाम्पूर्वमहर्भवत्युत्तरस्मिन्नुत्तरन्नानैवार्धमासयोर्भवतो
 नानावीर्ये भवतो हविष्मन्निधनम्पूर्वमहर्भवति हविष्कृन्निधनमुत्तरम्प्रति

उत्तरेण रथन्तरम्पूर्वेऽन्वेकंविंशतिश्च॥ ४॥ [४]

आपो वा इदमग्रे सलिलमासीत्तस्मिन्प्रजापतिर्वायुर्भूत्वाचरत्स
 इमामपश्यत्तां वराहो भूत्वाहरत्तां विश्वकर्मा भूत्वा व्यमादत्सांप्रथत्
 सा पृथिव्यंभवत्तत्पृथिव्यै पृथिवित्वन्तस्यामश्राम्यत्प्रजापतिः स
 देवानसृजत् वसून्नुद्रानादित्यान्ते देवाः प्रजापतिमब्रुवन्प्र जायामहा
 इति सौऽब्रवीत्॥ १४॥

यथाहं युष्मास्तपसासृख्येवं तपसि प्रजननमिच्छध्वमिति
 तेभ्योऽग्निमायतनम्प्रायच्छदेतेनायतनेन श्राम्यतेति तैऽग्निनायतनेनाश्र
 संवत्सर एकां गामसृजन्त तां वसुभ्यो रुद्रेभ्य आदित्येभ्यः
 प्रायच्छन्नेतां रंखध्वमिति तां वसवो रुद्रा आदित्या अंरखन्त
 सा वसुभ्यो रुद्रेभ्य आदित्येभ्यः प्राजायत् त्रीणि च॥ १५॥

शतानि त्रयस्त्रिंशत् चाथ सैव सहस्रतम्यंभवत्ते देवाः
 प्रजापतिमब्रुवन्त्सहस्रेण नो याजयेति सौऽग्निष्टोमेन वसूनयाजयत्त
 इमं लोकमजयन्तच्चाददुः स उक्थ्यैन रुद्रानयाजयत्तै-
 ऽन्तरिंख्यमजयन्तच्चाददुः सौऽतिरात्रेणा- दित्यानयाजयत्तैऽमुं

लो॒कम॑जय॒न्तच्चा॑ददु॒स्तद॒न्तरि॑ख्यम्॥१६॥

व्यवै॑र्यत॒ तस्मा॑द्बु॒द्रा घातु॑का अनाय॒तना॒ हि तस्मा॑दाहुः शिथि॒लं
वै म॑ध्य॒ममह॑स्त्रिरा॒त्रस्य॒ वि हि॒ तद्वैर्य॑तेति॒ त्रैष्टु॑भम्मध्य॒मस्याह॑
आज्य॑म्भवति सं॒याना॑नि सू॒क्तानि॑ श॒ंसति॑ षोड॒शिन॑ २ श॒ंसत्य॑हो
धृत्या॒ अशि॑थिल॒म्भावाय॒ तस्मा॑त्रिरा॒त्रस्या॑ग्निष्टोम ए॒व प्र॑थ॒ममहः॑
स्या॒दथो॑क्थ्योऽथा॒तिरा॒त्र ए॒षां लो॒कानां॑ विधृत्यै॒ त्रीणि॑त्रीणि
श॒तान्य॑नू॒चीना॒हमव्य॑वच्छिन्नानि ददाति॥१७॥

ए॒षां लो॒काना॑मनु॒ संत॑त्यै द॒शतं॑ न विच्छि॑न्त्याद्विराजं
नेद्वि॑च्छि॒नदानी॑त्यथ॒ या स॑हस्र॒तम्या॑सीत्तस्या॒मिन्द्र॑श्च॒ विष्णु॑श्च
व्याय॑च्छेता॒ २ स॒ इन्द्रो॑ऽमन्य॒तानया॒ वा इ॒दं विष्णुः॑ स॒हस्रं॑
वख्य॑त॒ इति॒ तस्या॑मकल्पेता॒न्दिभा॑ग॒ इन्द्र॑स्तृती॒ये विष्णु॑स्तद्वा
ए॒षाभ्य॑नूच्यत उ॒भा जि॑ग्यथुरिति॒ तां वा ए॒ताम॑च्छावाकः॥१८॥

ए॒व श॒ंसत्य॑थ॒ या स॑हस्र॒तमी॒ सा हो॒त्रे दे॒येति॒ होता॑रं
वा अ॒भ्यति॑रिच्यते॒ यदति॑रिच्यते॒ होता॑ना॒प्तस्या॑पयिता॒-
था॒हुरु॑न्ने॒त्रे दे॒येत्यति॑रिक्ता॒ वा ए॒षा स॑हस्र॒स्याति॑रिक्त
उ॒न्नेत॑र्त्विजामथाहुः सर्वे॑भ्यः स॒दस्यै॑भ्यो दे॒येत्यथा॑हुरु॒दाकृ॑त्या
सा व॑शं चरे॒दित्यथा॑हुरु॒र्ब्रह्म॑णे चा॒ग्नीधे॑ च दे॒येति॑॥१९॥

द्विभा॑गम्ब्रह्मणे॒ तृती॑यम॒ग्नीधं॑ ऐन्द्रो वै ब्र॒ह्मा वैष्ण॑वो॒-
ऽग्नी॑द्यथै॒व ताव॑कल्पेता॒मित्यथा॑हुर्या॒ कल्या॑णी ब॒हुरू॒पा सा

देयेत्यथाहुर्या द्विरूपोभयतएनी सा देयेति सहस्रस्य परिगृहीत्यै
तद्वा एतत्सहस्रस्यायनं सहस्रं स्तोत्रीयाः सहस्रं दखिणाः
सहस्रसम्मितः सुवर्गो लोकः सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै॥२०॥

अब्रवीच्च तदन्तरिख्यन्ददात्यच्छावाक्श्च देयेति सप्तचत्वारिंशच्च॥५॥ [५]

सोमो वै सहस्रमविन्दत्तमिन्द्रोऽन्वविन्दत्तौ यमो
न्यागच्छतावब्रवीदस्तु मेऽत्रापीत्यस्तु ही ३ इत्यब्रूतां स यम
एकस्यां वीर्यम्पर्यपश्यदियं वा अस्य सहस्रस्य वीर्यम्बिभर्तीति
तावब्रवीदियम्ममास्त्वेतद्युवयोरिति तावब्रूतां सर्वे वा एतदेतस्यां
वीर्यम्॥२१॥

परि पश्यामोऽंशमा हरामहा इति तस्यामंशमाहरन्त
तामप्सु प्रावेशयन्त्सोमायोदेहीति सा रोहिणी पिङ्गलैकहायनी
रूपं कृत्वा त्रयस्त्रिंशता च त्रिभिश्च शतैः सहोदैत्तस्माद्रोहिण्या
पिङ्गलैकहायन्या सोमं क्रीणीयाद्य एवं विद्वान्रोहिण्या
पिङ्गलैकहायन्या सोमं क्रीणाति त्रयस्त्रिंशता चैवास्य
त्रिभिश्च॥२२॥

शतैः सोमः क्रीतो भवति सुक्रीतेन यजते तामप्सु
प्रावेशयन्निन्द्रायोदेहीति सा रोहिणी लख्मणा पंष्टौही
वार्रघ्नी रूपं कृत्वा त्रयस्त्रिंशता च त्रिभिश्च शतैः
सहोदैत्तस्माद्रोहिणीं लख्मणाम्पंष्टौहीं वार्रघ्नीं दद्याद्य एवं

विद्वात्रोहिणीं लख्मणाम्पष्ठौहीं वार्त्रघ्नीं ददाति त्रयस्त्रिंशच्चैवास्य
त्रीणि च शतानि सा दत्ता ॥ २३ ॥

भवति तामप्सु प्रावेशयन् यमायोदेहीति सा जरती
मूर्खा तज्जघन्या रूपं कृत्वा त्रयस्त्रिंशता च त्रिभिश्च शतैः
सहोदैत्तस्माज्जरतीम्मूर्खा तज्जघन्यामनुस्तरणीं कुर्वीत य एवं
विद्वाज्जरतीम्मूर्खा तज्जघन्यामनुस्तरणीं कुरुते त्रयस्त्रिंशच्चैवास्य
त्रीणि च शतानि सामुष्मिल्लौके भवति वागेव सहस्रतमी
तस्मात् ॥ २४ ॥

वरो देयः सा हि वरः सहस्रमस्य सा दत्ता भवति
तस्माद्वरो न प्रतिगृह्यः सा हि वरः सहस्रमस्य प्रतिगृहीत-
म्भवतीयं वर इति ब्रूयादथान्याम्ब्रूयादियम्ममेति तथास्य
तत्सहस्रमप्रतिगृहीतम्भवत्युभयतएनी स्यात्तदाहुरन्यत- एनी
स्यात्सहस्रम्परस्तादेतमिति यैव वरः ॥ २५ ॥

कल्याणी रूपसंमृद्धा सा स्यात्सा हि वरः समृद्ध्यै
तामुत्तरेणाग्नीध्रम्पर्याणीयाहवनीयस्यान्ते द्रोणकलशमव घ्रापयेदा
जिघ्र कलशम्मह्युरुधारा पयस्वत्या त्वां विशन्तिवन्दवः समुद्रमिव
सिन्धवः सा मा सहस्र आ भज प्रजयां पशुभिः सह पुनर्मा
विशताद्रयिरिति प्रजयैवैनम्पशुभी रय्या सम् ॥ २६ ॥

अर्धयति प्रजावांन्पशुमात्रयिमान्भवति य एवं वेद तया
सहाग्नीध्रम्परेत्यं पुरस्तात्प्रतीच्यां तिष्ठन्त्यां जुहुयादुभा जिग्यथुर्न

परां जयेथे न परां जिग्ये कतरश्चनैनोः। इन्द्रश्च विष्णो
यदपस्पृधेथां त्रेधा सहस्रं वि तदैरयेथामिति त्रेधाविभक्तं वै त्रिरात्रे
सहस्रं साहस्रीमेवैनां करोति सहस्रस्यैवैनाम्मात्राम्॥२७॥

करोति रूपाणि जुहोति रूपैरेवैनां समर्धयति तस्यां
उपोत्थाय कर्णमा जपेदिडे रन्तेऽदिते सरस्वति प्रिये प्रेयसि महि
विश्रुत्येतानि ते अघ्निये नामानि सुकृतम्मा देवेषु ब्रूतादिति देवेभ्य
एवैनमा वेदयत्यन्वेनं देवा बुध्यन्ते॥२८॥

एतदेतस्यां वीर्यमस्य त्रिभिश्च दत्ता सहस्रतमी तस्मादेव वरस्सम्मात्रामेकात्रचत्वारिंशच्च॥६॥ [६]

सहस्रतम्यां वै यजमानः सुवर्गं लोकमेति सैनं
सुवर्गं लोकं गमयति सा मां सुवर्गं लोकं गमयेत्याह
सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति सा मां ज्योतिष्मन्तं लोकं
गमयेत्याह ज्योतिष्मन्तमेवैनं लोकं गमयति सा मां सर्वान्पुण्या-
ल्लोकान्गमयेत्याह सर्वानेवैनम्पुण्याल्लोकान्गमयति सा॥२९॥

मा प्रतिष्ठां गमय प्रजयां पशुभिः सह पुनर्मा विशताद्रयिरिति
प्रजयैवैनम्पशुभीं रय्याम्रतिं स्थापयति प्रजावान्पशुमात्रयिमान्भवति
य एवं वेद तामग्नीधे वा ब्रह्मणे वा होत्रे वोद्गात्रे वाध्वर्यवे वा
दद्यात्सहस्रमस्य सा दत्ता भवति सहस्रमस्य प्रतिगृहीतम्भवति
यस्तामविद्वान्॥३०॥

प्रतिगृह्णाति ताम्रतिं गृह्णीयादेकासि न सहस्रमेकां

त्वा भूताम्प्रति गृह्णामि न सहस्रमेकां मा भूता विंश मा
 सहस्रमित्येकामेवैनौ भूताम्प्रति गृह्णाति न सहस्रं य एवं वेद
 स्योनासि सुषदा सुशेवा स्योना मा विंश सुषदा मा विंश सुशेवा
 मा विंश॥३१॥

इत्याह स्योनैवैनं सुषदा सुशेवा भूता विंशति नैनं
 हिनस्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति सहस्रं सहस्रतम्यन्वेती ३
 सहस्रतमी सहस्रा ३ मिति यत्प्राचीमुत्सृजेत्सहस्रं
 सहस्रतम्यन्वित्तत्सहस्रमप्रज्ञात्रं सुवर्गं लोकं न प्र
 जानीयात्प्रतीचीमुत्सृजति तां सहस्रमनु पर्यावर्तते सा
 प्रजानती सुवर्गं लोकमेति यजमानमभ्युत्सृजति खिप्रे सहस्रम्प्र
 जायत उत्तमा नीयते प्रथमा देवान्गच्छति॥३२॥

लोकानामयति सार्विद्वान्सुशेवा सार्विंशं यजमानं द्वादश च॥७॥ [७]

अत्रिरददादौर्वाय प्रजाम्पुत्रकामाय स रिरिचानोऽमन्यत
 निर्वीर्यः शिथिलो यातयामा स एतं चतूरात्रमपश्यत्
 तमाहरत्तेनायजत ततो वै तस्य चत्वारो वीरा आजायन्त
 सुहोता सूद्राता स्वध्वर्युः सुसंभेयो य एवं विद्वाश्चतूरात्रेण यजत
 आस्य चत्वारो वीरा जायन्ते सुहोता सूद्राता स्वध्वर्युः सुसंभेयो
 ये चतुर्विंशाः पवमाना ब्रह्मवर्चसं तत्॥३३॥

य उद्यन्तः स्तोमाः श्रीः सात्रिंश्च श्रद्धादेवं यजमानं

चत्वारि वीर्याणि नोपांनमन्तेजं इन्द्रियम्ब्रह्मवर्चसमन्नाद्यं स
 एतांश्चतुरश्वतुष्टोमान्त्सोमानपश्यत्तानाहरत्तैर्यजत तेज एव
 प्रथमेनावारुन्देन्द्रियं द्वितीयेन ब्रह्मवर्चसं तृतीयेनान्नाद्यं चतुर्थेन
 य एवं विद्वांश्चतुरश्वतुष्टोमान्त्सोमानाहरति तैर्यजते तेज एव
 प्रथमेनावारुन्द इन्द्रियं द्वितीयेन ब्रह्मवर्चसं तृतीयेनान्नाद्यं चतुर्थेन
 यामेवात्रिर्ऋद्धिमाध्नोत्तामेव यजमान ऋध्नोति॥ ३४॥

तत्तेजं एवाष्टादश च॥८॥ [८]

जुमदग्निः पुष्टिकामश्चतूरात्रेणायजत स एतान्पोषां
 अपुष्यत्तस्मात्पलितौ जामदग्नियौ न सं जानाते एतानेव
 पोषान्पुष्यति य एवं विद्वांश्चतूरात्रेण यजते पुरोडाशिन्यं उपसदौ
 भवन्ति पशवो वै पुरोडाशः पशूनेवाव रून्देऽन्नं वै पुरोडाशो-
 ऽन्नमेवाव रून्देऽन्नादः पशुमान्भवति य एवं विद्वांश्चतूरात्रेण
 यजते॥ ३५॥

जुमदग्निरष्टाचत्वारिंशत्॥९॥ [९]

संवत्सरो वा इदमेकं आसीत्सोऽकामयतून्त्सृजेयेति स
 एतम्पञ्चरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै स ऋतूनसृजत
 य एवं विद्वान्पञ्चरात्रेण यजते प्रैव जायते त ऋतवः सृष्टा न
 व्यावर्तन्त त एतम्पञ्चरात्रमपश्यन् तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै ते
 व्यावर्तन्त॥ ३६॥

य एवं विद्वान्पञ्चरात्रेण यजते वि पाप्मना भ्रातृव्येणा
वर्तते सार्वसेनिः शौचेयोऽकामयत पशुमान्थस्यामिति स
एतम्पञ्चरात्रमाहर्त्तेनायजत ततो वै स सहस्रम्पशून्प्राप्नोद्य
एवं विद्वान्पञ्चरात्रेण यजते प्र सहस्रम्पशून्प्राप्नोति बबरः
प्रावाहणिरकामयत वाचः प्रवदिता स्यामिति स एतम्पञ्चरात्रमा॥ ३७ ॥

अहर्त्तेनायजत ततो वै स वाचः प्रवदिता भवद्य एवं
विद्वान्पञ्चरात्रेण यजते प्रवदितैव वाचो भवत्यथो एनं
वाचस्पतिरित्याहुर्नानाश्चतूरात्रोऽतिरिक्तः षड्रात्रोऽथ वा एष
सम्प्रति यज्ञो यत्पञ्चरात्रो य एवं विद्वान्पञ्चरात्रेण यजते सम्प्रत्येव
यज्ञेन यजते पञ्चरात्रो भवति पञ्च वा ऋतवः संवत्सरः॥ ३८ ॥

ऋतुष्वेव संवत्सरे प्रति तिष्ठत्यथो पञ्चाखरा पङ्क्तिः पाङ्क्तौ
यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्दे त्रिवृदग्निष्टोमो भवति तेज एवाव रुन्दे
पञ्चदशो भवतीन्द्रियमेवाव रुन्दे सप्तदशो भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्धा
अथो प्रैव तेन जायते पञ्चविंशोऽग्निष्टोमो भवति प्रजापतेरास्यै
महाव्रतवानन्नाद्यस्यावरुद्धौ विश्वजिह्वसर्वपृष्ठोऽतिरात्रो भवति
सर्वस्याभिजित्यै॥ ३९ ॥

ते व्यावर्तन्त प्रवदिता स्यामिति स एतम्पञ्चरात्रमा संवत्सरोऽभिजित्यै॥ १० ॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यामा
दद इमामगृभ्णन्नशनामृतस्य पूर्वं आयुषि विदथेषु कव्या। तया

दे॒वाः सु॒त॒मा ब॑भूवुर्ऋ॒तस्य॑ सा॒म॒न्त्स॒र॒मा॒र॒प॑न्ती। अ॒भि॒धा अ॑सि
भुव॑नमसि य॒न्तासि॑ ध॒र्तासि॑ सोऽग्निं वै॒श्वान॑र॒ः स॒प्र॑थ॒सं गच्छ॑
स्वाहा॑कृतः पृथि॒व्यां य॒न्ता रा॒ड्य॒न्तासि॑ यम॑नो ध॒र्तासि॑ ध॒रुणः॑ कृ॒ष्यै
त्वा र॒खेमा॑य त्वा र॒ख्यै त्वा पो॑षाय त्वा पृथि॒व्यै त्वा॒न्तरि॑ख्याय
त्वा दि॒वे त्वा॑ स॒ते त्वा॑स॒ते त्वा॒द्भ्यस्त्वौष॑धीभ्यस्त्वा वि॒श्वेभ्य॑स्त्वा
भू॒तेभ्यः॑ ॥ ४० ॥

ध॒रुणः॑ पञ्च॒विंश॑तिश्च ॥ ११ ॥ [११]

वि॒भूर्मा॑त्रा प्र॒भूः पि॒त्राश्चो॑सि ह॒योऽस्य॑त्यो॑सि न॒रो-
ऽस्य॑र्वासि स॒प्तिर॑सि वा॒ज्यसि॑ वृषा॑सि नृ॒मणा॑ अ॒सि
य॒युर्नामा॑स्यादि॒त्याना॒म्प॒त्वा॒न्वि॒ह्य॒ग्नये॑ स्वाहा स्वाहेन्द्रा॒ग्निभ्या॑ः
स्वाहा॑ प्र॒जाप॑तये स्वाहा वि॒श्वेभ्यो॑ दे॒वेभ्यः॑ स्वाहा स॒र्वाभ्यो॑
दे॒वेता॑भ्य इ॒ह धृ॑तिः स्वाहे॒ह वि॒धृतिः॑ स्वाहे॒ह र॒न्तिः स्वाहे॒ह
र॒म॑तिः स्वाहा भू॒रसि॑ भु॒वे त्वा॑ भ॒व्याय॑ त्वा भ॒विष्य॑ते त्वा
वि॒श्वेभ्य॑स्त्वा भू॒तेभ्यो॑ दे॒वा आ॑शा॒पाला ए॒तं दे॒वेभ्यो॑ऽश्व॒म्मेधा॑य
प्रो॒खि॒तं गो॑पायत ॥ ४१ ॥

र॒न्तिस्वाहा॑ द्वा॒विंश॑तिश्च ॥ १२ ॥ [१२]

आ॒य॑नाय॒ स्वाहा॑ प्रा॒य॑णाय॒ स्वाहो॑द्वा॒वाय॒ स्वाहो॑द्भु॒ताय॒ स्वाहा॑
शू॒का॒राय॒ स्वाहा॑ शू॒क॒ताय॒ स्वाहा॑ प॒ला॑यिताय॒ स्वाहा॑ऽप॒ला॑यिताय॒
स्वाहा॑ऽऽव॒ल्गा॑ते स्वाहा॑ प॒रा॒व॒ल्गा॑ते स्वाहा॑ऽऽय॒ते स्वाहा॑ प्र॒य॒ते

स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥४२॥

आयनायोत्तरमापलायिताय षड्विंशतिः॥13॥ [१३]

अ॒ग्नये॒ स्वाहा॒ सोमा॑य॒ स्वाहा॑ वा॒यवे॒ स्वाहा॑पाम्मोदा॑य॒ स्वाहा॑
सवि॑त्रे॒ स्वाहा॒ सर॑स्वत्यै॒ स्वाहेन्द्रा॑य॒ स्वाहा॒ बृह॑स्पतये॒ स्वाहा॑
मित्रा॑य॒ स्वाहा॒ वरु॑णाय॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥ 43॥

[१४]

पृ॒थि॒व्यै स्वाहा॑ऽन्तरि॑ख्याय॒ स्वाहा॑ दि॒वे स्वाहा॑ सू॒र्याय॑ स्वाहा॑
च॒न्द्रम॑से॒ स्वाहा॒ नख॑त्रेभ्यः॒ स्वाहा॒ प्रा॒च्यै दि॒शे स्वाहा॑ द॒र्षि॒णायै
दि॒शे स्वाहा॑ प्र॒ती॒च्यै दि॒शे स्वाहा॑दी॒च्यै दि॒शे स्वाहा॑ध्वा॒यै दि॒शे स्वाहा॑
दि॒ग्भ्यः स्वाहा॑ऽ- वान्तर॑दिशाभ्यः॒ स्वाहा॒ समा॑भ्यः॒ स्वाहा॑ श॒र॒द्भ्यः
स्वाहा॑ऽहोरा॒त्रेभ्यः॒ स्वाहा॑ऽर्ध॒मा॒सेभ्यः॒ स्वाहा॒ मा॒सेभ्यः॒ स्वाहा॑र्तु॒भ्यः
स्वाहा॑ संव॑त्स॒राय॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥ 44॥

[१५]

अ॒ग्नये॒ स्वाहा॒ सोमा॑य॒ स्वाहा॑ सवि॑त्रे॒ स्वाहा॒ सर॑स्वत्यै॒ स्वाहा॑
पू॒ष्णे स्वाहा॑ बृह॑स्पतये॒ स्वाहा॑ऽपाम्मोदा॑य॒ स्वाहा॑ वा॒यवे॒ स्वाहा॑
मित्रा॑य॒ स्वाहा॒ वरु॑णाय॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥ 45॥

[१६]

पृथिव्यै स्वाहाऽन्तरिक्षाय स्वाहा दिवे स्वाहाऽग्नये स्वाहा
 सोमाय स्वाहा सूर्याय स्वाहा चन्द्रमसे स्वाहाऽहे स्वाहा रात्रियै
 स्वाहर्जवे स्वाहा साधवे स्वाहा सुखित्यै स्वाहा रक्षुधे स्वाहा-
 ऽऽशितिम्ने स्वाहा रोगाय स्वाहा हिमाय स्वाहा शीताय स्वाहा-
 ऽऽतपाय स्वाहाऽरण्याय स्वाहा सुवर्गाय स्वाहा लोकाय स्वाहा
 सर्वस्मै स्वाहा ॥ 46 ॥

[१७]

भुवो देवानां कर्मणापसर्तस्य पथ्यासि वसुभिर्देवेभिर्देवतया
 गायत्रेण त्वा छन्दसा युनज्मि वसन्तेन त्वर्तुना हविषा दीर्क्षयामि
 रुद्रेभिर्देवेभिर्देवतया त्रैष्टुभेन त्वा छन्दसा युनज्मि ग्रीष्मेण
 त्वर्तुना हविषा दीर्क्षयाम्यादित्येभिर्देवेभिर्देवतया जागतेन
 त्वा छन्दसा युनज्मि वर्षाभिस्त्वर्तुना हविषा दीर्क्षयामि
 विश्वेभिर्देवेभिर्देवतयानुष्टुभेन त्वा छन्दसा युनज्मि ॥ ४७ ॥

शरदा त्वर्तुना हविषा दीर्क्षयाम्यङ्गिरोभिर्देवेभिर्देवतया
 पाङ्केन त्वा छन्दसा युनज्मि हेमन्तशिशिराभ्यां त्वर्तुना हविषा
 दीर्क्षयाम्याहं दीर्क्षामरुहमृतस्य पत्नीं गायत्रेण छन्दसा ब्रह्मणा
 चर्त९ सत्येऽधा९ सत्यमृतैऽधाम्। महीमू षु सुत्रामाणमिह धृतिः
 स्वाहेह विधृतिः स्वाहेह रन्तिः स्वाहेह रमन्तिः स्वाहा ॥ 48 ॥

[१८]

ईङ्गा॒राय॒ स्वाहेङ्कु॑ताय॒ स्वाहा॒ क्रन्द॑ते॒ स्वाहा॑ऽव॒क्रन्द॑ते॒ स्वाहा॑
 प्रोथ॑ते॒ स्वाहा॑ प्र॒प्रोथ॑ते॒ स्वाहा॑ गु॒न्धाय॒ स्वाहा॑ घ्रा॒ताय॒ स्वाहा॑
 प्रा॒णाय॒ स्वाहा॑ व्या॒नाय॒ स्वाहा॑ऽपा॒नाय॒ स्वाहा॑ संदी॒यमा॑नाय॒
 स्वाहा॑ संदि॒ताय॒ स्वाहा॑ विचृ॒त्यमा॑नाय॒ स्वाहा॑ विचृ॒त्ताय॒
 स्वाहा॑ पलायि॒ष्यमा॑णाय॒ स्वाहा॑ पला॒यिताय॒ स्वाहा॑पर॑स्यते
 स्वाहा॑पर॒ताय॒ स्वाहा॑ निवे॒रुष्य॑ते॒ स्वाहा॑ निवि॒शमा॑नाय॒ स्वाहा॑
 निवि॑ष्टाय॒ स्वाहा॑ निष॒थस्य॑ते॒ स्वाहा॑ नि॒षीद॑ते॒ स्वाहा॑ निष॑ण्णाय॒
 स्वाहा॑॥४९॥

आ॒सिष्य॑ते॒ स्वाहा॑ऽऽसी॑नाय॒ स्वाहा॑ऽऽसि॒ताय॒ स्वाहा॑
 निप॑थ्यते॒ स्वाहा॑ नि॒पद्य॑मानाय॒ स्वाहा॑ नि॒पन्नाय॒ स्वाहा॑ शयि॑ष्यते
 स्वाहा॑ शया॑नाय॒ स्वाहा॑ शयि॒ताय॒ स्वाहा॑ सम्मी॒लिष्य॑ते॒ स्वाहा॑
 सम्मी॑लते॒ स्वाहा॑ सम्मी॒लिताय॒ स्वाहा॑ स्वप्स्य॑ते॒ स्वाहा॑ स्वप॑ते
 स्वाहा॑ सु॒प्ताय॒ स्वाहा॑ प्रभो॑थ्यते॒ स्वाहा॑ प्र॒बुध्य॑मानाय॒ स्वाहा॑
 प्रबु॑द्ध्यते॒ स्वाहा॑ जागरि॑ष्यते॒ स्वाहा॑ जाग्र॑ते॒ स्वाहा॑ जागरि॒ताय॒
 स्वाहा॑ शुश्रू॑षमाणाय॒ स्वाहा॑ शृण्व॑ते॒ स्वाहा॑ श्रु॒ताय॒ स्वाहा॑
 वी॒रिष्य॑ते॒ स्वाहा॑॥५०॥

वी॒रुष्य॑माणाय॒ स्वाहा॑ वी॒रिष्य॑ताय॒ स्वाहा॑ स॒हास्य॑ते
 स्वाहा॑ स॒ज्जिहा॑नाय॒ स्वाहा॑ज्जिहा॑नाय॒ स्वाहा॑ विव॑थस्यते॒ स्वाहा॑
 विव॑र्तमानाय॒ स्वाहा॑ विवृ॒त्ताय॒ स्वाहा॑त्था॒स्यते॒ स्वाहा॑त्तिष्ठ॑ते
 स्वाहा॑त्थि॒ताय॒ स्वाहा॑ विध॑विष्यते॒ स्वाहा॑ विधू॒न्वा॒नाय॒ स्वाहा॑

विधू॑ताय॒ स्वाहो॑त्क्र॒स्य॑ते स्वाहो॑त्क्राम॑ते स्वाहो॑त्क्रान्ताय॒ स्वाहा॑
 च॑क्रमिष्य॑ते स्वाहा॑ च॑क्रम्यमा॑णाय॒ स्वाहा॑ च॑क्रमि॑ताय॒ स्वाहा॑
 कण्डू॑यिष्य॑ते स्वाहा॑ कण्डू॑यमा॑णाय॒ स्वाहा॑ कण्डू॑यि॒ताय॒ स्वाहा॑
 निक॑षिष्य॑ते स्वाहा॑ निक॑षमा॑णाय॒ स्वाहा॑ निक॑षि॒ताय॒ स्वाहा॑
 यद॑त्ति॒ तस्मै॒ स्वाहा॑ यत्पि॑ब॑ति॒ तस्मै॒ स्वाहा॑ यन्मे॑ह॑ति॒ तस्मै॒
 स्वाहा॑ यच्छ॑कृ॑त्क॒रोति॒ तस्मै॒ स्वाहा॑ रे॒त॑से॒ स्वाहा॑ प्र॒जाभ्यः॒ स्वाहा॑
 प्र॒ज॒न॒नाय॒ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥५१॥

[१९]

अ॒ग्नये॒ स्वाहा॑ वा॒यवे॒ स्वाहा॑ सू॒र्याय॒ स्वाह॑र्तम॑स्यृतस्य॒र्तम॑सि
 स॒त्यम॑सि स॒त्यस्य॑ स॒त्यम॑स्यृतस्य॒ पन्था॑ अ॒सि दे॒वानां॑ छा॒यामृ॑तस्य॒
 नाम् तत्स॒त्यं यत्त्व॑म्प्र॒जाप॑तिर॒स्यधि॑ यद॑स्मिन्वा॒जिनी॑व॒ शुभः॑
 स्पर्ध॑न्ते दि॒वः सूर्ये॑ण॒ विशो॑ऽपो वृ॒णानः॑ प॑वते क॒व्यन्प॒शुं न गो॒पा
 इर्यः॑ परि॑ज्मा॥ 52॥

[२०]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

साध्या वै देवाः सुवर्गकामा एत९ षड्रात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्ततो वै ते सुवर्गं लोकमायन् य एवं विद्वा९सः षड्रात्रमासंते सुवर्गमेव लोकं यन्ति देवसत्रं वै षड्रात्रः प्रत्यख्य९ ह्येतानि पृष्ठानि य एवं विद्वा९सः षड्रात्रमासंते साख्यादेव देवता अभ्यारोहन्ति षड्रात्रो भवति षड्वा ऋतवः षट्पृष्ठानि॥१॥

पृष्ठैरेवर्तूनन्वारोहन्त्यृतुभिः संवत्सरन्ते संवत्सर एव प्रति तिष्ठन्ति बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी स्मृती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति त्रिवृदग्निष्टोमो भवति तेज एवाव रुन्धते पञ्चदशो भवतीन्द्रियमेवाव रुन्धते सप्तदशः॥२॥

भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव तेन जायन्त एकवि९शो भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्दधते त्रिणवो भवति विजित्यै त्रयस्त्रि९शो भवति प्रतिष्ठित्यै सदोहविर्धानिन एतेन षड्रात्रेण यजेरन्नाश्वत्थी हविर्धानं चाग्नीध्रं च भवतस्तद्धि सुवर्ग्यश्चक्रीवती भवतः सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्या उलूखलबुध्नो यूपो भवति प्रतिष्ठित्यै प्राश्नो यान्ति प्राडिव हि सुवर्गः॥३॥

लोकः सरस्वत्या यान्त्येष वै देवयानः पन्थास्तमेवान्वारोहन्त्याक्रं

यान्त्यवर्तिमेवान्यस्मिन्प्रतिषज्यं प्रतिष्ठां गच्छन्ति यदा दशं शतं
 कुर्वन्त्यथैकमुत्थानं शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति
 तिष्ठन्ति यदा शतं सहस्रं कुर्वन्त्यथैकमुत्थानं सहस्रसम्मितो
 वा असौ लोकोऽमुमेव लोकमभि जयन्ति यदैषां प्रमीयेत यदा
 वा जीयेरन्नथैकमुत्थानन्तद्धि तीर्थम्॥४॥

पृष्ठानि सप्तदशः सुवर्गो जयन्ति यदैकादश च॥१॥ [१]

कुसुरुबिन्द औद्दालकिरकामयत पशुमान्थस्यामिति स
 एतं सप्तरात्रमाहरत्तेनायजत तेन वै स यावन्तो ग्राम्याः
 पशवस्तानवारुन्द्ध य एवं विद्वान्सप्तरात्रेण यजते यावन्त एव
 ग्राम्याः पशवस्तानेवाव रुद्धे सप्तरात्रो भवति सप्त ग्राम्याः पशवः
 सप्तराण्याः सप्त छन्दांस्युभयस्यावरुद्धौ त्रिवृदग्निष्टोमो भवति
 तेजः॥५॥

एवाव रुद्धे पञ्चदशो भवतीन्द्रियमेवाव रुद्धे सप्तदशो
 भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव तेन जायत एकविंशो
 भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्धत्ते त्रिणवो भवति विजित्यै
 पञ्चविंशोऽग्निष्टोमो भवति प्रजापतेरास्यै महाव्रतवानन्नाद्यस्यावरुद्धौ
 विश्वजिथ्सर्वपृष्ठोऽतिरात्रो भवति सर्वस्याभिजित्यै यत्प्रत्यख्यम्पूर्वेष्वह
 पृष्ठान्युपेयुः प्रत्यख्यम्॥६॥

विश्वजिति यथा दुग्धामुपसीदत्येवमुत्तममहः स्यान्नैकरात्रश्चन
 स्याद्बृहद्रथन्तरे पूर्वेष्वहःसूपं यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव

न यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्ति यत्प्रत्यख्यं विश्वजितिं
पृष्ठान्युपयन्ति यथा प्रत्तां दुहे तादृगेव तत्॥७॥

तेजं उपेयुः प्रत्यख्यन्दिचत्वारिंशच्च॥२॥ [२]

बृहस्पतिरकामयत ब्रह्मवर्चसी स्यामिति स एतमष्टरात्रमपश्यत्तम
ततो वै स ब्रह्मवर्चस्यंभवद्य एवं विद्वानष्टरात्रेण यजते ब्रह्मवर्चस्यैव
भवत्यष्टरात्रो भवत्यष्टारख्यं गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसम्गायत्रियैव
ब्रह्मवर्चसमं रुद्धेऽष्टरात्रो भवति चतस्रो वै दिशश्चतस्रो-
ऽवान्तरदिशा दिग्भ्य एव ब्रह्मवर्चसमं रुद्धे॥८॥

त्रिवृदग्निष्टोमो भवति तेजं एवाव रुद्धे पञ्चदशो
भवतीन्द्रियमेवाव रुद्धे सप्तदशो भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव
तेन जायत एकविंशो भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्धत्ते
त्रिणवो भवति विजित्यै त्रयस्त्रिंशो भवति प्रतिष्ठित्यै पञ्चविंशो-
ऽग्निष्टोमो भवति प्रजापतेराप्त्यै महाव्रतवानन्नाद्यस्यावरुद्ध्यै
विश्वजिथ्सर्वपृष्ठोऽतिरात्रो भवति सर्वस्याभिजित्यै॥९॥

दिग्भ्य एव ब्रह्मवर्चसमवरुद्धेऽभिजित्यै॥३॥ [३]

प्रजापतिः प्रजा असृजत ताः सृष्टाः ख्युधं न्यायन्त्स
एतं नवरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै प्रजाभ्यो-
ऽ कल्पत यर्हि प्रजाः ख्युधं निगच्छेयुस्तरहि नवरात्रेण
यजेतेमे हि वा एतासां लोका अक्लृप्ता अथैताः ख्युधं नि

गच्छन्तीमानेवाभ्यो लोकान्कल्पयति तान्कल्पमानान्प्रजाभ्योऽनु
कल्पते कल्पन्ते॥१०॥

अस्मा इमे लोका ऊर्जम्प्रजासु दधाति त्रिरात्रेणैवेमं
लोकं कल्पयति त्रिरात्रेणान्तरिख्यं त्रिरात्रेणामुं लोकं यथा
गुणे गुणमन्वस्यत्येवमेव तल्लोके लोकमन्वस्यति धृत्या
अशिथिलम्भावाय ज्योतिर्गौरायुरिति ज्ञाताः स्तोमा भवन्तीयं
वाव ज्योतिरन्तरिख्यं गौरसावायुरेष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठन्ति
ज्ञात्रं प्रजानाम्॥११॥

गच्छति नवरात्रो भवत्यभिपूर्वमेवास्मिन्तेजो दधाति यो
ज्योगामयावी स्यात्स नवरात्रेण यजेत प्राणा हि वा एतस्याधृता
अथैतस्य ज्योगामयति प्राणानेवास्मिन्दाधारोत यदीतासुर्भवति
जीवत्येव॥१२॥

कल्पन्ते प्रजानात्रयस्त्रिंशच्च॥४॥ [४]

प्रजापतिरकामयत् प्र जायेयेति स एतं दशहोतारमपश्यत्तमं जुहो
दशरात्रमसृजत् तेन दशरात्रेण प्राजायत दशरात्राय दीर्घिष्यमाणो
दशहोतारं जुहुयाद्दशहोत्रैव दशरात्रं सृजते तेन दशरात्रेण
प्र जायते वैराजो वा एष यज्ञो यद्दशरात्रो य एवं
विद्वान्दशरात्रेण यजते विराजमेव गच्छति प्राजापत्यो वा
एष यज्ञो यद्दशरात्रः॥१३॥

य एवं विद्वान्दशरात्रेण यजते प्रैव जायत इन्द्रो वै
 सदृङ्देवताभिरासीत्स न व्यावृतमगच्छत्स प्रजापतिमुपाधावत्
 तस्मा एतं दशरात्रम्प्रायच्छुत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै सौ-
 ऽन्याभिर्देवताभिर्व्यावृतमगच्छद्य एवं विद्वान्दशरात्रेण यजते
 व्यावृतमेव पाप्मना भ्रातृव्येण गच्छति त्रिकुद्वै॥१४॥

एष यज्ञो यदशरात्रः ककुत्पञ्चदशः ककुदैकविंशः
 ककुत्रयस्त्रिंशो य एवं विद्वान्दशरात्रेण यजते त्रिकुदेव
 समानानां भवति यजमानः पञ्चदशो यजमान एकविंशो
 यजमानस्त्रयस्त्रिंशः पुर इतरा अभिचर्यमाणो दशरात्रेण
 यजेत देवपुरा एव पर्यूहते तस्य न कुतश्चनोपाव्याधो भवति
 नैनमभिचरन्त्स्तृणुते देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा एताः॥१५॥

देवपुरा अपश्यन् यदशरात्रस्ताः पर्यूहन्त तेषां
 न कुतश्चनोपाव्याधोऽभवत्ततो देवा अभवन्परासुरा यो
 भ्रातृव्यवान्स्थ्यात्स दशरात्रेण यजेत देवपुरा एव पर्यूहते
 तस्य न कुतश्चनोपाव्याधो भवति भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो
 भवति स्तोमः स्तोमस्योपस्तिर्भवति भ्रातृव्यमेवोपस्तिं कुरुते
 जामि वै॥१६॥

एतत्कुर्वन्ति यज्यायांसः स्तोममुपेत्य कनीयांसमुपयन्ति
 यदग्निष्टोमसामान्यवस्ताच्च परस्ताच्च भवन्त्यजामित्वाय

त्रिवृदग्निष्टोमोऽग्निष्टोदाग्नेयीषु भवति तेज एवाव रुन्दे पञ्चदश
 उक्थ्य ऐन्द्रीष्विन्द्रियमेवाव रुन्दे त्रिवृदग्निष्टोमो वैश्वदेवीषु
 पुष्टिमेवाव रुन्दे सप्तदशोऽग्निष्टोमः प्राजापत्यासु तीव्रसोमो-
 ऽन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव तेन जायते॥१७॥

एकविंश उक्थ्यः सौरीषु प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्धत्ते
 सप्तदशोऽग्निष्टोमः प्राजापत्यासूपहव्य उपहवमेव गच्छति
 त्रिणवावग्निष्टोमावभित ऐन्द्रीषु विजित्यै त्रयस्त्रिंश उक्थ्यो
 वैश्वदेवीषु प्रतिष्ठित्यै विश्वजिथ्सर्वपृष्ठोऽ तिरात्रो भवति
 सर्वस्याभिजित्यै॥१८॥

प्राजापत्यो वा एष यज्ञो यद्वंशरात्रिर्लोककुट्टा एता वै जायन्त एकत्रिंशच्च॥५॥ ——— [५]

ऋतवो वै प्रजाकामाः प्रजां नाविन्दन्त तेऽकामयन्त
 प्रजां सृजेमहि प्रजामव रुन्धीमहि प्रजां विन्देमहि प्रजावन्तः
 स्यामेति त एतमेकादशरात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै ते
 प्रजामसृजन्त प्रजामवारुन्धत प्रजामविन्दन्त प्रजावन्तोऽभवन्त
 ऋतवोऽभवन्तदार्तवानामार्तवत्वमृतूनां वा एते पुत्रास्तस्मात्॥१९॥

आर्तवा उच्यन्ते य एवं विद्वांस एकादशरात्रमासते
 प्रजामेव सृजन्ते प्रजामव रुन्धते प्रजां विन्दन्ते प्रजावन्तो
 भवन्ति ज्योतिरतिरात्रो भवति ज्योतिरेव पुरस्ताद्वधते सुवर्गस्य
 लोकस्यानुख्यात्यै पृष्ठः षडहो भवति षड्वा ऋतवः षट्पृष्ठानि

पृष्ठैरेवतूनन्वारोहन्त्यृतुभिः संवत्सरन्ते संवत्सर एव प्रति तिष्ठन्ति
चतुर्विंशो भवति चतुर्विंशत्यखरा गायत्री॥२०॥

गायत्रमब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियामेव ब्रह्मवर्चसे प्रति तिष्ठन्ति
चतुश्चत्वारिंशो भवति चतुश्चत्वारिंशदखरा त्रिष्टुगिन्द्रियं
त्रिष्टुत्रिष्टुभ्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठन्त्यष्टाचत्वारिंशो भवत्यष्टाचत्वारिंशद
जगती जागताः पशवो जगत्यामेव पशुषु प्रति तिष्ठन्त्येकादशरात्रो
भवति पञ्च वा ऋतव आर्तवाः पञ्चतुष्वेवार्तवेषु संवत्सरे प्रतिष्ठाय
प्रजामव रुन्धतेऽतिरात्रावभितो भवतः प्रजायै परिगृहीत्यै॥२१॥

तस्माद्गायत्र्येकात्रपञ्चाशच्च॥६॥

[६]

ऐन्द्रवायवाग्राङ्गृहीयाद्यः कामयेत यथापूर्वम्प्रजाः कल्पेरन्निति
यज्ञस्य वै क्लृप्तिमनु प्रजाः कल्पन्ते यज्ञस्याक्लृप्तिमनु न
कल्पन्ते यथापूर्वमेव प्रजाः कल्पयति न ज्यायांसं
कनीयानति क्रामत्यैन्द्रवायवाग्राङ्गृहीयादामयाविनः प्राणेन
वा एष व्यृध्यते यस्यामयति प्राण ऐन्द्रवायवः प्राणेनैवैनं
समर्धयति मैत्रावरुणाग्राङ्गृहीरन् येषां दीर्घितानां प्रमीयेत॥२२॥

प्राणापानाभ्यां वा एते व्यृध्यन्ते येषां दीर्घितानां
प्रमीयेते प्राणापानौ मित्रावरुणौ प्राणापानावेव मुखतः परि
हरन्त आश्विनाग्राङ्गृहीतानुजावरोऽश्विनौ वै देवानामानुजावरो
पञ्चेवाग्रम्पर्येतामश्विनावेतस्य देवता य आनुजावरस्तावेवैनमग्रम्परि
णयतः शुक्राग्राङ्गृहीत गतश्रीः प्रतिष्ठाकामोऽसौ वा आदित्यः

शुक्र एषोऽन्तोऽन्तम्मनुष्यः॥२३॥

श्रियै गुत्वा नि वर्ततेऽन्तादेवान्तमा रंभते न ततः
 पापीयान्भवति मन्थ्यग्रान्गृहीताभिचरन्त्रार्तपात्रं वा एतद्यन्मन्थिपात्रम्
 ग्राहयति ताजगार्तिमाच्छत्याग्रयणाग्रान्गृहीत यस्य पिता पितामहः
 पुण्यः स्यादथ तन्न प्राप्नुयाद्वाचा वा एष इन्द्रियेण व्यूध्यते यस्य
 पिता पितामहः पुण्यः॥२४॥

भवत्यथ तन्न प्राप्नोत्युरं इवैतद्यज्ञस्य वागिव यदाग्रयणो
 वाचैवैनमिन्द्रियेण समर्धयति न ततः पापीयान्भव- त्युक्थ्याग्रान्गृहीता
 सर्वेषां वा एतत्पात्राणामिन्द्रियं यदुक्थ्यपात्रं सर्वेणैवैनमिन्द्रियेणाति
 प्र युङ्क्ते सरस्वत्यभि नो नेषि वस्य इति पुरोरुचं कुर्याद्वाग्वै॥२५॥

सरस्वती वाचैवैनमति प्र युङ्क्ते मा त्वत्खेत्राण्यरणानि
 गुन्मेत्याह मृत्योर्वै खेत्राण्यरणानि तेनैव मृत्योः खेत्राणि
 न गच्छति पूर्णान्ग्रहान्गृहीयादामयाविनः प्राणान् वा एतस्य
 शुगृच्छति यस्यामयति प्राणा ग्रहाः प्राणानेवास्य शुचो मुञ्चत्युत
 यदीतासुर्भवति जीवत्येव पूर्णान्ग्रहान्गृहीयाद्यर्हि पर्जन्यो न
 वर्षेत्प्राणान् वा एतर्हि प्रजानां शुगृच्छति यर्हि पर्जन्यो न
 वर्षति प्राणा ग्रहाः प्राणानेव प्रजानां शुचो मुञ्चति ताजक्प्र
 वर्षति॥२६॥

गा॒य॒त्रो वा ऐ॑न्द्रवा॒य॒वो गा॑य॒त्रम्प्रा॑य॒णीय॒मह॑स्तस्मा॑त्प्रा॒य॒णीये॒
 ऽह॑नैन्द्रवा॒य॒वो गृ॑ह्यते स्व ए॒वैन॑मा॒य॒त॒ने गृ॑ह्णाति त्रैष्टु॑भो
 वै शु॒क्रस्त्रैष्टु॑भ॒न्दि॒तीय॒मह॑स्तस्मा॑द्वि॒तीयेऽह॑ञ्छु॒क्रो गृ॑ह्यते
 स्व ए॒वैन॑मा॒य॒त॒ने गृ॑ह्णाति जा॒ग॒तो वा आ॑ग्र॒य॒णो जा॒ग॒तं
 तृ॒तीय॒मह॑स्तस्मा॑त्तृ॒तीयेऽह॑न्नाग्र॒य॒णो गृ॑ह्यते स्व ए॒वैन॑मा॒य॒त॒ने
 गृ॑ह्णात्येत॒द्वै ॥ २७ ॥

य॒ज्ञमा॑प॒द्यच्छ॑न्दा॒ऽस्या॒प्रोति॑ यद॑ग्र॒य॒णः श्वो गृ॑ह्यते यत्रै॒व
 य॒ज्ञम॑दृ॒श॒न्त॒त ए॒वैन॑म्पुनः प्र यु॒ङ्क्ते जग॑न्मुखो वै द्वि॒तीय॑स्त्रि॒रा॒त्रो
 जा॒ग॒त आ॑ग्र॒य॒णो यच्च॑तु॒र्थेऽह॑न्नाग्र॒य॒णो गृ॑ह्यते स्व ए॒वैन॑मा॒य॒त॒ने
 गृ॑ह्णात्यथो स्वमे॒व छ॑न्दोऽनु॑ प॒र्याव॑र्त॒न्ते रा॒थ॒त॒रो वा ऐ॑न्द्रवा॒य॒वो
 रा॒थ॒त॒र॒म॒प॒श्च॒मम॑ह॒स्तस्मा॑त्प॒श्च॒मेऽह॑न् ॥ २८ ॥

ऐ॒न्द्रवा॒य॒वो गृ॑ह्यते स्व ए॒वैन॑मा॒य॒त॒ने गृ॑ह्णाति बा॒र्ह॒तो वै शु॒क्रो
 बा॒र्ह॒त॑ ष॒ष्ठम॑ह॒स्तस्मा॑त्ष॒ष्ठेऽह॑ञ्छु॒क्रो गृ॑ह्यते स्व ए॒वैन॑मा॒य॒त॒ने
 गृ॑ह्णात्येत॒द्वै द्वि॒तीयं॑ य॒ज्ञमा॑प॒द्यच्छ॑न्दा॒ऽस्या॒प्रोति॑ यच्छु॒क्रः श्वो
 गृ॑ह्यते यत्रै॒व य॒ज्ञम॑दृ॒श॒न्त॒त ए॒वैन॑म्पुनः प्र यु॒ङ्क्ते त्रि॒ष्टु॒ङ्मुखो॑ वै
 तृ॒तीय॑स्त्रि॒रा॒त्रस्त्रैष्टु॑भः ॥ २९ ॥

शु॒क्रो यथ्स॑प्त॒मेऽह॑ञ्छु॒क्रो गृ॑ह्यते स्व ए॒वैन॑मा॒य॒त॒ने
 गृ॑ह्णात्यथो स्वमे॒व छ॑न्दोऽनु॑ प॒र्याव॑र्त॒न्ते वा॒ग्वा आ॑ग्र॒य॒णो
 वा॒ग॒ष्ट॒मम॑ह॒स्तस्मा॑द॒ष्ट॒मेऽह॑न्नाग्र॒य॒णो गृ॑ह्यते स्व ए॒वैन॑मा॒य॒त॒ने

गृह्णाति प्राणो वा ऐन्द्रवायवः प्राणो नवममहस्तस्मान्नवमे-
ऽहन्नैन्द्रवायवो गृह्यते स्व एवैनमायतने गृह्णात्येतत्॥ ३०॥

वै तृतीयं यज्ञमापद्यच्छन्दाः स्याप्रोति यदैन्द्रवायवः
श्वो गृह्यते यत्रैव यज्ञमदृशन्तत एवैनम्पुनः प्र युङ्क्तेऽथो
स्वमेव छन्दोऽनु पर्यावर्तन्ते पथो वा एतेऽध्यपथेन यन्ति
येऽन्येनैन्द्रवायवात्प्रतिपद्यन्तेऽन्तः खलु वा एष यज्ञस्य
यदृशममहर्दशमेऽहन्नैन्द्रवायवो गृह्यते यज्ञस्य॥ ३१॥

एवान्तं गृत्वापथात्पन्थामपि यन्त्यथो यथा वर्हीयसा प्रतिसारं
वहन्ति तादृगेव तच्छन्दाः स्यन्त्योन्यस्य लोकमभ्यध्यायन्तान्येतेनैव
देवा व्यवाहयन्नैन्द्रवायवस्य वा एतदायतनं यच्चतुर्थमहस्तस्मिन्नाग्रयणे
गृह्यते तस्मादाग्रयणस्यायतने नवमेऽहन्नैन्द्रवायवो गृह्यते शुक्रस्य
वा एतदायतनं यत्पञ्चमम्॥ ३२॥

अहस्तस्मिन्नैन्द्रवायवो गृह्यते तस्मादैन्द्रवायवस्यायतने
सप्तमेऽहच्छुक्रो गृह्यत आग्रयणस्य वा एतदायतनं यत्षष्ठमहस्तस्मिन्
गृह्यते तस्माच्छुक्रस्यायतनेऽष्टमेऽहन्नाग्रयणो गृह्यते छन्दाः स्येव
तद्वि वाहयति प्र वस्यसो विवाहमाप्नोति य एवं वेदार्थो देवताभ्य
एव यज्ञे संविदं दधाति तस्मादिदमन्योन्यस्मै ददाति॥ ३३॥

एतद्वै पञ्चमेऽहन्नैष्टुभ एतद्गृह्यते यज्ञस्य पञ्चममन्यस्मा एकञ्च॥ ८॥ [८]

प्रजापतिरकामयत् प्र जायेयेति स एतं द्वादशरात्रमपश्यत्तमाहरत्

ततो वै स प्राजायत यः कामयेत प्र जायेयेति स द्वादशरात्रेण
यजेत प्रैव जायते ब्रह्मवादिनो वदन्त्यग्निष्टोमप्रायणा यज्ञा अथ
कस्मादतिरात्रः पूर्वः प्र युज्यत इति चख्षुषी वा एते यज्ञस्य
यदतिरात्रौ कनीनिके अग्निष्टोमौ यत्॥ ३४॥

अग्निष्टोमं पूर्वम्प्रयुञ्जीरन्बहिर्धा कनीनिके दध्युस्तस्मादतिरात्रः
पूर्वः प्र युज्यते चख्षुषी एव यज्ञे धित्वा मध्यतः कनीनिके
प्रति दधति यो वै गायत्रीं ज्योतिःपख्यां वेद ज्योतिषा भासा
सुवर्गं लोकमेति यावद्भिष्टोमौ तौ पख्यौ येऽन्तरेऽष्टावुक्थ्याः स
आत्मैषा वै गायत्री ज्योतिःपख्या य एवं वेद ज्योतिषा भासा
सुवर्गं लोकम्॥ ३५॥

एति प्रजापतिर्वा एष द्वादशधा विहितो यद्द्वादशरात्रो
यावतिरात्रौ तौ पख्यौ येऽन्तरेऽष्टावुक्थ्याः स आत्मा
प्रजापतिर्वैष सन्धसद्ध वै सत्रेण स्पृणोति प्राणा वै सत्प्राणानेव
स्पृणोति सर्वासां वा एते प्रजानां प्राणैरासते ये सत्रमासते
तस्मात्पृच्छन्ति किमेते सत्रिण इति प्रियः प्रजानामुत्थितो भवति
य एवं वेद॥ ३६॥

अग्निष्टोमौ यत्सुवर्गलोकं प्रियः प्रजानाम्पञ्च च॥ १॥ [९]

न वा एषोऽन्यतो वैश्वानरः सुवर्गाय लोकाय प्राभवदूर्ध्वो ह वा
एष आतत आसीत्ते देवा एतं वैश्वानरं पर्योहन्त्सुवर्गस्य लोकस्य

प्रभूत्या ऋतवो वा एतेन प्रजापतिमयाजयन्तेष्वार्धोदधि तदधोति
ह वा ऋत्विष्यु य एवं विद्वान्द्वादशाहेन यजते तस्मिन्नेच्छन्त स
रसमहं वसन्ताय प्रायच्छत्॥३७॥

यवं ग्रीष्मायौषधीर्वर्षाभ्यो ब्रीहीञ्छुरदे माषतिलौ
हेमन्तशिशिराभ्यान्तेनेन्द्रम्प्रजापतिरयाजयत्ततो वा इन्द्र इन्द्रो-
ऽभवत्तस्मादाहुरानुजावरस्य यज्ञ इति स ह्येतेनाग्रेऽयजतैष ह
वै कुणपमत्ति यः सत्रे प्रतिगृह्णाति पुरुषकुणपमंश्चकुणपङ्गौर्वा
अन्नय्येन पात्रेणान्नम्बिभ्रति यत्तन्न निर्णेनिजति ततोऽधि॥३८॥

मलं जायत एक एव यजेतैको हि प्रजापतिरार्धोद्वादश
रात्रिर्दीर्घ्वितः स्याद्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरः प्रजापतिः
प्रजापतिर्वावैष एष ह त्वे जायते यस्तपसोऽधि जायते चतुर्धा वा
एतास्तिस्त्रस्तिस्त्रो रात्रयो यद्वादशोपसदो याः प्रथमा यज्ञं ताभिः
सम्भरति या द्वितीया यज्ञं ताभिरा रभते॥३९॥

यास्तृतीयाः पात्राणि ताभिर्निर्णनित्ते याश्चतुर्थीरपि
ताभिरात्मानमन्तरतः शुन्धते यो वा अस्य पशुमत्ति मांसं
सोऽति यः पुरोडाशमस्तिष्कं स यः परिवापम्पुरीषं स य
आज्यमम्भानं स यः सोमं स्वेदं सोऽपि ह वा अस्य
शीर्षण्या निष्पदः प्रति गृह्णाति यो द्वादशाहे प्रतिगृह्णाति
तस्माद्द्वादशाहेन न याज्यमपाम्नो व्यावृत्त्यै॥४०॥

एकस्मै स्वाहा द्वाभ्यां स्वाहा त्रिभ्यः स्वाहा चतुर्भ्यः
 स्वाहा पञ्चभ्यः स्वाहा षड्भ्यः स्वाहा सप्तभ्यः स्वाहा ऽष्टाभ्यः
 स्वाहा नवभ्यः स्वाहा दशभ्यः स्वाहाैकादशभ्यः स्वाहा द्वादशभ्यः
 स्वाहा त्रयोदशभ्यः स्वाहा चतुर्दशभ्यः स्वाहा पञ्चदशभ्यः स्वाहा
 षोडशभ्यः स्वाहा सप्तदशभ्यः स्वाहा ऽष्टादशभ्यः स्वाहाैकान्न
 विंशत्यै स्वाहा नवविंशत्यै स्वाहाैकान्न चत्वारिंशते स्वाहा
 नवचत्वारिंशते स्वाहाैकान्न षष्ठ्यै स्वाहा नवषष्ठ्यै स्वाहाैकान्नाशीत्यै
 स्वाहा नवाशीत्यै स्वाहाैकान्न शताय स्वाहा शताय स्वाहा द्वाभ्यां
 शताभ्यां स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा ॥४१॥

नवचत्वारिंशते स्वाहाैकान्नैकविंशतिश्च ॥११॥ [११]

एकस्मै स्वाहा त्रिभ्यः स्वाहा पञ्चभ्यः स्वाहा सप्तभ्यः स्वाहा
 नवभ्यः स्वाहाैकादशभ्यः स्वाहा त्रयोदशभ्यः स्वाहा पञ्चदशभ्यः
 स्वाहा सप्तदशभ्यः स्वाहाैकान्न विंशत्यै स्वाहा नवविंशत्यै
 स्वाहाैकान्न चत्वारिंशते स्वाहा नवचत्वारिंशते स्वाहाैकान्न षष्ठ्यै
 स्वाहा नवषष्ठ्यै स्वाहाैकान्नाशीत्यै स्वाहा नवाशीत्यै स्वाहाैकान्न
 शताय स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा ॥४२॥

एकस्मै त्रिभ्यः पञ्चाशत् ॥१२॥ [१२]

द्वाभ्यां स्वाहा चतुर्भ्यः स्वाहा षड्भ्यः स्वाहा ऽष्टाभ्यः स्वाहा
 दशभ्यः स्वाहा द्वादशभ्यः स्वाहा चतुर्दशभ्यः स्वाहा षोडशभ्यः

स्वाहा॑ ऽष्टाद॑शभ्यः स्वाहा॑ वि॒ंश॑त्यै स्वाहा॑ ऽष्टान॑वत्यै स्वाहा॑ श॒ताय॑
स्वाहा॑ सर्व॑स्मै स्वाहा॑ ॥४३॥

द्वाभ्यां॑म॒ष्टान॑वत्यै षड्वि॑ंशतिः॥13॥ [१३]

त्रि॒भ्यः स्वाहा॑ प॒ञ्चभ्यः॑ स्वाहा॑ स॒प्तभ्यः॑ स्वाहा॑ न॒वभ्यः॑
स्वाहा॑ैकाद॑शभ्यः स्वाहा॑ त्रयोद॑शभ्यः स्वाहा॑ प॒ञ्चद॑शभ्यः स्वाहा॑
स॒प्तद॑शभ्यः स्वाहा॑ैकान्न॑ वि॒ंश॑त्यै स्वाहा॑ नव॑वि॒ंश॑त्यै स्वाहा॑ैकान्न॑
च॑त्वारि॒ंश॑ते स्वाहा॑ नव॑चत्वारि॒ंश॑ते स्वाहा॑ैकान्न॑ ष॒ष्ठ्यै स्वाहा॑
नव॑ष॒ष्ठ्यै स्वाहा॑ैकान्ना॒शीत्यै॑ स्वाहा॑ नवा॑शीत्यै स्वाहा॑ैकान्न॑ श॒ताय॑
स्वाहा॑ श॒ताय॑ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै स्वाहा॑ ॥४४॥

त्रि॒भ्यो॑ ऽष्टाच॑त्वारि॒ंश॑त् ॥14॥ [१४]

च॒तुर्भ्यः॑ स्वाहा॑ ऽष्टा॒भ्यः स्वाहा॑ द्वा॒दश॑भ्यः स्वाहा॑ षोड॑शभ्यः
स्वाहा॑ वि॒ंश॑त्यै स्वाहा॑ षण्ण॑वत्यै स्वाहा॑ श॒ताय॑ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै
स्वाहा॑ ॥४५॥

च॒तुर्भ्यः॑ षण्ण॑वत्यै षोड॑श ॥15॥ [१५]

प॒ञ्चभ्यः॑ स्वाहा॑ द॒शभ्यः॑ स्वाहा॑ प॒ञ्चद॑शभ्यः स्वाहा॑ वि॒ंश॑त्यै
स्वाहा॑ प॒ञ्चन॑वत्यै स्वाहा॑ श॒ताय॑ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै स्वाहा॑ ॥४६॥

प॒ञ्चभ्यः॑ प्र॒ञ्चन॑वत्यै चतु॑र्दश ॥16॥ [१६]

द॒शभ्यः॑ स्वाहा॑ वि॒ंश॑त्यै स्वाहा॑ त्रि॒ंश॑ते स्वाहा॑ च॒त्वारि॒ंश॑ते

स्वाहा॑ पञ्चा॑शते॒ स्वाहा॑ ष॒ष्ठ्यै स्वाहा॑ सप्त॒त्यै स्वाहा॑ ऽशी॒त्यै स्वाहा॑
नव॒त्यै स्वाहा॑ श॒ताय॒ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै स्वाहा॑ ॥ ४७ ॥

दश॒भ्यो द्वाविं॑शतिः ॥ 17 ॥ [१७]

विं॒शत्यै स्वाहा॑ च॒त्वारि॑ं॒शते॒ स्वाहा॑ ष॒ष्ठ्यै स्वाहा॑ ऽशी॒त्यै
स्वाहा॑ श॒ताय॒ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै स्वाहा॑ ॥ ४८ ॥

विं॒शत्यै द्वाद॑श ॥ 18 ॥ [१८]

पञ्चा॑शते॒ स्वाहा॑ श॒ताय॒ स्वाहा॑ द्वाभ्या॑ं श॒ताभ्या॑ं स्वाहा॑
त्रि॒भ्यः श॒तेभ्यः॒ स्वाहा॑ च॒तुर्भ्यः॒ श॒तेभ्यः॒ स्वाहा॑ पञ्च॒भ्यः श॒तेभ्यः॒
स्वाहा॑ ष॒ड्भ्यः श॒तेभ्यः॒ स्वाहा॑ सप्त॒भ्यः श॒तेभ्यः॒ स्वाहा॑ ऽष्टा॒भ्यः
श॒तेभ्यः॒ स्वाहा॑ न॒वभ्यः॒ श॒तेभ्यः॒ स्वाहा॑ स॒हस्रा॑य॒ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै
स्वाहा॑ ॥ ४९ ॥

पञ्चा॑शते॒ द्वात्रिं॑शत् ॥ 19 ॥ [१९]

श॒ताय॒ स्वाहा॑ स॒हस्रा॑य॒ स्वाहा॑ ऽयु॒ताय॒ स्वाहा॑ नि॒यु॒ताय॒
स्वाहा॑ प्र॒यु॒ताय॒ स्वाहा॑ ऽर्बु॒दाय॒ स्वाहा॑ न्य॒र्बु॒दाय॒ स्वाहा॑ स॒मु॒द्राय॒
स्वाहा॑ म॒ध्याय॒ स्वाहा॑ ऽन्ता॑य॒ स्वाहा॑ प॒रार्धा॑य॒ स्वाहा॑ ष॒से स्वाहा॑
व्यु॒ष्ट्यै स्वाहा॑ दे॒ष्यते॒ स्वाहा॑ द्यु॒ते स्वाहा॑ दि॒ताय॒ स्वाहा॑ सु॒व॒र्गाय॒

स्वाहा॑ लो॒काय॒ स्वाहा॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥५०॥

श॒ताया॒ष्टात्रि॑शत्॥२०॥ [२०]

प्र॒जवं॑ ब्र॒ह्मवा॑दिनः कि॒मेष॑ वा आ॒प्त आ॑दित्या उ॒भयोः॑ प्र॒जाप॑तिरन्वा॒यन्नि॒न्द्रो वै स॒दृष्टि॑न्द्रो वै शि॒थिलः॑
प्र॒जाप॑तिरकामयता॒न्नादः॑ सा वि॒राड॒सावा॑दित्यो॒र्वाङ्मू॒तमा॑ मेऽग्नि॒ना स्वा॑हाधि॒न्द्र्योऽऽये॒तायं॑ कृ॒ष्णायौ॑प॒धीभ्यो॑
व॒नस्प॑तिभ्यो वि॒शतिः॑॥२०॥ प्र॒जवं॑ प्र॒जाप॑तिर्यद॒च्छन्दो॑म॒नै ह॒वे स॒वाह॑मोप॒धीभ्यो॑ द्वि॒चत्वारि॑शत्॥४२॥

प्र॒जव॑श्च॒ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥ [२१]

॥तृतीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः॥

प्र॒जवं॑ वा ए॒तेन॑ य॒न्ति॒ यद॑श्मम॒हः पा॑पाव॒हीयं॑ वा ए॒तेन॑ भ॒वन्ति॒
यद॑श्मम॒हर्षो॑ वै प्र॒जवं॑ य॒ताम॑प॒थेन॑ प्र॒तिप॑द्य॒ते यः स्था॑णुश्च॒ हन्ति॒
यो भ्रेषं॑ न्येति॒ स ही॑यते॒ स यो वै द॑श्मेऽह॒न्नवि॑वा॒क्य उ॑प॒हन्य॑ते॒
स ही॑यते॒ तस्मै॑ य उ॒प॒हता॑य॒ व्याह॑ तमे॒वान्वा॒रभ्य॑ सम॑श्नुतेऽथ॒
यो व्याह॑ सः॥१॥

ही॒यते॒ तस्मा॑द्द॒श्मेऽह॑न्नवि॒वाक्य॑ उ॒प॒हता॑य॒ न व्यु॑च्य॒मथो॑
ख॒ल्वा॒हुर्य॑ज्ञस्य॒ वै समृ॑द्धेन दे॒वाः सु॑व॒र्गं लो॒कमा॑यन् य॒ज्ञस्य॑
व्य॑द्धेनासुरा॒न्परा॑भावय॒न्निति॑ यत्ख॒लु वै य॒ज्ञस्य॑ समृ॑द्धं
तद्य॑ज॒मान॑स्य॒ यद्व्य॑द्धं तद्भा॒तृव्य॑स्य॒ स यो वै द॑श्मेऽह॒न्नवि॑वा॒क्य उ॑प॒हन्य॑ते॒
स ए॒वाति॑ रेचयति॒ ते ये बा॒ह्या द॑शी॒कवः॑॥२॥

स्युस्ते वि ब्रूयुर्यदि तत्र न विन्देयुरन्तःसदसाद्बुच्यय्यँदि
 तत्र न विन्देयुर्गृहपतिना व्युच्यन्तद्बुच्यमेवाथ वा एतत्सर्पराज्ञिया
 ऋग्भिः स्तुवन्तीयं वै सर्पतो राज्ञी यद्वा अस्यां किं चार्चन्ति
 यदानृचुस्तेनेयः सर्पराज्ञी ते यदेव किं च वाचानृचुर्यदतो-
 ऽध्यर्चितारः॥३॥

तदुभयमाप्त्वावरुध्योत्तिष्ठामेति ताभिर्मनसा स्तुवते न वा
 इमामंश्वरथो नाश्वतरीरथः सद्यः पर्याप्तुमर्हति मनो वा इमाः
 सद्यः पर्याप्तुमर्हति मनः परिभवितुमथ ब्रह्म वदन्ति परिमिता
 वा ऋचः परिमितानि सामानि परिमितानि यजूंष्यथैतस्यैवान्तो
 नास्ति यद्वह्न तत्प्रतिगृणत आ चरणीत स प्रतिगरः॥४॥

व्याह स दंशीकवोऽर्चितारः स एकश्च॥१॥ [१]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं द्वादशाहस्य प्रथमेनाहृत्विजां
 यजमानो वृद्ध इति तेज इन्द्रियमिति किं द्वितीयेनेति
 प्राणानन्नाद्यमिति किं तृतीयेनेति त्रीनिमाल्लोणकानिति किं
 चतुर्थेनेति चतुष्पदः पशूनिति किम्पञ्चमेनेति पञ्चखराम्पङ्क्तिमिति
 किं षष्ठेनेति षडृतूनिति किं सप्तमेनेति सप्तपदाः
 शक्करीमिति॥५॥

किमष्टमेनेत्यष्टारखरां गायत्रीमिति किं नवमेनेति
 त्रिवृतः स्तोममिति किं दशमेनेति दशाखरां विराजमिति

किमेकादशेनेत्येकादशाखरां त्रिष्टुभमिति किं द्वादशेनेति
द्वादशाखरां जगतीमित्येतावद्वा अस्ति यावदेतद्यावदेवास्ति
तदेषां वृद्धे ॥ ६ ॥

शक्नोतीमित्येकचत्वारिंशच्च ॥ २ ॥ [२]

एष वा आप्तो द्वादशाहो यत्रयोदशरात्रः संमानः
ह्येतदहर्ह्यत्प्रायणीयश्चोदयनीयश्च त्र्यतिरात्रो भवति त्रयं इमे
लोका एषां लोकानामाप्त्यै प्राणो वै प्रथमोऽतिरात्रो व्यानो
द्वितीयोऽपानस्तृतीयः प्राणापानोदानेष्वेवान्नाद्ये प्रति तिष्ठन्ति
सर्वमायुर्यन्ति य एवं विद्वांसस्रयोदशरात्रमासते तदाहुर्वाग्वा
एषा वितता ॥ ७ ॥

यद्वादशाहस्तां विच्छिन्द्यन्मध्यैऽतिरात्रं कुर्युरुपदासुका
गृहपतेर्वाक्स्यादुपरिष्ठाच्छन्दोमानांमहाव्रतं कुर्वन्ति संततामेव
वाचमव रुद्धतेऽनुपदासुका गृहपतेर्वाग्भवति पशवो वै छन्दोमा
अन्नम्महाव्रतय्यदुपरिष्ठाच्छन्दोमानां- म्महाव्रतं कुर्वन्ति पशुषु
चैवान्नाद्ये च प्रति तिष्ठन्ति ॥ ८ ॥

वितता त्रिचत्वारिंशच्च ॥ ३ ॥ [३]

आदित्या अकामयन्तोभयोर्लोकयोर्ऋध्रुयामेति त
एतं चतुर्दशरात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै त
उभयोर्लोकयोर्ऋध्रुवन्नस्मिंश्चामुष्मिंश्च य एवं विद्वांसश्चतुर्दशरात्रम

उभयोरेव लोकयोर्ऋध्रुवन्त्यस्मिंश्चामुष्मिंश्च चतुर्दशरात्रो
भवति सप्त ग्राम्या ओषधयः सप्तारण्या उभयीषामवरुद्धौ
यत्पराचीनानि पृष्ठानि॥१॥

भवन्त्यमुमेव तैर्लोकमभि जयन्ति यत्प्रतीचीनानि पृष्ठानि
भवन्तीममेव तैर्लोकमभि जयन्ति त्रयस्त्रिंशौ मध्यतः स्तोमौ
भवतः साम्राज्यमेव गच्छन्त्यधिराजौ भवतोऽधिराजा एव
समानानां भवन्त्यतिरात्रावभितौ भवतः परिगृहीत्यै॥१०॥

पृष्ठानि चतुस्त्रिंशच्च॥४॥

[४]

प्रजापतिः सुवर्गं लोकमैतत् देवा अन्वायन्तानादित्याश्च
पशवश्चान्वायन्ते देवा अब्रुवन् यान्पशूनुपाजीविष्म त इमै-
ऽन्वाग्मन्निति तेभ्य एतं चतुर्दशरात्रम्प्रत्यौहन्त आदित्याः पृष्ठैः
सुवर्गं लोकमारोहन्त्र्यहाभ्यामस्मिल्लोके पशून्प्रत्यौहन्पृष्ठैरादित्या
अमुष्मिल्लोक आर्ध्वन्त्र्यहाभ्यामस्मिन्॥११॥

लोके पशवो य एवं विद्वांसश्चतुर्दशरात्रमासत उभयोरेव
लोकयोर्ऋध्रुवन्त्यस्मिंश्चामुष्मिंश्च पृष्ठैरेवामुष्मिल्लोकं ऋध्रुवन्ति
त्र्यहाभ्यामस्मिल्लोके ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहो भवतीयं वाव
ज्योतिरन्तरिख्यं गौरसावायुरिमानेव लोकानभ्यारोहन्ति
यदन्यतः पृष्ठानि स्युर्विविधः स्यान्मध्ये पृष्ठानि भवन्ति
सविवधत्वाय॥१२॥

ओजो वै वीर्यम्पृष्ठान्योजं एव वीर्यम्मध्यतो दधते
 बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो
 अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी स्मृती ताभ्यामेव
 सुवर्गं लोकं यन्ति पराञ्चो वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति
 ये पराचीनानि पृष्ठान्युपयन्ति प्रत्यङ्महो भवति प्रत्यवरूढ्या
 अथो प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोर्ऋद्धोत्तिष्ठन्ति चतुर्दशैतास्तासां
 या दश दशांखरा विराडन्न विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्धते
 याश्चतस्रश्चतस्रो दिशो दिख्वेव प्रति तिष्ठन्त्यतिरात्रावभितो भवतः
 परिगृहीत्यै॥१३॥

आर्ध्ववज्रहाम्यामस्मिन्संविधत्वाय प्रतिष्ठित्या एकत्रिंशच्च॥५॥ [५]

इन्द्रो वै सदृङ्देवताभिरासीत्स न व्यावृतमगच्छत्स
 प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतम्पञ्चदशरात्रम्प्रायच्छत्तमाहर्त्
 तेनायजत् ततो वै सोऽन्याभिर्देवताभिर्यावृतमगच्छद्य
 एवं विद्वांसः पञ्चदशरात्रमासते व्यावृतमेव पाप्मना
 भ्रातृव्येण गच्छन्ति ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहो भवतीयं वाव
 ज्योतिरन्तरिखम्॥१४॥

गौरसावायुरेष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठन्त्यसत्रं वा
 एतद्यदच्छन्दोमय्यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सत्रन्देवता एव
 पृष्ठैरव रुन्धते पशूच्छन्दोमैरोजो वा वीर्यम्पृष्ठानि पशवश्छन्दोमा

ओजस्येव वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति पञ्चदशरात्रो भवति पञ्चदशो
वज्रो वज्रमेव भ्रातृव्येभ्यः प्र हरन्त्यतिरात्रावभितो भवत इन्द्रियस्य
परिगृहीत्यै॥१५॥

अन्तरिख्यमिन्द्रियस्यैकं॥६॥ [६]

इन्द्रो वै शिथिल इवाप्रतिष्ठित आसीत्सोऽसुरेभ्यो-
ऽबिभेत्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतम्पञ्चदशरात्रं वज्रम्प्रायच्छत्
तेनासुरान्पराभाव्य विजित्य श्रियमगच्छदग्निष्टुता पाप्मानं
निरदहत पञ्चदशरात्रेणौजो बलमिन्द्रियं वीर्यमात्मन् दधत् य एवं
विद्वांसः पञ्चदशरात्रमासते भ्रातृव्यानेव पराभाव्य विजित्य श्रियं
गच्छन्त्यग्निष्टुता पाप्मानं निः॥१६॥

दहन्ते पञ्चदशरात्रेणौजो बलमिन्द्रियं वीर्यमात्मन् दधत् एता
एव पशव्याः पञ्चदश वा अर्धमासस्य रात्रयोऽर्धमासशः संवत्सर
आप्यते संवत्सरम्पशवोऽनु प्र जायन्ते तस्मात्पशव्या एता एव
सुवर्ग्याः पञ्चदश वा अर्धमासस्य रात्रयोऽर्धमासशः संवत्सर
आप्यते संवत्सरः सुवर्गो लोकस्तस्मात्सुवर्ग्या ज्योतिर्गौरायुरिति
त्र्यहो भवतीयं वाव ज्योतिरन्तरिख्यम्॥१७॥

गौरसावायुरिमानेव लोकानभ्यारोहन्ति यदन्यतः पृष्ठानि
स्युर्विविधः स्यान्मध्ये पृष्ठानि भवन्ति सविवधत्वायौजो वै
वीर्यमृष्ठान्योज एव वीर्यमध्यतो दधते बृहद्रथन्तराभ्या यन्तीयं

वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते
वै यज्ञस्याञ्जसायनी स्मृती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकम्॥१८॥

यन्ति पराञ्चो वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति ये पराचीनानि
पृष्ठान्युपयन्ति प्रत्यङ्महो भवति प्रत्यवरूढ्या अथो प्रतिष्ठित्या
उभयोर्लोकयोर्ऋद्धोत्तिष्ठन्ति पञ्चदशैतास्तासां या दश दशाखरा
विराडन्न विराड्विराजैवान्नाद्य- मव रुन्धते याः पञ्च पञ्च दिशो
दिख्वेव प्रति तिष्ठन्त्यतिरात्रावभितो भवत इन्द्रियस्य वीर्यस्य
प्रजायै पशूनाम्परिगृहीत्यै॥१९॥

गच्छन्त्यग्निष्टुतां पाप्मानन्निरन्तरिखल्लौकमप्रजायै द्वे च॥७॥ [७]

प्रजापतिरकामयतान्नादः स्यामिति स एत९ सप्तदशरात्रमपश्यत्
ततो वै सौऽन्नादोऽभवद्य एवं विद्वा९सः सप्तदशरात्रमासतेऽन्नादा
एव भवन्ति पञ्चाहो भवति पञ्च वा ऋतवः संवत्सर ऋतुष्वेव
संवत्सरे प्रति तिष्ठन्त्यथो पञ्चाखरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवाव
रुन्धतेऽसन्नं वा एतत्॥२०॥

यदच्छन्दोमय्यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सन्नन्देवता एव पृष्ठैरव
रुन्धते पशूच्छन्दोमैरोजो वै वीर्यम्पृष्ठानि पशवश्छन्दोमा ओजस्येव
वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति सप्तदशरात्रो भवति सप्तदशः प्रजापतिः
प्रजापतेराप्त्या अतिरात्रावभितो भवतोऽन्नाद्यस्य परिगृहीत्यै॥२१॥

एतत्सन्नि९श्च॥८॥ [८]

सा विराड्विक्रम्यातिष्ठद्ब्रह्मणा देवेष्वन्नेनासुरेषु ते देवा
अकामयन्तोभयं सं वृञ्जीमहि ब्रह्म चान्नं चेति त एता
विंशतिं रात्रीरपश्यन्ततो वै त उभयं समवृञ्जत ब्रह्म चान्नं
च ब्रह्मवर्चसिनोऽन्नादा अभवन् य एवं विद्वांस एता आसन्त
उभयमेव सं वृञ्जते ब्रह्म चान्नं च॥२२॥

ब्रह्मवर्चसिनोऽन्नादा भवन्ति द्वे वा एते विराजौ तयोरेव
नाना प्रति तिष्ठन्ति विंशो वै पुरुषो दश हस्त्या अङ्गुलयो
दश पद्मा यावानेव पुरुषस्तमाह्वोत्तिष्ठन्ति ज्योतिर्गौरायुरिति
त्र्यहा भवन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुरिमानेव
लोकानभ्यारोहन्त्यभिपूर्वं त्र्यहा भवन्त्यभिपूर्वमेव सुवर्गम्॥२३॥

लोकमभ्यारोहन्ति यदन्यतः पृष्ठानि स्युर्विविधः स्यान्मध्यं
पृष्ठानि भवन्ति सविवधत्वायौजो वै वीर्यम्पृष्ठान्योज एव
वीर्यमध्यतो दधते बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ
बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै
यज्ञस्याञ्जसायनी स्रुती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति पराञ्चो
वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति ये पराचीनानि पृष्ठान्युपयन्ति
प्रत्यङ्महो भवति प्रत्यवरूढ्या अथो प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोर्
ऋद्धोत्तिष्ठन्त्यतिरात्रावभितो भवतो ब्रह्मवर्चसस्यान्नाद्यस्य

परिगृहीत्यै ॥ २४ ॥

वृञ्जते ब्रह्म चान्नञ्च सुवर्गमेते सुवर्गत्रयोविंशतिश्च ॥ १ ॥ [१]

असावा॑दि॒त्योऽस्मि॑ल्लो॒क आ॑सीत्तं दे॒वाः पृ॒ष्ठैः परि॑गृह्य
सुव॑र्गं लो॒कम॑गमयन्प॒रैर॑वस्ता॒त्पर्य॑गृह्णन्दि॒वाकी॑र्त्येन सुव॑र्गे
लो॒के प्रत्य॑स्थापयन्प॒रैः प॒रस्ता॑त्पर्य॑गृह्णन्पृ॒ष्ठैरु॒पावा॑रोहन्त्स वा
असावा॑दि॒त्योऽमुष्मि॑ल्लो॒के प॒रैरु॑भयतः परि॑गृहीतो यत्पृ॒ष्ठानि
भव॑न्ति सुव॑र्गमेव तैर्लो॒कं यज॑माना यन्ति प॒रैर॑वस्ता॒त्परि॑ गृह्णन्ति
दि॒वाकी॑र्त्येन ॥ २५ ॥

सुव॑र्गे लो॒के प्रति॑ तिष्ठन्ति प॒रैः प॒रस्ता॑त्परि॑ गृह्णन्ति
पृ॒ष्ठैरु॒पावा॑रोहन्ति यत्प॒रैः प॒रस्ता॑न्न स्युः प॒रांश्च॑स्सुव॑र्गालो॒कान्निष्प॑द्येरन्
यद॒वस्ता॑न्न स्युः प्र॒जा निर्द॑हेयुर॒भितो॑ दि॒वाकी॑र्त्यम्प॒रःसा॑मानो
भव॑न्ति सुव॑र्ग ए॒वैना॑ल्लो॒क उ॑भयतः परि॑ गृह्णन्ति यज॑माना
वै दि॒वाकी॑र्त्यं संव॑त्सरः प॒रःसा॑मानोऽ॒भितो॑ दि॒वाकी॑र्त्यम्प॒रः
सा॑मानो भवन्ति संव॑त्सर ए॒वो॒भयतः॑ ॥ २६ ॥

प्रति॑ तिष्ठन्ति पृ॒ष्ठं वै दि॒वाकी॑र्त्यम्पा॒र्श्वे प॒रःसा॑मानोऽ॒भितो॑
दि॒वाकी॑र्त्यम्प॒रःसा॑मानो भवन्ति तस्मा॑द॒भितः॑ पृ॒ष्ठम्पा॒र्श्वे भूयि॑ष्टा
ग्र॒हा गृ॑ह्यन्ते भूयि॑ष्टं शस्यते य॒ज्ञस्यै॒व तन्म॑ध्यतो ग्रन्थं
ग्र॒ध्नन्त्यवि॑स्रं साय स॒प्त गृ॑ह्यन्ते स॒प्त वै शी॑र्ष॒ण्याः प्रा॑णाः
प्रा॒णाने॒व यज॑मानेषु दधति यत्प॒राची॑नानि पृ॒ष्ठानि भव॑न्त्य॒मुमे॒व

तैर्लोकमभ्यारोहन्ति यदिमं लोकं न॥२७॥

प्रत्यवरोहैयुरुद्धा माद्यैयुर्यजमानाः प्र वा मीयेरन्
यत्प्रतीचीनानि पृष्ठानि भवन्तीममेव तैर्लोकम्प्रत्यवरोहन्त्यथो
अस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठन्त्यनुन्मादायेन्द्रो वा अप्रतिष्ठित
आसीत्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतमेकविंशतिरात्रम्प्रायच्छुत्तमाह
ततो वै स प्रत्यतिष्ठद्ये बहुयाजिनोऽप्रतिष्ठिताः॥२८॥

स्युस्त एकविंशतिरात्रमासीरन्द्वादश मासाः पञ्चतवस्त्रय
इमे लोका असावादित्य एकविंश एतावन्तो वै देवलोकास्तेष्वेव
यथापूर्वम्प्रति तिष्ठन्त्यसावादित्यो न व्यरोचत स प्रजापतिमुपाधावत्त
एतमेकविंशति- रात्रम्प्रायच्छुत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै सौ-
रोचत य एवं विद्वांस एकविंशतिरात्रमासंते रोचन्त
एवैकविंशतिरात्रो भवति रुग्वा एकविंशो रुचमेव गच्छन्त्यथो
प्रतिष्ठामेव प्रतिष्ठा ह्येकविंशो-ऽ तिरात्रावभितो भवतो
ब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै॥२९॥

गृह्णन्ति दिवाकीर्त्यैनेवोभयतो नाप्रतिष्ठिता आसन्त एकविंशतिश्च॥१०॥ [१०]

अर्वाङ्ग्रजः सं क्रामत्वमुष्मादधि मामभि। ऋषीणां यः
पुरोहितः। निर्देवं निर्वीरं कृत्वा विष्कन्धं तस्मिन् हीयतां यो-
ऽस्मान्द्वेष्टि। शरीरं यज्ञशमलं कुसीदं तस्मिन्त्सीदतु योऽस्मान्द्वेष्टि।
यज्ञं यज्ञस्य यत्तेजस्तेन सं क्राम मामभि। ब्राह्मणानृत्विजो देवान्
यज्ञस्य तपसा ते सवाहमा हुवे। इष्टेन पक्वमुप॥३०॥

ते हुवे सवाहम्। सन्ते वृञ्जे सुकृतं सम्प्रजाम्पशून्।
 प्रैषान्त्सामिधेनीराधारावाज्यभागावाश्रुतम्प्रत्याश्रुतमा शृणामि ते।
 प्रयाजानूयाजान्त्स्विष्टकृतमिडामाशिष आ वृञ्जे सुवः। अग्निनेन्द्रेण
 सोमेन सरस्वत्या विष्णुना देवताभिः। याज्यानुवाक्याभ्यामुप
 ते हुवे स्वाहं यज्ञमा ददे ते वषट्कृतम्। स्तुतं शस्त्रम्प्रतिगुरं
 ग्रहमिडामाशिषः॥ ३१॥

आ वृञ्जे सुवः। पत्नीसंयाजानुप ते हुवे सवाहं समिष्टयजुरा
 ददे तव। पशून्त्सुतम्पुरोडाशान्त्सवनान्योत यज्ञम्। देवान्त्सेन्द्रानुप
 ते हुवे सवाहमग्निमुखान्त्सोमवतो ये च विश्वे॥ ३२॥

उप ग्रहमिडामाशिषो द्वात्रिंशच्च॥ ११॥ [११]

भूतम्भव्यम्भविष्यद्वषट्स्वाहा नम ऋक्साम यजुर्वषट्स्वाहा
 नमो गायत्री त्रिष्टुब्जगती वषट्स्वाहा नमः पृथिव्यन्तरिख्यं
 द्यौर्वषट्स्वाहा नमोऽग्निर्वायुः सूर्यो वषट्स्वाहा नमः प्राणो
 व्यानोऽपानो वषट्स्वाहा नमोऽन्नं कृषिर्वृष्टिर्वषट्स्वाहा नमः
 पिता पुत्रः पौत्रो वषट्स्वाहा नमो भूर्भुवःसुवर्वषट्स्वाहा
 नमः॥ ३३॥

भुवंश्चत्वारि च॥ १२॥ [१२]

आ मे गृहा भवन्त्वा प्रजा म आ मां यज्ञो विशतु वीर्यावान्।
 आपो देवीर्यज्ञिया मा विशन्तु सहस्रस्य मा भूमा मा प्र हांसीत्। आ

मे॒ ग्रहो॑ भव॒त्वा पु॑रो॒रुक्स्तु॑तश॒स्त्रे मा वि॑शता॒ः स॒मीची॑। आ॒दि॒त्या
रु॒द्रा वस॑वो मे सद॒स्याः स॒हस्र॑स्य मा भू॒मा मा प्र हा॑सीत्। आ
मा॑ग्नि॒ष्टोमो वि॑शतू॒क्यश्चाति॑रा॒त्रो मा वि॑शत्वापि॒शर्व॑रः। ति॒रोअ॑हिया
मा सु॒हुता॒ आ वि॑शन्तु स॒हस्र॑स्य मा भू॒मा मा प्र हा॑सीत्॥३४॥

अग्नि॒ष्टोमो वि॑शत्वा॒दश च॥१३॥ [१३]

अ॒ग्निना॒ तपोऽन्व॑भवद्वा॒चा ब्र॒ह्म म॒णिना॑ रू॒पाणीन्द्रे॑ण दे॒वान्
वाते॑न प्रा॒णान्सू॑र्येण॒ द्याश्चन्द्र॑म॒सा न॒ख्यत्रा॑णि य॒मेन॑ पि॒तृत्रा॑ज्ञां
मनु॑ष्या॒न्फले॑न॒ नादे॑यान॒जग॑रेण॒ सर्पा॑न्व्या॒घ्रेणा॑र॒ण्यान्प॒शूञ्छे॑नेन॒
पत॑त्रिणो॒ वृष्णा॑श्चानृष॒भेण॒ गा ब॒स्तेना॒जा वृ॒ष्णिना॑वी॒र्व्रीहि॑णान्नि
यवे॑नौष॒धीर्न्य॑ग्रोधे॒न वन॑स्पती॒नुदु॑म्बरे॒णोर्ज॑ङ्गायत्रि॒या छ॒न्दाः॑सि
त्रि॒वृता॒ स्तोमा॑न्ब्राह्म॒णेन॒ वाच॑म्॥३५॥

ब्रा॒ह्मणे॑नेक॒ञ्च॥१४॥ [१४]

स्वाहा॒धिमा॑धी॒ताय॒ स्वाहा॒ स्वाहा॑धी॒तम्मन॑से॒ स्वाहा॒ स्वाहा॒
मनः॑ प्र॒जाप॑तये॒ स्वाहा॒ काय॒ स्वाहा॒ कस्मै॒ स्वाहा॑ क॒तम॑स्मै
स्वाहा॑दि॒त्यै स्वाहा॑दि॒त्यै म॒ह्यै स्वाहा॑दि॒त्यै सु॑मृ॒डीका॑यै॒ स्वाहा॒
सर॑स्वत्यै॒ स्वाहा॒ सर॑स्वत्यै॒ बृह॑त्यै॒ स्वाहा॒ सर॑स्वत्यै॒ पाव॑कायै॒
स्वाहा॑ पू॒ष्णे स्वाहा॑ पू॒ष्णे प्र॑प॒थ्याय॒ स्वाहा॑ पू॒ष्णे न॒रन्धि॑षाय॒
स्वाहा॑ त्वष्ट्रे॒ स्वाहा॑ त्वष्ट्रे॒ तुरी॑पाय॒ स्वाहा॑ त्वष्ट्रे॒ पुरु॑रूपाय॒ स्वाहा॒
विष्ण॑वे॒ स्वाहा॒ विष्ण॑वे॒ निखु॑र्य॒पाय॒ स्वाहा॒ विष्ण॑वे॒ निभू॑य॒पाय॒

स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥३६॥

पुरु॒रूपाय॑ स्वाहा दशं च॥15॥ [१५]

द॒द्भ्यः स्वाहा ह॒नू॒भ्या॑ꣳ स्वा॒हो॒ष्ठा॒भ्या॑ꣳ स्वाहा मु॒खाय॑ स्वाहा
ना॒सि॒का॒भ्या॑ꣳ स्वाहा॒र॒खी॒भ्या॑ꣳ स्वाहा क॒र्णा॒भ्या॑ꣳ स्वाहा पा॒र
इ॒र॒ख॒वो॒ऽवा॒र्ये॑भ्यः प॒र॒ख्म॑भ्यः स्वाहा॒वार इ॒र॒ख॒वः पा॒र्ये॑भ्यः प॒र॒ख्म॑भ्यः
स्वाहा शी॒र्ष्णे स्वाहा भ्रू॒भ्याꣳ स्वाहा ल॒ला॒टाय॑ स्वाहा मूर्ध्ने स्वाहा
म॒स्ति॒ष्काय॑ स्वाहा के॒शे॑भ्यः स्वाहा व॒हाय॑ स्वाहा ग्री॒वाभ्यः॑ स्वाहा
स्क्न्धे॑भ्यः स्वाहा की॒क॒साभ्यः॑ स्वाहा पृ॒ष्ठीभ्यः॑ स्वाहा पा॒ज॒स्याय॑
स्वाहा पा॒र्श्वा॒भ्या॑ꣳ स्वाहा॥३७॥

अꣳसा॒भ्याꣳ स्वाहा दो॒षभ्या॑ꣳ स्वाहा बा॒हुभ्या॑ꣳ स्वाहा
जङ्घा॒भ्याꣳ स्वाहा श्रो॒णी॒भ्याꣳ स्वाहा॒रु॒भ्याꣳ स्वाहा॒ष्ठीव॒द्भ्याꣳ
स्वाहा जङ्घा॒भ्याꣳ स्वाहा भ॒स॒दे स्वाहा शि॒ख॒ण्डे॑भ्यः स्वाहा
वा॒ल॒धा॒नाय॑ स्वाहा॒ण्डा॒भ्याꣳ स्वाहा शे॒पाय॑ स्वाहा रे॒त॒से स्वाहा
प्र॒जाभ्यः॑ स्वाहा प्र॒ज॒न॒नाय॑ स्वाहा प॒द्भ्यः स्वाहा श॒फेभ्यः॑ स्वाहा
लो॒म॒भ्यः स्वाहा त्व॒चे स्वाहा लो॒हि॒ताय॑ स्वाहा माꣳसाय॑ स्वाहा
स्ना॒व॒भ्यः स्वाहा॒स्थ॒भ्यः स्वाहा म॒ज्ज॒भ्यः स्वाहा॒ङ्गे॒भ्यः स्वाहा॒त्म॒ने
स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥३८॥

पा॒र्श्वा॒भ्याꣳ स्वाहा म॒ज्ज॒भ्यः स्वाहा ष॒ट्ठं॥16॥ [१६]

अञ्जेताय स्वाहा॥ञिसक्थाय स्वाहा शितिपदे स्वाहा
 शितिककुदे स्वाहा शितिरन्ध्राय स्वाहा शितिपृष्ठाय स्वाहा
 शित्यंसाय स्वाहा पुष्पकर्णाय स्वाहा शित्योष्ठाय स्वाहा
 शितिभ्रवे स्वाहा शितिभसदे स्वाहा श्वेतानूकाशाय स्वाहाञ्जये
 स्वाहा ललामाय स्वाहासितज्ञवे स्वाहा कृष्णैताय स्वाहा
 रोहितैताय स्वाहारुणैताय स्वाहेदृशाय स्वाहा कीदृशाय स्वाहा
 तादृशाय स्वाहा सदृशाय स्वाहा विसदृशाय स्वाहा सुसदृशाय
 स्वाहा रूपाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥३९॥

रूपाय स्वाहा द्वे च॥17॥ [१७]

कृष्णाय स्वाहा श्वेताय स्वाहा पिशंगाय स्वाहा सारंगाया
 स्वाहारुणाय स्वाहा गौराय स्वाहा बभ्रवे स्वाहा नकुलाय स्वाहा
 रोहिताय स्वाहा शोणाय स्वाहा श्यावाय स्वाहा श्यामाय स्वाहा
 पाकलाय स्वाहा सुरूपाय स्वाहानुरूपाय स्वाहा विरूपाय स्वाहा
 सरूपाय स्वाहा प्रतिरूपाय स्वाहा शबलाय स्वाहा कमलाय
 स्वाहा पृश्नये स्वाहा पृश्निसक्थाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥४०॥

कृष्णाय षट्त्वारिंशत्॥18॥ [१८]

ओषधीभ्यः स्वाहा मूलैभ्यः स्वाहा तूलैभ्यः स्वाहा काण्डैभ्यः
 स्वाहा वल्शैभ्यः स्वाहा पुष्पैभ्यः स्वाहा फलेभ्यः स्वाहा गृहीतेभ्यः
 स्वाहागृहीतेभ्यः स्वाहावपन्नेभ्यः स्वाहा श्यानेभ्यः स्वाहा सर्वस्मै

स्वाहा॥४१॥

ओषधीभ्यश्चतुर्विंशतिः॥१९॥ [१९]

वनस्पतिभ्यः स्वाहा मूलैभ्यः स्वाहा तूलैभ्यः स्वाहा
स्कन्धैभ्यः स्वाहा शाखाभ्यः स्वाहा पर्णेभ्यः स्वाहा पुष्पैभ्यः
स्वाहा फलैभ्यः स्वाहा गृहीतेभ्यः स्वाहागृहीतेभ्यः स्वाहावपन्नेभ्यः
स्वाहा शयानेभ्यः स्वाहा शिष्टाय स्वाहातिशिष्टाय स्वाहा
परिशिष्टाय स्वाहा स॒शिष्टाय स्वाहोच्छिष्टाय स्वाहा रिक्ताय
स्वाहारिक्ताय स्वाहा प्ररिक्ताय स्वाहा स॒रिक्ताय स्वाहोद्रिक्ताय
स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥४२॥

वनस्पतिभ्यः स्कन्धैभ्यः शिष्टाय रिक्ताय षट्त्वारिंशत्॥२०॥ [२०]

बृहस्पतिः श्रद्धया वा ऋष्या वै प्रजापतिर्येनयेन द्वे वाव देवसूत्रे आदित्या अकामयन्त
सुवर्गर्षेणसिंष्टस्सर्वैस्सराय सुवर्गयै सत्रम्ब्रह्मवादिनोऽतिरात्रो ज्योतिष्टोमं मेघः कूप्याभ्योऽज्यो यो नमो मयोभूः
किं स्विदम्बे भूः प्राणाय सिताय द्वाविंशतिः॥२२॥ बृहस्पतिः प्रतितिष्ठन्ति वै दंशरात्रेण सुवर्गं यो
अर्वन्तं भूस्त्रिप्रश्नाशत्॥५३॥ बृहस्पतिस्सर्वस्मै स्वाहा॥ [२१]

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

बृहस्पतिरकामयत् श्रन्मे देवा दधीरन्गच्छेयम्पुरोधामिति स
एतं चतुर्विंशतिरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत् ततो वै तस्मै श्रद्धेवा
अदधतागच्छत्पुरोधाव्यं एवं विद्वांसश्चतुर्विंशतिरात्रमासते
श्रद्धेभ्यो मनुष्या दधते गच्छन्ति पुरोधाभ्योतिगौरायुरिति त्र्यहा
भवन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिख्यं गौरसावायुः॥१॥

इमानेव लोकानभ्यारोहन्त्यभिपूर्वं त्र्यहा भवन्त्यभिपूर्वमेव
सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्त्यसत्रं वा एतद्यदच्छन्दोमय्यच्छन्दोमा
भवन्ति तेन सत्रन्देवता एव पृष्ठैरव रुन्धते पशूच्छन्दोमैरोजो वै
वीर्यं पृष्ठानि पशवश्छन्दोमा ओजस्येव वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति
बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव॥२॥

यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी
स्रुती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति चतुर्विंशतिरात्रो भवति
चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरः सुवर्गो लोकः संवत्सर
एव सुवर्गे लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो चतुर्विंशत्यखरा गायत्री
गायत्री ब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियैव ब्रह्मवर्चसमव रुन्धतेऽतिरात्रावभितो
भवतो ब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै॥३॥

यथा वै मनुष्या एव देवा अग्रं आसन्तेऽकामयन्तावर्तिम्पाप्मानं
 दैवीं स॒सदं गच्छेमेति॑ त एतं चतुर्विंशतिरात्रमपश्यन्तमाहरन्तेना
 ततो वै तेऽवर्तिम्पाप्मानं मृत्युमपहृत्य दैवीं स॒सदमगच्छन्
 य एवं विद्वांसश्चतुर्विंशतिरात्रमासतेऽवर्तिमेव पाप्मानमपहृत्य
 श्रियं गच्छन्ति श्रीरहि मनुष्यस्य ॥ ४ ॥

दैवीं स॒सज्ज्योतिरतिरात्रो भवति॑ सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै
 पृष्ठः षडहो भवति षड्वा ऋतवः संवत्सरस्तम्मासा
 अर्धमासा ऋतवः प्रविश्य दैवीं स॒सदमगच्छन् य एवं
 विद्वांसश्चतुर्विंशतिरात्रमासते संवत्सरेव प्रविश्य वस्यसीं
 स॒सदं गच्छन्ति॑ त्रयस्त्रयस्त्रिंशा अवस्ताद्भवन्ति त्रयस्त्रयस्त्रिंशाः
 परस्तात्रयस्त्रिंशैरेवोभयतोऽवर्तिम्पाप्मानमपहृत्य दैवीं
 स॒सदममध्यतः॑ ॥ ५ ॥

गच्छन्ति पृष्ठानि हि दैवीं स॒सज्जामि॑ वा एतत्कुर्वन्ति
 यत्रयस्त्रयस्त्रिंशा अन्वश्चो मध्येऽनिरुक्तो भवति तेनाजाम्यूर्ध्वानि
 पृष्ठानि भवन्त्यूर्ध्वाश्छन्दोमा उभाभ्यां रूपाभ्यां सुवर्गं लोकं
 यन्त्यसत्रं वा एतद्यदछन्दोमं यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सत्रन्देवता
 एव पृष्ठैरव रुन्धते पशूञ्छन्दोमैरोजो वै वीर्यम्पृष्ठानि पशवः ॥ ६ ॥

छन्दोमा ओजस्येव वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति त्रयस्त्रयस्त्रिंशा
 अवस्ताद्भवन्ति त्रयस्त्रयस्त्रिंशाः परस्तान्मध्ये पृष्ठान्युरो वै

त्रयस्त्रिंश आत्मा पृष्ठान्यात्मन एव तद्यजमानाः शर्म नहन्ते-
 ऽनात्यै बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव
 यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी स्मृती
 ताभ्यामेव ॥ ७ ॥

सुवर्गं लोकं यन्ति पराँश्चो वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति ये
 पराचीनानि पृष्ठान्युपयन्ति प्रत्यङ्खण्डहो भवति प्रत्यवरूढ्या अथो
 प्रतिष्ठित्या उभयोँलोकयोर्ऋद्धोत्तिष्ठन्ति त्रिवृतोऽधि त्रिवृतमुप
 यन्ति स्तोमानाँ सम्पत्त्यै प्रभवाय ज्योतिरग्निष्टोमो भवत्ययं वाव
 स ख्योऽस्मादेव तेन ख्ययान्न यन्ति चतुर्विंशतिरात्रो भवति
 चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरः सुवर्गो लोकः संवत्सर
 एव सुवर्गे लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो चतुर्विंशत्यख्यरा गायत्री गायत्री
 ब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियैव ब्रह्मवर्चसमव रुन्धतेऽतिरात्रावभितो भवतो
 ब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै ॥ ८ ॥

मुनुष्यस्य मध्यतः पशवस्ताभ्यामेव संवत्सरश्चतुर्विंशतिश्च ॥ २ ॥ [२]

ऋखा वा इयमलोमकासीत्साकामयतौषधीभिर्वनस्पतिभिः
 प्रजायेयेति सैतास्त्रिंशतँ रात्रीरपश्यत्ततो वा इयमोषधीभिर्वनस्पति
 प्राजायत ये प्रजाकामाः पशुकामाः स्युस्त एता आसीरन्मैव
 जायन्ते प्रजयां पशुभिरियं वा अख्युध्यत्सैतां विराजमपश्यत्तामात्मनि

वनस्पतीन्प्रजाम्पशून्तेनावर्धत सा जेमानम्महिमानमगच्छद्य
 एवं विद्वाँस एता आसन्ते विराजमेवात्मन्धित्वा- ऽन्नाद्यमव रुन्धते

वर्धन्ते प्रजयां पशुभिर्जमानंमहिमानं गच्छन्ति ज्योतिरतिरात्रो
 भवति सुवर्गस्य लोकस्यानु- ख्यात्यै पृष्ठः षडहो भवति षड्वा
 ऋतवः षट्पृष्ठानि पृष्ठैरेवर्तूनन्वारोहन्त्युत्तुभिः संवत्सरन्ते संवत्सर
 एव॥१०॥

प्रति तिष्ठन्ति त्रयस्त्रिंशत्त्रयस्त्रिंशमुप यन्ति यज्ञस्य
 संतत्या अथो प्रजापतिर्वै त्रयस्त्रिंशः प्रजापतिमेवा रभन्ते
 प्रतिष्ठित्यै त्रिणवो भवति विजित्या एकविंशो भवति प्रतिष्ठित्या
 अथो रुचमेवात्मन्दधते त्रिवृदग्निष्टुद्धवति पाप्मानमेव तेन
 निर्दहन्तेऽथो तेजो वै त्रिवृत्तेजं एवात्मन्दधते पञ्चदश इन्द्रस्तोमो
 भवतीन्द्रियमेवाव॥११॥

रुन्धते सप्तदशो भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव तेन जायन्त
 एकविंशो भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्दधते चतुर्विंशो
 भवति चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरः सुवर्गो लोकः
 संवत्सर एव सुवर्गे लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो एष वै विषूवान् विषूवन्तो
 भवन्ति य एवं विद्वांस एता आसते चतुर्विंशत्पृष्ठान्युप यन्ति
 संवत्सर एव प्रतिष्ठाय॥१२॥

देवता अभ्यारोहन्ति त्रयस्त्रिंशत्त्रयस्त्रिंशमुप यन्ति
 त्रयस्त्रिंशद्वै देवता देवतास्वेव प्रति तिष्ठन्ति त्रिणवो भवतीमे वै
 लोकास्त्रिणव एष्वैव लोकेषु प्रति तिष्ठन्ति द्वावैकविंशौ भवतः
 प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्दधते बहवः षोडशिनो भवन्ति

तस्माद्ब्रह्मवः प्रजासु वृषाणो यदेते स्तोमा व्यतिषक्ता भवन्ति
तस्मादियमोषधीभिर्वनस्पतिभिर्व्यतिषक्ता॥१३॥

व्यतिषज्यन्ते प्रजयां पशुभिर्य एवं विद्वांस एता आसते-
ऽक्लृप्ता वा एते सुवर्गं लोकं यन्त्युच्चावचान् हि स्तोमानुपयन्ति
यदेत ऊर्ध्वाः क्लृप्ताः स्तोमा भवन्ति क्लृप्ता एव सुवर्गं लोकं
यन्त्युभयोरभ्यो लोकयोः कल्पते त्रिंशदेतास्त्रिंशदखरा
विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्धतेऽतिरात्रावभितो भवतो-
ऽन्नाद्यस्य परिगृहीत्यै॥१४॥

ओषधीस्सर्वेभ्य एवाव प्रतिष्ठाय व्यतिषक्ताकान्नपञ्चाशच्च॥३॥ [३]

प्रजापतिः सुवर्गं लोकमैतं देवा येनयेन छन्दसानु
प्रायुञ्जत तेन नाप्नुवन्त एता द्वात्रिंशत् रात्रीरपश्यन्
द्वात्रिंशदखरानुष्टुगानुष्टुभः प्रजापतिः स्वेनैव छन्दसा
प्रजापतिमात्वाभ्यारुह्य सुवर्गं लोकमायन् य एवं विद्वांस
एता आसते द्वात्रिंशदेता द्वात्रिंशदखरानुष्टुगानुष्टुभः प्रजापतिः
स्वेनैव छन्दसा प्रजापतिमात्वा श्रियं गच्छन्ति॥१५॥

श्रीरहि मनुष्यस्य सुवर्गो लोको द्वात्रिंशदेता द्वात्रिंशदखरानु
वाचमाप्नुवन्ति सर्वे वाचो वदितारो भवन्ति सर्वे हि श्रियं गच्छन्ति
ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहा भवन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं
गौरसावायु- रिमानेव लोकानभ्यारोहन्त्यभिपूर्वं त्र्यहा

भ॒वन्त्यभि॒पूर्वमे॒व सु॒वर्गं लो॒कम॒भ्यारो॑हन्ति बृ॒हद्रथं॑ त॒राभ्या॑
यन्ति॥१६॥

इ॒यं वाव र॑थं॒ त॒रम॒सौ बृ॒हदा॒भ्यामे॒व य॒न्त्यथो॑ अ॒नयो॑रे॒व
प्रति॑ तिष्ठन्त्ये॒ते वै य॒ज्ञस्या॑ञ्ज॒साय॑नी स्मृ॒ती ता॒भ्यामे॒व सु॒वर्गं
लो॒कं य॑न्ति॒ परा॑ञ्चो॒ वा ए॒ते सु॒वर्गं लो॒कम॒भ्यारो॑हन्ति॒ ये
परा॑च॒रन्त्य॒हानु॑प॒यन्ति॑ प्र॒त्यङ्म॒हो भ॑वति॒ प्र॒त्यव॑रूढ्या॒ अथो॑
प्रति॑ष्ठित्या॒ उ॒भयो॑र्लो॒कयोर्ऋ॒द्धोत्ति॑ष्ठन्ति॒ द्वात्रिं॑श॒दे॒तास्ता॑सां
यास्त्रिं॑श॒त्रिं॑श॒द॒खरा॑ वि॒राडन्नं॑ वि॒राड्वि॒राजै॑वान्नाद्य॒मव॑ रुन्धते
ये द्वे अ॑हो॒रात्रे॑ ए॒व ते उ॒भाभ्यां॑ रू॒पाभ्यां॑ सु॒वर्गं लो॒कं
य॑न्त्यति॒रात्रा॒व॒भितो॑ भवतः॒ परि॑गृहीत्यै॥१७॥

गच्छन्ति॒ यन्ति॒ त्रिं॑श॒द॒खरा॑ द्वाविं॑शतिश्च॥४॥ [४]

द्वे वाव दे॒वस॒त्रे द्वा॑द॒शाह॒श्चै॒व त्र॑यस्त्रिं॑श॒द॒हश्च॒ य ए॒वं
वि॒द्वां॑सं॒स्रय॑स्त्रिं॑श॒द॒हमा॑स॒ते सा॒ख्यादे॒व दे॒वता॑ अ॒भ्यारो॑हन्ति॒
यथा॑ खलु॒ वै श्रे॒यां॒न॒भ्यारू॑ढः का॒मय॑ते॒ तथा॑ करोति॒
यद्य॑व॒विध्य॑ति॒ पापी॑यान्भवति॒ यदि॑ ना॒व॒विध्य॑ति॒ सदृ॑द्य ए॒वं
वि॒द्वां॑सं॒स्रय॑स्त्रिं॑श॒द॒हमा॑स॒ते वि॒ पा॒प्मना॑ भ्रातृ॒व्येणा॑ वर्तन्ते-
ऽह॒र्भाजो॑ वा ए॒ता दे॒वा अग्र॑ आ॒हरन्॑॥१८॥

अह॒रेको॑ऽभ॒ज॒ताह॒रेक॑स्ताभि॒र्वै ते प्र॒बाहु॑गार्धु॒वन् य ए॒वं
वि॒द्वां॑सं॒स्रय॑स्त्रिं॑श॒द॒हमा॑स॒ते सर्व॑ ए॒व प्र॒बाहु॑गृध्रु॒वन्ति॒ सर्वे॑
ग्रा॒म॒णीय॑म्प्राप्नु॒वन्ति॒ पश्चा॒हा भ॑वन्ति॒ पश्च॒ वा ऋ॒तवः॑ सं॒वत्सर॑

ऋतुष्वेव संवत्सरे प्रति तिष्ठन्त्यथो पञ्चाखरा पङ्क्तिः पाङ्क्तौ
यज्ञ यज्ञमेवाव रुन्धते त्रीण्यांश्चिनानि भवन्ति त्रय इमे लोका
एषु॥१९॥

एव लोकेषु प्रति तिष्ठन्त्यथो त्रीणि वै यज्ञस्येन्द्रियाणि
तान्येवाव रुन्धते विश्वजिद्धवत्यन्नाद्यस्यावरुद्धौ सर्वपृष्ठो भवति
सर्वस्याभिजित्यै वाग्वै द्वादशाहो यत्पुरस्ताद्द्वादशाहमुपेयुरनांतां
वाचमुपेयुरुपदासुकैषां वाक्स्यादुपरिष्ठाद्द्वादशाहमुप यन्त्याप्तामेव
वाचमुप यन्ति तस्मादुपरिष्ठाद्वाचा वदामोऽवान्तरम्॥२०॥

वै दशरात्रेण प्रजापतिः प्रजा असृजत यदशरात्रो भवति
प्रजा एव तद्यजमानाः सृजन्त एतां ह वा उदङ्कः शौल्बायनः
सत्रस्यर्द्धिमुवाच यदशरात्रो यदशरात्रो भवति सत्रस्यर्द्धा अथो
यदेव पूर्वेष्वहःसु विलोम क्रियते तस्यैवैषा शान्तिर्द्विनीका
वा एता रात्रयो यजमाना विश्वजित्सहातिरात्रेण पूर्वाः षोडश
सहातिरात्रेणोत्तराः षोडश य एवं विद्वांसंस्त्रयस्त्रिंशदहमासं
ऐषां द्विनीका प्रजा जायतेऽतिरात्रावभितौ भवतः परिगृहीत्यै॥२१॥

अहरत्रेष्ववान्तरं षोडश सह सप्तदश च॥५॥ [५]

आदित्या अकामयन्त सुवर्गं लोकमियामेति ते
सुवर्गं लोकं न प्राजानन्न सुवर्गं लोकमायन्त एतं
षट्त्रिंशद्रात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै ते सुवर्गं

लो॒कम्प्रा॒जान॑न्त्सुव॒र्गं लो॒कमा॑यन् य एवं वि॒द्वाँसः
ष॒द्विँश॒द्रात्र॑मास॑ते सुव॒र्गमे॒व लो॒कम्प्रा॒जान॑न्ति सुव॒र्गं लो॒कं य॑न्ति
ज्योति॑रतिरात्रः॥ २२॥

भ॒वति॑ ज्योति॑रे॒व पु॒रस्ता॑द्वधते सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्यानु॑ख्यात्यै
षड॒हा भ॑वन्ति षड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुष्वे॒व प्रति॑ तिष्ठन्ति च॒त्वारो॑
भव॑न्ति च॒तस्रो॑ दि॒शो दि॒र्ख्वे॒व प्रति॑ तिष्ठन्त्यस॑त्रं वा
ए॒तद्य॑दे॒छन्दो॑मय्य॑च्छ॒न्दोमा॑ भव॑न्ति तेन॑ स॒त्रन्दे॒वता॑ ए॒व
पृ॒ष्ठैर॑व॒ रुन्ध॑ते प॒शूञ्छ॑न्दोमैरोजो॒ वै वी॒र्य॑म्पृ॒ष्ठानि॑ प॒शव॑श्छ॒न्दोमा॑
ओज॑स्ये॒व॥ २३॥

वी॒र्ये॑ प॒शुषु॑ प्रति॑ तिष्ठन्ति ष॒द्विँश॒द्रात्रो॑ भ॑वति ष॒द्विँश॒दख्य॑रा
बृ॒हती॑ बा॒र्हताः॑ प॒शवो॑ बृ॒हत्ये॒व प॒शून॑व॒ रुन्ध॑ते बृ॒हती॑
छ॒न्द॑साँ॒ स्वरा॑ज्यमाश्रुताश्रुवते॒ स्वरा॑ज्यं य एवं वि॒द्वाँसः
ष॒द्विँश॒द्रात्र॑मास॑ते सुव॒र्गमे॒व लो॒कं य॑न्त्यतिरात्राव॒भितो॑ भवतः
सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑ परि॑गृहीत्यै॥ २४॥

अतिरात्र ओजस्येव षद्विँशच्च॥ ६॥ [६]

वसि॑ष्ठो ह॒तपु॑त्रोऽका॒मय॑त वि॒न्देयं॑ प्र॒जाम॒भि सौ॑दा॒सान्भ॑वेय॒मिति॑
स ए॒तमे॑कस्मान्नपश्चा॒शम॑पश्य॒त्तमा॑ह॒रत्तेना॑यजत् ततो॒ वै सोऽवि॑न्दत
प्र॒जाम॒भि सौ॑दा॒सान्भव॑द्य ए॒वं वि॒द्वाँस॑ एकस्मान्नपश्चा॒शमा॑स॑ते
वि॒न्दन्ते॑ प्र॒जाम॒भि भ्रातृ॑व्यान्भवन्ति त्रय॑स्त्रि॒वृतो॑ऽग्नि॒ष्टोमा॑ भ॑वन्ति

वज्रस्यैव मुखं सः श्यन्ति दशं पञ्चदशा भवन्ति पञ्चदशो
वज्रः ॥ २५ ॥

वज्रमेव भ्रातृव्येभ्यः प्र हरन्ति षोडशिमदशममहर्भवति
वज्रं एव वीर्यं दधति द्वादशं सप्तदशा भवन्त्यन्नाद्यस्यावरुद्धा
अथो प्रैव तैर्जायन्ते पृष्ठः षडहो भवति षड्वा ऋतवः षट्पृष्ठानि
पृष्ठैरेवतूनन्वारोहन्त्यृतुभिः संवत्सरन्ते संवत्सर एव प्रतिं तिष्ठन्ति
द्वादशैकविंशा भवन्ति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन् ॥ २६ ॥

दधते बहवः षोडशिनो भवन्ति विजित्यै षडांश्चिनानि भवन्ति
षड्वा ऋतवः ऋतुष्वेव प्रतिं तिष्ठन्त्यूनातिरिक्ता वा एता रात्रय
ऊनास्तद्यदेकस्यै न पञ्चाशदतिरिक्तास्तद्यद्भूयसीरष्टाचत्वारिंशत
ऊनाच्च खलु वा अतिरिक्ताच्च प्रजापतिः प्राजायत ये
प्रजाकामाः पशुकामाः स्युस्त एता आसीरन्त्रैव जायन्ते
प्रजया पशुभिर्वैराजो वा एष यज्ञो यदेकस्मान्नपञ्चाशो य
एवं विद्वांसः एकस्मान्नपञ्चाशमासते विराजमेव गच्छन्त्यन्नादा
भवन्त्यतिरात्रावभितो भवतोऽन्नाद्यस्य परिगृहीत्यै ॥ २७ ॥

वज्रं आत्मन्प्रजया द्वाविंशतिश्च ॥ ७ ॥ [७]

संवत्सराय दीर्घिष्यमाणा एकाष्टकायां दीर्घेरन्नेषा
वै संवत्सरस्य पत्नी यदेकाष्टकैतस्यां वा एष एताः रात्रिं
वसति साख्यादेव संवत्सरमारभ्य दीर्घन्त आर्तं वा एते

संवत्सरस्याभि दीर्खन्ते य एकाष्टकायां दीर्खन्तेऽन्तनामानावृतू
भवतो व्यस्तं वा एते संवत्सरस्याभि दीर्खन्ते य एकाष्टकायां
दीर्खन्तेऽन्तनामानावृतू भवतः फल्गुनीपूर्णमासे दीर्खेरन्मुखं वा
एतत्॥ २८॥

संवत्सरस्य यत्फल्गुनीपूर्णमासो मुखत एव संवत्सरमारभ्य
दीर्खन्ते तस्यैकैव निर्या यथसाम्मैध्ये विष्वान्सम्पद्यते
चित्रापूर्णमासे दीर्खेरन्मुखं वा एतत्संवत्सरस्य यच्चित्रापूर्णमासो
मुखत एव संवत्सरमारभ्य दीर्खन्ते तस्य न का चन निर्या
भवति चतुरहे पुरस्तात्पौर्णमास्यै दीर्खेरन्तेषामेकाष्टकायां क्रयः
सम्पद्यते तेनैकाष्टकां न छम्बद्गुर्वन्ति तेषाम्॥ २९॥

पूर्वपख्ये सुत्या सम्पद्यते पूर्वपख्यम्मासां अभि सम्पद्यन्ते ते
पूर्वपख्य उत्तिष्ठन्ति तानुत्तिष्ठत ओषधयो वनस्पतयोऽनूत्तिष्ठन्ति
तान्कल्याणी कीर्तिरनूत्तिष्ठत्यरात्सुरिमे यजमाना इति तदनु सर्वे
राधुवन्ति॥ ३०॥

एतच्छम्बद्गुर्वन्ति तेषांश्चतुस्त्रिंशच्च॥ ८॥ [८]

सुवर्गं वा एते लोकं यन्ति ये सत्रमुपयन्त्यभीन्धत
एव दीर्खाभिरात्मानं श्रपयन्त उपसद्भिर्द्वाभ्यां लोमाव
द्यन्ति द्वाभ्यान्त्वचन्द्राभ्यामसृद्वाभ्याम्मांसन्द्वाभ्यामस्थि
द्वाभ्याम्मज्जानमात्मदखिणं वै सत्रमात्मानमेव दखिणां नीत्वा

सुवर्गं लोकं यन्ति शिखामनु प्र वपन्त ऋद्ध्या अथो रघीयाः सः
सुवर्गं लोकमयामेति॥ ३१॥

सुवर्गम्पञ्चाशत्॥ ९॥

[९]

ब्रह्मवादिनो वदन्त्यतिरात्रः परमो यज्ञक्रतूनां कस्मात्तमप्रथममुप
यन्तीत्येतद्वा अग्निष्टोममप्रथममुप यन्त्यथोक्थ्यमथ षोडशिनमथातिरा
तानालभ्य परिगृह्य सोममेवैतत्पिबन्त आसते ज्योतिष्टोममप्रथममुप
यन्ति ज्योतिष्टोमो वै स्तोमानाम्मुखंमुखत एव स्तोमान्प्र युञ्जते
ते॥ ३२॥

सः स्तुता विराजमभि सम्पद्यन्ते द्वे चर्चावति रिच्येते एकया
गौरतिरिक्त एकयायुरूनः सुवर्गो वै लोको ज्योतिरूग्विराद्वुवर्गमेव
तेन लोकं यन्ति रथन्तरं दिवा भवति रथन्तरं नक्तमित्याहुर्ब्रह्मवादिनः
केन तदजामीति सौभरं तृतीयसवने ब्रह्मसामम्बृहत्तन्मध्यतो दधति
विधृत्यै तेनाजामि॥ ३३॥

त एकात्रपञ्चाशच्च॥ १०॥

[१०]

ज्योतिष्टोममप्रथममुप यन्त्यस्मिन्नेव तेन लोके प्रति तिष्ठन्ति
गोष्टोमं द्वितीयमुप यन्त्यन्तरिंख्य एव तेन प्रति तिष्ठन्त्यायुष्टोमं
तृतीयमुप यन्त्यमुष्मिन्नेव तेन लोके प्रति तिष्ठन्तीयं वाव
ज्योतिरन्तरिंख्यं गौरसावायुर्यदेतान्स्तोमानुपयन्त्येष्वेव तल्लोकेषु
सन्निधः प्रतितिष्ठन्तो यन्ति ते सः स्तुता विराजम्॥ ३४॥

अ॒भि सम्प॑द्यन्ते॒ द्वे चर्चा॑वति॒ रिच्येते॒ एक॑या॒ गौरति॑रिक्त॒
 एक॑यायु॒रूनः॒ सु॒व॒र्गो वै लो॒को ज्योति॑रु॒र्ग्विराडूर्ज॑मे॒वाव॑
 रुन्धते॒ ते न ख॒षुधा॑ति॒माच्छ॑न्त्य॒खषो॑धुका भवन्ति॒ ख॒षुत्स॑म्बाधा
 इव॒ हि स॒त्रिणो॑ऽग्नि॒ष्टोमा॑व॒भितः॑ प्र॒धी तावु॑क्थ्या॒ मध्ये॒ नभ्यं॑
 तत्तदे॒तत्परि॑य॒द्वैवच॑क्रय्य॒देतेन॑ ॥ ३५ ॥

ष॒ड॒हेन॒ यन्ति॑ देव॒च॒क्रमे॒व सु॒मारो॑हन्त्य॒रि॒ष्ट्यै ते स्व॒स्ति
 सम॑श्रुवते॒ ष॒ड॒हेन॑ यन्ति॒ ष॒ड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुष्वेव॑ प्र॒ति
 तिष्ठ॑न्त्यु॒भयतो॑ज्योतिषा यन्त्यु॒भयत॑ ए॒व सु॒व॒र्गे लो॒के प्र॒तिति॑ष्ठन्तो
 यन्ति॒ द्वौ ष॒ड॒हौ भ॑वत॒स्तानि॒ द्वाद॑शाहा॒नि सम्प॑द्यन्ते द्वाद॒शो वै
 पु॒रुषो॑ द्वे स॒क्थ्यौ द्वौ बा॒हू आ॒त्मा च॒ शिर॑श्च च॒त्वार्य॑ङ्गा॒नि स्तनौ॑
 द्वाद॒शौ ॥ ३६ ॥

तत्पु॒रुष॑मनु॒ पर्या॑वर्तन्ते॒ त्रयः॑ ष॒ड॒हा भ॑वन्ति॒ तान्य॑ष्टाद॒शाहा॑नि
 सम्प॑द्यन्ते नवा॒न्यानि॒ नवा॒न्यानि॒ नव॒ वै पु॒रुषे॑ प्राणास्त॒त्प्राणा॑ननु॒
 पर्या॑वर्तन्ते च॒त्वारः॑ ष॒ड॒हा भ॑वन्ति॒ तानि॒ चतु॑र्विं॒शति॑रहा॒नि
 सम्प॑द्यन्ते चतु॑र्विं॒शति॑रर्धमा॒साः सं॒वत्स॑रस्त॒थ्सं॒वत्स॑रमनु॒
 पर्या॑वर्तन्तेऽप्र॒तिष्ठितः॑ सं॒वत्स॑र इति॒ खलु॒ वा आ॑हुर्व॒र्षीया॑न्प्रति॒ष्ठाया॑
 इत्ये॒ताव॑द्वै सं॒वत्स॑रस्य॒ ब्राह्म॑णं॒ याव॑न्मा॒सो मा॒सिमा॑स्ये॒व
 प्र॒तिति॑ष्ठन्तो यन्ति ॥ ३७ ॥

मेषस्त्वा पचतैरवतु लोहितग्रीवश्छागैः शल्मलिर्वृद्धा
 पर्णो ब्रह्मणा पुरुषो मेधेन न्यग्रोधंश्चमसैरुदुम्बरं ऊर्जा गायत्री
 छन्दोभिस्त्रिवृथस्तोमैरवन्तीः स्थावन्तीस्त्वावन्तु प्रियं त्वा प्रियाणां
 वर्षिष्ठमाप्यानां निधीनां त्वा निधिपतिः हवामहे वसो मम॥३८॥

मेषष्वद्विंशत्॥12॥ [१२]

कूप्याभ्यः स्वाहा कूल्याभ्यः स्वाहा विकर्याभ्यः स्वाहा-
 ऽवट्याभ्यः स्वाहा खन्याभ्यः स्वाहा हृद्याभ्यः स्वाहा सूद्याभ्यः
 स्वाहा सरस्याभ्यः स्वाहा वैशन्तीभ्यः स्वाहा पल्वल्याभ्यः स्वाहा
 वर्ष्याभ्यः स्वाहा ऽवर्ष्याभ्यः स्वाहा ह्रादुनीभ्यः स्वाहा पृष्वाभ्यः
 स्वाहा स्यन्दमानाभ्यः स्वाहा स्थावराभ्यः स्वाहा नादेयीभ्यः स्वाहा
 सैन्धवीभ्यः स्वाहा समुद्रियाभ्यः स्वाहा सर्वाभ्यः स्वाहा॥३९॥

कूप्याभ्यश्चत्वारिंशत्॥13॥ [१३]

अद्भ्यः स्वाहा वहन्तीभ्यः स्वाहा परिवहन्तीभ्यः स्वाहा समन्तं
 वहन्तीभ्यः स्वाहा शीघ्रं वहन्तीभ्यः स्वाहा शीमं वहन्तीभ्यः स्वाहोग्रं
 वहन्तीभ्यः स्वाहा भीमं वहन्तीभ्यः स्वाहा ऽम्भोभ्यः स्वाहा नभोभ्यः
 स्वाहा महोभ्यः स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥४०॥

अद्भ्य एकात्रिंशत्॥14॥ [१४]

यो अर्वन्तं जिघांसति तमभ्यमीति वरुणः। पुरो मर्तः पुरः

श्वा। अ॒हं च॒ त्वं च॑ वृ॒त्रह॑न्त्सम्ब॑भूव स॒निभ्य॒ आ। अ॒रा॒ती॒वा
चि॑द॒द्रि॒वोऽनु॑ नौ शूर॒ म॒स॒तै भ॒द्रा इन्द्र॑स्य रा॒तयः॑। अ॒भि क्र॒त्वेन्द्र॑
भूर॒धृ ज॒म॒न्न ते॑ वि॒व्यङ्ग॑हि॒मान॒र॒जा॒सि। स्वेना॒ हि वृ॒त्र॒श॒व॒सा
ज॒घ॒न्थ न॑ शत्रु॒रन्त॑ वि॒विद॑द्युधा ते॑॥४१॥

विविद्वे च॥१५॥ [१५]

नमो॒ राज्ञे॒ नमो॒ वरु॑णाय॒ नमो॑ऽश्वाय॒ नमः॑ प्र॒जाप॑तये
नमो॑ऽधि॒पत॑येऽधि॒पति॑र॒स्यधि॑पति॒म्मा कु॑र्वधि॒पति॑र॒हम्प्र॑जानां
भूया॑स॒म्मां धे॑हि म॒रि॒धे॒ह्युपा॑कृ॒ताय॒ स्वाहा॑ऽऽल॒ब्धाय॒ स्वाहा॑
हु॒ताय॒ स्वाहा॑॥४२॥

नम॒ एका॑त्रि॒ंशत्॥१६॥ [१६]

म॒यो॒भूर्वा॑तो॒ अ॒भि वा॑तू॒स्रा ऊ॒र्ज॑स्वती॒रोष॑धी॒रा रि॑शन्ता॒म्।
पी॒व॑स्वती॒र्जीव॑ध॒न्याः पि॑बन्त्वव॒साय॑ प॒द्वते॑ रु॒द्र मृ॒डा याः
स॒रूपा॒ वि॒रूपा॒ एका॑रूपा॒ यासा॑म॒ग्निरि॑ष्ट्या॒ नामा॑नि॒ वेद॑। या
अ॒ङ्गिर॑स॒स्तप॑से॒ह च॑क्रुस्ता॒भ्यः पर्ज॑न्य॒ महि॑ शर्म॒ यच्छ॑। या
दे॒वेषु॑ त॒नुव॑मैर॒यन्त॑ यासा॒सोमो॑ वि॒श्वा रू॒पाणि॑ वेद॑। ता
अ॒स्मभ्य॑म्प॒यसा॑ पि॒न्वमा॑नाः प्र॒जाव॑तीरिन्द्र॥४३॥

गो॒ष्ठे रि॑रीहि। प्र॒जाप॑ति॒र्मह्य॑मे॒ता ररा॑णो वि॒श्वैर्दे॑वैः पि॒तृभिः॑
संवि॑दानः। शि॒वाः स॒तीरु॑प॒ नो गो॑ष्ठमाक॒स्तासा॑ व॒यम्प्र॑जया॒ स॒
संदे॑म। इ॒ह धृ॑तिः स्वाहे॒ह वि॑धृतिः स्वाहे॒ह रन्तिः॑ स्वाहे॒ह रम॑तिः

स्वाहा महीमू षु सुत्रामाणम्॥४४॥

इन्द्राष्टात्रिंशच्च॥१७॥

किं स्विदासीत्पूर्वचित्तिः किं स्विदासीद्बृहद्वयः।
 किं स्विदासीत्पिशंगिला किं स्विदासीत्पिलिप्पिला।
 द्यौरासीत्पूर्वचित्तिरश्व आसीद्बृहद्वयः। रात्रिरासीत्पिशंगिला विरासीत्पि
 कः स्विदेकाकी चरति क उ स्विज्जायते पुनः। किं स्विद्धिमस्य
 भेषजं किं स्विदावपनम्महत्। सूर्य एकाकी चरति॥४५॥

चन्द्रमा जायते पुनः। अग्निर्हिमस्य भेषजम्भूमिरावपनम्महत्।
 पृच्छामि त्वा परमन्तम्पृथिव्याः पृच्छामि त्वा भुवनस्य नाभिम्।
 पृच्छामि त्वा वृष्णो अश्वस्य रेतः पृच्छामि वाचः परमं
 व्योम। वेदिमाहुः परमन्तम्पृथिव्या यज्ञमाहुर्भुवनस्य नाभिम्।
 सोममाहुर्वृष्णो अश्वस्य रेतो ब्रह्मैव वाचः परमं व्योम॥४६॥

सूर्य एकाकी चरति षट्त्वारिंशच्च॥१८॥

अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मा नयति कश्चन। ससस्त्यश्वकः।
 सुभगे काम्पीलवासिनि सुवर्गे लोके सम्प्रोर्ण्वाथाम्। आहमंजानि
 गर्भधमा त्वमंजासि गर्भधम्। तौ सह चतुरः पदः सम्प्र सारयावहै।
 वृषा वा९ रेतोधा रेतो दधातूँस्वय्योर्गृदं धैह्यञ्जिमुदञ्जिमन्वज। यः
 स्त्रीणां जीवभोजनो य आसाम्॥४७॥

बिलधावनः। प्रियः स्त्रीणामपीच्यः। य आसां कृष्णे लख्मणि

सर्दिगृदिम्परावधीत्। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मां यमति कश्चन।
 ससस्त्यंश्चकः। ऊर्ध्वामेनामुच्छ्रयताद्वेणुभारं गिराविवा। अथास्या
 मध्यमेधताः शीते वाते पुनन्निवा। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मां
 यमति कश्चन। ससस्त्यंश्चकः। यद्धरिणी यवमत्ति न॥४८॥

पुष्टम्पशु मन्यते। शूद्रा यदर्यजारा न पोषाय धनायति।
 अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मां यमति कश्चन। ससस्त्यंश्चकः।
 इयं यका शकुन्तिकाहलमिति सर्पति। आहतं गृभे पसो नि
 जल्लुलीति धाणिका। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मां यमति कश्चन।
 ससस्त्यंश्चकः। माता च ते पिता च तेऽग्रं वृष्यस्य रोहतः॥४९॥

प्र सुलामीति ते पिता गृभे मुष्टिमंतःसयत्। दधिक्राव्णो
 अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः। सुरभि नो मुखं करत्प्र ण
 आयूषि तारिषत्। आपो हि ष्ठा मयोभुवस्ता न ऊर्जे दधातन।
 महे रणाय चख्खसे। यो वः शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः।
 उशतीरिव मातरः। तस्मा अरं गमाम वो यस्य ख्याय जिन्वथ।
 आपो जनयथा च नः॥५०॥

आसामत्ति न रोहतो जिन्वथ चत्वारि च॥१९॥

भूर्भुवः सुवर्वसंवस्त्वाञ्जन्तु गायत्रेण छन्दसा रुद्रास्त्वाञ्जन्तु
 त्रैष्टुभेन छन्दसादित्यास्त्वाञ्जन्तु जागतेन छन्दसा यद्वातो अपो
 अगमदिन्द्रस्य तनुवम्प्रियाम्। एतः स्तोतरेतेन पथा पुनरश्वमा

वर्तयासि नः। लाजी (३) ज्छाची (३) न यशो ममा (4)म्। यव्यायै
 गुव्याया एतद्देवा अन्नमत्तैतदन्नमद्धि प्रजापते। युञ्जन्ति ब्रध्नमरुषं
 चरन्तम्परि तस्थुषः। रोचन्ते रोचना दिवि। युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी
 विपंख्यसा रथे। शोणा धृष्णू नृवाहसा। केतुं कृण्वन्नकेतवे पेशो
 मर्या अपेशसै। समुषद्विरजायथाः॥५१॥

ब्रध्नम्पञ्चविंशतिश्च॥20॥ [२०]

प्राणाय स्वाहा व्यानाय स्वाहाऽपानाय स्वाहा स्नावभ्यः स्वाहा
 संतानेभ्यः स्वाहा परिसंतानेभ्यः स्वाहा पर्वभ्यः स्वाहा संधानेभ्यः
 स्वाहा शरीरेभ्यः स्वाहा यज्ञाय स्वाहा दक्षिणाभ्यः स्वाहा सुवर्गाय
 स्वाहा लोकाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥५२॥

प्राणायष्टाविंशतिः॥21॥ [२१]

सिताय स्वाहाऽसिताय स्वाहाऽभिहिताय स्वाहाऽनभिहिताय
 स्वाहा युक्ताय स्वाहाऽयुक्ताय स्वाहा सुयुक्ताय स्वाहोद्युक्ताय
 स्वाहा विमुक्ताय स्वाहा प्रमुक्ताय स्वाहा वञ्चते स्वाहा परिवञ्चते
 स्वाहा संवञ्चते स्वाहाऽनुवञ्चते स्वाहोद्वञ्चते स्वाहा यते स्वाहा
 धावते स्वाहा तिष्ठते स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥५३॥

सितायाष्टात्रिंशत्॥22॥ [२२]

गावो गावस्सिपांसन्तोः प्रथमे मासि समान्यो यदि सोमो षडहैरुत्सृज्या(३)न्देवानामर्क्येण चर्माव

पृथिव्यै दत्तत्वे कस्त्वाग्नये यो वै यः प्राणतो य आत्मदा आ ब्रह्मन्नाक्राञ्जि बीजमाग्रेयोऽष्टाकपालोऽग्नये-
 ऽहोमुवेऽष्टाकपालोऽग्नये समनमद्ये ते पन्थानो यो वा अश्वस्य मेध्यस्य शिरः पञ्चविंशतिः॥25॥ गावः
 समान्यस्सवनमष्टाभिर्वा एते देवकृतञ्चाभिजित्या इत्याहुर्वरुणोऽद्विस्साम्ने चतुःपञ्चाशत्॥54॥ गावो योनिस्समुद्रो
 बन्धुः॥॥

[२३]

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः॥

गावो वा एतत्सुत्रमासताशृङ्गाः सुतीः शृङ्गाणि नो
 जायन्ता इति कामेन तासां दश मासा निषण्णा आसन्नथ
 शृङ्गाण्यजायन्त ता उदतिष्ठन्नराथस्मेत्यथ यासां नाजायन्त ताः
 संवत्सरमाप्सोदतिष्ठन्नराथस्मेति यासां चाजायन्त यासां च न ता
 उभयीरुदतिष्ठन्नराथस्मेति गोसुत्रं वै॥१॥

संवत्सरो य एवं विद्वांसः संवत्सरमुपयन्त्यध्रुवन्त्येव
 तस्मात्तूपरा वार्षिकौ मासौ पत्वा चरति सुत्राभिजितुं ह्यस्यै
 तस्मात्संवत्सरसदो यत्किं च गृहे क्रियते तदाप्तमवरुद्धमभिजितं
 क्रियते समुद्रं वा एते प्र प्लवन्ते ये संवत्सरमुपयन्ति यो वै
 समुद्रस्य पारं न पश्यन्ति न वै स तत् उदति संवत्सरः॥२॥

वै समुद्रस्तस्यैतत्पारं यदतिरात्रौ य एवं विद्वांसः
 संवत्सरमुपयन्त्यनार्ता एवोदचङ्गच्छन्तीयं वै पूर्वोऽतिरात्रोऽ-

सावुत्तरो॒ मनः॒ पूर्वी॒ वागुत्तरः॒ प्राणः॒ पूर्वी॒ऽपान॒ उत्तरः॒ प्ररोध॑न॒म्पूर्व॑
उदय॑न॒मुत्तरो॒ ज्योति॑ष्टोमो वैश्वान॒रोऽतिरा॒त्रो भ॑वति॒ ज्योति॑रे॒व
पुरस्ता॑द्दधते सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्यानु॑ख्यात्यै चतुर्विंशः॑ प्राय॒णीयो॑
भवति॒ चतुर्विंश॑तिरर्धमा॒साः॥३॥

संव॑त्सरः प्र॒यन्त॑ ए॒व संव॑त्सरे प्र॒ति तिष्ठ॑न्ति॒ तस्य॑ त्रीणि॑
च श॒तानि॑ ष॒ष्टिश्च॑ स्तोत्रीया॒स्ताव॑तीः संव॑त्सरस्य॒ रात्रे॑य उ॒भे
ए॒व संव॑त्सरस्य॒ रूपे॑ आ॒प्नुव॑न्ति॒ ते स॒ंस्थित्या॑ अरि॑ष्ट्या
उत्त॑रैरहो॒भिश्चर॑न्ति षड॒हा भ॑वन्ति॒ षड्वा ऋ॑तवः॒ संव॑त्सर ऋ॒तुष्वे॒व
संव॑त्सरे प्र॒ति तिष्ठ॑न्ति॒ गौश्चायु॑श्च मध्य॒तः स्तोमौ॑ भवतः॒
संव॑त्सरस्यै॒व तन्मि॑थुन॒ममध्य॑तः॥४॥

द॒धति॑ प्र॒जन॑नाय॒ ज्योति॑र॒भितो॑ भवति॒ विमोच॑नमे॒व
तच्छ॑न्दा॒स्ये॒व तद्वि॑मो॒कं य॑न्त्यथो॒ उभ॑यतो॒ज्योति॑षै॒व षड॑हेन॒
सुव॑र्गं लो॒कं य॑न्ति ब्रह्म॒वादि॑नो॒ वद॑न्त्यास॒ते केन॑ य॒न्तीति॑
दे॒वयाने॑न प॒थेति॑ ब्रूया॒च्छन्दा॑सि॒ वै दे॒वयानः॑ पन्था॒ गाय॑त्री
त्रि॒ष्टुज॑गती॒ ज्योति॑र्वै गा॒यत्री गौ॑स्त्रि॒ष्टुगा॒युर्ज॑गती॒ यदे॑ते स्तोमा॒
भव॑न्ति दे॒वयाने॑नै॒व॥५॥

तत्प॒था य॑न्ति स॒मान॑स्य॒ सामं॑ भवति॒ देवलो॑को वै सामं
दे॒वलो॒कादे॒व न॑ यन्त्य॒न्याअ॒न्या ऋ॑चो भवन्ति॒ मनु॑ष्यलो॒को वा
ऋ॑चो मनु॑ष्यलो॒कादे॒वान्य॑म॒न्यं दे॒वलो॒कम॑भ्या॒रोह॑न्तो यन्त्य॒भिव॑र्तो
ब्र॒ह्मसा॑म॒मभव॑ति सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्या॑भिवृ॒त्या अ॒भिजि॑द्भवति॒

सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै विश्वजिद्ववति विश्वस्य जित्यै
मासिमांसि पृष्ठान्युप यन्ति मासिमांस्यतिग्राह्या गृह्यन्ते
मासिमांस्येव वीर्यं दधति मासाम्प्रतिष्ठित्या उपरिष्ठान्मासाम्पृष्ठान्युप
यन्ति तस्मादुपरिष्टादोषधयः फलं गृह्णन्ति॥६॥

गोसन्नबाँ एति सबैत्सरौर्ध्वमासा मिथुनम्मध्यतो दैवयानेनैव वीर्यत्रयोदश च॥१॥ ——— [१]

गावो वा एतत्सन्नमांसताशृङ्गाः सतीः शृङ्गाणि सिषासन्तीस्तासां
दश मासा निषण्णा आसन्नथ शृङ्गाण्यजायन्त ता अब्रुवन्नराध्मोत्तिष्ठा
तं काममरुध्महि येन कामेन न्यषदामेति तासामु त्वा
अब्रुवन्नर्था वा यावतीर्वासामहा एवेमौ द्वादशौ मासौ संवत्सरं
सम्पाद्योत्तिष्ठामेति तासाम्॥७॥

द्वादशे मासि शृङ्गाणि प्रावर्तन्त श्रद्धया वाश्रद्धया वा ता
इमा यास्तूपरा उभय्यो वाव ता आर्ध्वन् याश्च शृङ्गाण्यसन्वन्
याश्चोर्जमवारुन्धतर्धोति दशसु मासूत्तिष्ठन्नृधोति द्वादशसु य एवं
वेदं पदेन खलु वा एते यन्ति विन्दति खलु वै पदेन यन्तद्वा
एतदृद्धमयनन्तस्मादेतद्गोसनि॥८॥

तिष्ठामेति तासान्तस्माद्दे च॥२॥ ——— [२]

प्रथमे मासि पृष्ठान्युप यन्ति मध्यम उप यन्त्युत्तम उप यन्ति
तदाहुर्या वै त्रिरेकस्याहं उपसीदन्ति दहं वै सापराभ्यां दोहाभ्यां
दुहेऽथ कुतः सा धौख्यते यां द्वादश कृत्वं उपसीदन्तीति

संवत्सरं सम्पाद्योत्तमे मासि सकृत्पृष्ठान्युपेयुस्तद्यजमाना
यज्ञम्पशूनवं रुन्धते समुद्रं वै॥९॥

एतेऽनवारमपारम्प्र प्लवन्ते ये संवत्सरमुपयन्ति यद्वहद्रथन्तरे
अन्वर्जयुर्यथा मध्ये समुद्रस्य प्लवमन्वर्जयुस्तादृक्त- दनुत्सर्गम्बृहद्रथन्तरे
प्रतिष्ठां गच्छन्ति सर्वेभ्यो वै कामेभ्यः सन्धिर्दुहे तद्यजमानाः
सर्वान्कामानव रुन्धते॥१०॥

समुद्रवै चतुस्त्रिंशच्च॥३॥

[३]

सामान्यं ऋचौ भवन्ति मनुष्यलोको वा ऋचौ मनुष्यलोकादेव
न यन्त्यन्यदन्यत्सामं भवति देवलोको वै सामं देवलोकादेवान्यमन्यम
यन्ति जगतीमग्र उप यन्ति जगतीं वै छन्दांसि
प्रत्यवरोहन्त्याग्रयणं ग्रहा बृहत्पृष्ठानि त्रयस्त्रिंशश्च स्तोमास्तस्माज्ज्याय
कनीयान्प्रत्यवरोहति वैश्वकर्मणो गृह्यते विश्वान्येव तेन कर्माणि
यजमाना अव रुन्धत आदित्यः॥११॥

गृह्यत इयं वा अदितिर्स्यामेव प्रति तिष्ठन्त्यन्योन्यो गृह्यते
मिथुनत्वाय प्रजात्या अवान्तरं वै दशरात्रेण प्रजापतिः प्रजा
असृजत यदशरात्रो भवति प्रजा एव तद्यजमानाः सृजन्त एतां
ह वा उदङ्कः शौल्बायनः सत्रस्यर्द्धिमुवाच यदशरात्रो यदशरात्रो
भवति सत्रस्यर्द्धा अथो यदेव पूर्वेष्वहःसु विलोम क्रियते तस्यैवैषा

शान्तिः॥१२॥

आदित्यस्तस्यैव द्वे च॥४॥ [४]

यदि सोमो स९ सुतो स्याता॑म्मह॒ति रात्रि॑यै प्रातरनुवा॒कमु॑पाकु॒र्य
वाच॑म्पूर्वो दे॒वताः पूर्व॑श्छन्दा॑सि वृ॒द्धे वृष॑ण्वतीम्प्रतिपदं
कुर्यात्प्रातःस॒वना॑दे॒वेषा॑मिन्द्रं वृ॒द्धेऽथो॑ खल्वा॒हुः स॒वनमु॑खेस॒वनमु॑खे
का॒र्येति॑ स॒वनमु॑खात्स॒वनमु॑खादे॒वेषा॑मिन्द्रं वृ॒द्धे संवे॑शायोपवे॒शाय॑
गाय॑त्रियास्त्रिष्टु॒भो जग॑त्या अनुष्टु॒भः प॒ङ्क्त्या अ॒भिभू॑त्यै स्वाहा
छन्दा॑सि वै संवे॒श उ॑पवे॒शश्छन्दा॑भिरे॒वेषाम्॥१३॥

छन्दा॑सि वृ॒द्धे सज॑नीय॒ः शस्य॑र्विह॒व्यः शस्य॑म॒गस्त्य॑स्य
कयाशु॑भीय॒ः शस्य॑मे॒ताव॑द्वा अ॒स्ति याव॑दे॒तद्याव॑दे॒वास्ति॒ तदे॑षां
वृ॒द्धे यदि॑ प्रातःस॒वने क॒लशो॑ दीर्ये॒त वैष्ण॑वीषु शिपि॒विष्ट॑वतीषु
स्तु॒वीर॑न् यद्वै य॒ज्ञस्या॑तिरिच्यते विष्णुं॑ तच्छि॒पि॒विष्ट॑म॒भ्यति॑
रिच्यते॒ तद्विष्णुः॑ शि॒वि॒पि॒ष्टोऽति॑रिक्त ए॒वाति॑रिक्तं दधा॒त्यथो॑
अति॑रिक्तेनै॒वाति॑रिक्तमा॒त्वाव॑ रुन्धते॒ यदि॑ म॒ध्यदि॑ने दीर्ये॒त
वष॑ट्कारनिधन॒ः सामे॑ कुर्युर्वष॑ट्कारो वै य॒ज्ञस्य॑ प्रति॒ष्ठा
प्रति॑ष्ठामे॒वैन॑द्रमयन्ति॒ यदि॑ तृतीयस॒वन ए॒तदे॒व॥१४॥

छन्दोभिरे॒वेषाम॑वैकान्नवि॑रति॒र्ध्वं॥५॥ [५]

षड॒हैर्मा॑सा॒न्धस॑म्पाद्याह॒रुत्सृ॑जन्ति षड॒हैर्हि मा॑सा॒न्धस॑म्पश्यन्त्य॒स्य॑

मासाँन्थ्सम्पश्यन्त्यमावास्याया मासाँन्थ्सम्पाद्याहुरुथ्सृजन्त्यमावास्याया
 हि मासाँन्थ्सम्पश्यन्ति पौर्णमास्या मासाँन्थ्सम्पाद्याहुरुथ्सृजन्ति
 पौर्णमास्या हि मासाँन्थ्सम्पश्यन्ति यो वै पूर्ण आसिञ्चति परा स
 सिञ्चति यः पूर्णादुदचति ॥१५॥

प्राणमस्मिन्थ्स दधाति यत्पौर्णमास्या मासाँन्थ्सम्पाद्याहुरुथ्सृजन्ति
 संवत्सरायैव तत्प्राणं दधति तदनु सत्रिणः प्राणन्ति
 यदहर्नोथ्सृजेयुर्यथा दृतिरुपनद्धो विपतत्येव संवत्सरो वि
 पतेदार्तिमार्च्छेयुर्यत्पौर्णमास्या मासाँन्थ्सम्पाद्याहुरुथ्सृजन्ति
 संवत्सरायैव तदुदानं दधति तदनु सत्रिण उत ॥१६॥

अनन्ति नार्तिमार्च्छन्ति पूर्णमासे वै देवानां सुतो
 यत्पौर्णमास्या मासाँन्थ्सम्पाद्याहुरुथ्सृजन्ति देवानामेव तद्यज्ञेन
 यज्ञमप्रत्यवरोहन्ति वि वा एतद्यज्ञं छिन्दन्ति यत्षडहसंतत
 सन्तमथाहुरुथ्सृजन्ति प्राजापत्यम्पशुमालभन्ते प्रजापतिः
 सर्वा देवता देवताभिरेव यज्ञं सं तन्वन्ति यन्ति वा एते
 सर्वनाद्येऽहः ॥१७॥

उथ्सृजन्ति तुरीयं खलु वा एतत्सवनं यत्साँन्नाय्यय्यँत्साँन्नाय्यम्
 तेनैव सर्वनात्र यन्ति समुपहूय भर्षयन्त्येतत्सोमपीथा ह्यैतर्हि
 यथायतनं वा एतेषां सवनभाजो देवता गच्छन्ति ये-
 ऽहुरुथ्सृजन्त्यनुसवनं पुरोडाशान्निर्वपन्ति यथायतनादेव

सर्वनभाजो देवता अव रुन्धतेऽष्टाकपालान्प्रातःसर्वन
एकादशकपाला- न्माध्यन्दिने सर्वने द्वादशकपालांस्तृतीयसर्वने
छन्दास्येवास्वाव रुन्धते वैश्वदेवं चरुं तृतीयसर्वने निर्वपन्ति
वैश्वदेवं वै तृतीयसर्वनन्तेनैव तृतीयसर्वनान्न यन्ति॥१८॥

उदचत्युद्येऽहंस्वा पञ्चदश च॥६॥

[६]

उत्सृज्या (३) न्रोत्सृज्या (३) मिति मीमांसन्ते
ब्रह्मवादिनस्तद्वाहुरुत्सृज्यमेवेत्यमावास्यायां च पौर्णमास्यां
चोत्सृज्यमित्याहुरेते हि यज्ञं वहत इति ते त्वाव नोत्सृज्ये
इत्याहुर्ये अवान्तरं यज्ञम्भेजाते इति या प्रथमा व्यष्टका
तस्यामुत्सृज्यमित्याहुरेष वै मासो विशर इति नादिष्टम्॥१९॥

उत्सृजेयुर्यदादिष्टमुत्सृजेयुर्यादृशे पुनः पर्याप्तावे मध्ये
षडहस्यं सम्पद्येत षडहैर्मासान्त्सम्पाद्य यत्सप्तममह-
स्तस्मिन्नुत्सृज्येयुस्तदग्नये वसुमते पुरोडाशमष्टाकपालं
निर्वपेयुरेन्द्रं दधीन्द्राय मरुत्वते पुरोडाशमेकादशकपालं
वैश्वदेवं द्वादशकपालमग्नेर्वै वसुमतः प्रातःसर्वनय्यदग्नये वसुमते
पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपन्ति देवतामेव तद्वाग्निनीं कुर्वन्ति॥२०॥

सर्वनमष्टाभिरुप यन्ति यदैन्द्रं दधि भवतीन्द्रमेव तद्वाग्धेयान्न
च्यावयन्तीन्द्रस्य वै मरुत्वतो माध्यदिनं सर्वनं यदिन्द्राय
मरुत्वते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपन्ति देवतामेव तद्वाग्निनीं

कुर्वन्ति सवनमेकादशभिरुपं यन्ति विश्वेषां वै देवानांमृभुमतां
तृतीयसवनय्यैद्वैश्वदेवं द्वादशकपालं निर्वपन्ति देवता एव
तद्वाग्निनीः कुर्वन्ति सवनं द्वादशभिः॥२१॥

उपं यन्ति प्राजापत्यम्पशुमा लभन्ते यज्ञो वै प्रजापतिर्यज्ञस्याननु
इतः षण्मासो ब्रह्मसामम्भवति ब्रह्म वा अभिवर्तो ब्रह्मणैव
तथ्सुवर्गं लोकमभिवर्तयन्तो यन्ति प्रतिकूलमिव हीतः सुवर्गो
लोक इन्द्र क्रतुं न आ भर पिता पुत्रेभ्यो यथा। शिखा नो
अस्मिन्पुरुहूत यामनि जीवा ज्योतिरशीमहीत्यमुत आयताः
षण्मासो ब्रह्मसामम्भवत्ययवै लोको ज्योतिः प्रजा ज्योतिरिममेव
तल्लोकम्पश्यन्तोऽभिवदन्त आ यन्ति॥२२॥

नादिष्टकुर्वन्ति द्वादशभिरिति विश्वेतिश्च॥७॥ [७]

देवानां वा अन्तं जग्मुषामिन्द्रियं वीर्यमपाक्रामत्तत्क्रोशेनावा
रुन्धत् तत्क्रोशस्य क्रोशत्वय्यत्क्रोशेन चात्वालस्यान्ते स्तुवन्ति
यज्ञस्यैवान्तं गत्वेन्द्रियं वीर्यमव रुन्धते सत्रस्यर्द्धाहवनीयस्यान्ते
स्तुवन्त्यग्निमेवोपद्रष्टारं कृत्वर्द्धिमुपं यन्ति प्रजापतेरहृदयेन
हविर्धानेऽन्तः स्तुवन्ति प्रेमाणमेवास्य गच्छन्ति श्लोकेन
पुरस्तात्सदसः॥२३॥

स्तुवन्त्यनुश्लोकेन पश्चाद्यज्ञस्यैवान्तं गत्वा श्लोकभाजो
भवन्ति नवभिरध्वर्युरुद्रायति नव वै पुरुषे प्राणाः प्राणानेव

यजमानेषु दधाति सर्वा ऐन्द्रियो भवन्ति प्राणेष्वेवेन्द्रियं
 दधत्यप्रतिहृताभिरुद्गायति तस्मात्पुरुषः सर्वाण्यन्यानि शीर्ष्णो-
 ऽङ्गानि प्रत्यचति शिर एव न पञ्चदश रथन्तरम्भवतीन्द्रियमेवाव-
 रुन्धते सप्तदशम्॥ २४॥

बृहदन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव तेन जायन्त एकविंशम्भद्रं
 द्विपदासु प्रतिष्ठित्यै पत्रेय उप गायन्ति मिथुनत्वाय प्रजात्यै
 प्रजापतिः प्रजा असृजत सोऽकामयतासामह रज्यम्परीयामिति
 तासा रजनेनैव रज्यम्पर्यैत्तद्राजनस्य राजनत्वय्यैद्राजनम्भवति
 प्रजानामेव तद्यजमाना रज्यम्परि यन्ति पञ्चविंशम्भवति
 प्रजापतेः॥ २५॥

आप्त्यै पञ्चभिस्तिष्ठन्तः स्तुवन्ति देवलोकमेवाभि जयन्ति
 पञ्चभिरासीना मनुष्यलोकमेवाभि जयन्ति दश सम्पद्यन्ते
 दशाखरा विराडन्न विराजैवान्नाद्यमव रुन्धते पञ्चधा विनिषद्य
 स्तुवन्ति पञ्च दिशो दिख्वैव प्रति तिष्ठन्त्येकैकयास्तुतया
 समायन्ति दिग्भ्य एवान्नाद्य र् सम्भरन्ति ताभिरुद्गातोद्गायति
 दिग्भ्य एवान्नाद्यम्॥ २६॥

सम्भृत्य तेज आत्मन्दधते तस्मादेकः प्राणः सर्वाण्यङ्गान्यवत्यथो
 यथा सुपर्ण उत्पतिष्यज्झिर उत्तमं कुरुत एवमेव तद्यजमानाः
 प्रजानामुत्तमा भवन्त्यासन्दीमुद्गाता रोहति साम्राज्यमेव गच्छन्ति
 प्लेङ्ग होता नाकस्यैव पृष्ठ रोहन्ति कूर्चावध्वर्युर्ब्रध्नस्यैव विष्टप

गच्छन्त्येतावन्तो वै देवलोकास्तेष्वेव यथापूर्वम्प्रति तिष्ठन्त्यथो
आक्रमणमेव तथ्सेतुं यजमानाः कुर्वते सुवर्गस्य लोकस्य
समष्ट्यै॥२७॥

सदसस्सप्तदशं प्रजापतेर्गायति दिग्भ्य एवान्नाद्यमृत्येकादश च॥८॥ [८]

अर्क्येण वै सहस्रशः प्रजापतिः प्रजा असृजत् ताभ्य
इलान्देनेरां लूतामवारुन्ध यदर्क्यम्भवति प्रजा एव तद्यजमानाः
सृजन्त इलान्दम्भवति प्रजाभ्य एव सृष्टाभ्य इरां लूतामव रुन्धते
तस्माद्या९ समा९ सत्र९ समृद्धं ख्योधुकास्ता९ समां प्रजा
इष९ ह्यासामूर्जमाददते या९ समां व्यृद्धमख्योधुकास्ता९ समां
प्रजाः॥२८॥

न ह्यासामिषमूर्जमाददत उत्क्रोदं कुर्वते यथा बन्धान्मुचाना
उत्क्रोदं कुर्वत एवमेव तद्यजमाना देवबन्धान्मुचाना
उत्क्रोदं कुर्वत इषमूर्जमात्मन्दधाना वाणः शततन्तुर्भवति
शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठन्त्याजिं
धावन्त्यनभिजितस्याभिजित्यै दुन्दुभीन्समाघ्नन्ति परमा वा एषा
वाग्या दुन्दुभौ परमामेव॥२९॥

वाचमव रुन्धते भूमिदुन्दुभिमा घ्नन्ति यैवेमां वाक्प्रविष्टा
तामेवाव रुन्धतेऽथो इमामेव जयन्ति सर्वा वाचो वदन्ति सर्वासां
वाचामवरुद्धा आर्द्रे चर्मन्व्यायच्छेते इन्द्रियस्यावरुद्धा आन्यः

क्रोश॑ति प्रा॒न्यः श॑सति॒ य आ॒क्रोश॑ति पु॒नात्ये॒वैना॒न्त्स स यः
प्र॒श॑सति॒ पू॒तेष्वे॒वान्नाद्यं॑ दधा॒त्यृषि॑कृतं च॥३०॥

वा ए॒ते दे॒वकृ॑तं च॒ पूर्वे॑र्मा॒सैर॑व॒ रुन्ध॑ते॒ यद्भू॑तेच्छ॒दां
सा॒मा॒नि भ॑वंत्यु॒भय॑स्याव॒रुद्धौ॑ यन्ति॒ वा ए॒ते मि॑थु॒नाद्ये
सं॒वत्स॑रमु॒पय॑न्त्यन्त॒र्वेदि॑ मि॒थुनौ॑ सम्भ॑वत॒स्तेनै॒व मि॑थु॒नान्न
य॑न्ति॥३१॥

व्य॒द्धम॑ख्यो॒धुका॑स्तां॒ समा॑ प्र॒जाः पर॑मामे॒व च॑ त्रि॒शच्च॑॥९॥ [९]

च॒र्माव॑ भिन्दन्ति पा॒प्मान॑मे॒वैषा॒मव॑ भिन्दन्ति॒ मापं॑ रा॒थ्सी॒र्मातिं॑
व्या॒थ्सी॒रित्या॑ह॒ सम्प्र॒त्ये॒वैषां॑ पा॒प्मान॑मव॑ भिन्दन्त्यु॒दकु॑म्भान॑धिनि॒धाय॑
दा॒स्यो मा॒र्जा॒लीय॑म्परि॑ नृत्यन्ति॒ प॒दो नि॑घ्न॒तीरि॒दम्म॑धुं॒ गाय॑न्त्यो॒
मधु॑ वै दे॒वानां॑ पर॒मम॑न्नाद्य॒म्पर॑ममे॒वान्नाद्य॑मव॑ रुन्धते॒ प॒दो नि॑
घ्नन्ति॒ मही॑यामे॒वैषु॑ दधति॥३२॥

च॒र्मेका॑न्नपञ्चा॒शत्॥१०॥ [१०]

पृ॒थिव्यै॑ स्वा॒हान्तरि॑ख्याय॒ स्वाहा॑ दि॒वे स्वाहा॑ सम्प्लो॒ष्यते॑ स्वाहा॑
स॒म्प्लव॑मानाय॒ स्वाहा॑ सम्प्लु॒ताय॒ स्वाहा॑ मे॒घायि॑ष्यते॒ स्वाहा॑ मे॒घाय॑ते
स्वाहा॑ मे॒घिता॑य॒ स्वाहा॑ मे॒घाय॒ स्वाहा॑ नीहा॒राय॒ स्वाहा॑ निहा॒कायै॑
स्वाहा॑ प्रा॒स॒चाय॒ स्वाहा॑ प्र॒चला॑कायै॒ स्वाहा॑ वि॒द्योति॑ष्यते॒ स्वाहा॑
वि॒द्योत॑मानाय॒ स्वाहा॑ संवि॒द्योत॑मानाय॒ स्वाहा॑ स्तन॑यिष्यते॒ स्वाहा॑
स्तन॑यते॒ स्वाहो॒ग्रं स्तन॑यते॒ स्वाहा॑ वर्षि॑ष्यते॒ स्वाहा॑ वर्ष॑ते॒

स्वाहाभि॒वर्ष॑ते॒ स्वाहा॑ परि॒वर्ष॑ते॒ स्वाहा॑ सं॒वर्ष॑ते॥ ३३॥

स्वाहा॑नु॒वर्ष॑ते॒ स्वाहा॑ शी॒कायि॑ष्यते॒ स्वाहा॑ शी॒काय॑ते॒
स्वाहा॑ शी॒किता॑य॒ स्वाहा॑ प्रो॒षिष्य॑ते॒ स्वाहा॑ पु॒ष्णते॒ स्वाहा॑
परि॒पुष्ण॑ते॒ स्वाहो॑द्ग॒हीष्य॑ते॒ स्वाहो॑द्गृ॒ह्णते॒ स्वाहो॑द्गृ॒हीता॑य॒ स्वाहा॑
वि॒प्लोष्य॑ते॒ स्वाहा॑ वि॒प्लव॑मानाय॒ स्वाहा॑ वि॒प्लुता॑य॒ स्वाहा॑त॒प्स्य॑ते॒
स्वाहा॑त॒प॑ते॒ स्वाहो॑ग्र॒मात॑प॑ते॒ स्वाह॑र्भ्यः॒ स्वाहा॑ य॒जुर्भ्यः॒ स्वाहा॑
सा॒म॒भ्यः॒ स्वाहा॑ङ्गि॒रोभ्यः॒ स्वाहा॑ वे॒दै॒भ्यः॒ स्वाहा॑ गा॒था॒भ्यः॒ स्वाहा॑
ना॒रा॒श॒सी॒भ्यः॒ स्वाहा॑ रै॒भी॒भ्यः॒ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै॒ स्वाहा॑॥ ३४॥

सु॒वर्ष॑ते॒ रै॒भी॒भ्यः॒ स्वाहा॑ द्वे च॥ 11॥ [११]

द॒त्वते॒ स्वाहा॑ऽद॒न्तका॑य॒ स्वाहा॑ प्रा॒णिने॒ स्वाहा॑ऽप्रा॒णाय॒
स्वाहा॑ मु॒ख॒वते॒ स्वाहा॑ऽमु॒खाय॒ स्वाहा॑ ना॒सि॒क॒वते॒ स्वाहा॑-
ऽना॒सि॒काय॒ स्वाहा॑ऽर॒ख्य॒णव॑ते॒ स्वाहा॑ऽन॒खि॒काय॒ स्वाहा॑ क॒र्णिने॒
स्वाहा॑ऽक॒र्णका॑य॒ स्वाहा॑ शी॒र्ष॒णव॑ते॒ स्वाहा॑ऽ- शी॒र्षका॑य॒ स्वाहा॑
प॒द्वते॒ स्वाहा॑ऽपा॒दका॑य॒ स्वाहा॑ प्रा॒णते॒ स्वाहा॑ऽप्रा॒णते॒ स्वाहा॑
व॒द॑ते॒ स्वाहा॑ऽव॒द॑ते॒ स्वाहा॑ प॒श्य॑ते॒ स्वाहा॑ऽप॒श्य॑ते॒ स्वाहा॑ शृ॒ण्व॑ते॒
स्वाहा॑ऽशृ॒ण्व॑ते॒ स्वाहा॑ म॒न॒स्वि॒ने॒ स्वाहा॑॥ ३५॥

अ॒म॒न॒से॒ स्वाहा॑ रे॒त॒स्वि॒ने॒ स्वाहा॑ऽरे॒त॒स्काय॒ स्वाहा॑ प्र॒जा॒भ्यः॒
स्वाहा॑ प्र॒ज॒न॒नाय॒ स्वाहा॑ लो॒म॒वते॒ स्वाहा॑ऽलो॒मका॑य॒ स्वाहा॑ त्व॒चे॒
स्वाहा॑ऽत्व॒क्काय॒ स्वाहा॑ च॒र्म॒णव॑ते॒ स्वाहा॑ऽच॒र्मका॑य॒ स्वाहा॑ लो॒हि॒त॒वते॒

स्वाहा॑ऽलोहि॒ताय॒ स्वाहा॑ मा॒स॒न्वते॒ स्वाहा॑ऽमा॒स॒काय॒ स्वाहा॑
 स्नाव॑भ्यः॒ स्वाहा॑ऽस्नाव॑काय॒ स्वाहा॑ऽस्थ॒न्वते॒ स्वाहा॑ऽन॒स्थिकाय॒
 स्वाहा॑ म॒ञ्ज॒न्वते॒ स्वाहा॑ऽम॒ञ्ज॒काय॒ स्वाहा॑ऽङ्गि॒ने स्वाहा॑ऽन॒ङ्गाय॒
 स्वाहा॑ऽऽत्म॒ने स्वाहा॑ऽना॑त्म॒ने स्वाहा॑ सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥३६॥

म॒न॒स्विने॒ स्वाहा॑ऽना॑त्म॒ने स्वाहा॑ द्वे च॑॥१२॥ [१२]

क॒स्त्वा॑ यु॒नक्ति॒ स त्वा॑ यु॒नक्तु॑ विष्णु॑स्त्वा यु॒नक्त॑स्य यु॒ज्ञस्य॑र्द्धै
 म॒ह्य॒संन॑त्या अ॒मुष्मै॒ कामा॑यायुषे॒ त्वा प्रा॑णाय॒ त्वाऽपा॑नाय॒ त्वा
 व्या॑नाय॒ त्वा व्यु॑ष्ठै॒ त्वा र॒थ्यै॒ त्वा राध॑से॒ त्वा घो॑षाय॒ त्वा पो॑षाय॒
 त्वा॒रा॒द्धो॒षाय॑ त्वा॒ प्रच्यु॑त्यै॒ त्वा॥३७॥

क॒स्त्वाऽष्टा॑त्रि॒ंशत्॥१३॥ [१३]

अ॒ग्नये॑ गाय॒त्राय॑ त्रि॒वृते॑ राथ॑तराय॒ वास॑न्ताया॒ष्टाक॑पाल
 इन्द्रा॑य॒ त्रैष्टु॑भाय॒ पञ्च॑दशाय॒ बार॑हताय॒ ग्रैष्मा॑यैका॒दश॑कपालो
 विश्वे॑भ्यो दे॒वेभ्यो॒ जाग॑तेभ्यः सप्त॒दशे॑भ्यो॒ वैरू॑पेभ्यो॒ वार॑षिकेभ्यो
 द्वा॒दश॑कपालो मि॒त्रावरु॑णाभ्या॒मानु॑ष्टुभाभ्यामेक- वि॒ंशाभ्या॑
 वैरा॑जाभ्या॒ शार॑दाभ्या॒ पय॑स्या॒ बृह॑स्पतये॒ पाङ्गा॑य॒ त्रिण॑वाय॒
 शाक॑राय॒ हैम॑न्तिकाय॒ चरुः॑ स॒वित्र॑ आ॒तिच्छ॑न्दसाय॒ त्रय॑स्त्रि॒ंशाय॑
 रैव॑ताय॒ शैशि॑राय॒ द्वा॒दश॑कपालोऽदि॒त्यै विष्णु॑पत्न्यै॒ चरु॑र॒ग्नये॑
 वैश्वान॑राय॒ द्वा॒दश॑कपालोऽनु॑मत्यै॒ चरुः॑ का॒य एक॑कपालः॥३८॥

अ॒ग्नये॑ऽदित्या॒ अनु॑मत्यै सप्त॑चत्वारि॒ंशत्॥१४॥ [१४]

यो वा अग्नावग्निः प्रहियते यश्च सोमो राजा तयोरेष अतिथ्यं
यदग्नीषोमीयोऽथेष रुद्रो यश्चीयते यथ्संचितेऽग्नावेतानि हवींषि न
निर्वपेदेष एव रुद्रोऽशान्त उपोत्थाय प्रजाम्पशून् यजमानस्याभि
मन्येत यथ्संचितेऽग्नावेतानि हवींषि निर्वपति भागधेयेनैवेन
शमयति नास्य रुद्रोऽशान्तः॥ ३९॥

उपोत्थाय प्रजाम्पशून्भि मन्यते दशं हवींषि भवन्ति नव वै
पुरुषे प्राणा नाभिर्दशमी प्राणानेव यजमाने दधात्यथो दशांख्वरा
विराडन्न विराज्येवान्नाद्ये प्रति तिष्ठत्यृतुभिर्वा एष छन्दोभिः स्तोमैः
पृष्ठैश्चेतव्यं इत्याहुयदेतानि हवींषि निर्वपत्यृतुभिरेवेनं छन्दोभिः
स्तोमैः पृष्ठैश्चिनुते दिशः सुषुवाणेन॥ ४०॥

अभिजित्या इत्याहुयदेतानि हवींषि निर्वपति दिशामभिजित्या
एतया वा इन्द्रं देवा अयाजयन्तस्मादिन्द्रसुव एतया
मनुम्मनुष्यास्तस्मान्मनुसवो यथेन्द्रो देवानां यथा मनुर्मनुष्याणामेवम्
य एवं विद्वानेतयेष्ट्या यजते दिग्वतीः पुरोनुवाक्या भवन्ति सर्वासां
दिशामभिजित्यै॥ ४१॥

अशान्तस्सुषुवाणेनैकचत्वारिंशच्च॥ 15॥ [१५]

यः प्राणतो निमिषतो महित्वैक इद्राजा जगतो बभूव। य ईशे
अस्य द्विपदश्चतुष्पदः कस्मै देवाय हविषा विधेम। उपयामगृहीतो-
ऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णामि तस्य ते द्यौर्महिमा नख्यत्राणि

रूपमादित्यस्ते तेजस्तस्मै त्वा महिम्ने प्रजापतये स्वाहा॥४२॥

यः प्राणतो द्यौरादित्योऽष्टात्रिंशत्॥१६॥

य आत्मदा बलदा यस्य विश्वं उपासते प्रशिषं यस्य देवाः। यस्य छायामृतं यस्य मृत्युः कस्मै देवाय हविषा विधेम। उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णामि तस्य ते पृथिवी महिमौषधयो वनस्पतयो रूपमग्निस्ते तेजस्तस्मै त्वा महिम्ने प्रजापतये स्वाहा॥४३॥

य आत्मदाः पृथिव्यग्निरेकान्नचत्वारिंशत्॥१७॥

आ ब्रह्मन्ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चसी जायतामाऽस्मिन्नाष्ट्रे राजन्यं इषव्यः शूरो महारथो जायतान्दोग्ध्रीं धेनुर्वोढाऽ- नृद्वानाशुः सप्तिः पुरंधिर्योषां जिष्णू रथेष्ठाः सभेयो युवाऽस्य यजमानस्य वीरो जायतान्निकामेनिकामे नः पर्जन्यो वर्षतु फलिन्यो न ओषधयः पच्यन्ताय्यौगखेमो नः कल्पताम्॥४४॥

आ ब्रह्मन्नेकचत्वारिंशत्॥१८॥

आक्रान् वाजी पृथिवीमग्निं युजमकृत वाज्यर्वाक्रान् वाज्यन्तरिख्यं वायुं युजमकृत वाज्यर्वा द्यां वाज्याऽक्रंस्तु सूर्यं युजमकृत वाज्यर्वाग्निस्ते वाजिन् युङ्क्षुः त्वा रभे स्वस्ति मा सम्पारय वायुस्ते वाजिन् युङ्क्षुः त्वा रभे स्वस्ति मा सम्॥४५॥

पारयादित्यस्ते वाजिन् युङ्क्षुः त्वा रभे स्वस्ति मा

सम्पा॑रय प्राण॒धृग॑सि प्रा॒णम्मे॑ दृ॒ह व्यान॒धृग॑सि व्या॒नम्मे॑
दृ॒ह हा॒पान॒धृग॑स्यपा॒नम्मे॑ दृ॒ह च॒ख्पु॑रसि च॒ख्पु॑र्मयि धेहि
श्रोत्र॑मसि श्रोत्र॒म्मयि॑ धे॒ह्यायु॑र॒स्यायु॑र्मयि धेहि॥४६॥

वा॒युस्तै॑ वा॒जिन् यु॒ङ्गन् त्वा र॑भे स्व॒स्ति मा स॒न्निच॑त्वारि॒शच्च॑॥१९॥ [१९]

जज्ञि॑ बीज॒वृष्टा॑ पर्जन्यः पक्ता॑ स॒स्य॑ सु॒पिप्प॒ला ओष॑धयः
स्वधि॑च॒रणे॑य॒ सूप॑स॒दनो॑ऽग्निः स्व॒ध्य॒ख्यम॑न्तरि॒ख्य॑ सु॒पावः
पव॑मानः सू॒पस्था॑ना द्यौः शि॒वम॒सौ तप॑न् यथापूर्वम॒होरा॑त्रे
पञ्च॑द॒शिनो॑ऽर्धमा॒सास्त्रि॑शिनो मासाः कृ॒ता ऋ॒तवः॑ शान्तः
संव॑त्सरः॥४७॥

जज्ञि॑ बीज॒मेक॑त्रि॒शत्॥२०॥ [२०]

आ॒ग्नेयो॑ऽष्टाक॑पालः सौ॒म्यश्च॑रुः सा॒वित्रो॑ऽष्टाक॑पालः
पौ॒ष्णश्च॑रु रौ॒द्रश्च॑रु॒रग्नये॑ वैश्वान॒राय॑ द्वा॒दश॑कपालो मृ॒गाख॑रे
यदि॑ नागच्छे॒दग्नये॑ऽहो॒मुचे॑ऽष्टाक॑पालः सौ॒र्यम्प॑यो वा॒यव्य॑
आज्य॑भागः॥४८॥

आ॒ग्नेयश्च॑तुर्वि॒शतिः॥२१॥ [२१]

अ॒ग्नये॑ऽहो॒मुचे॑ऽष्टाक॑पाल इन्द्रा॒याहो॒मुच॑ एका॒दश॑कपालो
मि॒त्रावरु॑णाभ्यामागो॒मुग्भ्या॑ पय॒स्या वा॑योसावि॒त्र आ॑गो॒मुग्भ्या॑
च॒रुरश्चि॑भ्यामागो॒मुग्भ्या॑ धा॒ना म॒रुद्भ्य ए॒नोमु॑ग्भ्यः स॒प्तक॑पालो
वि॒श्वेभ्यो॑ दे॒वेभ्य॑ ए॒नोमु॑ग्भ्यो द्वा॒दश॑कपालोऽनु॒मत्यै॑ च॒रुर॒ग्नये॑

वैश्वान॒राय॒ द्वाद॑शकपालो॒ द्यावा॑पृथि॒वीभ्या॑म॒होमु॑ग्न्या॒
द्विक॑पालः॥४९॥

अ॒ग्नये॑ऽहोमु॒चै त्रि॒शत्॥२२॥ [२२]

अ॒ग्नये॒ सम॑नमत्पृथि॒व्यै सम॑नम॒द्यथा॑ग्निः पृथि॒व्या
स॒मन॑मदेवम्मह्य॑म्भ॒द्राः संन॑तयः सं न॑मन्तु वा॒यवे॒ सम॑नमद॒न्तरि॑ख्याय॒
स॒मन॑म॒द्यथा॑ वा॒युर॑न्तरि॒ख्येण॒ सूर्या॑य॒ सम॑नमद्वि॒वे सम॑नम॒द्यथा॒
सूर्यो॑ दि॒वा च॒न्द्रम॑से॒ सम॑नम॒न्नख्य॑त्रेभ्यः॒ सम॑नम॒द्यथा॑ च॒न्द्रमा॒
नख्य॑त्रैर्वरु॑णाय॒ सम॑नमद॒द्भ्यः सम॑नम॒द्यथा॑॥५०॥

वरु॑णोऽद्भिः साम्ने॒ सम॑नमदृ॒चे सम॑नम॒द्यथा॒ साम॒र्चा ब्र॑ह्म॒णे
स॒मन॑मत्ख्य॒त्राय॒ सम॑नम॒द्यथा॒ ब्र॑ह्म॒ ख्य॒त्रेण॒ राज्ञे॑ सम॑नमद्वि॒शे
स॒मन॑म॒द्यथा॑ राजा॒ विशा॑ रथा॒य सम॑नमद॒श्वेभ्यः॒ सम॑नम॒द्यथा॒
रथो॑ऽश्वैः प्र॒जाप॑तये॒ सम॑नमद्वृ॒तेभ्यः॒ सम॑नम॒द्यथा॑ प्र॒जाप॑तिर्भूतैः
स॒मन॑मदेवम्मह्य॑म्भ॒द्राः संन॑तयः सं न॑मन्तु॥५१॥

अ॒द्भ्यः सम॑नम॒द्यथा॒ मह्य॑ञ्च॒त्वारि॑ च॥२३॥ [२३]

ये ते प॒न्था॑नः स॒वितः॒ पू॒र्व्यासो॑ऽरेणवो॒ वित॑ता अ॒न्तरि॑ख्ये।
तेभि॑र्नो अ॒द्य पृ॒थिभिः॒ सु॒गेभी॒ रख्या॑ च नो॒ अधि॑ च देव ब्रूहि। नमो॒-
ऽग्नये॑ पृथि॒वि॒ख्यिते॑ लो॒क॒स्पृते॑ लो॒क॒म॒स्मै यज॑मानाय देहि॒ नमो॑-
वा॒यवे॑ऽन्तरि॒ख्य॒ख्यिते॑ लो॒क॒स्पृते॑ लो॒क॒म॒स्मै यज॑मानाय देहि॒ नमः॑

सूर्याय दिवि॒स्थिते॑ लोक॒स्पृते॑ लोक॒म॒स्मै यज॑मानाय देहि॥५२॥

ये ते चतु॑श्चत्वारि॑शत्॥२४॥ [२४]

यो वा अश्व॑स्य मे॒ध्यस्य॑ शिरो॒ वेद॑ शी॒र्षण्वान्मे॒ध्यो भव॑त्युषा
वा अश्व॑स्य मे॒ध्यस्य॑ शिरः॒ सूर्यश्च॑ख॒र्षुर्वातः॑ प्रा॒णश्च॑न्द्रमाः॒ श्रोत्र॑न्दिशः
पादा॑ अवान्तरदिशाः पर॑श॒वोऽहो॒रात्रे नि॑मेषो॒र्धमा॑साः प॒र्वाणि॑
मासाः॑ स॒न्धाना॑न्यृतवोऽङ्गानि॑ संवत्सर॒ आत्मा॑ रश्मयः॒ केशा॑
नख॑त्राणि रू॒पन्तार॑का अ॒स्थानि॑ नभो॒ मा॒सान्योष॑धयो॒ लोमा॑नि
वन॑स्पतयो॒ वाला॑ अ॒ग्निर्मुख॑वैश्वान॒रो व्या॑त्तम्॥५३॥

स॒मु॒द्र उ॒दर॑मन्तरि॒खम्पा॑यु॒र्ध्वावा॑पृथि॒वी आ॒ण्डौ ग्रा॒वा शे॒पः
सोमो॑ रेतो॒ यज्ज॑ञ्जभ्यते॒ तद्वि द्यो॑तते॒ यद्वि॑धूनुते॒ तथ्स्त॑नयति
यन्मे॑हति॒ तद्व॑र्षति॒ वागे॑वास्य॒ वाग॑ह॒र्वा अश्व॑स्य जाय॑मानस्य
महि॑मा पु॒रस्ता॑ञ्जायते॒ रात्रि॑रे॒नम्महि॑मा प॒श्चादनु॑ जायत ए॒तौ
वै म॑हि॒माना॑वश्व॒मभितः॑ सम्ब॑भूवतु॒रह्यो॑ दे॒वान॑वह॒र्वासु॑रान्
वा॒जी ग॑न्ध॒र्वानश्वो॑ मनु॒ष्यान्थ्समु॒द्रो वा अश्व॑स्य योनिः॒ समु॒द्रो
बन्धुः॑॥५४॥

व्या॒त्तम॑वह॒द्वाद॑श च॥२५॥ [२५]

This PDF was downloaded from <http://stotrasamhita.github.io>.

GitHub: <http://stotrasamhita.github.io> | <http://github.com/stotrasamhita>

Credits: <http://stotrasamhita.github.io/about/>